ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

15Ε

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ

ΗΤΟΙ

ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΩΝ ΤΕ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΡΑΘΕΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
'Από τόν
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ
Φιλόλογο

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
15Ε

Ἐπόπτης - Ἐπιμελητὴς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1995

Μ Α Ξ Ι Μ Ο Σ
Ο
Ο Μ Ο Λ Ο Γ Η Τ Η Σ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

῾Ο τόμος αὐτὸς περιέχει ἀνθολογία ἀπὸ γνῶμες συγγραφέων τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐθνικῶν. Ἔτσι ἐξάλλου δηλώνεται και τὸν τίτλο· «Ἐκλογαὶ ἐκ διαφόρων βιβλίων ἔκ τε τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν θύραθεν». Τὸ πλῆθος τῶν γνωμῶν εἶναι μεγάλο καὶ κατατάσσονται σὲ ἑβδομήντα ἕνα Λόγους, κεφάλαια, μὲ ἰδιαίτερο θέμα τὸ καθένα. ῾Ο σκοπὸς ποὺ ἔχει μπροστά του ὁ ἀνθολόγος εἶναι ὁ ἠθικὸς καταρτισμὸς τοῦ πιστοῦ καὶ ἡ σωτηρία του. Δίπλα στὸν βαθὺ θεωρητικὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ποὺ εἴδαμε σὲ προηγούμενα ἔργα του μὲ τὴ βαθιά, πρωτότυπη καὶ πηγαία σκέψη, ἔχομε ἐδῶ, γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἡ πλατιὰ καὶ ἰσόρροπη προσωπικότητα τοῦ ἁγίου, τὸν σοφὸ πρακτικὸ μὲ γνώση καὶ πείρα πλουτισμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ πλῆθος ἀναγνώσματα. Γι' αὐτὰ τὰ δεύτερα μιὰ ἁδρὴ καὶ ὁπωσδήποτε ἐλλιπὴς εἰκόνα -καὶ βέβαια ἐλλιπὴς ἠθελημένα- ἴσως δὲν εἶναι τελείως περιττή.

Μιὰ πρώτη γεύση ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἑβδομήντα ἕνα λόγους παίρνομε ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν Λόγων. Ἰδοὺ μερικοί: Περὶ βίου ἀρετῆς καὶ κακίας, ὁ πρῶτος λόγος· Περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἄριστο τὸ πιὸ πολύ, ὁ τελευταῖος· καὶ ἐνδιάμεσα· Περὶ φρονήσεως καὶ βουλῆς, περὶ ἁγνείας καὶ σωφροσύνης, περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος, περὶ ἐλεημοσύνης, περὶ κολακείας, περὶ πλούτου καὶ πενίας καὶ φιλοστοργίας, περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως καὶ ἄλλα πολλά. Τίτλοι καὶ θέματα ποὺ ἀγγίζουν τὸν καταρτισμὸ κάθε ἀνθρώπου εὐρύτερα καὶ στενότερα τοῦ χριστιανοῦ πιστοῦ. Ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐξηγεῖται καὶ ἡ πλούσια παρουσία καὶ συμμετοχὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποὺ ἡ συμβολή τους στὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητας ἑνὸς τύπου ἀνθρώπου εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη γενικὰ ἀποδεκτὴ ὡς θεμελιακή. Μὲ τὰ πιὸ πάνω

ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προβολὴ τῆς ἔκτασης ὅπου κινεῖται ὁ Μάξιμος ὑποδουλώνεται καὶ μία ἰδιαίτερη ποιότητα στὴ σκέψη καὶ τὴν πρόθεση τοῦ ἁγίου.

Ἡ ποιότητα αὐτή, παράλληλα μὲ τὴν ἔκταση καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀναγνωσμάτων του καὶ τὸ δανεισμό του πιθανῶς καὶ ἀπὸ ἔμμεσες πηγές, διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιλογὴ τῶν προσωπικοτήτων ποὺ γνῶμες τους παραθέτει. Ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία ἀνθολογοῦνται πασίγνωστοι ἐκπρόσωποι, καὶ ἄλλοι λιγότερο γνωστοὶ ἀλλὰ μὲ χαρακτηριστικὲς γνῶμες τους, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ῥητορείας, τῆς ἱστορίας, τῆς ποίησης. Ὁ Σόλων, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ζήνων, ὁ Δημόκριτος, ὁ Ἰσοκράτης ὁ Δημοσθένης, ὁ Πλούταρχος, ὁ κυνικὸς Διογένης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης κυρίως, ὁ Μένανδρος ὄχι σπάνια. Ἀπὸ τὴν «καθ' ἡμᾶς», ὅπως λέγεται, γραμματεία ὁ Μάξιμος ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀνθολογεῖ γνῶμες ἀπὸ τὶς Παροιμίες, τὸν Ἐκκλησιαστή, τὴ Σοφία Σειράχ, ὅπου μπορεῖ νὰ βρεῖ σύντομα, κομψὰ διατυπωμένα, προσφορότατα γιὰ τὸ σκοπό του ἀποφθέγματα. Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ὑλικὸ βρίσκει κυρίως στοὺς Εὐαγγελιστὲς καὶ στὸν ἀπόστολο Παῦλο· ἀπὸ τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πρῶτος ὁ Μ. Βασίλειος, ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ἄλλοι. Ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἴσως κατὰ ἰδιαίτερο τρόπο θέλει νὰ πεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ ἀνδρεῖες καὶ ὑπερήφανες -ἀκατακρίτως- γνῶμες του.

Καὶ τέλος, συνήθως οἱ λόγοι ἔχουν τὴν ἴδια ἐσωτερικὴ διάθεση· προηγοῦνται οἱ γνῶμες ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀπὸ ἕνα σημεῖο ἀκολουθοῦν οἱ γνῶμες ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὲς οἱ γνῶμες τῶν Πατέρων. Ἡ ἀνάπτυξη κατακλείεται μὲ τὶς γνῶμες τῶν ἐθνικῶν.

Μὲ αὐτὰ δὲν ἤθελα νὰ δώσω μόνο ἕνα ἁπλὸ περίγγραμμα τοῦ βιβλίου· θὰ ἤθελα νὰ παρουσιάσω κι ἕνα, ἐλλιπὲς ἔστω, σχεδίασμα, μέσα ἀπὸ αὐτά, τῆς προσωπικότηας τοῦ ἁγίου Μαξίμου μὲ τὴν ὑστεροβουλία προκαλώντας τὴ φιλοτιμία τοῦ πρόθυμου ἀναγνώ-

στη νὰ σκεφτεῖ τὸ ἁπλὸ αὐτὸ σχεδίασμα νὰ τὸ ὁλοκληρώσει σὲ εἰκόνα ὅσο γίνεται πληρέστερη καὶ πιὸ σαφή.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG, στὸ ὁποῖο ὡς συνήθως γίνεται σημαντικὴ διόρθωση στὴ στίξη, τὶς παραπομπές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ περισσότερες εἶναι λανθασμένες, καὶ ἰδίως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὴν ὅλη γενικὰ εἰκόνα αὐτοῦ.

Ι.Μ.Σ.

ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΗΤΟΙ ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΤΕ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΡΑΘΕΝ

Χάριν παράσχου, Χριστέ, τοῖς ἐμοῖς πόνοις.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ, Πῶς χρὴ ἀναγινώσκειν, ἢ ἀναγινώσκοντι προσέχειν.

Ὅταν ταῖς θείαις Βίβλοις προσομιλεῖς, μὴ ἁπλῶς ἔσο κατεσπουδασμένος ἐπιτρέχων ἐξ ἐπιπολῆς καὶ διὼν παρέργως τὰ γεγραμμένα, ἀλλὰ κἂν δέοι πολλάκις καὶ δὶς καὶ τρὶς τὸ αὐτὸ ἐπελθεῖν εἰς ἀκρίβειαν, μὴ παραιτήσῃ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μέλλων ἀναγινώσκειν ἢ ἀναγινώσκοντι προσέχειν ἑτέρῳ, δεήθητι πρότερον τοῦ Θεοῦ, "Κύριε", λέγων, "Ἰησοῦ Χριστέ, διάνοιξον τὰ ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, τοῦ ἀκοῦσαι τῶν λόγων σου καὶ συνεῖναι, καὶ τὸ θέλημά σου ποιῆσαι. «Πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ, μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου»".

ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ
ΗΤΟΙ
ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΑ ΒΙΒΛΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΩΝ

Δῶσε τὴ χάρη σου, Χριστέ, στοὺς κόπους μου

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ

Πῶς πρέπει νὰ διαβάζομε ἢ νὰ προσέχομε σ' αὐτὸν ποὺ διαβάζει.

Ὅταν ἔχεις στὰ χέρια σου τὰ θεῖα βιβλία μὴ σὲ πιάνει ἡ βιασύνη καὶ θέλεις ἔτσι νὰ τρέχεις περνώντας ἐπιπόλαια, καὶ σὰ νὰ τὸ ἔχεις σὰν πάρεργο, ὅσα ἔχουν γραφεῖ. Ἀλλ' ἀκόμα κι ἂν χρειάζεται νὰ διαβάσεις τὸ ἴδιο πολλὲς φορές, καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, γιὰ ἀκριβῆ κατανόηση, μὴν ἀποφύγεις νὰ τὸ κάνεις. Ἀκόμα ὅταν πρόκειται νὰ διαβάσεις ἢ νὰ προσέχεις κάποιον ἄλλο ποὺ διαβάζει παρακάλεσε πρῶτα τὸν Θεὸ ὡς ἑξῆς· "Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἄνοιξε τὰ αὐτιὰ καὶ τὰ μάτια τῆς καρδιᾶς μου, ν' ἀκούσω καὶ νὰ ἐννοήσω τοὺς λόγους σου καὶ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου. «Εἶμαι περαστικὸς ἀπὸ τὴ γῆ σου, μὴ μοῦ κρύψεις τὶς ἐντολές σου. Ἀφαίρεσε τὸ κάλυμμα τῶν ματιῶν μου καὶ θὰ κατανοήσω τὰ θαυμαστὰ τοῦ νόμου σου»[1]".

---

1. Ψαλμ. 118, 18, 19.

ΛΟΓΟΣ Α΄.
Περὶ βίου ἀρετῆς καὶ κακίας.

Σοφ. Σολ. 5, 13: «᾿Αρετῆς μὲν σημεῖον οὐδὲν ἔχομεν δεῖξαι, ἐν δὲ τῇ κακίᾳ ἡμῶν κατεδαπανήθημεν».

Παροιμ. 1, 10·15·16 : «Μή σε πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς, μηδὲ πορευθῇς ἐν ὁδῷ μετ᾿ αὐτῶν· ἔκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν· οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν εἰς κακίαν τρέχουσιν».

Παροιμ. 13, 13: «῞Ος καταφρονεῖ πράγματος, καταφρονηθήσεται ὑπ᾿ αὐτοῦ».

Παροιμ. 10, 26: «῞Ωσπερ ὄμφαξ ὀδοῦσι βλαβερὸν καὶ καπνὸς ὄμμασιν, οὕτω παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ».

Σοφία Σειράχ 27, 27: «῾Ο ποιῶν πονηρά, εἰς αὐτὸν κυλισθήσεται, καὶ οὐ μὴ ἐπιγνῷ πόθεν ἥκει αὐτῷ».

Βασιλείου: Μόνη κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρετον.

᾿Αρετῆς ἄσκησις τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἥδιστον δὲ θέαμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

῞Ωσπερ γὰρ τῷ πυρὶ αὐτομάτως ἕπεται τὸ φωτίζειν καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν, οὕτω καὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἀναγκαίως ἀκολουθεῖ τὸ ὠφέλιμον.

᾿Αρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν ἡ ἀναχώρησις τῶν κακῶν. «῎Εκκλινον γάρ», φησίν «ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν».

Γρηγορίου Θεολόγου: Φύσει πρόχειρον ἡ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος, ἢ ῥοῦς κατὰ πρανοῦς ῥέων, ἢ καλάμη

ΛΟΓΟΣ Α'.
Γιὰ τὸν βίο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας

Σοφ. Σολ. 5, 13: «Δὲν ἔχομε νὰ δείξομε κανένα σημεῖο ἀρετῆς καθὼς τὰ σπαταλήσαμε στὴν κακία μας».

Παροιμ. 1, 10, 15, 16: «Νὰ μὴ σὲ παρασύρουν ἄνθρωποι ἀσεβεῖς καὶ μὴ γίνεις συνοδοιπόρος τους· ἀπομάκρυνε τὰ βήματά σου ἀπὸ τὸ δρόμο τους, γιατὶ αὐτοὶ τρέχουν πρὸς τὴν κακία».

Παροιμ. 13, 13: «Ὅποιος περιφρονεῖ μιὰ ἐργασία, θὰ τὸν περιφρονήσει κι αὐτή».

Παροιμ. 10, 26: «Ὅπως ἡ ἀγορίδα κάνει κακὸ στὰ δόντια καὶ ὁ καπνὸς στὰ μάτια, ἔτσι καὶ ἡ παρανομία σ' ἐκείνους ποὺ παρανομοῦν».

Ἐκκλ. 27, 30: «Τὰ πονηρὰ ἔργα πέφτουν σ' ἐκεῖνον ποὺ τὰ κάμνει καὶ δὲν θὰ καταλάβει ἀπὸ ποῦ τοῦ ἦρθαν».

Βασιλείου. Τὸ μόνο ἀναφαίρετο κτῆμα εἶναι ἡ ἀρετή.

Ἡ ἄσκηση τῆς ἀρετῆς εἶναι ὡραῖο ἀπόκτημα γι' αὐτὸν ποὺ τὸ ἔχει ἀλλὰ καὶ θέαμα πολὺ εὐχάριστο σ' ἐκείνους ποὺ τὴν παρακολουθοῦν.

Ὅπως στὸ φῶς ἀκολουθεῖ αὐτόματα ὁ φωτισμὸς καὶ στὸ μύρο ἡ εὐωδιά, ἔτσι καὶ στὶς ἀγαθὲς πράξεις ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην ἡ ὠφέλεια.

Ἀρχὴ γιὰ ν' ἀναλάβει κανεὶς καλὰ ἔργα εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ κακά. Γιατὶ λέγει· «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακό, καὶ κάνε τὸ καλό»[2].

Γρηγορίου Θεολόγου, Λογ. Α' καὶ ΜΑ'. Ἀπὸ τὴ φύση της ἡ κακία εἶναι μέσα στὰ χέρια μας καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὸ χειρότερο εἶναι ταχύτερος ἀπὸ τὸ ποτάμι ποὺ κυλᾶ στὴν κατηφοριὰ ἢ τὴν

---

2. Ψαλμ. 36,27.

τις πρὸς σπινθῆρα καὶ ἄνεμον ῥαδίως ἐξαπτομένη καὶ γινομένη φλόξ, καὶ συνδαπανωμένη τῷ οἰκείῳ γεννήματι.

Οὐ πάνυ τι ῥάδιόν ἐστι τῶν ἀρετῶν τὴν νικῶσαν εὑρεῖν, καὶ ταύτῃ δοῦναι τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ νικητήρια, ὥσπερ οὐδὲ ἐν λειμῶνι πολυανθεῖ καὶ εὐώδει τῶν ἀνθέων τὸ κάλλιστον καὶ εὐωδέστατον, ἄλλοτε ἄλλου τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν ὄψιν πρὸς ἑαυτὸ μεθέλκοντος, καὶ πρῶτον δρέπεσθαι πείθοντος.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Σπάνιον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κτῆσις καὶ πρόσαντες, κἂν εἰ πολὺ τὸ μεθέλκον εἴη καὶ προκαλούμενον.

Ἄμισθος ἡ ἀρετή, ἵνα καὶ ἀρετὴ μείνῃ, πρὸς τὸ καλὸν μόνον βλέπουσα.

Ποιεῖ περιβοήτους οὐ δεξιὰ πρᾶξις μόνον, ἀλλὰ καὶ κακία νικῶσα πονηρὰν εὐδοκίμησιν.

Οὐκ ἔστι τὸν ἀρετῆς ἐπιμελούμενον μὴ πολλοὺς ἔχειν ἐχθρούς, ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἐνάρετον· διὰ γὰρ τῶν τοιούτων λαμπρότερος ἔσται μειζόνως.

Πολλοὶ πολλάκις αὐτὰς τὰς ἀρετὰς διὰ τοὺς πόνους φεύγοντες, διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν εὐφημίαν αἱροῦνται ποιεῖν.

Ὥσπερ τὸ τῆς ζωῆς τέλος ἀρχὴ θανάτου ἐστίν, οὕτω καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου ἡ στάσις, ἀρχὴ τοῦ κατὰ κακίαν γίνεται δρόμου.

Δυσεπίτευκτον μὲν εἶναι τὴν ἀρετήν, μυρίοις ἱδρῶσι καὶ πόνοις σπουδῇ καὶ καμάτῳ μόγις κατορθουμένην, παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Εἰ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ὁ παραβαίνων τοὺς νόμους ἀπαραίτητον ὑφίσταται τὴν κόλασιν, πόσῳ μᾶλλον ἀφορήτοις ἐκδοθήσεται βασάνοις ὁ τοῦ ἐπουρανίου Δεσπότου ἀθετῶν τὰ προστάγματα;

Ὥσπερ ἐπὶ τῆς κιθάρας οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἐπὶ μιᾶς νευρᾶς τὴν μελῳδίαν ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ πάσας ἐπιέναι δεῖ μετὰ ῥυθμοῦ τοῦ προσήκοντος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀρετῆς οὐκ ἀρκεῖ ἡμῖν νόμος εἰς σωτηρίαν εἷς, ἀλλὰ δεῖ πάντας αὐτοὺς μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν.

καλαμιὰ ποὺ μὲ μιὰ σπίθα καὶ δυνατὸ ἄνεμο ἁρπάζει ἀμέσως φωτιὰ καὶ βγάζει φλόγες καὶ χάνεται μαζὶ μὲ τὸν καρπό της.

Τοῦ ἰδίου, Ὅπ. π.: Δὲν εἶναι πολὺ εὔκολο νὰ βρεῖς τὴν πρώτη ἀρετὴ καὶ νὰ δώσεις σ' αὐτὴ τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ νικητήρια. Ὅπως οὔτε σὲ λιβάδι γεμάτο λουλούδια καὶ ποὺ μοσχοβολᾶ νὰ βρεῖς τὸ ὡραιότερο καὶ πιὸ εὐωδιαστό, τὴ στιγμὴ ποὺ κάποιο ἄλλο τραβάει τὴν ὄσφρηση καὶ τὸ βλέμμα καὶ σὲ πείθει νὰ κόψεις αὐτὸ πρῶτο.

Χρυσοστόμου: Εἶναι σπάνια καὶ δύσκολη ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἀγαθοῦ, κι ἂν ἀκόμα προσελκύει πολὺ καὶ προκαλεῖ.

Ἡ ἀρετὴ δὲν δέχεται ἀμοιβή, γιὰ νὰ μείνει ἀρετή, ποὺ ἀποβλέπει μονάχα στὸ καλό.

Κάνει περιβόητο τὸν ἄνθρωπο ὄχι μονάχα ἡ καλὴ πράξη, ἀλλὰ καὶ ἡ κακὴ πράξη, ποὺ νικᾶ τὴν ὑπεροχὴ μιᾶς ἄλλης στὸ κακό.

Ὅποιος καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸν ἐνάρετο. Γιατὶ ἐξαιτίας τους θὰ λάμψει ἀκόμα περισσότερο.

Πολλοὶ ἄνθρωποι πολλὲς φορές, ἐνῶ ἀποφεύγουν τὶς ἴδιες τὶς ἀρετὲς ἐξαιτίας τῶν κόπων ποὺ συνεπάγονται, τὶς προτιμοῦν γιὰ χάρη τῆς καλῆς φήμης ποὺ δίνουν.

Ὅπως τὸ τέλος τῆς ζωῆς εἶναι ἀρχὴ τοῦ θανάτου, ἔτσι καὶ τὸ σταμάτημα τῆς πορείας τῆς ἀρετῆς γίνεται ἀρχὴ τοῦ δρόμου τῆς κακίας.

Δυσκολοεπίτευκτο πράγμα ἡ ἀρετή, καὶ ἔχομε διδαχθεῖ ὅτι μόλις μὲ δυσκολία κατορθώνεται μὲ μύριους ἱδρῶτες καὶ κόπους, μ' ἐπιμέλεια κι ἀγώνα.

Ἂν ὅποιος παραβιάζει τοὺς νόμους τῶν ἐπίγειων ἀνθρώπων ὑπομένει τὴν ἀπαραίτητη τιμωρία, πόσο περισσότερο θὰ παραδοθεῖ σὲ ἀφόρητα βάσανα ὅποιος ἀθετεῖ τὰ προστάγματα τοῦ αἰώνιου Κυρίου;

Ὅπως στὴν κιθάρα δὲν φτάνει νὰ παίζει κανεὶς τὸ τραγούδι μόνο σὲ μιὰ χορδή, ἀλλὰ πρέπει νὰ περνᾶ σὲ ὅλες μὲ τὸν πρέποντα ρυθμό, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, δὲν εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὴ σωτηρία μας ἕνας νόμος, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς φυλάγομε ὅλους μὲ προσοχή.

Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα φύσει κακός, καὶ ὁ δεῖνα φύσει καλός. Εἰ γὰρ φύσει ἀγαθός, οὐδέποτε δυνήσεται γενέσθαι κακός· καὶ εἰ φύσει κακός, οὐδέποτε γενήσεται ἀγαθός.

Οὐχ ὑπομένει τὸ σκότος τὴν τοῦ φωτὸς παρουσίαν· οὐ νόσος ὑγείας ἐπιλαβούσης ἵσταται· οὐκ ἐνεργεῖ τὰ πάθη τῆς ἀπαθείας παρούσης.

Ἐλευθέραν εἶναι προσήκει παντὸς φόβου τὴν ἀρετήν. Ἀδέσποτον γὰρ ἀρετὴ καὶ ἑκούσιον, παντὸς φόβου καὶ ἀνάγκης ἐλεύθερον.

Οὐκ ἔστιν ἄλλην κακίας γέννησιν ἐννοῆσαι, ἢ ἀρετῆς ἀπουσίαν.

Φίλωνος: Τοῦ φαύλου ἕτερα μὲν τὰ ἐνθύμια, ἕτερα δὲ τὰ ῥήματα, ἄλλαι δὲ αἱ πράξεις· διάφορα δὲ πάντα καὶ μαχόμενα.

Κακίας ἔξοδος ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται· ὡς καὶ τοὐναντίον, ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ τὸ ἐφεδρεῦον κακὸν ἐπεισέρχεται.

Κλήμεντος: Ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ σωτηρίας ἐστὶν ἀρχή.

Ὡς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη τετράγωνός ἐστιν, ἴση καὶ ὅμοια ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, ἐν ἀποχῇ κακῶν, ἐν εὐποιΐᾳ, ἐν τελειότητι γνωστικῇ· οὐδαμῇ οὐδαμῶς χωλεύουσα. ἵνα μὴ ἄδικος καὶ ἄνισος φανῇ.

Διδύμου: Σχηματίζου τὴν ἀρετήν, οὐχ ὅπως ἀπατήσῃς, ἀλλ' ὅπως ὠφελήσῃς.

Βασιλείαν Θεοῦ λεκτέον τὴν κατάστασιν τῶν κατὰ τοὺς θείους νόμους τεταγμένως βιούντων.

Πᾶσα πρακτικὴ ἀρετὴ ἐν τῷ γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἐν τῷ γεγονέναι, τὸ εἶναι ἔχει.

Νείλου: Χαῖρε τὴν ἀρετὴν ἡνίκα πράττεις, ἀλλὰ μὴ ἐπαίρου, μή ποτε τὸ ναυάγιον ἐν τῷ λιμένι γένηται.

Κυρίλλου: Χρὴ τὴν ἀρετὴν μὴ χωλεύειν καθ' ἑκάτερον, ἀλλ' ἔργῳ καὶ λόγῳ ὀρθὴν καὶ ἀπηρτισμένην κατ' ἀμφότερα εἶναι.

Ἂς μὴ λέμε λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνος εἶναι φύσει κακὸς καὶ ὁ ἄλλος φύσει καλός. Γιατί, ἂν εἶναι φύσει ἀγαθός, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει νὰ γίνει κακός, κι ἂν πάλι εἶναι φύσει κακός, ποτὲ δὲν θὰ γίνει καλός.

Τὸ σκοτάδι δὲν ἀντέχει τὴν παρουσία τοῦ φωτός, οὔτε ἡ ἀρρώστια παραμένει ὅταν ἀποκατασταθεῖ ἡ ὑγεία· καὶ τὰ πάθη δὲν ἐνεργοῦν ὅταν εἶναι παροῦσα ἡ ἀπάθεια.

Ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε φόβο. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι πράγμα χωρὶς κύριο καὶ ἑκούσιο, ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε φόβο καὶ ἀνάγκη.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σκεφθοῦμε ἄλλη γέννηση τῆς κακίας, παρὰ τὴν ἀπουσία τῆς ἀρετῆς.

Φίλωνος: Τοῦ φαύλου ἀνθρώπου ἄλλες εἶναι οἱ σκέψεις του, ἄλλοι οἱ λόγοι, καὶ ἄλλες οἱ πράξεις· ὅλα εἶναι διάφορα καὶ μάχονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο.

Ἡ ἔξοδος τῆς κακίας προκαλεῖ τὴν εἴσοδο τῆς ἀρετῆς· ὅπως καὶ τὸ ἀντίθετο· ὅταν ἀνεπαίσθητα φύγει τὸ ἀγαθό, εἰσέρχεται τὸ κακὸ ποὺ καιροφυλακτεῖ.

Κλήμεντος: Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ εἶναι ἀρχὴ τῆς σωτηρίας.

Ὅπως φαίνεται ἡ δικαιοσύνη εἶναι τετράγωνη, ἰσόμετρη καὶ ὅμοια στὸ λόγο, στὸ ἔργο, στὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, στὴν ἐργασία καλῶν ἔργων, στὴν τελειότητα τῆς γνώσης. Σὲ κανένα δὲν χωλαίνει καθόλου, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ἄδικη καὶ ἄνιση.

Διδύμου: α) Δεῖχνε τὴν ἀρετή σου ὄχι γιὰ ν' ἀπατήσεις, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὠφελήσεις.

Βασιλεία τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ὀνομάζομε τὴν κατάσταση ἐκείνων ποὺ ζοῦν συνταγμένοι μὲ τοὺς θείους νόμους.

Κάθε ἔμπρακτη ἀρετὴ ἔχει τὴν ὕπαρξή της σ' αὐτὸ ποὺ γίνεται καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γίνει.

Νείλου: Νὰ χαίρεσαι ὅταν πράττεις τὴν ἀρετή, ἀλλὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύεσαι, μὴ τυχὸν καὶ ναυαγήσεις μέσα στὸ λιμάνι.

Κυρίλλου: Ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ μὴ εἶναι χωλὴ ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὁλοκληρωμένη καὶ ἄρτια καὶ στὰ δύο, στὸ ἔργο δηλαδὴ καὶ τὸ λόγο.

Τραχεῖα ἡ ἀρετή, καὶ ὀρθῶς οἶμος ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐκ ἄν τις ἕλοιτο ταύτην δίχα πόνου μακροῦ.

Ἐκ τῶν Πατέρων: Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ μιαίνεται· τῷ περιπατεῖν ἐν πόλει καὶ μὴ φυλάσσειν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τῷ ὅλως ἔχειν γνῶσιν μετὰ γυναικῶν, καὶ τῷ ἔχειν φιλίαν μετὰ τῶν ἐνδόξων τοῦ κόσμου, καὶ τῷ ἀγαπῆσαι τὰς σαρκικὰς ὁμιλίας καὶ ματαιολογίας.

Πλουτάρχου: Τῆς ἀγνοουμένης ἀρετῆς ὥσπερ τοῦ κατορωρυγμένου χρυσίου ἡ λαμπρότης οὐ βλέπεται.

Ἡ μὲν τροφὴ τοῖς γυμναζομένοις, ἡ δὲ ἀρετὴ τοῖς πεπαιδευμένοις ἡδεῖα φαίνεται.

Ὁ βίος καθάπερ νόμισμα διαβληθεὶς ἐν ἀρχαῖς, εἰς πάντα τὸν κόσμον ἀδόκιμος γίνεται.

Ἅπαντα δόκει ποιεῖν, ὡς μηδένα λήσων. Καὶ γὰρ ἂν παραυτίκα κρύψῃς, ὕστερον ὀφθήσῃ.

Ἀνθρώπου τινὸς αὐτὸν ἀδικήσαντος καὶ περιφεύγοντος καὶ ἀπαντᾶν αἰσχυνομένου, συντυχὼν ἅπαξ εἶπεν· Οὐ σὲ χρὴ ἐμὲ φεύγειν, ἀλλ' ἐμὲ σέ, φαῦλον ὄντα.

Οὐκ ἔστι κυνὸς ἀντάξιος οὐδ' ὄνου δειλὸς ἀνὴρ καὶ ἄναλκις, ὑπὸ πλούτου καὶ μαλακίας διερρυηκώς.

Οὕτω ζῆν προαιροῦ, ὡς μήτε τῶν δυνατωτέρων καταφρονεῖσθαι, μήτε τοῖς ὑποδεεστέροις φοβερὸς εἶναι.

Δημοσθένους: Ὥσπερ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων τὰ κάτωθεν ἰσχυρότερα εἶναι δεῖ, οὕτω καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις ἀληθεῖς καὶ δικαίας.

Κλειτάρχου: Μὴ τὸ ἔχειν ἀρετὴν καλὸν νόμιζε, ἀλλὰ τὸ ὡς δεῖ καὶ ὑπὲρ ὧν δεῖ.

Ἡ ἀρετὴ εἶναι τραχειὰ καὶ εἶναι ὄρθιος ὁ δρόμος ποὺ ὁ-δηγεῖ σ' αὐτή[2], καὶ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἀκολουθήσει κάποιος χωρὶς πολὺ κόπο.

Ἀπὸ τοὺς Πατέρες: Τέσσερα πράγματα μολύνουν τὴν ψυχή· τὸ νὰ κυκλοφορεῖ κανεὶς μέσα στὴν πόλη καὶ νὰ μὴν προφυλάγει τὰ μάτια του, τὸ νὰ ἔχει ὁποιαδήποτε γνώση γιὰ σχέσεις μὲ γυναῖκες, τὸ νὰ ἔχει φιλία μὲ τοὺς ἐπιφανεῖς τοῦ κόσμου, καὶ τὸ νὰ ἀγαπήσει τὶς σαρκικὲς ἐπαφὲς καὶ φλυαρίες.

Πλουτάρχου: Τῆς ἀρετῆς ποὺ μένει ἄγνωστη δὲν φαίνεται ἡ λάμψη, ὅπως καὶ τοῦ χρυσοῦ ποὺ εἶναι χωμένος στὴ γῆ.

Φαίνεται γλυκειὰ ἡ τροφὴ σὲ ὅσους γυμνάζονται καὶ ἡ ἀρετὴ σ' ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦνται μ' αὐτήν.

Ὅταν ἡ ζωὴ διαβληθεῖ, ὅπως τὸ νόμισμα στὴν ἀρχή, προκαλεῖ τὴ δυσπιστία ὅλου τοῦ κόσμου.

Νὰ κάνεις τὰ πάντα πιστεύοντας ὅτι δὲν θὰ ξεφύγεις τὴν προσοχὴ κανενός. Γιατί, ἂν τὸ κρύψεις προσωρινά, ἀργότερα θὰ φανερωθεῖ.

(Ἴσως τοῦ Σωκράτη): Ὅταν συνάντησε κάποτε κάποιον ποὺ τὸν εἶχε ἀδικήσει καὶ τὸν ἀπέφευγε καὶ ντρεπόταν νὰ τὸν συναντήσει, τοῦ εἶπε· Δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγεις ἐσὺ ἐμένα, ἀλλὰ ἐγὼ ἐσένα, γιατὶ εἶσαι φαῦλος.

Δὲν ἀξίζει οὔτε ὅσο ἕνα σκυλὶ ἢ ἕνας γάιδαρος ὁ δειλὸς κι ἄψυχος ἄνδρας, ποὺ ἔχει καταρρεύσει ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν τρυφή.

Νὰ προτιμᾶς αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς· οὔτε δηλαδὴ οἱ δυνατότεροί σου νὰ σὲ περιφρονοῦν, οὔτε οἱ κατώτεροί σου νὰ σὲ φοβοῦνται.

Δημοσθένους: Ὅπως τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ πλοίου καὶ ἄλλων παρόμοιων τὰ κατώτερα μέρη πρέπει νὰ εἶναι πιὸ ἰσχυρά, ἔτσι καὶ τῶν πράξεων οἱ ἀρχὲς καὶ οἱ βάσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀληθινὲς καὶ δίκαιες.

Κλητάρχου: Νὰ μὴ νομίζεις καλὸ τὸ νὰ ἔχεις κάποια ἀρετή, ἀλλὰ τὸ νὰ τὴν ἔχεις ὅπως πρέπει καὶ γιὰ ὅποια χρειάζεται.

---

2. Καὶ Ἡσίοδος, Ἔργα καὶ ἡμέραι, 289-291.

Ἀρετὴν μὲν ἔχων, πάντα ἕξεις, κακίαν δέ, οὐδὲ σεαυτόν.

Σωκράτης: Θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ μὲν ἀγροῦ ἐπιμελούμενον, τῆς πράξεως δὲ ἀμελοῦντα, Ὅρα, ὦ οὗτος, ἔφη, μή, τὸν ἀγρὸν ἐξημερῶσαι βουλόμενος, τὴν ψυχὴν ἀγριώσῃς.

Καταμαθὼν δέ τινα τῶν γνωρίμων ἐσπουδακότα ὅπως αὐτῷ ἡ εἰκὼν ὁμοία γένηται, πρὸς αὐτὸν εἶπε· Σὺ ὅπως μέν σοι ὁ λίθος ὅμοιος γένηται ἐσπούδακας, ὅπως δὲ μὴ αὐτὸς λίθῳ ὅμοιος γένῃ οὐ φροντίζεις.

Δημώνακτος: Τοὺς τῶν σωμάτων ἐπιμελουμένους, ἑαυτῶν δὲ ἀμελοῦντας, ὠνείδιζεν, ὡς τῶν μὲν οἴκων ἐπιμελουμένους, τῶν δὲ ἐνοίκων ἀμελοῦντας.

Δημοκρίτου: Τὰς μὲν γραμμὰς ἀσφαλεστέρας, τὰς δὲ πράξεις λαμπροτέρας ἔχειν δεῖ.

Θεοῦ ἄξιόν σε ποιήσει, τὸ μηδὲν ἀνάξιον αὐτοῦ πράττειν.

Βίαντος: Οὕτω πειρῶ ζῆν, ὡς καὶ ὀλίγον καὶ πολὺν χρόνον βιωσόμενος.

Λάκωνος: Λάκων ἐρωτηθείς, Διατί ἀτείχιστός ἐστιν ἡ Σπάρτη· Μὴ ψεύδου, ἔφη· τετείχισται γὰρ ταῖς τῶν οἰκούντων ἀρεταῖς.

Διογένους: Ὀνειδίσαντος αὐτῷ τινος, ὡς εἰς ἀκαθάρτους τόπους εἰσέρχεται, ἔφη· Καὶ ὁ ἥλιος, ἀλλ' οὐ μιαίνεται.

Λινδίου: Εὐσέβειαν δεῖ φυλάσσειν, πολίταις τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν, ἡδονῆς κρατεῖν, βίᾳ μηδὲν πράττειν, τὸν τοῦ δήμου ἐχθρὸν πολέμιον νομίζειν, οἰκέτας μεθύοντας μὴ κολάζειν· εἰ δὲ μή, δόξεις παροινεῖν.

Λυκούργου: Λυκοῦργος ὁ νομοθέτης, τὸ μὲν ἀξιόχρεων τῶν ἀνθρώπων ἔφη ἐν τῇ οὐσίᾳ κεῖσθαι, τὸ δὲ ἀξιόπιστον ἐν τοῖς τρόποις.

Πυθαγόρου: Φιλήδονον, φιλοσώματον, φιλοχρήματον καὶ

Ὅταν ἔχεις τὴν ἀρετή, θὰ ἔχεις τὰ πάντα· ἐνῶ ὅταν ἔχεις κακία, δὲν θὰ ἔχεις οὔτε τὸν ἑαυτό σου.

Σωκράτους: Ὅταν εἶδε κάποιο μαθητή του νὰ φροντίζει τὸ χωράφι του, ν' ἀδιαφορεῖ ὅμως γιὰ τὶς πράξεις του, εἶπε· Ἔ, σύ, πρόσεχε μήπως, θέλοντας νὰ ἐξημερώσεις τὸ χωράφι σου, κάνεις ν' ἀγριέψει ἡ ψυχή σου.

Κι ὅταν ἔμαθε πὼς κάποιος γνωστός του φρόντισε νὰ γίνει τὸ ἄγαλμά του ὅμοιό του, τοῦ εἶπε· Ἐσὺ φρόντισες βέβαια νὰ γίνει τὸ μάρμαρο ὅμοιό σου, δὲν σὲ νοιάζει ὅμως μήπως γίνεις ἐσὺ ὅμοι-ος μὲ τὴν πέτρα.

Δημώνακτος: Κατηγοροῦσε ἐκείνους ποὺ περιποιοῦνταν τὰ σώματά τους, ἀδιαφοροῦσαν ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό τους (τὴν ψυχή τους), ἐπειδὴ φρόντιζαν γιὰ τὰ σπίτια τους, ἀδιαφοροῦσαν ὅμως γιὰ τοὺς ἔνοικους.

Δημοκρίτου: Οἱ γραμμές[3] πρέπει νὰ εἶναι ὅσο γίνεται σταθερότερες καὶ οἱ πράξεις λαμπρότερες.

Θὰ γίνεις ἄξιος τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν κάνεις τίποτε ἀνάξιό του.

Βίαντος: Προσπάθησε ἡ ζωή σου νὰ εἶναι τέτοια, σὰ νὰ πρόκειται νὰ ζήσεις καὶ λίγο διάστημα καὶ πολύ.

Ἑνὸς Λάκωνα: Ἕνας Λάκωνας, ποὺ ἐρωτήθηκε γιατί ἡ Σπάρτη δὲν ἔχει τείχη εἶπε· Μὴ λὲς ψέματα, γιατὶ εἶναι περιτειχισμένη μὲ τὶς ἀρετὲς τῶν κατοίκων της.

Διογένους: Ὅταν τὸν κατηγόρησε κάποιος, ὅτι πηγαίνει σὲ ἀκάθαρτους τόπους, εἶπε· Κι ὁ ἥλιος μπαίνει, ἀλλὰ δὲν μολύνεται.

Ἑνὸς Λινδίου: Πρέπει νὰ τηρεῖς εὐσέβεια· στοὺς πολίτες νὰ συμβουλεύεις τὰ ἄριστα· νὰ χαλιναγωγεῖς τὴν ἡδονή· νὰ μὴν κάνεις τίποτε μὲ τὴ βία· νὰ νομίζεις ἐχθρό σου ὅποιον πολεμᾶ τὸν δῆμο· νὰ μὴ τιμωρεῖς τοὺς δούλους ποὺ μεθοῦν· σὲ ἀντίθετη περίπτωση θὰ φανεῖς ὅτι εἶσαι παρανοϊκός.

Λυκούργου: Ὁ Λυκοῦργος ὁ νομοθέτης εἶπε, ὅτι τὸ ἀξιόχρεο τῶν ἀνθρώπων ἀναφέρεται στὴν περιουσία, ἐνῶ ἡ ἀξιοπιστία στοὺς τρόπους.

Πυθαγόρου: Εἶναι ἀδύνατο ὁ ἴδιος ἄνθρωπος νὰ εἶναι φι-

---

3. Οἱ γραμμὲς στὴ γεωμετρία καὶ στὰ στάδια.

φιλόθεον τὸν αὐτόν, ἀδύνατον εἶναι. Ὁ γὰρ φιλήδονος πάντως καὶ φιλοσώματος· ὁ δὲ φιλοσώματος πάντως καὶ φιλοχρήματος· ὁ δὲ φιλοχρήματος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἄδικος· ὁ δὲ ἄδικος, εἰς μὲν Θεὸν ἀνόσιος, εἰς δὲ ἄνθρωπον παράνομος.

Ὧν τοῦ σώματος ἀπαλλαγεὶς οὐ δεήσῃ, ἐκείνων καταφρόνει πάντων· καὶ ὧν ἀπαλλαγεὶς δεήσῃ, πρὸς ταῦτά σοι ἀσκουμένῳ Θεὸν παρακάλει γίνεσθαι συλλήπτορα.

Διοδώρου.– Πάντες ἄνθρωποι διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν, βιοῦσι μὲν ἀκαριαῖόν τι μέρος τοῦ παντὸς αἰῶνος, τετελευτήκασι δὲ πᾶν τὸν ὕστερον χρόνον. Καὶ τοῖς μὲν ἐν τῷ ζῇν μηδὲν ἀξιόλογον πράξασι, ἅμα ταῖς τῶν σωμάτων τελευταῖς συναποθνήσκει καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸν βίον, τοῖς δὲ δι' ἀρετὴν περιποιησαμένοις δόξαν, αἱ πράξεις ἅπαντα τὸν αἰῶνα μνημονεύονται, διαβοώμεναι τῷ θειοτάτῳ τῆς ἱστορίας στόματι.

Ὑπερίδου: Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἐπιδείκνυσθαι, ἐν μὲν τοῖς λόγοις ἃ φρονεῖ, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις ἃ ποιεῖ.

Ἰττάχου φιλοσόφου: Τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων, Θεοῦ τι μέρος ἔχειν.

Ἀριστοτέλους: Θεοῦ μέν ἐστι πράττειν ἃ βούλεται, ἀνθρώπου δὲ τὰ δέοντα προθυμεῖσθαι.

Ἀντιφάνους: Ὅταν εὐπορῶν τις αἰσχρὰ πράττῃ πράγματα, τί τούτων ἀπορήσαντα πράξειν προσδοκᾷς;

λήδονος, φιλοσώματος, φιλοχρήματος καὶ φιλόθεος. Γιατὶ ὁ φιλήδονος εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ φιλοσώματος· ὁ φιλοσώματος εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ φιλοχρήματος· ὁ φιλοχρήματος εἶναι ἀναγκαστικὰ καὶ ἄδικος. Καὶ ὁ ἄδικος ἔναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνόσιος, ἐνῶ ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου παράνομος.

Ἐκεῖνα ποὺ δὲν θὰ σοῦ χρειαστοῦν ὅταν ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὸ σῶμα, νὰ τὰ περιφρονεῖς ὅλα, ἐνῶ ὅποια θὰ σοῦ χρειαστοῦν ὅταν θ' ἀπαλλαγεῖς, σ' αὐτὰ νὰ ἀσκεῖσαι καὶ νὰ παρακαλεῖς τὸν Θεὸ νὰ σοῦ γίνεται βοηθός.

Διοδώρου: Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας τῆς φύσης τους ζοῦνε μιὰ στιγμὴ ὅλης τῆς αἰωνιότητας, καὶ εἶναι πεθαμένοι γιὰ ὅλο τὸ ἔπειτα διάστημα. Καὶ γιὰ ὅσους βέβαια δὲν ἔχουν πράξει τίποτε ἀξιόλογο ὅσο ζοῦσαν, μαζὶ μὲ τὸ σῶμα πεθαίνουν καὶ ὅλα ὅσα συνοδεύουν τὴ ζωή. Ὅσοι ὅμως ἀπέκτησαν δόξα γιὰ τὴν ἀρετή τους οἱ πράξεις τους μνημονεύονται σ' ὅλο τὸν αἰώνα, διακηρυττόμενες ἀπὸ τὸ θεϊκότατο στόμα τῆς ἱστορίας.

Ὑπερείδου: Ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος στὰ λόγια του πρέπει νὰ δείχνει ὅ,τι πιστεύει, ἐνῶ στὴ συμπεριφορά του τὰ ἔργα του.

Ἱττάχου τοῦ φιλοσόφου: Οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι ἔχουν κάποιο μέρος τοῦ Θεοῦ.

Ἀριστοτέλους: Γνώρισμα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ πραγματώνει ὅσα θέλει, ἐνῶ καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, νὰ δείχνει προθυμία στὰ δέοντα.

Ἀντιφάνους: Ἂν κάποιος κάνει πράξεις αἰσχρὲς ὅταν ἔχει ἀφθονία ἀγαθῶν, τί περιμένεις νὰ κάνει ὅταν χάσει αὐτά;

ΛΟΓΟΣ Β΄.
Περὶ φρονήσεως καὶ βουλῆς.

Σοφία Σειρὰχ 40, 25: «Χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐπιστήσουσι πόδας, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα βουλὴ εὐδοκιμήσει».

Σοφία Σειρὰχ 22, 16: «Ἱμάντωσις ξύλινη ἐνδεδεμένη εἰς οἰκοδομήν, ἐν σεισμῷ οὐ διαλυθήσεται· οὕτω καρδία ἐστηριγμένη ἐπὶ διανοήμασι βουλῆς, ἐν καιρῷ οὐ δειλιάσει».

Βασιλείου: Διπλοῦν ἐστι τὸ τῆς φρονήσεως ὄνομα. Ἡ μὲν γάρ τίς ἐστι φυλακτικὴ τοὺ οἰκείου συμφέροντος, οἷα ἡ τοῦ ὄφεως τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ συντηροῦντος, ἡ δέ τις ἔοικεν εἶναι κακεντρέχεια τρόπων, ὀξέως τὸ ἴδιον λυσιτελὲς ἐξευρίσκουσα καὶ συναρπάζουσα τοὺς ἀκεραιοτέρους, ὁποία ἦν ἡ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ ἀληθὴς φρόνησις, διάγνωσίς ἐστι τῶν τε ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων, ᾗ ὁ ἐπακολουθῶν, οὐδέποτε τῷ ὀλέθρῳ τῆς κακίας περιπαρήσεται. Ὁ τοίνυν νοῶν λόγους φρονήσεως, οἶδεν τίνες μὲν σοφισματώδεις, τίνες δὲ οἱ κατὰ βίον πρακτέοι καὶ τὰ βέλτιστα ἡμῖν ὑποτιθέμενοι, καὶ ὡς δόκιμος τραπεζίτης, τὸ μὲν καλὸν καθέξει, ἀπὸ δὲ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀφέξεται.

Ὁ γὰρ τὸ τοῦ ὄφεως φρόνιμον περὶ τὸ κακόν, τό τε τῆς περιστερᾶς ἀκέραιον περὶ τὸ καλὸν ἀναμίξας, οὔτε τὸ φρόνιμον ἐάσει κακουργὸν γενέσθαι, οὔτε τὸ ἁπλοῦν ἀνόητον.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πηγὴ καὶ μήτηρ καὶ ῥίζα φρονήσεως ἡ ἀρετή, ὥσπερ καὶ πᾶσα πονηρία ἐξ ἀνοίας ἔχει τὴν ἀρχήν,

ΛΟΓΟΣ Β'.
Γιὰ τὴ φρόνηση καὶ τὴ σκέψη-σύνεση

Σοφ. Σειρ. 40, 25: «Τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι θὰ σὲ σταματήσουν· κι ἀπὸ τὰ δύο μεγαλύτερη εὐδοκίμαση παρέχει ἡ σύνεση».

Σοφ. Σειρ. 22, 16. «Ξύλινο δικτυωτὸ προσαρμοσμένο σὲ οἰκοδομὴ δὲν θὰ διαλυθεῖ σὲ περίπτωση σεισμοῦ. Ἔτσι καὶ ἡ καρδιὰ ποὺ στηρίζεται πάνω σὲ ὀρθὲς σκέψεις δὲν θὰ δειλιάσει στὴ δύσκολη ὥρα».

Βασιλείου: Διπλὸ ἔργο ἐπιτελεῖ ἡ φρόνηση. Ἀπὸ τὴ μιὰ φυλάγει τὸ συμφέρον, ὅπως ἡ φρόνηση τοῦ φιδιοῦ ποὺ προστατεύει τὸ κεφάλι του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μοιάζει μὲ κάποια κακεντρέχεια στοὺς τρόπους, ποὺ ἀνακαλύπτει ἀμέσως τὸ ὠφέλιμο καὶ συμπαρασύρει τοὺς ἀκέραιους, ὅπως ἐκείνη τοὺ ἄδικου οἰκονόμου[4]. Ἡ ἀληθινὴ φρόνηση ὅμως εἶναι ἡ διάγνωση αὐτῶν ποὺ πρέπει νὰ κάνομε κι αὐτῶν ποὺ δὲν πρέπει, κι ὅποιος ἀκολουθεῖ αὐτὴ τὴ φρόνηση δὲν θὰ παρασυρθεῖ στὸν ὄλεθρο τῆς κακίας. Ὅποιος λοιπὸν κατανοεῖ τοὺς λόγους τῆς φρόνησης[5], καταλαβαίνει ποιοὶ εἶναι σοφιστικοὶ καὶ ποιοὶ μποροῦν νὰ πραχθοῦν καὶ μᾶς συμβουλεύουν τὰ πλέον ὠφελιμότερα, καὶ σὰν πεπειραμένος τραπεζίτης θὰ κρατήσει τὸ καλὸ καὶ θὰ κρατηθεῖ μακριὰ ἀπὸ κάθε εἴδους κακό.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅποιος συνδυάσει τὴ φρόνηση τοῦ φιδιοῦ ὡς πρὸς τὸ κακὸ καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ περιστεριοῦ ὡς πρὸς τὸ καλό, οὔτε τὴ φρόνηση θ' ἀφήσει νὰ προξενήσει τὸ κακὸ οὔτε τὴν ἁπλότητα νὰ γίνει ἀνοησία.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πηγὴ καὶ μητέρα καὶ ρίζα τῆς φρόνησης εἶναι ἡ ἀρετή, ὅπως καὶ κάθε κακία ἔχει τὴν ἀρχή της ἀπὸ τὴν

4. Λουκᾶ 16, 8. 5. Παροιμ. 1, 3.

ὥσπερ δὴ καὶ ὁ Προφήτης φησίν· «Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου». Ὁ δὲ ἐνάρετος καὶ φόβον Θεοῦ ἔχων, πάντων ἐστὶ συνετώτερος. Διὸ καί τίς φησιν· «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου».

Ἰγνατίου.– Τέλειοι ὄντες, τέλεια φρονεῖτε. Θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν, Θεὸς ἕτοιμος εἰς τὸ παρέχειν.

Πλουτάρχου.– Ἡ φρόνησις οὐ σωμάτων, ἀλλὰ πραγμάτων ὄψις ἐστί, πρὸς ἐν αὐτοῖς γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἄριστα χρήσεται τοῖς ἀπαντῶσι καὶ προστυγχάνουσι, παρέχουσα διασκοπεῖν τὸ μέλλον. Τὸ μὲν οὖν σῶμα πρόσω που μόνον ὠμμάτωται, τοῖς δὲ ὄπισθεν τυφλόν ἐστιν, ἡ δὲ διάνοια καὶ τὰ παρῳχημένα βλέπειν τῇ μνήμῃ πέφυκεν.

Ἄφρων αὐθημερὸν ἐξαγγέλει ὀργὴν αὐτοῦ.

Πᾶς ἄφρων εὐθὺς καὶ μικρόψυχος· οὐ γάρ ἐστι πάγιος.

Εἴ ποτέ τινα ἑώρακεν ἁμαρτάνοντα, ἔλεγε· Μήποτε καὶ ἐγὼ τοιούτῳ περιπέσω.

Μενάνδρου.– Ἅπαντα δοῦλα τοῦ φρονεῖν καθίσταται.

Βουλευόμενοι παραδείγματα ποιοῦνται παρεληλυθότα τῶν μελλόντων. Τὸ γὰρ ἀφανές, ἐκ τοῦ φανεροῦ ταχίστην ἔχειν τὴν διάγνωσιν.

Ἰσοκράτους.– Ὁ κακῶς διανοηθεὶς περὶ τῶν οἰκείων, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων.

Κλειτάρχου.– Ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματος μὴ γινέσθω τῆς ψυχῆς ἀσθένεια· ἰσχὺν δὲ ψυχῆς, φρόνησιν νόμιζε.

Δημώνακτος.– Ἐν ἀλλοτρίοις παραδείγμασι παίδευε σεαυτόν, καὶ ἀπαθὴς τῶν κακῶν ἔσῃ.

Ἀριστείδου.– Τὸ μὲν νικᾶν ἐν ταῖς μάχαις καὶ τοῖς φαύλοις πολλάκις περιγίνεται, φρονήσει δὲ καὶ σοφίᾳ κρατεῖν δύνασθαι, μόνον ἐστὶ τῶν εἰδότων βουλεύεσθαι.

ἀνοησία, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Προφήτης· «Δὲν ὑπάρχει ὑγεία στὴ σάρκα μου ἐξαιτίας τῆς ἀνοησίας μου»[6]. Ὅποιος ὅμως ἔχει ἀρετὴ καὶ φόβο Θεοῦ εἶναι πιὸ συνετὸς ἀπὸ ὅλους. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος λέγει· «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου»[7].

Ἰγνατίου: Ἀφοῦ εἶστε τέλειοι, νὰ φρονεῖτε τὰ τέλεια. Γιατί, θέλοντας ἐσεῖς νὰ πράττετε τὰ καλά, εἶναι καὶ ὁ Θεὸς ἕτοιμος νὰ σᾶς τὰ δώσει.

Πλουτάρχου: Ἡ φρόνηση δὲν ἀποβλέπει στὰ σώματα, ἀλλὰ στὰ πράγματα πρὶν φτάσει ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτά, ὄντας δυνατότητα νὰ διαβλέπομε στὸ μέλλον πῶς θὰ μπορέσομε ν' ἀντιμετωπίσομε ὅ,τι θὰ συναντήσομε καὶ μᾶς τύχει. Τὸ σῶμα ἔχει μπροστὰ μόνο τὰ μάτια του, ἐνῶ πίσω εἶναι τυφλό. Ἡ διάνοια ὅμως μπορεῖ μὲ τὴ θύμηση νὰ βλέπει καὶ τὰ περασμένα.

Παροιμ. 12, 16: «Ὁ ἀνόητος τὴν ἴδια μέρα ἐκδηλώνει τὴν ὀργή του».

Παροιμ. 14, 29. «Κάθε ἀνόητος εἶναι συγχρόνως καὶ μικρόψυχος· γιατὶ δὲν εἶναι σταθερός».

Ἀγνώστου: Ἂν ἔβλεπε κάποτε κάποιον ν' ἁμαρτήσει ἔλεγε· Εἴθε νὰ μὴν πέσω ποτὲ κι ἐγὼ σὲ τέτοιο ἁμάρτημα.

Μενάνδρου: Ὅλα ὑποτάσσονται στὴ φρόνηση.

Ὅταν σκέφτονται κάνουν τὰ περασμένα παραδείγματα γιὰ τὰ μελλοντικά. Γιατί, ἐκεῖνο ποὺ δὲν φαίνεται, κατανοεῖται ἀμέσως ἀπὸ τὸ φανερό.

Ἰσοκράτους: Ἐκεῖνος ποὺ σκέφθηκε ἄσχημα γιὰ τὰ δικά του, οὐδέποτε θὰ σκεφθεῖ καλὰ γιὰ τὰ ξένα.

Κλειτάρχου: Ἡ δύναμη τοῦ σώματος νὰ μὴ γίνει ἀδυναμία τῆς ψυχῆς· ὡς δύναμη τῆς ψυχῆς νὰ θεωρεῖς τὴ φρόνηση.

Δαμώνακτος: Νὰ παιδαγωγεῖς τὸν ἑαυτό σου μὲ ξένα παραδείγματα, καὶ δὲν θὰ πάθεις κανένα κακό.

Ἀριστείδου: Τὸ νὰ νικοῦν στὶς μάχες τὸ πετυχαίνουν κάποτε καὶ οἱ φαῦλοι, τὸ νὰ νικοῦν ὅμως μὲ τὴ φρόνηση καὶ τὴ σοφία μποροῦν τὸ πετυχαίνουν μόνο ὅσοι γνωρίζουν νὰ σκέφτονται.

6. Ψαλμ. 37, 4.
7. Σοφ. Σειρ. 1, 16. Ψαλμ. 110, 10.

Γαΐου.– Σωφρονέστερον, οἶμαι, τοῦ μετὰ τοῦ πάθους ἐγκαλεῖν, τὸ πρὶν παθεῖν φυλάξασθαι τοῦ μὴ παθεῖν.

Δημοκράτους.– Φρονήσεως ἔργον, μέλλουσαν ἀδικίαν φυλάξασθαι, ἀναλγησίας δέ, γενομένης μὴ ἀμύνασθαι.

Σόλωνος.– Συμβούλευε, μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ ἄριστα.

Ἐπικτήτου.– Βουλεύου πολλὰ περὶ τοῦ λέγειν τι ἢ πράττειν· οὐ γὰρ ἕξεις ἄδειαν ἀνακαλέσασθαι τὰ λεχθέντα ἢ πραχθέντα.

Βίαντος.– Τὸ μὲν ἰσχυρὸν τῷ σώματι γενέσθαι, φύσεως ἔργον, τὸ δὲ λέγειν τὰ συμφέροντα τῇ πατρίδι, ψυχῆς ἴδιον καὶ φρονήσεως.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τίς ἄριστος σύμβουλος, ἔφη· Ὁ καιρός.

Τοὺς φρονίμους ἔλεγε μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀφρόνων, ἢ τοὺς ἄφρονας ὑπὸ τῶν φρονίμων ὠφελεῖσθαι· τούτους μὲν γὰρ φυλάττεσθαι τὰς ἐκείνων ἁμαρτίας, ἐκείνους δὲ τὰς τούτων μὴ μιμεῖσθαι κατορθώσεις.

Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα μεμνῆσθαι μὲν τῶν γενομένων, πράττειν δὲ τὰ ἐνεστῶτα· περὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀσφαλίζεσθαι.

Μία ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ καλῶς βουλεύεσθαι, τὸ γνῶναι περὶ ὅτου ὁ λόγος· εἰ δὲ μή, τοῦ παντὸς ἁμαρτάνειν ἀνάγκη.

Εὐριπίδου ἐν Ἀντιόπῃ:

Ψυχῇ μέγας χαλινός ἐστιν ὁ νοῦς.
Τὸ δ᾽ ἀσθενές μου καὶ τὸ θῆλυ σώματος
Κακῶς ἐμέμφθης· εἰ γὰρ εὖ φρονεῖν ἔχω,
Κρεῖσσον τόδε ἐστὶ καρτεροῦ βραχίονος.

Σοφοκλέους ἐν Αἴαντι:

Ἐκ τῶνδε μέντοι τῶν τρόπων οὐκ ἄν ποτε
Κατάστασις γένοιτ᾽ ἂν οὐδενὸς νόμου·
Εἰ τοὺς δίκῃ νικῶντας ἐξωθήσομεν,
Καὶ τοὺς ὄπισθεν εἰς τὸ πρόσθεν ἄξομεν.

Γαΐου: Εἶναι φρονιμότερο, νομίζω, ἀπὸ τὸ νὰ κατηγορεῖς ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ πάθους, νὰ φυλαχτεῖς προτοῦ πάθεις νὰ μὴ πάθεις.

Δημοκράτους: Ἔργο φρόνησης εἶναι ἡ προφύλαξη ἀπὸ μελλοντικὴ ἀδικία, ἐνῶ ἔργο ἀπάθειας εἶναι, ὅταν σὲ ἀδικήσουν, νὰ μὴν ἀμυνθεῖς.

Σόλωνος: Νὰ συμβουλεύεις τὰ ἄριστα, ὄχι τὰ εὐχάριστα.

Ἐπικτήτου: Νὰ σκέφτεσαι πολὺ γιὰ νὰ μιλήσεις ἢ νὰ πράξεις· γιατὶ δὲν θὰ ἔχεις εὐκαιρία νὰ ἀνακαλέσεις ὅ,τι εἶπες ἢ ἔπραξες.

Βίαντος: Τὸ νὰ γίνει κάποιος δυνατὸς στὸ σῶμα εἶναι ἔργο τῆς φύσης, τὸ νὰ προτείνει ὅμως ὅ,τι συμφέρει στὴν πατρίδα του εἶναι γνώρισμα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς φρόνησης.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἐρωτήθηκε, ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος σύμβουλος, εἶπε· Ὁ καιρός.

Ἔλεγε, ὅτι πιὸ πολὺ ὠφελοῦνται οἱ φρόνιμοι ἀπὸ τοὺς ἄφρονες, παρὰ οἱ ἄφρονες ἀπὸ τοὺς φρόνιμους. Γιατὶ οἱ φρόνιμοι προφυλάγονται ἀπὸ τὰ λάθη ἐκείνων, ἐνῶ οἱ ἀνόητοι δὲν μιμοῦνται τὰ κατορθώματα τῶν φρόνιμων.

Ὁ ἐνάρετος ἄνδρας πρέπει νὰ θυμᾶται ὅσα πέρασαν, ἀλλὰ νὰ πράττει τὰ παρόντα, καὶ νὰ παίρνει ἀσφαλεῖς προφυλάξεις γιὰ τὰ μελλοντικά.

Μιὰ ἀρχὴ ὑπάρχει γιὰ νὰ σκέφτεται κανεὶς ὀρθά, τὸ νὰ γνωρίζει γιὰ ποιὰ πράγματα γίνεται λόγος. Ἂν ὄχι, εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ πέσει τελείως ἔξω.

Εὐριπίδου, ἀπὸ τὴν Ἀντιόπη:

Εἶναι μεγάλο χαλινάρι τῆς ψυχῆς ὁ νοῦς,
καὶ ἄδικα μὲ κατηγόρησες, πὼς εἶμαι γυναίκα κι ἔχω
σῶμα ἀσθενικό· γιατί, ἂν ἔχω φρόνηση σωστή,
πιὸ δυνατὴ εἶναι αὐτὴ ἀπὸ ἕνα μπράτσο ἰσχυρό.

Σοφοκλέους, ἀπὸ τὸν Αἴαντα:

Ἀλλὰ μὲ τέτοιους τρόπους βέβαια ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει
ὁ ὁποιοσδήποτε νόμος νὰ σταθεῖ καὶ νὰ ἰσχύσει,
ἂν πετάξομε ἐκείνους ποὺ νίκησαν στὴν κρίση,
καὶ βάλομε μπροστὰ ἐκείνους πού 'ναι στὸ τέλος.

Ἀλλ' εἰκτέον τάδ' ἐστίν· οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς,
Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι,
Ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ.
Μέγας δὲ πλευρὰς βοῦς, ὑπὸ σμικρᾶς ὅμως
Μάστιγος ὀρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται.
Ὁ γὰρ φρονῶν εὖ, πάντα συλλαβὼν ἔχει.

Αὐτὰ ἄς τ' ἀφήσομε. Δὲν εἶναι ἀσφαλισμένοι
οἱ ἄνδρες μὲ τὰ φαρδιὰ τὰ στήθη καὶ τὶς πλάτες,
ἀλλὰ μονάχα οἱ φρόνιμοι πρωτεύουν σ' ὅλα.
Πελώριο καὶ τὸ βόδι, ἀλλὰ μικρὸ λουρὶ
τὸ κάνει νὰ βαδίζει στὸ σωστὸ τὸ δρόμο.
Ὅποιος σκέφτεται σωστά, τὰ σκέφτεται ὅλα.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.
Περὶ ἁγνείας καὶ σωφροσύνης.

Ἰὼβ 31, 9.– «Εἰ ἐξηκολούθησεν ἡ καρδία μου γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου, εἰ δὲ καὶ ἐγκάθετος ἐγενόμην ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτῆς, ἀρέσαι καὶ ἡ γυνή μου ἑτέρῳ».

Σοφ. Σολ. 3, 13.– «Μακαρία στεῖρα ἀμίαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν παραπτώματι· ἕξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν».

Σοφ. Σολ. 4, 1-2.– «Κρεῖσσον παρθενία μετ' ἀρετῆς· ἀθάνατός ἐστιν ἡ μνήμη αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις. Παροῦσάν τε μιμοῦνται αὐτήν, καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν· καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανοφοροῦσα πομπεύει, τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα».

Σοφία Σειράχ.– «Ὁ ἀντοφθαλμῶν ἡδοναῖς, στεφανοῖ ζωὴν αὐτοῦ».

Ματθ. 19, 11.– «Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται».

Ματθ. 19, 12.– «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἐγενήθησαν οὕτως», κ.τ.ἑ.

Βασιλείου.– Οὔτε οὖν ἐπὶ σωφροσύνῃ ἐπαινεῖσθαι προσήκει τοὺς ἀποκοπτομένους τὰ μόρια. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους ὡς μὴ κερατίζοντας, οὐδὲ τοὺς βοῦς ὡς μὴ λακτίζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ τούτους μέν, εἰ μὴ λακτίζουσιν, ἐπαινέσομεν, τοῖς δὲ βουσίν, εἰ μὴ κερατίζουσι, τῆς ἡμερότητος ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύναταί τις, ἀλλ' ἐν ᾧ δυνάμενος οὐκ εἰς ἀδικίαν κέχρηται τῇ δυνάμει, θαυμάζεται.

Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται. Οὐδεὶς δίκαιος δι' ἀδυναμίαν κακοῦ.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.
Γιὰ τὴν ἁγνεία καὶ τὴ σωφροσύνη.

Ἰὼβ 31, 9: «Ἂν ἡ καρδιά μου δέθηκε μὲ τὴ γυναίκα κάποιου ἄλλου κι ἂν ξημεροβραδιάστηκα στὶς πόρτες της, ἂς ἀρέσει καὶ ἡ γυναικα μου σὲ ἄλλον».

Σοφ. Σολ. 3, 13: «Μακάρια εἶναι ἡ στείρα ἡ ἀμόλυντη, ποὺ δὲν γνώρισε τὸ κρεββάτι ἁμαρτίας· θ' ἀποχτήστει παιδὶ πνευματικό».

Σοφ. Σολ. 4, 1-2: «Ἀνώτερη ἡ παρθενία (ἴσως ἀτεκνία) μὲ ἀρετή· ἡ θύμησή της μένει ἀθάνατη, γιατὶ κι ὁ Θεὸς τὴν ξέρει καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ὅταν τὴ βλέπουν μπροστά τους τὴ μιμοῦνται, κι ὅταν φεύγει ἀπὸ μπροστά τους τὴν ποθοῦν, καὶ στεφανωμένη βαδίζει θριαμβευτικὰ στὴν αἰωνιότητα μετὰ τὴ νίκη της στὸν ἀγώνα τῶν ἁγνῶν ἄθλων».

Σοφ. Σειράχ: «Ὅποιος ἀποστρέφει τὰ μάτια του ἀπὸ τὶς ἡδονές, στεφανώνει τὴ ζωή του».

Ματθ. 19, 11: «Δὲν καταλαβαίνουν τὸ λόγο αὐτὸ ὅλοι, ἀλλὰ ὅποιοι ἔλαβαν τὸ χάρισμα».

Ματθ. 19, 12: «Ὑπάρχουν εὐνοῦχοι ποὺ γεννήθηκαν τέτοιοι ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μάνας τους».

Βασιλείου: Οὔτε βέβαια πρέπει νὰ ἐπαινοῦμε γιὰ σωφροσύνη ἐκείνους ποὺ ἀποκόπτουν τὰ γεννητικά τους μόρια. Γιατὶ δὲν ἐπαινοῦμε οὔτε τὰ ἄλογα ἐπειδὴ δὲν κερατίζουν, οὔτε τὰ βόδια ἐπειδὴ δὲν κλωτσοῦν, ἀλλὰ θὰ ἐπαινέσομε τὰ ἄλογα ἂν δὲν κλωτσοῦν καὶ θὰ ἐπιδοκιμάσομε τὰ βόδια γιὰ τὴν ἡμεράδα τους ἂν δὲν χτυποῦν μὲ τὰ κέρατά τους. Γιατὶ δὲν θαυμάζεται κάποιος γιὰ κάτι ποὺ δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνει, ἀλλὰ γι' αὐτὸ πού, ἐνῶ μπορεῖ, δὲν χρησιμοποιεῖ τὴ δύναμή του γιὰ νὰ παρανομήσει.

Ὁ νεκρὸς δὲν παίρνει στεφάνι. Κανένας δὲν εἶναι δίκαιος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴ δύναμη γιὰ τὸ κακό.

Δεῖ οὖν τὸν νοῦν ὥσπερ τινὰ κυβερνήτην ἄνω καθήμενον τῶν παθῶν, καὶ οἱονεὶ πλοίῳ τῆς σαρκὸς ἐπιβάντα, καὶ ἐμπείρως τοὺς λογισμοὺς ὥσπερ οἴακας περιστρέφοντα, καταπατεῖν γενναίως τὰ κύματα· ὑψηλότερον δὲ διαμένοντα καὶ δυσπρόσιτον ὄντα τοῖς πάθεσιν, μηδαμοῦ τῆς ἀπ' αὐτῶν πικρίας, ὥσπερ ἅλμης τινός, ἀναπίμπλασθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Σύνοικον αἱροῦ μηδ' ἀδελφὸν ῥαδίως.

Ὑπέκκαυμα γὰρ τῆς νόσου τί δεῖ βλέπειν;
Κρεῖσσον κατηφὲς ἦθος, ἢ τεθρυμμένον.
Μύρον δοχεῖον σαπρὸν οὐ πιστεύεται.

Οὔτε φλὸξ μένει τῆς ὕλης δαπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτοντι συναπέρχεται, οὔτε λογισμὸς ἐμπαθὴς ὑφίσταται μαραινομένου τοῦ ὑπεκκαύματος.

Ὀφθαλμὸς πορνεύων οὐ φυλάσσει τὴν παρθενίαν. Γλῶσσα πορνεύουσα τῷ πονηρῷ μίγνυται. Πόδες ἄτακτα βαίνοντες ἐκκαλοῦνται νόσον ἢ κίνδυνον τῷ νῷ. Παρθενευέτω καὶ ἡ διάνοια· μὴ ῥεμβέσθω καὶ πλανάσθω. Μὴ τύπους ἐν ἑαυτῇ φερέτω πονηρῶν πραγμάτων. Καὶ ὁ τύπος μέρος πορνείας ἐστί. Μὴ εἰδωλοποιείτω τῇ ψυχῇ τὰ μισούμενα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Χλεύη, τὰ μὲν τῆς παιδοποιίας ὄργανα τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ γλῶσσαν μὴ τηρεῖν· ἢ τὴν γλῶσσαν μὲν τηρεῖν, τὴν δὲ ὅρασιν ἢ τὴν ἀκοὴν ἢ τὰς χεῖρας μὴ τηρεῖν· ἢ ταῦτα μὲν ἔχειν καὶ τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ καρδίαν μὴ τηρεῖν, ἀλλ' ἑταιρίζεσθαι τύφῳ καὶ θυμῷ.

Μὴ καταμαλάττωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχύν, μηδὲ ἐκκόπτωμεν τὰ νεῦρα ταῖς ὁμιλίαις ταύταις. Καὶ γὰρ ἄφατος καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθανώμεθα, τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; Τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάντων ἐστὶ δεινότατον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν ὅπως ἐκνευριζόμεθα, καὶ κηροῦ παντὸς γινόμεθα μαλακώτεροι. Καθάπερ γάρ τις λέοντα γαῦρον καὶ βλοσυρὸν λαβών, εἶτα ἀποκείρας μὲν τὴν κόμην, ἀνελὼν δὲ τοὺς

Πρέπει λοιπὸν ὁ νοῦς σὰν κάποιος κυβερνήτης καθισμένος πάνω ἀπὸ τὰ πάθη καὶ σὰ νὰ ταξιδεύει μὲ τὴ σάρκα ὅπως μὲ πλοῖο καὶ περιστρέφοντας ἔμπειρα τοὺς λογισμούς του σὰν τιμόνι νὰ καταπατεῖ γενναῖα τὰ κύματα, καὶ βρισκόμενος ψηλότερα ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ὄντας δύσκολο νὰ πλησιαστεῖ ἀπὸ αὐτά, νὰ μὴ κατακλύζεται καθόλου, σὰν ἀπὸ κάποια ἁρμύρα, ἀπὸ τὴν πίκρα αὐτῶν.

Γρηγορίου Θεολόγου: α) Οὔτε τὸν ἀδελφό σου νὰ παίρνεις εὔκολα ὡς συγκάτοικό σου.

Τί χρειάζεται νὰ βλέπομε ὅ,τι ἐρεθίζει τὴ νόσο;

Εἶναι προτιμότερο νά 'ναι κανεὶς αὐστηρός, παρὰ κόλακας.

Δὲν ἐμπιστευόμαστε νὰ κλείσομε τὸ μύρο σὲ σάπιο δοχεῖο.

Οὔτε ἡ φλόγα παραμένει ὅταν καεῖ ἡ καύσιμη ὕλη, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται μαζὶ μὲ τὴν ὕλη ποὺ τὴν ἔτρεφε, οὔτε ὁ ἐμπαθὴς λογισμὸς ὑπάρχει ὅταν ὑποχωρήσει τὸ ἐρέθισμά του.

Τὸ μάτι ποὺ πορνεύει δὲν διατηρεῖ τὴν παρθενία. Ἡ γλώσσα ποὺ πορνεύει ἀναμιγνύεται μὲ τὸ πονηρό. Τὰ πόδια ποὺ βαδίζουν ἀπερίσκεπτα προκαλοῦν νόσο ἢ κίνδυνο στὸ νοῦ. Ἂς μένει παρθενικὴ καὶ ἡ διάνοια· ἂς μὴν παραδίνεται στὴν περιπλάνηση τοῦ ρεμβασμοῦ. Ἂς μὴν περικλείει τὰ εἴδωλα τῶν φαύλων πραγμάτων. Κι αὐτὸ εἶναι μέρος τῆς πορνείας. Ὅ,τι εἶναι μισητό, ἂς μὴ γίνεται εἰκόνα μέσα στὴν ψυχή.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Εἶναι ἄξιο γιὰ χλευασμὸ νὰ τηρεῖ κανεὶς παρθένα τὰ γεννητικὰ ὄργανα, καὶ νὰ μὴ τηρεῖ τὴ γλώσσα. Ἢ νὰ τηρεῖ τὴ γλώσσα, νὰ μὴ τηρεῖ ὅμως τὴν ὅραση ἢ τὴν ἀκοὴ ἢ τὰ χέρια. Ἢ αὐτὰ βέβαια νὰ τὰ ἔχει καὶ νὰ τὰ διατηρεῖ παρθένα, νὰ μὴ τηρεῖ ὅμως τὴν καρδιά του, ἀλλὰ νὰ γίνεται ἑταίρα τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τοῦ θυμοῦ.

Νὰ μὴν ἐξασθενίζομε τὴ δύναμή μας, οὔτε νὰ γινόμαστε μαλθακοὶ μὲ τὶς συναναστροφὲς αὐτές. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὲς εἰσρέει στὴν ψυχή μας ἄφθονη κι ἀπερίγραπτη κακία στὶς ψυχές μας. Τί δηλαδὴ κι ἂν δὲν τὸ νιώθομε, μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτές; Γιατὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ φοβερώτερο ἀπὸ ὅλα, τὸ ὅτι οὔτε καταλαβαίνομε ὅτι γινόμαστε ἄνευροι καὶ πιὸ μαλακοὶ ἀπὸ τὸ κερί. Ὅπως δηλαδὴ κάποιος ἂν συλλάβει ἕνα λιοντάρι περήφανο

ὀδόντας καὶ περιελὼν τοὺς ὄνυχας, αἰσχρὸν ποιεῖ καὶ καταγέλαστον καὶ παιδίοις εὐκαταγώνιστον τὸν φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βρυχήματος τὰ πάντα σείοντα, οὕτω δὴ καὶ αὗται, πάντας ὅσους ἐὰν λάβωσιν, εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦσι· μαλακωτέρους, θερμοτέρους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀκροχόλους, θρασεῖς, ἀκαίρους, ἀγεννεῖς, ἀπηνεῖς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμούς, φλυάρους, καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ γυναικεῖα πάθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι, εἰς τὴν τούτων ἐναπομάττονται ψυχήν. Ἀμήχανον γὰρ τὸν γυναικὶ συνοικοῦντα μετὰ συμπαθείας τοσαύτης καὶ ταῖς ἐκείνων ἐνστρεφόμενον ὁμιλίαις, μὴ ἀγύρτην τινὰ εἶναι καὶ ἀγοραῖον καὶ συρφετώδη. Κἂν γὰρ φθέγγηταί τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἱστῶν καὶ τῶν ἐρίων φθέγξεται, τῆς γλώττης αὐτοῦ τῇ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρωσθείσης ρημάτων· κἂν ποιῇ τι, μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάζεται δουλοπρεπείας, πόρρω τῆς τοῖς Χριστιανοῖς πρεπούσης ἐλευθερίας ἑαυτὸν ἀποικίσας, καὶ οὐδὲ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων γενόμενος χρήσιμος.

Γρηγορίου Νύσσης.– Μακαρίζει ὁ Κύριος, οὐ τοὺς ἔξω πάθους βιοτεύοντας (οὐ γὰρ δυνατὸν ἐν ὑλώδει ζωῇ τὸν ἄϋλον καθόλου καὶ ἀπαθῆ κατορθωθῆναι βίον), ἀλλὰ πρὸς τὰς τῆς φύσεως ὁρμὰς βραδέως καὶ δυσκινήτως ἔχοντας.

Πάσης ὄντως κακίας οἷόν τι δέλεαρ ἡ ἡδονὴ προβληθεῖσα, εὐκόλως τὰ λιχνοτέρας ψυχὰς ἐπὶ τὸ ἄγκιστρον τῆς ἀπωλείας ἐφέλκεται.

Κλήμεντος.– Παρθένων φθορὰ λέγεται, οὐ μόνον πορνεία, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς καιροῦ ἔκδοσις· ὅταν, ὡς εἰπεῖν, ἄωρος ἐκδοθῇ τῷ ἀνδρί, ἤτοι ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ παρὰ τῶν γονέων.

Ἐκ τῶν Πατέρων.– Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἐγείρεται ἡ πορνεία, ἐκ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν εἰς πλησμονήν, καὶ ὁ κόρος τοῦ ὕπνου, καὶ τὸ ἀργεῖν καὶ παίζειν καὶ ἀργολογεῖν, καὶ ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἱματίων.

Νείλου.– Ἀπόστησον ἀπὸ τῆς συμβίου σου τὸν εὐνοῦχον

κι ἀγριωπό, κι ἔπειτα ἂν τοῦ κουρέψει τὴ χαίτη, τοῦ σπάσει τὰ δόντια καὶ τοῦ βγάλει τὰ νύχια, κάμνει ἄξιο γιὰ γέλια καὶ γιὰ κλάματα, εὔκολο παιγνίδι τῶν παιδιῶν, τὸ φοβερὸ κι ἀβάσταχτο καὶ ποὺ μὲ τὸ βρυχηθμό του μονάχα συγκλόνιζε τὰ πάντα, ἔτσι καὶ οἱ συναναστροφὲς αὐτὲς ὅλους ὅσους συλλάβουν τοὺς κάνουν εὔκολα ὑποχείρια τοῦ διαβόλου. Κάνουν τοὺς ἀνθρώπους πιὸ μαλθακούς, πιὸ θερμούς, ἀδιάντροπους, ἀνόητους, πικρόχολους, θρασεῖς, παράκαιρους, πρόστυχους, σκληρούς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελεύθερους, ἀσυγκράτητους, φλύαρους, καὶ γενικὰ φέρουν ἐπάνω τους ὅλα τὰ διεφθαρμένα πάθη τῶν γυναικῶν καὶ τ' ἀποτυπώνουν στὴν ψυχή τους. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο ὅποιος συγκατοικεῖ μὲ μιὰ γυναίκα δεμένος μαζί της μὲ τόση συμπάθεια καὶ ζεῖ ἀδιάκοπα μὲ τὶς συναναστροφὲς αὐτῶν, νὰ μὴν εἶναι ἕνας ἀγύρτης, ἕνας τύπος ἀγοραῖος καὶ τῆς ὀχλαγωγίας. Γιατί, κι ἂν ἀκόμη λέγει κάτι, θὰ εἶναι σχετικὸ μὲ τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὶς κλωστές, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα του θὰ ἔχει πάρει τὴν ποιότητα καὶ τὸ χρῶμα τοῦ γυναικείου λεξιλογίου. Κι ἂν κάνει κάτι, τὸ κάνει μὲ πολλὴ δουλοπρέπεια, βάζοντας τὸν ἑαυτό του νὰ κατοικήσει πέρα ἀπὸ τὴν ἐλευθερία ποὺ ἁρμόζει στοὺς Χριστιανούς, καὶ δὲν γίνεται χρήσιμος γιὰ κανένα μεγάλο κατόρθωμα.

Γρηγορίου Νύσσης: Ὁ Κύριος μακαρίζει ὄχι ὅσους ζοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ πάθος (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατορθωθεῖ μέσα στὴν ὑλικὴ ζωὴ ὁ ἄυλος καὶ ἀπαθὴς βίος), ἀλλ' ἐκείνους ποὺ εἶναι βραδυκίνητοι καὶ δύσκολοι στὶς ὁρμὲς τῆς φύσης.

Ὅταν μπροστὰ σὲ κάθε κακία προβληθεῖ σὰν δόλωμα ἡ ἡδονή, εὔκολα τραβὰ τὶς πιὸ φιλήδονες ψυχὲς στὸ ἀγκίστρι τῆς ἀπώλειας.

Κλήμεντος: Καταστροφὴ τῶν παρθένων δὲν εἶναι μόνο ἡ πορνεία, ἀλλὰ καὶ ὁ πρόωρος γάμος, ὅταν, δηλαδὴ παραδοθεῖ ἀνήλικη στὸν ἄνδρα εἴτε ἀπὸ μόνη της εἴτε ἀπὸ τοὺς γονεῖς της.

Ἀπὸ τοὺς Πατέρες: Ἡ πορνεία δημιουργεῖται ἀπὸ τέσσερες λόγους· ἀπὸ ὑπερβολικὸ φαγοπότι· ἀπὸ ὑπερβολὴ ὕπνου· ἀπὸ ἀπραξία καὶ παιγνίδι καὶ φλυαρία, καὶ ἀπὸ τὰ ὡραῖα ροῦχα.

Νείλου: Ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ σύζυγό σου τὸν εὐνοῦχο Σμά-

Σμάραγδον· κἂν γὰρ δοκοίη τῶν κάτω διδύμων ἐκτετμῆσθαι, ἀλλ' ἄνω ἔχει ἐν τῷ προσώπῳ πως τοὺς διδύμους ὀφθαλμούς, ἐμπαθῶς ἐμβλέποντας καὶ ἐπισυρομένους ἤδη πονηρὰς μαρτυρίας.

Κυρίλλου.– Καπνοῦ δίκην, ἢ καὶ ὥσπερ τινὲς ἀτμοὶ τῶν ἐμφύτων ἡδονῶν ἀνίσχουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ὀρέξεις. Ἀλλ' ὁ μὲν σώφρων καὶ νεανικὸς ἐπιτιμᾷ τοῖς κινήμασι καὶ περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἐᾷ, ᾧ καὶ ἀδρανὲς ὂν ἔτι τὸ πάθος, ἥττηται ῥᾳδίως· ὁ δὲ ῥᾴθυμος καὶ κατημελημένος, εἰσδέχεται μὲν τὰς τῶν ἡδονῶν ἀρχὰς ὡς ἐννοίας ἔτι ψιλάς, ἐπιτρέψας δὲ προελθεῖν εἰς πλάτος, δυσχερεστάτην εὑρήσει τὴν ἀντίστασιν. Ὁ γὰρ προαλοὺς καὶ προηττημένος, οὐ τῶν ἰδίων ἐστὶν θελημάτων κύριος· ὑπόκειται δὲ μᾶλλον καθάπερ τινὶ Βαρβάρῳ τῷ νικήσαντι πάθει.

Μενάνδρου:

Ταμεῖόν ἐστιν ἀρετῆς ἡ σωφροσύνη.

Ἰαμβλίχου (ἐξ Ἐπιστολῶν περὶ σωφροσύνης).– Πᾶσα μὲν ἀρετὴ τὸ θνητοειδὲς πᾶν ἀτιμάζει, τὸ δὲ ἀθάνατον ἀσπάζεται. Πολὺ δὲ διαφερόντως ἡ σωφροσύνη ταύτην ἔχει τὴν σπουδήν, ἅτε δὴ τὰς προσηλούσας τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἡδονὰς ἀτιμάζουσα καὶ ἐν ἁγναῖς βάθροις βεβῶσα, ὥς φησι Πλάτων. Πῶς γὰρ ἡ σωφροσύνη τελείους ἡμᾶς οὐ ποιεῖ, τὸ ἀτελὲς καὶ ἐμπαθὲς ὅλον ἀφ' ἡμῶν ἐξορίζουσα; Γνοίης δ' ἂν ὡς τοῦτο οὕτως ἔχει, τὸν Βελλεροφόντην ἐννοήσας, ὡς μετὰ τῆς κοσμιότητος συναγωνιζόμενος, τὴν Χίμαιραν καὶ τὸ θηριῶδες καὶ ἄγριον καὶ ἀνήμερον φῦλον πᾶν ἀνεῖλεν. Ὅλως γὰρ ἡ τῶν παθῶν ἄμετρος ἐπικράτεια οὐδὲ ἀνθρώπους ἀφίησιν εἶναι τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς δὲ τὴν ἀλόγιστον αὐτοὺς ἕλκει φύσιν καὶ θηριώδη καὶ ἄτακτον.

Μέμνησο λιμοῦ καὶ δίψους· ταῦτα γὰρ δύνανται μεγάλως τοῖς σωφροσύνην διώκουσιν.

Ἐκ τῶν Ἀριστογνοπποummων.– Κρατεῖ ἡδονῆς, οὐχ ὁ ἀπεχόμενος, ἀλλ' ὁ χρώμενος μέν, μὴ προεκφερόμενος δέ· ὥσπερ

ραγδο· γιατί, κι ἂν τοῦ ἔχουν κόψει χαμηλὰ τὰ δίδυμα, ἔχει ψηλὰ στὸ πρόσωπο τὰ δίδυμα μάτια, ποὺ κοιτάζουν γεμάτα πάθος καὶ ἐπισύρουν ἤδη κακοὺς μάρτυρες καὶ μαρτυρίες.

Κυρίλλου: Οἱ ἐπιθυμίες μέσα μας εἶναι ὅπως ὁ καπνὸς ἢ ὅπως κάποιες ἀναθυμιάσεις τῶν ἔμφυτων ἡδονῶν· ἀλλὰ ὁ φρόνιμος καὶ γενναῖος ἐπιτιμᾶ τὰ κινήματα καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ προχωρήσουν παραπέρα, καὶ στὸν ὁποῖο, ἐπειδὴ τὸ πάθος εἶναι ἀκόμα ἀδύναμο ἡττᾶται εὔκολα. Ὁ γεμάτος ὅμως ἀπὸ ραθυμία καὶ ἀμέλεια δέχεται βέβαια τὶς ἀρχὲς τῶν ἡδονῶν ὡς κενὲς ἔννοιες ἀκόμη, ἂν ὅμως ἐπιτρέψει νὰ προχωρήσουν καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν, θὰ βρεῖ πολὺ μεγάλη δυσκολία ν' ἀντισταθεῖ σ' αὐτά. Γιατί, ἐκεῖνος ποὺ αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ πρὶν καὶ ἡττήθηκε, δὲν εἶναι κύριος τῶν θελημάτων του, ἀλλὰ μᾶλλον γίνεται δοῦλος, σὰν σὲ κάποιο ἐχθρὸ βάρβαρο, στὸ πάθος ποὺ τὸν νίκησε.

Μενάνδρου: Ἡ σωφροσύνη εἶναι θησαυροφυλάκιο ἀρετῆς.

Ἰαμβλίχου (ἀπὸ τὶς Ἐπιστολὲς περὶ σωφροσύνης).

Κάθε ἀρετὴ περιφρονεῖ κάθε τι τὸ θνητὸ καὶ ἀποδέχεται ὅ,τι εἶναι ἀθάνατο. Αὐτὴν τὴν ἐπιμέλεια τὴν ἔχει σὲ ὅλως ξεχωριστὸ βαθμὸ ἡ σωφροσύνη, ἐπειδὴ περιφρονεῖ τὶς ἡδονὲς ποὺ προσηλώνουν τὴν ψυχὴ στὸ σῶμα καὶ στηρίζεται σὲ βάσεις ἁγνές, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων. Πῶς δηλαδὴ ἡ σωφροσύνη νὰ μὴ μᾶς κάνει τέλειους, ἀφοῦ ἐξορίζει ἀπὸ μέσα μας ὅλη τὴν ἐμπάθεια καὶ ὅλη τὴν ἀτέλεια; Καὶ θὰ καταλάβεις ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, ἐὰν φέρεις στὸ νοῦ σου τὸν Βελλεροφόντη, ὁ ὁποῖος, ἀγωνιζόμενος μαζί της μὲ κοσμιότητα, ἐξόντωσε τὴ Χίμαιρα κι ὅλο τὸ θηριῶδες καὶ ἄγριο καὶ ἀνήμερο εἶδος. Γιατὶ ἡ δίχως μέτρο ἐπικράτηση τῶν παθῶν δὲν ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους οὔτε ἄνθρωποι νὰ εἶναι, ἀλλὰ τοὺς σέρνει στὴν ἀλόγιστη καὶ θηριώδη καὶ ἀνυπότακτη φύση.

Νὰ θυμᾶσαι τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν τροφὴ καὶ τὸ νερό· γιατὶ αὐτὰ ἔχουν μεγάλη δύναμη γιὰ ὅσους ἐπιδιώκουν τὴ σωφροσύνη.

Ἀπὸ τὶς γνῶμες τοῦ Ἀριστίππου[8]: Εἶναι κύριος τῆς ἡδονῆς ὄχι ὅποιος ἀπέχει ἀπὸ αὐτήν, ἀλλ' ὅποιος δὲν τὴν ἀποφεύγει

8. Ἐκ τῶν Ἀριστογνοππουμῶν· συμφυρμὸς τοῦ ἀντιγραφέα ἀπὸ τὸ 'ἐκ τῶν Ἀριστίππου γνωμῶν'.

καὶ νηὸς καὶ ἵππου, οὐχ ὁ μὴ χρώμενος, ἀλλ' ὁ μετάγων ὅπου βούλεται.

'Ησαΐου.– 'Ηγοῦμαι μεγίστην εἶναι τῶν λειτουργιῶν, τὸ καθ' ἡμέραν βίον κόσμιον καὶ σώφρονα παρέχειν.

Σωκράτους.– Τὸ μὲν πῦρ ὁ ἄνεμος, τὸν δὲ ἔρωτα ἡ συνήθεια ἐκκαίει.

'Αλεξάνδρου.– Αἰχμαλώτους λαβὼν τὰς Δαρείου θυγατέρας, ἐπειδὴ συνεβούλευον αὐτῷ οἱ φίλοι, εὐειδέσιν οὔσαις, συγγενέσθαι, Αἰσχρόν, ἔφη, ἐστίν, ἄνδρας νικήσαντας, ὑπὸ γυναικῶν ἡττηθῆναι.

'Ο αὐτὸς εἰς 'Ιλλυριοὺς παραγενόμενος, ἐν τῷ τοῦ Διὸς βωμῷ κατιδὼν γυναῖκα κάλλει διαφέρουσαν, ἐκπλαγεὶς αὐτῆς τὴν εὐμορφίαν, πολὺν χρόνον ἐθεᾶτο· τοῦ δὲ 'Ηφαιστίωνος εἰπόντος, ὅτι εἰκός ἐστι παραλαβεῖν αὐτὴν ἐρωμένην, ἔφη· Καὶ πῶς οὐ δεινόν, εἰ οἱ ἄλλων ἀκρασίας κολάζειν βουλόμενοι, δουλεύοντες ἀκρασίαις ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων φωραθῶμεν;

Κλειτάρχου.– Φιλῶν ἃ μὴ δεῖ, οὐ φιλήσεις ἃ δεῖ. 'Απλήρωτον γὰρ ἡ ἐπιθυμία, διὰ τοῦτο καὶ ἄπορον.

Διογένους.– Δεινὸν ἔλεγεν, εἰ οἱ μὲν ἀθληταὶ καὶ οἱ κιθαρῳδοὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν κρατοῦσιν, οἱ μὲν τῆς φωνῆς χάριν, οἱ δὲ τοῦ σώματος, σωφροσύνης δὲ ἕνεκα οὐδεὶς τούτων καταφρονήσει.

Δημώνακτος.– Ἔνιοι πόλεων μὲν δεσπόζουσι, γυναιξὶ δὲ δουλεύουσι.

'Αντιφῶντος.– Ὅστις δὲ τῶν αἰσχρῶν ἢ τῶν κακῶν μήτε ἐπεθύμησε μήτε ἥψατο, οὐκ ἔστι σώφρων· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅτου κρατήσας, αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμιον παρέχεται.

'Επικτήτου.– Οὐδεὶς ἐλεύθερος, ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν.

Πυθαγόρου.– Ρώμη ψυχῆς ἀπαθοῦς, σωφροσύνη. Αὕτη γὰρ ψυχῆς ἀπαθοῦς φῶς ἐστιν.

βέβαια, ἀλλὰ καὶ δὲν τὴ βάζει μπροστά του νὰ τὸν σύρει. Ὅπως κύριος τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ἵππου δὲν εἶναι ὅποιος δὲν χρησιμοποιεῖ αὐτά, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ τὰ πηγαίνει ὅπου θέλει.

Ἡσαΐου: Νομίζω, ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς λειτουργίες εἶναι, τὸ νὰ ἐπιδεικνύει κανεὶς κάθε μέρα βίο κόσμιο καὶ φρόνιμο.

Σωκράτους: Τὴ φωτιὰ τὴ δυναμώνει ὁ ἄνεμος, ἐνῶ τὸν ἔρωτα ἡ συνήθεια.

Ἀλεξάνδρου: Ὅταν αἰχμαλώτισε τὶς θυγατέρες τοῦ Δαρείου καὶ οἱ φίλοι του τὸν συμβούλευαν, καθὼς ἦταν ὄμορφες, νὰ συνευρεθεῖ μαζί τους, εἶπε· Εἶναι ντροπή, ἐκεῖνοι ποὺ νίκησαν ἄνδρες, νὰ νικηθοῦν ἀπὸ γυναῖκες.

Τοῦ ἰδίου: Φτάνοντας στοὺς Ἰλλυριοὺς εἶδε στὸ βωμὸ τοῦ Δία μιὰ γυναίκα μ' ἐξαιρετικὴ ὀμορφιά, καὶ γεμάτος κατάπληξη τὴν κοίταζε γιὰ πολλὴ ὥρα. Ἐπειδὴ ὁ Ἡφαιστίων τοῦ πρότεινε, ὅτι εἶναι λογικὸ νὰ τὴν πάρει ὡς ἐρωμένη του, ἐκεῖνος εἶπε· Καὶ πῶς δὲν εἶναι φοβερό, ἂν ἐμεῖς, ποὺ θέλομε νὰ τιμωροῦμε τοὺς ἄλλους γιὰ ἔλλειψη ἐγκράτειας, συλληφθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους νὰ εἴμαστε δοῦλοι τῆς ἀκράτειας;

Κλειτάρχου: Ἂν ἀγαπᾶς ὅποια δὲν πρέπει, δὲν θ' ἀγαπήσεις ἐκεῖνα ποὺ πρέπει. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀνικανοποίητη, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ἄπορη.

Διογένους: Εἶναι φοβερό, ἔλεγε, οἱ ἀθλητὲς καὶ οἱ μουσικοὶ νὰ γίνονται κύριοι τῆς κοιλιᾶς τους καὶ τῆς ἡδονῆς, οἱ μουσικοὶ γιὰ χάρη τῆς φωνῆς τους καὶ οἱ ἀθλητὲς γιὰ τὸ σῶμα τους, γιὰ χάρη ὅμως τῆς σωφροσύνης κανένας νὰ μὴν τὰ περιφρονεῖ αὐτά.

Δημώνακτος: Μερικοὶ κυβερνοῦν πόλεις, ἀλλὰ γίνονται δοῦλοι τῶν γυναικῶν.

Ἀντιφῶντος: Ὅποιος οὔτε ἐπιθύμησε οὔτε ἄγγιξε τὰ αἰσχρὰ ἢ τὰ φαῦλα, δὲν εἶναι σώφρων· γιατί, κρατάει βέβαια τὸν ἑαυτό του φρόνιμο, ὄχι ὅμως ἐπειδὴ νίκησε κάτι.

Ἐπικτήτου: Κανένας δὲν εἶναι ἐλεύθερος, ἂν δὲν νικήσει τὸν ἑαυτό του.

Πυθαγόρα: Ἡ δύναμη τῆς ἀπαθοῦς ψυχῆς εἶναι ἡ σωφροσύνη. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι φῶς τῆς ἀπαθοῦς ψυχῆς.

Δουλεύειν πάθεσι χαλεπώτερον ἢ τυράννοις. Ἐλεύθερον ἀδύνατον εἶναι τὸν πάθεσι δουλεύοντα καὶ ὑπὸ παθῶν κρατούμενον.

Σοφοκλέους.– Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσι.

Δημοσθένους.– Δεῖ τὸν εὖ φρονοῦντα, τὸν λογισμὸν ἀεὶ τῶν ἐπιθυμιῶν κρείττω πειρᾶσθαι ποιεῖν.

Δημητρίου.– Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς τοὺς ἀστείους εἶπε τῶν νέων, ἐν μὲν ταῖς οἰκίαις τοὺς γονεῖς δεῖν αἰδεῖσθαι, ἐν δὲ τῇ ὁδῷ τοὺς ἀπαντῶντας, ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτούς.

Μενεδήμου.– Μενέδημος, νεανίσκου τινὸς εἰπόντος, Μέγα ἐστὶ τὸ τυχεῖν ὧν ἄν τις ἐπιθυμῇ, εἶπεν· Πολλῷ μεῖζόν ἐστι τὸ μηδὲν ἐπιθυμεῖν ὧν μὴ δεῖ.

Βίαντος.– Βίας ὁ Πριηνεὺς εἶπε· Μακάριός ἐστιν ὁ πλουτῶν καὶ ὧν ἐπιθυμεῖ ἀπολαύων, ὁ δὲ μὴ ἐπιθυμῶν, μακαριώτερος.

Ξάνθου.– Ξάνθος ὁ σοφός, θεασάμενος ἐπὶ θύραις εὐπρεποῦς γυναικὸς ἄνδρα οἰκοφθόρον, ἔφη· Οὗτος ἡδονὴν μικρὰν ὠνεῖται μεγάλῳ κινδύνῳ.

Χαρικλείας.– Ἡ γὰρ τῶν ἐρωτικῶν ἀντίβλεψις ὑπόμνησις τοῦ πάσχοντος γίνεται καὶ ἀναφλέγει τὴν διάνοιαν ἡ θέα, καθάπερ ὕλη πυρὶ γενομένη ὑπέκκαυμα. Ὑπέκκαυμα γὰρ ἐπιθυμίας λόγος ἐρωτικός.

Εἶνα χειρότερο νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος στὰ πάθη, παρὰ στοὺς τυράννους. Εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι ἐλεύθερος κάποιος ποὺ εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν καὶ ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὰ πάθη.

Σοφοκλέους: Εἶναι αἰσχρὸ νὰ ζοῦν αἰσχρὰ ὅσοι γεννήθηκαν ἄριστοι.

Δημοσθένους: Ὁ φρόνιμος πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ δείχνει τὸ λογισμό του πάντοτε ἀνώτερο τῶν ἐπιθυμιῶν του.

Δημητρίου: Ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρέας εἶπε· Οἱ εὐγενικοὶ νέοι πρέπει στὸ σπίτι νὰ σέβονται τοὺς γονεῖς, στὸ δρόμο ἐκείνους ποὺ συναντοῦν, καὶ στὴν ἐρημιὰ τὸν ἑαυτό τους.

Μενεδήμου: Ὁ Μενέδημος σὲ κάποιο νέο, ποὺ εἶπε ὅτι εἶναι μεγάλο πράγμα νὰ ἐπιτύχει κανεὶς ὅσα ἐπιθυμεῖ, ἀπάντησε· Πολὺ μεγαλύτερο εἶναι νὰ μὴν ἐπιθυμεῖ κανεὶς τίποτε ποὺ δὲν πρέπει.

Βίαντος: Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς εἶπε· Εὐτυχὴς εἶναι ὅποιος πλουτεῖ κι ἀπολαμβάνει ὅσα ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ὅποιος δὲν ἐπιθυμεῖ, εἶναι πιὸ εὐτυχισμένος.

Ξάνθου: Ὁ Ξάνθος ὁ σοφός, ὅταν εἶδε στὴν πόρτα μιᾶς ὡραίας γυναίκας ἕναν ἄνδρα διαφθορέα, εἶπε· Αὐτὸς ἀγοράζει μὲ μεγάλο κίνδυνο μικρὴ ἡδονή.

Χαρικλείας: Τὸ ἀντίκρυσμα τῶν ἐραστῶν εἶναι μιὰ ὑπενθύμιση γιὰ τὸν ἐρωτευμένο, καὶ ἡ θέα ἀναφλογίζει τὴ διάνοια, ὅπως τὰ ξύλα ποὺ γίνονται προσάναμμα τῆς φωτιᾶς· γιατὶ προσάναμμα τῆς ἐπιθυμίας εἶναι ὁ ἐρωτικὸς λόγος.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.
Περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος.

Ματθ. 16, 24.– «Εἴ τις θέλῃ ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι».

Παροιμ. 21, 30.– «Οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ σοφία, οὐδὲ ἔστιν ἀνδρεία, οὐδὲ ἔστι βουλὴ κατέναντι Κυρίου».

Παροιμ. 21, 31.– «Ἵππος ἑτοιμάζεται εἰς ἡμέραν πολέμου, παρὰ δὲ Κυρίου βοήθεια».

Σοφία Σειρὰχ 13, 2.– «Ἰσχυροτέρῳ σου μὴ κοινώνει. Τί κοινωνήσει χύτρα πρὸς λέβητα; Αὕτη προσκρούσει, καὶ αὕτη συντριβήσεται».

Ἐφ. 6, 11.– «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου», κ.τ.ἑ.

Βασιλείου.– Ὑπένεγκε τοίνυν οὐ ἀπαθῶς οὐδ᾽ ἀναισθήτως. Τίς γὰρ μισθὸς ἀναλγησίας; ἀλλ᾽ ἐπιπόνως μὲν καὶ σὺν ἀλγηδόσι μυρίαις, πλὴν ὑπένεγκε, ὥσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστής, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀνδρείαν, οὐ μόνον ἐκ τοῦ τύπτειν τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ φέρειν στερρῶς τὰς παρ᾽ αὐτῶν πληγὰς ἐπιδεικνύμενος, καὶ ὥσπερ τις κυβερνήτης σοφὸς καὶ ἀτάραχος ὑπὸ τῆς ἄγαν περὶ τὸν πλοῦν ἐμπειρίας, ὀρθὴν καὶ ἀβάπτιστον καὶ παντὸς χειμῶνος ὑψηλοτέραν τὴν ψυχὴν διασώζων.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Θάρσος καὶ θράσος, κἂν τοῖς ὀνόμασι πλησιάζει, πλεῖστον ἀλλήλων τῇ δυνάμει κεχώρισται· ἀνδρείαν τε εἶναί φαμεν καὶ ἀνανδρείαν. Τὸ μὲν γὰρ ἐν τοῖς τολμητέοις θαρρεῖν, ἀνδρείας ἐστίν, ὥσπερ τὸ ὑφίεσθαι, δειλίας. Οὗ δὲ πλεῖον ὁ κίνδυνος, ὁμόσε χωρεῖν καὶ ὠθίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ κατέχεσθαι θράσεως, ὥσπερ τὸ ὑποχωρεῖν ἀσφαλείας.

ΛΟΓΟΣ Δ'.
Γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ δύναμη.

Ματθ. 16, 24: «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει, ἂς ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἂς σηκώσει τὸ σταυρό του, κι ἂς μὲ ἀκολουθήσει».

Παροιμ. 21, 30: «Ἀπέναντι στὸν Κύριο δὲν ὑπάρχει σοφία ἀνθρώπινη, δὲν ὑπάρχει ἀνδρεία οὔτε καὶ σκέψη».

Παροιμ. 21, 31: «Τὸ ἄλογο ἑτοιμάζεται τὴν ἡμέρα τοῦ πολέμου, ἡ βοήθεια ὅμως ἔρχεται ἀπὸ τὸν Κύριο».

Σοφία Σειράχ 13, 2: «Μὴν ἔχεις σχέση μὲ τὸν κατώτερό σου. Γιατί νὰ κινηθεῖ ἡ χύτρα ἐναντίον τοῦ χάλκινου λέβητα; Αὐτὴ θὰ προσκρούσει καὶ αὐτὴ θὰ συντριβεῖ».

Ἐφ. 6, 11: «Φορέστε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μπορεῖ-τε νὰ ἀντισταθεῖτε στὶς μεθοδεύσεις τοῦ διαβόλου» καὶ τὰ λοιπά.

Βασιλείου: Νὰ ὑποφέρεις λοιπὸν ὄχι μὲ ἀπάθεια καὶ ἀναισθησία. Γιατὶ ποιός εἶναι ὁ μισθὸς τῆς ἀναλγησίας; Ἀλλὰ παρὰ τὸν κόπο καὶ τὶς ἄπειρες ὀδύνες, ὅμως νὰ ὑπομένεις, δείχνοντας, ὅπως ἕνας γενναῖος ἀγωνιστής, τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀνδρεία, ὄχι μόνο στὰ χτυπήματα κατὰ τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ ὑπομένεις ἀκλόνητα τὰ χτυπήματα ἀπὸ ἐκείνους, καί, σὰν κάποιος κυβερνήτης σοφὸς κι ἀτάραχος μὲ τὴν ἀπέραντη ἐμπειρία τῶν ταξιδιῶν, νὰ διασώζεις τὴν ψυχή σου ὄρθια κι ἀβύθιστη καὶ πάνω ἀπὸ κάθε τρικυμία.

Γρηγορίου Θεολόγου: Θάρρος καὶ θράσος, ἂν καὶ ἠχοῦν παραπλήσια, ὅμως στὸ νόημα ἀπέχουν πάρα πολὺ μεταξύ τους. Τὸ ἕνα λέμε ὅτι εἶναι ἀνδρεία καὶ τὸ ἄλλο ανανδρεία. Γιατί, τὸ νὰ ἔχει κανεὶς θάρρος σὲ ὅσα πρέπει νὰ τολμηθοῦν ἀποτελεῖ ἀνδρεία, ὅπως τὸ νὰ ὑποχωρεῖ ἀποτελεῖ δειλία. Ὅπου ὁ κίνδυνος εἶναι περισσότερος, εἶναι θράσος τὸ νὰ ὁρμᾶ κανεὶς καὶ νὰ ἀγωνίζετε καὶ νὰ μὴ συγκρατεῖται, ὅπως βέβαια τὸ νὰ ὑποχωρεῖ εἶναι ἀσφάλεια.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὔτε παραιτεῖσθαι δεῖ τοὺς ἀγῶνας, οὔτε πρὸς τούτους ἐπιπηδᾶν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμῖν ἡ νίκη λαμπροτέρα ἔσται, καὶ ἡ ἧττα τῷ διαβόλῳ καταγελαστοτέρα. Ἑλκυθέντας μὲν γὰρ γενναίως ἑστάναι, μὴ καλουμένους δέ, ἡσυχάζειν καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένειν, τῶν ἀγαθῶν, ἵνα καὶ τὸ ἀκενόδοξον καὶ τὸ γενναῖον ἐπιδειξώμεθα.

Σωκράτους.– Θεασάμενος τὰς τῶν Κορινθίων πόρτας ἰσχυρῶς κεκλεισμένας, ἔφη· Μὴ γυναῖκες ἐνθάδε κατοικοῦσιν;

Μενάνδρου.– Ἰσχὺς νοῦν οὐκ ἔχουσα, τάφῳ τοὺς ἐμπίπτοντας παραδίδωσιν.

Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως.– Οὗτος παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν φίλων νυκτὸς ἐπιθέσθαι τοῖς πολεμίοις, εἶπεν· Οὐ βασιλικόν ἐστι κλέπτειν τὴν νίκην.

Θεασάμενος δέ τινα ὁμώνυμον αὐτοῦ δειλὸν ὄντα, ἔφη· Νεανίσκε, ἢ τὸ ὄνομα ἄλλαξον, ἢ τὸν τρόπον.

Παρακαλούμενος δὲ ὑπὸ τῶν φίλων τεκνοποιῆσαι, ἔφη· Μὴ ἀγωνιᾶτε· καταλείπω γὰρ ὑμῖν τέκνα, τὰς ἐκ τῶν ἀγώνων νίκας.

Τοῦ αὐτοῦ ἐξιόντος ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ἀριστοτέλης ἔφη· Περίμεινον τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, καὶ τότε πολέμει. Ὁ δέ, Φοβοῦμαι, εἶπε, μή, περιμένων τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, τὴν τῆς νεότητος τόλμαν ἀπολέσω.

Λάκων ὀνειδιζόμενος ὑπό τινος, ὅτι χωλὸς ὢν ἔξεισιν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Τί τοῦτο; ἔφη· οὐ φευγόντων ἐστὶ χρεία, ἀλλὰ μενόντων καὶ ἀγωνιζομένων.

Λεωνίδου.– Λεονίδας ὁ Λακεδαιμόνιος, ὀλίγους ἔχων στρατιώτας, εἰς τὴν πρὸς τοὺς Πέρσας μάχην ἐξεπορεύετο. Εἰπόντος δέ τινος, ὅτι μετ' ὀλίγων παντελῶς ἐκπορεύεται, εἶπεν· Ἀλλὰ μετὰ βουλομένων.

Λάκων ἀσθενῶς τὸ σῶμα διακείμενος ἐπὶ παράταξιν προῆγε, λεγόντων δέ τινων αὐτῷ, Ποῦ τοιοῦτος ὢν πορεύῃ; ἔφη· Ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν.

Μουσωνίου.– Ἅρπαζε τὸ καλῶς ἀποθνήσκειν ὅτε ἔξεστι,

Ἰω. Χρυσοστόμου: Οὔτε νὰ παραιτούμαστε ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες πρέπει, οὔτε νὰ ὁρμοῦμε σ' αὐτούς. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνει γιὰ μᾶς ἡ πίστη μας λαμπρότερη καὶ ἡ ἧττα τοῦ διαβόλου πιὸ καταγέλαστη. Ὅταν δηλαδὴ πέσομε σ' αὐτοὺς νὰ σταθοῦμε μὲ γενναιότητα, ὅταν ὅμως δὲν καλούμαστε τὸ νὰ μένομε ἥσυχοι καὶ νὰ περιμένομε τὸν καιρό, εἶναι γνώρισμα τῶν γενναίων, γιὰ νὰ δείξομε καὶ ὅτι δὲν εἴμαστε κενόδοξοι, καὶ ὅτι ἡ γενναιότητα δὲν μᾶς λείπει.

Σωκράτους: Ὅταν εἶδε ὅτι οἱ πύλες τῆς Κορίνθου ἦταν ἰσχυρὰ κλειστὲς εἶπε· Μήπως ἐδῶ κατοικοῦν γυναῖκες;

Μενάνδρου: Ἡ δύναμη, ποὺ τῆς λείπει ὁ νοῦς, παραδίδει στὸν τάφο ἐκείνους ποὺ περιλαμβάνονται στὴν περίπτωση.

Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως: Αὐτός, ὅταν οἱ φίλοι του τὸν παρακινοῦσαν νὰ ἐπιτεθεῖ στοὺς ἐχθροὺς τὴ νύχτα, εἶπε· Δὲν εἶναι γνώρισμα βασιλιᾶ ἡ κλοπὴ τῆς νίκης.

Ὅταν πάλι εἶδε κάποιον συνώνυμό του, ποὺ ἦταν δειλός, εἶπε· Νεαρέ, ἢ τὸ ὄνομα ἄλλαξε, ἢ τὴ συμπεριφορά σου.

Ὅταν οἱ φίλοι του τὸν παρακινοῦσαν νὰ κάνει παιδὶ τοὺς εἶπε· Μὴ ἀγωνιᾶτε· γιατὶ σᾶς ἀφήνω παιδιά μου τὶς νίκες μου στοὺς ἀγῶνες.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἔβγαινε στὸν πόλεμο, ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ εἶπε· Περίμενε νὰ ρθεῖς στὴν ἡλικία ποὺ πρέπει, καὶ τότε ν' ἀρχίσεις τὸν πόλεμο. Κι ἐκεῖνος εἶπε· Φοβᾶμαι μήπως, περιμένοντας τὴν κατάλληλη ἡλικία, χάσω τὴν τόλμη τῆς νεότητάς μου.

Ἕνας Σπαρτιάτης ποὺ κάποιος τὸν πείραζε, ὅτι ἐνῶ εἶναι κουτσὸς βγαίνει στὸν πόλεμο, εἶπε· Τί σημασία ἔχει αὐτό; Δὲν χρειάζεται οἱ ἄνδρες νὰ φεύγουν, ἀλλὰ νὰ μένουν καὶ ν' ἀγωνίζονται.

Λαονίδη (Λεωνίδα): Ὁ Σπαρτιάτης Λεωνίδας, μὲ λίγους στρατιῶτες βάδιζε γιὰ τὴ μάχη μὲ τοὺς Πέρσες. Κι ὅταν κάποιος τοῦ παρατήρησε, ὅτι βαδίζει ἐναντίον τους μὲ ἐντελῶς λίγους, εἶπε· Ναί, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή τους.

Ἕνας Σπαρτιάτης μὲ ἀσθενικὸ σῶμα προχωροῦσε νὰ πάρει θέση στὴν παράταξη. Ὅταν κάποιοι τοῦ παρατήρησαν λέγοντας· Ποῦ πᾶς μὲ τέτοια κατάσταση; εἶπε· Νὰ πεθάνω γιὰ τὴν πατρίδα.

Μουσωνίου: Ἅρπαξε ὅταν μπορεῖς τὸν ἔντιμο θάνατο, μήπως

μὴ μετὰ μικρὸν τὸ μὲν ἀποθνήσκειν σοι παρῇ, τὸ δὲ καλῶς μηκέτι ἔξῃς.

Ἐκ τῶν Δίωνος Χρειῶν.– Λάκαινα γυνή, τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐν παρατάξει χωλεύοντος καὶ δυσφοροῦντος ἐπὶ τούτῳ, Μὴ λυποῦ τέκνον, εἶπε· καθ' ἕκαστον γὰρ βῆμα τῆς ἰδίας ἀρετῆς ὑπομνησθήσῃ.

Ἐκ τῆς Νικολάου συναγωγῆς.– Κελτοὶ οἱ τῷ Ὠκεανῷ γειτνιῶντες, αἰσχρὸν ἡγοῦνται τοῖχον καταπίπτοντα ἢ οἰκίαν φεύγειν· πλημμυρίδος δὲ ἐκ τῆς ἔξω θαλάττης ἐπερχομένης, μεθ' ὅπλων ἀπαντῶντες ὑπομένουσιν, ἕως κατακλύζωνται, ἵνα μὴ δοκῶσι φεύγοντες τὸν θάνατον φοβεῖσθαι.

Κορίσκου.– Κορίσκος εὖ μάλα γέρων ὤν, ὡς ἀπό τινος χαλεπῆς ἀρρωστίας ἀνέρρωσεν, Ἄπαγε, ἔφη, ὡς ἀηδῶς ἀνέστροφα, ἤδη τῆς ὁδοῦ προκεκοφώς, ἣν δεῖ πάντως πορευθῆναι.

Πύρρου.– Πύρρου ἐπιστρατεύσαντος τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ πολλὰ ἀπειλοῦντος, Κερκυλλίδας εἷς τῶν γερόντων ἀναστὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶπεν· Εἰ μὲν θεός ἐστιν ὁ ἀπειλῶν, μὴ φοβώμεθα· οὐδὲν γὰρ ἀδικοῦμεν· εἰ δ' ἄνθρωπος, γνώτω ἀνδράσιν ἀπειλῶν.

Ἐκ τῶν Πλουτάρχου Ἱστοριῶν.– Δαρεῖος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς μετὰ τριάκοντα μυριάδων ἐν Μαραθῶνι ἐστρατοπεδεύσατο. Ἀθηναῖοι δὲ χιλίους ἔπεμψαν ἐπ' αὐτούς, στρατηγοὺς αὐτοῖς δόντες, Πολύζηλον, Καλλίμαχον, Κυναίγειρον καὶ Μιλτιάδην. Συμβληθείσης δὲ τῆς παρατάξεως, Πολύζηλος μὲν ὑπὲρ ἄνθρωπον φαντασίαν θεασάμενος, τὴν ὅρασιν ἀπέβαλεν, καὶ τυφλὸς ὤν, ἀνεῖλε τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ. Καλλίμαχος δὲ πολλοῖς πεπαρμένος δόρασι, καὶ νεκρὸς ἐστάθη. Κυναίγειρος δὲ Περσικὰς ἀγομένην ναῦν κατέχων, ἐχειροκοπήθη· ὅθεν καὶ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ Παντελείου τοιάδε γεγράφθαι λέγεται·

Ὦ κενεοῦ καμάτου καὶ ἀπρήκτου πολέμοιο!
Ἡμετέρῳ βασιλεῖ τί λέξομεν ἀντιάσαντες;

μετὰ ἀπὸ λίγο θὰ μπορεῖς βέβαια νὰ πεθάνεις, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορεῖς νὰ πεθάνεις ἔντιμα.

Δίωνος (ἀπὸ τὶς Χρεῖες): Μιὰ Σπαρτιάτισσα, ποὺ ὁ γιός της κούτσαινε στὴν παράταξη καὶ στενοχωριόταν γι' αὐτό, τοῦ εἶπε· Μὴ λυπᾶσαι γιέ μου· κάθε βῆμα σου θὰ σοῦ ὑπενθυμίζει τὴν παλλικαριά σου.

Νικολάου (ἀπὸ τὴ Συναγωγή του): Οἱ Κέλτες ποὺ γειτονεύουν μὲ τὸν Ὠκεανὸ θεωροῦν ντροπὴ νὰ φεύγουν ὅταν πέφτει ἕνας τοῖχος ἢ ἕνα σπίτι. Κι ὅταν ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔξω τοὺς ἔρχεται ἡ πλημμυρίδα, τὴν ἀντιμετωπίζουν μὲ ὑπομονὴ μὲ τὸν ὁπλισμό τους μέχρι νὰ τοὺς κατακλύσει ἡ θάλασσα, γιὰ νὰ μὴ δώσουν τὴν ἐντύπωση, ἂν φύγουν, ὅτι φοβοῦνται τὸ θάνατο.

Κορίσκου: Ὁ Κορίσκος, ποὺ ἦταν πολὺ γέρος, μόλις ἀνάρρωσε ἀπὸ βαριὰ ἀρρώστια εἶπε· Ἆ, στὸ καλό· πολὺ δυσάρεστα ἐπέστρεψα, ἐνῶ εἶχα κάνει τὸ δρόμο, ποὺ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ πορευθοῦμε.

Πύρρου: Ὅταν ὁ Πύρρος ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων μὲ πολλὲς ἀπειλές, ἕνας ἀπὸ τοὺς γέροντες, ὁ Κερκυλλίδας, σηκώθηκε στὴν Ἐκκλησία καὶ εἶπε· Ἂν εἶναι Θεὸς αὐτὸς ποὺ μᾶς ἀπειλεῖ, ἂς μὴ φοβούμαστε· γιατὶ δὲν κάναμε καμμιὰ ἀδικία. Ἂν πάλι εἶναι ἄνθρωπος, ἂς μάθει ὅτι ἀπειλεῖ ἄνδρες.

Πλουτάρχου (ἀπὸ τὶς Ἱστορίες): Ὁ Δαρεῖος, ὁ βασιλιὰς τῶν Περσῶν, στρατοπέδευσε στὸ Μαραθώνα μὲ τριάντα μυριάδες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἐναντίον τους χίλιους ἄνδρες μ' ἐπικεφαλεῖς τοὺς στρατηγοὺς Πολύζηλο, Καλλίμαχο, Κυναίγειρο καὶ Μιλτιάδη. Ὅταν οἱ παρατάξεις ἦρθαν σὲ συμπλοκὴ ὁ Πολύζηλος εἶδε ἕνα ὑπερφυσικὸ ὅραμα κι ἔχασε τὴν ὅραση, καὶ ἐνῶ ἦταν τυφλός, σκότωσε σαράντα ὀχτὼ ἐχθρούς. Ὁ Καλλίμαχος τρυπημένος ἀπὸ πολλὰ δόρατα στήθηκε ὄρθιος καὶ νεκρός. Ὁ Κυναίγειρος πάλι κρατώντας περσικὴ ναυαρχίδα δέχθηκε τὸ κόψιμο τῶν χεριῶν του. Γι' αὐτὸ κι ὁ Παντέλειος, ὅπως λένε, ἔκανε γι' αὐτοὺς τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

Ὦ ἄδικοι κόποι καὶ δίχως ἀποτέλεσμα πόλεμος!
Σὰν ἀντικρύσομε τὸ βασιλιὰ τί θὰ τοῦ ποῦμε;

Ὦ βασιλεῦ, τί μ' ἔπεμπες ἐπ' ἀθανάτους πολεμιστάς;
Βάλλομεν, οὐ πίπτουσι· τιτρώσκομεν, οὐ φοβέονται.
Μοῦνος ἀνὴρ σύλησεν ὅλον στρατόν· ἐν δ' ἄρα μέσῳ
Ἀσματόεις (Ἀσθματ.) ἕστηκε σιδηρείαις ὑπὸ ῥίζαις,
Οὐδὲ θέλει πεσέειν· τάχα δ' ἔρχεται ἔνδοθι νηῶν.
Λέγε, κυβερνῆτα, νέκυος προφύγωμεν ἀπειλάς.

Γιατί μ' ἔστειλες, βασιλιά, σ' ἀθάνατους πολεμιστές;
Τοὺς χτυπᾶμε, δὲν πέφτουν· τοὺς πληγώνομε, ἀλλὰ δὲν
φοβοῦνται.
Ἕνας ἄντρας μόνος του ρήμαξε ὅλο τὸ στρατό· καὶ στὸ
μέσο
ἀσθμαίνοντας τὸν ἔστησαν σιδερένιες ρίζες (τὰ κοντά-
ρια)
καὶ δὲν θέλει νὰ πέσει· τώρα ὁρμᾶ μέσα στὰ καράβια.
Πές μας, καπετάνιε, νὰ φύγομε ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς ἑνὸς νε
κροῦ.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.
Περὶ δικαιοσύνης.

Ματθ. 5, 6.– «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται».

Λευϊτ. 19, 36.– «Ζυγὰ δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται ὑμῖν».

'Ησαΐα 26, 9.– «Δικαιοσύνην μάθετε, οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς».

Παροιμ. 14, 34.– «Δικαιοσύνη ὑψοῖ ἔθνος, ἐλασσονοῦσι δὲ φυλὰς αἱ ἁμαρτίαι».

Παροιμ. 12, 27· 28.– «Κτῆμα τίμιον ἀνὴρ καθαρὸς πορευόμενος ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης».

Παροιμ. 21, 21.– «'Οδὸς δικαιοσύνης καὶ ἐλημοσύνης εὑρήσει ζωὴν καὶ δόξαν.

Παροιμ. 26, 27.– «'Ορύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν· ὁ κυλίων λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει».

Παροιμ. 15, 29α.– «Κρεῖσσον ὀλίγη λῆψις μετὰ δικαιοσύνης, ἢ πολλὰ γεννήματα μετὰ ἀδικίας».

Σοφία Σειρὰχ 40, 13.– «Χρήματα ἀδίκων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσεται, καὶ ὡς βροντὴ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηχήσει».

Βασιλείου.– 'Ο τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην μὴ ἔχων προεναποκειμένην τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ἢ χρήμασι διεφθαρμένος, ἢ φιλίᾳ χαριζόμενος, ἢ ἔχθρᾳ ἀμυνόμενος, ἢ δυναστείᾳ δυσωπούμενος, τὸ κρῖμα κατευθύνειν οὐ δύναται.

Δικαιοσύνη ἐστὶν ἕξις ἀπονεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν. Δυσθήρατον δὲ τοῦτο, τῶν μὲν διὰ τὸ περὶ τὴν φρόνησιν ἐλλιπὲς οὐχ εὑρισκόντων ἑκάστῳ διανεῖμαι τὸ ἴσον· τῶν δὲ διὰ τὸ προκατέχεσθαι ὑπὸ παθῶν ἀνθρωπίνων ἀφανιζόντων τὸ δίκαιον.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.
Περὶ δικαιοσύνης

Ματθ. 5, 6: «Μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν γιὰ δικαιοσύνη, γιατὶ αὐτοὶ θὰ χορτάσουν».

Λευϊτ. 19, 36: «Νὰ χρησιμοποιεῖτε δίκαια ζυγαριὰ καὶ δίκαια δράμια καὶ δίκαιο μέτρο ὑγρῶν».

Ἠσ. 26, 9: «Διδαχτεῖτε τὴ δικαιοσύνη ὅσοι κατοικεῖτε στὴ γῆ».

Παροιμ. 14, 34: «Ἡ δικαιοσύνη ὑψώνει ἕνα ἔθνος, ἐνῶ οἱ ἁμαρτίες μειώνουν τοὺς λαούς».

Παροιμ. 12, 27: «Τίμιο ἀπόκτημα εἶναι ὁ καθαρὸς ἄνδρας ποὺ πορεύεται τὸ δρόμο τῆς δικαιοσύνης».

Παροιμ. 21, 21: «Ὁ δρόμος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλεημοσύνης θὰ βρεῖ ζωὴ καὶ δόξα».

Παροιμ. 26, 27: «Σκάβοντας λάκκο στὸ γείτονά σου, θὰ πέσεις σ' αὐτόν· ὅποιος κυλᾶ μιὰ πέτρα, τὴν κυλᾶ ἐναντίον του».

Παροιμ. 15, 29α: «Εἶναι καλύτερο νὰ κερδίσεις λίγα, ἀλλὰ μὲ δικαιοσύνη, παρὰ πολλὰ κέρδη μὲ ἀδικία».

Σοφία Σειράχ 40, 13: «Σὰν ποτάμι τὰ χρήματα τῶν ἀδίκων θὰ στερέψουν καὶ θ' ἀντηχήσουν σὰν δυνατὴ βροντὴ στὴ βροχή».

Βασιλείου: Ὅποιος δὲν ἔχει μέσα στὴν ψυχή του τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ ἢ ἔχει διαφθαρεῖ ἀπὸ χρήματα ἢ χαρίζεται στὴ φιλία ἢ ἀνταποδίδει κάποια ἔχθρα ἢ ὑποχωρεῖ στὸν δυνατό, δὲν μπορεῖ νὰ βγάλει δίκαιη ἀπόφαση.

Δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἱκανότητα ν' ἀπονέμεται στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ἀξίζει. Αὐτὸ βέβαια εἶναι δυσκολοκατόρθωτο, ἀφοῦ ὅσοι εἶναι μειωμένης φρόνησης δὲν βρίσκουν τρόπο ν' ἀπονείμουν τὸ δίκαιο στὸν καθένα, ἐνῶ ὅσοι εἶναι προκαταλημμένοι ἀπὸ πάθη ἀνθρώπινα ἀφανίζουν τὸ δίκαιο.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Θεοῦ μὲν ὀργῆς τρυγίαν τινὰ καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκούομεν· τὸ λεῖμμα τῆς κατὰ τῶν ἀξίων κινήσεως, ἐπειδὴ Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος. Εἰ γὰρ καὶ κλίνει διὰ φιλανθρωπίαν ἐκ τοῦ ἀποτόμου πρὸς τὸ ἐνδόσιμον, ἀλλ' οὐ πᾶν συγχωρεῖ τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἵνα μὴ τῇ χρηστότητι χείρους γίνωνται.

'Ιω. Χρυσοστόμου.– Οὔτε πάντας ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκην ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀπογνῷς τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀπελπίσῃς τὴν κρίσιν, πάντων ἐνταῦθα διδόντων λόγον· οὔτε πάντα ἀφίεται ἀτιμωρητὶ ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ πάλιν ἀπρονόητα εἶναι πάντα νομίσῃς.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης.– 'Η τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισία, ταῖς ἡμετέραις διαθέσεσιν ἐξομοιοῦται· καὶ οἷά περ ἂν τὰ παρ' ἡμῶν ᾖ, τοιαῦτα ἡμῖν ἐκ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρέχεται.

Εὐαγρίου.– Ἄδικος δικαστής, μεμολυσμένη συνείδησις.

Κυρίλλου.– Πᾶς ὁ ἀδικούμενος, καταφλέγεται μὲν ὑπὸ λύπης, ἀμύνασθαι δὲ οὐχ ἔχων ἢ διὰ τῶν ἴσων ἐλθεῖν, ἔσθ' ὅτε διὰ τὸ ἡττᾶσθαι τῆς τοῦ ἀδικοῦντος χειρός, τῆς ἄνωθεν μισοπονηρίας τὸ κέντρον καλεῖ πρὸς ἐπικουρίαν.

Πλάτωνος.– Τίμιος μὲν δὴ καὶ ὁ μηδένα ἀδικῶν, ὁ δὲ μηδ' ἐπιτρέπων τοῖς ἀδικοῦσιν ἀδικεῖν, πλέον ἢ διπλασίας τιμῆς ἄξιος ἐκείνου. 'Ο μὲν γὰρ ἑνός, ὁ δὲ πολλῶν ἀντάξιος ἑτέρων.

'Εγὼ γὰρ δὴ οἶμαι, καὶ ἐμὲ καὶ σὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι κάκιον ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ μὴ διδόναι δίκην, τοῦ διδόναι.

Ἄξιον τούτους ἐπαινεῖν τῶν ἀνθρώπων, οἳ μηδεμίαν ὠφέλειαν προαιροῦνται τοῦ δικαίου· χρήματα γὰρ ἔστι κτήσασθαι, δόξαν δὲ χρημάτων οὐ ῥάδιον πρίασθαι.

Μοσχίωνος.– Ἄμεινον δικαίως κρίναντα, πρὸς τοῦ καταδικασθέντος ἀδίκως μεμφθῆναι, ἢ ἀδίκως κρίναντα, παρὰ τῇ φύσει δικαίως ψέγεσθαι.

'Εκ τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων.– Δοκεῖ δέ μοι πόλις ἄριστα πράτ-

Γρηγορίου Θεολόγου: Καὶ πιστεύομε καὶ ἀκοῦμε ὅτι ὑπάρχει λίγο ὑπόλοιπο τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι τὸ ὑπόλειμμα τῆς ὀργῆς κατὰ τῶν ἀξίων, γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς ἐκδίκησης. Ἂν καὶ βέβαια στρέφεται ἀπὸ τὴ σκληρότητα στὴν ἐνδοτικότητα ἀπὸ φιλανθρωπία, δὲν συγχωρεῖ ὅμως ὁτιδήποτε στοὺς ἁμαρτωλούς, μήπως ἐξαιτίας τῆς καλωσύνης του γίνουν χειρότεροι.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Οὔτε τὴν τιμωρία ὅλων ζητεῖ ἐδῶ ὁ Θεός, γιὰ νὰ μὴν ἀπελπιστεῖς γιὰ τὴν ἀνάσταση καὶ δὲν περιμένεις τὴν κρίση, ἀφοῦ ὅλοι δίνουν λόγο ἐδῶ· οὔτε ἀφήνει νὰ περάσουν ὅλα χωρὶς τιμωρία, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις πάλι ὅτι δὲν ὑπάρχει πρόνοια γιὰ ὅλα.

Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ ἐξομοιώνεται μὲ τὶς δικές μας διαθέσεις. Καὶ ὅποιες εἶναι οἱ διαθέσεις οἱ δικές μας, ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ ἀντιπαροχὴ ποὺ ἔχομε.

Εὐαγρίου: Ἄδικος δικαστής, μολυσμένη συνείδηση.

Κυρίλλου: Κάθε ἀδικούμενος καταφλέγεται βέβαια ἀπὸ λύπη, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀμυνθεῖ ἢ ν' ἀνταποδώσει τὰ ἴσα, κάποτε ἐπειδὴ εἶναι ὁ ἡττημένος ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ τὸν ἀδικεῖ, ζητεῖ νὰ τὸν βοηθήσει τὸ κεντρὶ τοῦ οὐράνιου ἐχθροῦ τοῦ πονηροῦ.

Πλάτωνος: Τίμιος βέβαια εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀδικεῖ κανένα, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἄδικους ν' ἀδικοῦν εἶναι ἄξιος διπλάσιας ἀπὸ ἐκεῖνον τιμῆς. Ὁ ἕνας δηλαδὴ εἶναι ἀντάξιος ἑνὸς μόνο, ἐνῶ ὁ ἄλλος πολλῶν ἄλλων.

Ἐγὼ νομίζω ὅτι κι ἐγὼ κι ἐσὺ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν τὸ ν' ἀδικοῦν χειρότερο ἀπὸ τὸ ν' ἀδικοῦνται, ὅπως καὶ τὸ νὰ μὴν τιμωροῦνται ἀπὸ τὸ νὰ τιμωροῦνται.

Ἀξίζει νὰ ἐπαινοῦμε ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν προτιμοῦν καμμιὰ ὠφέλεια μπροστὰ στὸ δίκαιο. Γιατὶ χρήματα μπορεῖ ν' ἀποκτήσει κανείς, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὔκολο ν' ἀγοράσει τὴ δόξα μὲ χρήματα.

Μοσχίωνος: Εἶναι καλύτερο νὰ δικάσει δίκαια κάποιος καὶ νὰ κατηγορηθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ καταδίκασε, παρὰ νὰ κρίνει ἄδικα καὶ νὰ κατηγορεῖται δίκαια ἀπὸ τὴ φύση.

Ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ φιλοσόφους: Νομίζω ὅτι μιὰ πόλη εὐτυχεῖ

τειν καὶ μάλιστα σώζειν δημοκρατίαν, ἐν ᾗ τὸν ἀδικήσαντα τοῦ ἀδικηθέντος προβάλλονται καὶ κολάζουσιν.

Ὑπερίδου.– Διὰ δύο προφάσεις τῶν ἀδικημάτων ἄνθρωποι ἀπέχονται, ἢ διὰ φόβον, ἢ διὰ αἰσχύνην.

Σωκράτους.– Ἃ πάσχοντες παρ' ἑτέροις ὀργίζεσθε, ταῦτα τοῖς ἄλλοις μὴ ποιεῖτε.

Ἐπικτήτου.– Ὥσπερ εὐθὺς ζυγός, οὔτε πρὸς ἀληθοῦς εὐθύνεται ζυγοῦ, οὔθ' ὑπὸ ψευδοῦς κρίνεται· οὕτω καὶ ὁ δίκαιος κριτής, οὔθ' ὑπὸ δικαίων εὐθύνεται, οὔτε παρ' ἀδίκοις δικάζεται.

Μὴ πρότερον ἑτέρῳ δικαστηρίῳ δικάσῃς, πρὶν αὐτὸς παρὰ τῇ δίκῃ κριθῇς.

Πυθαγόρου.– Κακὰ μείζω πάσχει διὰ τοῦ συνειδότος ὁ ἀδικῶν βασανιζόμενος, ἢ ὁ τῷ σώματι καὶ ταῖς πληγαῖς μαστιγούμενος.

Ζήνωνος.– Ζήνων ὁ Στοϊκὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος τῶν γνωρίμων, Πῶς ἂν μηδὲν τῶν ἀδίκων πράττομεν, εἶπεν· Ἐὰν διὰ παντὸς ὑπολαμβάνητέ με συμπαρεῖναι ὑμῖν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Εἰ δύναται λανθάνειν Θεὸν ἄνθρωπος ἀδικῶν, Ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος, ἔφη.

Σωκράτους.– Καταδικασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων καταχρημνισθῆναι, τῆς γυναικὸς Ξανθίππης κλαιούσης καὶ λεγούσης, Ὦ Σώκρατες, ὡς ἀδίκως ἀποθνήσκεις! ἔφη· Σὺ οὖν ἐβούλου με δικαίως ἀποθανεῖν;

Μενάνδρου.

Χρηστοῦ πρὸς ἀνδρὸς μηδὲν ὑπονόει κακόν.
Δίκαιος ἀδικεῖν οὐκ ἐπίσταται τρόπον.

Ξενοφῶντι, Σωκράτης.– Ἦ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιοτεκμαρτότερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε, νὴ Δία, ἔφη. Δίκαια μὲν λέγοντες πολλοί, ἄδικα ποιοῦσι· δίκαια δὲ πραττόντων, οὐδ' ἂν εἷς ἄδικος εἴη.

πάρα πολὺ καὶ διασώζει σὲ μέγιστο βαθμὸ τὴν κυριαρχία τοῦ λαοῦ, ὅταν σ' αὐτὴ βάζουν ὑπερασπιστὴ τοῦ ἀδικημένου τὸν ἀδικητή του, τὸν ὁποῖο καὶ τιμωροῦν.

῾Υπερείδου: Γιὰ δύο δικαιολογίες οἱ ἄνθρωποι ἀπέχουν ἀπὸ τὰ ἀδικήματα, ἢ ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ντροπή.

Σωκράτους: Ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα θυμώνετε ἂν τὰ πάθετε ἀπὸ ἄλλους, αὐτὰ μὴν τὰ κάνετε ἐσεῖς στοὺς ἄλλους.

Ἐπικτήτου: Ὅπως τὴ σωστὴ ζυγαριὰ οὔτε ἡ ἀκριβὴς ζυγαριὰ τὴ διορθώνει οὔτε ἡ ἀνακριβὴς τὴν ἐλέγχει, ἔτσι καὶ τὸν δίκαιο κριτὴ οὔτε οἱ δίκαιοι τὸν διορθώνουν οὔτε οἱ ἄδικοι τὸν καταδικάζουν.

Μὴν καθίσεις προηγουμένως δικαστὴς σὲ ἄλλο δικαστήριο, πρὶν δικαστεῖς ὁ ἴδιος σὲ δίκη.

Πυθαγόρα: Ὅποιος ἀδικεῖ παθαίνει μεγαλύτερα κακὰ βασανιζόμενος ἀπὸ τὴ συνείδησή του, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται χτυπήματα καὶ μαστιγώσεις στὸ σῶμα.

Ζήνωνος: Ὁ Ζήνωνας, ὁ στωικὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον γνωστό, Πῶς νὰ μὴν κάνομε κανένα ἀπολύτως κακό, εἶπε· Ἂν νομίζετε ὅτι εἶμαι πάντοτε κοντά σας.

Ὁ ἴδιος, ἐρωτηθεὶς ἂν μπορεῖ νὰ ξεφύγει τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀδικεῖ, εἶπε· Οὔτε καὶ νὰ τὸ σκεφθεῖ βέβαια.

Σωκράτους: Ὅταν ὁ Σωκράτης καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατακρημνιστεῖ καὶ ἡ γυναίκα του Ξανθίππη ἔκλαιγε λέγοντας· Πόσο ἄδικα, Σωκράτη, πεθαίνεις, τῆς εἶπε· Ἐσὺ δηλαδὴ ἤθελες νὰ πεθάνω δίκαια;

Μενάνδρου:

Ἀπὸ δίκαιο ἄνθρωπο μὴν περιμένεις κανένα κακό.

Ὁ δίκαιος δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο ν' ἀδικεῖ.

Σωκράτους (πρὸς τὸν Ξενοφῶντα). Ἢ δὲν νομίζεις ὅτι τὸ ἔργο εἶναι πιὸ ἀξιόπιστη ἀπόδειξη ἀπὸ τὸ λόγο; Πολὺ πιὸ ἀξιόπιστη, μὰ τὸ Δία, εἶπε. Πολλοὶ ποὺ μιλᾶνε δίκαια, πράττουν ἄδικα· ἐνῶ, ἂν ἔπρατταν δίκαια, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανένας κακός.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ'.
Περὶ φίλων καὶ φιλαδελφίας.

Κορ. Α' 13, 1-2.– «Ἐὰν ταῖς γλωσσαῖς τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. «Καὶ μετ' ὀλίγον»· Ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι, καὶ παραδῷ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι».

Παροιμ. 27, 6.– «Ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου, ἢ ἑκούσια φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

Παροιμ. 29, 5.– «Ὃς παρασκευάζεται ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ἑαυτοῦ φίλου δίκτυον, περιβαλεῖ αὐτὸ τοῖς ἑαυτοῦ ποσίν».

Παροιμ. 18, 1.– «Προφασίζεται ἀνὴρ βουλόμενος χωρισθῆναι ἀπὸ φίλων».

Παροιμ. 15, 17.– «Κρεῖσσον ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ παράθεσις μόσχων μετὰ ἔχθρας».

Σοφία Σειρὰχ 22, 20.– «Βάλλων λίθον τις ἐπὶ πετεινά, ἐπισοβεῖ αὐτά· καὶ ὀνοειδίζων φίλον, διαλύσει φιλίαν».

Σοφία Σειρὰχ 7, 18.– «Μὴ ἀλλάξῃς φίλον ἕνεκεν ἀδιαφόρου».

Σοφία Σειρὰχ 6, 14.– «Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά, ὁ δὲ εὑρὼν αὐτόν, εὗρε θησαυρόν».

Σοφία Σειρὰχ 9, 10.– «Μὴ ἐγκαταλίπῃς φίλον ἀρχαῖον· ὁ γὰρ πρόσφατος οὐκ ἔστιν ἐπίσης αὐτῷ».

Σοφία Σειρὰχ 6, 15.– «Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ».

Βασιλείου.– Οὐδεὶς πονηρῶν καὶ ἀμαθῶν φίλος. Οὐδὲ γὰρ πίπτει τὸ φιλίας καλὸν εἰς μοχθηρὰν διάθεσιν· διότι οὐδὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον εἰς συμφωνίαν δύναται χωρῆσαι φιλίας.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄.
Περὶ φίλων καὶ φιλαδελφίας.

Α΄. Κορ. 13, 1–2: «Ἂν μπορῶ νὰ μιλῶ ὅλες τὶς γλῶσσες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη γιὰ τοὺς ἄλλους, εἶμαι σὰν τὸ χάλκινο κρόταλο ποὺ ἠχεῖ καὶ σὰν τὸ κύμβαλο ποὺ ἀλαλάζει». Καὶ πιὸ κάτω· «Ἀκόμα κι ἂν μοιράσω στοὺς φτωχοὺς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ παραδώσω τὸ σῶμα μου νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν εἶμαι τίποτε».

Παροιμ. 27, 6: «Εἶναι περισσότερο εὐπρόσδεκτα καὶ ὠφέλιμα τὰ τραύματα ἀπὸ φίλο, παρὰ τὰ ἑκούσια φιλήματα τοῦ ἐθχροῦ».

Παροιμ. 29, 5: «Ὅποιος ἑτοιμάζει δίχτυ ἐναντίον τοῦ φίλου του, θὰ περιπλέξει τὰ πόδια του σ᾽ αὐτό».

Παροιμ. 18, 1: «Χρησιμοποιεῖ προφάσεις ὅποιος θέλει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τους φίλους του».

Παροιμ. 15, 17: «Πιὸ καλὴ εἶναι φιλοξενία μὲ χόρτα ἀπὸ φιλία καὶ εὐχαρίστηση, παρὰ τραπέζι ἀπὸ κρέατα ἀλλὰ μὲ ἔχθρα».

Σοφ. Σειρ. 22, 20: «Ρίχνοντας κάποιος πέτρα στὰ πουλιά, τὰ διώχνει· καὶ κατηγορώντας φίλο του, θὰ διαλύσει τὴ φιλία».

Σοφ. Σειρ. 7, 18: «Μὴν ἀλλάζεις φίλο γιὰ ἀσήμαντο πράγμα».

Σοφ. Σειρ. 6, 15: «Ὁ πιστὸς φίλος εἶναι ἰσχυρὸ προφύλαγμα, κι ὅποιος τὸν βρῆκε, βρῆκε θησαυρό».

Σοφ. Σειρ. 9, 10: «Μὴν ἐγκαταλείψεις παλαιὸ φίλο· γιατὶ ὁ πρόσφατος δὲν εἶναι ἴδιος μὲ ἐκεῖνον».

Σοφ. Σειρ. 6, 15: «Ὁ πιστὸς φίλος δὲν ἔχει ἀντάλλαγμα, καὶ δὲν ὑπάρχει μέτρο τῆς καλωσύνης αὐτοῦ».

Βασιλείου: Ἀπὸ πονηροὺς καὶ ἀμαθεῖς δὲν προέρχεται κανένας φίλος. Τὸ ἀγαθὸ τῆς φιλίας δὲν καταλήγει σὲ μοχθηρὴ διάθεση, καθόσον κανένα αἰσχρὸ κι ἀνάρμοστο δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σὲ

Τὸ γὰρ κακόν, οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ.

Τὰ παρὰ φίλων, κἂν ὕβρις ᾖ, φορητά.
Θεολόγου.– Ἀεὶ προτίμα τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν.
Κακοῖς δ' ὁμιλῶν, καὶ κακὸς πάντως ἔσῃ.
Πάντα οἴσει φιλία, καὶ πάσχουσα καὶ ἀκούουσα.

Κρείσσων ἐμπαθοῦς ὁμονοίας ἡ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις.

Βλαβεραὶ αἱ πρὸς τοὺς κακοὺς συνουσίαι· ἐπειδὴ νόμος οὗτος φιλίας δι' ὁμοιότητος πέφυκεν τοῖς συναπτομένοις ἐγγίνεσθαι· οἱ μῖσος ἐν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπῃ δεικνύουσι κατακεχρωσμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τὰς ὑφάλους πέτρας, αἵ, βραχεῖ ὕδατι καλυπτόμενοι, κακὸν ἀπροαίρετον τοῖς ἀφυλάκτοις γίνονται.

Κακοῦ παρ' ἀνδρὸς μή ποτε χρηστὸν πάθῃς.
Ζητεῖ γὰρ ὧν βεβίωκε συγγνώμην ἔχειν.
Τὰ μὲν γὰρ σώματα τόπῳ συνάπτεται,
Ψυχαὶ δὲ πνεύματι συναρμόζονται.
Ἔχθρας ὅρους γίνωσκε, φιλίας δὲ μή.

Μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὅτι πᾶσαν εἰρήνην ἀγαπητέον (οἶδα γάρ, ὥσπερ στάσιν τινὰ βελτίστην, οὕτω καὶ βλαβερωτάτην ὁμόνοιαν), ἀλλὰ τήν τε καλὴν καὶ ἐπὶ καλῷ καὶ Θεῷ συνάπτουσαν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὥσπερ ψυχὴ ἄνευ σώματος οὐ καλεῖται ἄνθρωπος (οὐδὲ ἦν σῶμα ἄνευ ψυχῆς), οὕτως οὐδὲ ἀγάπη πρὸς Θεόν, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἀκόλουθον καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Οὐδὲν ὁμονοίας ἴσον. Ὁ γὰρ εἷς, πολλοστός ἐστιν οὕτως. Ἂν γὰρ ὁμόψυχοι ὦσι δύο ἢ δέκα, οὐκέτι εἷς ἐστιν ὁ εἷς, ἀλλὰ δεκαπλασίων ἕκαστος αὐτῶν γίνεται, καὶ εὑρήσεις ἐν τοῖς δέκα

συμφωνία μὲ τὴ φιλία. Γιατὶ τὸ κακὸ δὲν εἶναι μονάχα ἀντίθετο στὸ ἀγαθό, ἀλλὰ καὶ στὸν ἑαυτό του.

β) Τὰ ἐκ μέρους τῶν φίλων, κι ἂν ἀκόμη εἶναι ὕβρεις, τὰ ἀντέχει κανείς.

Γρηγορίου Θεολόγου: Νὰ προτιμᾶς πάντοτε τοὺς καλούς, ὄχι τοὺς κακούς.

Ἂν συναναστρέφεσαι κακούς, θὰ γίνεις ὁπωσδήποτε κακὸς κι ὁ ἴδιος.

Ὅλα τὰ ὑποφέρει ἡ φιλία, ὅσα παθαίνει κι ὅσα ἀκούει.

Καλύτερη ἀπὸ τὴ γεμάτη ἐμπάθεια ὁμόνοια εἶναι ἡ διάσταση γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας.

Εἶναι βλαβερὲς οἱ συναναστροφὲς μὲ τοὺς κακούς, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς φιλίας, νὰ δημιουργεῖται συνήθως ἀπὸ ὁμοιότητα σ' ἐκείνους ποὺ συνδέονται. Ὅποιοι κρύβουν μίσος ἐνδόμυχα, δείχνουν στὸ ἐξωτερικό τους τὸ ἐπίχρισμα τῆς ἀγάπης, ὅπως οἱ ὕφαλοι πού, σκεπασμένοι σχεδὸν μὲ τὸ νερό, γίνονται βλάβη ἀθέλητη γιὰ τοὺς ἀπροφύλακτους.

Ἀπὸ κακὸ ἄνθρωπο κανένα καλὸ δὲν πάθεις ποτέ.

Ζητεῖ νὰ ἔχει συγχώρηση γιὰ ὅσα ἔπραξε στὴ ζωή του.

Τὰ σώματα ἑνώνονται σ' ἕνα τόπο,
ἐνῶ οἱ ψυχὲς συνάπτονται πνευματικά.

Ἔχε ὑπόψη τὰ ὅρια τῆς ἔχθρας, ὄχι ὅμως τῆς φιλίας.

Κανένας νὰ μὴ νομίζει πὼς λέγω, ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾶμε κά-θε εἰρήνη (γιατὶ γνωρίζω, ὅτι, ὅπως ὑπάρχει διχοστασία ἄριστη, ἔτσι ὑπάρχει καὶ πολὺ βλαβερὴ ὁμόνοια), ἀλλὰ μιλῶ γιὰ τὴν εἰρήνη ποὺ καὶ εἶναι καλή, καὶ συντελεῖ γιὰ τὸ καλό, καὶ ἑνώνει μὲ τὸν Θεό.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅπως ψυχὴ χωρὶς σῶμα δὲν λέγεται ἄνθρωπος (οὔτε σῶμα θὰ ὑπῆρχε χωρὶς ψυχή), ἔτσι οὔτε ἀγάπη ὑπάρχει πρὸς τὸν Θεό, ἂν δὲν ἔχει νὰ τὴν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

Τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν ὁμόνοια. Γιατὶ ἔτσι ὁ ἕνας γίνεται πολλαπλάσιος. Ἂν δηλαδὴ δύο ἢ δέκα εἶναι ὁμόψυχοι, δὲν εἶναι πιὰ ἕνας ὁ ἕνας, ἀλλὰ καθένας τους γίνεται δεκαπλάσιος, καὶ θὰ

τὸν ἕνα, καὶ ἐν τῷ ἑνὶ τοὺς δέκα. Κἂν ἐχθροὺς ἔχωσιν ἐν τῷ ἑνὶ προσβαλών, ἐν τοῖς δέκα προσβαλών, οὕτως ἁλίσκεται. Ἠπόρησεν ὁ εἷς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν ἀπορίᾳ· τῷ γὰρ μείζονι μέρει τὸ ἀποροῦν συσκιάζεται. Ἕκαστος τούτων εἴκοσι χεῖρας ἔχει καὶ εἴκοσιν ὀφθαλμούς, καὶ πόδας τοσούτους, καὶ ψυχὰς δέκα. Οὐ γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκείνων ἐργάζεται πάντα. Εἰ δὲ καὶ ἑκατὸν γένοιντο, τὸ αὐτὸ ἔσται πάλιν. Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν Περσίδι καὶ ἐν Ῥώμῃ δύναται. Ἐὰν οὖν χιλίους ἔχῃς φίλους ἢ δισχιλίους, ἐννόησον ποῦ πάλιν ὑπερβήσεται τὰ τῆς δυνάμεως. Τὸ γὰρ θαυμαστόν τοῦτό ἐστι, τὸ χιλιοστὸν ποιῆσαι ἕνα. Βέλτιον γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων ἀποστερηθῆναι. Πολλοὶ γὰρ τὸν ἥλιον ὁρῶντες, ἐν σκότῳ εἰσί, φίλων δὲ εὐποροῦντες, οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γένοιντο. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τῆς ἀγάπης γλυκύτερον γένοιτο ἄν. Τί γὰρ οὐκ ἂν ἐργάσαιτο φίλος γνήσιος; πόσην μὲν οὐκ ἂν ἐμποιήσειεν ἡδονήν; πόσην δὲ ὠφέλειαν; πόσην ἀσφάλειαν; κἂν μυρίους θησαυροὺς εἴπῃς, οὐδὲν ἀντάξιον γνησίου φίλου εὕροις. Καὶ καθάπερ τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων ἄνθος ἀπορρεῖ πρὸς τοὺς πλησίον τόπους, οὕτω καὶ φίλοι, οἷς ἐὰν παραγένωνται τόποις, ἑαυτῶν χάριν ἀφιᾶσι. Κρεῖσσον γὰρ ἐν σκότῳ διάγειν, ἢ φίλων εἶναι χωρίς.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὥσπερ τὰ εὐώδη τῶν ἀρωμάτων τῆς ἰδίας εὐπνοίας τὸν παρακείμενον ἀέρα πλήρη ποιοῦσιν, οὕτως ἀνδρὸς ἀγαθοῦ παρουσία τοὺς πέλας ὀνίνησιν.

Εὐαγρίου.– Ἀγάπη τὰ φλεγμαίνοντα μόρια τοῦ θυμοῦ θεραπεύει.

Φίλωνος.– Φίλον ἡγητέον τὸν βοηθεῖν καὶ ἀντωφελεῖν ἐθέλοντα, κἂν μὴ δύνηται.

Ἐκ χρυσοῦ ποτηρίου πίνειν φάρμακον καὶ παρὰ φίλου ἀγνώμονος συμβουλίαν λαμβάνειν, ταυτόν ἐστιν.

Σκεύη μὲν τὰ καινὰ κρείττονα, φιλία δὲ ἡ παλαιοτέρα.

βρεῖς τὸν ἕνα μέσα στοὺς δέκα, καὶ τοὺς δέκα μέσα στὸν ἕνα. Κι ἂν ἔχουν ἐχθρούς, προσβάλλοντας κάποιος τὸν ἕνα, συλλαμβάνεται νὰ ἔχει προσβάλει τοὺς δέκα. Ἂν ὁ ἕνας εἶναι ἄπορος, ὅμως δὲν ὑποφέρει ἀπὸ ἀπορία, γιατὶ ὁ ἄπορος ἐξαφανίζεται μέσα στὸ μεγαλύτερο μέρος. Καθένας ἀπὸ αὐτοὺς (τοὺς δέκα) ἔχει εἴκοσι χέρια καὶ εἴκοσι μάτια κι ἄλλα τόσα πόδια καὶ δέκα ψυχές. Γιατὶ κάνει τὰ πάντα ὄχι μονάχα μὲ τὰ δικά του ὄργανα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὄργανα ἐκείνων. Κι ἂν γίνουν ἑκατό, θὰ συμβεῖ πάλι τὸ ἴδιο. Ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ εἶναι στὴν Περσία καὶ στὴ Ρώμη, κι αὐτὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἡ φύση, τὸ κατορθώνει ἡ ἀγάπη. Ἂν λοιπὸν ἔχεις χίλιους ἢ δύο χιλιάδες φίλους, σκέψου πόσο ὑπερβολικὴ θὰ γίνει ἡ δύναμη. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θαυμαστό, νὰ κάνει ἕνα τὸ μέλος τῆς χιλιάδας. Εἶναι καλύτερο λοιπὸν νὰ σβήσει ὁ ἥλιος, παρὰ νὰ στερηθοῦμε τοὺς φίλους. Γιατὶ πολλοί, ἐνῶ βλέπουν τὸν ἥλιο, ὅμως ζοῦνε στὸ σκοτάδι, ἐνῶ ἂν ἔχουν πολλοὺς φίλους, δὲν θὰ νιώσουν ποτὲ λύπη. Πράγματι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει γλυκύτερο ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Τί δηλαδὴ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σοῦ κάνει ἕνας φίλος ἀληθινός; Πόση εὐχαρίστηση δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σοῦ προσφέρει; Πόση ὠφέλεια; πόση ἀσφάλεια; Καὶ ἄπειρους θησαυροὺς νὰ πεῖς, δὲν θὰ βρεῖς τίποτε ἀντάξιο τοῦ γνήσιου φίλου. Καὶ ὅπως τὰ λαμπρὰ σώματα ἐκπέμπουν κάποιο φέγγος στοὺς γειτονικοὺς τόπους, ἔτσι καὶ οἱ φίλοι, σ' ὅποιους τόπους κι ἂν μεταβοῦν, ἀφήνουν τὴ χάρη τους. Καλύτερα λοιπὸν νὰ ζεῖς στὸ σκοτάδι, παρὰ νὰ εἶσαι δίχως φίλους.

Γρηγορίου Νύσσης: Ὅπως τ' ἀρώματα ποὺ μοσχοβολοῦν γεμίζουν μὲ τὴ μυρωδιά τους, ἔτσι καὶ ἡ παρουσία τοῦ σωστοῦ ἀνθρώπου ὀφελεῖ τοὺς γείτονές του.

Εὐαγρίου: Ἡ ἀγάπη θεραπεύει τὰ ἐρεθισμένα μόρια τοῦ θυμοῦ.

Φίλωνος: Φίλο σου νὰ θεωρεῖς ὅποιον βοηθεῖ καὶ ὠφελεῖ θέλοντας, ἀκόμα κι ἂν δὲν μπορεῖ.

Τὸ νὰ πίνεις ἀπὸ χρυσὸ ποτήρι δηλητήριο καὶ νὰ παίρνεις συμβουλὴ ἀπὸ ἀχάριστο φίλο εἶναι τὸ ἴδιο.

Σκεύη καλύτερα εἶναι τὰ καινούργια, φιλία ὅμως ἡ παλαιά.

Οἱ μὲν ἐκ τῆς γῆς καρποὶ κατ' ἐνιαυτόν, οἱ δὲ ἐκ τῆς φιλίας κατὰ πάντα καιρὸν φύονται.

Πολλοὶ φίλους αἱροῦνται οὐ τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ τοὺς πλουτοῦντας.

Πολλοὶ δοκοῦντες εἶναι φίλοι, οὔκ εἰσι, καὶ οὐ δοκοῦντες, εἰσί· σοφοῦ οὖν ἐστι γινώσκειν ἕκαστον.

Φεύγειν δεῖ τὴν φιλίαν, ὧντινων ἀμφίβολος ἡ διάθεσις.

Ἰσοκράτους.– Φίλους κτῶ, μὴ πάντας τοὺς βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς τῆς σῆς φύσεως ἀξίους ὄντας.

Τοῦ αὐτοῦ.– Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρὶν ἂν ἐξεστάσῃς πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις. Ἔλπιζε γὰρ αὐτὸν καὶ περὶ σὲ γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος καὶ περὶ ἐκείνους γέγονεν.

Βραδέως μὲν φίλος γίνου, γενόμενος δέ, πειρῶ διαμένειν. Ὁμοίως γὰρ αἰσχρὸν μηδένα φίλων ἔχειν, καὶ πολλοὺς ἑταίρους μεταλλάττειν.

Ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητοῖ μάλιστα· τὴν ἀρετὴν ὡς καλόν, καὶ τὴν συνήθειαν ὡς ἡδύ, καὶ τὴν χρείαν ὡς ἀναγκαῖον. Δεῖ γὰρ ἀποδέξασαθαι κρίναντα, καὶ χαίρειν συνόντα, καὶ χρῆσθαι δεόμενον.

Πλουτάρχου.– Ἵππου μὲν ἀρετὴν ἐν πολέμῳ, φίλου δὲ πίστιν ἐν ἀτυχίᾳ κρίνομεν.

Οὐ χρὴ τὸν ἀδελφὸν καθάπερ πλάστιγγα ῥέπειν εἰς τοὐναντίον, ὑψουμένου ταπεινούμενον αὐτόν.

Ἡδέως μὲν ἔχε πρὸς ἅπαντας, χρῶ δὲ τοῖς βελτίστοις. Οὕτω γάρ, τοῖς μὲν οὐκ ἀπεχθὴς ἔσῃ, τοῖς δὲ φίλος γενήσῃ.

Φίλους κτῶ, μὴ μεθ' ὧν ἥδιστα συνδιατρίψῃς, ἀλλὰ μεθ' ὧν ἄριστα.

Ἐκ τῶν Δίωνος Χρειῶν.– Ὁπόσους γὰρ ἄν τις ᾖ κεκτημένος ἑταίρους, τοσούτοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἃ βούλεται ὁρᾷ, τοσαύταις δὲ ἀκοαῖς ἃ δεῖ ἀκούει, τοσαύταις δὲ διανοίαις διανοεῖται

Ἡ γῆ δίνει τοὺς καρπούς της κάθε χρόνο, ἐνῶ οἱ καρποὶ τῆς φιλίας μαζεύονται κάθε στιγμή.

Πολλοὶ διαλέγουν ὡς φίλους τους ὄχι τοὺς ἄριστους, ἀλλ' ὅσους ἔχουν πλούτη.

Πολλοὶ ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι φίλοι, δὲν εἶναι, ἐνῶ ἄλλοι ποὺ δὲν φαίνονται, εἶναι. Ὁ σοφὸς λοιπὸν μπορεῖ νὰ διακρίνει τὸν καθένα.

Πρέπει ν' ἀποφεύγομε τὴ φιλία ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀμφίβολη ἡ διάθεση.

Ἰσοκράτους: Νὰ μὴ κάνεις φίλους ὅλους ὅσοι θέλουν, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀντάξιοι τοῦ χαρακτήρα σου.

Μὴν κάνεις φίλο σου κανένα, πρὶν ἐξετάσεις πῶς συμπεριφέρθηκε στοὺς προηγούμενους φίλους του. Γιατὶ περίμενε, ὅτι θὰ γίνει καὶ σ' ἐσένα τέτοιος ποὺ ἔγινε καὶ σ' ἐκείνους.

Μὴ βιάζεσαι νὰ γίνεις φίλος, ἀλλὰ ὅταν γίνεις νὰ προσπαθεῖς νὰ παραμένεις. Γιατὶ εἶναι ὅμοια αἰσχρὸ νὰ μὴν ἔχεις κανένα φίλο, καὶ νὰ μεταλλάζεις πολλοὺς συντρόφους.

Ἡ ἀληθινὴ φιλία ζητεῖ τρία κυρίως πράγματα· τὴν ἀρετὴ ὡς ἀγαθό, τὴ συνήθεια ὡς εὐχάριστο, καὶ τὴν ἀνάγκη (χρησιμότητα) ὡς ἀπαραίτητη. Γιατὶ πρέπει, ἀφοῦ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀποδεχθεῖ, καὶ νὰ χαίρεται ὅταν εἶναι μαζί του, καὶ ὅταν τὸν χρειαστεῖ νὰ τὸν ἔχει στὴ διάθεσή του.

Πλουτάρχου: Τὴν ἀρετὴ τοῦ ἵππου τὴν κρίνομε στὸν πόλεμο, ἐνῶ τὴν πιστότητα τοῦ φίλου στὴν ἀτυχία.

Δὲν πρέπει οἱ ἀδελφοὶ νὰ κλίνουν στὸ ἀντίθετο, ὅπως ἡ ζυ-γαριά, ὅταν ὁ ἕνας ἀνεβαίνει ὁ ἄλλος νὰ κατεβαίνει.

Νὰ συμπεριφέρεσαι σὲ ὅλους καλά, ἀλλὰ νὰ ἔχεις σχέσεις μὲ τοὺς ἄριστους. Γιατὶ ἔτσι σ' ἐκείνους δὲν θὰ γίνεις μισητός, ἐνῶ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ γίνεις φίλος.

Νὰ κάμνεις φίλους ὄχι τοὺς εὐχάριστους στὴν συντροφιά, ἀλλὰ τοὺς ἄριστους.

Δίωνος (ἀπὸ τὶς Χρεῖες): Ὅσους συντρόφους ἀποκτήσει κάποιος, μὲ τόσα μάτια βλέπει ὅσα θέλει καὶ μὲ τόσα αὐτιὰ ἀκούει αὐτὰ ποὺ πρέπει, καὶ μὲ τόσες διάνοιες σκέφτεται ὅσα τοῦ συμφέ-

περὶ τῶν συμφερόντων. Διαφέρει γὰρ οὐδέν, ἢ εἴ τῳ Θεὸς ἓν σῶμα ἔχοντι, πολλὰς ψυχὰς ἔδωκεν, ἁπάσας ὑπὲρ ἐκείνου προνοουμένας.

Ἀριστοτέλους.– Χρήματα ποιεῖσθαι μᾶλλον τῶν φίλων ἕνεκα προσήκει, ἢ τοὺς φίλους τῶν χρημάτων.

Οὗτος ὀνειδιζόμενος ὅτι πονηροῖς συνδιατρίβει, Ἐκεῖνος, ἔφη ἄριστος ἰατρός ἐστιν, ὃς τοὺς ὑπὸ πάντων ἀπεγνωσμένους ἀναλαμβάνει.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι τὸ πᾶσιν ἀρέσαι δυσχερέστατόν ἐστιν.

Σωκράτους.– Οἱ φιλίαν παραθεωροῦντες, κἂν τὴν ἐκ τῶν ἠδικημένων ἐκφύγωσι τιμωρίαν, ἀλλ' οὖν γε τὴν ἐκ Θεοῦ τιμωρίαν οὐ διακρούονται.

Φιλεῖν ἀκαίρως, ἴσον ἐστὶ τοῦ μισεῖν. Φίλον γνήσιον ἐκ κακοῖς μὴ φοβοῦ.

Ὁ αὐτὸς ἐπερωτῶν Κροῖσον, τί παρὰ τῆς βασιλείας ἔσχε τιμιώτατον, εἶτα ἐκείνου εἰρηκότος, Τὸ τοὺς ἐχθροὺς μετελθεῖν, καὶ φίλους εὐεργετεῖν, Πόσῳ μᾶλλον, ἔφη, χαριέστερον ἐποίησας, εἰ καὶ τούτους εἰς φιλίαν μετετρόπωσας.

Δημοκρίτου.– Τὸ μὴ δύνασθαι βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀπορίας, τὸ δὲ μὴ βούλεσθαι, κακίας τεκμήριον.

Κλειτάρχου.– Σεαυτοῦ τὰ ἀτυχήματα τῶν φίλων ἡγοῦ, τῶν δὲ ἰδίων εὐτυχημάτων κοινώνει.

Τελευτησάντων τῶν φίλων, θρηνεῖν μὲν οὐκ εὐγενές, προνοεῖν δὲ τῶν οἰκείων, ἐπιμελές.

Κάτωνος.– Οὐ τὰ χρήματα φίλοι, ἀλλ' οἱ φίλοι χρήματα. Καὶ χρήματα μὲν φιλίαν οὐδέποτε ἂν ἐργάσαιτο, ὥσπερ οὐδὲ ἡ γῆ Θεόν, φιλία δὲ χρήματα ῥαδίως κτήσαιτο [κτίσ], καθάπερ καὶ Θεὸς γῆν.

Ὥσπερ μέλιτταν οὐ διὰ τὸ κέντρον μισεῖς, ἀλλὰ διὰ τὸν καρπὸν τημελεῖς, οὕτω καὶ φίλον, μὴ δι' ἐπίπληξιν ἀποστραφῇς, ἀλλὰ διὰ τὴν εὔνοιαν ἀγάπα.

ρουν. Γιατὶ δὲν ἔχει καμμιὰ διαφορὰ ἂν ὁ Θεὸς ἔδωσε πολλὲς ψυχὲς σ' ἕναν ποὺ ἔχει ἕνα σῶμα, ποὺ προνοοῦν ὅλες γι' αὐτόν.

Ἀριστοτέλους: Πρέπει ν' ἀποκτᾶς χρήματα γιὰ τοὺς φίλους μᾶλλον, παρὰ τοὺς φίλους ἐξαιτίας τῶν χρημάτων.

Κατηγορούμενος ὅτι συναναστρέφεται μὲ φαύλους, εἶπε· Ἐκεῖνος εἶναι ἄριστος γιατρός, ποὺ ἀναλαμβάνει ἐκείνους ποὺ γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν ἔχουν ἐλπίδες.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ γίνει ἀρεστὸς σὲ ὅλους.

Σωκράτους: Ὅσοι παραβιάζουν τὴ φιλία ἀκόμα κι ἂν ξεφύγουν τὴν τιμωρία αὐτῶν ποὺ ἀδίκησαν, δὲν ἀποσοβοῦν ὅμως τὴν τιμωρία ἀπὸ τὸ Θεό.

Ν' ἀγαπᾶς χωρὶς νὰ εἶναι καιρὸς εἶναι ἴσο μὲ τὸ νὰ μισεῖς. Στὶς δυσκολίες μὴ φοβᾶσαι τὸ γνήσιο φίλο.

Ὁ ἴδιος ρωτώντας τὸν Κροῖσο τί πιὸ πολύτιμο ἀποκόμισε ἀπὸ τὴ βασιλεία, καὶ παίρνοντας ὡς ἀπάντηση ἀπὸ ἐκεῖνον, Τὸ νὰ τιμωρεῖ τοὺς ἐχθρούς του καὶ νὰ εὐεργετεῖ τοὺς φίλους του, τοῦ εἶπε· Πόσο ὡραιότερο θὰ ἦταν ἂν τοὺς μετέβαλλες καὶ αὐτοὺς σὲ φίλους σου.

Δημοκρίτου: Τὸ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ βοηθεῖς τοὺς φίλους σου εἶναι δεῖγμα ἀδυναμίας, τὸ νὰ μὴ θέλεις ὅμως εἶναι δεῖγμα κακίας.

Κλειτάρχου: Νὰ θεωρεῖς δικά σου τὰ ἀτυχήματα τῶν φίλων σου καὶ νὰ μεταδίδεις σ' αὐτοὺς τὰ δικά σου εὐτυχήματα.

Ὅταν πεθάνουν οἱ φίλοι σου, δὲν εἶναι εὐγενικὸ νὰ τοὺς θρηνεῖς, τὸ νὰ προνοεῖς ὅμως γιὰ τοὺς οἰκείους τους, αὐτὸ δείχνει φροντίδα.

Κάτωνος: Δὲν εἶναι τὰ χρήματα φίλοι, ἀλλὰ οἱ φίλοι εἶναι χρήματα. Καὶ τὰ χρήματα βέβαια ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ δημιουργήσουν φιλία, ὅπως οὔτε ἡ γῆ τὸν Θεό, ἐνῶ ἡ φιλία εὔκολα θὰ δημιουργήσει τὰ χρήματα ὅπως καὶ ὁ Θεὸς τὴ γῆ.

Ὅπως δὲν μισεῖς τὴ μέλισσα γιὰ τὸ κεντρί της, ἀλλὰ τὴ φροντίζεις γιὰ τὸν καρπό της, ἔτσι καὶ τὸν φίλο σου μὴν τὸν ἀποστραφεῖς γιὰ ἐπίπληξη ποὺ σοῦ ἔκανε, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγαπᾶς γιὰ τὴ φιλία του.

Ὅστις φίλον λυπούμενον ἔφυγεν, οὐδὲ τοῦ χαίροντος ἀπολαύειν ἄξιος.

Μενάνδρου.

Καὶ φιλεῖν δεῖ ὡς καὶ μισήσοντας.
Καὶ μισέειν ὡς καὶ φιλήσοντας.
Χρυσὸς μὲν οἶδε δοκιμάζεσθαι πυρί,
Ἡ πρὸς φίλους δ' εὔνοια καιρῷ κρίνεται.
Ὁ καιρῷ εὐτυχοῦντα κολακεύων φίλον,
Καιροῦ φίλος πέφυκεν, οὐχὶ τοῦ φίλου.

Οὐ πρότερον ἀληθινοὺς φίλους κτῆσαι, πρὶν τοὺς φαύλους ἀποδιώξῃς.

Οὐδέποτε ὠρέχθην τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν. Ἃ μὲν γὰρ ἐκείνοις ἤρεσκεν, οὐκ ἔμαθον, ἃ δ' ᾔδειν ἐγώ, μακρὰν ἦν τῆς ἐκείνων διαθέσεως.

Σωκράτους.– Οἱ ἀδελφοὺς παριόντες, καὶ ἄλλους φίλους ζητοῦντες, παραπλήσιοί εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἐῶσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι.

Κριτίου.– Ὅστις τοῖς φίλοις πάντα πρὸς χάριν πράσσων ὁμιλεῖ, τὴν παραυτίκα ἡδονὴν ἔχθραν καθίστησιν εἰς ὕστερον χρόνον.

Πολυαίνου.– Ὅσῳ ἂν πλεῖον εὐεργετήσεις τὸν φίλον, τοσούτῳ μᾶλλον τὸ σαυτοῦ συμφέρον ποιήσεις. Ἀντεπιστρέφει γὰρ πάλιν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξ ἐκείνων εὔνοια.

Κυψέλου.– Φίλοις εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, ὁ αὐτὸς ἴσθι.

Ἐπικτήτου.– Φεύγειν δεῖ κακῶν φιλίαν καὶ ἀγαθῶν ἔχθραν.

Σέξτου.– Μὴ κτήσῃ φίλον, ᾧ μὴ πάντα πιστεύεις.

Κύρου.– Πέμψαντος αὐτῷ τινος κόσμον πολύν, δέδωκε τοῖς φίλοις. Ἐρωτηθεὶς δέ, Διατί οὐχ ὑπελείπετο, ἔφη· Ὅτι τὸ μὲν ἐμὸν σῶμα οὐκ ἂν δύναιτο πᾶσι τούτοις κοσμεῖσθαι, φίλους δὲ κεκοσμημένους ὁρῶν, μέγιστον ἐμαυτῷ κόσμον ἀποκεῖσθαι δόξω.

Ὅποιος ἀπέφυγε φίλο ποὺ εἶχε κάποια λύπη, δὲν εἶναι ἄξιος ν' ἀπολαμβάνει τὴ συντροφιὰ κι αὐτοῦ ποὺ χαίρεται.

Μενάνδρου:

Ἔτσι πρέπει νὰ ἀγαπᾶμε, ὅπως κι ὅταν μισοῦμε,
καὶ νὰ μισοῦμε ὅπως κι ὅταν ἀγαποῦμε.
Ὁ χρυσὸς γνωρίζει νὰ δοκιμάζεται στὴ φωτιά,
ἐνῶ ἡ ἀγάπη πρὸς φίλους κρίνεται ἀπὸ τὸν καιρό.
Ὅποιος σὲ ὥρα εὐτυχίας κολακεύει τὸ φίλο του,
εἶναι τῆς ὥρας φίλος καὶ ὄχι τοῦ φίλου του.

Ἀγνώστου: Μὴν ἀποκτήσεις προηγουμένως ἀληθινοὺς φίλους, προτοῦ διώξεις τοὺς φαύλους.

Ποτὲ δὲν ἐπιθύμησα ν' ἀρέσω στοὺς πολλούς. Γιατὶ ὅσα ἄρεσαν σ' ἐκείνους δὲν τὰ ἔμαθα, ἐνῶ αὐτὰ ποὺ ἤξερα ἐγὼ ἀπεῖχαν πολὺ ἀπὸ τὴ διάθεση ἐκείνων.

Σωκράτους: Ὅποιοι παραμελοῦν τοὺς ἀδελφούς τους καὶ ζητοῦν ἄλλους φίλους, μοιάζουν μ' ἐκείνους ποὺ ἀφήνουν τὴ δική τους γῆ καὶ καλλιεργοῦν τὴν ξένη.

Κριτία: Ὅποιος συναναστρέφεται τοὺς φίλους του πράττοντας τὰ πάντα γιὰ τὴν εὐχαρίστησή τους, τὴν ἡδονὴ τῆς στιγμῆς τὴν κάνει ἔχθρα ἀργότερα.

Πολυαίνου: Ὅσο περισσότερο εὐεργετήσεις τὸ φίλο σου, τόσο πιὸ πολὺ κάνεις αὐτὸ ποὺ σὲ συμφέρει. Γιατὶ ἐπιστρέφει πάλι σ' ἐμᾶς ἡ φιλία ἐκείνων.

Κυψέλου: Νὰ παραμένεις ἴδιος στοὺς φίλους εἴτε εὐτυχοῦν εἴτε δυστυχοῦν.

Ἐπικτήτου: Πρέπει ν' ἀποφεύγεις τὴ φιλία τῶν κακῶν καὶ τὴν ἔχθρα τῶν ἀγαθῶν.

Σέξτου: Μὴν ἀποκτήσεις φίλο ποὺ δὲν τοῦ ἐμπιστεύεσαι τὰ πάντα.

Κύρου: Ὅταν τοῦ ἔστειλε κάποιος πολλὰ κοσμήματα, τὰ μοίρασε στοὺς φίλους, κι ὅταν τὸν ρώτησαν γιατί δὲν κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του, εἶπε· Τὸ σῶμα μου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ στολιστεῖ μὲ ὅλα αὐτά, βλέποντας ὅμως τοὺς φίλους μου στολισμένους, θὰ θεωρήσω ὅτι θησαυρίζω μέγιστο γιὰ μένα στολισμό.

Τίμωνος.– Τίμων ὁ μισάνθρωπος, ἐρωτηθεὶς διατί πάντας ἀνθρώπους μισεῖ, εἶπε· Διότι τοὺς μὲν πονηροὺς εὐλόγως μισῶ, τοὺς δὲ λοιπούς, ὅτι οὐ μισοῦσι τοὺς πονηρούς.

Ρωμύλου.– Ρωμύλος ἐγκαλούμενος ὅτι πονηροῖς ἀνθρώποις σύνεστιν, ἔφη· Καὶ οἱ ἰατροὶ τοῖς νοσοῦσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ὑγιαίνουσιν.

Ἀντιγόνου βασιλέως.– Οὗτος θύων τοῖς θεοῖς, ηὔχετο φυλάττειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι φίλων. Πυνθανομένου δέ τινος, Διὰ ποίαν αἰτίαν τοιαύτην εὐχὴν ποιεῖται, ἔφη· Ὅτι τοὺς ἐχθροὺς γινώσκων φυλάσσομαι.

Ἀλεξάνδρου.– Ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχεις; δείξας τοὺς φίλους, ἔφη, Ἐν τούτοις.

Λιβανίου.– Συγχαίρειν χρὴ τοῖς φίλοις καλῶς πράττουσιν, ὡς καὶ συναγλεῖν λυπουμένοις.

Αἱ ἐκ φίλων εἰς φίλους γενόμεναι λῦπαι, δυσθεράπευτοι λίαν τυγχάνουσι, καὶ μείζους τῶν ἐχθρῶν ἔχουσι τὰς ἐπηρείας.

Πεισωνιανοῦ, Δίωνος.– Ὅσῳ δ' ἄν τις τοὺς φίλους ἰσχυροτέρους ποιεῖ, οὗτος ἰσχυρότερος αὐτῶν γίνεται.

Ποία μὲν συμφορὰ δίχα φιλίας οὐκ ἀφόρητος; ποία δὲ εὐτυχία χωρὶς φίλων οὐκ ἄχαρις;

Ρᾷον ἄν τις συμφορὰν χαλεπωτάτην φέρει μετὰ φίλων, ἢ μόνος εὐτυχίαν τὴν μεγίστην.

Ἐκεῖνον ἀθλιώτατον κρίνω δικαίως, ὃς ἐν μὲν ταῖς συμφοραῖς πλείστους ἔχει τοὺς ἐφηδομένους, ἐν δὲ ταῖς εὐτυχίαις οὐδένα τὸν συνηδόμενον.

Ὁ τοῖς φίλοις χαριζόμενος, ἅμα μὲν ὡς χαριζόμενος ἥδεται διδούς, ἅμα δὲ ὡς αὐτὸς κτώμενος.

Τίμωνος: Ὁ Τίμων ὁ μισάνθρωπος, ὅταν τὸν ρώτησαν γιατί μισεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶπε· Γιατὶ τοὺς κακοὺς τοὺς μισῶ δικαιολογημένα, ἐνῶ τοὺς ὑπόλοιπους ἐπειδὴ δὲν μισοῦν τοὺς κακούς.

Ρωμύλου: Κατηγοροῦσαν τὸν Ρωμύλο ὅτι συναναστρέφεται φαύλους, κι αὐτὸς εἶπε· Καὶ οἱ γιατροὶ συναστρέφονται τοὺς ἀρρώστους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶναι ὑγιεῖς.

Ἀντιγου τοῦ βασιλέως: Ὅταν θυσίαζε στοὺς θεοὺς εὐχόταν νὰ τὸν φυλάγουν ἀπὸ τοὺς φαινομενικοὺς φίλους, κι ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος γιὰ ποιὸ λόγο κάνει αὐτὴ τὴν εὐχή, ἀπάντησε· Τοὺς ἐχθρούς μου τοὺς ξέρω καὶ φυλάγομαι.

Ἀλεξάνδρου: Τὸν ρώτησε κάποιος· Ποῦ ἔχεις τοὺς θησαυρούς σου; Τοῦ ἔδειξ τοὺς φίλους του καὶ εἶπε· Σ' αὐτοὺς ἐδῶ.

Λιβανίου: Νὰ χαίρεσαι πρέπει μὲ τοὺς φίλους ὅταν τὰ πράγματα τοὺς ἔρχονται δεξιά, καὶ νὰ λυπᾶσαι μαζί τους ὅταν ἔχουν ἀτυχίες.

Οἱ λύπες ποὺ προκαλοῦν οἱ φίλοι στοὺς φίλους εἶναι δυσκολοθεράπευτες καὶ προκαλοῦν μεγαλύτερη βλάβη ἀπὸ ὅ,τι τῶν ἐχθρῶν.

Δίωνος τοῦ Πεισωνιανοῦ: Ὅσο πιὸ δυνατοὺς κάνει κάποιος τοὺς φίλους του, τόσο αὐτὸς γίνεται δυνατότερός τους.

Ποιὰ συμφορὰ δίχως φιλία δὲν εἶναι ἀνυπόφορη; Καὶ ποιὰ εὐτυχία δὲν εἶναι δίχως χάρη χωρὶς τοὺς φίλους;

Εὐκολώτερα ὑποφέρει κάποιος μιὰ βαρύτατη συμφορὰ μαζὶ μὲ τοὺς φίλους του, παρὰ μόνος του τὴ μέγιστη εὐτυχία.

Δίκαια κρίνω πανάθλιο ἐκεῖνον, ποὺ στὶς συμφορὲς ἔχει παρὰ πολλοὺς ἐκείνους ποὺ χαίρονται, ἐνῶ στὶς εὐτυχίες κανένα ποὺ νὰ χαίρεται μαζί του.

Ὅποιος κάνει χάρη στοὺς φίλους ἀπὸ τὴ μιὰ χαίρεται γιατὶ δίνει γιὰ χάρη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη σὰ νὰ τ' ἀποκτᾶ ὁ ἴδιος.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.
Περὶ ἐλεημοσύνης.

Ματθ. 5, 7.– «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».

Δευτ. 15, 11.– «Οὐ μὴ ἐκλίπῃ ἐνδεὴς ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο ἐγώ σοι ἐντέλλομαι τὸ ῥῆμα τοῦτο, λέγων, Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰς χεῖράς σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ πένητι».

Ἰὼβ 29, 15-16.– «Ὀφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν, πούς δὲ χωλῶν· ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων».

Παροιμ. 3, 3.– «Ἐλεημοσύναι καὶ πίστις μὴ ἐκλειπέτωσάν σε· ἔφαψαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ σῷ τραχήλῳ, καὶ εὑρήσεις χάριν».

Δαν. 4, 24.– «Τὰς ἁμαρτίας ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων».

Σοφία Σειρὰχ 3, 30.– «Πῦρ φλογιζόμενον κατασβέσει ὕδωρ, καὶ ἐλεημοσύνη ἐξιλάσκεται ἁμαρτίας».

Σοφία Σειρὰχ 4, 8.– «Κλῖνον πτωχῷ ἀλύπως τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πραΰτητι εἰρηνικά».

Σοφία Σειρὰχ 12, 4-5.– «Δὸς τῷ εὐσεβεῖ, καὶ μὴ ἀντιλαβοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ· εὖ ποίησον ταπεινῷ, καὶ μὴ δῷς ἀσεβεῖ».

Σοφία Σειρὰχ 29, 12-13.– «Σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς ταμείοις σου, καὶ αὕτη σε ἐξελεῖται ἐκ πάσης κολάσεως (κακώσεως), καὶ ὑπὲρ δόρυ ἀλκῆς κατέναντι ἐχθροῦ πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 35, 24.– «Ὡραῖον ἔλεος ἐν καιρῷ θλίψεως, ὡς νεφέλη ὑετοῦ ἐν καιρῷ ἀβροχίας».

Βασιλείου.– Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον, μήτε τῶν φθειρομένων μεταδιδόναι τοῖς ἐνδεέσιν.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.
Γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη.

Ματθ. 5, 7: «Μακάριοι ὅσοι ἐλεοῦν, γιατὶ οἱ ἴδιοι θὰ ἐλεηθοῦν».

Δευτερ. 15, 11: «Δὲ θὰ λείψει ὁ φτωχὸς ἀπὸ τὴ γῆ. Γι' αὐτὸ ἐγὼ σοῦ δίνω αὐτὴ τὴν ἐντολὴ καὶ σοῦ λέγω. Ἄνοιξε γενναιόδωρα τὰ χέρια σου στὸν ἀδελφό σου τὸ φτωχό».

Ἰώβ 29, 15-16: «Ἤμουν τὸ μάτι τῶν τυφλῶν καὶ τὸ πόδι τῶν κουτσῶν· ἤμουν πατέρας τῶν ἀδυνάτων».

Παροιμ. 3, 3: «Οἱ ἐλεημοσύνες καὶ ἡ πίστη νὰ μὴ σ' ἐγκαταλείψουν. Κρέμασέ τις στὸν τράχηλό σου, καὶ θὰ βρεῖς χάρη».

Δαν. 4, 24. «Ἀπαλλάξου ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες σου μὲ τὶς ἐλεημοσύνες καὶ ἀπὸ τὶς ἀνομίες σου μὲ τὴν εὐσπλαγχνία σου πρὸς τοὺς φτωχούς».

Σοφ. Σειρ. 3, 30: «Τὸ νερὸ θὰ σβήσει τὴ φωτιὰ ποὺ λαμπαδιάζει καὶ ἡ ἐλεημοσύνη σβήνει τὶς ἁμαρτίες».

Σοφ. Σειρ. 4, 8: «Σκύψε χωρὶς δυσαρέσκεια ν' ἀκούσεις τὸν φτωχὸ καὶ ἀποκρίσου σ' αὐτὸν μὲ πραότητα καὶ εἰρήνη».

Σοφ. Σειρ. 12, 4-5: «Δῶσε στὸν εὐσεβῆ καὶ μὴ βοηθήσεις τὸν ἁμαρτωλό. Εὐεργέτησε τὸν ταπεινό, καὶ μὴ δώσεις στὸν ἀσεβῆ».

Σοφ. Σειρ. 29, 12-13: «Κλεῖσε καλὰ στὰ ταμεῖα σου τὸ θησαυρὸ τῆς ἐλεημοσύνης κι αὐτὴ θὰ σὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε τιμωρία καὶ περισσότερο ἀπὸ ἄλκιμο δόρυ θὰ πολεμήσει γιὰ χάρη σου ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ».

Σοφ. Σειρ. 35, 24: «Ἡ εὐσπλαχνία εἶναι ὡραία στὸν καιρὸ τῆς θλίψης, ὅπως τὰ σύννεφα τῆς βροχῆς στὴν περίοδο τῆς ἀναβροχιᾶς».

Βασιλείου: Τὸ φοβερώτερο εἶδος πλεονεξίας εἶναι νὰ μὴ μεταδίδεις σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη οὔτε αὐτὰ ποὺ φθείρονται.

Τοσούτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἠδύνασο.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ εὖ ποιεῖν, τοῦ πάσχειν τιμιώτερον, καὶ περισπουδαστότερον κέρδους ἔλεος.

Κρεῖττον μυρίων παίδων πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίους στατῆρας ἔχειν ἐν βαλαντίῳ. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα καὶ μὴ βουλόμενος, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγαθοῖς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσεις πρὸς τὸν Δεσπότην, ὅταν δῆμος ὅλος ἐπὶ τοῦ κοινοῦ Κριτοῦ παριστάντες σε, τροφέα καὶ εὐεργέτην, καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλῶσιν ὀνόματα· Θεὸς ἔσται ὁ ἀποδεχόμενος, ἄγγελοι εὐφημοῦντες, οἱ ἀπὸ κτίσεως ἄνθρωποι μακαρίζοντες· δόξα αἰώνιος, στέφανοι δικαιοσύνης, βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἆθλός σοι ἔσται.

Σκορπιζόμενος ὁ πλοῦτος, καθ' ὃν ὁ Κύριος ἐπιτάττεται τρόπον, πέφυκε παραμένειν, συνεχόμενος δέ, ἀλλοτριοῦσθαι. Ἐὰν φυλάσσεις, οὐκ ἔχεις· ἐὰν δὲ σκορπίσεις, οὐκ ἀπολέσεις. «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησι».

Καλὸν ἐντάφιον ἡ εὐσέβεια. Πάντας περιβαλόμενος ἄπελθε. Οἰκεῖον κόσμον τὸν πλοῦτόν σου ποίησον· ἔχε αὐτὸν μετὰ σεαυτοῦ. Πείσθητι καλῶς συμβούλῳ τῷ ἀγαπήσαντί σε Χριστῷ, τῷ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντι, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἐλεημοσύνη, ἡ πάσης ἀπηλλαγμένη ἀδικίας· αὕτη πάντα καθαρὰ ποιεῖ. Τοῦτο καὶ νηστείας βέλτιον καὶ χαμευνίας· καίτοιγε ἐκεῖνα μοχθηρότερα καὶ ἐπιπονώτερα, ἀλλ' αὕτη κερδαλεωτέρα· χρωτίζει ψυχήν, λεπτύνει, καλὴν καὶ ὡραίαν ποιεῖ.

Ἀδικεῖς τόσους ἀνθρώπους, ὅσους μποροῦσες νὰ τοὺς προσφέρεις ἀπὸ τὰ δικά σου.

Γρηγορίου Θεολόγου: Τὸ νὰ εὐεργετεῖς εἶναι σπουδαιότερο ἀπὸ τὸ νὰ εὐεργετεῖσαι καὶ ἀξίζει περισσότερο νὰ ἐπιδιώκεις ἀπὸ τὸ κέρδος τὸ ἔλεος.

Εἶναι καλύτερο νὰ ὀνομάζεσαι πατέρας ἀμέτρητων παιδιῶν, παρὰ νὰ ἔχεις στὸ βαλάντιό σου χιλιάδες χρυσὰ νομίσματα. Γιατὶ τὰ χρήματα θὰ τ' ἀφήσεις ἐδῶ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλεις, ἐνῶ τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα γιὰ τὰ καλά σου ἔργα θὰ τὴ μεταφέρεις στὸν Κύριο, ὅταν ὁλόκληρος λαὸς θὰ σὲ παρουσιάσουν στὸν κοινὸ Κριτὴ καὶ θὰ σὲ ἀνακηρύττουν τροφέα τους καὶ εὐεργέτη καὶ θὰ σὲ ὀνομάζουν μὲ ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς φιλανθρωπίας. Ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ σὲ ὑποδέχεται, οἱ ἄγγελοι ποὺ θὰ σὲ ἐπευφημοῦν, οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος θὰ σὲ μακαρίζουν, καὶ θὰ εἶναι τὸ ἔπαθλό σου αἰώνια στεφάνια τῆς δικαιοσύνης, βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ὁ πλοῦτος ὅταν σκορπίζεται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἐπιτάσσει ὁ Κύριος, εἶναι φυσικὸ νὰ παραμένει, ἐνῶ ὅταν τὸν κρατοῦμε στὶς ἀποθῆκες μας ἀπομακρύνεται. Ἂν τὸν φυλάγεις δὲν τὸν ἔχεις, ἐνῶ ἂν τὸν σκορπίσεις, δὲν θὰ τὸν χάσεις. «Σκόρπισε, ἔδωσε στοὺς φτωχούς»[9].

Εἶναι καλὸ ἐντάφιο ἔνδυμα ἡ εὐσέβεια. Φύγε γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ ἀγκαλιάζοντας ὅλους. Κάνε κόσμημά σου τὸν πλοῦτο του, ἔχετε τον μαζί σου. Ὑπάκουσε πρόθυμα στὸν συμβουλό σου Χριστὸ ποὺ σὲ ἀγάπησε, ἐκεῖνον ποὺ ἔγινε φτωχὸς γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ πλουτήσομε ἐμεῖς μὲ τὴ δική του φτώχεια.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἐλεημοσύνη, ποὺ ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ κάθε ἀδικία, αὐτὴ κάνει καθαρὰ τὰ πάντα. Αὐτὴ εἶναι καλύτερη κι ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὸ πλάγιασμα καταγῆς, ἂν καὶ βέβαια αὐτὰ εἶναι πιὸ πολὺ κοπιαστικὰ καὶ προκαλοῦν πόνο, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι πιὸ ὠφέλιμη, χρωματίζει τὴν ψυχή, τὴ λεπτύνει, καὶ τὴν κάνει καλὴ κι ὡραία.

---

9. Β' Κορ. 8, 9.

Ἐκεῖνα μόνα κερδήσομεν, ὅσα ἂν ἐκεῖ προπέμψωμεν. Ἐκεῖνα μόνα ἐστὶν ἡμέτερα, ὅσα τῆς ψυχῆς ἐστι κατορθώματα, ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία· οὐ γὰρ δυνατὸν χρήματα λαβόντα ἀπελθεῖν· μᾶλλον δὲ καὶ προπέμψωμεν αὐτά, ὥστε ἑτοιμάσαι ἡμῖν σκηνὴν ἐν ταῖς αἰωνίαις μοναῖς.

Ἐλεημοσύνης χωρίς, ἄκαρπος ἡ ψυχή. Πάντα ἀκάθαρτα ταύτης χωρίς, πάντα ἀνόνητα. Τοῦτό ἐστιν ᾧ ἐξισοῦσθαι δυνάμεθα τῷ Θεῷ, τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτείρειν. Ὅταν οὖν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, τοῦ παντὸς ἀπεστερήμεθα. Οὐκ εἶπεν, "Ἐὰν πιστεύσητε ὅμοιοί ἐστε τῷ Πατρὶ ὑμῶν". Οὐκ εἶπεν, "Ἐὰν παρθενεύσητε", ἀλλὰ τί; «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». «Ἔλεον» γάρ, φησί, «θέλω, καὶ οὐ θυσίαν».

Ὧν βουλόμεθα τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, τούτων πρότεροι μεταδιδόναι τοῖς πλησίον ὀφείλομεν. Ἂν δὲ τοὺς πλησίον τούτων ἀποστερῶμεν, πῶς τούτων τυχεῖν βουλόμεθα; «Μακάριοι», φησίν, «οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται»· «ἀνίλεως δὲ κρίσις τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος».

Ἔκτεινόν σου τὰς χεῖρας, μὴ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας. Ἐὰν εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας ἐκτείνῃς τὴν χεῖρα, αὐτῆς ἥψω τῆς κορυφῆς τοῦ οὐρανοῦ· ὁ γὰρ ἐκεῖ καθήμενος λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην. Ἂν δὲ ἀκάρπους ἀνατείνῃς, οὐδὲν ὤνησας. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν, οὐδὲ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις ἐπακούεσθαι ἔστιν. Ἄκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος· «Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Κρίνατε δὲ μᾶλλον ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ μάθετε καλὸν ποιεῖν».

Εἰ μὴ πένητες ἦσαν, οὐκ ἂν τὸ πολὺ τῶν ἁμαρτημάτων ὑπετέμνετο. Ἰατροὶ τῶν τραυμάτων εἰσὶ τῶν ἡμετέρων οἱ πένητες· φάρμακο ἡμῖν παρέχουσι τὰς αὐτῶν χεῖρας. Οὐχ οὕτως ἰατρὸς

Ἐκεῖνο μόνο θὰ κερδίσομε, ὅσα στείλομε ἐκεῖ προτοῦ πᾶμε ἐμεῖς. Ἐκεῖνα μονάχα εἶναι δικά μας, ὅσα εἶναι κατορθώματα τῆς ψυχῆς, ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πάρει κανεὶς μαζί του χρήματα καὶ νὰ φύγει. Μᾶλλον νὰ στείλομε αὐτὰ πρὶν ἀπὸ μᾶς, ὥστε νὰ μᾶς ἑτοιμάσουν τὴ σκηνή μας στὶς αἰώνιες διαμονές.

Χωρὶς ἐλεημοσύνη ἡ ψυχὴ εἶναι ἄκαρπη. Ὅλα εἶναι ἀκάθαρτα χωρὶς αὐτὴ καὶ ἀνώφελα. Αὐτὸ εἶναι μὲ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ ἐξισωθοῦμε μὲ τὸ Θεό, ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ λύπηση. Ὅταν λοιπὸν δὲν τὰ ἔχομε αὐτά, στερούμαστε τὸ πᾶν. Δὲν εἶπε, 'Ἂν πιστέψετε θὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα μου'. Δὲν εἶπε 'Ἂν μείνετε παρθένοι'. Ἀλλὰ τί εἶπε; «Γίνεσθε σπλαχνικοί, ὅπως ὁ Πατέρας σας στοὺς οὐρανούς»[10]. Γιατὶ λέγει, «Ἔλεος θέλω, ὄχι θυσία»[11].

Ἐκεῖνα ποὺ θέλομε νὰ λάβομε ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὰ ὀφείλομε νὰ μεταδίδομε στοὺς πλησίον μας. Ἂν ὅμως τ' ἀποστεροῦμε ἀπὸ τοὺς πλησίον μας, πῶς θέλομε νὰ τὰ ἐπιτύχομε αὐτά; Γιατὶ λέγει, «Μακάριοι εἶναι ὅσοι ἐλεοῦν, γιατὶ αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»[12]. «Ἀνελέητα θὰ κριθεῖ ὅποιος δὲν ἔδειξε ἔλεος»[13].

Ἅπλωσε τὰ χέρια σου, ὄχι στὸν οὐρανό, ἀλλὰ στὰ χέρια τῶν φτωχῶν. Ἂν ἁπλώσεις τὸ χέρι σου στὰ χέρια τῶν φτωχῶν, ἄγγιξες τὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τοῦ οὐρανοῦ. Γιατὶ τὴν ἐλεημοσύνη σου τὴν παίρνει ἐκεῖνος ποὺ κάθεται ἐκεῖ. Ἂν ὅμως ὑψώσεις τὰ χέρια σου ἄκαρπα, δὲν κέρδισες τίποτε. Γιατὶ ὁ Θεὸς σὲ ἀκούει ὄχι μὲ τὴν ὕψωση τῶν χεριῶν, οὔτε μὲ τὰ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα. Ἄκου τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «Ὅταν ἁπλώνετε τὰ χέρια σας, θ' ἀποστρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς. Κι ἂν κάνετε ἐκτενέστερη δέηση, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Βγάλετε μᾶλλον εὐνοϊκὴ κρίση γιὰ τὸ ὀρφανὸ καὶ τὸν ταπεινό, δώσετε τὸ δίκαιό της στὴ χήρα, μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλό»[14].

Ἂν δὲν ὑπῆρχαν φτωχοί, δὲν θὰ μειωνόταν τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων μας. Οἱ φτωχοὶ εἶναι γιατροὶ τῶν δικῶν μας τραυμάτων. Τὰ φάρμακα ποὺ μᾶς προτείνουν εἶναι τὰ χέρια τους. Δὲν μᾶς

10. Λουκᾶ 6, 36.
11. Ὠσηὲ 6, 36. Ματθ. 9, 13.
12. Ματθ. 5, 7.
13. Ἰακ. 2, 13.
14. Ἠσ. 1, 15, 16.

χεῖρας ἐκτείνων καὶ φάρμακα ἐπιτιθεὶς τὴν ἰατρείαν παρέχει, ὡς πένης χεῖρα ἐκτείνων καὶ τὰ παρ' ἡμῶν λαμβάνων, ἐκμαγεῖον τῶν ἡμετέρων ἐστὶ κακῶν. Ἔδωκας τὸ ἀργύριον, συνεξῆλθε καὶ ἁμαρτήματα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἱερεῖς, «ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται».

Τυφλὸς οἶδεν ἐλεούμενος εἰς οὐρανῶν βασιλείαν χειραγωγεῖν· καὶ τοίχοις προσκρούων, καὶ βόθροις ἐνολισθαίνων, οὗτος ὁδοποιὸς γίνεται τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναβάσεως.

Τί ματαιοπονεῖς, ὦ πλούσιε, τὰ τῶν πενήτων ἐν τοῖς σοῖς θησαυροῖς ἀποκρύπτων; τί αἰτούμενος παρ' αὐτῶν ἀγανακτεῖς, ὡς οἴκοθεν ἀναλίσκων; Τὰ πατρῷα θέλουσιν, οὐ τὰ σά· τὰ ἐγχειρισθέντα σοι δι' αὐτούς, οὐ μετὰ σοῦ γεννηθέντα. Ἃ ἔλαβες, δός, καὶ τὴν χρῆσιν κέρδανον. Ἀρκεῖ σοι ὅτι διδόναι, οὐ λαμβάνειν ἐτάχθης.

Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν, ὡς ἐλεημοσύνη. Διὸ οἱ ἱερεῖς κατὰ τὸ παλαιόν, ἔλαιον ἐχρίοντο, καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται. Τῆς γὰρ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας εἶχον σύμβολον τὸ ἔλαιον. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φιλανθρωπεύεται, διὰ τοῦτο ἐλαίῳ ἐχρίοντο. Καὶ γὰρ τὴν ἱερωσύνην ἀπὸ ἐλέους ἐποίησεν· καὶ οἱ βασιλεῖς ἐλαίῳ ἐχρίοντο. «Ἐλεήσει» γάρ, φησί, «πάντας, ὅτι πάντα δύναται». Τοῦτο γὰρ ἀρχῆς ἴδιον, τὸ ἐλεεῖν. Ἐννόησον ὅτι δι' ἔλεον ὁ κόσμος συνεστάθη, καὶ μίμησαι τὸν Δεσπότην. Ἔλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ· «Ἔλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα».

Μὴ χρήσῃ ῥῆμα γογγυσμοῦ μετὰ τῆς ἐπιδόσεως, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, διδόντες μέν, τὸ δὲ προθύμως οὐ προστιθέντες, ὃ τοῦ παρέχειν μεῖζόν ἐστι καὶ τελεώτερον. Μηδὲ δοκι-

παρέχει τὴ θεραπεία ὁ γιατρὸς ἁπλώνοντας τὰ χέρια του καὶ ἐπιθέτοντας τὰ φάρμακά του τόσο, ὅσο ὁ φτωχὸς ἁπλώνοντας τὸ χέρι του καί, παίρνοντας ὅ,τι τοὺ δίνομε, γίνεται τὸ ἀπόμακτρο τῶν κακῶν μας. Ἔδωσες τὰ χρήματα, βγῆκαν μαζὶ καὶ τὰ ἁμαρτήματά σου. Γιατὶ τέτοιοι εἶναι οἱ ἱερεῖς· «θὰ φᾶνε τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ μου»[15].

Ξέρει ὁ τυφλὸς νὰ χειραγωγεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Χτυπώντας πάνω στοὺς τείχους καὶ πέφτοντας σὲ λάκκους, γίνεται ὁ ὁδοποιὸς τῆς ἀνάβασής μας στὸν οὐρανό.

Τί ματαιοπονεῖς, πλούσιε, κρύβοντας ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στοὺς φτωχοὺς στοὺς θησαυρούς σου; Γιατί ὅταν σοῦ ζητοῦν ἀγανακτεῖς, σὰ νὰ ξοδεύεις τὰ δικά σου; Ζητοῦν τὰ πατρικά τους, ὄχι τὰ δικά σου. Ἐκεῖνα ποὺ σοῦ παραδόθηκαν γι' αὐτούς, τὰ ὁποῖα δὲν γεννήθηκαν μαζί σου. Δῶσε αὐτὰ ποὺ ἔλαβες, καὶ κέρδισε τὴ χρησιμοποίηση αὐτῶν. Σοῦ φτάνει τὸ ὅτι τάχθηκες νὰ δίνεις, ὄχι νὰ παίρνεις.

Τίποτε δὲν εὐφραίνει τόσο τὸν Θεό, ὅσο ἡ ἐλεημοσύνη. Γι' αὐτὸ οἱ ἱερεῖς παλαιὰ χρίονταν μὲ λάδι, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆτες. Γιατὶ θεωροῦσαν τὸ λάδι ὡς σύμβολο τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς δείχνει φιλανθρωπία, γι' αὐτὸ χρίονταν μὲ λάδι. Καθόσον τὴν ἱερωσύνη τὴν ἔκανε ἀπὸ ἔλεος· καὶ οἱ βασιλεῖς χρίονταν μὲ λάδι. Γιατὶ λέγει, «Θὰ ἐλεήσει τοὺς πάντες, ἐπειδὴ μπορεῖ τὰ πάντα. Αὐτὸ πράγματι εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ ἄρχοντα, νὰ ἐλεεῖ. Σκέψου, ὅτι ὁ κόσμος συστήθηκε ἀπὸ ἔλεος, καὶ μιμήσου τὸν Κύριο. «Τὸ ἔλεος τοῦ ἀνθρώπου δίνεται στὸν πλησίον του, ἐνῶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἁπλώνεται σὲ κάθε σάρκα»[16].

Μὴν πεῖς λέξη γογγυσμοῦ ὅταν δίνεις, πράγμα ποὺ πάσχουν οἱ πολλοί, οἱ ὁποῖοι δίνουν βέβαια, ἀλλὰ δὲν προσθέτουν καὶ τὸ πρόθυμα, ποὺ εἶναι μεγαλύτερο καὶ τελειότερο ἀπὸ τὸ νὰ δίνει κανείς. Οὔτε κὰν νὰ θέλεις νὰ ἐξετάσεις ἐκεῖνον ποὺ θὰ λάβει, ποιὸς εἶναι ἄξιος καὶ ποιὸς ὄχι. Γιατὶ θεωρῶ πολὺ καλύτερο γιὰ

---

15. Ὠσηὲ 4, 8.
16. Σοφ. Σειρ. 18, 13.

μασίαν ζήτει τοῦ ληψομένου, ὅστις ἄξιος, καὶ ὅστις οὔ. Πολλῷ γὰρ βέλτιον, οἶμαι, διὰ τοὺς ἀξίους ὀρέγειν καὶ τοῖς ἀναξίοις, ἢ τοὺς ἀξίους ἀποστερῖν διὰ τοὺς ἀναξίους.

Κρεῖσσον τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, ἢ τὸ πᾶν ἐλλείπειν. Οὐ γὰρ ὁ μὴ δυνηθείς, ἀλλ' ὁ μὴ βουληθεὶς ὑπαίτιος.

Γενοῦ τῷ πλησίον τιμιώτερος, ἐκ τοῦ φανῆναι χρηστότερος. Γενοῦ τῷ ἀτυχοῦντι Θεός, τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ μιμούμενος.

Συμμετρεῖσθαι δεῖ τῷ αἰτουμένῳ τὴν αἴτησιν. Ὁμοίως γὰρ ἄτοπον παρὰ μικροῦ μεγάλα ζητεῖν, καὶ παρὰ μεγάλου μικρά. Τὸ μὲν γὰρ ἄκαιρον, τὸ δὲ σμικρολόγον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὅταν διαθρέψῃς τὸν πένητα, σαυτὸν νόμιζε διατρέφειν. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πράγματος φύσις, ἐξ ἡμῶν εἰς ἡμᾶς μεταχωρεῖ τὰ διδόμενα.

Μὴ φοβηθῶμεν δικαστὴν πρὸ τοῦ δικαστηρίου τὴν χεῖρα προτείνοντα. Μὴ φοβηθῶμεν δικαστὴν οὐκ ἀρνούμενον τὸ λαβεῖν.

Πολλῆς ἀλογίας, ἀγρὸν μὲν βουλόμενον ὠνήσασθαι, τὴν εὔφορον γῆν ἐπιζητεῖν, οὐρανοῦ δὲ ἀντὶ γῆς προκειμένου, παρὸν ἐκεῖ κτήσασθαι χωρίον, μένειν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀνέχεσθαι πόνων.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὁ πτωχῷ κοινωνήσας, εἰς τὴν μερίδα τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος ἑαυτὸν καταστήσει.

Νείλου.– Καθάπερ ἴδιόν ἐστι τοῦ φωτὸς τὸ φωτίζειν, οὕτως ἴδιον Θεοῦ τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτείρειν τὰ οἰκεῖα πλάσματα.

Τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου ἐκ τῆς πρὸς Βίκτωρα ἐπιστολῆς.– Ἐν ᾧ ἄν τις δύναιτο εὖ ποιεῖν τοῖς πλησίον, καὶ οὐ ποιεῖ, ἀλλότριος τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου νομισθήσεται.

Φίλωνος.– Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς σοὺς οἰκέτας, οἷον

χάρη τῶν ἀξίων ν' ἁπλώνεις τὸ χέρι σου καὶ στοὺς ἀνάξιους, παρὰ ἐξαιτίας τῶν ἀνάξιων ν' ἀποστερεῖς καὶ τοὺς ἄξιους.

Εἶναι ἀνώτερο νὰ εἰσφέρεις κατὰ δύναμη, ἀπὸ τὸ νὰ παραλείπεις τελείως νὰ δίνεις· γιατὶ ὑπεύθυνος εἶναι ὄχι ὅποιος δὲν μπόρεσε, ἀλλὰ ὅποιος δὲν θέλησε.

Γίνε γιὰ τὸν πλησίον σου πιὸ σεβαστός, μὲ τὸ νὰ φανεῖς πιὸ καλοσυνάτος. Γίνε θεὸς γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἀτύχησε, μιμούμενος τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ αἴτησή μας πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο ζητοῦμε. Γιατὶ εἶναι ἐξίσου παράλογο ἀπὸ ἕνα μικρὸ νὰ ζητεῖ κανεὶς μεγάλα κι ἀπὸ ἕνα μεγάλο μικρά. Τὸ ἕνα εἶναι ἄτοπο, ἐνῶ τὸ ἄλλο μικρολογία.

Χρυσοστόμου: Ὅταν χορτάσεις τὸν φτωχό, νὰ νομίζεις ὅτι τρέφεις τὸν ἑαυτό σου. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τοῦ πράγματος· ἀπὸ ἐμᾶς μεταβαίνουν σ' ἐμᾶς ὅσα δίνομε.

Νὰ μὴ φοβηθοῦμε τὸν δικαστή, ποὺ πρὶν δικάσει ἁπλώνει τὸ χέρι. Νὰ μὴ φοβηθοῦμε τὸ δικαστὴ ποὺ δὲν ἀρνεῖται νὰ λάβει.

Εἶναι μεγάλη ἀνοησία, ὅταν βέβαια θέλει κάποιος ν' ἀγοράσει χωράφι, ν' ἀναζητεῖ τὴ γόνιμη γῆ, ἐνῶ βρισκόμενος μπροστά μας ὁ οὐρανὸς καὶ ὄχι ἡ γῆ, καὶ ἐνῶ ὑπάρχει ἐκεῖ χωράφι νὰ τὸ ἀποκτήσομε, νὰ μένομε πάνω στὴ γῆ καὶ νὰ ὑποφέρομε τοὺς κόπους ποὺ μᾶς προκαλεῖ.

Γρηγορίου Νύσσης: Ὅποιος ἔδωσε στὸν φτωχό, θὰ βάλει τὸν ἑαυτό του στὴ μερίδα ἐκείνου ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας φτωχός[17].

Νείλου: Ὅπως γνώρισμα τοῦ φωτὸς εἶναι νὰ φωτίζει, ἔτσι γνώρισμα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ ἐλεεῖ καὶ νὰ εὐσπλαχνίζεται τὰ πλάσματά του.

Τοῦ Ἁγίου Εἰρηναίου ἀπὸ τὴν Ἐπιστολὴ πρὸς Βίκτωρα: Στὴν περίπτωση ποὺ μπορεῖ κάποιος νὰ εὐεργετήσει τοὺς πλησίον του καὶ δὲν τὸ κάνει, θὰ θεωρηθεῖ ἀποξενωμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Φίλωνος: Γίνε τέτοιος στοὺς δούλους σου, ὅπως εὔχεσαι νὰ

---

17. Β' Κορ. 8, 9.

εὔχῃ σοὶ τὸν Θεὸν γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἀκούομεν, ἀκουσθησόμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς ὁρῶμεν, ὁραθησόμεθα ὑπ' αὐτοῦ. Προενέγκωμεν οὖν τοῦ ἐλέου τὸν ἔλεον, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀντιλάβωμεν.

Δημοσθένους.– Δίκαιόν ἐστιν ἐλεεῖν, οὐ τοὺς ἀδίκους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοὺς παρὰ λόγον δυστυχοῦντας.

Βίαντος.– Βίας θανάτῳ μέλλων καταδικάζειν τινά, ἐδάκρυσεν. Εἰπόντος δέ τινος, Τί παθών, αὐτὸς καταδικάζων κλαίεις; εἶπεν· Ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι, τῇ μὲν φύσει τὸ συμπαθὲς ἀποδοῦναι, τῷ δὲ νόμῳ τὴν ψῆφον.

Φωκίωνος.– Οὔτε ἐξ ἱεροῦ βωμόν, οὔτε ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφαιρετέον τὸν ἔλεον.

Δημοκρίτου, Ἰσοκράτους καὶ Ἐπικτήτου.– Ξένοις μεταδίδου, καὶ τοῖς δεομένοις ἐκ τῶν ὄντων· ὁ γὰρ μὴ διδοὺς δεομένῳ, οὐδὲ αὐτὸς λήψεται δεόμενος.

Πειρατῇ τινι ἐμπεσόντι εἰς τὴν γῆν καὶ διαφθειρομένῳ χειμῶνος, περιβόλαιόν τις ἄρας, δέδωκεν, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγών, τὰ ἑξῆς πάντα παρέσχεν. Ὀνειδισθεὶς δὲ ὑπό τινος, ὅτι τοὺς πονηροὺς εὐεργετεῖ, Οὐ τὸν ἄνθρωπον, ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον τετίμηκα.

Χαρικλείας.– Ξένῃ ἐν γῇ, τὸ μὲν ὤνιον, σπάνιον τοῖς ἀγνοοῦσιν· τὸ δὲ αἰτούμενον, εὐμετάδοτον τοῖς ἐλεοῦσι.

γίνει ὁ Θεὸς σ' ἐσένα. Γιατί, ὅπως ἀκοῦμε, θὰ μᾶς ἀκούσει καὶ ὁ Θεός, καὶ ὅπως βλέπομε, θὰ μᾶς δεῖ. Ἂς προσφέρομε λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸ ἔλεός του τὸ ἔλεός μας, ὥστε μὲ τὸ ὅμοιο νὰ λάβομε ἔναντι αὐτοῦ τὸ ὅμοιο.

Τοῦ Δημοσθένη: Εἶναι δίκαιο νὰ ἐλεοῦμε ὄχι τοὺς ἄδικους ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ δυστυχοῦν χωρὶς λόγο.

Τοῦ Βίαντα: Ὁ Βίας ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταδικάσει κάποιον σὲ θάνατο δάκρυσε, κι ὅταν κάποιος τοῦ εἶπε· Τί ἔπαθες καὶ κλαῖς ἐνῶ ἐσὺ καταδικάζεις; εἶπε· Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποδώσω στὴ φύση τὴ συμπάθεια καὶ στὸ νόμο τὴν ἀπόφασή μου.

Τοῦ Φωκίωνα: Δὲν πρέπει ν' ἀφαιροῦμε οὔτε ἀπὸ τὸ ναὸ τὸ βωμό, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση τὸ ἔλεος.

Τοῦ Δημοκρίτου, Ἰσοκράτη καὶ Ἐπικτήτου: Δίνε στοὺς ξένους καὶ σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου. Γιατὶ ὅποιος δὲν δίνει σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη, οὔτε ὁ ἴδιος θὰ λάβει ὅταν θὰ ἔχει ἀνάγκη.

Σ' ἕνα πειρατὴ ποὺ ἐξέπεσε στὴ στεριὰ καὶ ὁ χειμώνας τὸν πέθαινε, τοῦ ἔδωσε κάποιος ἕνα φόρεμα, τὸν πῆρε στὸ σπίτι του καὶ τοῦ πρόσφερε ὅλη τὴ σχετικὴ φιλοξενία. Κι ὅταν κάποιος τὸν κατηγόρησε ὅτι εὐεργετεῖ τοὺς κακούς, εἶπε· Δὲν ἐτίμησα τὸν (συγκεκριμένο) ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὴν ἀνθρώπινη ἰδιότητά του.

Τῆς Χαρικλείας: Σὲ ξένη χώρα, γιὰ ὅσους ἀγνοοῦν εἶναι σπάνιο ν' ἀγοράσουν ὅ,τι θέλουν, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἐλεήμονες εἶναι εὔκολο νὰ δώσουν ὅ,τι τοὺς ζητοῦν.

ΛΟΓΟΣ Η΄.
Περὶ εὐεργεσίας καὶ χάριτος.

Λουκᾶ 6, 31.– «Καθὼς ἐθέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν ἄνθρωποι καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως».

Ἰω. Γ' 3, 11.– «Ὁ ἀγαθοποιῶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ὁ δὲ κακοποιῶν, οὐχ ἑώρακε τὸν Θεόν».

Σοφία Σειρὰχ 18, 17.– «Κρεῖσσον ὁ λόγος ἀγαθός, ἢ δόσις· ἀγαθὸς λόγος ὑπὲρ δόμα».

Σοφία Σειρὰχ 17, 22.– «Χάριν ἀνθρώπου ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ συντήρησον».

Σοφία Σειρὰχ 3, 31.– «Ὁ ἀνταποδιδοὺς χάριτας, μέμνηται καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, καὶ ἐν καιρῷ πτώσεως αὐτοῦ εὑρήσει στήριγμα».

Βασιλείου.– Ὥσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἄγαν προσκείμενον οὐχ ὁρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως, οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχαὶ ἐοίκασιν ἐν τῇ ἀπαλλοτριώσει τῶν ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἕως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῷ ναυαγοῦντι δὸς χεῖρα· ἕως δὲ εὐεκτεῖς καὶ πλουτεῖς, τῷ κακοπαθοῦντι βοήθησον.

Οὐδὲν οὕτως ὡς τὸ εὖ ποιεῖν ἄνθρωπος ἔχει Θεοῦ· κἂν ὁ μὲν μείζω, ὁ δὲ ἐλάττω εὐεργετῇ, ἑκάτερος οἶμαι, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εὐεργετῶν, νόμιζε μιμεῖσθαι Θεόν.

Ὁρῶμεν πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τὰς εὐεργεσίας, καθάπερ ἀνδραπόδων οὕτως ὑπερορῶντας τῶν εὐεργετησάντων, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπώντων κατ' αὐτῶν.

ΛΟΓΟΣ Η'.
Γιὰ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴ χάρη.

Λουκᾶ 6, 31: «Ὅ,τι θέλετε νὰ κάνουν σὲ σᾶς οἱ ἄνθρωποι, τὰ ἴδια νὰ κάνετε κι ἐσεῖς σ' αὐτούς».

Ἰω. Γ' 3, 11: «Ὅποιος εὐεργετεῖ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ὅποιος κάνει τὸ κακό, δὲν ἔχει δεῖ τὸν Θεό».

Σοφ. Σειρ. 18, 17: «Καλύτερος εἶναι ὁ λόγος ὁ καλός, παρὰ νὰ δώσεις· ὁ καλὸς λόγος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δίνει κανείς».

Σοφ. Σειρ. 17, 22: «Τὴ χάρη ποὺ σοῦ ἔκανε κάποιος φύλαξέ την σὰν κόρη ὀφθαλμοῦ».

Σοφ. Σειρ. 3, 31: «Ὅποιος ἀνταποδίδει τὴ χάρη, μένει στὴ μνήμη καὶ γιὰ ἀργότερα, καὶ σὲ περίπτωση πτώσης του θὰ βρεῖ στήριγμα».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως τὰ μάτια δὲν βλέπουν τὸ πολὺ κοντινὸ ἀντικείμενο, ἀλλὰ χρειάζονται κάποια κανονικὴ ἀπόσταση, ἔτσι καὶ οἱ ἀχάριστες ψυχὲς μοιάζουν νὰ αἰσθάνονται τὴν περασμένη χάρη κατὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ἀγαθῶν.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅσο ταξιδεύεις μὲ οὔριο ἄνεμο, βοήθησε τὸν ναυαγισμένο, κι ὅσο εἶσαι ὑγιὴς καὶ πλουτεῖς, βοήθησε ἐ-κεῖνον ποὺ ὑποφέρει.

Τίποτε ἄλλο τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τόσο, ὅσο τὸ νὰ εὐεργετεῖ, ἔστω κι ἂν εὐεργετεῖ ὁ ἕνας περισσότερο κι ὁ ἄλλος λιγότερο, ὁ καθένας, νομίζω, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή του.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν εὐεργετεῖς νὰ πιστεύεις ὅτι μιμεῖσαι τὸν Θεό.

Βλέπομε πολλοὺς ἀνθρώπους, μετὰ τὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔλαβαν, νὰ περιφρονοῦν τοὺς εὐεργέτες τους σὰ νὰ εἶναι δοῦλοι καὶ νὰ σηκώνουν τὰ φρύδια τους ἐναντίον τους.

Εὐεργετῶμεν τοὺς μηδὲ αἰσθανομένους ὅτι εὐεργετοῦνται, ἵνα μή, ἀντιδιδόντες ἡμῖν τὸν ἔπαινον, ἢ ὅ τιδήποτε, ἐλαττώσωσιν ἡμῖν τὸν μισθόν. Ὅταν γὰρ μηδὲν παρὰ ἀνθρώπων λάβωμεν, τότε μείζονα παρὰ Θεοῦ ληψόμεθα.

Ἀρκεῖ πολλαχοῦ καὶ προαίρεσις μέγα ποιῆσαι ἀγαθόν.

Οὐκ εὖ ποιεῖ ὁ εὖ ποιῶν, ἀλλ' εὖ πάσχει αὐτός, καὶ εὐεργετεῖται μᾶλλον, οὐκ εὐεργετεῖ. Μείζονα γὰρ λαμβάνει ἢ δίδωσι. Θεῷ γὰρ δανείζει, οὐκ ἀνθρώποις· αὔξει τὸν πλοῦτον, οὐ μειοῖ· μειοῖ δέ, ἐὰν μὴ ἐλαττώσῃ, ἐὰν μὴ δῷ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ μὲν πρῶτον εὐεργετῶν, φανερὰν ἐπιδείκνυται τὴν χρηστότητα, ὁ δὲ εὐεργετηθείς, ὅ τι ἂν ἀποδῷ, ὀφείλημα ἀποδίδωσιν, οὐ χάριν ἀποτίθεται.

Κλήμεντος Ρώμης.– Οὐ δίκαιόν ἐστι τοῦ δεδωκότος ἐγκαταλειφθέντος, τὰ δοθέντα παραμένειν τοῖς ἀγνώμοσιν.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης.– Ὁ θελήσας τὸ ἀγαθὸν μόνον, κωλυθεὶς δὲ πρὸς τὸ καλὸν τῷ μὴ δύνασθαι, κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦται τῆς ψυχῆς διαθέσει, τοῦ διὰ τῶν ἔργων τὴν γνώμην δείξαντος.

Φίλωνος.– Οὐδὲν οὕτω εὐάγωγον εἰς εὔνοιαν, ὡς ἡ τῶν εὐεργετημάτων εὐφημία.

Πλέον ἀγάπα, βασιλεῦ, τοὺς λαμβάνειν παρὰ σοῦ χάριτας ἱκετεύοντας, ἤπερ τοὺς σπουδάζοντας δωρεάς σοι προσφέρειν. Τοῖς μὲν γὰρ ὀφειλέτης ἀμοιβῆς καθίσταται, οἱ δέ σου τὸν ὀφειλέτην ποιήσουσι τὸν οἰκοιούμενον τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα, καὶ ἀμειβόμενον ἀγαθαῖς ἀντιδόσεσιν τὸν φιλάνθρωπόν σου σκοπόν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἄλλ. Πλουτάρχου.– Ἡ χάρις ὥσπερ ἡ σελήνη, ὅταν τελεία γένηται, τότε καλὴ φαίνεται.

Δημοκρίτου.– Θεῷ ὅμοιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν τὸ εὖ ποιεῖν μὴ καπηλεύηται· καὶ τὸ εὐεργετεῖν καὶ τὸ ἀληθεύειν.

Ὁ αὐτὸς ἰδών τινα προχείρως πᾶσι χαριζόμενον καὶ ἀνεξε-

Ἂς εὐεργετοῦμε ἐκείνους ποὺ οὔτε αἰσθάνονται ὅτι εὐεργετοῦνται, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἐλαττώσουν τὸ μισθό μας ἀνταποδίδοντας τὸν ἔπαινο ἢ ὁτιδήποτε. Γιατί, ὅταν δὲν λάβομε τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τότε θὰ λάβομε περισσότερα ἀπὸ τὸν Θεό.

Σὲ πολλὲς περιπτώσεις καὶ ἡ προαίρεση μόνο φτάνει νὰ προσφέρει μεγάλο καλό.

Δὲν εὐεργετεῖ ὅποιος εὐεργετεῖ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος δέχεται καλό, κι πολὺ περισσότερο εὐεργετεῖται, παρὰ εὐεργετεῖ. Γιατὶ παίρνει περισσότερα, παρὰ δίνει. Δανείζει τὸ Θεό, ὄχι τοὺς ἀνθρώπους· αὐξάνει τὸν πλοῦτο του, δὲν τὸν μειώνει· τὸν μειώνει, ἂν δὲν τὸν ἐλαττώσει, ἂν δὲν δώσει.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος εὐεργετεῖ πρῶτος, κάνει φανερὴ τὴν καλωσύνη του, ἐνῶ ὁ εὐεργετημένος, ὅ,τι ἀνταποδώσει, τὸ ἀποδίδει ὡς ὀφειλή, δὲν τὸ δίνει ὡς χάρη.

Τοῦ Κλήμεντα Ρώμης: Δὲν εἶναι δίκαιο, ὅταν ἐγκαταλειφθεῖ ὁ δωρητής, νὰ παραμένουν στοὺς ἀχάριστους ὅσα τοὺς δόθηκαν.

Τοῦ Γρηγ. Νύσσης: Ὅποιος θέλησε μονάχα τὸ ἀγαθὸ καὶ ἐμποδίστηκε νὰ τὸ κάνει ἀπὸ ἀδυναμία, δὲν εἶναι καθόλου κατώτερος ἐξαιτίας τῆς ψυχικῆς του διάθεσης ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔδειξε τὴ θέλησή του μὲ τὰ ἔργα.

Τοῦ Φίλωνα: Τίποτε δὲν ὁδηγεῖ τόσο πολὺ στὴ φιλία, ὅσο ὁ ἔπαινος τῶν εὐεργεσιῶν.

Περισσότερο ν' ἀγαπᾶς, βασιλιά, ἐκείνους ποὺ σὲ ἱκετεύουν νὰ τοὺς κάνεις κάποια χάρη, παρὰ αὐτοὺς ποὺ σπεύδουν νὰ σοῦ προσφέρουν δῶρα. Γιατὶ σ' αὐτοὺς γίνεσαι ὀφειλέτης κάποιας ἀμοιβῆς, ἐνῶ οἱ πρῶτοι θὰ κάνουν ὀφειλέτη σ' ἐσένα αὐτὸν ποὺ κάνει δικά του ὅσα γίνονται σ' αὐτοὺς καὶ ἀμείβει μὲ ἀγαθὰ ἀντιδωρήματα τὴ φιλάνθρωπη διάθεσή σου.

Τοῦ ἰδίου ἢ τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ χάρη εἶναι σὰν τὴν σελήνη· ὅταν γίνει τέλεια, τότε φαίνεται ἡ ὀμορφιά της.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸν Θεό, ὅταν δὲν καπηλεύεται τὴν ἀγαθοεργία καὶ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴν εἰλικρίνεια.

Ὁ ἴδιος ὅταν εἶδε κάποιον νὰ κάνει σ' ὅλους χάρες ἐπιπόλαια

τάστως ὑπηρετούμενον, Κακῶς, εἶπεν, ἀπόλοιο, ὅτι τὰς Χάριτας, παρθένους οὔσας, πόρνας ἐποίησας.

Μοσχίωνος.– Τὸ μὲν εἰς ἀχάριστον ἀναλῶσαι ἐπιζήμιον, τὸ δὲ εἰς εὐχάριστον μὴ ἀναλῶσαι, βλαβερόν.

Κάτωνος.– Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς μὲν τὰς τιμωρίας ἑτοιμοτέρως ἔχουσι, πρὸς δὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ φιλία, ὑπτίως.

᾿Αλεξάνδρου.– Ξενοκράτει τῷ φιλοσόφῳ πεντήκοντα τάλαντα πέμψας, ὡς οὐκ ἐδέξατο, μὴ δεῖσθαι φήσας, ἐρώτησεν, εἰ μηδὲ φίλον ἔχει Ξενοκράτης· ᾿Εμοὶ γάρ, ἔφη, μόλις ὁ Δαρείου πλοῦτος εἰς τοὺς φίλους ἤρκεσεν.

Τινὸς δὲ τῶν αὐτοῦ φίλων αἰτήσαντος αὐτὸν εἰς προῖκα τῆς θυγατρός, ἐκέλευσε πεντήκοντα τάλαντα λαβεῖν· αὐτοῦ δὲ φήσαντος, ἱκανὰ εἶναι δέκα, Σοὶ μέν ἔφη, λαβεῖν, ἐμοὶ δὲ οὐχ ἱκανὰ εἶναι δέκα δοῦναι.

῾Ο αὐτὸς πληρώσας ποτὲ ὀστέων πίνακα, ἔπεμψε Διογένει τῷ Κυνικῷ φιλοσόφῳ· ὁ δὲ λαβών, εἶπεν, Κυνικὸν μὲν τὸ βρῶμα, οὐ βασιλικὸν δὲ τὸ δῶρον.

῾Ο αὐτὸς εἶπεν, τῆς αὐτῆς ἁμαρτίας εἶναι, τὸ διδόναι οἷς μὴ δεῖ, καὶ τὸ μὴ διδόναι οἷς δεῖ.

Διογένης ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, διὰ τίνα αἰτίαν οἱ ἄνθρωποι, τοῖς μὲν προσαιτοῦσι διδόασι, τοῖς δὲ φιλοσοφοῦσιν οὐδαμῶς, εἶπεν·· ῞Οτι χωλοὶ μὲν καὶ τυφλοὶ ἴσως ἐλπίζουσι γενέσθαι, φιλόσοφοι δὲ οὔ.

Φιλιστίωνος:

Τῇ γῇ διανείζειν κρεῖττόν ἐστιν ἢ βροτοῖς,
῞Ητις τόκους δίδωσι μὴ λυπουμένη.

Λυσάνδρου.– Λύσανδρος, Διονυσίου τοῦ τυράννου πέμψαντος ἱμάτια ταῖς θυγατράσιν αὐτοῦ τῶν πολυτελῶν, οὐκ ἔλαβεν, εἰπών, Δεδιέναι μὴ διὰ ταῦτα μᾶλλον αἰσχραὶ φανῶσιν.

῾Η χάρις, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἐν βίῳ, τοῖς πολλοῖς τάχιστα γηράσκει.

καὶ νὰ ἐξυπηρετεῖ χωρὶς νὰ ἐξετάσει, εἶπε· Νὰ χαθεῖς κακῶς, γιατὶ τὶς Χάριτες, ποὺ εἶναι παρθένες, τὶς κατάντησες πόρνες.

Τοῦ Μοσχίωνα: Τὸ νὰ ξοδέψεις γιὰ ἕναν ἀχάριστο εἶναι ζημία, ἐνῶ τὸ νὰ μὴ ξοδέψεις γιὰ ἕνα εὐγνώμονα εἶναι βλαβερό.

Τοῦ Κάτωνα: Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι εἶναι προθυμότεροι νὰ τιμωροῦν, στὶς εὐεργεσίες ὅμως καὶ τὶς φιλίες εἶναι ἀπρόθυμοι.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὅταν ἔστειλε στὸν Ξενοκράτη τὸν φιλόσοφο πενήντα τάλαντα καὶ δὲν τὰ δέχθηκε, λέγοντας ὅτι δὲν τὰ χρειάζεται, ὁ Ἀλέξανδρος ρώτησε ἂν ὁ Ξενοκράτης δὲν τὸν ἔχει οὔτε φίλο, εἶπε· Ἐμένα μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας θὰ μοῦ ἔφτανε ὁ πλοῦτος τοῦ Δαρείου γιὰ τοὺς φίλους μου.

Ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς φίλους του τοῦ ζήτησε κάτι γιὰ τὴν προίκα τῆς κόρης του, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τοῦ δώσουν πενήντα τάλαντα, κι ὅταν αὐτὸς εἶπε, φτάνουν δέκα, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε· Ἐσένα σοῦ φτάνουν νὰ πάρεις δέκα, γιὰ ἐμένα ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὰ νὰ σοῦ δώσω δέκα.

Ὁ ἴδιος, ἀφοῦ γέμισε κάποτε ἕνα πιάτο μὲ κόκκαλα τὰ ἔστειλε στὸν Διογένη τὸν κυνικὸ φιλόσοφο. Αὐτὸς τὰ πῆρε καὶ εἶπε· Τὸ φαγητὸ βέβαια εἶναι γιὰ σκύλο, ἀλλὰ τὸ δῶρο δὲν εἶναι βασιλικό.

Ὁ ἴδιος εἶπε· Εἶναι τὸ ἴδιο λάθος νὰ δίνεις σ' ἐκείνους ποὺ δὲν πρέπει καὶ νὰ μὴ δίνεις σ' ἐκείνους ποὺ πρέπει.

Ὁ Διογένης, ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος γιὰ ποιὸ λόγο οἱ ἄνθρωποι δίνουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπαιτοῦν καὶ δὲν δίνουν καθόλου στοὺς φιλοσόφους, εἶπε· Ἐπειδὴ ἐλπίζουν ἴσως πὼς θὰ γίνουν κουτσοὶ καὶ τυφλοί, φιλόσοφοι ὅμως ὄχι.

Τοῦ Φιλιστίωνα:

Καλύτερο εἶναι στὴ γῆ νὰ δανείζεις, παρὰ στοὺς θνητούς.
Ἡ γῆ δίνει τόκους χωρὶς νὰ λυπᾶται.

Τοῦ Λυσάνδρου: Ὁ Λύσανδρος, ὅταν ὁ Διονύσιος ὁ τύραννος τοῦ ἔστειλε πολυτελῆ φορέματα γιὰ τὶς θυγατέρες του δὲν τὰ δέχθηκε λέγοντας, ὅτι φοβᾶται μήπως ἀπὸ αὐτὰ φανοῦν μᾶλλον ἄσχημες.

Ἡ χάρη ὅσο κανένα ἄλλο πράγμα τῆς ζωῆς στοὺς πιὸ πολλοὺς γερνᾶ πάρα πολὺ γρήγορα.

Δημοσθένους.– Οἱ μὴ χρησάμενοι τοῖς καιροῖς (κακοῖς) ὀρθῶς, οὐδὲ εἰ συνέβη τι αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ χρηστόν, μνημονεύουσιν.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, Τὸν μὲν διδόντα χάριν, χρὴ παραχρῆμα ἐπιλανθάνεσθαι, τὸν δὲ λαμβάνοντα, διὰ παντὸς μεμνῆσθαι.

Ἡρακλείτου Φυσικοῦ.– Ἡ εὔκαιρος χάρις, λιμῷ καθάπερ τροφὴ ἁρμόττουσα, τὴν τῆς ψυχῆς ἔνδειαν ἰᾶται.

Μενάνδρου:

Ὅταν ἕτερός σοι μηδὲν πλεῖον διδῷ,
Δέξαι τὸ μόριον· τοῦ λαβεῖν γὰρ μηδέν,
Τὸ λαβεῖν ἔλαττον, πλεῖον ἔσται σοι πολύ.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅποιοι δὲ χρησιμοποίησαν σωστὰ τὶς περιστάσεις, οὔτε κὰν θυμοῦνται ἂν δέχθηκαν κάτι καλὸ ἀπὸ τὸν Θεό.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε· Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τὴ χάρη πρέπει νὰ τὴν ξεχνᾶ ἀμέσως, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ τὴ δέχεται νὰ τὴ θυμᾶται πάντα.

Τοῦ Ἡρακλείτου τοῦ Φυσικοῦ: Ἡ χάρη ποὺ γίνεται στὴν ὥρα της, ὅπως ἡ τροφὴ ποὺ ταιριάζει στὴν πείνα, θεραπεύει τὴν ἔνδεια τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Μενάνδρου.

Ὅταν ὁ ἄλλος δὲν σοῦ δίνει τίποτε περισσότερο,
δέξου τὸ μέρος· γιατί, ἀπ' τὸ νὰ πάρεις τίποτε,
τὸ νὰ πάρεις λιγότερο, θὰ σοῦ εἶναι πολὺ περισσότερο.

ΛΟΓΟΣ Θ΄.
Περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.

Σοφία Σειρὰχ 33, 23.– «Μὴ δῷς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου».

Βασιλείου.– Βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία.

Αἱ οὖν παρὰ βασιλέως διδόμεναι ὑποθῆκαι, τοῦ γε ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίου, πολὺ τὸ νόμιμον ἔχουσι, τὸ κοινῇ πᾶσι λυσιτελὲς σκοποῦσαι, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ὠφελείας συντεταγμέναι. Τοῦτο γὰρ διαφέρει τύραννος βασιλέως, ὅτι ὁ μὲν τὸ ἑαυτοῦ πανταχόθεν σκοπεῖ, ὁ δὲ τὸ τοῖς ἀρχομένοις ὠφέλιμον ἐκπορίζει.

Παροιμ. 21, 1.– «Εἰ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ», οὐ σώζεται διὰ ὁπλιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν θείαν χειραγωγίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἐστιν, οὐχ ὁ τυχών, ἀλλ᾽ ὁ ἄξιος τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας».

Πρὸς τὸ τοῦ ἄρχοντος ἦθος πλάττεσθαι πέφυκεν ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἀρχόμενον· ὥστε, ὁποῖοί ποτε οἱ ἄγοντες ὦσι, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸ ἀ[να]γόμενον εἶναι.

Παλαιός ἐστι λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποιουμένους, μεθ᾽ ἡδονῆς αὐτοὺς μὴ ἐπιβάλλειν ἀρχαῖς.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἀνθρώπῳ χαλεποῦ ὄντος τὸ εἰδέναι ἄρχεσθαι, κινδυνεύει πολλῷ χαλεπώτερον εἶναι τὸ εἰδέναι ἄρχειν ἀνθρώπων.

Ἡ μὲν ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα, ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσι. Τί γὰρ ὄφελος κυβερνήτῃ εἶναι χρηστόν, πονηροῖς χρώμενον ἐρέταις;

ΛΟΓΟΣ Θ΄.
Γιὰ τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν ἐξουσία.

Σοφ. Σειρ. 33, 23: «Τὸν καιρὸ τῆς δόξας σου μὴν παρουσιάσεις ψεγάδι, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς δόξας σου μὴν ἐπαίρεσαι».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ βασιλεία εἶναι ἡ νόμιμη ἐπιστασία.

Οἱ ὑποθῆκες ποὺ δίνει ὁ βασιλιάς, ποὺ ἀξίζει πραγματικὰ τὸ ὄνομα αὐτό, ἔχουν μεγάλη νομιμότητα, ἀποβλέποντας στὸ κοινὸ ὄφελος ὅλων, καὶ δὲν εἶναι γραμμένες μὲ σκοπὸ τὴν ἀτομικὴ ὠφέλεια. Γιατὶ ὡς πρὸς αὐτὸ διαφέρει ὁ τύραννος ἀπὸ τὸ βασιλιά· ὁ πρῶτος ἔχει παντοῦ ὡς σκοπὸ τὸ δικό του ὄφελος, ἐνῶ ὁ ἄλλος προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τί ὠφελεῖ τοὺς ὑπηκόους του.

«Ἂν ἡ καρδιὰ τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ»[18], δὲν σώζεται μὲ τὴ δύναμη τῶν ὅπλων του, ἀλλὰ χάρη στὴ θεία χειραγωγία. Καὶ στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὁ τυχών, ἀλλὰ ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλιᾶ».

Ἀνάλογα μὲ τὸ ἦθος τοῦ ἄρχοντα πλάθονται συνήθως οἱ ὑπήκοοι, ὥστε, ὅποιοι εἶναι οἱ ἡγέτες, κατ' ἀνάγκην τέτοιοι εἶναι οἱ ὁδηγούμενοι.

Ὑπάρχει ἕνας παλιὸς λόγος· ὅποιοι ἀσκοῦν τὴν ἀρετή, νὰ μὴν καταλαμβάνουν μ' εὐχαρίστηση τὶς ἀρχές.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι δύσκολο νὰ ξέρει νὰ κυβερνᾶται, ἀλλὰ κινδυνεύει νὰ εἶναι δυσκολώτερο νὰ γνωρίζει νὰ κυβερνᾶ ἀνθρώπους.

Ἡ ἀταξία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀναρχίας, ἐνῶ ἡ τάξη δείχνει τὸν ἡγεμόνα. Ποιὸ τὸ ὄφελος λοιπὸν νὰ εἶναι ὁ πλοίαρχος καλός, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ ἄχρηστους κωπηλάτες;

---

18. Παροιμ. 21, 1.

Μή τις ἑνὸν ἀκινδύνως ἕπεσθαι, ἄρχειν ἐπικινδύνως ἐπιθυμείσθω, μηδ' ὁ τῆς ὑποταγῆς νόμος καταλυέσθω, ἡ καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει καὶ τὰ οὐράνια.

Οἱ βασιλεῖς αἰδεῖσθε τὴν ἁλουργίδα· νομοθετήσει γὰρ καὶ νομοθέταις ὁ λόγος. Γινώσκετε τί τὸ πιστευθὲν ὑμῖν καὶ τί τὸ περὶ ὑμᾶς μυστήριον. Κόσμος ὅλος ὑπὸ χεῖρα τὴν ἡμετέραν διαδήματι μικρῷ καὶ βραχεῖ ῥακίῳ κρατούμενος. Τὰ μὲν ἄνω, μόνου Θεοῦ, τὰ δὲ κάτω καὶ ὑμῶν. Θεοὶ γίνεσθε τοῖς ὑφ' ὑμᾶς, ἵνα εἴπω τι καὶ τολμηρότερον· «Καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ», καὶ εἴρηται καὶ πεπίστευται. Ἐνταῦθα ἔσω τὸ κράτος ὑμῶν, ἀλλὰ μὴ ἐν τῷ χρυσῷ καὶ ταῖς φάλαγξι.

Τὸ δραστήριον δείκνυε μὴ τῷ δρᾶν κακῶς, τῷ δ' εὖ τι ποιεῖν, εἰ θέλεις εἶναι θεός. Τὸ δὲ ἔστιν ἀνδρὸς εἰδότος συγγενεῖς· κτείνει δὲ ῥᾷστα καὶ τρυγὼν καὶ σκορπίος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τιμῆς μέγεθος, τοῖς οὐκ ἀξίως ζῆν προαιρουμένοις, προσθήκη τιμωρίας ἐστίν.

Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δύο εἶδεν ἡ Γραφή, τὴν μὲν κατ' οἰκείωσιν, τὴν δὲ κατὰ δημιουργίαν. Βασιλεύει μὲν γὰρ ἁπάντων, καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων καὶ δαιμόνων καὶ τῶν ἀντιτεταγμένων, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον.

Ὅταν ἄρχων ἀνεπίληπτος ᾖ πᾶσι, τότε δύναται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας καὶ κολάζειν καὶ συγχωρεῖν τοὺς ὑπ' αὐτῷ ταττομένους ἅπαντας.

Οὐδὲν οὕτω δείκνυσι τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, ὡς ἡ φιλοστοργία περὶ τοὺς ἀρχομένους. Καὶ γὰρ πατέρα οὐ τὸ γεννῆσαι μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖν μετὰ τὸ γεννῆσαι. Εἰ δὲ ἔνθα φύσις, ἀγάπης χρεία, πολλῷ μᾶλλον ἔνθα ἡ χάρις.

Ἂς μὴν ἐπιθυμεῖ κάποιος, ἐνῶ μπορεῖ νὰ ἄρχεται ἀκίνδυνα, νὰ ἄρχει ἐπικίνδυνα, οὔτε νὰ καταλύεται ὁ νόμος τῆς ὑποταγῆς, ποὺ συγκρατεῖ καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια.

Οἱ βασιλεῖς νὰ σέβεστε τὸν βασιλικὸ μανδύα. Γιατὶ ὁ λόγος θὰ νομοθετίσει καὶ γιὰ τοὺς νομοθέτες. Νὰ γνωρίζετε ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο ποὺ σᾶς ἔχει ἀνατεθεῖ καὶ ποιὸ εἶναι τὸ μυστήριο τὸ σχετικὸ μ' ἐσᾶς. Ἕνας ὁλόκληρος κόσμος κρέμεται κάτω ἀπὸ τὸ χέρι σας μ' ἕνα μικρὸ στέμμα καὶ ἕνα κομμάτι ροῦχο. Τὰ οὐράνια εἶναι μόνο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὰ κάτω καὶ δικά σας. Γίνεστε θεοὶ γιὰ τοὺς ὑπηκόους σας· γιὰ νὰ πῶ καὶ κάτι πιὸ τολμηρό· «Ἡ καρδιὰ τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ»[19] καὶ εἰπώθηκε καὶ πιστεύεται ὅτι ἔτσι εἶναι. Σ' αὐτὸ νὰ βρίσκεται ἡ δύναμή σας, κι ὄχι στὸν πλοῦτο καὶ στὶς στρατιωτικὲς δυνάμεις.

Δεῖχνε τὴ δρατηριότητά σου ὄχι κάνοντας τὸ κακό, ἀλλὰ κάτι καλό, ἂν θέλεις νὰ εἶσαι θεός. Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀναγνωρίζει τοὺς συνανθρώπους του, ἐνῶ σκοτώνει πάρα πολὺ εὔκολα καὶ τὸ τρυγόνι καὶ ὁ σκορπιός.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Μεγάλη τιμὴ εἶναι, γιὰ ὅσους προτιμοῦν τὴν ἀνάξια ζωή, ἡ ἐπιβολὴ τιμωρίας.

Δύο βασιλεῖες τοῦ Θεοῦ γνωρίζει ἡ Γραφή, τὴ μιὰ ἐκείνη ποὺ τὴν οἰκειοποιεῖται κανείς, καὶ τὴν ἄλλη κατὰ τὴ δημιουργία. Γιατὶ βασιλεύει σὲ ὅλους καὶ στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς δαίμονες καὶ στὰ ἀντίθετα σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς δημιουργίας.

Ὅταν ὁ ἄρχοντας φέρεται ἄψογα σὲ ὅλους, τότε μπορεῖ μὲ ὅση ἐξουσία θέλει καὶ νὰ τιμωρεῖ καὶ νὰ συγχωρεῖ ὅλους ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν στὴν ἀρχή του.

Τίποτε δὲν δείχνει ἐκεῖνον ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία, ὅσο ἡ στοργὴ πρὸς τοὺς ὑπηκόους του. Γιατὶ πατέρα δὲν δημιουργεῖ μόνο ἡ γέννηση, ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τὴ γέννηση ἀγάπη. Κι ἂν ἡ ἀγάπη χρειάζεται ὅπου ὑπάρχει φύση, πολὺ περισσότερο χρειάζεται ὅπου ὑπάρχει ἡ χάρη.

---

19. Παροιμ. 21, 1.

Οὐκ ἐν τῇ χλανίδι καὶ τῇ ζώνῃ, οὐδὲ ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κήρυκος ἄρχων, ἀλλ' ἐν τῷ τὰ πεπονηκότα ἀνακτᾶσθαι καὶ τὰ κακῶς ἔχοντα διορθοῦν· καὶ κολάζειν μὲν ἀδικίαν, μὴ συγχωρεῖν δὲ ὑπὸ δυναστείας τὸ δίκαιον ἀπελαύνεσθαι.

Φίλωνος.– Ὁ μὲν Θεὸς οὐδενὸς δεῖται, ὁ βασιλεὺς δὲ μόνου Θεοῦ. Μιμοῦ τοίνυν τὸν οὐδενὸς δεόμενον, καὶ δαψιλεύου τοῖς αἰτοῦσι τὸν ἔλεον, μὴ ἀκριβολογούμενος περὶ τοὺς σοὺς ἱκέτας, ἀλλὰ πᾶσι παρέχων τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Πολὺ γὰρ κρεῖττόν ἐστι διὰ τοὺς ἀξίους ἐλεεῖν καὶ τοὺς ἀναξίους, καὶ μὴ τοὺς ἀξίους ἀποστερεῖν διὰ τοὺς ἀναξίους.

Ἀριστοτέλους.– Ὁ πολλοῖς φοβερὸς ὤν, πολλοὺς φοβεῖται.

Δεῖ τοὺς νοῦν ἔχοντας τῶν δυναστευόντων, μὴ διὰ τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀρετὰς θαυμάζεσθαι, ἵνα, τύχης μεταπεσούσης, τῶν αὐτῶν ἐγκωμίων ἀξιῶνται.

Ἰσοκράτους.–Ζηλοῦ μὴ τοὺς μεγίστην ἀρχὴν κτησαμένους, ἀλλὰ τοὺς ἄριστα τῇ παρούσῃ χρησαμένους.

Κάκιστον ἔλεγεν ἄρχοντα εἶναι, τὸν ἄρχειν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενον.

Δημοκρίτου.– Ποθητὸς εἶναι μᾶλλον, ἢ φοβερὸς κατὰ τὸν βίον προαιροῦ· ὃν γὰρ πάντες φοβοῦνται, πάντας φοβεῖται.

Τὸν ἄρχοντα δεῖ ἔχειν, πρὸς μὲν τοὺς καιροὺς λογισμόν, πρὸς δὲ τοὺς ἐναντίους τόλμαν, πρὸς δὲ τοὺς ὑποτεταγμένους εὔνοιαν.

Δεῖ τὸν ἑτέρων μέλλοντα ἄρξειν, αὐτὸν ἑαυτοῦ πρότερον ἄρχειν.

Κλειτάρχου.– Κρεῖσσον ἄρχεσθαι τοῖσιν ἀνοήτοις, ἢ ἄρχειν.

Διογένους.– Ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν τις πολιτεύηται ἐξουσίᾳ, ἔφη· Καθάπερ πυρί, μήτε λίαν ἐγγὺς εἶναι, ἵνα μὴ κατακαῇ, μήτε πόρρω, ἵνα μὴ ῥιγώσῃ.

Κύρου.– Ἄρχειν οὐδενὶ προσήκει, ὃς οὐ κρείττων ἐστὶ τῶν ἀρχομένων.

Ὁ ἄρχοντας δὲν γίνεται μὲ τὸ μανδύα καὶ τὴ ζώνη, οὔτε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ κήρυκα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀποκατάσταση ἐκείνων ποὺ ἔχουν κοπιάσει καὶ τὴ διόρθωση ὅσων εἶναι σὲ κακὴ κατάσταση. Καὶ νὰ τιμωρεῖ βέβαια τὴν ἀδικία, νὰ μὴν ἐπιτρέπει ὅμως νὰ παραγκωνίζεται τὸ δίκαιο ἀπὸ τὴν ἐξουσία.

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ Θεὸς δὲν χρειάζεται τίποτε, ἐνῶ ὁ βασιλιὰς μόνο τὸν Θεό. Νὰ μιμεῖσαι λοιπὸν ἐκεῖνον ποὺ δὲν χρειάζεται τίποτε καὶ δίνει ἄφθονο τὸ ἔλεός σου σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ζητοῦν, χωρὶς νὰ κάνεις διακρίσεις στοὺς ὑπηρέτες σου, ἀλλὰ νὰ δίνεις σὲ ὅλους τὰ μέσα γιὰ τὴ ζωή. Γιατὶ εἶναι πολὺ καλύτερο γιὰ χάρη τῶν ἄξιων νὰ ἐλεεῖς καὶ τοὺς ἀνάξιους, παρὰ νὰ στερεῖς καὶ τοὺς ἄξιους ἐξαιτίας τῶν ἀνάξιων.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅποιος εἶναι φοβερὸς σὲ πολλούς, φοβᾶται πολλοὺς καὶ ὁ ἴδιος.

Πρέπει οἱ συνετοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία νὰ μὴ θαυμάζονται γιὰ τὴν ἀρχή τους, ἀλλὰ γιὰ τὶς ἀρετές τους, ὥστε, κι ἂν ἀλλάξει ἡ τύχη τους, νὰ εἶναι ἄξιοι γιὰ τὰ ἴδια ἐγκώμια.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ μὴ ζηλεύεις ἐκείνους ποὺ ἔλαβαν μέγιστη ἀρχή, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἄσκησαν ἄριστα αὐτὴν ποὺ εἶχαν.

Ἔλεγε πὼς εἶναι κάκιστος ἄρχοντας αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄρχοντας τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τοῦ Δημοκρίτου: Νὰ προτιμᾶς στὴ ζωή σου νὰ σ' ἐπιθυμοῦν μᾶλλον, παρὰ νὰ σὲ φοβοῦνται. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ τὸν φοβοῦνται ὅλοι, αὐτὸς φοβᾶται ὅλους.

Ὁ ἄρχοντας πρέπει νὰ διαθέτει γιὰ τὶς περιστάσεις λογισμό, πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τόλμη, καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους εὔνοια.

Αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ ἐξουσιάσει ἄλλους, πρέπει νὰ ἐξουσιάσει πρῶτα τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Κλειτάρχου: Οἱ ἀνόητοι εἶναι καλύτερα νὰ ἐξουσιάζονται, παρὰ νὰ ἐξουσιάζουν οἱ ἴδιοι.

Διογένης: Ὅταν τὸν ρώτησαν, πῶς πρέπει νὰ πολιτεύεται κάποιος μὲ τὴν ἐξουσία, εἶπε· Ὅπως μὲ τὴ φωτιά· οὔτε κοντὰ νὰ μένει μήπως καεῖ, οὔτε μακριά, μήπως παγώσει.

Τοῦ Κύρου. Δὲν πρέπει κάποιος νὰ ἐξουσιάζει κανένα, ἂν δὲν εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐξουσιάζει.

Σόλωνος.– Ἄρχε πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι· ἄρχεσθαι γὰρ μαθών, ἄρχειν ἐπιστήσῃ.

Εἰς ἀρχὴν κατασταθείς, μηδενὶ χρῶ πονηρῷ πρὸς τὰς διοικήσεις. Ὧν γὰρ ἂν ἐκεῖνος ἁμάρτοι, σοὶ τὰς αἰτίας τῷ ἄρχοντι ἐπιθήσουσιν.

Ὥσπερ τὸν ἐν δημοκρατίᾳ πολιτευόμενον τὸ πλῆθος δεῖ θεραπεύειν, οὕτω καὶ τὸν ἐν μοναρχίᾳ κατοικοῦντα, τὸν βασιλέα προσήκει θαυμάζειν.

Χαιρέμονος.– Ὅλως κρεῖσσον, οὐκ ἐᾷ φρονεῖν μέγα.

Ἀντιγόνου.– Ἀντίγονος ὁ βασιλεύς, πρός τινα μακαρίζουσαν αὐτὸν γραῦν, Εἰ ᾔδεις, ἔφη, ὦ μῆτερ, ὅσων κακῶν ἐστι τοῦτο τὸ ῥάκος, δείξας τὸ διάδημα, οὐκ ἂν ἐπὶ κοπρίας κείμενον ἐβάστασας.

Ἐπαμινώνδου.– Ἐπαμινώνδας ὁ Θηβαῖος ἰδὼν στρατόπεδον μέγα καὶ καλόν, στρατηγὸν οὐκ ἔχον· Ἡλίκον, ἔφη, θηρίον καφαλὴν οὐκ ἔχει.

Φιλίππου.– Τὸν βασιλέα δεῖ μνημονεύειν, ὅτι ἄνθρωπος ὤν, ἐξουσίαν εἴληφεν (ἔλαβεν) ἰσόθεον, ἵνα προαιρῆται μὲν τὰ καλὰ καὶ θεῖα, φρονήσει δὲ ἀνθρωπίνῃ χρῆται.

Εἰ βούλει τὴν οἰκίαν εὖ οἰκεῖσθαι, μιμοῦ τὸν Σπαρτιάτην Λυκοῦργον. Ὃν γὰρ τρόπον οὐ τείχεσι τὴν πόλιν ἔφραξεν, ἀλλ' ἀρετῇ τοὺς ἐνοικοῦντας ὠχύρωσεν καὶ διαπαντὸς ἐτήρησεν ἐλευθέραν τὴν πόλιν, οὕτω καὶ σύ, μὴ μεγάλην αὐτὴν περίβαλε καὶ τοίχους ὑψηλοὺς ἀνίστα, ἀλλὰ τοὺς ἐνοικοῦντας εὐνοίᾳ καὶ πίστει καὶ φιλίᾳ στήριζε, καὶ οὐδὲν εἰς αὐτὴν εἰσελεύσεται βλαβερόν, οὐδ' ἂν τὸ σύμπαν τῆς κακίας παρατάξηται στίφος.

Μηδεὶς τῶν φρονίμων τοῦ ἄρχειν ἀλλοτριούσθω. Καὶ γὰρ ἀσεβὲς τὸ ἀποσπᾶν ἑαυτὸν τῆς τῶν δεομένων εὐχρηστίας (εὐχαριστίας) καὶ ἀγενὲς τὸ τοῖς φαύλοις παραχωρεῖν. Ἀνόητον γὰρ τὸ αἱρεῖσθαι κακῶς ἄρχεσθαι μᾶλλον, ἢ καλῶς ἄρχειν.

Δεινὸν καὶ χαλεπώτατον τοὺς χείρους τῶν βελτιόνων ἄρχειν, καὶ τοὺς ἀνοητοτέρους τοῖς φρονιμωτέροις προστάττειν.

Τοῦ Σόλωνα: Νὰ κυβερνᾶς, ἀφοῦ μάθεις πρῶτα νὰ σὲ κυβερνοῦν· γιατί, ἀφοῦ μάθεις νὰ σὲ κυβερνοῦν, θὰ μάθεις νὰ κυβερνᾶς.

Ὅταν τοποθετηθεῖς σὲ μιὰ ἀρχή, νὰ μὴ χρησιμοποιήσεις στὶς ὑπηρεσίες κανένα φαῦλο. Γιατὶ τὰ σφάλματα ποὺ θὰ κάνει ἐκεῖνος, θὰ ἐπιρρίψουν σ' ἐσένα τὸν ἄρχοντα τὶς εὐθύνες.

Ὅπως ὅποιος πολιτεύεται στὴ δημοκρατία πρέπει νὰ κολακεύει τὸ πλῆθος, ἔτσι κι ὅποιος ζεῖ σὲ μοναρχία, πρέπει νὰ θαυμάζει τὸ βασιλιά.

Τοῦ Χαιρέμονα: Ἡ ἀνωτερότητα δὲν ἀφήνει καθόλου νὰ μεγαλοφρονοῦμε.

Τοῦ Ἀντιγόνου: Ὁ βασιλιὰς Ἀντίγονος σὲ κάποια γριὰ ποὺ τὸν καλοτύχιζε εἶπε· Ἂν ἤξερες, μάνα μου, τί κακὰ φέρει αὐτὸ τὸ κουρέλι, κι ἔδειξε τὸ διάδημα, δὲν θ' ἄντεχες νὰ μὲ βλέπεις ριγμένο στὴν κοπριά.

Τοῦ Ἐπαμεινώνδα: Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος, ὅταν εἶδε ἕνα στράτευμα μεγάλο καὶ ἱκανό, ποὺ δὲν εἶχε στρατηγό, εἶπε· Τί μεγάλο θηρίο ποὺ δὲν ἔχει κεφάλι.

Τοῦ Φιλίππου: Ὁ βασιλιὰς πρέπει νὰ θυμᾶται, ὅτι, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, ἔλαβε ἴση μὲ τὸν Θεὸ ἐξουσία, γιὰ νὰ προτιμᾶ τὰ καλὰ καὶ θεῖα, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἀνθρώπινη φρόνηση.

Ἂν θέλεις νὰ ἔχεις τὸ σπίτι σου σὲ τάξη, νὰ μιμηθεῖς τὸ Σπαρτιάτη Λυκοῦργο. Ὅπως δηλαδὴ αὐτὸς δὲν ἀσφάλισε τὴν πόλη μὲ τείχη, ἀλλὰ θωράκισε τοὺς κατοίκους της μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ διατήρησε τὴν πόλη ἀδιάκοπα ἐλεύθερη, ἔτσι κι ἐσὺ μὴν τὴν περιβάλεις μὲ μεγάλο φράχτη καὶ σηκώσεις ψηλὰ τείχη, ἀλλὰ νὰ στηρίζεις τοὺς κατοίκους της μὲ τὴ συμπάθεια, μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴ φιλία, καὶ δὲν θὰ διεισδύσει σ' αὐτὴ κανένα βλαβερό, οὔτε ἂν παραταχθεῖ ὁλόκληρο τὸ στίφος τῆς κακίας.

Κανένας φρόνιμος νὰ μὴν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν ἐξουσία. Γιατὶ εἶναι ἀσέβεια νὰ ἀποσπᾶ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία ἐκείνων ποὺ σ' ἔχουν ἀνάγκη, καὶ ταπεινωτικὸ νὰ παραχωρεῖ τὴ θέση στοὺς φαύλους. Γιατὶ εἶναι ἀνοησία νὰ προτιμᾶς νὰ ἐξουσιάζεσαι ἄσχημα, παρὰ νὰ ἐξουσιάζεις ὀρθά.

Εἶναι φοβερὸ καὶ ἀνυπόφορο νὰ κυβερνοῦν οἱ χειρότεροι τοὺς καλύτερους καὶ οἱ πιὸ ἀνόητοι νὰ διατάζουν τοὺς πιὸ φρόνιμους.

Εὐμένους.– Εὐμένης ὁ βασιλεὺς ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς διαπαντός· Ἐὰν μὲν ὡς βασιλεῖ προσφέρησθε, ὡς ἀδελφοῖς ὑμῖν χαρίσομαι, ἐὰν δὲ ὡς ἀδελφῷ, ἐγὼ ὑμῖν ὡς βασιλεύς.

Κότυος.– Κότυς, ὁ τῶν Θρᾳκῶν βασιλεύς, Θηβαίων σεμνυνομένων, ὅτι Λακεδαιμονίων ἡγήσαντο, Ἐγώ, φησίν, ἑώρακα χειμάρρους ποταμῶν μείζους τῶν ἀεννάων γενομένους, ἀλλ' ὀλίγον χρόνον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τίνι καταλιμπάνεις τὸ βασίλειον; ἔφη· Τῷ δυναμένῳ.

Φίλων.– Τῇ μὲν οὐσίᾳ τοῦ σώματος ἴσος παντὸς ἀνθρώπου ὁ βασιλεύς, τῇ ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ ἀξιώματος ὅμοιός ἐστι τὸ ἐπὶ πάντων Θεῷ. Οὐκ ἔχει γὰρ ἐπὶ γῆς αὐτοῦ ὑψηλότερον. Χρὴ τοίνυν καὶ ὡς θνητὸν μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὡς Θεὸν μὴ ὀργίζεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ εἰκόνι θεϊκῇ τετίμηται, ἀλλὰ καὶ κόνει χοϊκῇ συμπέπλεκται, δι' ἧς ἐκδιδάσκεται τὴν πρὸς πάντας ἁπλότητα (ὁμοιότητα).

Μουσωνίου.– Πειρατέον καταπληκτικὸν μᾶλλον τοῖς ὑπηκόοις, ἢ φοβερὸν θεωρεῖσθαι· τῷ μὲν γὰρ σεμνότης (τὸ σεμνότητος), τῷ δὲ ἀπήνεια παρακολουθεῖ.

Δημοκρίτου.– Πονηρὰ φύσις ἐξουσίας ἐπιλαβομένη, δημοσίας ἀπεργάζεται συμφοράς.

Ἀντισθένους.– Τότε τὰς πόλεις ἀπόλλυσθαι συμβαίνει, ὅταν μὴ δύνανται οἱ κρατοῦντες τοὺς φαύλους ἐκ τῶν σπουδαίων διακρίνειν.

Ἐπισφαλὲς μαινομένῳ δοῦναι μάχαιραν, καὶ μοχθηρῷ δύναμιν.

Μενάνδρου.– Πλοῦτος ἀλόγιστος προσλαβὼν ἐξουσίαν, καὶ τοὺς φρονεῖν δοκοῦντας ἀνοήτους ποιεῖ.

Δημοσθένους.– Τὸ γὰρ εὖ πράττειν παρὰ τὴν ἀξίαν, ἀφορμὴ τοῦ κακῶς φρονεῖν παρὰ τὴν ἀξίαν γίνεται.

Εὐμένους: Ὁ βασιλιὰς Εὐμένης ἔλεγε ἀδιάκοπα στοὺς ἀδελφούς του· Ἂν μοῦ συμπεριφέρεσθε σὰν σὲ βασιλιά, ἐγὼ θὰ χαριστῶ σὲ σᾶς σὰν ἀδελφός· ἂν σὰν ἀδελφό σας, ἐγὼ θὰ συμπεριφερθῶ σ' ἐσᾶς σὰν βασιλιάς.

Κότυος: Ὁ βασιλιὰς τῶν Θρακῶν Κότυς, ὅταν οἱ Θηβαῖοι καυχιοῦνταν, ὅτι ἔγιναν ἀρχηγοὶ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶπε· Ἐγὼ εἶδα χειμάρρους ποὺ ἔγιναν μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς αἰώνιους ποταμούς, ἀλλὰ γιὰ λίγο διάστημα.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Σὲ ποιὸν ἀφήνεις τὸ βασίλειό σου, εἶπε· Σ' αὐτὸν ποὺ ἔχει τὴ δύναμη.

Τοῦ Φίλωνα: Ὡς πρὸς τὴ φύση τοῦ σώματος ὁ βασιλιὰς εἶναι ἴσος μὲ κάθε ἄνθρωπο, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν ἐξουσία καὶ τὸ ἀξίωμα εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατὶ δὲν ἔχει ἀνώτερό του στὴ γῆ. Πρέπει λοιπὸν καὶ σὰν θνητὸς νὰ μὴν ἐπαίρεται, καὶ σὰν θεὸς νὰ μὴν ὀργίζεται. Γιατί, ἂν καὶ ἔχει τιμηθεῖ μὲ τὴ θεϊκὴ εἰκόνα, συμπλέκεται ὅμως καὶ μὲ χῶμα καὶ σκόνη, κι αὐτὸ τὸν διδάσκει νὰ εἶναι ἁπλὸς σὲ ὅλους.

Τοῦ Μουσουνίου: Νὰ προσπαθεῖς νὰ σὲ θεωροῦν θαυμαστὸ μάλλον οἱ ὑπήκοοί σου, παρὰ φοβερό. Γιατὶ τὸ ἕνα τὸ ἀκολουθεῖ ἡ σοβαρότητα, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἡ σκληρότητα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὁ κακὸς ἄνθρωπος, ὅταν ὁπλιστεῖ μὲ ἐξουσία, προκαλεῖ δημόσιες συμφορές.

Τοῦ Ἀντισθένη: Τότε συμβαίνει νὰ καταστρέφονται οἱ πόλεις, ὅταν ἐκεῖνοι ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία ἀδυνατοῦν νὰ διακρίνουν τοὺς φαύλους ἀπὸ τοὺς καλούς.

Εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ δώσεις μαχαίρι σ' ἕναν μανιασμένο καὶ δύναμη στὸν μοχθηρό.

Τοῦ Μενάνδρου: Ὁ ἀσυλλόγιστος πλοῦτος, ὅταν ἀποκτήσει καὶ ἐξουσία, κάνει ἀνόητους καὶ ἐκείνους ποὺ φαίνονται φρόνιμοι.

Τοῦ Δημοσθένη: Τὸ νὰ προοδεύει κάποιος παρὰ τὴν ἀξία του γίνεται ἀφορμὴ κακῆς ἀντίληψης.

ΛΟΓΟΣ Ι'.
Περὶ ψόγου καὶ διαβολῆς.

Ματθ. 5, 11.– «Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ».

Κορ. Α' 4, 12.– «Λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν· βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν».

Παροιμ. 10, 18.– «Καλύπτουσιν ἔχθραν χείλη δίκαια, οἱ δὲ ἐκφέροντες λοιδορίας, ἀφρονέστατοί εἰσι».

Σοφία Σειρὰχ 28, 9-10.– «Ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς ταράξει φίλους, καὶ ἀναμέσον εἰρηνευόντων βαλεῖ διαβολήν· κατὰ τὴν ὕλην τοῦ πυρὸς οὕτως ἐκκαυθήσεται».

Σοφία Σειρὰχ 11, 7.– «Πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψῃ· νόησον πρῶτον, καὶ τότε ἐπιτίμα».

Βασιλείου.– Οὐ τὰ ῥήματα πέφυκε τὰς λύπας κινεῖν, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ λοιδορήσαντος ἡμᾶς ὑπεροψία, καὶ ἡ ἑκάστου αὐτῶν ὑπεροψία.

Πεφύκασί πως ταῖς μεγάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὗται παραφύεσθαι θεραπεῖαι, αἱ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ δι' οὗ γνωρισθῶσιν, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἑαυτοὺς συνιστῶσιν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ μὲν γὰρ ἐπιτιμᾷν οὐ μέγα· ῥᾷστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος.

Κακῶς ἀκούειν κρεῖσσον, ἢ λέγειν κακῶς.

Ἅπτεται οὐ τῶν πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῶμος.

ΛΟΓΟΣ Ι'.

Γιὰ τὸν ψόγο καὶ τὴ διαβολή.

Ματθ. 5, 11: «Εἶστε μακάριοι ὅταν σᾶς κατηγορήσουν καὶ σᾶς καταδιώξουν κι ἐκτοξεύσουν ἐναντίον σας κάθε πονηρὴ λέξη ψευδῶς γιὰ χάρη μου».

Κορ. Β' 4, 12: «Ὅταν μᾶς κατηγοροῦν, ἐπαινοῦμε, ὅταν μᾶς βρίζουν, παρακαλοῦμε».

Παροιμ. 10, 18: «Κρύβουν ἔχθρα τὰ δίκαια χείλη, κι αὐτοὶ ποὺ κατηγοροῦν εἶναι πολὺ ἀνόητοι».

Σοφ. Σειρ. 28, 9-10: «Ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ ταράξει τὶς σχέσεις τῶν φίλων καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων ποὺ συμβιώνουν μὲ εἰρήνη θὰ ρίξει τὴ διαβολή του. Ὅπως καίγονται τὰ φύλα στὴ φωτιά, ἔτσι κι αὐτὸς θὰ καεῖ».

Σοφ. Σειρ. 11, 7: «Μὴν κατηγορήσεις πρὶν ἐξετάσεις· πρῶτα σκέψου, κι ἔπειτα ἐπιτίμησε».

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν εἶναι τὰ λόγια (καθεαυτὰ) ποὺ προκαλοῦν τὴ λύπη, ἀλλὰ ἡ ὑπεροψία μας κατὰ τοῦ κατηγόρου μας καθὼς καὶ ἡ ὑπεροψία καθενὸς ἀπὸ αὐτούς.

Εἶναι φυσικὸ κατὰ κάποιο τρόπο δίπλα στοὺς μεγάλους ἄρχοντες νὰ ξεφυτρώνουν οἱ δουλόφρονες κόλακες, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κανένα προτέρημα γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ γίνουν γνωστοί, προβάλλονται ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἐπιτίμηση δὲν εἶναι κατόρθωμα· γιατὶ εἶναι εὐκολώτατη, τὴν κάνει ὅποιος θέλει. Τὸ ν' ἀντιπροτείνει ὅμως κάποιος τὴ γνώμη του εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου εὐσεβοῦς καὶ συνετοῦ.

Καλύτερα νὰ σὲ κατηγοροῦν, παρὰ νὰ κατηγορεῖς.

Ἡ κατηγορία δὲν ἀγγίζει τοὺς πολλοὺς μόνο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄριστους.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὥσπερ τὸ καλῶς λέγειν καὶ ἐγκωμιάζειν ἀρχὴ φιλίας ἐστίν, οὕτω τὸ κακῶς λέγειν καὶ διαβάλλειν, ἔχθρας καὶ ἀπεχθείας καὶ μυρίων κακῶν ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις γέγονεν.

Οὐ δυνατὸν τοὺς ἐν ἀρετῇ ὄντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς.

Εἰ οἱ παραδεχόμενοι ἀκοὴν ματαίαν οὐκ ἂν τύχοιεν συγγνώμης, οἱ διαβάλλοντες καὶ λοιδοροῦντες ποίαν ἕξουσιν ἀπολογίαν;

Μὴ τὸ κακῶς ἀκούειν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ τῷ δικαίως ἀκούειν κακῶς.

Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν μὲν ἰδίων ἁμαρτημάτων συνήγοροι γίνονται, τῶν δὲ ἀλλοτρίων κατήγοροι.

Πλουτάρχου.– Γλῶσσα βλάσφημος, διανοίας κακῆς ἔλεγχος.

Ἰσοκράτους.– Εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, κἂν ψευδεῖς ὦσιν. Οἱ γὰρ πολλοί, τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν.

Οὗτος ἀκούσας παρά τινος, ὅτι Ὁ δεῖνα ἐπ᾽ ἐμοῦ τάδε κατὰ σοῦ ἐλοιδόρει, Εἰ μὴ σύ, εἶπεν, ἡδέως ἤκουσας, οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἐλοιδόρει.

Δημοκρίτου.– Ἡ μὲν μάχαιρα τέμνει, ἡ δὲ διαβολὴ χωρίζει φίλους.

Σωκράτους.– Ἀπαγγείλαντός τινος αὐτῷ, ὅτι Ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει, Καὶ τυπτέτω με, ἔφη, μὴ παρόντα.

Ψίθυρον καὶ διάβολον ἄνδρα μὴ παραδέχου. Οὐ γὰρ ἕνεκεν εὐνοίας τοῦτο ποιεῖ. Ὡς γὰρ τὰ τῶν ἄλλων ἀπόρρητα ἀπεκάλυψέ σοι, ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα ἑτέροις ἀναθήσεται.

Μοσχίωνος.– Ὑπὸ πολλῶν διαβάλλεσθαι κακῶν, οὔτε ἀληθές, οὔτε βλαβερόν· τὸ δὲ ὑφ᾽ ἑνὸς ἀγαθοῦ ψέγεσθαι, καὶ ἀληθὲς καὶ λυσιτελές.

Δημώνακτος.– Τινὸς σοφιστοῦ αἰτιωμένου αὐτὸν καὶ λέγοντος, Διατί με κακῶς λέγεις; Ὅτι μὴ καταφρονεῖς, ἔφη, τὸν κακῶς λέγοντα.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Ὅπως ὁ καλὸς λόγος καὶ ὁ ἔπαινος εἶναι ἀρχὴ φιλίας, ἔτσι ὁ κακὸς λόγος καὶ ἡ διαβολὴ εἶναι ἀρχὴ καὶ προϋπόθεση ἔχθρας καὶ μίσους καὶ ἄπειρων ἄλλων κακῶν.

Δὲν εἶναι δυνατὸ ὅσοι ἀσκοῦν ἐξουσία νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ ὅλους.

Ἂν ὅσοι παραδέχονται μιὰ ἀβάσιμη φήμη δὲν θὰ συγχωρηθοῦν, ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ συκοφαντοῦν καὶ κατηγοροῦν;

Νὰ μὴ μᾶς δυσαρεστεῖ ἡ κατηγορία, ἀλλὰ ἡ κατηγορία ἡ δίκαιη.

Οἱ πιὸ πολλοὶ ἄνθρωποι γίνονται συνήγοροι τῶν δικῶν τους ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ κατήγοροι τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἄλλων.

Τοῦ Πλουτάρχου: Μιὰ γλώσσα ποὺ βλασφημεῖ μαρτυρεῖ κακὴ σκέψη.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὶς διαβολὲς κι ἂν ἀκόμα εἶναι ἀνυπόστατες. Γιατὶ οἱ πολλοὶ ἀγνοοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ προσέχουν τὴ διάδοση.

Ὁ Ἰσοκράτης, ἀκούοντας ἀπὸ κάποιον νὰ τοῦ λέγει, Ὁ τάδε παρουσία μου σὲ κατηγοροῦσε, εἶπε· Ἂν ἐσὺ δὲν τὸν ἄκουες μ' εὐχαρίστηση, ἐκεῖνος δὲν θὰ μὲ κατηγοροῦσε.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὸ μαχαίρι κόβει, ἐνῶ ἡ διαβολὴ χωρίζει τοὺς φίλους.

Τοῦ Σωκράτη: Ὅταν τοῦ ἀνέφερε κάποιος ὅτι Ὁ τάδε σὲ κατηγορεῖ, εἶπε· Μπορεῖ καὶ νὰ μὲ χτυποῦν ὅταν δὲν εἶμαι παρών.

Τὸν ψιθυριστὴ καὶ τὸ συκοφάντη μὴν τὸν ἀκοῦς. Γιατὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ἀγάπη. Ὅπως δηλαδὴ σοῦ φανέρωσε τὰ μυστικὰ τῶν ἄλλων, ἔτσι καὶ αὐτὰ ποὺ λὲς ἐσὺ θὰ τὰ ἀναφέρει στοὺς ἄλλους.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅταν πολλοὶ κακοὶ σὲ κατηγοροῦν οὔτε ἀλήθεια εἶναι οὔτε βλαβερό, τὸ νὰ σὲ κατηγορεῖ ὅμως ἕνας καλός, καὶ ἀλήθεια εἶναι καὶ ὠφέλιμο.

Τοῦ Δημώνακτα: Σὲ κάποιον σοφιστὴ ποὺ τὸν κατηγοροῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε, Γιατί μὲ κατηγορεῖς; εἶπε· Ἐπειδὴ δὲν περιφρονεῖς αὐτὸν ποὺ σὲ κατηγορεῖ.

Διογένους.– Λοιδορούμενος ὑπό τινος φαλακροῦ, ἔφη· Σὲ μὲν οὐχ ὑβρίζω, τὰς δὲ τρίχας σου ἐπαινῶ, ὅτι κακὸν ἐξέφυγον κρανίον.

Προδότου δέ τινος κακῶς αὐτὸν λέγοντος, ἔφη· Χαίρω ἐχθρός σου γενόμενος· σὺ γὰρ οὐ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τοὺς φίλους κακῶς ποιεῖς.

Ἀριστίππου.– Ἀρίστιππος ὑβριζόμενος ὑπό τινος, ἀνεχώρει· τοῦ δὲ ἐπιδιώκοντος καὶ λέγοντος, Φεύγεις; Ναί, ἔφη· τοῦ μὲν γὰρ κακῶς λέγειν σὺ τὴν ἐξουσίαν ἔχεις, τοῦ δὲ μὴ ἀκούειν, ἐγώ.

Πελοπίδα.– Πελοπίδας ἀνδρείου στρατιώτου διαβληθέντος αὐτῷ, ὡς βλασφημοῦντος αὐτόν, Ἐγὼ τὰ μὲν ἔργα, ἔφη, αὐτοῦ βλέπω, τῶν δὲ λόγων οὐκ ἤκουσα.

Φιλήμονος:

Ἥδιον οὐδὲν οὐδὲ μουσικώτερον
Ἔστ' ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.
Καὶ γὰρ ὁ λοιδορῶν, ἂν ὁ λοιδορούμενος
Μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖται ὁ λοιδορῶν.

Δημοσθένους.– Δημοσθένης, λοιδορουμένου τινὸς αὐτόν, Οὐ συγκαταβαίνω, εἶπεν, εἰς ἀγῶνα ἐν ᾧ ὁ νικώμενος τοῦ νικῶντός ἐστι κρείττων.

Μενάνδρου:

Οὐδὲν διαβολῆς ἐστιν ἐπιπονώτερον.
Τὴν ἐν ἑτέρῳ γὰρ κειμένην ἁμαρτίαν,
Ἀεὶ μέμψιν ἰδίαν αὐτὸν ἐπανάγκες λαβεῖν.
Ὅστις δὲ διαβολαῖς πείθεται ταχύ,
Ἤτοι πονηρὸς αὐτός ἐστι τοῖς τρόποις,
Ἢ παντάπασι παιδαρίου γνώμην ἔχει.

Ρηγινίου.– Πολλοὶ γοῦν ἤδη μείζω κακὰ πεπόνθασι ὑπὸ τῶν διαβολῶν, ἢ τῶν πολεμίων· καὶ πολλοὶ ἤδη μείζω ἠδίκηνται ὑπὸ τῆς τῶν ὤτων ἀσθενείας, ἢ ὑπὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς.

Τοῦ Διογένη: Τὸν ἔβριζε κάποιος φαλακρὸς κι ὁ Διογένης εἶπε· Ἐσένα βέβαια δὲν σὲ βρίζω, ἀλλὰ ἐπαινῶ τὰ μαλλιά σου ποὺ ξέφυγαν ἀπὸ ἕνα ξερὸ κεφάλι.

Τοῦ Ἡροδότου: Ὅταν τὸν κατηγοροῦσε κάποιος εἶπε· Χαίρομαι ποὺ ἔγινα ἐχθρός σου· γιατὶ ἐσὺ δὲν κακομεταχειρίζεσαι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τοὺς φίλους.

Τοῦ Ἀριστίππου: Ἔβριζε κάποιος τὸν Ἀρίστιππο κι αὐτὸς ἔφευγε. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνος τὸν κυνηγοῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε, Φεύγεις; εἶπε· Ναί. Γιατὶ τὴν ἐξουσία νὰ μὲ κατηγορεῖς τὴν ἔχεις ἐσύ, τὸ νὰ μὴ σὲ ἀκούω ὅμως ἀνήκει σὲ μένα.

Τοῦ Πελοπίδα: Ὁ Πελοπίδας ὅταν τοῦ διέβαλαν ἕνα γενναῖο στρατιώτη ὅτι τὸν βλασφημοῦσε, εἶπε· Ἐγὼ βλέπω τὶς πράξεις του, ἐνῶ τοὺς λόγους δὲν τοὺς ἄκουσα.

Τοῦ Φιλήμονα:

Τίποτε γλυκύτερο οὔτε πιὸ εὐχάριστο μελωδικὰ εἶναι,
ἀπὸ τὸ νὰ μπορεῖς ν' ἀνέχεσαι ὅταν σὲ κατηγοροῦν.
Γιατὶ στὸν κατήγορο γυρίζουν οἱ κατηγορίες,
ἂν ὁ κατηγορούμενος δὲν εἶναι ὅμοιός του.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ Δημοσθένης, ὅταν κάποιος τὸν κατηγοροῦσε, εἶπε· Δὲν κατεβαίνω μαζί σου σὲ ἀγώνα, στὸν ὁποῖο ὁ ἡττημένος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ νικητή.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἀπ' τὴ συκοφαντία τίποτε πιὸ δύσκολο.
Γιὰ τὸ λάθος ποὺ κάνει κάποιος ἄλλος
εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθεῖ ἰδιαίτερη ἐπίπληξη.
Ὅποιος ὅμως πείθεται γρήγορα στὶς διαβολές,
ἢ εἶναι ὁ ἴδιος πονηρὸς στοὺς τρόπους,
ἢ ἔχει ἐντελῶς μυαλὸ παιδιοῦ.

Τοῦ Ρηγίνου: Πολλοὶ ἔχουν πάθει ὡς τώρα μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ τὶς διαβολές, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ πολλοὶ ὡς τώρα ἔχουν ἐκδικηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῶν αὐτιῶν τους, παρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἐχθρῶν.

Κλεάνθους:
Κακουργότερον οὐδὲν διαβολῆς ἐστί που.
Λάθρα γὰρ ἀπατήσασα τὸν πεπεισμένον,
Μῖσος ἀναπλάττει πρὸς τὸν οὐδὲν αἴτιον.

Σέξτου.– Ὁ ἐνδιαβάλλων φίλον, μὴ εὐδοκιμείτω, κἂν ἀληθῆ λέγῃ.

Χρυσίππου.– Εἰπόντος αὐτῷ τινος, Ὁ φίλος σε λάθρα λοιδορεῖ, ἔφη· Μὴ ἔλεγχε αὐτόν, ἐπεὶ φανερῶς αὐτὸ ἔχει (μέλλει) ποιεῖν.

Ὁ αὐτὸς ὑπό τινος πονηροῦ πολλὰ λοιδορηθείς, ἔφη· Κάλλιστα ἐποίησας, μηδέν σοι τῶν προσόντων παραλιπών.

Ὁ αὐτός, τινὸς λέγοντος ὅτι Σέ τινες λοιδοροῦσιν, ἔφη· Ἀλλ' ἐγὼ οὕτως διάξω, ὥστε ἀπιστεῖσθαι αὐτούς.

Λικιανοῦ.– Τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσειε, τὴν μὲν ἰσότητα ἐν ἅπασι καὶ τὸ μηδὲν πλέον, δικαιοσύνης ἔργα εἶναι, τὸ δὲ ἄνισόν τε καὶ πλεονεκτόν, ἀδικίας; Ὁ δὲ τῇ διαβολῇ κατὰ τῶν ἀπάντων λάθρα χρώμενος πῶς οὐ πλεονέκτης ἐστίν, ὅλον τὸν ἀκροατὴν σφετεριζόμενος καὶ προκαταλαμβάνων αὐτοῦ τὰ ὦτα καὶ ἀποφράττων, καὶ τῷ δευτέρῳ λόγῳ παντελῶς ἄβατα κατασκευάζων αὐτὰ ὑπὸ τῆς διαβολῆς προπεπλησμένα;

Τοῦ Κλεάνθη:

Τίποτε δὲν προξενεῖ μεγαλύτερα κακὰ ἀπ' τὴ διαβολή.
Γιατὶ λαθραῖα ξεγελᾶ ἐκεῖνον ποὺ ἔπεισε,
καὶ γεννᾶ μίσος γι' αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει κανένα φταίξιμο.

Τοῦ Σέξτου: Ὅποιος διαβάλλει τὸ φίλο του, νὰ μὴν ἐπαινεθεῖ, ἀκόμα κι ἂν λέγει τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Χρυσίππου: Σὲ κάποιον ποὺ τοῦ κατήγγειλε, ὅτι ὁ φίλος σου σὲ κατηγορεῖ κρυφά, εἶπε· Μὴν τὸν ἐλέγξεις, γιατὶ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει φανερά.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἀπὸ κάποιον δέχθηκε πολλὲς κατηγορίες, εἶπε· Ἐνέργησες ἄριστα, ἀφοῦ δὲν παρέλειψες τίποτε ἀπὸ τὰ δικά σου.

Κι ὁ ἴδιος πάλι, λέγοντάς του κάποιος, Ὁρισμένοι σὲ κατηγοροῦν, εἶπε· Ἐγὼ ὅμως θὰ δείξω τέτοια διαγωγή, ὥστε δὲν θὰ γίνουν πιστευτοί.

Τοῦ Λικιανοῦ: Ποιὸς δὲν θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ἡ ἰσότητα σὲ ὅλα καὶ τὸ τίποτε παραπάνω εἶναι ἀποτελέσματα τῆς δικαιοσύνης, ἐνῶ ἡ ἀνισότητα καὶ τὸ παραπάνω εἶναι καρποὶ τῆς ἀδικίας; Κι αὐτὸς ποὺ χρησιμοποιεῖ κρυφὰ τὴ διαβολὴ ἐναντίον ὅλων, πῶς δὲν ἐπιδιώκει τὸ παραπάνω; Οἰκειοποιούμενος ὅλον τὸν ἀκροατὴ καὶ προκαταλαμβάνοντας τὰ αὐτιά του καὶ κλείνοντάς τα, τὰ κάνει τελείως ἀπλησίαστα στὸ δεύτερο λόγο γεμάτα προηγουμένως ἀπὸ τὴ διαβολή.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄.
Περὶ κολακείας.

Λουκᾶ 6, 26.– «Οὐαὶ ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι».

Ἰουδα 16.– «Οὗτοί εἰσι γογγυσταί, μεμψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν».

Παροιμ. 26, 22.– «Λόγοι κερκώπων μαλακοί· οὗτοι δὲ τύπτουσιν εἰς ταμεῖα σπλάγχνων».

«Κρεῖσσον ἀνδρὸς ἐλέγχοντος, ὑπὲρ ἄλλου κολακεύοντος».

Ἠσ. 3, 12.– «Οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς, πλανῶσιν ὑμᾶς καὶ τὴν τρίβον τῶν ὁδῶν ταράσσουσιν».

Βασιλείου.– Φύγωμεν κολακείας καὶ θωπείας, καὶ τῆς ἀρχιλόγου ἀλώπεκος τὸ κερδαλέον καὶ ποικίλον.

Οὐδὲν γὰρ χαλεπώτερον τοῖς εὖ φρονοῦσι, τοῦ πρὸς δόξαν ζῆν, κατὰ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Εἰ μὲ ὄντα κακόν, ἄριστον ὑπελάμβανες, τί με ποιεῖν ἐχρῆν; Εἶναι μᾶλλον κακόν, ἵνα πλέον ἀρέσκω σοι; οὐκ ἂν τοῦτο ἐμαυτῷ συνεβούλευσα. Οὕτως οὐδὲ εἰ κατορθοῦντά με πταίειν ὑπολαμβάνεις, τὸ κατορθοῦν διὰ σὲ μεταθήσομαι. Οὐ ζῶ γάρ σοὶ μᾶλλον, ἢ ἐμαυτῷ.

Ἔστι γὰρ ἀνδρὸς μεγαλόφρονος φίλων ἀποδέχεσθαι μᾶλλον ἐλευθερίαν, ἢ ἐχθρῶν κολακείαν.

Πολλῷ βέλτιον βραχέα λυπήσαντα μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὸ

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄.
Γιὰ τὴν κολακεία.

Λουκᾶ 6, 26: «Ἀλλοίμονο ἂν σᾶς ἐπαινέσουν οἱ ἄνθρωποι».

Ἰούδα 16: «Αὐτοὶ γογγύζουν καὶ μεμψιμοιροῦν καὶ βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τους. Ἀπὸ τὸ στόμα τους βγαίνουν λόγια ὑπερβολικά, θαυμάζουν πρόσωπα πρὸς χάρη ὠφέλειας».

Παροιμ. 26, 22: «Μαλακὰ εἶναι τὰ λόγια τῶν κολάκων, αὐτὰ ὅμως χτυποῦν στὰ βάθη τῶν σπλάχνων».

«Εἶναι καλύτερος ἐκεῖνος ποὺ ἐλέγχει ἀπὸ ἕναν ἄλλον ποὺ κολακεύει».

Ἡσ. 3, 12: «Ὅποιοι σᾶς μακαρίζουν, σᾶς παραπλανοῦν καὶ ταράζουν τὴν κατεύθυνση τῆς πορείας σας».

Τοῦ Βασιλείου: Ἂς ἀποφύγομε τὶς κολακεῖες καὶ τὶς θωπεῖες καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὶς κάθε εἴδους ἀπάτες τῆς ἀρχοντολογίστριας ἀλεποῦς.

Τίποτε πραγματικὰ δὲν εἶναι βαρύτερο γιὰ τοὺς φρόνιμους, ἀπὸ τὸ νὰ ζοῦν γιὰ τὴ δόξα καὶ νὰ προσέχουν ὅσα πιστεύουν οἱ πολλοὶ καὶ νὰ μὴν κάνουν ὁδηγὸ τῆς ζωῆς τους τὸν ὀρθὸ λόγο.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ἂν, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι κακός, μὲ θεωροῦσες ἄριστο, τί ἔπρεπε νὰ κάνω; Νὰ γίνω ἀκόμα πιὸ κακὸς γιὰ νὰ ἀρέσω περισσότερο σὲ σένα; Δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸ συμβουλεύσω αὐτὸ στὸν ἑαυτό μου. Ἔτσι οὔτε ἄν, ἐνῶ κατορθώνω κάτι, νομίζεις ὅτι σφάλλω, θ' ἀλλάξω τὸ κατόρθωμά μου. Γιατὶ δὲν ζῶ περισσότερο γιὰ σένα ἀπὸ ὅ,τι γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου μεγαλόφρονα, ν' ἀποδέχεται περισσότερο τὴν ἐλεύθερη γνώμη τῶν φίλων, παρὰ τὴν κολακεία τῶν ἐθχρῶν του.

Εἶναι πολὺ καλύτερο μὲ μικρὴ λύπη νὰ προξενήσει κανεὶς

πρὸς ἡδονὴν διώκοντα, ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὅταν μεταβολή τις γένηται πρὸς τὸ χεῖρον, τότε τῶν κολάκων ἀφαιρεῖται τὰ προσωπεῖα. Τότε ὁ χορὸς ἐλέγχεται τῶν ὑποκριτῶν καὶ ἡ σκῆψις τοῦ πράγματος. Ἀνοίγονται πάντων τὰ στόματα, Ὁ μιαρός, λέγοντες, ὁ πονηρός, ὁ παμπόνηρος. Οὐ χθὲς αὐτὸν ἐκολάκευες; οὐ τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατεφίλεις; Προσωπεῖον ἦν ἐκεῖνα. Ἦλθεν ὁ καιρός, καὶ ἔρριψα τὸ προσωπεῖον, καὶ ἀπεφηνάμην τῇ διανοίᾳ.

Κλήμεντος.– Νόσος φιλίας ἡ κολακεία· τὰς τῶν ἀρχόντων εὐπραγίας μᾶλλον, ἢ τοὺς ἄρχοντας αὐτοὺς εἰώθασι θεραπεύειν οἱ πλεῖστοι.

Πλουτάρχου.– Ἔοικεν ἡ κολακεία γραπτῇ πανοπλίᾳ. Διὸ τέρψιν μὲν ἔχει· χρείαν δὲ οὐδεμίαν παρέχει.

Τὰ μὲν ξύλα τὸ πῦρ αὐξάνοντα, ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ πυρὸς καταναλίσκεται, ὁ δὲ πλοῦτος τρέφων τοὺς κόλακας, ὑπ᾽ αὐτῶν τούτων διαφθείρεται.

Ὥσπερ οἱ κόρακες παρεδρεύοντες ἐξορύσσουσι τοὺς τῶν νεκρῶν ὀφθαλμούς, οὕτως οἱ κόλακες τοῖς ἐπαίνοις τοὺς λογισμοὺς διαφθείρουσι τῶν ἀνθρώπων.

Λαγῷ μὲν κύνα, φίλῳ δὲ κόλακα φύσει πολέμιον ἡγητέον.

Οὔτε τῆς γαμετῆς τὴν ἑταίραν, οὔτε τῆς φιλίας τὴν κολακείαν δεῖ προτιμᾶν.

Χαίρειν χρὴ τοῖς ἐλέγχουσιν, οὐ τοῖς κολακεύουσιν. Οἱ μὲν γὰρ ἡμᾶς λυποῦντες διεγείρουσιν, οἱ δὲ χαριζόμενοι ἐκλύουσι καὶ σκελίζουσιν.

Ἰσοκράτους.– Δίδου καὶ τοὺς τέχνῃ κολακεύοντας καὶ τοὺς μετ᾽ εὐνοίας θεραπεύοντας, ἵνα μὴ πλεῖον οἱ πονηροὶ τῶν χρηστῶν ἔχωσιν.

Μίσει τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ τοὺς ἐξαπατοῦντας· ἀμφότεροι γὰρ πιστευθέντες, τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσι.

μέγιστη ὠφέλεια, παρά, ἐπιδιώκοντας νὰ εὐχαριστήσει, νὰ προκαλέσει ζημία ὁλοκληρωτική.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν γίνει κάποια μεταβολὴ πρὸς τὸ χειρότερο, τότε ἀφαιροῦνται τὰ προσωπεῖα τῶν κολάκων. Τότε ἐλέγχεται ὁ χορὸς τῶν ὑποκριτῶν, καὶ τὸ προσχηματισμένο τοῦ πράγματος. Ἀνοίγουν τότε ὅλα τὰ στόματα, λέγοντας, Ὁ σιχαμερός, ὁ πονηρός, ὁ παμπόνηρος. Μὰ δὲν τὸν κολάκευες χθές; Δὲν καταφιλοῦσες τὰ χέρια του; Ὅλα ἐκεῖνα ἦταν προσωπεῖα. Ἦρθε ἡ ὥρα, ἔρριξα τὸ προσωπεῖο καὶ εἶπα τί πράγματι σκεφτόμουν.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἡ κολακεία εἶναι ἡ νόσος τῆς φιλίας. Οἱ περισσότεροι συνήθως ὑπηρετοῦν μᾶλλον τὴν καλὴ τύχη τῶν ἀρχόντων, παρὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄρχοντες.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ κολακεία μοιάζει μὲ ζωγραφισμένη πανοπλία. Δίνει δηλαδὴ εὐχαριστία, δὲν παρέχει ὅμως καμμιὰ χρησιμότητα.

Τὰ ξύλα ἀσφαλῶς δυναμώνουν τὴ φωτιά, ἀλλὰ καταναλώνονται ἀπὸ αὐτήν, ἐνῶ ὁ πλοῦτος τρέφει τοὺς κόλακες, ἀλλὰ κατατρώγεται ἀπὸ αὐτούς.

Ὅπως τὰ κοράκια καθίζοντας στοὺς νεκροὺς ἐξορύσσουν τὰ μάτια τους, ἔτσι οἱ κόλακες μὲ τοὺς ἐπαίνους τους διαφθείρουν τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Πρέπει νὰ θεωροῦμε φυσικοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαγοῦ τὸν σκύλο καὶ τοῦ φίλου τὸν κόλακα.

Δὲν πρέπει νὰ προτιμᾶται οὔτε ἡ ἑταίρα ἀπὸ τὴ σύζυγο οὔτε ἡ κολακεία ἀπὸ τὴ φιλία.

Πρέπει νὰ χαιρόμαστε μὲ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἐλέγχουν, ὄχι μ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς κολακεύουν. Γιατὶ οἱ πρῶτοι μὲ τὸ νὰ μᾶς λυποῦν προκαλοῦν διέγερση στὴν ψυχή, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μὲ τὸ νὰ μᾶς χαρίζονται μᾶς παραλύουν καὶ μᾶς κόβουν τὰ γόνατα.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ διακρίνεις καὶ ἐκείνους ποὺ κολακεύουν μὲ τέχνη κι αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑπηρετοῦν ἀπὸ φιλία, γιὰ νὰ μὴν κερδίσουν οἱ πονηροὶ εἰς βάρος τῶν καλῶν.

Νὰ μισεῖς ἐκείνους ποὺ σὲ κολακεύουν ὅπως ὅσους σ' ἐξαπατοῦν· γιατὶ καὶ οἱ δύο, ὅταν κερδίσουν τὴν ἐμπιστοσύνη, ἀδικοῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔδειξαν ἐμπιστοσύνη.

Κράτητος.– Κράτης πρὸς νέον πλούσιον πολλοὺς κόλακας ἐπισυρόμενον, εἶπε· Νεανίσκε, ἐλεῶ σου τὴν ἐρημίαν.

Ἐπικτήτου.– Οἱ μὲν κόρακες τῶν τετελευτηκότων τοὺς ὀφθαλμοὺς λυμαίνονται, ὅταν οὐδὲν αὐτῶν ἔστι χρεία, οἱ δὲ κόλακες τῶν ζώντων τὰς ψυχὰς διαφθείρουσι, καὶ ταύτης ὄμματα τυφλώττουσιν.

Πιθήκου ὀργὴν καὶ κόλακος ἀπειλὴν ἐν ἴσῳ θετέον.

Ἀποδέχου τοὺς τὰ χρηστὰ συμβουλεύειν ἐθέλοντας, ἀλλὰ μὴ τοὺς κολακεύειν ἑκάστοτε σπεύδοντας. Οἱ μὲν γὰρ τὸ συμφέρον ἐν ἀληθείᾳ ὁρῶσιν, οἱ δὲ πρὸς τὰ δοκοῦντα τοῖς κρατοῦσιν ἀφορῶσι· καὶ τῶν σωμάτων τὰς σκιὰς μιμούμενοι, τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις συννεύουσιν.

Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου.– Πασῶν γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν κακιῶν ἐσχάτην ἄν τις εὕροι τὴν κολακείαν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ κάλλιστον καὶ δικαιότατον διαφθείρει τὸν ἔπαινον, ὥστε μηκέτι δοκεῖν πιστὸν μηδ' ἀληθῶς γινόμενον· καὶ τό γε πάντων δεινότατον, τὰ τῆς ἀρετῆς ἔπαθλα τῇ κακίᾳ δίδωσιν, ὥστε πολὺ χεῖρον δρῶσι τῶν διαφθειρόντων τὸ νόμισμα. Οἱ μὲν γὰρ ὕποπτον αὐτὸ ποιοῦσιν, οἱ δὲ τὴν ἀρετὴν ἄπιστον.

Διογένους.– Ἐπὶ τῆς κολακείας, ὥσπερ ἐπὶ μνήματος, αὐτὸ μόνον τὸ ὄνομα τῆς φιλίας ἐπιγέγραπται.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τί τῶν θηρίων κάκιστα δάκνει; ἔφη· Τῶν μὲν ἀγρίων συκοφάντης, τῶν δὲ ἡμέρων κόλαξ.

Δημοσθένους.– Δημοσθένης ἔφη, τὸν κόλακα τοῦτο διαφέρειν τοῦ κόρακος, ὅτι ὁ μὲν ζῶντας, ὁ δὲ νεκροὺς ἐσθίει.

Ἀντισθένους.– Ἀντισθένης φησίν· Αἱρετώτερον εἰς κόρακας ἐμπεσεῖν, ἢ εἰς κόλακας· οἱ μὲν γὰρ ἀποθανόντος τὸ σῶμα, οἱ δὲ ζῶντες τὴν ψυχὴν λυμαίνονται.

Φαβωρίνου.– Ὥσπερ ὁ Ἀκταίων ὑπὸ τῶν τρεφομένων ὑπ' αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας κατεσθίουσιν.

Τοῦ Κράτητα: Ὁ Κράτης σὲ κάποιον πλούσιο νέο, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν πλῆθος ἀπὸ κόλακες, εἶπε· Νεαρέ, σὲ λυπᾶμαι γιὰ τὴν ἐρημιά σου.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τὰ κοράκια καταστρέφουν τὰ μάτια τῶν νεκρῶν ὅταν πιὰ δὲν τὰ χρειάζονται, οἱ κόλακες ὅμως διαφθείρουν τὶς ψυχὲς τῶν ζωντανῶν καὶ τυφλώνουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς.

Τὴν ὀργὴ τοῦ πιθήκου καὶ τὴν ἀπειλὴ τοῦ κόλακα νὰ τὰ βάζεις σὲ ἴση μοίρα.

Ν' ἀποδέχεσαι ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ συμβουλεύουν τὰ καλὰ κι ὄχι ἐκείνους ποὺ σπεύδουν κάθε φορὰ νὰ κολακέψουν. Γιατὶ οἱ πρῶτοι βλέπουν τὸ συμφέρον σου στὴν ἀλήθεια, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀποβλέπουν στὸ τί θεωρεῖται σωστὸ ἀπὸ τοὺς κρατοῦντες, καὶ μιμούμενοι τὶς σκιὲς τῶν σωμάτων, συγκατανεύουν σ' ὅ,τι αὐτοὶ λένε.

Τοῦ Δίωνα τοῦ Χρυσοστόμου: Τελευταία ἀπὸ ὅλες τὶς κακίες, ποὺ λέγει ὁ λόγος, θὰ μποροῦσε νὰ θεωρήσει κανεὶς τὴν κολακείας. Καὶ πρῶτα, γιατὶ διαφθείρει τὸ πιὸ ὡραῖο καὶ πιὸ δίκαιο, τὸν ἔπαινο, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος καὶ ἀληθινός. Καὶ τὸ πιὸ φοβερὸ βέβαια ἀπ' ὅλα, τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς τὰ δίνει στὴν κακία, ὥστε κάνουν πολὺ χειρότερο τὸ νόμισμα τῶν διαφθορέων. Γιατὶ αὐτοὶ κάνουν αὐτὸ ὕποπτο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὴν ἀρετὴ ἀναξιόπιστη.

Τοῦ Διογένη: Πάνω στὴν κολακεία, ὅπως σὲ τάφο ἐπάνω, ἔχει γραφεῖ αὐτὸ μόνο τὸ ὄνομα τῆς φιλίας.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Πιὸ θηρίο δαγκάνει χειρότερα; εἶπε· Ἀπὸ τὰ ἄγρια ὁ συκοφάντης, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἥμερα ὁ κόλακας.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ Δημοσθένης εἶπε, ὁ κόλακας διαφέρει ἀπὸ τὸν κόρακα ὡς πρὸς αὐτό, ὅτι ὁ ἕνας τρώει ζωντανούς, ἐνῶ ὁ ἄλλος νεκρούς.

Τοῦ Ἀντισθένη: Ὁ Ἀντισθένης λέγει· Εἶναι προτιμότερο νὰ πέσεις σὲ κοράκια, παρὰ σὲ κόλακες. Γιατὶ τὰ κοράκια σπαράζουν τὸ σῶμα νεκροῦ, ἐνῶ οἱ κόλακες τὴν ψυχὴ τοῦ ζωντανοῦ.

Τοῦ Φαβωρίνου: Ὅπως ὁ Ἀκταίωνας πέθανε σπαραγμένος ἀπὸ τὰ σκυλιὰ ποὺ ἔτρεφε, ἔτσι καὶ οἱ κόλακες κατατρώγουν αὐτοὺς ποὺ τοὺς τρέφουν.

Ζήνωνος.– Ἔλεγχε σαυτόν, ὅστις εἶ, καὶ μὴ πρὸς χάριν. Ἄκου· ἀφαιροῦ δὲ κολάκων παρρησίαν.

Πυθαγόρου.– Χαῖρε τοῖς ἐλέγχουσί σε μᾶλλον, ἢ τοῖς κολακεύουσιν· ὡς δ' ἐχθρῶν χείρονας ἐκτρέπου τοὺς κολακεύοντας.

Σωκράτους.– Ἡ τῶν κολάκων εὔνοια καθάπερ ἐκ τροπῆς, φεύγει τὰς ἀτυχίας.

Φίλωνος.– Ἀποστρέφου τῶν κολάκων τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους. Ἐξαμβλύνοντες γὰρ τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμούς, οὐ συγχωροῦσι [ἰδεῖν] τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Ἢ γὰρ ἐπαινοῦσι τὰ ψόγου ἄξια, ἢ ψέγουσι πολλάκις τὰ ἐπαίνων κρείττονα.

Σωτιώνου, ἐκ τοῦ Περὶ ὀργῆς.– Οἱ δελφῖνες μέχρι τοῦ κλύδωνος συνδιανήχονται τοῖς κολυμβῶσι, πρὸς δὲ τὸ ξηρὸν οὐκ ἐξοκείλουσι· οὕτως οἱ κόλακες ἐν εὐδίᾳ περιμένουσι, καὶ τοὺς φίλους εἰς ἀποδημίαν προπέμποντες μέχρι τῆς λείας συμπαρακολουθοῦσιν· ἐπειδὰν δὲ εἰς τραχεῖαν ἔλθωσιν, ἀπίασιν.

Φωκίωνος.– Φωκίων εἰώθει λέγειν πρὸς Ἀντίπατρον· Οὐ δύνασαί μοι καὶ φίλῳ καὶ κόλακι χρήσασθαι.

Τοῦ Ζήνωνα: Νὰ ἐλέγχεις τὸν ἑαυτό σου, ποιὸς εἶσαι πραγματικά, καὶ μὴν ἀκοῦς ὅ,τι σοῦ λένε πρὸς χάρη.

Ἄκουγε. Ν' ἀφαιρεῖς ὅμως τὴν παρρησία ἀπὸ τοὺς κόλακες.

Τοῦ Πυθαγόρα: Νὰ χαίρεσαι μὲ ἐκείνους μάλλον ποὺ σ' ἐλέγχουν, παρὰ μ' αὐτοὺς ποὺ σὲ κολακεύουν, κι ἀπόφευγε ἐκείνους ποὺ σὲ κολακεύουν σὰν χειρότερους ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Τοῦ Σωκράτη: Ἡ φιλία τῶν κολάκων φεύγει μπροστὰ στὶς ἀτυχίες, ὅπως στρατὸς ποὺ ἔχει τραπεῖ σὲ φυγή.

Τοῦ Φίλωνα: Ν' ἀποστρέφεσαι τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους τῶν κολάκων. Γιατὶ μειώνουν τὴ λογικὴ τῆς ψυχῆς καὶ δὲν ἐπιτρέπουν νὰ δοῦμε τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Ἢ δηλαδὴ ἐπαινοῦν ὅσα εἶναι ἄξια γιὰ μομφή, ἢ συχνὰ ψέγουν ὅσα εἶναι ἀνώτερα κι ἀπὸ ἔπαινο.

Τοῦ Σωτιώνου (Ἀπὸ τὸ Περὶ ὀργῆς): Τὰ δελφίνια κολυμποῦν μαζὶ μὲ τοὺς κολυμβητὲς ὅσο εἶναι μέσα στὴ θάλασσα, δὲν ἐξοκείλουν ὅμως στὴν ξηρά. Ἔτσι κι οἱ κόλακες στὶς καλὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς παραμένουν καὶ προπέμπουν τοὺς φίλους παρακολουθώντας τους ὅσο ὁ δρόμος εἶναι ὁμαλός· ὅταν ὅμως ὁ δρόμος γίνει ἀνώμαλος καὶ τραχύς, γίνονται ἄφαντοι.

Τοῦ Φωκίωνα: Ὁ Φωκίωνας συνήθιζε νὰ λέγει στὸν Ἀντίπατρο· Δὲν μπορεῖς νὰ μὲ χρησιμοποιήσεις καὶ σὰν φίλο καὶ σὰν κόλακα.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

Περὶ πλούτου, καὶ πενίας, καὶ φιλαργυρίας.

Ματθ. 19, 24.– «Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Τιμ. Α΄ 6, 17.– «Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ Θεῷ, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν».

Ἰὼβ 20, 15.– «Πλοῦτος ἀδίκως συναγόμενος ἐξεμεθήσεται».

Παροιμ. 19, 22.– «Κρεῖσσον πτωχὸς δίκαιος, ἢ πλούσιος ψεύστης».

Ἐκκλ. 10, 19.– «Τῷ ἀργυρίῳ ὑπακούσεται τὰ σύμπαντα».

Σοφία Σειρὰχ 31, 1.– «Ἀγρυπνία πλούτου ἐκτήκει σάρκας, καὶ ἡ μέριμνα αὐτοῦ ἀφιστᾷ ὕπνον».

Σοφία Σειρὰχ 13, 22.– «Πλούτου σφαλέντος πολλοὶ ἀντιλήπτορες· ἐλάλησεν ἀπόρρητα, καὶ ἐδικαίωσαν αὐτόν».

Πλούσιος ἐλάλησε, καὶ πάντες ἐσίγησαν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ ἀνύψωσαν ἕως τῶν νεφελῶν.

Βασιλείου.– Πενία μετ᾽ ἀληθείας, πάσης ἀπολαύσεως τοῖς σωφρονοῦσι προτιμοτέρα.

Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονείδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγνωμόνως τὴν πενίαν.

Λογισμὸς γὰρ φυλαργυρίᾳ προειλημμένος, τρυτάνη ἐστὶν ἐπὶ τὸ βαρὺ τοῦ κανόνος τὴν ῥοπὴν καταφέρουσα.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.
Γιὰ τὸν πλοῦτο, τὴ φτώχεια καὶ τὴ φιλαργυρία.

Ματθ. 19, 24: «Εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ περάσει ἀπὸ τὴ βελόνα καραβόσχοινο, παρὰ ὁ πλούσιος νὰ εἰσέλθει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Τιμ Α΄. 6, 17: «Στοὺς πλούσιους τοῦ αἰώνα αὐτοῦ νὰ παραγγέλλεις νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν, οὔτε νὰ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴν ἀδηλότητα τοῦ πλούτου τους, ἀλλὰ στὸν Θεό, ποὺ μᾶς παρέχει πλούσια τὰ πάντα γιὰ ν' ἀπολαύσομε».

Ἰὼβ 20, 15: «Θὰ ἐξεμεθεῖ ὁ πλοῦτος ποὺ συνάχτηκε μὲ ἀδικίες».

Παροιμ. 19, 22: «Καλύτερα φτωχὸς καὶ δίκαιος, παρὰ πλούσιος καὶ ψεύτης».

Ἐκκλ. 10, 19: «Στὸ χρῆμα θὰ σκύψουν τὰ πάντα».

Σοφ. Σειρ. 31, 1: «Ἡ ἀγρυπνία γιὰ τὸν πλοῦτο λειώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ μέριμνα γι' αὐτὸν διώχνει τὸν ὕπνο».

Σοφ. Σειρ. 13, 22: «Ὅταν ὁ πλοῦτος ἀπατηθεῖ κάνει σφάλμα, τρέχουν πολλοὶ βοηθοί· γιατὶ φανερώνει μυστικὰ κι ἔτσι τὸν δικαιώνουν.

Μίλησε ὁ πλούσιος καὶ σώπασαν ὅλοι καὶ ὕψωσαν τὸ λόγο του ὡς τὸν οὐρανό.

Τοῦ Βασιλείου. Ἡ φτώχεια μαζὶ μὲ τὴν ἀλήθεια εἶναι προτιμότερη γιὰ τοὺς φρόνιμους ἀπὸ κάθε ἀπόλαυση.

Δὲν εἶναι ἡ φτώχεια ἄξια κατηγορίας, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴν ὑποφέρεις τὴ φτώχεια σου μὲ εὐγνωμοσύνη.

Λογισμὸς κυριευμένος ἀπὸ τὴ φιλαργυρία εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δίνει τὴν κλίση στὸ βαρὺ μέρος τοῦ κανόνα.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον.
Πρὸς τὸν Θεὸν νένευκε, καὶ μόνον βλέπει.
Ὡς ἀπόλοιτο πλοῦτος, εἰ μὴ βοηθεῖ πένησιν.
Κρεῖσσον πενία, μὴ δικαίας κτήσεως,
Καὶ γὰρ νόσος γε, τῆς κακῆς εὐεξίας.

Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δ' εὐπορεῖν κακῶς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὢ πηλίκον ἀξίωμα τῆς πενίας! Θεοῦ γίνεται προσωπεῖον. Κρύπτεται ἐν πενίᾳ Θεός· καὶ πένης μὲν ὁ τὴν χεῖρα προτείνων, Θεὸς δὲ ὁ δεχόμενος.

Ὥσπερ ἐξ ἀδηφαγίας μὲν γίνεται φλεγμονή, ἐκ δὲ φλεγμονῆς τίκτεται πυρεττός, εἶτα θάνατος ἐκεῖθεν πολλάκις· οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ πλούτου ὑπερβολῆς ἀπόνοια γίνεται. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων φλεγμονή, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀπόνοια. Εἶτα ἐξ ἀπονοίας ἐπιθυμία τῶν οὐ προσηκόντων ἐπακολουθεῖν εἴωθεν.

Γρηγορίου Νύσσης.– Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα, πολὺ τιμιώτερον τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά.

Οὐδείς ποτε τοῦ κερδαίνειν γίνεται κόρος, ἀλλὰ τὸ ἀεὶ λαμβανόμενον, ὕλη καὶ ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας καθίσταται.

Βαρὺ χρῆμα τὸ χρυσίον ἐστί, κοῦφον δὲ καὶ ἀνωφερὲς πρᾶγμα ἡ ἀρετή. Εἰ οὖν χρὴ τῶν ἄνω προσβαίνειν, τῶν κατελθόντων [καθελκόντων] πτωχεύσωμεν, ἵνα ἐν οὐρανοῖς ἄνω γινώμεθα.

Πλούτου κάλλος οὐκ ἐν βαλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρῃζόντων ἐπικουρίᾳ.

Φίλωνος.– Αἱ μὲν χρημάτων καὶ κτημάτων ἐπιθυμίαι τοὺς χρόνους ἀναλίσκουσι, χρόνου δὲ φείδεσθαι καλόν.

Μείζονα καὶ σπουδαιοτέραν ἐπιμέλειαν ποιοῦ εἰς τοὺς δι' ἀρετὴν καὶ θεοσέβειαν πτωχεύσαντας ἢ πενομένους· ἄλλως τε ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἐκ νόσων καὶ συμπτωμάτων ἀποροῦντας, παρὰ τοὺς ἐκ κακοπραγμονίας ἢ ἀσωτίας πτωχεύσαντας.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Τίποτε πιὸ ἀσφαλὲς ἀπὸ φτωχὸ ἄνθρωπο.
Ὑψώνει τὸ βλέμμα στὸ Θεὸ κι αὐτὸν μόνο βλέπει.
Ἂς χαθεῖ ὁ πλοῦτος ἂν δὲν βοηθᾶ τοὺς φτωχούς.
Καλύτερη ἡ φτώχεια ἀπὸ ἄδικο πλουτισμό,
ὅπως καὶ ἡ νόσος καλύτερη ἀπὸ τὴν κακὴ ὑγεία.
Εἶναι κακὸ ἡ φτώχεια, ἀλλὰ χειρότερο ἡ κακὴ εὐπορία.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία τῆς φτώχειας! Γίνεται ἡ προσωπίδα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς κρύβεται μέσα στὴ φτώχεια. Καὶ φτωχὸς βέβαια εἶναι αὐτὸς ποὺ ἁπλώνει τὸ χέρι, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὸ προσφερόμενο εἶναι ὁ Θεός.

Ὅπως ἡ πολυφαγία προκαλεῖ φλεγμονὴ κι ἀπὸ τὴ φλεγμονὴ προέρχεται πυρετὸς κι ἀπὸ ἐκεῖ ἔπειτα πολλὲς φορὲς καὶ θάνατος, ἔτσι κι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τοῦ πλούτου προέρχεται ἀνοησία. Ὅπως δηλαδὴ δημιουργεῖται στὰ σώματα φλεγμονή, ἔτσι καὶ στὴν ψυχὴ ἀνοησία. Κι ἀπὸ τὴν ἀνοησία ἔπειτα συνήθως ἀκολουθεῖ ἐπιθυμία ἀνάρμοστων πραγμάτων.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Πολὺ πιὸ ἀξιοπρεπὲς εἶναι νὰ ἔχει κανεὶς λίγα μὲ ἐντιμότητα, παρὰ πολλὰ μὲ τρόπο κακό.

Κανένας κορεσμὸς δὲν ὑπάρχει ποτὲ στὸ κέρδος, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ κάθε φορὰ παίρνει κανεὶς γίνεται καύσιμη ὕλη καὶ ὑποδαύλισμα τῆς ἐπιθυμίας γιὰ περισσότερα.

Τὸ χρυσάφι εἶναι βαρὺ πράγμα, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀνάλαφρο καὶ ἀνηφορικὸ πράγμα. Ἂν λοιπὸν πρέπει νὰ ἐπιδιώξομε τὰ ἄνω, πρέπει νὰ γίνομε φτωχοὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς τραβοῦν κάτω, γιὰ νὰ ἀνεβοῦμε ἐπάνω στοὺς οὐρανούς.

Ἡ ὡραιότητα τοῦ πλούτου δὲν βρίσκεται στὰ βαλάντια, ἀλλὰ στὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη.

Τοῦ Φίλωνα: Οἱ ἐπιθυμίες χρημάτων καὶ κτημάτων δαπανοῦν τὸ χρόνο, ἐνῶ εἶναι καλὸ νὰ κάνομε οἰκονομία στὸ χρόνο.

Δεῖξε μεγαλύτερη κι ἐπιμελέστερη φροντίδα σ' ὅσους ἔγιναν φτωχοὶ καὶ πένητες ἀπὸ ἀρετὴ καὶ θεοσέβεια, ὅπως ὅμοια καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔγιναν ἄποροι ἀπὸ νόσους καὶ κακὲς συμπτώσεις, παρὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔγιναν φτωχοὶ ἀπὸ κακὲς ἐνέργειες καὶ ἀσωτία.

Νείλου.– Μὴ βούλου πλουτεῖν φιλοπτωχείας ἕνεκα· ἀπὸ γὰρ τῶν ὄντων τοῦ ἐλεεῖν ὁ Θεὸς νομοθετεῖ τὸ δίκαιον.

Πλουτάρχου.– Ἐν πολέμῳ μὲν πρὸς ἀσφάλειαν σίδηρος χρυσοῦ κρείσσων, ἐν δὲ τῷ ζῆν ὁ λόγος τοῦ πλούτου.

Οὔτε ἵππῳ χωρὶς χαλινοῦ, οὔτε πλούτῳ χωρὶς λογισμοῦ δυνατὸν ἀσφαλῶς χρήσασθαι.

Οὔτε συμπόσιον ἄνευ ὁμιλίας, οὔτε πλοῦτος χωρὶς ἀρετῆς ἡδονὴν ἔχει.

Ἔοικεν ὁ τῶν φιλαργύρων βίος νεκροῦ δείπνῳ. Πάντα γὰρ ἔχων, τὸν εὐφρανθησόμενον οὐκ ἔχει. Οὔτε παρὰ νεκροῦ ὁμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου δεῖ χάριν ἐπιζητεῖν.

Τοῦ μέλιτος μέλιτται τάχιον ἔρχονται ἐπ᾿ αἴσθησιν, τοῦ κέρδους δὲ οἱ φιλάργυροι.

Σφαγή ἐστι τοῦ φιλαργύρου ἡ τοῦ χρήματος ἡ πρὸς τὸ κέρδος ἐπιθυμία· ὅθεν ἡ τοῦ χρήματος ἀφαίρεσις, ὥσπερ αἵματος, ἐπιφέρει τὸν θάνατον αὐτῷ.

Ἑτοιμάζονταί τινες διὰ τοῦ βίου τὰ πρὸς τὸν βίον, ὡς βιωσόμενοι μετὰ τὸν βίον.

Τοὺς πλουσίους δὲ καὶ ἀπλήστους ὑδρωπιῶσιν ἐοικέναι ἔλεγεν· οἱ μὲν γὰρ πεπλησμένοι ὑδάτων διψῶσιν, οἱ δὲ χρημάτων.

Οὔτε ἵππος εὐγενὴς κρίνοιτ᾿ ἂν πολυτελῆ σκευὴν ἔχων, ἀλλ᾿ ὁ τῇ φύσει λαμπρός· οὔτε ἀνὴρ σπουδαῖος ὁ πολύτιμον οὐσίαν κεκτημένος, ἀλλ᾿ ὁ τὴν ψυχὴν γενναῖος.

Καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων, χρῆσθαι δὲ τοῖς ὑπάρχουσι μὴ δυναμένων. Παραπλήσιον γὰρ οἱ τοιοῦτοι πάσχουσιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππον κτήσαιτο καλόν, κακῶς ἱππεύειν ἐπιστάμενος.

Μεγαλόφρονας νόμιζε, μὴ τοὺς μείζονα περιβαλλομένους,

Τοῦ Νείλου: Νὰ μὴ θέλεις νὰ πλουτεῖς ἀπὸ φιλοπτωχία καὶ μόνο. Γιατὶ ἀπὸ τὴν περιουσία ὁ Θεὸς νομοθετεῖ τὸ νόμο τῆς ἐλεημοσύνης.

Τοῦ Πλουτάρχου: Στὸν πόλεμο βέβαια γιὰ ἀσφάλεια εἶναι καλύτερος ὁ σίδηρος ἀπὸ τὸ χρυσό, ἐνῶ στὴ ζωὴ εἶναι ὁ λόγος (ἡ λογικὴ) ἀπὸ τὸν πλοῦτο.

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ χρησιμοποιηθεῖ μὲ ἀσφάλεια οὔτε ἄλογο χωρὶς χαλινάρι, οὔτε ὁ πλοῦτος χωρὶς λογισμό.

Οὔτε συμπόσιο χωρὶς ὁμιλία προκαλεῖ εὐχαρίστηση, οὔτε ὁ πλοῦτος χωρὶς ἀρετή.

Ἡ ζωὴ τῶν φιλάργυρων μοιάζει μὲ δεῖπνο νεκροῦ. Ἐνῶ ἔχει τὰ πάντα, δὲν ἔχει ἐκεῖνον ποὺ θὰ τ' ἀπολαύσει. Δὲν πρέπει οὔτε ὁμιλία νὰ ἐπιζητεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸν νεκρό, οὔτε χάρη ἀπὸ τὸν φιλάργυρο.

Οἱ μέλισσες μυρίζονται γρηγορώτερα τὸ μέλι, ἐνῶ οἱ φιλάργυροι τὸ κέρδος.

Σφαγὴ τοῦ φιλάργυρου εἶναι ἡ ἐπιθυμία νὰ κερδίσει χρήματα. Γι' αὐτὸ ἡ ἀφαίρεση τοῦ χρήματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τοῦ αἵματος, ἐπιφέρει τὸ θάνατό του.

Ἑτοιμάζουν μερικοὶ στὴ ζωὴ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωή, σὰ νὰ πρόκειται νὰ ζήσουν μετὰ τὴ ζωή τους.

Ἔλεγε, ὅτι οἱ ἄπληστοι πλούσιοι μοιάζουν μὲ ὑδρωπικούς· αὐτοί, ἐνῶ εἶναι γεμάτοι νερό, διψοῦν γιὰ νερό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γιὰ χρήματα.

Οὔτε εὐγενικῆς ράτσας ἄλογο θὰ μποροῦσε νὰ κριθεῖ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πολυτελῆ ἱπποσκευή, ἀλλὰ τὸ λαμπρὸ ἀπὸ τὴ φύση του, οὔτε σπουδαῖος ἄνθρωπος ὅποιος ἔχει ἀποκτήσει ἀκριβῆ περιουσία, ἀλλ' ὁ γενναῖος στὴν ψυχή.

Νὰ περιφρονεῖς ἐκείνους ποὺ πασχίζουν γιὰ τὰ πλούτη, ἐνῶ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὰ ποὺ ἔχουν. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ παθαίνουν κάτι παραπλήσιο μὲ αὐτό· τὸ ν' ἀποκτήσει δηλαδὴ κάποιος ἕνα ἄλογο καλό, ἐνῶ δὲν ξέρει νὰ ἱππεύει καλά.

Μεγαλόφρονες νὰ θεωρεῖς, ὄχι ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν μεγαλύτερα ἀπὸ ὅσα μποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν, ἀλλὰ ἐκείνους

ὧν οἷοί τέ εἰσι κατασχεῖν, ἀλλὰ τοὺς μετρίων μὲν ἐφιεμένους, ἐργάζεσθαι δὲ δυναμένους οἷς ἂν ἐπιχειρῶσι.

Ἀριστοτέλους.– Ἡ πενία πολλῶν ἐστιν ἐνδεής, ἡ δὲ ἀπληστία πάντων.

Μηδέποτε μακαρίσεις ἄνθρωπον ἐπὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ· πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν ἐλάττονι πίστει δέδεται.

Οὐχ ὁ πλουτῶν, ἀλλ' ὁ μὴ χρήζων πλούτου μακάριος.

Μέγιστόν ἐστι πλούτου, τὸ γινώσκειν ὅτι περιττός ἐστιν.

Ἂν μὴ πολλῶν ἐπιθυμεῖς, τὰ ὀλίγα πολλὰ δόξει. Μικρὰ γὰρ ὄρεξις πενίαν ἰσοσθενῆ πλούτου ποιήσει.

Ὁ κατὰ φύσιν πλοῦτος ἄρτῳ καὶ ὕδατι καὶ τῇ τυχούσῃ τοῦ σώματος σκέπῃ συμπεπλήρωται, ὁ δὲ περιττὸς κατὰ ψυχὴν ἀπέραντον ἔχει καὶ τὴν τῆς ἐπιθυμίας βάσανον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, πῶς ἄν τις γένηται πλούσιος; Ἐὰν τῶν ἐπιθυμιῶν ἔσται πένης, φησίν.

Ὅσα μὲν ἐπὶ τῇ φύσει, πάντες ἐσμὲν πλούσιοι· ὅσα δ' ἐφ' ἡμῖν, πάντες ἐσμὲν πένητες.

Ὁ τῷ κατὰ φύσιν ἀρκούμενος πλούτῳ, τοῦ πολλὰ κεκτημένου, πλείονα δὲ ἐπιθυμοῦντος, πολύ ἐστι πλουσιώτερος. Τῷ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐλλείπει, τῷ δὲ καὶ ὧν κέκτηται πολλῷ πλείονα.

Ἡ τέκνοις ἄγαν χρημάτων συναγωγή, πρόφασίς ἐστι φιλαργυρίας, τρόπον ἴδιον ἐλέγχουσα.

Τὰ μέγιστα τῶν κακῶν οἱ πένητες ἐκπεφεύγασι· ἐπιβουλήν, φθόνον καὶ μῖσος, οἷς οἱ πλούσιοι καθ' ἡμέραν συνοικοῦσιν.

Διογένους.– Διογένης ὁ Κυνικὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, διὰ τί τὸ χρυσίον χλωρόν ἐστιν, εἶπεν· Ὅτι πολλοὺς ἐπιβούλους ἔχει.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν τοὺς Ἀναξιμένους οἰκέτας πολλὰ σκεύη περιφέροντας, ἤρετο· Τίνος ταῦτα; Τῶν δὲ εἰπόντων, Ἀναξιμένους, Οὐκ αἰδεῖται, φησί, ταῦτα ἔχων ἅπαντα, αὐτὸς ἑαυτὸν μὴ ἔχων;

πού ἐπιθυμοῦν μέτρια, μποροῦν ὅμως νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὰ πού ἐπιχειροῦν.

Τοῦ 'Αριστοτέλη: Ἡ φτώχεια χρειάζεται πολλά, ἐνῶ ἡ ἀπληστία τὰ πάντα.

Ποτὲ νὰ μὴν μακαρίσεις ἄνθρωπο γιὰ πλοῦτο καὶ δόξα. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι λιγότερο ἀξιόπιστα ἀπὸ τὰ ἀγαθά.

Δὲν εἶναι μακάριος ἐκεῖνος πού πλουτεῖ, ἀλλ' ἐκεῖνος πού δὲν χρειάζεται πλοῦτο.

Τὸ πιὸ μεγαλύτερο πράγμα πλούτου εἶναι νὰ ξέρει κανεὶς ὅτι εἶναι περιττός.

Ἂν δὲν ἐπιθυμεῖς πολλά, θὰ σοῦ φανοῦν πολλὰ τὰ λίγα. Γιατὶ μικρὴ ἐπιθυμία θὰ κάνει τὴ φτώχεια ἰσοδύναμη μὲ τὸν πλοῦτο.

Ὁ φυσικὸς πλοῦτος συμπληρώνεται μὲ ψωμί, νερὸ καὶ τὴν ὅποια τύχει σκέπη τοῦ σώματος. Ἐνῶ ὁ περιττὸς ἔχει τὸ ἀτελείωτο μαρτύριο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία.

Ὁ ἴδιος ἐρωτηθείς, πῶς μπορεῖ νὰ γίνει κάποιος πλούσιος, εἶπε· Ἂν φτωχύνει στὶς ἐπιθυμίες.

Σὲ ὅσα σχετίζονται μὲ τὴ φύση εἴμαστε ὅλοι πλούσιοι, σὲ ὅσα μ' ἐμᾶς εἴμαστε ὅλοι φτωχοί.

Ὅποιος ἀρκεῖται στὸ φυσικὸ πλοῦτο εἶναι πολὺ πιὸ πλούσιος ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔχει ἀποκτήσει πολλὰ κι ἐπιθυμεῖ περισσότερα. Γιατὶ στὸν πρῶτο δὲν λείπει τίποτε, ἐνῶ στὸν ἄλλο λείπουν πολὺ περισσότερα κι ἀπὸ ὅσα ἔχει.

Ἡ συγκέντρωση πολλῶν χρημάτων γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν εἶναι πρόφαση φιλαργυρίας, πού μαρτυρεῖ ἕνα ἰδιαίτερο τρόπο.

Οἱ φτωχοὶ ἀποφεύγουν τὰ μεγαλύτερα κακά, τὴν ἐπιβουλή, τὸ φθόνο, τὸ μίσος, μὲ τὰ ὁποῖα καθημερινὰ συνοικοῦν οἱ πλούσιοι.

Τοῦ Διογένη: Ὁ κυνικὸς φιλόσοφος Διογένης, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον, Γιατί τὸ χρυσάφι εἶναι κίτρινο, εἶπε· Ἐπειδὴ τὸ ἐπιβουλεύονται πολλοί.

Ὁ ἴδιος ὅταν εἶδε τοὺς ὑπηρέτες τοῦ 'Αναξιμένη νὰ περιφέρουν πολλὰ σκεύη τοὺς ἐρώτησε· Τίνος εἶναι αὐτά; Κι ὅταν τοῦ εἶπαν, Τοῦ 'Αναξιμένη, πρόσθεσε· Δὲν ντρέπεται νὰ ἔχει ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ μὴν ἔχει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του;

Σωκράτους.– Ὁ μὲν οἶνος συμμεταβάλλεται τοῖς ἀγγείοις, ὁ δὲ πλοῦτος τοῖς τῶν κεκτημένων τρόποις.

Ἱδρὼς μὲν ἐκ τῶν γυμνασίων εὐσχημονέστερον, πλοῦτος δὲ ἐκ τῶν ἰδίων πόνων.

Τὰ τῶν πλουσίων καὶ ἀσώτων χρήματα ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκέαις εἴκαζεν, ἀφ' ὧν ἄνθρωπον μὲν μὴ λαμβάνειν, κόρακας δὲ καὶ ἰκτίνους, ὥσπερ παρὰ τούτων ἑταίρας καὶ κόλακας.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, τίνες οἱ φιλοχρήματοι, ἔφη· Οἱ τὰ αἰσχρὰ κέρδη θηρώμενοι, καὶ τοὺς ἀναγκαίους τῶν φίλων ὑπερορῶντες.

Ὁ τῶν φιλαργύρων πλοῦτος, ὥσπερ ὁ ἥλιος καταδὺς εἰς τὴν γῆν, οὐδένα τῶν ζώντων εὐφραίνει.

Εὐριπίδου ἐν Δανάῃ:

Ὦ χρυσὲ δεξίωμα κάλλιστον βροτοῖς,
Ὡς οὐδὲ μήτηρ ἡδονὰς τοίας ἔχει,
Οὐ παῖδες ἀνθρώποισιν, οὐ φίλος πατήρ.
Εἰ δ' ἡ Κύπρις τοσοῦτον ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ,
Οὐ θαῦμ' ἔρωτας μυρίους αὐτὴν τρέφειν.

Μοσχίωνος.– Ὥσπερ οὐ τῷ ἵππῳ κόσμος, οὐδὲ τοῖς ὄρνεσι χαλιὰ ὑψοῦσθαι καὶ γαυριᾶν δίδωσιν, ἀλλὰ τῷ μὲν τοῦ ποδὸς ἡ ὠκύτης, τοῖς δὲ τῶν πτερῶν, οὕτως οὐδ' ἀνθρώπῳ καλλωπισμὸς καὶ τρυφή, ἀλλὰ χρηστότης καὶ εὐποιία.

Ἐν Πέρσαις μὲν γεννηθείς, οὐκ ἔσπευδες οἰκεῖν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' αὐτόθι διάγων εὐτυχεῖν. Ἐν πενίᾳ δὲ γεννηθείς, τί σπεύδεις πλουτεῖν, ἀλλ' οὐκ αὐτόθι μένων εὐτυχεῖν;

Τὴν πενίαν ὁ σώφρων καρτερίᾳ καὶ γενναιότητι τιμῶν, πλούτου τιμιωτέραν ἀποφαίνει.

Προὶξ πολλὴ τέκνα βελτίονα οὐ ποιεῖ.

Κλειτάρχου.– Ἐγκράτεια κρηπὶς εὐσεβείας, ὄρεξις κτήσεως, ἀρχὴ πλεονεξίας. Ἐκ γὰρ φιλαργυρίας ἀδικία φύεται.

Τοῦ Σωκράτη: Το κρασὶ παίρνει τὴ μορφὴ τῶν ἀγγείων, ἐνῶ ὁ πλοῦτος μεταβάλλεται ἀνάλογα μὲ τοὺς τρόπους ἐκείνων ποὺ τὸν ἔχουν.

Ὡραιότερος ἱδρώτας εἶναι ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὰ γυμνάσια, ἐνῶ πλοῦτος ἐκεῖνος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κόπους.

Τὰ χρήματα τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἀσώτων παρομοίασέ τα μὲ τὶς συκιές ποὺ φυτρώνουν στοὺς γκρεμούς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν παίρνουν τίποτε οἱ ἄνθρωποι, παρὰ μονάχα τὰ κοράκια καὶ οἱ νυφίτσες, ὅπως κι ἀπ' αὐτοὺς οἱ πόρνες καὶ ὅσοι τοὺς κολακεύουν.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιοὶ εἶναι οἱ φιλοχρήματοι, εἶπε· Ὅσοι κυνηγοῦν τὰ ἀντίθετα κέρδη καὶ περιφρονοῦν τοὺς στενοὺς φίλους.

Ὁ πλοῦτος τῶν φιλάργυρων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ποὺ δύει στὴ γῆ, δὲν εὐχαριστεῖ κανένα ζωντανό.

Τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ τὴ Δανάη:

Ὦ χρυσάφι, πανόμορφη λαχτάρα τῶν θνητῶν,
τέτοιες εὐχαριστήσεις δὲν ἔχει οὔτε ἡ μάννα,
οὔτε τὰ παιδιὰ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ὁ ἀγαπημένος πατέρας.
Κι ἂν ἡ Ἀφροδίτη ἔχει στὰ μάτια τόσες ὅσες ἐσὺ ἀκτίνες,
δὲν εἶναι θαυμαστὸ ποὺ ἀνάβει ἔρωτες μυριάδες.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅπως τὰ στολίδια στὸ ἄλογο ἢ ἡ φωλιὰ στὰ ἄγρια πουλιὰ δὲν τοὺς δίνουν ἀφορμὴ νὰ ὑπερηφανεύονται καὶ νὰ καμαρώνουν, ἀλλὰ στὸ ἕνα ἡ ταχύτητα τῶν παιδιῶν καὶ στὰ ἄλλα τῶν φτερῶν, ἔτσι καὶ στὸν ἄνθρωπο δὲν μετράει ὁ καλλωπισμὸς καὶ ἡ τρυφή, ἀλλὰ ἡ καλωσύνη καὶ ἡ εὐεργεσία.

Γεννήθηκες στὴν Περσία καὶ δὲν ἔσπευσες νὰ κατοικήσεις στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ εὐτυχεῖς ζώντας στὸν τόπο σου. Κι ἀφοῦ γεννήθηκες στὴ φτώχεια, γιατί ἐπιδιώκεις νὰ πλουτήσεις καὶ δὲν μένεις νὰ εὐτυχεῖς σ' αὐτήν;

Ὁ φρόνιμος τιμώντας τὴ φτώχεια μὲ καρτερία καὶ γενναιότητα, τὴν ἀναδεικνύει πολυτιμότερη ἀπὸ τὸν πλοῦτο.

Μεγάλη προίκα δὲν κάνει καλύτερα παιδιά.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἡ κρηπίδα τῆς εὐσέβειας, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀπόκτησης, ἡ ἀρχὴ τῆς πλεονεξίας. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φιλαργυρία προέρχεται ἡ ἀδικία.

Κάτωνος.– Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ φρονήσεως, οὐκ ἀσφαλῆ κτήματα.

Ἀπολλωνίου.– Οὐ τὸ πένεσθαι κατὰ φύσιν αἰσχρόν, ἀλλὰ τὸ δι᾽ αἰσχρὰν αἰτίαν πένεσθαι ὄνειδος.

Εὐσεβίου.– Οἱ μάταιοι τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν μεγάλα χρήματα ἔχοντας καὶ φαύλους ὄντας τιμῶσί τε καὶ τεθαυμάκασι, τῶν δὲ σπουδαίων, ἐπειδὰν ἀχρηματείαν καταγνῶσιν, ὑπερφρονέουσιν.

Μενάνδρου:

Ψυχὴν ἔχειν δεῖ πλουσίαν, τὰ δὲ χρήματα
Ταῦτ᾽ ἔστιν ὄψις παραπέτασμα βίου.
Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει.
Χρῆται γὰρ οὗτος εἰς ἃ δεῖ ταῦτα καλῶς.
Ὅστις ὑπέχει χρυσίῳ τὴν χεῖρα,
Κἂν μὴ φησί, πονηρὰ βουλεύεται.
Οὐ πώποτε ἐζήλωσα πλουτοῦντα σφόδρα
Ἄνθρωπον ἀπολαύοντα μηδὲν ὧν ἔχει.
Λέγεις, ἃ δὲ λέγεις, ἕνεκα τοῦ λαβεῖν λέγεις.

Κράτωνος:

Οὐκ ἔστι πενίας μεῖζον οὐδὲν ἐν βίῳ
Σύμπτωμα· καὶ γὰρ ἂν φύσει σπουδαῖος ᾖς,
Καταγέλαστος ἔσῃ.
Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν κακῶς·
Τὸ μὲν γὰρ ἔλεον, τὸ δ᾽ ἐπιτίμησιν φέρει.

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου.– Βοιωτὸς ἐντυχὼν θησαυρῷ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐπάρας τὸ σκέλος ἀπεματάϊσε καὶ παρῆλθεν, ὡς οὐκέτι ὄντα πρὸς αὐτόν.

Ὥσπερ τὸν αὐτὸν οἶνον πίνοντες οἱ μὲν παροινοῦσιν, οἱ δὲ πραΰνονται, οὕτω καὶ τὸν πλοῦτον.

Βίωνος.– Βίων καταγελάστους ἔλεγεν τοὺς σπουδάζοντας περὶ τὸν πλοῦτον, ὃν τύχη μὲν παρέχει, ἀνελευθερία δὲ φυλάττει, χρηστότης δὲ ἀφαιρεῖται.

Τοῦ Κάτωνα: Δόξα καὶ πλούτη χωρὶς φρόνηση, δὲν εἶναι κτήματα ἀσφαλῆ.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Δὲν εἶναι ντροπὴ ἡ φυσικὴ φτώχεια, ἀλλὰ κατηγορία ἀποτελεῖ τὸ νὰ εἶναι φτωχὸς κανεὶς ἀπὸ αἰσχρὴ αἰτία.

Τοῦ Εὐσεβίου: Οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι, ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολλὰ χρήματα, ἂν καὶ εἶναι φαῦλοι, τοὺς τιμοῦν καὶ τοὺς θαυμάζουν, ἐνῶ τοὺς σπουδαίους, μόλις καταλάβουν πὼς δὲν ἔχουν χρήματα, τοὺς περιφρονοῦν.

Τοῦ Μενάνδρου:

Πλούσια ψυχὴ πρέπει νά 'χεις, ἐνῶ τὰ χρήματα
αὐτὰ εἶναι τὸ φαινόμενο παραπέτασμα τῆς ζωῆς.
Καλότυχος ὅποιος ἔχει πλούτη καὶ νοῦ·
γιατὶ τὰ χρησιμοποιεῖ σωστὰ σ' ὅ,τι πρέπει.
Ὅποιος χώνει τὸ χέρι στὰ χρυσάφια
κι ἂν δὲν τὸ λέει, ἔχει στὸ νοῦ πονηριές.
Οὐδέποτε ζήλεψα τὸ μεγάλο πλούσιο,
ποὺ δὲν ἀπολαμβάνει τίποτε ἀπ' ὅσα ἔχει.
Λές, κι αὐτὰ ποὺ λές, τὰ λὲς γιὰ νὰ λάβεις.

Τοῦ Κράτωνα:

Κανένα ἀπὸ τὴ φτώχεια στὴ ζωὴ δὲν εἶναι μεγαλύτερο
συμβάν. Γιατί, κι ἂν εἶσαι ἀπὸ τὴ φύση σου σπουδαῖος,
θὰ γίνεις καταγέλαστος.
Καλύτερα μᾶλλον ἔντιμος φτωχός, παρὰ πλούσιος μὲ δόλο.
Τὸ ἕνα ἐπισύρει ἔλεος, τὸ ἄλλο ἐπιτίμηση.

Τοῦ Φαβωρίνου: Στὰ ἑβδομήντα χρόνια ἕνας Βοιωτὸς ποὺ βρῆκε θησαυρό, σήκωσε τὸ πόδι του, ἄφησε μιὰ πορδὴ καὶ πέρασε, γιατὶ δὲν εἶχε καμμιὰ σημασία γι' αὐτόν.

Ὅπως πίνοντας τὸ ἴδιο κρασὶ ἄλλοι μεθοῦν κι ἄλλοι ἠρεμοῦν, ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὸν πλοῦτο.

Τοῦ Βίωνα: Ὁ Βίων χαρακτήριζε καταγέλαστους ἐκείνους ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν πλοῦτο, τὸν ὁποῖο παρέχει ἡ τύχη, τὸν φυλάει ἡ ἀνελευθερία, καὶ τὸν ἐξουδετερώνει ἡ καλωσύνη.

Θεόγνιδος·

Οὐ σὲ μάτην, ὦ Πλοῦτε, θεοὶ τιμῶσι μάλιστα,
Ἡ γὰρ ῥηιδίως τὴν κακότητα φέρεις.
Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὔτ᾽ εὔχομει, ἀλλά μοι εἴη
Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων οὐδὲν ἔχοντι κακόν.

Λουκιανοῦ·

Γῆς ἐπέβην γυμνός, γυμνὸς δ᾽ ἐπὶ γαῖαν ἄπειμι,
Καὶ τί μάτην μοχθῶ, γυμνὸν ὁρῶν τὸ τέλος;

Σιμωνίδου.– Σιμωνίδης ἐρωτηθείς, πότερον αἱρετώτερον, πλοῦτος, ἢ σοφία; Οὐκ οἶδα, ἔφη· ὁρῶ μέντοιγε τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων θύρας φοιτῶντας.

Ἀριστείδου.– Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, ὀνειδιζόμενος ἐπὶ πενίᾳ ὑπό τινος πλουσίου, εἶπεν· Ἐμοὶ μὲν ἡ πενία οὐδὲν ἱστορήσει κακόν, σοὶ δὲ ὁ πλοῦτος ταραχὰς οὐκ ὀλίγας.

Ἱέρωνος.– Ὀνειδιζόμενος ὅτι πολλοὺς ῥητορεύειν διδάξας, ἐπένετο, εἶπεν· Οὔτε γὰρ ἐδίδαξα φιλαργυρεῖν.

Μουσωνίου.– Τῶν μὲν Κροίσου καὶ Κύρου θησαυρῶν πενίαν ἐσχάτην καταψηφιούμεθα· ἕνα δὲ καὶ μόνον πιστεύομεν πλούσιον, σοφόν, τὸν δυνάμενον κτήσασθαι τὸ ἀνενδεὲς πανταχοῦ.

Ξενοφῶντος φιλοσόφου.– Τὴν πενίαν ἔλεγεν αὐτοδίδακτον φιλοσοφίαν εἶναι· ἃ γὰρ ἐκείνη τοῖς λόγοις πείθει, αὕτη τοῖς ἔργοις ἀναγκάζει.

Πολλῶν κακῶν ἐπικάλυμμά ἐστιν ὁ πλοῦτος.

Ὁ αὐτός, τὸν πλούσιον καὶ ἀπαίδευτον ἔφησε, ῥύπον εἶναι περιηργυρωμένον.

Φιλιστίωνος.– Κἂν μυρίων πηχῶν γῆς κύριος ὑπάρχεις, θανὼν γενήσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων.

Δημώνακτος.– Εἰσί τινες, οἱ τὸν μὲν παρόντα βίον οὐ ζῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζοντες πολλῇ σπουδῇ ὡς ἕτερον βίον βιωσόμενοι, οὐ τὸν παρόντα.

Τοῦ Θεόγνιδος:

Δὲν σὲ τιμοῦν ἄδικα, πλοῦτε, ἰδιαίτερα οἱ θεοί,
Γιατὶ εὔκολα ὑποφέρεις τὴν κακία.
Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω πλούτη, οὔτε εὔχομαι,
Ἀλλὰ νὰ μπορῶ νὰ ζῶ ἀπὸ τὰ λίγα χωρὶς κανένα κακό.

Τοῦ Λουκιανοῦ:

Στὴ γῆ ἦρθα γυμνὸς καὶ γυμνὸς πηγαίνω στὴ γῆ,
Καὶ γιατί κοπιάζω μάταια, ἀφοῦ βλέπω γυμνὸ τὸ τέλος;

Τοῦ Σιμωνίδη: Ἐρωτηθεὶς ὁ Σιμωνίδης, ποιό εἶναι προτιμότερο, ὁ πλοῦτος ἢ ἡ σοφία, ἀπάντησε· Δὲν ξέρω· βλέπω ὅμως ὅτι οἱ σοφοὶ συχνάζουν στὶς πόρτες τῶν πλουσίων.

Τοῦ Ἀριστείδη: Ὁ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, ποὺ τὸν εἰρωνευόταν ἕνας πλούσιος γιὰ τὴ φτώχεια του, εἶπε· Ἐμένα βέβαια ἡ φτώχεια δὲν θὰ μοῦ κάνει κανένα κακό, ἐσένα ὅμως ὁ πλοῦτος θὰ σοῦ προξενήσει ὄχι λίγες ταραχές.

Τοῦ Ἱέρωνα: Εἰρωνευόμενος, ὅτι, ἐνῶ δίδαξε σὲ πολλοὺς τὴ ρητορεία, ἦταν φτωχός, εἶπε· Οὔτε βέβαια δίδαξα ν' ἀγαποῦν τὰ χρήματα.

Τοῦ Μουσωνίου: Τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου καὶ τοῦ Κύρου θὰ τοὺς καταδικάσομε ὡς ἔσχατη πενία· ἕνα μόνο πλούσιο θεωροῦμε σοφό, ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ ν' ἀποκτήσει τὴν ἐπάρκεια παντοῦ.

Τοῦ φιλοσόφου Ξενοφῶντος: Ἔλεγε ὅτι ἡ φτώχεια εἶναι φιλοσοφία αὐτοδίδακτη· γιατί, ἐκεῖνα ποὺ μᾶς πείθει αὐτὴ μὲ λόγια νὰ πράξομε, ἐκείνη μᾶς ἐξαναγκάζει νὰ τὰ κάνομε μὲ τὰ ἔργα.

Ὁ πλοῦτος εἶναι τὸ σκέπασμα πολλῶν κακῶν.

Ὁ ἴδιος χαρακτήρισε τὸν πλούσιο καὶ ἀπαίδευτο, ἀκαθαρσία περιαργυρωμένη.

Τοῦ Φιλιστίωνα: Κι ἂν ἀκόμη εἶσαι κύριος χιλιάδων μέτρων γῆς, ὅταν πεθάνεις θὰ γίνεις τριῶν ἢ τεσσάρων.

Τοῦ Δημώνακτα: Εἶναι ὁρισμένοι, ποὺ δὲν ζοῦνε τὴ ζωὴ αὐτὴ ἀλλὰ ἑτοιμάζονται μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια σὰ νὰ πρόκειται νὰ ζήσουν ἄλλη, καὶ ὄχι αὐτὴ τὴ ζωή.

Ἐκ τῶν Ἀριστίππου γνωμῶν.– Οὐχ ὥσπερ ὑπόδημα τὸ μεῖζον ἄχρηστον, καὶ ἡ πλείων κτῆσις. Τοῦ μὲν γὰρ ἐν τῇ χρήσει τὸ περιττὸν ἐμποδίζει, τῇ δὲ καὶ ὅλῃ χρῆσθαι κατὰ καιρὸν ἔξεστι καὶ μέρει.

Δημοσθένους.– Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ, θεασάμενός τινα ἐκφερόμενον φιλάργυρον, ἔφη· Οὗτος βίον ἀβίωτον βιώσας, ἑτέροις βίον κατέλιπεν.

Ζημίαν αἱροῦ μᾶλλον, ἢ κέρδος αἰσχρόν· τὸ μὲν γὰρ ἅπαξ σὲ λυπήσει, τὸ δὲ διαπαντός.

Δημοκρίτου, ἄλ. Θεοκρίτου.– Τοὺς πολλοὺς τῶν πλουσίων ἔλεγεν ἐπιτρόπους εἶναι, ἀλλὰ μὴ δεσπότας τῶν χρημάτων.

Πλάτωνος.– Ὅστις σῶμα θεραπεύει τὸ ἑαυτοῦ, οὐχ ἑαυτὸν θεραπεύει· ὅστις δὲ χρήματα, οὐθ' ἑαυτόν, οὔτε τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔστι πορρωτέρω τῶν ἑαυτοῦ.

Διφίλου:

Εἰ μὴ τὸ λαβεῖν ἦν οὐδ' εἷς πονηρὸς ἦν.
Φιλαργυρία τοῦτ' ἔστιν, ὅταν ἀφεὶς σκοπεῖν
Τὰ δίκαια, τοῦ κέρδους διαπαντὸς δοῦλος ᾖς.

Ἀνακρέοντος.– Ἀνακρέων δωρεὰν παρὰ Πολυκράτους λαβὼν πέντε τάλαντα, ὡς ἐφρόντισεν ἐπ' αὐτοῖς δυοῖν νυκτοῖν, ἀπέδωκεν αὐτά, εἰπών, οὐ τιμᾶσθαι αὐτὰ τῆς ἐπ' αὐτοῖς φροντίδος.

Ἰσοκράτους.– Τίμα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν δυοῖν ἕνεκα, τοῦ τε ζημίαν μεγάλην ῥᾳδίως ἐκτῖσαι, καὶ τῷ φίλῳ σπουδαίῳ δυστυχοῦντι βοηθῆσαι· πρὸς δὲ τὸν ἄδηλον βίον μηδὲν ὑπερβαλλόντως, ἀλλὰ μετρίως αὐτὴν ἀγάπα.

Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ μέλλοντα.

Τοῦ Ἀριστίππου (ἀπὸ τὶς Γνῶμες): Δὲν εἶναι, ὅπως τὸ μεγαλύτερο ὑπόδημα, ἄχρηστα καὶ τὰ περισσότερα κτήματα. Γιατὶ τὸ ἐπιπλέον τοῦ ὑποδήματος ἐμποδίζει στὴ χρήση, ἐνῶ τὰ κτήματα μπορεῖς ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωση καὶ ὅλα νὰ τὰ χρησιμοποιεῖς καὶ ἕνα μέρος.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ ρήτορας Δημοσθένης ὅταν εἶδε νὰ κηδεύεται ἕνας φιλάργυρος εἶπε· Αὐτός, ἀφοῦ ἔζησε βίο ἀβίωτο, ἄφησε σὲ ἄλλους τὸ βιός του.

Νὰ προτιμᾶς τὴ ζημία μᾶλλον, παρὰ τὸ αἰσχρὸ κέρδος· γιατὶ ἡ ζημία θὰ σὲ λυπήσει μιὰ φορά, ἐνῶ τὸ ἄλλο σ' ὅλη τὴ ζωή σου.

Τοῦ Δημοκρίτου (ἢ τοῦ Θεοκρίτου): Ἔλεγε ὅτι οἱ περισσότεροι πλούσιοι εἶναι ἐπίτροποι καὶ ὄχι κύριοι τῶν χρημάτων.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὅποιος φροντίζει τὸ σῶμα του, δὲν φροντίζει τὸν ἑαυτό του· ὅποιος ὅμως φροντίζει τὰ χρήματα οὔτε τὸν ἑαυτό του φροντίζει, οὔτε τὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλ' εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τοῦ Διφίλου:

Ἂν δὲν ἦταν τὸ νὰ παίρνει κανείς, δὲν θὰ ὑπῆρχε πονηρός.
Φιλαργυρία εἶναι τοῦτο· ὅταν ἀφήσεις ἀπὸ τὸ στόχο
σου τὰ δίκαια, καὶ γίνεις γιὰ πάντα δοῦλος τοῦ κέρδους.

Τοῦ Ἀνακρέοντα: Ὁ Ἀνακρέοντας ποὺ ἔλαβε κάποτε δωρεὰ ἀπὸ τὸν Πολυκράτη πέντε τάλαντα, ἀφοῦ τὰ φύλαξε δύο νύχτες, τὰ ἐπέστρεψε λέγοντας· Δὲν ἀξίζουν τὴ φροντίδα μου αὐτά.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ ὑπολογίζεις σοβαρὰ τὴν περιουσία σου γιὰ δύο λόγους, καὶ γιὰ ν' ἀποκαταστήσεις εὔκολα μιὰ μεγάλη ζημία, καὶ νὰ βοηθήσεις ἕνα καλὸ φίλο ποὺ βρίσκεται σὲ ἀνάγκη· καὶ ἐπίσης νὰ τὴν ἀγαπᾶς ὄχι βέβαια ὑπερβολικὰ ἀλλὰ μέτρια λόγω τῆς ἄδηλης πορείας τῆς ζωῆς.

Νὰ ὑπομένεις τὰ παρόντα καὶ νὰ ζητᾶς τὰ μέλλοντα.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.
Περὶ αὐταρκείας.

Λουκᾶ 12, 22.– «Εἶπεν ὁ Κύριος· Μὴ μεριμνήσετε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε».

Φιλιππ. 4, 11· 12.– «Ἐγὼ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμί, αὐτάρκης εἶναι. Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι· καὶ χορτάζεσθαι, καὶ πεινᾶν· καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ».

Παροιμ. (Μασ. 30), 8-9.– «Πλοῦτον καὶ πενίαν μή μοι δός, Κύριε· σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα καὶ τὰ αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθεὶς ψευδὴς γένωμαι, καὶ εἴπω· Τίς με ὁρᾷ, ἢ πενηθεὶς κλέψω καὶ ὀμόσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 40, 18.– «Ζωὴ αὐταρκείας ἐργάτου γλυκανθήσεται».

Σοφία Σειρὰχ 31, 20.– «Ὕπνος ὑγείας ἐπὶ ἐντέρων μετρίων».

Βασιλείου.– Ἡ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶον δύναμις, αὐταρκείαν μὲν καὶ λιτότητα ῥαδίως κατεργάσατο καὶ ᾠκείωσε τῷ τρεφομένῳ, πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικιλίαν βρωμάτων παραλαβοῦσα, εἶτα ἀντισχεῖν πρὸς τὸ πέρας οὐκ ἐπαρκέσασα, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων πεποίηκεν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα, πολὺ τιμιώτερον τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐ πλούσιός ἐστιν ἐκεῖνος, ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ᾽ ὁ μὴ πολλῶν δεόμενος.

Πρὸς χρείαν, ἀδελφοί, οὐ πρὸς ἡδονὴν ἡ ζωὴ συμμετρεῖται. Τὸ οὖν περιττὸν τῆς φύσεως ἀποθέμενοι, τὸ ἀναγκαῖον μόνον ἀσπασώμεθα.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.
Γιὰ τὴν αὐτάρκεια.

Λουκᾶ 12, 22: «Εἶπε ὁ Κύριος· Μὴν ἀγωνιᾶτε γιὰ τὴ ζωή σας τί θὰ φᾶτε, οὔτε γιὰ τὸ σῶμα σας τί θὰ φορέσετε».

Φιλ. 4, 11, 12: «Ἐγὼ ἔμαθα νὰ εἶμαι αὐτάρκης σὲ ὅσα ἔχω. Μπορῶ νὰ ζῶ μὲ στερήσεις, μπορῶ νὰ ζῶ καὶ μὲ ἀφθονία· ἔχω μάθει ν' ἀντιμετωπίζω κάθε φορὰ ὁποιαδήποτε κατάσταση, καὶ νὰ εἶμαι χορτάτος καὶ νὰ πεινῶ, καὶ νὰ ἔχω περίσσευμα καὶ νὰ στεροῦμαι. Ὅλα τὰ μπορῶ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ ποὺ μὲ δυναμώνει».

Παροιμ. (Μασ. 30, 8): «Μὴ μοῦ δώσεις, Κύριε, πλοῦτο καὶ φτώχεια. Ἐξασφάλισέ μου ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ εἶμαι αὐτάρκης, μήπως ἀπὸ τὴν ἀφθονία σὲ ἀρνηθῶ καὶ πῶ· Ποιὸς μὲ βλέπει; Ἢ μήπως γίνω φτωχὸς καὶ ἀναγκασθῶ νὰ κλέψω καὶ ὁρκιστῶ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

Σοφ. Σειρ. 40, 18: «Ἡ ζωὴ τοῦ ἐργάτη μὲ αὐτάρκεια συνοδεύεται ἀπὸ γκυκύτητα».

Σοφ. Σειρ. 31, 20: «Ὁ ὑγιεινὸς ὕπνος θέλει στομάχι ἐλαφρό».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ δύναμη ποὺ κυβερνᾶ τὸ ζῶο εὔκολα βέβαια ἐπέτυχε τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴ λιτότητα καὶ τὴν ἔκανε λειτουργία σύμφωνη μ' αὐτὸ ποὺ τρέφεται. Ὅταν ὅμως κατέφυγε σὲ πολυτελεῖς καὶ διάφορες τροφές, στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξει ὥς τὸ τέλος, δημιούργησε τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀσθενειῶν.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τὸ νὰ ἔχεις λίγα μὲ τίμιο τρόπο, εἶναι πολὺ πιὸ καλὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἔχεις πολλὰ μὲ κακὸ τρόπο.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πλούσιος δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πολλά, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολλά.

Ἡ ζωή, ἀδελφοί μου, ὑπολογίζεται μὲ τὰ χρειαζούμενα ὄχι μὲ ὅσα προκαλοῦν ἡδονή. Ἂς ἀποβάλομε λοιπὸν τὸ περιττὸ ἀπὸ τὴ φύση μας κι ἂς ἀποδεχθοῦμε μόνο τὸ ἀναγκαῖο.

Νείλου.– Καλὸν τοῖς ὅροις τῆς χρείας ἐμμένειν, καὶ φιλονεικεῖν πάσῃ δυνάμει τούτους μὴ ὑπερβαίνειν. Ἐὰν γὰρ ὀλίγον παρενεχθῇ τις ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τὰ ἡδέα τοῦ βίου, οὐδεὶς λοιπὸν ἵστησι τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω φοράν.

Μέτρον κτήσεώς ἐστιν ἡ χρεία τοῦ σώματος, τὸ δὲ ταύτην ὑπερβαίνειν ἀκοσμία λοιπόν, καὶ οὐκέτι χρεία ἐστίν. Ὡς γὰρ ὁ συμμεμετρημένος τῷ σώματι χιτών, καὶ χρεία ἐστὶ καὶ κόσμος, ὁ δὲ πάντοθεν περιρρέων καὶ τοῖς ποσὶν ἐμπλεκόμενος καὶ τῇ γῇ μετὰ τοῦ ἀπρεποῦς ἐπισυρόμενος, ἐμπόδιον πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν γίνεται, οὕτως ἡ ὑπερβαίνουσα τὴν τοῦ σώματος χρείαν χρῆσις, καὶ πρὸς τὴν ἀρετήν ἐστιν ἐμπόδιον, καὶ πολλὴν ἔχει κατάγνωσιν παρὰ τοῖς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἐρευνᾶν δυναμένοις.

Κλήμεντος.– Ὀλιγοδεΐας μὲν ἐρασταί, πολυτέλειαν δὲ ὡς ψυχῆς καὶ σώματος νόσον ἐκτρεπόμενοι.

Ἡ τῶν ἀναγκαίων κτῆσις καὶ χρῆσις οὐ τὴν ποιότητα βλαβερὰν ἔχει, ἀλλὰ τὴν παρὰ τὸ μέτρον ποσότητα.

Φίλωνος.– Ὁ σπουδαῖος καὶ ὀλιγοδεὴς ἀθανάτου καὶ θνητῆς φύσεως μεθόριον· τὸ μὲν ἐπιδεὲς ἔχων διὰ σῶμα θνητόν, τὸ δὲ μὴ πολυδεὲς διὰ ψυχὴν ἐφιεμένην ἀθανασίας.

Δημοκρίτου.– Αὐταρκίῃ τροφῆς, μικρὰ νὺξ οὐδέποτε γίνεται.

Κλειτάρχου.– Ὀφείλομεν ἑαυτοὺς ἐθίζειν ἀπὸ ὀλίγων ζῆν, ἵνα μηδὲν αἰσχρὸν ἕνεκεν χρημάτων πάθωμεν.

Σωκράτους.– Σωκράτης ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τίς σοι πλουσιώτερος εἶναι δοκεῖ, εἶπεν· Ὁ ἐλαχίστοις ἀρκούμενος· αὐτάρκεια γάρ ἐστι φύσεως πλοῦτος.

Ὥσπερ εἰς ὁδὸν τὸν βίον, οὐ τὰ πολλοῦ ἄξια συντίθει ἐφόδια, ἀλλὰ ἀναγκαιότερα.

Τοῦ Νείλου: Εἶναι καλὸ νὰ περιοριζόμαστε στὰ ὅρια ἐκείνων ποὺ χρειαζόμαστε καὶ ν' ἀγωνιζόμαστε μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη νὰ μὴν τὰ ὑπερβαίνομε. Γιατί, ἂν λίγο παρεκκλίνει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία στὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς, κανένας δὲν μπορεῖ πλέον νὰ τὸν σταματήσει στὸν κατήφορο.

Μέτρο γιὰ τὴν ἀπόκτηση εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος. Τὸ νὰ ὑπερβαίνει κανεὶς τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος εἶναι ἀπρέπεια καὶ ὄχι ἀνάγκη. Ὅπως δηλαδὴ ὁ χιτώνας ποὺ εἶναι σύμμετρος μὲ τὸ σῶμα εἶναι καὶ χρειαζούμενος ἀλλὰ καὶ στολίζει, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ πέφτει ἀπὸ παντοῦ καὶ μπλέκεται στὰ πόδια, γίνεται ἐμπόδιο στὴν ἐργασία, ἔτσι καὶ ἡ χρήση ποὺ ὑπερβαίνει τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος εἶναι καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴ ἐμπόδιο καὶ ἐπισύρει πολλὴ καταδίκη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἐρευνοῦν τὴ φύση τῶν πραγμάτων.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἂς εἴμαστε ἐραστὲς τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀναγκῶν, καὶ ἂς ἀποφεύγομε τὴν πολυτέλεια σὰν νόσο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἡ ἀπόκτηση καὶ χρήση τῶν ἀναγκαίων δὲν βλάπτεται ἀπὸ τὴν ποιότητα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπέρμετρη ποσότητα.

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ σπουδαῖος καὶ ὀλιγαρκὴς ἄνθρωπος εἶναι τὸ μεθόριο τῆς ἀθάνατης καὶ θνητῆς φύσης· γιὰ τὸ θνητὸ σῶμα του ἔχει κάποιες ἀνάγκες, ἐξαιτίας ὅμως τῆς ψυχῆς του ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀθανασία δὲν ἔχει πολλές.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἡ αὐτάρκεια στὴν τροφή, ποτὲ δὲν περιορίζει τὴ νύχτα.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ὀφείλομε νὰ συνηθίζομε τὸν ἑαυτό μας νὰ ζεῖ μὲ τὰ λίγα, γιὰ νὰ μὴ πάθομε κανένα αἰσχρὸ ἐξαιτίας τῶν χρημάτων.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης, ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον, Ποιὸς εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου πλουσιότερος; ἀπάντησε· Ἐκεῖνος ποὺ ἀρκεῖται στὰ ἐλάχιστα· γιατὶ ἡ αὐτάρκεια εἶναι πλοῦτος τῆς φύσης.

Στὴ ζωή, ὅπως καὶ στὸ δρόμο, δὲν βοηθοῦν τὰ ἀκριβὰ ἐφόδια, ἀλλὰ τὰ πιὸ ἀπαραίτητα.

Βέλτιόν ἐστιν ἐν μιᾷ περιουσίᾳ συστελλόμενον εὐθυμεῖν, ἢ μεγάλης τυγχάνοντα δυστυχεῖν.

Ἀλεξάνδρου.– Εἰπόντος αὐτῷ τινος τῶν δοκούντων εὐνοεῖν, ὅτι Δύνανται αἱ πόλεις σου πλεῖον παρέχειν ἐξόδους; ἔφη· Κηπουρὸν μισῶ τὸν ἐκ ριζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα.

Δημοκρίτου.– Τράπεζαν πολυτελέα μὲν τύχη παρατίθησιν, αὐταρκέα δὲ σωφροσύνη.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτους.– Αὐτάρκεια, καθάπερ ὁδὸς βραχεῖα καὶ ἐπιτερπής, χάριν μὲν ἔχει μεγάλην, πόνον δὲ μικρόν.

Ὀχύρωσον σαυτὸν τῇ αὐταρκείᾳ· τοῦτο γὰρ δυσάλωτόν ἐστιν χωρίον.

Σωκράτους.– Ξανθίπης Σωκράτει τῷ ἀνδρὶ ἐπιτιμώσης, διότι λιτῶς παρεσκευάζετο ὑποδέξασθαι φίλους, εἶπεν· Εἰ μὲν ἡμέτεροί εἰσιν, οὐδὲν ἐκείνοις μελήσει· εἰ δὲ ἀλλότριοι, ἡμῖν περὶ αὐτῶν οὐδὲν μελήσει.

Εἶναι καλύτερο νὰ περιορίζεται κανεὶς σὲ μικρὴ περιουσία καὶ νὰ εὐτυχεῖ, παρὰ νὰ ἔχει πολλὴ καὶ νὰ δυστυχεῖ.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὅταν κάποιος τοῦ εἶπε, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔδειχναν ὅτι τὸν ἀγαποῦσαν, 'Μποροῦν οἱ πόλεις σου νὰ δίνουν περισσότερους φόρους', εἶπε· Μισῶ τὸν κηπουρὸ ποὺ βγάζει τὰ λαχανικὰ ἀπὸ τὴ ρίζα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὸ πλούσιο τραπέζι τὸ παραθέτει ἡ τύχη, ἐνῶ τὸ τραπέζι τῆς αὐτάρκειας ἡ σωφροσύνη.

Ἀπὸ τὶς γνῶμες τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τοῦ Ἰσοκράτη: Ἡ αὐτάρκεια, σὰν τὸν σύντομο κι εὐχάριστο δρόμο, ἔχει μεγάλη χάρη καὶ κόπο λίγο.

Ὀχύρωσε τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν αὐτάρκεια· γιατὶ αὐτὸ εἶναι μιὰ θέση ποὺ δύσκολα κυριεύεται.

Τοῦ Σωκράτη: Ἡ Ξανθίππη κατηγοροῦσε τὸν Σωκράτη τὸν ἄντρα της, γιατὶ ἑτοίμαζε λιτὴ ὑποδοχὴ στοὺς φίλους του, κι αὐτὸς εἶπε· Ἂν εἶναι δικοί μας, δὲν θὰ τοὺς πειράξει καθόλου· ἂν πάλι εἶναι ξένοι, τότε ἐμᾶς δὲν θὰ μᾶς νοιάξει καθόλου γι' αὐτούς.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ΄.
Περὶ προσευχῆς.

Ματθ. 6, 7-8.– «Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν».

Ἰακ. 5, 13-15.– «Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμίν; Προσευχέσθω. Εὐθυμεῖ τις; Ψαλλέτω. Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντς αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

Παροιμ. 15, 8.– «Θυσίαι ἀσεβῶν βδέλυγμα Κυρίῳ, προσευχαὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ».

Σοφία. Σειρὰχ 7, 10.– «Μὴ ὀλιγοψυχήσῃς ἐν τῇ προσευχῇ σου».

Σοφία Σειρὰχ 18, 22.– «Μὴ ἐμποδίσῃς τοῦ ἀποδοῦναι εὐχὴν εὐκαίρως».

Βασιλείου.– Ἡ θεία ἀκοή, οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἴσθησιν. Οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἢ οὐκ ἀκούεις ὅτι Μωϋσῆς μηδὲν φθεγγόμενος, τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἠκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου, λέγοντος, «Τί βοᾷς πρός με;».

Ἔργων γὰρ δικαίων παρουσία, μεγαλοφωνία ἐστὶ παρὰ Θεῷ.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ΄.

Γιὰ τὴν προσευχή.

Ματθ. 6, 7-8: «Μὴ περιττολογήσετε, ὅταν προσεύχεσθε, ὅπως οἱ ἐθνικοί· γιατὶ νομίζουν ὅτι θ' ἀκουστοῦν μὲ τὴν πολυλογία τους. Μὴ γίνετε λοιπὸν ὅμοιοι μ' αὐτούς. Γιατὶ γνωρίζει ὁ Πατέρας σας τί σᾶς χρειάζεται, προτοῦ ἐσεῖς τοῦ τὰ ζητήσετε».

Ἰακ. 5, 13-15: Ὑποφέρει κάποιος ἀνάμεσά σας; Νὰ προσεύχεται. Εἶναι χαρούμενος; Ἂς ψάλλει. Εἶναι ἄρρωστος κάποιος ἀπὸ σᾶς; Ἂς προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἂς προσ-ευχηθοῦν γι' αὐτόν, ἀφοῦ τὸν ἀλείψουν μὲ λάδι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ πίστη θὰ σώσει τὸν ἄρρωστο καὶ θὰ τὸν σηκώσει ὁ Κύριος, κι ἂν ἔχει διαπράξει ἁμαρτίες, θὰ τοῦ συγχωρεθοῦν».

Παροιμ. (15,8). Τὶς θησίες τῶν ἀσεβῶν τὶς ἀποποιεῖται ὁ Κύριος· δέχεται ὅμως τὶς προσευχὲς ἐκείνων ποὺ βαδίζουν ὀρθά.

Σοφ. Σειρ. 7, 10: «Κατὰ τὴν προσευχή σου μὴ δείξεις ὀλιγοψυχία».

Σοφ. Σειρ. 18, 22: «Μὴν ἐμποδίσεις νὰ γίνει προσευχὴ κατάλληλη γιὰ τὴν περίσταση στὸν Κύριο».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ ἀκοὴ τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ φωνὴ γιὰ νὰ ἀκούσει. Γιατὶ μπορεῖ καὶ μὲ τὸ κίνημα τῆς καρδιᾶς νὰ καταλάβει αὐτὰ ποὺ τοῦ ζητοῦν. Ἢ δὲν ἔχεις ἀκούσει ὅτι ὁ Μωυσῆς, χωρὶς νὰ πεῖ τίποτε, μὲ τοὺς ἀλάλητους στεναγμούς του[20] συνομιλώντας μὲ τὸν Κύριο, γινόταν ἀκουστὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ τοῦ ἔλεγε, «Τί φωνάζεις πρὸς ἐμένα;»[21].

Ἡ παρουσία ἔργων δίκαιων εἶναι γιὰ τὸν Θεὸ μεγάλη φωνή.

---

20. Ρωμ. 8, 26.
21. Ἐξ. 14, 15.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Μὴ μικρολογίαν καταγνωσθῶμεν, ἐν τῷ μικρὰ αἰτεῖν ἡμᾶς καὶ τοῦ διδόντος ἀνάξια.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Μέγα ἀγαθὸν εὐχή, ἐὰν μετὰ διανοίας εὐχαρίστου γένηται· ἐὰν παιδεύσωμεν ἑαυτοῦ μὴ μόνον λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ. Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν δίδωσι, ποτὲ δὲ οὔ, ἀμφότερα χρησίμως. Ὥστε, κἂν λάβῃς, κἂν μὴ λάβῃς, ἔλαβες ἐν τῷ μὴ ἀπολαβεῖν. Κἂν ἐπιτύχῃς, κἂν μὴ ἐπιτύχῃς, ἔτυχες ἐν τῷ μὴ ἐπιτυχεῖν. Ἔστι γὰρ ὅτε τὸ μὴ λαβεῖν λυσιτελέστερον. Εἰ γὰρ μὴ συμφέρον ἡμῖν ἦν πολλάκις τὸ μὴ λαβεῖν, πάντως ἔδωκεν ἄν. Τὸ δὲ συμφερόντως ἀποτυχεῖν, ἐπιτυχεῖν ἐστιν.

Ὅταν ἐκ καθαρῶν χειλέων ἐξέρχηται δέησις καὶ ἐκ καρδίας ἀνυποκρίτου, οἶδε φθάσαι τὸ ἀκολάκευτον οὖς τοῦ Δεσπότου.

Ὅταν δι' εὐχῆς αἰτησώμεθά τι τὸν Δεσπότην, μὴ ταχέως ἐξατονήσωμεν, ἀλλὰ τὸ συνεχὲς τῆς ἀποτυχίας, τῇ συνεχείᾳ τῆς αἰτήσεως ἐκνικήσωμεν.

Ἐν ταῖς ἀναβολαῖς καὶ ἐν ταῖς ὑπερθέσεσι τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μὴ προκάμνωμεν, μηδὲ προαναπίπτωμεν. Πολλάκις γὰρ ὁ Δεσπότης τὴν δοκοῦσαν ἀναβολήν, εἰς τὴν τῆς πίστεως γυμνασίαν παρέλκει.

Καλὸν πάντοτε διὰ προσευχῆς ὁμιλεῖν τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ συντυχία ἀνδρὸς ἀγαθοῦ βελτιοῖ τὸν ἐντυγχάνοντα, πόσῳ μᾶλλον τὸ καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ καθομιλεῖν τῷ Θεῷ;

Πολλάκις ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται τὴν αἴτησιν, οὐ βουλόμενος ἡμᾶς παρελκῦσαι, ἀλλὰ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως τὴν διηνεκῆ προσεδρείαν ἡμῖν σοφιζόμενος. Οὕτω γὰρ καὶ φιλόστοργοι πατέρες ποιοῦσι, τὰ ῥάθυμα τῶν παίδων καὶ πρὸς τὰ παιδικὰ παίγνια τρέχοντα, πολλάκις ὑποσχέσει δέσεως καὶ δώρου μεγίστου κατέχουσι παρ' ἑαυτοῖς.

Ἀνθρώπων μὲν γὰρ δεόμενοι, καὶ δαπάνης χρημάτων δεόμεθα καὶ κολακείας δουλοπρεποῦς, καὶ πολλῆς περιόδου καὶ

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἂς μὴν καταδικαστοῦμε γιὰ μικρολογία, ἐπειδὴ ζητοῦμε ἀσήμαντα πράγματα ἀνάξια γιὰ ἐκεῖνον ποὺ μᾶς τὰ δίνει.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἡ προσευχὴ εἶναι μεγάλο ἀγαθό, ἂν γίνει μὲ διάθεση εὐχαριστίας, ἂν μάθομε τὸν ἑαυτό μας νὰ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, ὄχι μόνο ὅταν παίρνομε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυγχάνομε. Γιατὶ κάποτε τὰ παραχωρεῖ καὶ τὰ δύο πρὸς ὠφέλειά μας. Ὥστε εἴτε λάβεις εἴτε δὲν λάβεις, ἔχεις λάβει μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχεις λάβει. Κι ἂν ἐπιτύχεις στὸ αἴτημά σου κι ἂν δὲν ἐπιτύχεις, ἐπέτυχες μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπιτύχεις. Κάποτε δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ λάβεις εἶναι πιὸ ὠφέλιμο. Γιατί, ἂν δὲν ἦταν πολλὲς φορὲς συμφέρον μας τὸ νὰ μὴ λάβομε, ὁπωσδήποτε θὰ μᾶς τὸ εἶχε δώσει. Τὸ νὰ ἀποτύχει λοιπὸν κανεὶς γιὰ τὸ συμφέρον του εἶναι ἐπιτυχία,

Ὅταν βγαίνει δέηση ἀπὸ καθαρὰ χείλη καὶ ἀνυπόκριτη καρδιά, ἔχει τὴ δύναμη νὰ φτάσει στὸ ἀκολάκευτο αὐτὶ τοῦ Κυρίου.

Ὅταν ζητήσομε μὲ προσευχὴ κάτι ἀπὸ τὸν Κύριο, νὰ μὴν ἀπογοητευθοῦμε ἀμέσως, ἀλλὰ ἂς νικήσομε τὴ συνέχεια τῆς ἀποτυχίας μὲ τὴ συνέχιση τῆς αἴτησής μας.

Στὶς καθυστερήσεις καὶ τὶς ἀναβολὲς τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ἂς μὴν ἀπαυδοῦμε γρήγορα οὔτε ν' ἀποθαρρυνόμαστε. Γιατὶ πολλὲς φορὲς ὁ Κύριος τὴν ἀναβολὴ ποὺ νομίζομε τὴν παρατείνει, γιὰ νὰ ἀσκήσει τὴν πίστη μας.

Εἶναι καλὸ νὰ συνομιλοῦμε πάντα μὲ τὴν προσευχὴ στὸν Θεό. Ἂν δηλαδὴ συνάντηση μὲ κάποιον ἀξιόλογο ἄνθρωπο βελτιώνει ἐκεῖνον ποὺ τὸν συναντᾶ, πόσο περισσότερο τὸ νὰ συνομιλεῖ κανεὶς μὲ τὸν Θεὸ μέρα καὶ νύχτα;

Πολλὲς φορὲς ὁ Θεὸς ἀναβάλλει τὴν αἴτησή μας ὄχι γιατὶ τοῦ ἀρέσει νὰ ἐπιβραδύνει τὴν πρὸς ἐμᾶς χορηγία, ἀλλ' ἐπειδὴ μηχανεύεται μὲ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς παραχώρησης τὴν ἀδιάκοπη ἐπιμονή μας. Τὸ ἴδιο δηλαδὴ κάνουν καὶ οἱ φιλόστοργοι πατέρες· τὰ ράθυμα παιδιά τους ποὺ τρέχουν στὰ παιγνίδια, συχνὰ τὰ κρατοῦν κοντά τους μὲ ὑποσχέσεις γιὰ ἕνα πολὺ μεγάλο δῶρο.

Ὅταν ἔχομε ἀνάγκη κάποιον ἄνθρωπο, μᾶς χρειάζονται καὶ χρήματα νὰ δαπανήσομε καὶ νὰ τοὺς κολακεύσομε δουλικὰ καὶ

πραγματείας χρεία. Οὐ γὰρ ἐξ εὐθείας αὐτοῖς τοῖς κυρίοις δοῦναι τὴν χάριν ἔνι καὶ διαλεχθῆναι πολλάκις, ἀλλ᾽ ἀνάγκη πρότερον διακόνους καὶ οἰκονόμους αὐτῶν καὶ ἐπιτρόπους, καὶ χρήμασι καὶ ῥήμασι καὶ παντὶ θεραπεῦσαι τρόπῳ, καὶ τότε δι᾽ ἐκείνων τὴν αἴτησιν λαβεῖν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν οὕτως. Οὐ γὰρ δεῖται μεσιτῶν ἐπὶ τῶν ἀξιούντων· οὐδ᾽ οὕτως δι᾽ ἑτέρων παρακαλούμενος, ὡς δι᾽ ἡμῶν αὐτῶν δεομένων ἐπινεύει τῇ χάριτι.

Εὔηχός ἐστιν ἐκείνη ἡ φωνή, καὶ μέχρι τῆς θείας ἀναβαίνουσα ἀκοῆς· οὐχ ἡ μετά τινος διατάσεως γινομένη κραυγή, ἀλλ᾽ ἡ ἀπὸ καθαρᾶς συνειδήσεως ἀναπτομένη ἐνθύμησις.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὁ ἐν καιρῷ προσευχῆς μὴ πρὸς τὰ λυσιτελοῦντα τῇ ψυχῇ τεταμένος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐμπαθεῖς τῆς διανοίας κινήσεις, συνδιατίθεσθαι τὸν Θεὸν ἀξιῶν, λῆρός τίς ἐστιν, ὡς ἀληθῶς, καὶ βαττολόγος καὶ φλήναφος καὶ φλύαρος, καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς τοιαύτης σημασίας ἐστίν.

Εὐσεβίου.– Ὑπὲρ τῆς κοινῆς χρὴ εὔχεσθαι πρότερον σωτηρίας, εἶθ᾽ οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν.

Νείλου.– Ὥσπερ τὰ στρουθία διὰ τῆς τῶν πτερῶν κινήσεως μετάρσια γίνεται, οὕτω καὶ ὁ θεοσεβὴς ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν ἐπιγείων πρὸς τὰ οὐράνια διὰ προσευχῶν μετατίθησιν ἑαυτόν.

Ἐὰν κακῶς καὶ ἀσυμφόρως αἰτεῖς, καθάπερ ὁ πυρέττων ἄνθρωπος παρακαλεῖ παρασχεῖν αὐτῷ οἶνον, προβλέπων ὁ Θεὸς τὰ μέλλοντα οὐ ποιεῖ τὸ θέλημά σου, οὐδὲ παρέχει τὴν ἀλόγιστον δέησιν.

Μὴ πλοῦτον ἐν δεήσει ζητήσῃς, μὴ ὑγείαν, ἢ τῶν ἐχθρῶν ἄμυναν· μὴ δόξαν ἀνθρωπίνην· ἀλλὰ μόνον τὰ συντελοῦντα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς.

Ὥσπερ τὸ ἀναπνεῖν οὐδέποτε ἄκαιρον, οὕτως οὔτε τὸ αἰτεῖσθαι παρὰ Κυρίου αἰτήματα μυστικὰ μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς.

Ὅταν περί τινος ἀγαθοῦ παρακαλέσῃς τὸν Θεόν, καὶ μὴ

χρειάζεται ἀκόμα πολὺ διάστημα καὶ διαπραγμάτευση. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δώσει κανεὶς σ' αὐτοὺς τοὺς κυρίους κατ' εὐθείαν τὸ δῶρο του καὶ συχνὰ οὔτε καὶ νὰ μιλήσει μαζί τους, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη προηγουμένως καὶ τοὺς οἰκονόμους καὶ τοὺς ἐπιτρόπους νὰ καλοπιάσει μὲ χρήματα καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ κάθε τρόπο καὶ τέλος μέσω αὐτῶν νὰ λάβει ὅ,τι ζητοῦσε. Μὲ τὸν Θεὸ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Γιατὶ δὲν χρειάζεται μεσίτης γιὰ ἐκείνους ποὺ παρακαλοῦν, οὔτε συγκατανεύει τόσο εὔκολα νὰ μᾶς κάνει τὴ χάρη μὲ τὸν τρόπο τῆς παράκλησης ἀπὸ ἄλλους, ὅσο ἂν τὸν παρακαλέσομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.

Ἠχεῖ ὡραῖα ἐκείνη ἡ φωνὴ καὶ ἀνεβαίνει ὥς τὴ θεία ἀκοή, ὄχι ἐκείνη ποὺ μὲ τὴν ἔνταση γίνεται κραυγή, ἀλλὰ ἡ σκέψη ποὺ ἀνεβαίνει φτερωτὴ ἀπὸ τὴν καθαρὴ συνείδηση.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅποιος τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς δὲν εἶναι στραμμένος σὲ ὅσα ὠφελοῦν τὴν ψυχὴ ἀλλὰ στοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς τῆς σκέψης, κι ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ συμφωνήσει ὁ Θεός, εἶναι ἕνας φλύαρος ἀληθινὰ καὶ μάταιος πολυλογὰς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει αὐτὴ τὴ σημασία.

Τοῦ Εὐσεβίου: Πρῶτα πρέπει νὰ προσευχόμαστε γιὰ τὴν κοινὴ σωτηρία, κι ἔπειτα γιὰ τὴ δική μας.

Τοῦ Νείλου: Ὅπως τὰ σπουργίτια μὲ τὴν κίνηση τῶν φτερῶν τους ἀνεβαίνουν στὰ ὕψη, ἔτσι καὶ ὁ θεοσεβὴς ἄνθρωπος μετατίθεται ἀπὸ τὰ ἐπίγεια στὰ οὐράνια μὲ τὶς προσευχές.

Ἂν ζητεῖς μὲ τρόπο κακὸ καὶ ἀσύμφορο, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πυρετὸ παρακαλεῖ νὰ τοῦ δώσουν κρασί, ὁ Θεὸς προβλέποντας τί θὰ συμβεῖ στὸ μέλλον δὲν κάνει τὸ θέλημά σου οὔτε ἱκανοποιεῖ τὴν ἀπερίσκεπτη αἴτηση.

Στὴν προσευχή σου μὴ ζητήσεις πλοῦτο, οὔτε ὑγεία ἢ ὑπεράσπιση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐχθρῶν, οὔτε δόξα ἀνθρώπινη, ἀλλὰ μονάχα ὅσα συντελοῦν στὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς.

Ὅπως ἡ ἀναπνοὴ δὲν ὑπάρχει καιρὸς ποὺ νὰ μὴ γίνεται, ἔτσι δὲν ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ ζητοῦμε δῶρα μυστικὰ ἀπὸ τὸν Κύριο ὥς τὴν τελευταῖα μας πνοή.

Ὅταν παρακαλέσεις τὸν Θεὸ γιὰ κάποιο καλὸ καὶ δὲ σὲ ἀκού-

εἰσακούσῃ σου παραυτίκα, μὴ ὀλιγωρήσῃς, μηδὲ ὀλιγοψυχήσῃς· πολλάκις γὰρ πρὸς τὸ παρὸν οὐ συμφέρει σοι τὸ αἴτημα.

Ἀριστοτέλους.– Τὸν εὐχόμενον δεῖ φρόνιμον εἶναι· μὴ λάθῃ τι κακὸν εὐξάμενος ἑαυτῷ.

Ἀλεξάνδρου.– Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεύς, ἐπεὶ Ἀντίπατρος αὐτῷ πολλὰ κατὰ τῆς μητρὸς ἔγραφεν, Ἀγνοεῖς, ἔφη, Ἀντίπατρε, ὅτι μητρὸς ἓν δάκρυον, πολλῶν διαβολῶν ἐπιστολὰς ἀπαλείφει;

Ἐπικούρου.– Εἰ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εὐχαῖς ὁ Θεὸς κατηκολούθει, θᾶττον ἂν ἀπόλοιντο πάντες ἄνθρωποι, συνεχῶς πολλὰ καὶ χαλεπὰ κατ' ἀλλήλων εὐχόμενοι.

Ἰσοκράτους.– Οἱ ἄνθρωποι τότε γίνονται βελτίους, ὅταν Θεῷ προσέρχωνται· ὅμοιον δὲ ἔχουσι Θεῷ, τὸ εὐεργετεῖν καὶ ἀληθεύειν.

Βίαντος.– Οὗτος συμπλέων ποτὲ ἀσεβέσι, χειμαζομένης τῆς νεώς, κἀκείνων θεοὺς ἐπικαλουμένων, Σιγᾶτε, ἔφη, μὴ αἴσθωνται ἡμᾶς ἐνθάδε πλέοντας.

Τοὺς αἰτουμένους παρὰ τῶν θεῶν φρένας ἀγαθάς, καὶ μὴ ἑαυτοὺς παιδεύοντας, ἀναισθήτους ἔφασκεν εἶναι. Οὔτε γὰρ ζωγράφον εὐχόμενον τοῖς θεοῖς δοῦναι αὐτῷ γραμμὴ καὶ εὔχροιαν λαβεῖν ἄν, εἰ μὴ μάθοι τέχνην· οὔτε μουσικὸν γενέσθαι ποτ' ἂν ἕνεκεν εὐχῆς, εἰ μὴ ἂν τὰ μουσικὰ μάθοι. Τὸν δὲ αὐτὸν τρόπον, οὐδ' ἂν φρόνιμόν τινα γενέσθαι εὐχόμενον, εἰ μὴ τούτων τὴν μάθησιν λάβοι.

σει ἀμέσως, μὴν ἀμελήσεις οὔτε νὰ λιποψυχήσεις. Γιατὶ πολλὲς φορὲς γιὰ τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν σοῦ συμφέρει τὸ αἴτημα.

Τοῦ 'Αριστοτέλη: Ὅποιος προσεύχεται πρέπει νὰ ἔχει τὸ νοῦ του μήπως κατὰ λάθος ζητήσει κάτι κακὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ 'Αλεξάνδρου: Ὁ βασιλιὰς 'Αλέξανδρος, ἐπειδὴ ὁ 'Αντίπατρος τοῦ ἔγραφε πολλὰ ἐναντίον τῆς μητέρας του, εἶπε· 'Αγνοεῖς, 'Αντίπατρε, ὅτι ἕνα δακρυ τῆς μάννας σβήνει πολλὲς συκοφαντικὲς ἐπιστολές;

Τοῦ 'Επικούρου. Ἂν ὁ Θεὸς ἀκολουθοῦσε τὶς προσευχὲς τῶν ἀνθρώπων, πολὺ γρήγορα θὰ εἶχαν χαθεῖ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ συνεχῶς εὔχονται ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου πολλὰ καὶ φοβερὰ πράγματα.

Τοῦ 'Ισοκράτη: Οἱ ἄνθρωποι τότε γίνονται καλύτεροι, ὅταν πλησιάζουν στὸν Θεό, καὶ ὁμοιάζουν μὲ τὸν Θεὸ στὸ νὰ εὐεργετοῦν καὶ νὰ εἶναι εἰλικρινεῖς.

Τοῦ Βίαντα: Αὐτὸς ταξίδευε κάποτε μαζὶ μὲ ἀνθρώπους ἀσεβεῖς κι ἐπειδὴ τὸ καράβι θαλασσοδερνόταν κι ἐκεῖνοι ἐπικαλοῦνταν τοὺς θεούς, τοὺς εἶπε· Σιγά, μὴν ἀντιληφθοῦν ὅτι πλέομε ἐδῶ.

'Εκεῖνοι ποὺ ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς καλὰ μυαλὰ καὶ δὲν παίδευαν τὸν ἑαυτό τους, ἔλεγε ὅτι εἶναι ἀναίσθητοι. Γιατὶ οὔτε ὁ ζωγράφος ποὺ ζητᾶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς νὰ τοῦ δώσουν γραμμὲς καὶ χρώματα ὡραῖα θὰ τὰ λάβει ποτέ, ἂν δὲν μάθει τὴν τέχνη, οὔτε μουσικὸς θὰ μποροῦσε νὰ γίνει ποτὲ κανεὶς χάρη στὴν προσευχή του, ἂν δὲ μάθει τὰ μουσικά. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν μπορεῖ κάποιος ν' ἀποκτήσει φρόνηση μὲ τὴν προσευχή του, ἂν δὲν λάβει πρῶτα κάποια μάθηση γι' αὐτά.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.
Περὶ διδαχῆς καὶ λόγων.

Ματθ. 5, 19.– «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

Ἰακ. 1, 19· 3, 2.– «Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι». Καί, «Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίσει, οὗτος τέλειός ἐστι, δυνάμενος χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα».

Παροιμ. 23, 9.– «Εἰς ὦτα ἄφρονος μηδὲν λέγε, μή ποτε μυκτηρίσῃ τοὺς συνετούς σου λόγους».

Σοφία Σειρὰχ 21, 16.– «Ἐξήγησις μωροῦ, ὡς ἐν ὁδῷ φορτίον, ἐπὶ δὲ χείλη συνετοῦ εὑρεθήσεται χάρις».

Βασιλείου.– Μήποτε τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ λόγου ἄχρηστα ποιήσωμεν ἡμῖν τὰ φιλοπόνως συνειλεγμένα. Ἀτονοῦσα μὲν ἡ διάνοια πάντων ὁμοῦ περιδράξασθαι, ὅμοιον πάσχει γαστρί, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κόρου εἰς πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμφθέντα μὴ δυναμένῃ.

Βέλτιον τὰς ἑαυτῶν ἡνίας ἐνδιδόναι τεχνικωτέροις, ἢ ἄλλων ἡνιόχους εἶναι ἀνεπιστήμονας· καὶ ἀκοὴν ὑποτιθέναι μᾶλλον εὐγνώμονα, ἢ γλῶσσαν κινεῖν ἀπαίδευτον.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Ἄφωνον ἔργον κρεῖττον ἀπράκτου λόγου.
Βίου μὲν οὐδεὶς πώποτε ὑψώθη δίχα,
Λόγου δὲ πολλοὶ τοῦ κενῶς ψοφουμένου.
Ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.
Τοῦ λαλεῖν αἰσχρά, τὸ ἀκούειν ἀτιμότερον.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.
Γιὰ τὴ διδασκαλία καὶ τοὺς λόγους.

Ματθ. 5, 19: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ὅποιος πράξει καὶ διδάξει, αὐτὸς θὰ ὀνομασθεῖ μέγας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ἰακ. 1, 19· 3, 2: «Ὁ καθένας νὰ εἶναι πρόθυμος ν' ἀκούσει, ἀλλὰ νὰ μὴ βιάζεται νὰ μιλήσει». Καὶ «Ὅποιος δὲν κάνει σφάλμα στὸ λόγο του εἶναι τέλειος, καὶ μπορεῖ νὰ χαλιναγωγήσει καὶ ὅλο τὸ σῶμα του».

Παροιμ. 23, 9: «Μὴ λὲς τίποτε στὸν ἀνόητο, μήπως εἰρωνευτεῖ κάποτε τὰ φρόνιμα λόγια σου».

Σοφ. Σειρ. 21, 16: «Ἡ διήγηση ἑνὸς ἀνόητου μοιάζει μὲ φορτίο στὸ δρόμο, ἐνῶ στὰ χείλη τοῦ συνετοῦ ἀνθεῖ ἡ χάρη».

Τοῦ Βασιλείου: Νὰ προσέχομε μήπως μὲ τὴν ἀμετροέπειά μας κάνομε ἄχρηστα ὅσα μαζέψαμε μὲ φιλοπονία. Γιατί, ὅταν ὁ νοῦς μας δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ δεχθεῖ μαζὶ τὰ πάντα, παθαίνει ὅμοια μὲ τὸ στομάχι, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χωνέψει ὅσα ἔλαβε ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ κόρο.

Εἶναι καλύτερο νὰ παραδίδομε τὰ χαλινάρια μας σὲ ἄλλους ποὺ ξέρουν καλύτερα τὴν τέχνη, παρὰ νὰ εἴμαστε, χωρὶς νὰ ἔχομε γνώση, ἡνίοχοι ἄλλων. Καὶ ἐπίσης νὰ παρέχομε πρόθυμη μᾶλλον τὴν ἀκοή μας, παρὰ νὰ μιλοῦμε μὲ γλώσσα ποὺ δὲν ἔχει παιδευθεῖ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Ἄφωνο ἔργο εἶναι καλύτερο ἀπὸ λόγο δίχως ἔργο.
Χωρὶς ἔργο στὴ ζωὴ κανένας δὲν ὑψώθηκε ποτέ,
πολλοὶ ὅμως χωρὶς λόγια ποὺ ἠχοῦνε κούφια.
Ἢ νὰ μὴ διδάσκεις, ἢ νὰ διδάσκεις μὲ τὸν τρόπο.
Τὸ νὰ μιλᾶς αἰσχρὰ εἶναι πιὸ ἀτιμωτικὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἀκοῦς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τότε μάλιστα οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν ἀγαθὸν ἀγωνίζονται ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχωσι τὰ παραδείγματα.

Οὐκ ἀκίνδυνον ἡ ἀκρόασις, ὅταν ἡ διὰ τῶν ἔργων προσθήκη μὴ γένηται.

Ἔστι γνῶσις λόγου χωρίς, καὶ ἔστι γνῶσις μετὰ λόγου. Καὶ γὰρ εἰσὶ πολλοὶ γνῶσιν μὲν ἔχοντες, λόγον δὲ οὐκ ἔχοντες.

Νείλου.– Περισσὸς πᾶς λόγος πρὸς διόρθωσιν, ὅταν ἡ τῶν ἀκουόντων πρὸς τὸ χεῖρον νεύουσα σπουδὴ τοῖς κατὰ συμβουλὴν λεγομένοις ἐναντίως διάκειται.

Διδύμου.– Τότε ἀνύει διδάσκαλος καὶ πιστεύεται λέγων, ὅταν ἀφ' ὧν πράττει, παιδεύει, κατὰ τό, «Ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν».

Μοσχίωνος.– Τὸν προσομιλοῦντα τριχῇ διασκοποῦ, ὡς ἀμείνονα, ἢ ὡς ἥττονα, ἢ ὡς ἴσον· καὶ εἰ μὲν ἀμείνονα, ἀκούειν χρὴ καὶ πείθεσθαι αὐτῷ· εἴ δὲ ἥττω, ἀπειθεῖν· εἰ δὲ ἴσον, συμφωνεῖν.

Δημώνακτος.– Ὁ λόγος ὥσπερ πλάστης ἀγαθὸς τῆς ψυχῆς περιτίθεται σχῆμα.

Σόλωνος.– Ὅσον ἐν πολέμῳ δύναται σίδηρος, τοσοῦτον ἐν πολιτείᾳ λόγος εὖ ἔχων ἰσχύει.

Ὁ αὐτὸς ἔφασκε, τὸν λόγον εἴδωλον εἶναι τῶν ἔργων.

Διογένους.– Τοὺς ῥήτορας τὰ δίκαια μὲν ἔφη ἐσπουδακέναι λέγειν, πράττειν δὲ οὐδαμῶς.

Ἀττικοῦ τινος ἐγκαλοῦντος αὐτῷ, διατί Λακεδαιμονίους μᾶλλον ἐπαινῶν, παρ' ἐκείνοις οὐ διατρίβει; Οὐδὲ γὰρ ἰατρός, ἔφη, ὑγείας ὢν ποιητικός, ἐν τοῖς ὑγιαίνουσι τὴν διατριβὴν ποιεῖται.

Ἐτεοκλέους.– Μὴ τὰς τῶν λεγόντων, ἔφη, δυνάμεις, ἀλλὰ τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις δοκιμάζειν.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Τότε προπάντων οἱ μαθητὲς ἐπιδίδονται στὴν καλὴ ἅμιλλα, ὅταν ἔχουν τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς δασκάλους τους.

Δὲν εἶναι ἀκίνδυνη ἡ ἀκρόαση, ὅταν δὲν προστεθοῦν στὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα.

Ὑπάρχει γνώση χωρὶς λόγο καὶ ὑπάρχει γνώση μὲ λόγο. Γιατὶ βέβαια ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ ἔχουν γνώση, δὲν ἔχουν ὅμως γνώση.

Τοῦ Νείλου: Εἶναι περιττὸς κάθε λόγος διόρθωσης, ὅταν ὁ ζῆλος ἐκείνων ποὺ ἀκοῦνε κλίνοντας στὸ χειρότερο εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὶς συμβουλές.

Τοῦ Διδύμου: Τότε πετυχαίνει ὁ δάσκαλος καὶ γίνεται πιστευτὸς σὲ ὅ,τι λέγει, ὅταν παιδεύει ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πράττει σύμφωνα μὲ τὸ λόγο· «Ὅσα ἄρχισε ὁ Ἰησοῦς νὰ πράττει καὶ νὰ διδάσκει»[22].

Τοῦ Μοσχίωνα: Ἐκεῖνον ποὺ μιλᾶ μαζί σου ἐξέτασέ τον ἀπὸ τρεῖς ἐκδοχές· ἢ ὡς καλύτερό σου, ἢ ὡς κατώτερο ἢ ὡς ἴσο. Κι ἂν τὸν θεωρεῖς ὡς καλύτερο, πρέπει νὰ τὸν ἀκοῦς καὶ νὰ πείθεσαι· ἂν ὡς κατώτερο, νὰ μὴ πιστεύεις στὰ λεγόμενά του· ἂν ἴσο, νὰ συμφωνεῖς.

Τοῦ Δημώνακτα: Ὁ λόγος σὰν πλαστουργὸς ἐπιδέξιος προσδίδει σχῆμα στὴν ψυχή.

Τοῦ Σόλωνα: Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ὁ σίδηρος στὸν πόλεμο, αὐτὸ τὸ κατορθώνει μέσα στὴν πολιτεία ὁ ὑγιὴς λόγος.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε, ὅτι ὁ λόγος εἶναι τὸ εἴδωλο τῶν ἔργων.

Τοῦ Διογένη: Οἱ ῥήτορες σπούδασαν, εἶπε, νὰ λένε τὰ δίκαια, νὰ τὰ πράττουν ὅμως καθόλου.

Πρὸς κάποιον Ἀττικὸ ποὺ τὸν κατηγοροῦσε, γιατί, ἐνῶ ἐπαινεῖ περισσότερο τοὺς Λακεδαιμόνιους, δὲν ζεῖ κοντά τους; εἶπε· Οὔτε καὶ ὁ γιατρὸς ποὺ ἀποκαθιστᾶ τὴν ὑγεία ζεῖ ἀνάμεσα στοὺς ὑγιεῖς.

Τοῦ Ἐτεοκλῆ: Νὰ μὴ δοκιμάζομε, εἶπε, τὶς ἱκανότητες ἐκείνων ποὺ μιλοῦν, ἀλλὰ τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων.

---

22. Πράξ. 1,1.

Σωκράτης.– Ὡς ἥκιστα τοῖς δυνάσταις, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν.

Οὐκ ἐκ τῶν λόγων τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων τοὺς λόγους δεῖ κρατεῖν. Οὐ γὰρ ἕνεκα τῶν λόγων τὰ πράγματα συντελεῖται, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι.

Τρόπος ἔστω πείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λόγος.

Τὸ γὰρ λέγειν εὖ, δεινόν ἐστιν, εἰ φέροι
Τινὰ βλάβην.

Ἀνταγόρας.– Ἀνταγόρας ἐπεὶ ἐνεγίνωσκε παρὰ Βοιωτοῖς τὸ τῆς Θηβαΐδος σύγγραμμα, καὶ οὐδεὶς ὑπεσημήνετο, κλείσας τὸ βιβλίον, Δικαίως, εἶπε, καλεῖσθε Βοιωτοί· βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε.

Ἱέρωνος.– Οὗτος ἀκρόασιν ποιούμενος, εἶπε τριῶν ἐστοχάσθαι, τοὺς συνετοὺς ὠφελῆσαι, τοὺς ἀπείρους διδάξαι, καὶ τοὺς φθονεροὺς λυπῆσαι.

Οἰνοπίδου.– Οὗτος, ὁποία ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐστί, τοιοῦτον ἔφασκεν εἶναι καὶ τὸν λόγον.

Ρωμύλου.– Οὗτος, τὸν μὲν κέραμον ἐκ τοῦ κοπτοῦ ἔφη δοκιμάζεσθαι, τὸν δὲν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ λόγου.

Τοῦ Σωκράτη: Στοὺς δυνάστες ἢ ἐλάχιστα νὰ μιλᾶς ἢ ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ εὐχάριστα.

Πρέπει νὰ παίρνομε ὄχι τὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς λόγους, ἀλλὰ τοὺς λόγους ἀπὸ τὰ πράγματα. Γιατὶ δὲν γίνονται τὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς λόγους, ἀλλὰ οἱ λόγοι ἀπὸ τὰ πράγματα.

Νὰ πείθει ὁ τρόπος ἐκείνου ποὺ μιλᾶ, ὄχι ὁ λόγος.
Γιατὶ τὸ νὰ μιλᾶ κανεὶς ὡραῖα εἶναι φοβερό,
ἂν προκαλεῖ κάποια βλάβη.

Τοῦ Ἀνταγόρα: Ὁ Ἀνταγόρας ὅταν διάβαζε στοὺς Βοιωτοὺς τὸ σύγγραμμα τῆς Θηβαΐδος καὶ κανένας δὲν πρόσεχε, ἔκλεισε τὸ βιβλίο καὶ εἶπε· Δίκαια σᾶς λένε Βοιωτούς, γιατὶ ἔχετε αὐτιὰ βοδιῶν.

Τοῦ Ἱέρωνα: Αὐτὸς κάνοντας μιὰ ὁμιλία εἶπε ὅτι εἶχε τρεῖς στόχους· νὰ ὠφελήσει τοὺς φρόνιμους, νὰ διδάξει τοὺς ἀμόρφωτους, καὶ νὰ προξενήσει λύπη στοὺς φθονερούς.

Τοῦ Οἰνοπίδη: Αὐτὸς ἔλεγε· Ὅποια εἶναι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τέτοιος εἶναι καὶ ὁ λόγος του.

Τοῦ Ρωμύλου: Αὐτὸς εἶπε· Τὸ κεραμίδι δοκιμάζεται ἀπὸ τὸ καλούπι, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λόγο.

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄.
Περὶ νουθεσίας.

Ἰω. 5, 14.– «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ παραλυτικῷ· Ἰδὲ ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένοιτο».

Θεσσ. Α΄ 5, 14.– «Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀδελφοί, νουθετεῖτε ὀλιγοψύχους καὶ ἀτάκτους, καὶ ἀντέχετε τῶν ἀσθενῶν, καὶ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε».

Σοφία Σολ. 12, 2.– «Διὰ τοῦτο τοὺς παραπίπτοντας κατ᾽ ὀλίγον ἐλέγχεις, Κύριε, καὶ ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ὑπομιμνήσκων νουθετεῖς, ἵνα, ἀπαλλαγέντες τῆς κακίας αὐτῶν, πιστεύσωσιν ἐπὶ σέ».

Σοφία Σειρὰχ 18, 12.– «Ἔλεος Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, ἐλέγχων καὶ νουθετῶν καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ».

Βασιλείου.– Βίαιον γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενον, μονιμώτερόν πως ψυχαῖς ἐνιζάνει.

Ὁ τὸν κείμενον ἐγείρειν βουλόμενος, ὑψηλότερος εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως ὀφείλει· ὁ δὲ ἐξ σοῦ καταπεσών, ἑτέρου καὶ αὐτὸς ἀνιστῶντος δεῖται.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Μήτε τὸ ἀλγεῖν ἀπαραμύθητον, μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Μὴ ἄλλους ἰατρεύειν ἐπιχειρήσωμεν, αὐτοὶ βρύοντες ἕλκεσιν.

Συμφέρει δάκνεσθαι διὰ τῆς τῶν ῥημάτων ἀλγηδόνος τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἵνα τῆς διὰ τῶν πραγμάτων ἀσχημοσύνης ἀπαλλαγῶσιν.

Μὴ δεῖ βαρύνεσθαι τὴν παραίνεσιν. Εἰ γὰρ βαρύνεσθαι ἔ-

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄.
Γιὰ τὴ νουθεσία.

᾿Ιω. 5, 14: «Εἶπε ὁ Κύριος στὸν παραλυτικό· Νά, ἔγινες ὑγιής· μὴν ἁμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴν πάθεις τίποτε χειρότερο».

Θεσσ. Α' 5, 14: «Σᾶς παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, νὰ συμβουλεύετε τοὺς ὀλιγόψυχους καὶ τοὺς ἄτακτους, νὰ ἀνέχεστε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πάντοτε νὰ ἐπιδιώκετε τὸ ἀγαθό».

Σοφ. Σολ. 12, 2: «Γι᾿ αὐτὸ ἐκείνους ποὺ παρεκκλίνουν, Κύριε, τοὺς ἐλέγχεις λίγο καὶ τοὺς νουθετεῖς, ὑπενθυμίζοντάς τους τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάνουν, γιὰ ν᾿ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κακία τους καὶ πιστέψουν σ᾿ ἐσένα».

Σοφ. Σειρ. 18, 12: «Ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Κυρίου ἁπλώνεται σὲ κάθε ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐλέγχει καὶ νουθετεῖ καὶ καλεῖ τὸ ποίμνιό του νὰ ἐπιστρέψει».

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν παραμένει τὸ μάθημα ποὺ γίνεται μὲ τὴ βία, ἐνῶ ὅποιο γίνεται μὲ τέρψη κι εὐχαρίστηση εἰσδύει καὶ καθίζει μονιμότερα στὶς ψυχές.

Ὅποιος θέλει νὰ σηκώσει ἐκεῖνον ποὺ εἶναι πεσμένος, πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ εἶναι ψηλότερα ἀπὸ τὸν πεσμένο. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πέσει ἐξίσου, ἔχει κι αὐτὸς ἀνάγκη νὰ τὸν σηκώσει ἄλλος.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οὔτε ὁ πόνος εἶναι ἀπαρηγόρητος, οὔτε ἡ ὀρθὴ ἐνέργεια ἀπαίδευτη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Νὰ μὴν προσπαθήσομε νὰ ἰατρεύσομε ἄλ-λους, ὅταν ἐμεῖς εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ ἕλκη.

Συμφέρει ἐκεῖνοι ποὺ ἁμαρτάνουν νὰ δέχονται τὸν πόνο ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν λόγων, γιὰ ν᾿ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀσχήμια τῶν πραγμάτων.

Νὰ μὴ δυσανασχετεῖτε μὲ τὶς προτροπές. Γιατί, ἂν ἔπρεπε νὰ

δει, ἐμὲ ἔδει τὸν πολλάκις λέγοντα καὶ οὐκ ἀκουόμενον, οὐχ ὑμᾶς, τοὺς ἀεὶ μὲν ἀκούοντας, ἀεὶ δὲ παρακούοντας.

Ἀριστοτέλους.– Μὴ ἔλαττον ἡγοῦ τοῦ ἐπαινεῖσθαι τὸ νουθετεῖσθαι.

Διογένους.– Νεκρὸν ἰατρεύειν καὶ γέροντα νουθετεῖν, ταυτόν ἐστιν.

Δημοσθένους.– Πυνθανομένου τινός, πῶς ἄν τις ἑαυτοῦ διδάσκαλος γένηται, Εἴπερ ὧν ἐπιτιμᾷ τοῖς ἄλλοις, ἔφη, καὶ ἑαυτῷ ἐπιτιμῴη μάλιστα.

Δημητρίου Φαληρέως.– Ἃ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεύουσιν οὐ θαρροῦσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς βιβλίοις γέγραπται.

Ὥσπερ τὸ μέλι τὰ ἡλκωμένα δάκνει, τοῖς δὲ κατὰ φύσιν ἡδύ ἐστιν, οὕτω καὶ οἱ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι.

Εὐριπίδου:

Ἅπαντές ἐσμεν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί.
Αὐτοὶ δ᾽ ὅταν ποιῶμεν, οὐ γινώσκομεν.

Αἰσώπου.– Αἴσωπος ἔφη, δύο πήρας ἕκαστος ἡμῶν φέρειν· τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δὲ ὄπισθεν· καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα, εἰς δὲ τὴν ὄπισθεν τὰ ἑαυτῶν· διὸ οὔτε καθορῶμεν αὐτά.

Ἰσοκράτους.– Μηδενὶ πονηρῷ πράγματι μήτε παρίστασο, μήτε συνηγόροι· δόξεις γὰρ καὶ αὐτὸς τοιαῦτα πράττειν, εἰ τοῖς ἄλλοις πράττουσι βοηθεῖς.

Ἐπικτήτου.– Τὸν νουθετοῦντα δεῖ πρῶτον τῆς τῶν νουθετουμένων αἰδοῦς τε καὶ αἰσχύνης ἐπιμελεῖσθαι· οἱ γὰρ ἀπερυθριάσαντες ἀδιόρθωτοι.

Κρεῖττον τὸ νουθετεῖν τοῦ ὀνειδίζειν· τὸ μὲν γὰρ ἤπιόν τε καὶ φίλον, τὸ δὲ σκληρὸν καὶ ὑβριστικόν· καὶ τὸ μὲν διορθοῖ τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ δὲ μόνον ἐξελέγχει.

Ἐμπεδοκλέους.– Ἐρωτηθείς, διατί σφόδρα ἀγανακτεῖς κακῶς ἀκούων; ἔφη· Ὅτι οὐδὲ ἐπαινούμενος αἰσθήσομαι, εἰ μὴ κακῶς ἀκούων ἀχθήσομαι.

δυσαναοχετεῖ κάποιος, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἶμαι ἐγώ, ποὺ μιλῶ κατ' ἐπανάληψη καὶ δὲν μὲ ἀκοῦτε, καὶ ὄχι ἐσεῖς ποὺ πάντοτε ἀκοῦτε καὶ πάντοτε παρακούετε.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Μὴ θεωρεῖς τὴ συμβουλὴ κατώτερη ἀπὸ τὸν ἔπαινο.

Τοῦ Διογένη: Νὰ ἰατρεύει κανεὶς ἕνα νεκρὸ καὶ νὰ νουθετεῖ ἕνα γέροντα εἶναι τὸ ἴδιο.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, πῶς μπορεῖ νὰ γίνει κάποιος δάσκαλος τοῦ ἑαυτοῦ του, εἶπε· Ἂν γι' αὐτὰ ποὺ ἐπιτιμᾶ τοὺς ἄλλους, ἐπιτιμᾶ περισσότερο τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέα: Ὅσα δὲν ἔχουν θάρρος οἱ φίλοι νὰ συμβουλέψουν τοὺς βασιλεῖς, εἶναι γραμμένα στὰ βιβλία.

Ὅπως τὸ μέλι καίει στὶς πληγὲς ἐνῶ στὰ ὑγιῆ μέλη εἶναι γλυκύ, ἔτσι εἶναι καὶ οἱ λόγοι τῆς φιλοσοφίας.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Ὅλοι εἴμαστε σοφοὶ νὰ δίνομε συμβουλές,
ποὺ ὅταν ἐνεργοῦμε, οἱ ἴδιοι τὶς ξεχνοῦμε.

Τοῦ Αἰσώπου: Ὁ Αἴσωπος εἶπε· Καθένας μας κουβαλάει δύο σάκκους· ἕνα μπροστά του κι ἕνα πίσω του. Στὸν μπροστινὸ ἀποθέτει τὰ λάθη τῶν ἄλλων, ἐνῶ στὸν ὀπίσθιο τὰ δικά του, γι' αὐτὸ καὶ οὔτε τὰ βλέπομε.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Σὲ καμμιὰ πονηρὴ ὑπόθεση οὔτε νὰ παραβρίσκεσαι, οὔτε νὰ γίνεσαι συνήγορος. Γιατὶ θὰ θεωρηθεῖς ὅτι καὶ σὺ κάνεις τὰ ἴδια, ἂν βοηθεῖς τοὺς ἄλλους ποὺ τὰ πράττουν.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ φροντίσει ὅποιος νουθετεῖ εἶναι ἡ αἰδὼς καὶ ἡ ντροπὴ ἐκείνων ποὺ συμβουλεύει. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχασαν τὴ ντροπὴ εἶναι ἀδιόρθωτοι.

Εἶναι καλύτερο νὰ νουθετεῖ κανείς, παρὰ νὰ κατηγορεῖ. Γιατὶ τὸ ἕνα εἶναι ἤπιο καὶ φιλικό, ἐνῶ τὸ ἄλλο σκληρὸ καὶ προσβλητικό. Τὸ ἕνα διορθώνει τοὺς ἁμαρτάνοντες, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐλέγχει μόνο.

Τοῦ Ἐμπεδοκλῆ: Ὅταν τὸν ρώτησαν, γιατί ἀγανακτεῖ ὅταν τὸν κατηγοροῦν, εἶπε· Ἐπειδὴ οὔτε ἂν μὲ ἐπαινοῦν θὰ τὸ νιώσω, ἂν δὲν θυμώσω ὅταν μὲ κατηγοροῦν.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.
Περὶ παιδείας καὶ φιλοσοφίας.

Ἰω. 7, 14-15.– «Ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκε τοὺς ὄχλους. Ἐθαύμαζον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες, Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;».

Κορ. Α΄ 3, 18-19.– «Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γινέσθω, ἵνα γένηται σοφός. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν».

Παροιμ. 1, 20.– «Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατείαις παρρησίαν ἄγει».

Σοφία Σειρὰχ 26, 14.– «Οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα οὐδὲν πεπαιδευμένης ψυχῆς».

Σοφία Σειρὰχ 6, 18-19.– «Τέκνον, ἐν νεότητί σου ἐπίλεξαι παιδείαν, καὶ ὡς ἀροτριῶν καὶ σπείρων πρόσελθε αὐτῇ, καὶ ἀνάμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρποὺς αὐτῆς».

Βασιλείου.– Ἄμεινον καὶ συμφερώτερον ἰδιώτας καὶ ὀλιγομαθεῖς ὑπάρχειν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμπείρους δικοῦντας εἶναι, βλασφήμους εἰς τὸν ἑαυτῶν εὑρίσκεσθαι Δεσπότην.

Τοῦ αὐτοῦ.– Ἐοίκασι τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς γλαύκης οἱ περὶ τὴν ματαίαν σοφίαν ἠσχοληκότες. Καὶ γὰρ ἐκείνης αἱ ὄψεις νυκτὸς μὲν ἔρρωνται, ἡλίου δὲ λάμψαντος ἀμαυροῦνται. Καὶ τούτων ἡ διάνοια, ὀξυτάτη μὲν πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξαμαυροῦται.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἂν ὁμολογεῖσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων, τὴν παίδευσιν τῶν παρ᾽ ἡμῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον.

Οἱ περὶ λόγους, μὴ σφόδρα τοῖς λόγοις θαρρεῖτε, μηδὲ σο-

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.
Γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴ φιλοσοφία.

Ἰωάν. 7, 14-15: «Ὁ Ἰησοῦς ἀνέβηκε στὸ ἱερὸ καὶ δίδασκε τὰ πλήθη. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν· Πῶς αὐτὸς ξέρει γράμματα, ἀφοῦ δὲν ἔχει μάθει;».

Κορ. Α' 3, 18-19: «Ἂν κάποιος ἀνάμεσά σας νομίζει ὅτι εἶναι σοφὸς στὸν αἰώνα αὐτό, ἂς γίνει ἀνόητος γιὰ νὰ γίνει σοφός. Γιατὶ ἡ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι ἀνοησία γιὰ τὸν Θεό».

Παροιμ. 1, 20: «Ἡ σοφία φωνάζει στοὺς δρόμους, ἐνῶ στὶς πλατεῖες μιλάει μὲ παρρησία».

Σοφ. Σειρ. 26, 14: «Δὲν ὑπάρχει κανένα ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν παιδευμένη ψυχή».

Σοφ. Σειρ. 6, 18-19: «Στὴ νεότητά σου, παιδί μου, διάλεξε τὴν παιδεία, καὶ πλησίασέ την ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ὀργώνει καὶ σπέρνει, καὶ περίμενε τοὺς ὡραίους καρποὺς της».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι καλύτερο καὶ πιὸ συμφέρον νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ ἁπλὸ νοῦ καὶ λίγες γνώσεις καὶ μὲ τὴν ἀγάπη νὰ φτάσουν κοντὰ στὸν Θεό, παρὰ μὲ πολλὲς γνώσεις καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι ἔχουν ἐμπειρία, ἀλλὰ νὰ βλασφημοῦν τὸν Κύριό τους.

Τοῦ ἰδίου: Μοιάζουν μὲ τὰ μάτια τῆς κουκουβάγιας ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μάταιη σοφία. Γιατὶ κι ἐκείνης τὰ μάτια τὴ νύχτα δυναμώνουν, ἐνῶ θαμπώνουν ὅταν λάμψει ὁ ἥλιος. Καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ὁ νοῦς εἶναι ὀξύτατος στὴ θεωρία τῆς ματαιότητας, θολώνει ὅμως στὴν κατανόηση τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Νομίζω πὼς ὅλοι, ὅσοι ἔχουν νοῦ, θὰ ὁμολογήσουν, ὅτι ἡ παιδεία εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχομε.

Ὅσοι ἀσχολεῖσθε μὲ τὰ γράμματα, μὴν ἔχετε πολλὴ ἐμπιστο-

φίζεσθε περισσὰ καὶ ὑπὲρ λόγον, μηδὲ νικᾶν ἐπιθυμεῖτε πάντα κακῶς, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ ἡττᾶσθαι καλῶς ἀνέχεσθε.

Σοφία πρώτη, βίος ἐπαινετὸς καὶ Θεῷ κεκαθαρμένος.

Σοφία πρώτη σοφίας ὑπερορᾶν, τῆς ἐν λόγῳ κειμένης καὶ στροφαῖς λέξεων, καὶ ταῖς κιβδήλαις καὶ περιτταῖς ἀντιθέσεσιν. Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν μετὰ συνέσεως, ἢ μυρίους ἐν γλώσσῃ.

Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγοις σοφός, οὗτός μοι σοφός, οὐδ' ὅστις γλῶσσαν μὲν εὔστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἄστατον καὶ ἀπαίδευτον, ἀλλ' ὅστις ὀλίγα μὲν περὶ ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσι καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ βίου προστίθησιν. Κρείσσων γὰρ εὐμορφία θεωρουμένη, τῆς λόγῳ ζωγραφουμένης, καὶ πλοῦτος ὃν αἱ χεῖρες κατέχουσιν, ἢ ὄνειροι πλάττουσι. Καὶ σοφία, οὐχ ἡ τῷ λόγῳ λαμπρυνομένη, ἀλλ' ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐλεγχομένη. «Σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν», φησίν, ἀλλ' οὐ τοῖς κηρύττουσιν.

Ἢ γὰρ φιλοσοφητέον, ἢ τιμητέον φιλοσοφίαν, εἴπερ μὴ μέλλομεν παντελῶς ἔξω τοῦ καλοῦ πίπτειν, μηδὲ ἀλογίαν κατακριθήσεσθαι λογικοὶ γεγονότες καὶ διὰ λόγου πρὸς λόγον σπεύδοντες.

Σοφώτεροι γὰρ τῶν πολλῶν οἱ κόσμου χωρίσαντες αὐτούς, καὶ τῷ Θεῷ τὸν βίον καθιερώσαντες.

Οὐδὲν ἀναλωτότερον φιλοσοφίας, οὐδὲν ἀλυπότερον. Πάντα ἐνδώσει πρότερον ἢ φιλόσοφος. Δύο ταῦτα δυσκράτητα, Θεὸς καὶ ἄγγελος, καὶ τὸ τρίτον φιλοσοφία. Ἔστι γὰρ φιλόσοφος ἄϋλος ἐν ὕλῃ, ἐν σώματι ἀπερίγραπτος, ἐπὶ γῆς οὐράνιος, ἐν

σύνη στὰ γράμματα, οὔτε νὰ μαζεύετε γνώσεις περιττὲς καὶ πέρα ἀπὸ τὸ λόγο, οὔτε καὶ νὰ ἐπιθυμεῖτε νὰ νικᾶτε σὲ ὅλα κακῶς, ἀλλὰ κάποτε νὰ δέχεσθε ἔντιμα καὶ νὰ σᾶς νικοῦν.

Πρώτη σοφία εἶναι ἡ ζωὴ ἡ ἀξιέπαινη καὶ ἡ καθαρὴ μπροστὰ στὸν Θεό.

Πρώτη σοφία εἶναι νὰ περιφρονεῖς τὴ σοφία ποὺ βρίσκεται στὸ λόγο καὶ τὴν πλοκὴ τῶν λέξεων καὶ στὶς πλαστὲς καὶ περιττές ἀντιθέσεις. «Ἐγὼ μακάρι νὰ ἔλεγα πέντε λόγους στὴν ἐκκλησία μὲ γνώση, παρὰ μύριες φλυαρίες τῆς γλώσσας»[22α].

Δὲν εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου σοφὸς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι σοφὸς στὰ λόγια, οὔτε ὅποιος ἔχει εὔστροφη γλώσσα, ἀλλὰ ψυχὴ ἄστατη καὶ ἀπαίδευτη. Σοφὸς εἶναι ὅποιος λέγει βέβαια λίγα γιὰ τὴν ἀρετή, δείχνει ὅμως πολλὰ μὲ ὅσα ἐνεργεῖ καὶ προσθέτει στὸ λόγο τὴν ἀξιοπιστία μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ εἶναι προτιμότερη ἡ ὀμορφιὰ ποὺ τὴ βλέπομε πραγματικά, ἀπὸ ἐκείνη ποὺ μᾶς τὴ ζωγραφίζουν τὰ λόγια, καὶ ὁ πλοῦτος ποὺ τὸν κρατοῦμε στὰ χέρια μας, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ πλάθουν τὰ ὄνειρα. Καὶ σοφία λοιπὸν εἶναι ὄχι ἐκείνη ποὺ λαμπρύνεται μὲ τὸ λόγο, ἀλλ' αὐτὴ ποὺ ἀποδεικνύεται μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ λέγει· «ὀρθὴ σοφία ἔχουν ὅλοι ὅσοι τὴν πράττουν, καὶ ὄχι ὅσοι τὴ ρητορεύουν»[23].

Ἢ πρέπει νὰ ἀσκοῦμε ἢ νὰ τιμοῦμε τὴ φιλοσοφία, ἂν δὲν θέλομε νὰ βρεθοῦμε τελείως ἔξω ἀπὸ τὸ καλό, οὔτε νὰ κατακριθοῦμε γιὰ ἀλογία, ἐνῶ ἔχομε λογικό, καὶ προχωροῦμε μὲ τὴ λογικὴ πρὸς λογικὰ πράγματα.

Σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς εἶναι ὅσοι ἀποχωρίστηκαν ἀπὸ τὸν κόσμο κι ἀφιερώθηκαν στὸν Θεό.

Τίποτε δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀπόρθητο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, τίποτε ποὺ νὰ μὴν προξενεῖ λύπη. Τὰ πάντα θὰ ὑποκύψουν πρὶν ἀπὸ τὸν φιλόσοφο. Δύο εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποταχθοῦν, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ τὸ τρίτο εἶναι ἡ φιλοσοφία. Γιατὶ ὁ φιλόσοφος εἶναι ἄυλος μέσα στὴν ὕλη, ἀπεριόριστος μέσα στὸ σῶμα, οὐράνιος πάνω στὴ γῆ, ἀπαθὴς μέσα στὰ πάθη, ὁ νικημένος σὲ ὅλα

22α. Κορ. Α' 14, 19.
23. Ψαλμ. 110, 10.

πάθεσιν ἀπαθής, πάντων ἡττώμενος πλὴν φρονήματος· νικῶν τῷ νικᾶσθαι τοὺς κρατεῖν νομίζοντας.

Ἐγὼ μίαν σοφίαν οἶδα, τὸ φοβεῖσθαι Θεόν. «Ἀρχή τε γὰρ σοφίας, φόβος Κυρίου». Καί, «Τέλος λόγου τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς φύλασσε».

Ποιήσατε δικαιοσύνης ὅπλον, καὶ μὴ θανάτου, τὴν παίδευσιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὥσπερ γῆν μὴ βρεχομένην οὐκ ἔστι κἂν μυρία λάβῃ σπέρματα στάχυας ἐξενεγκεῖν, οὕτω ψυχὴν οὐκ ἔστιν μὴ ταῖς θείαις Γραφαῖς φωτισθεῖσαν, κἂν μυρία τις ἐκχέῃ ῥήματα, καρπόν τινα ἐπιδείξασθαι.

Διδύμου.– Ἐντυγχάνειν δεῖ ταῖς θείαις Γραφαῖς. Ὥσπερ γὰρ οἱ οἶνος πινόμενος ἀναπαύει λύπην καὶ μεταβάλλει καρδίαν εἰς εὐφροσύνην, οὕτως ὁ πνευματικὸς οἶνος εἰς χαρὰν μεταβάλλει τὴν ψυχήν.

Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν· ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Τὸν γνωστικὸν οὐδέποτε τὸ πλουτεῖν γήθειν ποιεῖ, οὐδὲ τὸ χρημάτων ἀπορεῖν εἰς ταπείνωσιν ἄγει, τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας αὐτὸν ὑπερυψούσης καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἵστασθαι παρασκευαζούσης.

Φίλωνος.– Ἀνάγκη ἀπειρίᾳ καὶ κακίᾳ ἡνιόχου τὰ ὑποζευγμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι καὶ βαράθρων, ὥσπερ ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασώζεσθαι.

Ἀμήχανον τὰ μεγάλα πρὸ τῶν μικρῶν παιδευθῆναι.

Κλήμεντος.– Ἕπεται τῇ γνώσει τὰ ἔργα, ὡς τῷ σώματι ἡ σκιά.

Πλουτάρχου.– Ὀνείρῳ ἔοικεν ὁ τῶν ἀπαιδεύτων βίος, κενὰς ἔχων φαντασίας.

Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωνήν, οὔτε ἐν ἀπαιδεύτοις ἀρετὴν δεῖ ζητεῖν.

ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φρόνημα. Νικᾶ μὲ τὴν ἧττά του ἐκείνους ποὺ πιστεύουν ὅτι νικοῦν.

Ἐγὼ μία σοφία γνωρίζω μόνο, τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «Ἀρχὴ σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου»[24], καὶ «Ὡς τελευταῖο λόγο ἄκουσε αὐτὸν ποὺ εἶναι τὸ πᾶν· νὰ φοβᾶσαι τὸν Θεὸ καὶ νὰ φυλάγεις τὶς ἐντολές του»[25].

Κάνετε τὴν παιδεία ὅπλο δικαιοσύνης καὶ ὄχι θανάτου.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Ὅπως ἡ γῆ ποὺ δὲν δέχεται βροχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βγάλει στάχυα ἀκόμα κι ἂν πέσουν σ' αὐτὴ μύρια σπέρματα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν φωτίστηκε ἀπὸ τὴ θεία Γραφὴ δὲν θὰ δείξει κανένα καρπό, ἔστω κι ἂν πεῖ μύριες λέξεις.

Τοῦ Διδύμου: Πρέπει νὰ μελετοῦμε τὶς θεῖες Γραφές. Γιατὶ ὅπως τὸ κρασὶ ποὺ πίνομε καταπραΰνει τὴ λύπη μας καὶ μεταβάλλει τὴ διάθεσή μας σὲ χαρά, ἔτσι καὶ τὸ πνευματικὸ κρασὶ κάνει χαρούμενη τὴν ψυχή μας.

Τὸ ν' ἀναγνωρίζει κάποιος ὅτι ἀγνοεῖ, μαρτυρεῖ σοφία, ὅπως καὶ τὸ νὰ ἀναγνωρίζει ὅτι ἀδίκησε, μαρτυρεῖ δικαιοσύνη.

Τὸν γνωστικὸ ποτὲ ὁ πλοῦτος δὲν τὸν κάνει νὰ χαίρεται, οὔτε τὸν ταπεινώνει ἡ ἔλλειψη χρημάτων. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα καὶ τὸν κάνουν νὰ στέκεται πάνω ἀπὸ αὐτά.

Τοῦ Φίλωνα: Ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὴν ἀπειρία καὶ τὴν ἀδεξιότητα τοῦ ἡνιόχου τὰ ὑποζύγια βαδίζουν στὸν γκρεμὸ καὶ στὰ βάραθρα, ὅπως βέβαια μὲ τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν ἀρετὴ διασώζονται.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ παιδευθεῖ κανεὶς στὰ μεγάλα πρὶν ἀπὸ τὰ μικρά.

Τοῦ Κλήμεντα: Τὰ ἔργα ἀκολουθοῦν τὴ γνώση, ὅπως ἡ σκιὰ τὸ σῶμα.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ ζωὴ τῶν ἀπαίδευτων μοιάζει μὲ ὄνειρο γεμάτο ἀπὸ κούφια φαντάσματα.

Δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμε οὔτε στὰ ψάρια φωνή, οὔτε στοὺς ἀπαίδευτους ἀρετή.

---

24. Ψαλμ. 110, 10. Σοφ. Σειρ. 1, 16.
25. Σοφ. Σειρ. 12, 13.

Οὔτε ὕδωρ θολερόν, οὔτε ἀπαίδευτον ψυχὴν ταράσσειν δεῖ.

Δυσάρεστοι ὄντες οἱ ἀπαίδευτοι, καθάπερ ἐξ οἰκιῶν, τῶν προαιρέσεων καθ' ἡμέραν μετοικίζονται.

Οἱ μὲν ξένοι ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐν τοῖς πράγμασι διαπλανῶνται.

Πλάτωνος.– Πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, πανουργία, ἀλλ' οὐ σοφία φαίνεται.

Ἰσοκράτους.– Ὥσπερ τὴν μέλιτταν ὁρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσαν, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους, μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.

Μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακαταθήκας.

Ἀριστοτέλους.– Νομίζομεν δὲ τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἐν τῷ πολλὰ κεκτῆσθαι γίνεσθαι, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ τῇ ψυχῇ εὖ διακεῖσθαι. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐ τὸ λαμπρᾷ ἐσθῆτι κεκοσμημένον φαίη τις ἂν εἶναι μακάριον, ἀλλὰ τὸ τὴν ὑγείαν ἔχον καὶ σπουδαίως διακείμενον, κἂν μηδὲν τῶν παρακειμένων αὐτῷ παρῇ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχήν, ἐὰν ᾖ πεπαιδευμένη, τὴν τοιαύτην καὶ τὸν ἄνθρωπον εὐδαίμονα προσαγορευτέον ἐστίν· οὐκ ἄν τις ἐκτὸς ᾖ λαμπρῶς κεκοσμημένος, αὐτὸς δὲ μηδενὸς ἄξιος. Οὔτε γὰρ ἵππον ἐὰν ψέλλια χρυσᾶ καὶ σκεύη ἔχει πολυτελῆ, φαῦλος ὤν, τὸν τοιοῦτον ἄξιόν τινος νομίζομεν εἶναι, ἀλλ' ὃς διακείμενος ᾖ σπουδαίως, τοῦτον μᾶλλον ἐπαινοῦμεν. Ὥσπερ γὰρ εἴ τις τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ χείρων εἴη, καταγέλαστος ἂν γένοιτο, τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷς πλείονος ἀξίαν τὴν κτῆσιν εἶναι συμβέβηκεν τῆς ἰδίας φύσεως, ἀθλίους τούτους εἶναι δεῖ νομίζειν.

Δημοσθένους.– Οὗτος, τὴν μὲν ῥίζαν τῆς παιδείας ἔφη εἶναι πικράν, τοὺς δὲ καρποὺς γλυκεῖς.

Δημοκρίτου.– Ἡ παιδεία, εὐτυχοῦσι μέν ἐστι κόσμος, ἀτυχοῦσι δὲ καταφύγιον.

Δὲν πρέπει νὰ ταράζομε οὔτε τὸ θολὸ νερό, οὔτε τὴν ψυχὴ τοῦ ἀπαίδευτου.

Ἐπειδὴ οἱ ἀπαίδευτοι δὲν ἱκανοποιοῦνται, σὰν ἀπὸ σπίτια μετοικίζουν καθημερινὰ ἀπὸ τὶς προτιμήσεις τους.

Οἱ ξένοι κάνουν λάθη στοὺς δρόμους, ἐνῶ οἱ ἀπαίδευτοι στὰ πράγματα.

Τοῦ Πλάτωνα: Κάθε ἐπιστήμη ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἄλλη ἀρετὴ ἀποδεικνύεται πανουργία, ὄχι σοφία.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Ὅπως βλέπομε τὴ μέλισσα νὰ πετᾶ βέβαια πάνω σ' ὅλα τὰ φυτά, ἀλλὰ νὰ παίρνει τὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὸ καθένα, ἔτσι πρέπει κι ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὴν παιδεία νὰ μὴν εἶναι βέβαια ἄπειροι ἀπὸ τίποτα, ἀλλὰ νὰ συλλέγουν ἀπὸ παντοῦ τὰ χρήσιμα.

Νὰ φυλάγεις περισσότερο τὶς παρακαταθῆκες τῶν λόγων, παρὰ τῶν χρημάτων.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Νομίζομε ὅτι ἡ εὐδαιμονία δὲν βρίσκεται στὴν ἀπόκτηση τῶν πολλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον στὴν καλὴ ψυχικὴ διάθεση. Γιατὶ καὶ τὸ σῶμα δὲν θὰ ἔλεγε κάποιος ὅτι εἶναι καλότυχο ἐκεῖνο ποὺ εἶναι στολισμένο μὲ λαμπρὸ φόρεμα, ἀλλὰ ὅποιο ἔχει ὑγεία καὶ εἶναι σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση, ἀκόμα κι ἂν δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὰ σχετικὰ μ' αὐτό. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν καὶ μιὰ ψυχή, ποὺ εἶναι παιδευμένη, αὐτὴν πρέπει καὶ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ νὰ ποῦμε εὐδαίμονα, καὶ ὄχι ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἐξωτερικὰ λαμπρὰ στολισμένος, ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲν ἀξίζει καθόλου. Γιατὶ οὔτε τὸ ἄλογο, ἐὰν φέρει στολίδια καὶ σέλλα πολυτελῆ, ἐνῶ εἶναι ἀδύναμο, νομίζομε ὅτι ἔχει κάποια ἀξία, ἀλλ' ἐπαινοῦμε ἐκεῖνο ποὺ βρίσκεται σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση. Ὅπως δηλαδὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες του ἂν εἶναι χειρότερος, θὰ γινόταν καταγέλαστος, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐκείνους ποὺ συμβαίνει νὰ θεωροῦν πιὸ ἀξιόλογη τὴν περιουσία ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, αὐτοὺς πρέπει νὰ τοὺς θεωροῦμε ἀξιολύπητους.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ Δημοσθένης εἶπε, ὅτι Ἡ ρίζα τῆς παιδείας εἶναι πικρή, ἀλλὰ οἱ καρποί της γλυκεῖς.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἡ παιδεία γιὰ ἐκείνους ποὺ εὐτυχοῦν εἶναι στολισμός, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους ποὺ δυστυχοῦν καταφύγιο.

Τὰς μὲν πόλεις ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσμεῖν.

Σωκράτους.– Ἰδὼν πλούσιον ἀπαίδευτον, ἔφη, Ἰδοὺ καὶ τὸ χρυσοῦν ἀνδράποδον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τί τῶν ζώων κάλλιστόν ἐστι, ἔφη· Ἄνθρωπος παιδείᾳ κοσμούμενος.

Ὀνειδιζόμενος ὑπό τινος ὅτι βαρβαρίζει, ἔφη, Ἐγὼ μὲν τῷ λόγῳ, ὑμεῖς δὲ τῷ τρόπῳ.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τί ἄριστόν ἐστι μάθημα, ἔφη· Τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά.

Δημώνακτος.– Οἱ ἀπαίδευτοι, καθάπερ οἱ ἁλιευόμενοι ἰχθύες, ἑλκόμενοι σιγῶσι.

Διογένους.– Ἐρωτηθείς, τί γῆ βαρύτερον βαστάζει, ἔφη· Ἄνθρωπον ἀπαίδευτον.

Ἐριστίππου.– Ἐρίστιππος, ὁ Κυρηναϊκὸς φιλόσοφος, παρεκελεύετο τοῖς νέοις τοιαῦτα ἐφόδια κτᾶσθαι, ἅτινα αὐτοῖς καὶ ναυαγήσασι συνεκκολυμβήσει.

Σόλωνος.– Ὀνειδιζόμενός ποτε, ὅτι δίκην ἔχων ἐμισθώσατο ῥήτορα, Καὶ γάρ, ἔφη, ὅταν δεῖπνον ἔχω, μάγειρον μισθοῦμαι.

Κλεάνθους.–Κλεάνθης, τοὺς ἀπαιδεύτους, μόνῃ τῇ μορφῇ τῶν θηρίων διαφέρειν.

Γλύκωνος.– Γλύκων ὁ σοφὸς τὴν παιδείαν ἔλεγεν ἱερὸν ἄσυλον εἶναι.

Ἐμπεδοκλέους.– Ἐμπεδοκλῆς ὁ φυσικὸς πρὸς τὸν λέγοντα, ὅτι Οὐδένα σοφὸν δύναμαι εὑρεῖν κατὰ λόγον, εἶπε· Τὸν γὰρ ζητοῦντα σοφόν, αὐτὸν πρότερον εἶναι δεῖ σοφόν.

Ἱέρωνος.– Ἱέρων ὁ Σικελὸς τύραννος, Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου ποιητοῦ ψέγοντος Ὅμηρον, ἠρώτησεν αὐτόν, Πόσους οἰκέτας ἔχεις; Τοῦ δὲ εἰπόντος, Δύο, καὶ τούτους μόγις τρέφειν, Οὐκ αἰσχύνῃ, φησίν, Ὅμηρον ψέγων, ὃς μετηλλαχὼς πλείονας ἢ μυρίους τρέφει;

Καπιόνου φιλοσόφου.– Φιλόσοφος ἔχων δύο μαθητάς, ἕνα

Τὶς πόλεις πρέπει νὰ τὶς κοσμοῦμε μὲ διάφορα ἀφιερώματα, ἐνῶ τὶς ψυχὲς μὲ μαθήματα.

Τοῦ Σωκράτη: Ὅταν κάποτε εἶδε ἕναν ἀπαίδευτο πλούσιο εἶπε· Νὰ καὶ τὸ χρυσὸ ἀνδράποδο.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιὸ ἀπὸ τὰ ζῶα εἶναι τὸ καλύτερο, εἶπε· Ὁ ἄνθρωπος ὁ στολισμένος μὲ παιδεία.

Κατηγορούμενος ἀπὸ κάποιον, ὅτι μιλάει βαρβαρικά, εἶπε· Ἐγὼ στὸ λόγο, ἐνῶ ἐσεῖς στὸν τρόπο.

Ὁ ἴδιος πάλι ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὸ εἶναι τὸ καλύτερο μάθημα, εἶπε· Τὸ νὰ ἀπομάθεις τὰ κακά.

Τοῦ Δημοσθένη: Οἱ ἀπαίδευτοι, ὅπως τὰ ψάρια ποὺ πιάνονται ἀπὸ τοὺς ἁλιεῖς, ὅταν τοὺς τραβοῦν σωπαίνουν.

Τοῦ Διογένη: Ὅταν τὸν ρώτησαν ποιὸ εἶναι τὸ βαρύτερο ποὺ σηκώνει ἡ γῆ, εἶπε· Ὁ ἀπαίδευτος ἄνθρωπος.

Τοῦ Ἀριστίππου: Ὁ Ἀρίστιππος ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Κυρήνη παρακινοῦσε τοὺς νέους ν' ἀποκτοῦν τέτοια ἐφόδια, ποὺ καὶ ὅταν ἀκόμα ναυαγήσουν θὰ κολυμπήσουν μαζί τους.

Τοῦ Σόλωνα: Κατηγορούμενος κάποτε ὅτι ὅταν εἶχε δίκη προσέλαβε ρήτορα, εἶπε· Κι ὅταν ἔχω δεῖπνο παίρνω μάγειρα.

Τοῦ Κλεάνθη: Ὁ Κλεάνθης ἔλεγε, ὅτι οἱ ἀπαίδευτοι μόνο κατὰ τὴ μορφὴ διαφέρουν ἀπὸ τὰ θηρία.

Τοῦ Γλύκωνα: Ὁ σοφὸς Γλύκων ἔλεγε, ὅτι ἡ παιδεία εἶναι ἱερὸ ἄσυλο.

Τοῦ Ἐμπεδοκλῆ: Ὁ φυσικὸς φιλόσοφος Ἐμπεδοκλῆς σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔλεγε, Δὲν μπορῶ νὰ βρῶ κανένα πραγματικὸ σοφό, εἶπε· Γιατὶ ὅποιος ἀναζητεῖ σοφὸ πρέπει πρῶτα νὰ εἶναι σοφὸς ὁ ἴδιος.

Τοῦ Ἱέρωνα: Ὁ Ἱέρων, ὁ τύραννος τῆς Σικελίας, ὅταν ὁ Ξενοφάνης, ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸν Κολοφώνα, ἔψεγε τὸν Ὅμηρο, τὸν ἐρώτησε· Πόσους ὑπηρέτες ἔχεις; Δύο, τοῦ ἀπάντησε, κι αὐτοὺς μὲ δυσκολία τοὺς τρέφω. Καὶ τότε τοῦ εἶπε· Δὲν ντρέπεσαι νὰ κατηγορεῖς τὸν Ὅμηρο, ποὺ τοῦ ἔλαχε καὶ τρέφει περισσότερους ἀπὸ δέκα χιλιάδες;

Τοῦ φιλοσόφου Καπιόνου: Ἕνας φιλόσοφος ποὺ εἶχε δύο

μὲν ἀφυῆ, φιλόπονον δέ, ἕτερον δὲ εὐφυῆ, ἀργὸν δέ, εἶπεν· Ἀμφότεροι ἀπόλλυσθε, ὅτι σὺ μὲν θέλων, οὐ δυνήσῃ, σὺ δὲ δυνάμενος, οὐ θέλεις.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, μεγάλους δεῖ λαμβάνειν μισθοὺς μαθητῶν τοὺς διδασκάλους, παρὰ μὲν τῶν εὐφυῶν, ὅτι πολλὰ μανθάνουσι, παρὰ δὲ τῶν ἀφυῶν, ὅτι πολὺν κόπον παρέχουσιν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, τί αὐτῷ γέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη· Τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἅ τινες διὰ τὸν ἐκ τῶν νόμων φόβον ποιοῦσιν.

Φιλιστίωνος:

Μαθημάτων φρόντιζε μᾶλλον, ἢ χρημάτων.
Τὰ γὰρ μαθήματ' εὐπορεῖ τὰ χρήματα.
Ἐκ τοῦ παθεῖν γίνωσκε καὶ τὸ συμπαθεῖν.
Καὶ σοὶ γὰρ ἄλλος συμπαθήσεται παθών.
Τὰ σπουδαῖα μελέτα καὶ τὸν νόμον.
Ἐάν τι παρηκμακὼς μανθάνῃς, μὴ αἰσχύνου.
Βέλτιον γὰρ ὀψιμαθῆ καλεῖσθαι ἢ ἀμαθῆ.

Θεοκρίτου.– Θεόκριτος ὁ Χῖος ἀφυοῦς ποιητοῦ ἀκρόασιν ποιούμενος, ἐρωτώμενος ὑπ' αὐτοῦ, Ποῖά ἐστι καλῶς εἰρημένα, ἔφη· Ἃ παρέλιπες.

Τοῦ αὐτοῦ.– Ὁ μὲν γεωργὸς τὴν γῆν, ὁ δὲ φιλόσοφος τὴν ψυχὴν ἐξημεροῖ.

Ἐκ τοῦ Δημοκράτους, Ἰσοκράτους καὶ Ἐπικτήτου.– Τῆς παιδείας ὥσπερ χρυσοῦ τὸ καλὸν ἐν παντὶ τόπῳ τίμιον.

Σοφίαν ὁ ἀσκῶν, ἐπιστήμην τὴν περὶ Θεοῦ ἀσκεῖ.

Τοῦ αὐτοῦ.– Οὐδὲν ἐν ζώοις κάλλιστόν ἐστιν, ὡς ἄνθρωπος παιδείᾳ κεκοσμημένος.

Ἀριστοτέλους.– Ταῖς μὲν πόλεσι τὰ τείχη, ταῖς δὲ ψυχαῖς ὁ ἐκ παιδείας νοῦς κόσμον καὶ ἀσφάλειαν παρέχεται.

Δημοκρίτου.– Νεανίσκου ἐν θεάτρῳ ἐναβρυνομένου καὶ λέ-

μαθητές, έναν όχι προικισμένο μὲ ἐξυπνάδα, ἀλλὰ ἐπιμελῆ, καὶ ἕνα ἄλλο εὐφυῆ βέβαια, ἀλλὰ ἀργό, εἶπε· Χαθήκατε καὶ οἱ δύο, ἐπειδὴ ἐσὺ θέλεις ἀλλὰ δὲν θὰ μπορέσεις, ἐνῶ ἐσὺ μπορεῖς, ἀλλὰ δὲν θέλεις.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε· Πρέπει νὰ παίρνουν μεγάλο μισθὸ οἱ δάσκαλοι ἀπὸ τοὺς μαθητές τους· ἀπὸ τοὺς εὐφυεῖς ἐπειδὴ μαθαίνουν πολλά, κι ἀπὸ τοὺς ἀφυεῖς, ἐπειδὴ προκαλοῦν πολὺ κόπο.

Ὁ ἴδιος πάλι ὅταν τὸν ρώτησαν, Τί κέρδισε ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, εἶπε· Τὸ νὰ κάνω χωρὶς νὰ μὲ διατάξει κανεὶς αὐτὰ ποὺ ἄλλοι τὰ κάνουν ἀπὸ φόβο τοῦ νόμου.

Τοῦ Φιλιστίωνα.

Νὰ φροντίζεις γιὰ τὰ μαθήματα μᾶλλον, παρὰ γιὰ τὰ χρήματα,
γιατὶ τὰ μαθήματα παρέχουν τὰ χρήματα μὲ ἀφθονία.
Ἀπὸ τὰ δικά σου παθήματα νὰ μαθαίνεις καὶ τὴ συμπάθεια,
καὶ σ' ἐσένα πάλι θὰ δείξει συμπάθεια ἄλλος παθαίνοντας.
Νὰ μελετᾶς τὰ σημαντικὰ ζητήματα καὶ τὸ νόμο.
Ἂν μαθαίνεις κάτι σὲ περασμένη ἡλικία, μὴ ντρέπεσαι·
γιατὶ εἶναι καλύτερο νὰ σὲ λένε ὀψιμαθῆ, παρὰ ἀμαθῆ.

Τοῦ Θεοκρίτου: Ὁ Θεόκριτος ἀπὸ τὴ Χίο ἄκουγε νὰ τοῦ διαβάζει ἕνας ἀτάλαντος ποιητὴς κι ὅταν τὸν ρώτησε ποιὰ ἦταν ὡραῖα εἰπωμένα, εἶπε· Αὐτὰ ποὺ παρέλειψες.

Τοῦ ἰδίου: Ὁ γεωργὸς ἐξημερώνει τὴ γῆ, ἐνῶ ὁ φιλόσοφος τὴν ψυχή.

Ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Δημοκρίτου, Ἰσοκράτη καὶ Ἐπικτήτου: Τὸ ἀγαθὸ τῆς παιδείας, ὅπως καὶ τὸν χρυσό, τὸ τιμοῦν σὲ κάθε τόπο.

Ὅποιος ἀσκεῖ τὴ σοφία, ἀσκεῖ τὴν περὶ Θεοῦ ἐπιστήμη.

Τοῦ ἰδίου: Κανένα δὲν εἶναι τόσο πολὺ ὡραῖο μέσα στὰ ζωντανά, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ποὺ κοσμεῖται ἀπὸ τὴν παιδεία.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Στὶς πόλεις παρέχουν στολισμὸ καὶ ἀσφάλεια τὰ τείχη, ἐνῶ στὴν ψυχὴ ὁ παιδευμένος νοῦς.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἕνας νεαρὸς καυχιόταν στὸ θέατρο κι ἔλεγε πὼς εἶναι σοφός, ἐπειδὴ εἶχε συναντήσει πολλοὺς σοφούς· καὶ κά-

γοντος σοφὸν εἶναι, πολλοῖς ὁμιλήσας σοφοῖς, εἶπέ τις· Κἀγὼ πολλοῖς πλουσίοις, ἀλλὰ πλούσιος οὐκ εἰμί.

Ὁ αὐτὸς ἔφη, οὐ καλὸν πεπαιδευμένον ἐν ἀπαιδεύτοις διαλέγεσθαι, ὥσπερ οὐδὲ νήφοντα μεθύουσιν.

Τοῦ αὐτοῦ.– Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ὁ παιδευόμενος τριῶν τούτων χρήζει, φύσεως, μελέτης, χρόνου.

Οἰνοπίδου.– Οἰνοπίδης ὁρῶν μειράκιον πολλὰ βιβλία κτώμενον, ἔφη· Μὴ τῇ κιβωτῷ, ἀλλὰ τῷ στήθει.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, τὰ βιβλία, τῶν μὲν μεμαθηκότων ὑπομνήματα εἶναι, τῶν δὲ ἀμαθῶν μνήματα.

Ὁ αὐτὸς εἶπε τὸν νοῦν παραίτιον δαίμονα, τοῖς μὲν πεπαιδευμένοις ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἀπαιδεύτοις κακῶν εἶναι.

Σωκράτους.– Σωκράτης ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθείς, Τί ἥδιστον ἐν τῷ βίῳ; ἔφη· Παιδεία καὶ ἀρετὴ καὶ ἱστορία τῶν ἀγνοουμένων.

Στίλπωνος.– Στίλπων ὁ Μεγαρικὸς φιλόσοφος, ἁλούσης αὐτοῦ τῆς πατρίδος ὑπὸ Δημητρίου τοῦ τυράννου καὶ διαρπαγείσης, ἀναχθεὶς ἐπὶ τὸν βασιλέα καὶ ἐρωτώμενος, εἴ τι δὴ αὐτὸς ἀπώλεσε, Τῶν ἐμῶν μὲν οὐδέν, ἔφη· τὸν γὰρ λόγον καὶ τὴν παιδείαν ἔχω· τὰ δὲ λοιπά, διατί μᾶλλον ἐμά, ἢ οὐχὶ τῶν πολιορκούντων;

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς τῆς πόλεως αὐτοῦ διαρπαζομένης ὑπὸ Δημητρίου, Μὴ καὶ τῶν σῶν, Στίλπων, τὶ ἀφαιρεῖται; εἶπεν· Οὐδέν.

Οὐ γάρ πώποτ᾽ ἐμᾶς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους· ἄλλως τε δὲ οὐδένα στρατιωτῶν ἀρετὴν ἐπ᾽ ὤμων ἐκφέροντα εἶδον.

Λάσου.– Λάσος ὁ Ἑρμηνεὺς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τί εἴη σοφώτατον; Πεῖρα, ἔφη.

ποιος τοῦ εἶπε· Κι ἐγὼ συνάντησα πολλοὺς πλούσιους, ἀλλὰ πλούσιος δὲν εἶμαι.

Ὁ ἴδιος εἶπε· Δὲν εἶναι καλὸ νὰ μιλᾶ ὁ μορφωμένος ἀνάμεσα σὲ ἀμόρφωτους, ὅπως οὔτε μὲ τοὺς μεθυσμένους ὅποιος εἶναι στὰ καλά του.

Τοῦ ἰδίου: Ὁ ἴδιος ἔλεγε, ὅτι ὅποιος ἐπιδιώκει τὴ μόρφωση ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία· ἐπιδεικτικὴ φύση, μελέτη καὶ χρόνο.

Τοῦ Οἰνοπίδη: Βλέποντας ὁ Οἰνοπίδης ἕνα παιδὶ ποὺ μάζευε πολλὰ βιβλία τοῦ εἶπε· Μὴ τὰ βάλεις στὸ σεντούκι, ἀλλὰ στὸ στῆθος.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε· Τὰ βιβλία εἶναι ὑπομνήματα γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν μάθει, καὶ μνήματα γιὰ τοὺς ἀμαθεῖς.

Ὁ ἴδιος εἶπε· Ὁ νοῦς εἶναι ὁ ὑπαίτιος δαίμονας γιὰ τοὺς μορφωμένους τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀμόρφωτους τῶν κακῶν.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ φιλόσοφος Σωκράτης ἐρωτηθείς, Ποιὸ εἶναι τὸ πιὸ εὐχάριστο στὴ ζωή; εἶπε· Ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση ἐκείνων ποὺ δὲν ξέρομε.

Τοῦ Στίλπωνα: Ὁ Στίλπων, ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ὅταν ἡ πατρίδα του κυριεύθηκε ἀπὸ τὸν τύραννο Δημήτριο καὶ λεηλατήθηκε ὁδηγήθηκε στὸ βασιλιά, κι ὅταν αὐτὸς τὸν ρώτησε ἂν ἔχασε τίποτε ὁ ἴδιος, ἀπάντησε· Ἀπὸ τὰ δικά μου τίποτε, γιατὶ ἔχω καὶ τὸ λόγο καὶ τὴν παιδεία· τὰ ὑπόλοιπα γιατί νά 'ναι περισσότερο δικά μου κι ὄχι τῶν πολιορκητῶν;

Ὁ ἴδιος σὲ ἐρώτηση ποὺ τοῦ ἔκαναν ὅταν ὁ Δημήτριος λεηλατοῦσε τὴν πόλη του, Μήπως, Στίλπων, ἀφαιρεῖ καὶ κάτι δικό σου; εἶπε· Τίποτε.

Γιατὶ οὔτε τὰ βόδια μου ἀπήγαγαν οὔτε τὰ ἄλογά μου· ἐξάλλου δὲν εἶδα κανένα στρατιώτη νὰ μεταφέρει στοὺς ὤμους του τὴν ἀρετή.

Τοῦ Λάσου: Ὁ Λάσος[26] ὁ Ἑρμηνευτής, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε, Ποιὸ εἶναι τὸ πιὸ σοφώτερο, ἀπάντησε· Ἡ πεῖρα.

---

26. Τὸ ὀρθότερο εἶναι "Λάσος Χαβρίνου, Ἑρμιονεύς, πολίτης τῆς Ἀχαΐας".

Ὁ αὐτός, ἀφυοῦς ζωγράφου λέγοντος αὐτῷ, Κονίασόν σου τὴν οἰκίαν, ἵνα αὐτὴν ζωγραφίσω, ἔφη· Οὔμενουν, ἀλλὰ πρότερον αὐτὴν ζωγράφησον, ἵνα μετὰ ταῦτα ἐγὼ αὐτὴν κονιάσω.

Πρωταγόρου.– Πρωταγόρας ἔλεγε, μηδὲν εἶναι, μήτε τέχνην ἄνευ μελέτης, μήτε μελέτην ἄνευ τέχνης.

Ἐπικούρου.– Οὐ προσποιεῖσθαι δεῖ φιλοσοφεῖν, ἀλλ᾽ ὄντως φιλοσοφεῖν. Οὐ γὰρ προσδεόμεθα τοῦ δοκεῖν ὑγιαίνειν, ἀλλὰ τοῦ κατ᾽ ἀλήθειαν ὑγιαίνειν.

Δημώνακτος.– Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τίς αὐτοῦ διδάσκαλος γεγονὼς εἴη; Τὸ τῶν Ἀθηναίων, ἔφη, βῆμα, ἐμφαίνων ὅτι ἡ διὰ τῶν πραγμάτων ἐμπειρία, κρείττων πάσης σοφιστικῆς διδασκαλίας ἐστίν.

Ὁ ἴδιος, ὅταν ἕνας ἀτάλαντος ζωγράφος τοῦ ἔλεγε, Ἀσβέστωσε τὸ σπίτι σου, γιὰ νὰ τὸ ζωγραφίσω, εἶπε· Ὄχι βέβαια· πρῶτα ζωγράφισέ το, κι ἔπειτα ἐγὼ θὰ τὸ ἀσβεστώσω.

Τοῦ Πρωταγόρα: Ὁ Πρωταγόρας ἔλεγε, ὅτι δὲν ἀξίζει τίποτε οὔτε ἡ τέχνη χωρὶς μελέτη, οὔτε μελέτη χωρὶς τέχνη.

Τοῦ Ἐπικούρου: Δὲν πρέπει νὰ ὑποκρίνεται κανεὶς ὅτι φιλοσοφεῖ, ἀλλὰ νὰ φιλοσοφεῖ πραγματικά. Γιατὶ δὲν ἔχομε ἀνάγκη νὰ φαινόμαστε ὑγιεῖς, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ἀληθινὰ ὑγιεῖς.

Τοῦ Δημώνακτα: Ὁ Δημώνακτας ὅταν ρωτήθηκε, Ποιός ἦταν δάσκαλός του; εἶπε· Τὸ ἀθηναϊκὸ βῆμα, δείχνοντας μ' αὐτό, ὅτι ἡ ἐμ-πειρία ἀπὸ τὰ πράγματα εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε διδασκαλία τῶν σοφιστῶν.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.
Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας.

Λουκᾶ 16, 25.– «Ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι».

Κορ. Α' 4, 11.– «Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν».

Σοφία Σειρὰχ 12, 9.– «Ἐν ἀγαθοῖς ἀνδρός, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐν λύπῃ, καὶ ἐν κακίᾳ αὐτοῦ καὶ ὁ φίλος διαχωρισθήσεται».

Σοφία Σειρὰχ 18, 25-26.– «Μνήσθητι καιρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς, πτωχείαν καὶ ἔνδειαν ἐν ἡμέρᾳ πλούτου. Ἀπὸ πρωὶ ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει ὁ καιρός».

Σοφία Σειρὰχ 9, 11.– «Μὴ ζηλώσῃς δόξαν ἁμαρτωλῶν».

Ἐξ ἐπιγραφῆς:

Ὥς κε φέρει τὸ φέρων σε φέρειν, φέρου·
εἰ δ' ἀπειθήσεις, καὶ σαυτὸν βλάψεις,
καὶ τὸ φέρον σε φέρειν.

Γρηγ. Θεολόγου.– Ὅταν εὐπλοεῖς, μάλιστα μέμνησο ζάλης.

Τίς οἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται, ὁ δὲ ὡς ἐπαιρόμενος αἴρεται, ἀλλὰ μὴ τοὐναντίον, ὁ μὲν διὰ πονηρίαν ὑψοῦται, ὁ δὲ δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται;

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.
Γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ δυστυχία.

Λουκᾶ 16, 25: «Ἀπήλαυσες ἐσὺ τὰ ἀγαθά σου στὴ ζωή σου καὶ ἐπίσης ὁ Λάζαρος τὴ δυστυχία. Τώρα λοιπὸν αὐτὸς παρηγορεῖται, ἐνῶ ἐσὺ ὑποφέρεις».

Κορ. Α' 4, 11: «Μέχρι αὐτὴ τὴν ὥρα καὶ τὴν πείνα δοκιμάζομε καὶ τὴ δίψα καὶ τὴ γύμνια καὶ τὰ χτυπήματα καὶ γυρίζομε ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, δουλεύοντας μὲ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια».

Σοφ. Σειρ. 12, 9: «Στὴν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ οἱ ἐχθροί του λυπημένοι, ἐνῶ στὴ δυστυχία του θ' ἀπομακρυνθεῖ καὶ ὁ φίλος».

Σοφ. Σειρ. 18, 215-26: «Νὰ θυμᾶσαι στὸν καιρὸ τῆς ἀφθονίας τῶν ἀγαθῶν τὸν καιρὸ τῆς πείνας, ὅπως καὶ τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀνέχεια κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πλουτισμοῦ σου. Γιατὶ ἀπὸ τὸ πρωὶ μέχρι τὸ βράδυ ἀλλάζει ὁ καιρός».

Σοφ. Σειρ. 9,11: «Μὴ ζηλέψεις τὴ δόξα τῶν ἁμαρτωλῶν».

Ἀπὸ Ἐπιγραφή.

Ὅπως σὲ πάει ἡ τύχη πήγαινε καὶ ὑπόφερέ την·
ἂν ἀπειθήσεις καὶ τὸν ἑαυτό σου θὰ βλάψεις,
καὶ ἡ τύχη σου θὰ σὲ πηγαίνει[27].

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. Ὅταν ταξιδεύεις καλά, τότε κυρίως νὰ θυμᾶσαι τὴν τρικυμία.

Ποιὸς ξέρει ἂν ὁ ἕνας τιμωρεῖται γιὰ τὴν κακία του, κι ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ ἐπαίρεται, ἐξυψώνεται, καὶ δὲν γίνεται τὸ ἀντίθετο, ὁ ἕνας ὑψώνεται γιὰ τὴν κακία του, καὶ ὁ ἄλλος δοκιμάζεται γιὰ τὴν ἀρετή του;

---

27. Ἀλλιῶς· Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ἓν μόνον πεισθῆναι χρή, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν ἅπαντα οἰκονομεῖται παρὰ Θεοῦ. Τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μήτε ἀγνοοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. Οὔτε γὰρ δυνατὸν ταῦτα εἰδέναι, οὔτε συμφέρον· τὸ μὲν διὰ τὸ θνητοὺς εἶναι, τὸ δὲ διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἴρεσθαι.

Νείλου.– Οὐ χρὴ ἐπὶ παντὶ πτώματι καὶ πάσῃ ἁμαρτία ἀνθρώπου ἐπαίρεσθαι, οὐδ' ἐπιχαίρειν ποτὲ τῷ ὑποσκελισθέντι, κἂν εἰ δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς φόνιος εἶναι.

Θρήνει τὸν ἁμαρτωλὸν εὐθηνοῦντα· τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς δίκης ἐπιτείνεται.

Διατί δίκαιοι ἀσθενοῦσι καὶ πένονται, ἄδικοι δὲ αἴρονται καὶ πλουτοῦσι; Φημί, ἵνα οἱ μὲν στεφανωθῶσιν, οἱ δὲ αἰωνίως τιμωρηθῶσιν.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατευοδουμένων, ἐκδέχου μεταβολήν· καὶ πάλιν ποτὲ ὑπὸ ἀπροσδοκήτων συμφορῶν κυκλούμενος, φαντάζου τὰ χρηστὰ καὶ κρείττονα.

Φίλωνος.– Χαίρειν ἐπὶ ταῖς ἑτέρων ἀτυχίαις, εἰ καὶ δίκαιόν ποτε, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπινον.

Οὐ μὴ τὸ ἀλγεῖν ἀπαραμύθητον, εἰ μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον.

Μεγίστη γὰρ ἐπικουρία τοῖς ἀτυχοῦσι μεταβολῆς ἐλπίς, καὶ τὸ κρεῖττον ἐν ὀφθαλμοῖς κείμενον.

Πληγὴ τοῖς εὖ φρονοῦσι παίδευμα γίνεται, καὶ κρείττων εὐημερίας πολλάκις κακοπάθεια.

Μεγίστη συμφορὰ ἀνθρώπῳ δυσπραγοῦντι, καὶ ἡ ἐρημία τοῦ ἀνακτησομένου.

Μέγα τῷ ἀτυχοῦντι φάρμακον ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενος, καὶ τὸ συναλγεῖν γνησίως, πολύ τι κουφίζει τῆς συμφορᾶς.

Εὐαγρίου.– Πᾶσα συμφορὰ κούφη ἐστὶν ἀνδρὶ μὴ κούφῳ.

Πλουτάρχου.– Οὔτε τὸν ἀρρωστοῦντα ἡ χρυσόπους ὠφελεῖ κλίνη, οὔτε τὸ ἀνόητον ἡ ἐπίσημος εὐτυχία.

Τοῖς μὲν νοσοῦσιν ἰατρούς, τοῖς δὲ ἀτυχοῦσι φίλους δεῖ παρεῖναι.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἕνα μόνο πρέπει νὰ πιστέψομε, ὅτι ὅλα ὁ Θεὸς τὰ οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας. Μὲ ποιὸν τρόπο τὸ κάνει αὐτὸ νὰ μὴν τὸ ζητοῦμε, οὔτε ὅταν τὸ ἀγνοοῦμε νὰ ἀγανακτοῦμε καὶ νὰ λυπούμαστε. Γιατὶ οὔτε εἶναι δυνατὸ αὐτὰ νὰ τὰ ξέρομε οὔτε μᾶς συμφέρει· ὁ ἕνας λόγος ἐπειδὴ εἴμαστε θνητοί, καὶ ὁ ἄλλος ἐπειδὴ εὔκολα ὁδηγούμαστε στὴν ἀπόγνωση.

Τοῦ Νείλου: Δὲν πρέπει νὰ ἐπαιρόμαστε σὲ κάθε πτώση καὶ κάθε ἁμαρτία κάποιου, οὔτε νὰ χαιρόμαστε ἂν κάποιος ὑποσκελίσθηκε, ἀκόμα κι ἂν αὐτὸς φαίνεται πὼς εἶναι θανάσιμος ἐχθρός.

Νὰ θρηνεῖς γιὰ τὸν πλούσιο ἁμαρτωλό· γιατὶ γι' αὐτὸν ἀκονίζεται περισσότερο τὸ ξίφος τῆς δικαιοσύνης.

Γιατί οἱ δίκαιοι ἀσθενοῦν καὶ ὑποφέρουν ἀπὸ φτώχεια, ἐνῶ οἱ ἄδικοι προοδεύουν καὶ πλουτοῦν; Ἀπαντῶ· Γιὰ νὰ στεφανωθοῦν οἱ πρῶτοι καὶ νὰ τιμωρηθοῦν αἰώνια οἱ δεύτεροι.

Ὅταν πηγαίνουν ὅλα τὰ πράγματά σου καλά, νὰ περιμένεις μεταβολή· καὶ ἐπίσης, ἂν βρίσκεσαι κάποτε στὴ μέση ἀπροσδόκητων συμφορῶν, νὰ φαντάζεσαι τὰ ἐλπιδοφόρα καὶ τὰ καλύτερα.

Τοῦ Φίλωνα: Τὸ νὰ χαίρεσαι στὶς ἀτυχίες τῶν ἄλλων, ἀκόμα κι ἂν εἶναι κάποτε δίκαιες, δὲν εἶναι ἀνθρώπινο.

Δὲν εἶναι χωρὶς παρηγορία τὸ νὰ πονᾶμε, ὅπως οὔτε τὸ νὰ εὐτυχοῦμε εἶναι χωρὶς παιδαγωγικὸ σκοπό.

Εἶναι μέγιστη βοήθεια γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀτυχοῦν ἡ ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς καὶ τὸ καλύτερο ποὺ βλέπουν μπροστὰ στὰ μάτια τους.

Τὸ χτύπημα γίνεται γιὰ τοὺς φρόνιμους μάθημα καὶ συχνὰ ἡ κακοπάθεια εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν εὐτυχία.

Μέγιστη συμφορὰ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ δυστυχεῖ εἶναι ἡ ἀπουσία ἐκείνου ποὺ θὰ τὸν βγάλει ἀπὸ τὴ δυστυχία.

Σπουδαῖο φάρμακο γιὰ αὐτὸν ποὺ ἀτυχεῖ ἡ πρόθυμη εὐσπλαχνία, καὶ ἡ συμμετοχὴ στὸν πόνο ἀνακουφίζει πολὺ τὴ συμφορά.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι ἐλαφριὰ κάθε συμφορὰ γι' ἄνθρωπο ὄχι ἐλαφρύ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οὔτε τὸν ἄρρωστο ὠφελεῖ τὸ κρεβάτι μὲ χρυσὰ πόδια οὔτε τὸν ἀνόητο ἡ ἐπιδεκτικὴ εὐτυχία.

Στοὺς ἀρρώστους πρέπει νὰ τοὺς παραστέκουν γιατροί, ἐνῶ σὲ ὅσους ἀτυχοῦν οἱ φίλοι.

Ἐν μὲν ταῖς μέθαις παροινοῦσιν, ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις παρανοοῦσιν οἱ πλεῖστοι.

Ἀρρωστοῦντι φορτίον ἐπιθεῖναι, ἢ ἀπαιδεύτῳ ψυχῇ εὐτυχίαν, ταυτόν ἐστιν.

Αἱ ἐπιφανεῖς τύχαι, καθάπερ οἱ σφοδροὶ τῶν ἀνέμων, μεγάλα ποιοῦσι ναυάγια.

Ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα, οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες εὖ, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάκασι βοηθήματα.

Νοσοῦντος δίαιτα, καὶ ἄφρονος εὐτυχία, τὸ δυσάρεστον.

Ἔοικεν ἡ τύχη φαύλῳ ἀγωνοθέτῃ· πολλάκις γὰρ τὸν μηδὲν πράσσονται στεφανοῖ.

Ἡ τύχη καθάπερ τοξότης, ποτὲ μὲν ἐπιτυγχάνει βάλλουσα ἐφ᾽ ἡμᾶς, ὥσπερ ἐπί τινα σκοπόν, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὰ σύνεγγυς παρακείμενα ἡμῖν.

Ἀτυχίαν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθρούς σου εὐφράνῃς.

Ἰσοκράτους.– Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς· κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.

Νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρώπων βέβαιον. Οὕτω γὰρ οὔτε εὐτυχῶν ἔσῃ περιχαρής, οὔτε δυστυχῶν περίλυπος.

Καὶ κυβερνήτης ἀγαθὸς ἐνίοτε ναυαγεῖ, καὶ ἀνὴρ σπουδαῖος ἀτυχεῖ.

Δημοκρίτου.– Γαμβρὸν ὁ μὲν ἐπιτυχών, εὗρεν υἱόν, ὁ δὲ ἀποτυχών, ἀπώλεσε καὶ θυγατέρα.

Σωκράτους.– Καλὸν μὲν ἐπὶ τῆς ἑστίας φαίνεσθαι τὸ πῦρ λαμπρόν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀτυχίας τὸν νοῦν.

Σωκράτους.– Οἱ μὲν ἀκρατεῖς ἐν ταῖς ἀρρωστίαις, οἱ δὲ ἄφρονες ἐν ταῖς εὐτυχίαις εἰσὶ δυσθεράπευτοι.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τί λυπεῖ τοὺς ἀγαθούς; ἔφη· Εὐτυχία

Στὶς μέθες παραφέρονται, ἐνῶ στὶς ἀτυχίες οἱ περισσότεροι παρανοοῦν[28].

Τὸ νὰ ἐπιθέσει κανεὶς φορτίο σ' ἕνα ἄρρωστο ἢ εὐτυχία σὲ ψυχὴ ἀπαίδευτη εἶναι τὸ ἴδιο.

Οἱ λαπρὲς τύχες ὅπως καὶ οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι προκαλοῦν μεγάλα ναυάγια.

Ὅπως ὅσοι ταξιδεύουν μὲ καλὸ καιρὸ ἔχουν ἑτοιμαστεῖ καὶ γιὰ τὴν κακοκαιρία, ἔτσι καὶ ὅσοι στὴν κακοτυχία σκέφτονται ὀρθὰ ἔχουν ἕτοιμα καὶ τὰ βοηθήματα γιὰ τὴν ἀτυχία.

Δυσάρεστα πράγματα εἶναι ἡ δίαιτα γιὰ τὸν ἄρρωστο καὶ ἡ εὐτυχία γιὰ τὸν ἀνόητο.

Ἡ τύχη μοιάζει μὲ φαῦλο ἀγωνοθέτη· γιατὶ πολλὲς φορὲς στεφανώνει τὸν ἀνάξιο.

Ἡ τύχη σὰν ἕνας τοξότης, ἄλλοτε πετυχαίνει ρίχνοντας πρὸς ἐμᾶς, σὰν πρὸς κάποιο στόχο, κι ἄλλοτε πρὸς ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται κοντά μας.

Νὰ κρύβεις τὴν ἀτυχία σου, γιὰ μὴν δώσεις χαρὰ στοὺς ἐχθρούς σου.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Μὴν εἰρωνευτεῖς κανένα γιὰ τὴ συμφορά του· ἡ τύχη εἶναι κοινή, καὶ τὸ μέλλον ἀόρατο.

Νὰ πιστεύεις ὅτι τίποτε ἀνθρώπινο δὲν εἶναι σταθερό. Ἔτσι οὔτε ὅταν εὐτυχεῖς θὰ εἶσαι ὅλος χαρά, οὔτε ὅταν δυστυχεῖς γεμάτος λύπη.

Κάποτε ναυαγεῖ καὶ ὁ καλὸς καπετάνιος, ὅπως ἀτυχεῖ καὶ ὁ ἐξαίρετος ἄνθρωπος.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὅποιος πέτυχε καλὸ γαμπρὸ βρῆκε γιό, ἐνῶ ὅποιος δὲν ἐπέτυχε, ἔχασε καὶ τὴ θυγατέρα του.

Τοῦ Σωκράτη: Εἶναι καλὸ στὸ τζάκι νὰ εἶναι λαμπρὴ ἡ φωτιὰ καὶ στὴν ἀτυχία ὁ νοῦς.

Τοῦ ἰδίου: Στὶς ἀρρώστιες ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι ἐγκρατεῖς θεραπεύονται δύσκολα, ἐνῶ στὶς εὐτυχίες οἱ ἀνόητοι.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, τί προκαλεῖ λύπη στοὺς καλούς,

---

28. Τὸ λογοπαίγνιο μὲ τὸ παροινῶ–παρανοῶ διατηρεῖται μόνο στὴν πρόθεση παρά.

πονηρῶν· φιλεῖ γὰρ εὐημερία παράλογος, ὕβρεος ἔργα προκαλεῖσθαι.

Ὃν ἡ τύχη προπηλακίζει, καὶ παρὰ τῶν πρᾴων οὕτως μάστιγας εὑρίσκει.

Δημώνακτος.– Οὔτε οἱ ἄμουσοι τοῖς ὀργάνοις, οὔτε οἱ ἀπαίδευτοι ταῖς τύχαις δύνανται συναρμόσασθαι.

Δείκνυσιν ἡ μὲν τροπὴ τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἀνδρεῖον, ἡ δὲ ἀτυχία τὸν φρόνιμον.

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου.– Εὐτυχῶν μὴ ἔσο ὑπερήφανος· ἀπορήσας, μὴ ταπεινοῦ· τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης γενναίως ἐπίστασο φέρειν.

Ἀλεξάνδρου.– Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἰδὼν Διογένην κοιμώμενον ἐν πίθῳ, ἔφη· Ὦ πίθε μεστὲ φρενῶν. Ὁ δὲ φιλόσοφος ἀναστὰς ἔφη· Ὦ βασιλεῦ μέγιστε.

Θέλω τύχης σταλαγμόν, ἢ φρενῶν πίθον.
Ἧς μὴ παρούσης, δυστυχοῦσιν αἱ φρένες.
Πρὸς ὅν τις ἀντέφησε τῶν φιλοφρόνων.
Ρανὶς φρενῶν μοι μᾶλλον, ἢ βυθὸς τύχης,
Ἧς μὴ παρούσης δυστυχοῦσιν αἱ φρένες.

Ἐπικούρου.– Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ τοῖς μὲν εὐημερήμασιν ἐχαυνώθη, ταῖς δὲ συμφοραῖς καθῃρέθη.

Δημοσθένους.– Τὸν μὴ βουλόμενον γενναίως φέρειν ἀτυχίαν, μηδ' εὐτυχίαν, ἔφη, δύνασθαι.

Κυψέλου Κορινθίου.– Εὐτυχῶν μέτριος ἴσθι, ἀτυχῶν δὲ φρόνιμος.

Ἐκ τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτους.– Οἱ πεπαιδευμένοι, καθάπερ οἱ ἐκ παλαίστρας, κἂν πέσωσι, ταχέως καὶ ἐπιδεξίως ἐκ τῆς ἀτυχίας ἐξανίστανται.

Τὸν λογισμόν, ὥσπερ ἰατρὸν ἀγαθόν, ἐπικαλεῖσθαι δεῖ ἐν ἀτυχίᾳ βοηθόν.

Εὐτυχίας ὥσπερ μέθης ἄφρων ἐπὶ πλεῖον ἀπολαύσας, ἀνοητότερος γίνεται.

Τῶν εὐτυχούντων ἀνταγωνιστὴς ὁ φθόνος.

εἶπε· Ἡ εὐτυχία τῶν κακῶν. Γιατὶ συνήθως ἡ παράλογη εὐτυχία ὁδηγεῖ σὲ πράξεις ἀλαζονείας.

Ἐκεῖνον ποὺ προπηλακίζει ἡ τύχη, αὐτὸς δέχεται μαστιγώματα καὶ ἀπὸ τοὺς πράους.

Τοῦ Δημώνακτα: Οὔτε οἱ ἄμουσοι μποροῦν νὰ συναρμονισθοῦν μὲ τὰ ὄργανα, οὔτε οἱ ἀπαίδευτοι μὲ τὶς τύχες.

Ὁ ἀληθινὰ ἀνδρεῖος φαίνεται κατὰ τὴν τροπὴ σὲ φυγή, ἐνῶ ὁ φρόνιμος στὴν ἀτυχία.

Τοῦ Φαβωρίνου: Ὅταν εὐτυχεῖς μὴν εἶσαι ὑπερήφανος· ὅταν συμβεῖ νὰ πτωχεύσεις μὴν ταπεινώνεσαι. Μάθε νὰ ὑπομένεις τὶς συμφορὲς μὲ γενναιότητα.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου–Διογένη: Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν εἶδε τὸν Διογένη νὰ κοιμᾶται στὸ πιθάρι εἶπε· Πιθάρι, γεμάτο μυαλό. Καὶ ὁ φιλόσοφος ἀφοῦ σηκώθηκε εἶπε· Ὦ μέγιστε βασιλιά.

Μιὰ σταγόνα τύχη ἐπιθυμῶ, παρὰ ἕνα πιθάρι μυαλό,
ποὺ ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτή, τὸ μυαλὸ βουτάει στὴ δυστυχία.
Πρὸς αὐτὸν κάποιος φιλόσοφος πρόβαλε τὴν ἀντίρρηση·
Προτιμῶ μιὰ σταγόνα μυαλοῦ, παρὰ πέλαγος τύχης,
ποὺ ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτή, τὸ μυαλὸ βουτάει στὴ δυστυχία.

Τοῦ Ἐπικούρου: Ἡ ἀνάξια ψυχὴ παραλύει ἀπὸ τὶς εὐτυχίες, ἐνῶ ἀπὸ τὶς ἀτυχίες συντρίβεται.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅποιος δὲν θέλει νὰ ὑποφέρει μὲ γενναιότητα τὴν ἀτυχία, δὲν μπορεῖ, εἶπε, νὰ ὑποφέρει οὔτε τὴν εὐτυχία.

Τοῦ Κυψέλη τοῦ Κορίνθιου: Στὴν εὐτυχία σου νὰ εἶσαι μετριόφρων, ἐνῶ στὴν ἀτυχία σου φρόνιμος.

Τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτη: Ὅσοι ἔχουν παιδεία, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ παλεύουν, ἀκόμα κι ἂν πέσουν, σηκώνονται γρήγορα καὶ ἐπιδέξια ἀπὸ τὴν ἀτυχία.

Στὴν ἀτυχία πρέπει νὰ ἐπικαλούμαστε ὡς βοηθό μας, σὰν γιατρὸ καλό, τὸ λογισμό.

Ὅταν ἀπολαύσει κάποιος τὴν εὐτυχία γιὰ πολὺ διάστημα, ὅπως ὁ ἀνόητος τὴ μέθη, γίνεται ἀκόμα πιὸ ἀνόητος.

Ὁ φθόνος εἶναι ὁ ἀνταγωνιστὴς ἐκείνων ποὺ εὐτυχοῦν.

Ὁ μεμνημένος τί ἐστιν ἄνθρωπος, ἐπ' οὐδενὶ τῶν συμβάντων δυσχερανεῖ.

Εἰς μὲν τὸ εὐπλοῆσαι κυβερνήτου καὶ πνεύματος, εἰς τὸ εὐδαιμονῆσαι, λογισμοῦ δεῖ καὶ τέχνης.

Τῆς εὐτυχίας, ὥσπερ ὀπώρας παρούσης, ἀπολαύειν δεῖ.

Ἀλόγιστός ἐστιν, ὁ ἐν τοῖς συμβαίνουσι κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ἀχθόμενος.

Βίαντος.– Ἀτυχῆ, ἔφη, εἶναι τὸ ἀτυχίαν μὴ φέροντα.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τί δυσχερές; Τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἔφη, μεταβολὴν εὐγενῶς ὑπενεγκεῖν.

Ζήνωνος.– Ζήνων ὁ Κιτιεὺς περιπεσὼν ναυαγίῳ καὶ τὰ ὄντα ἀπολέσας, οὐδὲν ἀγεννὲς ἐφθέγξατο, ἀλλ', Εὖγε, εἶπεν, ὦ τύχη, ὅτι συνέστειλας ἡμᾶς εἰς τὸ τριβώνιον τοῦτο.

Ἱέρωνος.– Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τίς ὁ εὐδαίμων; ἔφη· Ὁ τὸ μὲν σῶμα ὑγιής, τὴν δὲ ψυχὴν εὔπορος, τὴν δὲ φύσιν εὐπαίδευτος.

Θαλῆς.– Ὁ Θαλῆς ἐρωτηθείς, Πῶς ἄν τι ἀτυχίαν ἄριστα φέροι; ἔφη· Εἰ τοὺς ἐχθροὺς χείρονα πράττοντας βλέποι.

Ρωμύλου.– Ῥᾳδίως μὴ μακαρίσῃς ἄνθρωπον σαλεύοντα ἐπὶ φίλοις ἢ τέκνοις, ἤ τισι τῶν ἐφήμερον σωτηρίαν ἐχόντων. Ἐπισφαλῆ γὰρ τοιαῦτα· τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ ὀχεῖσθαι τοῦ Θεοῦ μόνου βέβαιον.

Ὁ αὐτὸς ἔφη, τὰ παθήματα τοῖς ἀνθρώποις μαθήματα εἶναι περὶ τὸν βίον. Πολλοὶ γὰρ οὐ δυνάμενοι τὸ μέλλον προορᾶν τῷ λόγῳ, τῷ πάσχειν ᾔσθοντο τὰ πράγματα.

Χαῖρε ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν ἀγαθῶν, καὶ λυποῦ μετρίως ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν κακῶν.

Φιλιστίωνος·

Λύουσιν ἡμῶν συμφοραὶ τὰς συμφοράς,
Παρηγοροῦσι τὰ κακά, δι' ἑτέρων κακῶν.

Ὅποιος θυμᾶται ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, δὲν θ' ἀγανακτήσει γιὰ τίποτε ἀπὸ ὅσα τοῦ συμβαίνουν.

Γιὰ τὸ καλὸ ταξίδι χρειάζεται καλὸς κυβερνήτης καὶ οὔριος ἄνεμος, ἐνῶ γιὰ τὴν εὐτυχία λογισμὸς καὶ τύχη.

Τὴν εὐτυχία ὅταν τὴν ἔχομε πρέπει νὰ τὴν ἀπολαμβάνομε ὅπως ἕνα ὀπωρικό.

Εἶναι ἀπερίσκεπτος ὅποιος ἀγανακτεῖ γιὰ ὅσα συμβαίνουν κατὰ φυσικὴ ἀνάγκη.

Τοῦ Βίαντα: Ἄτυχος εἶναι, εἶπε, ὅποιος δὲν ἀντέχει τὴν ἀτυχία.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Τί εἶναι δύσκολο, εἶπε· Νὰ ὑποφέρεις μ' εὐγένεια τὴ μεταβολὴ στὸ χειρότερο.

Τοῦ Ζήνωνα: Ὁ Ζήνων ἀπὸ τὸ Κίτιο ὅταν ναυάγησε κι ἔχασε τὰ ὑπάρχοντά του δὲν εἶπε τίποτε τὰ ταπεινό, ἀλλὰ μόνο· Εὖγε, ὦ τύχη, ποὺ μὲ περιόρισες σ' αὐτὸ τὸ πανωφόρι.

Τοῦ Ἱέρωνα: Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὸς εἶναι ὁ εὐτυχής, εἶπε· Ὅποιος εἶναι ὑγιὴς στὸ σῶμα, στὴν ψυχὴ ἐφευρετικός, καὶ στὴ φύση καλὰ παιδευμένος.

Τοῦ Θαλῆ: Ὅταν ρώτησαν τὸ Θαλῆ, πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ δεχθεῖ ἄριστα τὴν ἀτυχία, εἶπε· Ἂν βλέπει τοὺς ἐχθρούς του νὰ πράττουν χειρότερα.

Τοῦ Ρωμύλου: Μὴ μακαρίσεις εὔκολα ἄνθρωπο ποὺ ἡ εὐτυχία του στηρίζεται στοὺς φίλους καὶ τὰ παιδιά του ἢ σὲ κάτι ἄλλο ἐφήμερο. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἀβέβαια. Τὸ νὰ στηρίζεται κανεὶς στὸν Θεό, αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο βέβαιο.

Ὁ ἴδιος εἶπε: Τὰ παθήματα τῶν ἀνθρώπων γίνονται μαθήματα στὴ ζωή τους. Γιατὶ πολλοί, μὴ μπορώντας νὰ προβλέψουν τὸ μέλλον μὲ τὴ λογική, ἀντιλήφθηκαν τὴν πορεία τῶν πραγμάτων μὲ τὰ παθήματα.

Νὰ χαίρεσαι γιὰ ὅ,τι καλὸ σοῦ συμβαίνει καὶ νὰ λυπᾶσαι μὲ μέτρο γιὰ ὅσα δυστυχήματα σοῦ τυχαίνουν.

Τοῦ Φιλιστίωνα:

Οἱ συμφορές μας καταπολεμοῦνται ἀπὸ τὶς συμφορές,
καὶ στὶς δυστυχίες μας βρίσκομε παρηγοριὰ σὲ ἄλλες.

Εὐριπίδου:

Ἐν τοῖς κακοῖς δεῖ τοὺς φίλους εὐεργετεῖν.
Ὅταν γὰρ ἡ τύχη διδῷ, τί χρὴ φίλου;
Ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς αὐτὸς ὠφελεῖν θέλων.

Ἰωσήπου.– Ὥσπερ ἀπειροκάλων τὸ λίαν ἐπαίρεσθαι ταῖς εὐπραγίαις, οὕτω ἀνάνδρων τὸ καταπτήσσειν ἐν τοῖς πταίσμασι· ὀξεῖα γὰρ ἀμφοτέροις ἡ μεταβολή.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Πρέπει νὰ εὐεργετεῖς τοὺς φίλους στὶς συμφορές τους.
Γιατί, ὅταν σοῦ δίνει ἡ τύχη σου, τί τὸν θέλεις τὸ φίλο;
Φτάνει ὁ Θεὸς μόνο ὅταν θέλει νὰ βοηθήσει.

Τοῦ Ἰωσήπου: Ὅπως τὸ νὰ ἐπαίρονται ὑπέρμετρα γιὰ τὶς καλοτυχίες τους εἶναι γνώρισμα τῶν ἀγροίκων ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ τὸ νὰ τρομάζουν στὶς ἀποτυχίες εἶναι γνώρισμα τῶν ἄνανδρων. Γιατὶ ἡ μεταβολὴ καὶ στοὺς δύο εἶναι ἄμεση.

ΛΟΓΟΣ ΙΘʹ.

Περὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

Ματθ. 5, 22.– «Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει».

Ἐφ. 4, 26.– «Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ».

Ἐφ. 4, 31.– «Πᾶσα πικρία καὶ ὀργὴ ἀρθήτω ἀφ᾽ ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ».

Παροιμ. 27, 3.– «Βαρὺ λίθος καὶ δυσβάστακτον ἄμμος, ὀργὴ δὲ ἄφρονος βαρυτέρα ἀμφοτέρων».

Παροιμ. 16, 32.– «Κρεῖσσον ἀνὴ μακρόθυμος ἰσχυροῦ, ὁ δὲ κρατῶν ὀργῆς, ὡς καταλαμβάνων πόλιν».

Παροιμ. 16, 14.– «Θυμὸς βασιλέως, ἄγγελος θανάτου, ἀνὴρ δὲ σοφὸς ἐξιλάσει αὐτόν».

Σοφία Σειρὰχ 30, 24.– «Ὀργὴ καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέρας».

Βασιλείου.– Ἀμυνόμενος δὲ καὶ εἰς ἴσον ἀντικαθιστάμενος τῷ λοιδόρῳ, τί καὶ ἀπολογήσῃ; Ὅτι παρώξυνε κατάρξας; Καὶ ποίας τοῦτο συγγνώμης ἄξιον; Οὐδὲ γὰρ ὁ πόρνος ἐπὶ τὴν ἑταίραν μετατιθεὶς τὴν αἰτίαν, ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν διερεθίσασαν, ἧττον τῆς κατακρίσεως ἀξιοῦται.

Τί ὀργῆς ἀφρονέστερον; Ἐὰν μείνῃς ἀόργητος, ᾔσχυνας τὸν ὑβρίσαντα, ἔργῳ τὴν σωφροσύνην ἐπιδειξάμενος.

Θυμὸς ἐγείρει μάχην, μάχη δὲ γεννᾷ λοιδορίας, αἱ δὲ λοιδορίαι πληγάς, πληγαὶ δὲ τραύματα, ἐκ δὲ τραυμάτων πολλάκις θάνατος.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ΄.

Γιὰ τὴν ὀργὴ καὶ τὸν θυμό.

Ματθ. 5, 22: «Ὅποιος ὀργίζεται χωρὶς λόγο ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, εἶναι ἔνοχος μπροστὰ στὸ δικαστήριο».

Ἐφεσ. 4, 26: «Νὰ μὴ συνεχίζεται ὁ θυμός σας μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, οὔτε νὰ δίνετε τόπο νὰ σταθεῖ ὁ διάβολος».

Ἐφεσ. 4, 31: «Νὰ λείψει ἀπὸ ἀνάμεσά σας κάθε ἔχθρα καὶ ὀργὴ μαζὶ καὶ κάθε ἄλλη κακία».

Παροιμ. 27, 3: «Ἡ πέτρα εἶναι βαριὰ καὶ ἡ ἄμμος δύσκολο νὰ κρατηθεῖ, ἡ ὀργὴ ὅμως τοῦ ἀνόητου εἶναι βαρύτερη κι ἀπὸ τὰ δύο.

Παροιμ. 16, 32: «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μακροθυμεῖ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν δυνατό, ἐνῶ ὅποιος νικᾶ τὸ θυμό του, εἶναι σὰ νὰ κυριεύει πόλη».

Παροιμ. 16, 14: «Ὁ θυμὸς τοῦ βασιλιᾶ εἶναι ἀγγελιοφόρος τοῦ θανάτου, ἐνῶ ὁ σοφὸς ἄνθρωπος θὰ τὸν καταπραΰνει».

Σοφ. Σειρ. 30, 24: «Ἡ ὀργὴ καὶ ἡ μανία λιγοστεύουν τὶς μέρες τοῦ ἀνθρώπου».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅταν χτυπᾶς κι ἐσὺ τὸν κατήγορό σου καὶ τοῦ ἀνταποδίδεις τὰ ἴσα, τί θά 'χεις νὰ δικαιολογηθεῖς; Ὅτι σὲ ἐξόργισε κάνοντας ἀρχή; Καὶ ποιᾶς συγγνώμης ἄξιο εἶναι αὐτό; Γιατὶ οὔτε ὁ πόρνος, μεταθέτοντας τὴν αἰτία στὴν πόρνη, ὅτι τάχα τὸν ἐρέθισε νὰ ἁμαρτήσει, εἶναι λιγότερο ἄξιος νὰ καταδικαστεῖ.

Τί ὑπάρχει πιὸ ἀνόητο ἀπὸ τὴν ὀργή; Ἂν κρατηθεῖς χωρὶς νὰ ὀργισθεῖς, ντρόπιασες τὸν ὑβριστή σου, δείχνοντας στὴν πράξη τὴ σωφροσύνη σου.

Ὁ θυμὸς δημιουργεῖ μάχη, ἡ μάχη γεννᾶ ὕβρεις, οἱ ὕβρεις χτυπήματα, τὰ χτυπήματα τραύματα, κι ἀπὸ τὰ τραύματα ἔρχεται συχνὰ ὁ θάνατος.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Οὔτε στέφανοι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν, οὔτε πτῶμα χωρὶς ἀντιπάλου.

Τυφλὸν ὁ θυμὸς καὶ ἐπίλυπον, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ δικαίως ἀγανακτεῖν παρῇ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὅταν σέ τις ὑβρίσῃ, ἐννόησον τὴν κόλασιν ἣν κολάζεται, καὶ οὐ μόνον οὐχ ἕξεις ὀργήν, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἀφήσεις. Οὐδὲ γὰρ πρὸς πυρέττοντά τις παροξύνεται, οὔτε πρὸς τὸν φλεγμαίνοντα, ἀλλ' ἐλεεῖ πάντως καὶ δακρύει. Εἰ δὲ καὶ ἀμύνασθαι βούλει, σίγησον, καὶ καιρίαν ἔδωκας αὐτῷ τὴν πληγήν. Ἂν δὲ δηχθεὶς ὑβρίσῃς, ἀναγκάζεις ἀληθῆ νομίζεσθαι τὰ λεγόμενα. Διατί γὰρ ὁ πλούσιος ἀκούων ὅτι πένης ἐστί, γελᾷ; Ὅτι μὴ σύνοιδεν ἑαυτῷ πενίαν. Εἰ τοίνυν μέλλομεν γελᾷν ἐπὶ ταῖς ὕβρεσι, μεγίστην ἀπόδειξιν παρεξόμεθα, τὸ μὴ συνειδέναι τοῖς λεγομένοις.

Οὐδὲν οὕτω καθαρότητα νοῦ καὶ τὸ διειδὲς θολοῖ τὸ τῶν φρενῶν, ὡς θυμὸς ἄτακτος καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης φερόμενος.

Εὐτονωτέρας ἐπὶ τῆς ὀργῆς χρῄζομεν τῆς σπουδῆς. Τυραννικὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ πολλάκις παρασύρει τοὺς μὴ νήφοντας, καὶ πρὸς τὸ βάραθρον αὐτὸ κατάγει τῆς ἀπωλείας.

Ὀργίλος εἶ; Ἔσο κατὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων τῶν σαυτοῦ τοιοῦτος· ἐπίπληττε τῇ ψυχῇ, μάστιζε τῇ συνειδήσει σου. Σφοδρὸς ἔσο κριτὴς καὶ πικρὸς δικαστὴς τοῖς οἰκείοις ἁμαρτήμασι. Τοῦτο τῆς ὀργῆς τὸ κέρδος ἐστί· διὰ τοῦτο ἡμῖν αὐτὴν ἐνέθηκεν ὁ Θεός.

Εὐαγρίου.– Βρωμάτων ἢ πομάτων ἀπεχόμενος, θυμὸν δὲ ἀλόγως κινῶν, οὗτος ἔοικε ποντοπορούσῃ νηῒ καὶ ἐχούσῃ δαίμονα κυβερνήτην.

Κυρίλλου.– Ποῖον οὕτω θηρίον ὠμὸν καὶ ἀνήμερον, ὡς δύσοργος ἀνὴρ καὶ ἀκράτῳ θυμῷ τυραννούμενος;

Ἐκ τῶν Πατέρων.– Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ὀργὴ ἐγγίνεται, τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν, καὶ τοῦ ποιῆσαι τὸ ἴδιον θέλημα, καὶ τοῦ ἀγαπᾷν δίκας, καὶ τοῦ νομίζειν φρόνιμον εἶναι ἑαυτόν.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οὔτε στεφάνια δίνονται χωρὶς ἀνταγωνιστή, οὔτε πτώση γίνεται χωρὶς ἀντίπαλο.

Εἶναι τυφλὸ πράγμα ὁ θυμὸς καὶ προξενεῖ λύπη, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι δίκαια ἡ αἰτία τῆς ἀγανάκτησης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν σὲ βρίσει κάποιος σκέψου τὴν κόλαση ποὺ ὑπομένει, καὶ τότε ὄχι μόνο δὲν θὰ θυμώσεις, ἀλλὰ θὰ χύσεις καὶ δάκρυα. Γιατὶ δὲν ὀργίζεται κανεὶς μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πυρετὸ οὔτε μὲ ἐκεῖνον ποὺ πονᾶ, ἀλλὰ τὸν λυπᾶται ὁπωσδήποτε καὶ κλαίει. Ἂν ὅμως θέλεις ν' ἀνταποδώσεις, σώπασε, καὶ τοῦ ἔδωσες καίριο χτύπημα. Ἂν ὅμως πειραχτεῖς καὶ βρίσεις, ἀναγκάζεις τοὺς ἄλλους νὰ νομίσουν ἀληθινὲς τὶς ὕβρεις. Γιατί δηλαδὴ ὁ πλούσιος, ὅταν ἀκούσει πὼς εἶναι φτωχός, γελάει; Ἐπειδὴ δὲν νιώθει νά 'χει φτώχεια. Ἂν λοιπὸν γελοῦμε στὶς ὕβρεις, θὰ δώσομε μεγάλη ἀπόδειξη, ὅτι δὲν καταλαβαίνομε τὶς ὕβρεις.

Τίποτε δὲν θολώνει τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ καὶ τὴ διαύγεια τοῦ μαυλοῦ τόσο, ὅσο ὁ ὑπερβολικὸς θυμὸς ποὺ ὁρμᾶ ἀσυγκράτητος.

Στὴν ὀργὴ χρειαζόμαστε μεγαλύτερη προσοχή. Γιατὶ εἶναι πάθος τυραννικὸ καὶ παρασύρει πολλὲς φορὲς ἐκείνους ποὺ δὲν συγκρατοῦνται, καὶ τοὺς ὁδηγεῖ στὸ ἴδιο τὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας.

Εἶσαι ἄνθρωπος ποὺ θυμώνεις; Δεῖξε τὸ θυμό σου στὰ ἴδια σου τὰ ἁμαρτήματα. Ἐπίπληττε τὴν ψυχή σου, μαστίγωνέ την μὲ τὴ συνείδησή σου. Γίνε σφοδρὸς κριτὴς κι ἀμείλικτος δικαστὴς στὰ δικά σου ἁμαρτήματα. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ὀργή, γι' αὐτὸ τὴν ἔβαλε μέσα μας ὁ Θεός.

Τοῦ Εὐαγρίου: Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέχει ἀπὸ φαγητὰ καὶ πιοτά, ἀλλ' ὑποδαυλίζει παράλογα τὸ θυμό σου, αὐτὸς μοιάζει μὲ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει στὸ πέλαγος κι ἔχει κυβερνήτη δαίμονα.

Τοῦ Κυρίλλου: Ποιὸ θηρίο εἶναι τόσο σκληρὸ κι ἀνήμερο, ὅσο ὁ θυμώδης ἄνθρωπος, ποὺ δυναστεύεται ἀπὸ ἀσυγκράτητο θυμό;

Ἀπὸ τοὺς Πατέρες: Ἡ ὀργὴ προκαλεῖται ἀπὸ τέσσερις αἰτίες· ἀπὸ τὸ νὰ δίνει καὶ νὰ παίρνει κανείς, ἀπὸ τὸ νὰ κάνει τὸ δικό του θέλημα, ἀπὸ τὸ ν' ἀγαπᾶ τὶς δίκες, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ νομίζει τὸν ἑαυτό του δίκαιο.

Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως.– Τὸ ὀργίζεσθαι παρ' ἡμῖν ἄχρι τοῦ παύειν τὰ ἁμαρτήματα περιορισθήσεται. Ὀργίζεσθε» γάρ, φησί, «καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».

Ἀπολλωνίου.– Τὸ τῆς ὀργῆς πάθος μὴ καθομιλούμενον μηδὲ θεραπευόμενον, φυσικὴ νόσος γίνεται.

Πλουτάρχου.– Οἱ θυμοί, καθάπερ οἱ κύνες, τυφλὰ τίκτουσιν ἐγκλήματα.

Οἱ μὲν τραχεῖς ἵπποι τοῖς χαλινοῖς, οἱ δὲ ὀξεῖς θυμοὶ μετάγονται τοῖς λογισμοῖς.

Τὸ μὲν εὔκρατον ὕδωρ τὰς φλεγμονάς, ὁ δὲ ἐπιεικὴς λόγος τὰς ὁρμὰς διαλύει.

Ὡς γὰρ ὁ καικίας τὰ νέφη, καὶ ὁ φαῦλος βίος ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκει λοιδορίας.

Ἀριστοτέλους.– Ὥσπερ καπνὸς ἐπιδάκνων τὰς ὄψεις, οὐκ ἐᾷ προβλέπειν τὸ κείμενον ἐν τοῖς ποσίν, οὕτως ὁ θυμὸς ἐπερχόμενος, τῷ λογισμῷ ἐπισκοτεῖ, καὶ τὸ συμβησόμενον ἐξ αὐτοῦ ἄτοπον οὐκ ἀφίησι τῇ διανοίᾳ προβλέπειν.

Οὐχ ὁρᾷς ὅτι τῶν ἐν ὀργῇ διαπραττομένων ἁπάντων ὁ λογισμὸς ἀποδημεῖ, φεύγων τὸν θυμὸν ὡς πικρὸν τύραννον;

Ὁ θυμός ἐστι πάθος, θηριῶδες μὲν τῇ διαθέσει, συνεχὲς τῇ θλίψει, σκληρὸν δὲ καὶ βίαιον τῇ δυνάμει, φόνου αἴτιον, συμφορᾶς σύμμαχον, βλάβης συνεργὸν καὶ ἀτιμίας, καὶ χρημάτων ἀπώλεια· ἔτι δὲ καὶ φθορᾶς ἀρχηγόν.

Εὐήνου:

Πολλάκις ἀνθρώπων ὀργὴ νόον ἐξεκάλυψε
Κρυπτόμενον, μανίας πολὺ χεῖρον.

Φιλήμονος:

Μαινόμεθα πάντες ὅταν ὀργιζόμεθα.
Τὸ γὰρ κατασχεῖν ἐπὶ τῆς ὀργῆς, πόνος μέγας.

Εὐριπίδου:

Αἰδὼς γὰρ ὀργῆς πλεῖον ὠφελεῖ βροτοῖς.
Ὥσπερ δὲ θνητὸν καὶ τὸ σῶμ' ἡμῶν ἔφυ,

Τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέα[29]: Ἡ ὀργὴ σ' ἐμᾶς θὰ περιορίζεται στὸ σημεῖο νὰ σταματᾶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ λέγει· «Νὰ ὀργίζεστε, ἀλλὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε»[30].

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, ποὺ δὲν ἐκδηλώνεται καὶ δὲν θεραπεύεται, γίνεται φυσικὴ νόσος.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οἱ θυμοὶ γεννοῦν τυφλὰ ἐγκλήματα, ὅπως τὰ σκυλιά.

Τὰ ἄγρια ἄλογα σταματοῦν μὲ τὰ χαλινάρια, καὶ οἱ δυνατοὶ θυμοὶ μὲ τοὺς λογισμούς.

Τὸ χλιαρὸ νερὸ διαλύει τοὺς φλεγμονές, καὶ ὁ ἐπιεικὴς λόγος τὴν ἐπιθετικότητα.

Ὅπως ὁ βορειοανατολικὸς ἄνεμος μαζεύει τὰ σύννεφα, καὶ ἡ φαύλη ζωὴ ἐπισύρει κατηγορίες ἐναντίον της.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅπως ὁ καπνὸς καίει τὰ μάτια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ δοῦμε κάτι ποὺ εἶναι μπροστὰ στὰ πόδια μας, ἔτσι κι ὅταν ἐκδηλωθεῖ ὁ θυμὸς σκοτίζει τὸ λογισμὸ καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴ διάνοια νὰ προβλέψει τὸ ἄτοπο ποὺ θὰ προκληθεῖ ἀπὸ αὐτόν.

Δὲν βλέπεις ὅτι ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶναι ἔργα τοῦ θυμοῦ ὁ λογισμὸς ἀπουσιάζει, ἀποφεύγοντας τὸ θυμὸ σὰν πικρὸ τύραννο;

Ὁ θυμὸς εἶναι πάθος, μὲ θηριώδη διάθεση, ἀδιάκοπη θλίψη, δύναμη σκληρὴ καὶ βίαιη, αἰτία φόνου, σύμμαχος τῆς συμφορᾶς, συνεργάτης βλάβης καὶ ἀτιμίας καὶ ἀπώλεια χρημάτων, κι ἀκόμα ἀρχὴ τῆς φθορᾶς.

Τοῦ Εὐήνου:

Ἡ ὀργὴ τῶν ἀνθρώπων συχνὰ ἀποκάλυψε τὴ διάθεση,
ποὺ κρύβεται, πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴ μανία.

Τοῦ Φιλήμονα:

Μᾶς πιάνει ὅλους τρέλλα ὅταν ὀργιζόμαστε.
Τὸ νὰ κυριαρχήσεις στὴν ὀργή σου εἶναι μέγας κόπος.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Περισσότερο ἀπὸ τὴν ὀργὴ ὠφελεῖ τοὺς θνητοὺς ἡ ντροπή·
κι ὅπως τὸ σῶμα μας εἶναι θνητό.

29. Ἴσως Διονυσίου Ἀλεξανδρέα.
30. Ψαλμ. 4, 5. Ἐφεσ. 4, 26.

Οὕτω προσήκει μηδὲ τὴν ὀργὴν ἔχειν
Ἀθάνατον, ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.

Ἡροδότου.– Ὡς ἐν τοῖς ὠσὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ αἰεὶ ὁ θυμός. Χρηστὰ μὲν γὰρ ἀκούσας, τέρψεως ἐμπιπλᾷ τὸ σῶμα· ὑπεναντία δὲ τοῖς τουτέοισιν ἀκούσας, ἀνοιδαίνει.

Ἀρριανοῦ.– Μεγαλόθυμοι πρᾴως εἰσί τινες, ἡσυχῇ καὶ οἷον ἀοργήτως πράττοντες, ὅσα καὶ οἱ σφόδρα τῷ θυμῷ φερόμενοι. Φυλακτέον οὖν καὶ τὸ τούτων ἀβλέπτημα, ὡς πολὺ χεῖρον ὂν τοῦ διατεινόμενον ὀργίζεσθαι. Οὗτοι μὲν γὰρ ταχὺ κόρον τῆς τιμωρίας λαμβάνουσιν, οἱ δὲ εἰς μακρὸν προτείνουσιν, ὡς οἱ λεπτῶς πυρέττοντες.

Ἀπολωνίου Δημοκράτ.– Ὁ ὑπὲρ μικρῶν ἁμαρτημάτων ἀνυπερβλήτως ὀργιζόμενος, οὐκ ἐᾷ διαγνῶναι τὸν ἁμαρτάνοντα, πότε ἔλαττον, πότε μεῖζον ἠδίκησεν.

Σωτίων ἐκ τοῦ Περὶ ὀργῆς.– Τοῖς σοφοῖς ἀντὶ ὀργῆς, Ἡρακλείτῳ μὲν δάκρυα, Δημοκρίτῳ δὲ γέλως ἐπῄει.

Ὥσπερ πλοῖα γενναῖα, οὐχ ὅσα ἐν εὐδίᾳ πλεῖ, ἀλλ' ὅσα πρὸς χειμῶνα ἀντέχει καὶ σώζεται, οὕτω καὶ ἄνθρωποι ὀργῇ καὶ κινήσει ἀντέχοντες, μεγάλοι καὶ ἀνδρεῖοι.

Δημοκρίτου.– Θυμῷ μάχεσθαι μὲν χαλεπόν, ἀνδρὸς δὲ τὸ κρατέειν εὐλογίστου.

Πλάτωνος.– Ὀργιζόμενός ποτε τῷ οἰκέτῃ, ἐπιστάντος Ξενοκράτους, Λαβὼν τοῦτον, ἔφη, μαστίγωσον· ἐγὼ γὰρ ὀργίζομαι.

Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ ἐπανατεινόμενον τῷ παιδὶ βακτηρίαν, ἑστάναι χρόνον πολὺν μετέωρον ταύτην ἔχοντα· καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτώμενον, φῆσαι κολάζειν τὸν ἐξ αὐτοῦ προορμήσαντα θυμόν.

Ναυκράτους.– Ναυκράτης ὁ σοφός, τοὺς ὀξυθύμους ἔφη παραπλήσιον τοῖς λύχνοις πάσχειν· καὶ γὰρ τούτους πλείονι ἐλαίῳ ἐκκαίεσθαι.

Δημώνακτος.– Κόλαζε κρίνων, ἀλλὰ μὴ θυμούμενος.

ἔτσι πρέπει καὶ τὴν ὀργὴ νὰ μὴν τὴν ἔχει
ἀθάνατη, ὅποιος ξέρει νὰ εἶναι φρόνιμος.

Τοῦ Ἡροδότου: Στ' αὐτιὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν μένει μόνιμα ὁ θυμός· ἂν ἀκούσεις εὐχάριστα γεμίζει τὸ σῶμα ἀπὸ χαρά, ἂν ἀντίθετα, φουντώνει.

Τοῦ Ἀρριανοῦ: Ὑπάρχουν ὁρισμένοι μεγαλόθυμοι μὲ πραότητα, ποὺ πράττουν ἥσυχα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο χωρὶς ὀργὴ ὅσα πράττουν, κι ἐκεῖνοι ποὺ ἐνεργοῦν μὲ ἀκράτητο θυμό. Πρέπει λοιπὸν νὰ φυλαγόμαστε καὶ ἀπὸ αὐτῶν τὴ ζημία, ποὺ εἶναι πολὺ χειρότερη ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἰσχυρὰ θυμωμένου. Γιατὶ αὐτοὶ πολὺ γρήγορα ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ τὴν τιμωρία, ἐνῶ οἱ πρῶτοι τὴν παρατείνουν γιὰ πολὺ χρόνο, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ λίγο πυρετό.

Τοῦ Ἀπολλωνίου στὸ Δημοκράτη: Ὅποιος ὀργίζεται ὑπερβολικὰ γιὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, δὲν ἀφήνει ἐκεῖνον ποὺ σφάλλει νὰ καταλάβει πότε ἔσφαλε λίγο καὶ πότε πολύ.

Τοῦ Σωτίωνα, ἀπὸ τὸ Περὶ ὀργῆς: Οἱ σοφοὶ ἀντὶ νὰ θυμώνουν, ὁ Ἡράκλητος δάκρυζε καὶ ὁ Δημόκριτος γελοῦσε.

Ὅπως ἀνθεκτικὰ πλοῖα δὲν εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ταξιδεύουν μὲ καλὸ καιρό, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ ἀντέχουν καὶ σώζονται στὴν τρικυμία, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀντέχουν στὴν ὀργὴ καὶ στὴν ταραχὴ εἶναι μεγάλοι καὶ δυνατοί.

Τοῦ Δημοκρίτου: Εἶναι δύσκολο νὰ πολεμήσει κανεὶς τὸ θυμό· ἡ νίκη ἀνήκει σ' ἐκεῖνον ποὺ σκέπτεται ὀρθά.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὅταν εἶχε θυμώσει κάποτε μὲ τὸν ὑπηρέτη του καὶ ἦρθε ξαφνικὰ ὁ Ξενοκράτης τοῦ εἶπε· Πάρτον αὐτὸν καὶ μαστίγωσέ τον· γιατὶ ἐγὼ εἶμαι θυμωμένος.

Λένε ὅτι αὐτός, ἐνῶ εἶχε σηκώσει ἐναντίον τοῦ δούλου του τὸ ραβδί του, στάθηκε πολλὴ ὥρα μὲ ὑψωμένο τὸ ραβδί. Κι ὅταν τὸν ρώτησαν γιατί τὸ ἔκανε, εἶπε, γιὰ νὰ τιμωρήσει τὸ θυμὸ ποὺ εἶχε ξεσπάσει ἀπὸ αὐτόν.

Τοῦ Ναυκράτη: Ὁ σοφὸς Ναυκράτης εἶπε, ὅτι στοὺς ὀξύθυμους συμβαίνει κάτι παρόμοιο μὲ τὰ λυχνάρια· γιατὶ ἀνάβουν κι αὐτοὶ μὲ πιὸ πολὺ λάδι.

Τοῦ Δημώνακτα: Νὰ κρίνεις καὶ νὰ τιμωρᾷς· ὄχι ὅμως μὲ θυμό.

Μενάνδρου:

Ἀνὴρ κακοῦργος πρᾶον ὑπεισελθὼν σχῆμα,
Κεκρυμμένη πρόκειται παγὶς τοῖς πλησίον.
Οὐκ ἔστιν ὀργῆς, ὡς ἔοικε, φάρμακον,
Ἀλλ' ἢ λόγος σπουδαῖος ἀνθρώπου φίλου,
Εἰ καὶ σφόδρα ἀλγεῖς, μηδὲν ἠρεθισμένος
Πράξεις προπετῶς· ὀργῆς καὶ ἀλογίστου κρατεῖν
Ἐν ταῖς ταραχαῖς μάλιστα τὸν φρονοῦντα δεῖ.

Θεόγνιδος:

Οὐ δύναμαί σοι, θυμέ, παρέχειν ἄρμενα πάντα.
Μὴ ἐπὶ μικροῖς αὐτὸς ἑαυτὸν ὀξύθυμον δείκνυε.

Ἀριστίππου.– Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος φιλόσοφος, θεασάμενός τινα ὀργιζόμενον καὶ διὰ τῶν λόγων χαλεπαίνοντα, ἔφη· Μὴ τοὺς λόγους δι' ὀργῆς ἄγωμεν, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν διὰ τῶν λόγων καταπαύωμεν.

Πυθαγόρου.– Τοὺς ἀδικήσαντας μὴ πράττε δίκας· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας ταπεινοῦσθαι κακίας.

Καλόν ἐστιν συζῆν γυναικὶ θυμώδει χάριν ἀσκήσεως. Καὶ γὰρ τοὺς ἱππέας ἐθίζεσθαι δεῖ τραχέσιν ἵπποις κεχρῆσθαι· τούτων γὰρ κρατήσαντες, καὶ τῶν ἄλλων ῥαδίως κρατήσουσιν.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἕνας κακοῦργος πῆρε τὸ σχῆμα τῆς πραότητας
καὶ εἶναι κρυμμένη παγίδα γιὰ τοὺς διπλανούς του.
Φάρμακο τῆς ὀργῆς δὲν ὑπάρχει, ὅπως φαίνεται,
παρὰ μόνο λόγος σπουδαῖος κάποιου μας φίλου.
Ἂς πονᾶς ὑπερβολικά, τίποτε θυμωμένος
μὴ πράξεις ἐπιπόλαια· τὴν ὀργὴ καὶ τὴν παραφορὰ
πρέπει κυρίως νὰ συγκρατεῖ ὁ φρόνιμος στὶς ταραχές.

Τοῦ Θεόγνιδος:

Δὲν μπορῶ, θυμέ μου, νὰ σοῦ τὰ δίνω ὅλα ὅπως τὰ θέλεις.
Μὴ δείχνεις ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό σου ὀξύθυμο σὲ ἀσήμαντα.

Τοῦ Ἀριστίππου: Ὁ Ἀρίστιππος, ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Κυρήνη, ὅταν εἶδε κάποιον θυμωμένο καὶ νὰ ξεσπᾶ σὲ λόγους, εἶπε· Νὰ μὴ κινοῦμε τοὺς λόγους μὲ τὴν ὀργή, ἀλλὰ νὰ καταπαύομε τὴν ὀργὴ μὲ τοὺς λόγους.

Τοῦ Πυθαγόρα: Μὴ ζητᾶς ποινὴ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀδίκησαν, γιατὶ τοὺς φτάνει ἡ ταπείνωση ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν κακία.

Εἶναι καλὸ νὰ ζεῖς μὲ γυναίκα ποὺ κυριεύεται ἀπὸ θυμὸ γιὰ χάρη ἄσκησης. Καθόσον καὶ οἱ ἱππεῖς πρέπει νὰ ἐθίζονται νὰ ἱππεύουν ἄγρια ἄλογα. Γιατί, ὅταν δαμάσουν αὐτά, εὔκολα θὰ δαμάσουν καὶ τὰ ἄλλα.

ΛΟΓΟΣ Κ΄.

Περὶ σιωπῆς καὶ ἀπορρήτων.

Ματθ. 12, 36.– «Πᾶν ρῆμα ἀργόν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως».

'Ιακ. 1, 19.– «Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι».

Παροιμ. 21, 23.– «Ὃς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, διατηρεῖ ἐκ τῆς θλίψεως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 20, 30.– «Σοφία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;».

Παροιμ. 18, 18· 16,17.– «Ἀντιλογίαν πραΰνει σιγηρός, ἀγαπῶν δὲ ζωὴν αὐτοῦ, φείδεται στόματος αὐτοῦ».

Βασιλείου.– Εἰδέναι ὀφείλομεν ἃ χρὴ λαλεῖν, καὶ ἃ χρὴ σιωπᾷν. Οὐ γὰρ πάντα ρητὰ τῇ γλώσσῃ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὁ νοῦς καθάπερ ὀφθαλμὸς ὅλον τὸν ἥλιον θέλων ἀποβλέπειν, ἀπολέσῃ καὶ ὃ ἔχει φῶς.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Φθέγγου μέν, εἴ τι κρεῖττον σιωπῆς ἔχεις, ἀγάπα δὲ ἡσυχίαν, ἔνθα κρεῖττον λόγου τὸ σιωπᾷν.

Λέγε σιγῆς τι κρεῖσσον, ἢ σιγὴν ἔχε.

'Ιω. Χρυσοστόμου.– Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὰν εἴπωσί τι τῶν ἀπορρήτων, παρακαλοῦσι τὸν ἀκούοντα καὶ ὁρκοῦσι μηδενὶ λοιπὸν εἰπεῖν ἑτέρῳ, αὐτόθεν δηλοῦντες, ὅτι πρᾶγμα ἄξιον κατηγορίας ἐποίησαν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνον μηδενὶ εἰπεῖν ἑτέρῳ πα-ρακαλεῖς, πολλῷ μᾶλλον σὲ πρότερον τούτῳ ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἐχρῆν.

'Εκ τῶν Γερόντων.– 'Αγάπα τὸ σιγᾷν ὑπὲρ τὸ λαλεῖν· ἡ σιωπὴ γὰρ θησαυρίζει, τὸ δὲ λαλεῖν διασκορπίζει.

ΛΟΓΟΣ Κ΄.
Γιὰ τὴ σιωπὴ καὶ τὰ ἀπόρρητα.

Ματθ. 12, 36: «Γιὰ κάθε ἀνώφελο λόγο ποὺ θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι θὰ δώσουν λόγο γι' αὐτὸν τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης».

'Ιακ. 1, 19: «Κάθε ἄνθρωπος ἃς εἶναι γρήγορος στὸ ν' ἀκούσει καὶ ἀργὸς στὸ νὰ μιλήσει».

Παροιμ. 21, 23: «Ὅποιος φυλάει κλειστὸ τὸ στόμα του, προφυλάγει τὴν ψυχή του ἀπὸ τὴ θλίψη».

Σοφ. Σειρὰχ 20, 30: «Ἂν ἡ σοφία εἶναι κρυμμένη κι ὁ θησαυρὸς δὲν φαίνεται, ποιὰ ἡ ὠφέλεια καὶ ἀπὸ τὰ δύο;».

Παροιμ. 18, 18· 16, 17: «Ὁ σιωπηλὸς καταπραΰνει τὴν ἀντιλογία, κι ὅποιος ἀγαπᾶ τὴ ζωή του, προσέχει τὸ στόμα του».

Τοῦ Βασιλείου: Πρέπει νὰ ξέρομε ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ λέμε, καὶ ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ σιωποῦμε. Γιατὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δὲν λέγονται ὅλα μὲ τὴ γλώσσα, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, θέλοντας ὁ νοῦς, σὰν μάτι, νὰ δεῖ ὁλόκληρο τὸν ἥλιο, χάσει καὶ τὸ φῶς ποὺ ἔχει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Μίλα βέβαια, ἀλλ' ἂν ἔχεις νὰ πεῖς κάτι καλύτερο ἀπὸ τὴ σιωπή· νὰ ἀγαπᾶς ὅμως τὴν ἡσυχία, ὅπου ἡ σιωπὴ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὸ λόγο.

Λέγε κάτι καλύτερο ἀπὸ τὴ σιωπὴ ἢ κράτα τὴ σιωπή σου.

Τοῦ 'Ιω. Χρυσοστόμου: Οἱ πιὸ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν ποῦνε κά-ποιο μυστικὸ παρακαλοῦν τὸ συνομιλητή τους καὶ τὸν ὁρκίζουν νὰ μὴν τὸ ἀνακοινώσει σὲ κανέναν ἄλλο, δείχνοντας μ' αὐτὸ ὅτι ἔκαναν κάτι ἄξιο γιὰ κατηγορία. Γιατί, ἂν παρακαλεῖς ἐκεῖνον νὰ μὴν τὸ πεῖ σὲ ἄλλον, ἔπρεπε πολὺ περισσότερο νὰ μὴν τὸ πεῖς αὐτὸ πρωτύτερα ἐσὺ σ' ἐκεῖνον.

'Απὸ τοὺς Γέροντες. Ν' ἀγαπᾶς τὴ σιωπὴ περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ μιλᾶς. Γιατὶ ἡ σιωπὴ μαζεύει θησαυρούς, ἐνῶ τὸ νὰ μιλᾶς τοὺς σκορπίζει.

Πρὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν τὴν ἡσυχίαν ἐξελέξατο ὁ Θεός· γέγραπται γάρ, «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον;».

Ὁ θέλων σωθῆναι, διωξάτω τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τὴν σιωπήν.

Ἀπολλωνίου.– Πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι χρὴ περὶ τοῦ μὴ λέγειν ἃ μὴ δεῖ. Παντελῶς γὰρ ἀπαιδεύτου τινός ἐστι τὸ μὴ δύνασθαι σιωπᾷν, ἀλλ' ἐκλαλεῖν τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα.

Σοφὸς ἀνὴρ καὶ σιγῶν τὸν Θεὸν τιμᾷ, εἰδὼς καὶ διατί σιγᾷ.

Πλουτάρχου.– Ἅπερ ἂν σιωπᾶσθαι βούλει, μηδενὶ εἴπῃς· ἢ πῶς παρά τινος ἀπαιτεῖς τὸ πιστὸν τῆς σιωπῆς, ὃ μὴ παρέσχες σεαυτῷ;

Τὸ σιωπᾷν οὐ μόνον ἄδιψον, ὥς φησιν Ἱπποκράτης, ἀλλὰ καὶ ἄλυπον καὶ ἀνώδυνον.

Ζήνωνος.– Ὅτε ξένοι τινὲς ἐν συμποσίῳ παρόντες φιλοφρονούμενοι Ζήνωνα, προπιόντες αὐτῷ, ἤροντο ἡσυχίαν ἄγοντα, Περὶ σοῦ δὲ τί χρὴ λέγειν, ὦ Ζήνων, τῷ βασιλεῖ; Κἀκεῖνος ἔφη· Ἄλλο μηδέν, ἢ ὅτι πρεσβύτης ἐστὶν ἐν Ἀθήναις παρὰ πότον σιωπᾷν δυνάμενος.

Ἀναχάρσιδος.– Οὗτος ἑστιαθεὶς παρὰ Σόλωνι καὶ κοιμώμενος, ὤφθη τὴν μὲν ἀριστερὰν χεῖρα τοῖς μορίοις, τὴν δὲ δεξιὰν τῷ στόματι προσκειμένην ἔχων. Ἐγκρατεστέρου γὰρ ᾤετο χαλινοῦ δεῖσθαι τὴν γλῶτταν.

Ἀριστοτέλους.– Ὁ μὴ εἰδὼς σιωπᾷν, οὐκ οἶδε διαλέγεσθαι.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τί δυσκολώτατόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ, εἶπε· Τὸ σιωπᾷν ἃ μὴ δεῖ λαλεῖν.

Ἐρωτηθείς, Διὰ ποίαν αἰτίαν τοὺς ἄλλους διδάσκων λέγειν, αὐτὸς σιωπᾷς; ἔφη· Καὶ γὰρ ἡ ἀκόνη αὐτὴ μὲν οὐ τέμνει, τὰ δὲ ξίφη ὀξέα ποιεῖ.

Πρὶν ἀπὸ ὅλες τὶς ἐντολὲς ὁ Θεὸς ὅρισε τὴν ἡσυχία· γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Σὲ ποιὸν νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου, ἂν ὄχι στὸν ταπεινὸ καὶ ἥσυχο;»[31].

Ὅποιος θέλει νὰ σωθεῖ, ἂς ἐπιδιώξει τὴν ἀκτημοσύνη καὶ τὴν ἡσυχία.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Πρέπει νὰ προσέχεις πολὺ σχετικὰ μὲ τὸ νὰ μὴ μιλᾶς γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει. Γιατὶ εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου τελείως ἀπαίδευτου τὸ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ κρατήσει σιωπή, ἀλλὰ νὰ διακηρύττει ἐκεῖνα ποὺ δὲν συμβαίνουν σωστά.

Ὁ σοφὸς καὶ σιωπηλὸς ἄνθρωπος τιμᾶ τὸν Θεό, γνωρίζοντας καὶ γιατί σιωπᾶ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ὅποια θέλεις νὰ ἀποσιωπηθοῦν, μὴν τὰ πεῖς σὲ κανένα. Καὶ πῶς ἀπαιτεῖς ἀπὸ κάποιον νὰ κρατήσει σιωπή, πράγμα ποὺ δὲν τὸ ζήτησες ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου;

Τὸ νὰ σωπαίνεις ὄχι μόνο δίψα δὲν προκαλεῖ, ὅπως λέγει ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλὰ οὔτε λύπη οὔτε πόνο.

Τοῦ Ζήνωνα: Κάποιοι ξένοι ποὺ κάθονταν σὲ συμπόσιο κάνοντας φιλοφρόνηση στὸ Ζήνωνα, ἀφοῦ ἤπιαν στὴν ὑγεία του, τὸν ρώτησαν ἐνῶ καθόταν ἥσυχος· Τί πρέπει νὰ ποῦμε γιὰ σένα στὸ βασιλιά; Κι ἐκεῖνος εἶπε· Τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ὑπάρχει ἕνας γέροντας στὴν Ἀθήνα ποὺ στὸ συμπόσιο μπορεῖ νὰ σωπαίνει.

Τοῦ Ἀναχάρσιδος: Αὐτὸς φιλοξενήθηκε στὸ Σόλωνα καὶ τὸν εἶδαν νὰ κοιμᾶται ἔχοντας τὸ ἀριστερὸ χέρι του στὰ γεννητικά του μόρια καὶ τὸ δεξὶ κοντὰ στὸ στόμα. Γιατὶ νόμιζε ὅτι ἡ γώσσα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δυνατότερο χαλινάρι.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ σωπαίνει, δὲν ξέρει νὰ μιλᾶ.

Ὁ ἴδιος ὅταν ρωτήθηκε, Ποιὸ πράγμα εἶναι δυσκολώτερο στὴ ζωή; εἶπε· Τὸ νὰ κρατᾶς στὴ σιωπὴ ὅσα δὲν πρέπει νὰ πεῖς.

Κι ὅταν ρωτήθηκε, Γιὰ ποιὸ λόγο, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς διδάσκεις νὰ μιλοῦν, ὁ ἴδιος σωπαίνεις; εἶπε· Γιατὶ καὶ ἡ ἀκόνη ἡ ἴδια δὲν κόβει, κάμνει ὅμως κοφτερὰ τὰ ἄλλα.

---

31. Ἠσ. 66, 2.

Ἰσοκράτους.– Δύο ποιοῦ καιροὺς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἐν τούτοις γὰρ μόνοις ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις, ἄμεινον σιγᾷν ἢ λέγειν.

Ἄλλο Ἀριστοτέλους.– Φαύλου ἀνδρός, καθάπερ κυνὸς σιγηροῦ δεῖ τὴν σιγήν, ἢ τὴν φωνὴν εὐλαβεῖσθαι.

Θεοφράστου.– Θεόφραστος, ὁ Περιπατητικὸς φιλόσοφος, ἐν συμποσίῳ νεανίσκον τινὰ βλέπων ἡσυχίαν ἔχοντα, εἶπεν· Εἰ μὲν ἀπαίδευτος ὢν σιωπᾷς, πεπαιδευμένος ὑπάρχεις, εἰ δὲ πεπαιδευμένος, ἀπαιδεύτως σιωπᾷς.

Χάρητος:

Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν,
Ὃ γὰρ γέροντι καὶ νέῳ τιμὴν φέρει,
Ἡ γλῶσσα, σιγὴν καιρίαν κεκτημένη.

Ἱέρωνος.– Τοὺς ἀπόρρητον λόγον ἐκφέροντας ἀδικεῖν ᾤετο καὶ πρὸς οὓς ἐκφέρουσιν. Μισοῦμεν γὰρ οὐ μόνον τοὺς ἐκλαλήσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούσαντας ἃ μὴ βουλόμεθα.

Πιττακοῦ.– Ὃ μέλλεις ποιεῖν, μὴ λέγε· ἀποτυχὼν γὰρ γελασθήσῃ.

Σοφοκλέους:

Κλέπτων δ' ὅταν τις ἐμφανῶς ἐφευρεθῇ,
Σιγᾷν ἀνάγκη, κἂν καλὸν φέρῃ στόμα..
Αἰδὼς γὰρ ἐν κακοῖσιν οὐδὲν ὠφελεῖ.
Ἡ γὰρ σιωπὴ τῷ λαλοῦντι σύμμαχος.

Ξενοκράτους.– Ξενοκράτης διαιρῶν ἕκαστον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς πρᾶξίν τινα, καὶ τῇ σιωπῇ μέρος ἀπένειμεν.

Ἀλεξάνδρου:

Ὅστις λόγους παρακαταθήκην λαβὼν

Τοῦ Ἰσοκράτη: Δύο περιπτώσεις νὰ θεωρεῖς κατάλληλες νὰ μιλᾶς· ἢ ὅταν γνωρίζεις σαφῶς ἐκεῖνα ποὺ θέλεις νὰ πεῖς, ἢ ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσεις. Ἐδῶ μόνο λοιπὸν ὁ λόγος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὴ σιωπή, ἐνῶ στὶς ἄλλες περιπτώσεις εἶναι καλύτερο νὰ σιωπᾶς παρὰ νὰ μιλᾶς.

Ἄλλο τοῦ Ἀριστοτέλη: Τοῦ φαύλου ἀνθρώπου, ὅπως τοῦ σκύλου ποὺ δὲν γαυγίζει, πρέπει νὰ προσέχεις τὴ σιωπὴ μᾶλλον, παρὰ τὴ φωνή.

Τοῦ Θεοφράστου: Ὁ Περιπατητικὸς φιλόσοφος Θεόφραστος βλέποντας ἕνα νεαρὸ στὸ συμπόσιο ποὺ καθόταν ἥσυχος, τοῦ εἶπε· Ἂν εἶσαι ἀμόρφωτος καὶ σιωπᾶς, εἶσαι μορφωμένος· ἂν ὅμως εἶσαι μορφωμένος, τότε σωπαίνεις σὰν ἀμόρφωτος.

Τοῦ Χάρητα:

Νὰ προσπαθεῖς παντοῦ νὰ συγκρατᾶς ἰδίως τὴ γλώσσα σου·
γιατὶ αὐτὸ ποὺ δίνει τιμὴ στὸν γέροντα καὶ στὸν νέο
εἶναι ἡ γλώσσα ποὺ διαθέτει κατάλληλη σιωπή.

Τοῦ Ἱέρωνα: Ὅσοι φανερώνουν κάποιο μυστικὸ πίστευε ὅτι ἀδικοῦν καὶ ἐκείνους στοὺς ὁποίους τὸ φανερώνουν. Γιατὶ μισοῦμε ὄχι μόνο ἐκείνους ποὺ τὸ φανέρωσαν, ἀλλὰ κι αὐτοὺς ποὺ ἄκουσαν ἐκεῖνα ποὺ δὲν θέλομε.

Τοῦ Πιττακοῦ: Νὰ μὴ λὲς ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ κάνεις. Γιατὶ ἂν ἀποτύχεις, θὰ γελάσουν μαζί σου.

Τοῦ Σοφοκλῆ:

Ὅταν πιαστεῖ κάποιος νὰ κλέβει στὰ φανερά,
ἀναγκάζεται νὰ σιωπᾶ ἀκόμα κι ἂν ἔχει εὔγλωττο στόμα.
Ἡ ντροπὴ δὲν ὠφελεῖ καθόλου τοὺς κακούς.
Γιατὶ ἡ σιωπὴ εἶναι σύμμαχος ἐκείνου ποὺ μιλᾶ.

Τοῦ Ξενοκράτη: Ὁ Ξενοκράτης διαιρώντας τὴ μέρα σὲ τμήματα σύμφωνα μὲ μιὰ πράξη, ἔδινε ἕνα τμῆμα καὶ στὴ σιωπή.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου:

Ὅποιους δέχθηκε λόγους σὰν παρακαταθήκη

Ἐξεῖπεν, ἄδικός ἐστι, ἢ ἀκρατὴς ἄγαν·
Ὁ μὲν διὰ κέρδος, ἄδικος· ὁ δὲ τούτου δίχα,
Ἀκρατής· ἴσως δὲ γ' εἰσὶν ἀμφότεροι κακοί.

Λυκούργου.– Οὗτος πρὸς τὸν εἰπόντα, Διατί Λακεδαιμόνιοι τὴν βραχυλογίαν ἀσκοῦσιν; εἶπεν· Ὅτι ἐγγύς ἐστι τοῦ σιγᾶν.

Φιλονίδου.– Κρεῖττον σιωπᾷν ἐστιν, ἢ λαλεῖν μάτην.

Δημοκρίτου.– Θεασάμενός τινα, πολλὰ μέν, ἀπαίδευτα δὲ διαλεγόμενον, Οὗτος, ἔφη, οὐ λέγειν μοι δοκεῖ δυνατός, ἀλλὰ σιωπᾷν ἀδύνατος.

Σόλωνος.– Σφραγίζου, τοὺς μὲν λόγους σιγῇ, τὴν δὲν σιγὴν καιρῷ.

Σιμωνίδου.– Ἢ σιγὴν καίριον ἔχειν δεῖ, ἢ λόγον ὠφέλιμον.

Δημοσθένους.– Οὗτος μηδέποτε ἑαυτῷ ἔλεγε μεταμελῆσαι σιγήσαντι, φθεγξαμένῳ δὲ πολλάκις.

Ὀνειδίζοντος αὐτῷ τινος, ὅτι τὸ στόμα δυσῶδες εἶχε, Πολλὰ γάρ, εἶπεν, αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων ἐγκατεσάπη.

καὶ τοὺς φανέρωσε, εἶναι ἄδικος ἢ ὑπερβολικὰ ἀκρατής.
Ἄδικος ὅποιος μίλησε γιὰ κέρδος· ἀκρατής, ὅποιος
χωρὶς κέρδος· κι εἶναι ἐξίσου κακοὶ κι οἱ δύο.

Τοῦ Λυκούργου: Ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιατί οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπιδιώκουν τὴ βραχυλογία; εἶπε· Ἐπειδὴ εἶναι κοντὰ στὴ σιωπή.

Τοῦ Φιλονίδη: Εἶναι καλύτερο νὰ σωπαίνεις, παρὰ νὰ ματαιολογεῖς.

Τοῦ Δημοκρίτου: Βλέποντας κάποιον νὰ μιλάει πολύ, ἀλλὰ ἀφιλόκαλα, εἶπε· Αὐτὸς δὲν μοῦ φαίνεται δυνατὸς στὰ λόγια, ἀλλὰ ἀνίκανος νὰ σιωπᾶ.

Τοῦ Σόλωνα: Σφράγιζε τοὺς λόγους μὲ σιωπή, καὶ τὴ σιωπὴ μὲ τὸν κατάλληλο χρόνο.

Τοῦ Σιμωνίδη: Ἢ πρέπει νὰ σωπαίνει κανεὶς τὴ κατάλληλη ὥρα, ἢ νὰ λέγει λόγο ὠφέλιμο.

Τοῦ Δημοσθένη: Αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι ποτὲ δὲν μετάνοιωσε ποὺ σώπασε, πολλὲς φορὲς ὅμως ποὺ μίλησε.

Ὅταν τὸν κατηγοροῦσε κάποιος ὅτι τὸ στόμα του μύριζε, εἶπε· Γιατὶ πολλὰ μυστικὰ σάπησαν μέσα σ' αὐτό.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄.
Περὶ πολυπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

Λουκᾶ 10, 41-42.– «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζη περὶ πολλά. Ἑνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς».

Θεσσ. Α' 4, 10-11.– «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν».

Ἰὼβ 11, 19.– «Ἡσυχάσεις, καὶ οὐκ ἔσται ὁ πολεμῶν σε».

Ἰὼβ 39, 7.– Καταγελῶν πολυοχλίαν πόλεως, μέμψιν φορολόγου οὐκ ἀκούει».

Σοφία Σειρὰχ 11, 10.– «Τέκνον, μὴ περὶ πολλὰ ἔστωσαν αἱ πράξεις σου· ἐὰν γὰρ πληθύνης, οὐκ ἀθῶος ἔσῃ».

Βασιλείου.– Ὥσπερ γὰρ τὰ θηρία εὐκαταγώνιστά εἰσι καταψηχθέντα, οὕτως ἐπιθυμίαι καὶ ὀργαὶ καὶ φόβοι καὶ λύπαι, τὰ ἰόβολα τῆς ψυχῆς κακά, κατευνασθέντα διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ μὴ ἐξαγριαινόμενα τῷ συνεχεῖ ἐρεθισμῷ, εὐκαταγωνιστότερα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου γίνεται.

Ἡσυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῇ ψυχῇ, μήτε γλώσσης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σωμάτων καὶ συμμετρίας περισκοπούντων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλυούσης ἐν ἀκροάσει μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιημένων, μήτε ρήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνθρώπων, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκεν.

Νοῦς μὲν γὰρ μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄.
Γιὰ τὴν πολυπραγμοσύνη καὶ τὴν ἡσυχία.

Λουκᾶ 10, 41-42: «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾶς καὶ ἀσχολεῖσαι μὲ πολλὰ πράγματα, ἐνῶ χρειάζεται ἕνα μονάχα. Ἀντίθετα ἡ Μαρία διάλεξε τὴν ἀγαθὴ μερίδα, ποὺ δὲ θὰ τῆς ἀφαιρεθεῖ.

Θεσσ. Α' 4, 10-11: «Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί μου, νὰ τὸ κάμνετε αὐτὸ ἀκόμη περισσότερο, φιλοδοξώντας νὰ ἔχετε ἥσυχη ζωή, νὰ φροντίζετε γιὰ τὶς δικές σας ὑποθέσεις καὶ νὰ ἐργάζεσθε μὲ τὰ ἴδια σας τὰ χέρια».

Ἰὼβ 11, 19: «Θὰ ἡσυχάσεις καὶ δὲν θὰ σὲ πολεμήσει κανένας».

Ἰὼβ 39, 7: «Ὅποιος περιγελᾶ τὴν πολυκοσμία τῆς πόλης, δὲν ἀκούει τὴν κατηγορία τοῦ φοροεισπράκτορα».

Σοφ. Σειρ. 11, 10: «Παιδί μου, μὴν ἀσχολεῖσαι μὲ πολλὲς καὶ διάφορες πράξεις· γιατί, ἂν πολλαπλασιάζεις τὶς δραστηριότητές σου, δὲν θὰ μείνεις ἀθῶος.

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως τὰ θηρία καταβάλλονται εὔκολα στὴν παγωνιά, ἔτσι καὶ οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ θυμοὶ καὶ οἱ φόβοι καὶ οἱ λύπες, τὰ φαρμακερὰ κακὰ τῆς ψυχῆς, ὅταν καταπραϋνθοῦν μὲ τὴν ἡσυχία καὶ δὲν ἐξαγριώνονται μὲ συνεχῆ ἐρεθισμό, κατανικῶνται εὐκολώτερα μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου.

Ἡ ἡσυχία λοιπὸν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κάθαρσης τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία οὔτε ἡ γλώσσα μιλάει γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τὰ μάτια ἀσχολοῦνται μὲ τὸ καλὸ χρῶμα καὶ τὴ συμμετρία τῶν σωμάτων, οὔτε ἡ ἀκοὴ κάνει τὸν τόνο τῆς ψυχῆς νὰ παραλύσει ἀκούοντας τραγούδια ποὺ ἔγιναν γιὰ ἡδονή, οὔτε λόγια κωμικῶν καὶ γελοίων ἀνθρώπων, πρᾶγμα ποὺ ἀπονευρώνει ὅλως ἰδαιαίτερα τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς.

Ὁ νοῦς ποὺ δὲν διασκορπίζεται στὰ ἔξω, οὔτε ἁπλώνεται ἀπὸ

αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν, δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνει, κἀκείνῳ τῷ κάλλει περιλαμπόμενός τε καὶ ἐλλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει, μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος, ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γηΐνων φροντίδων ἄγων, τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μετατίθησι, πῶς κατορθωθῇ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία, πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί.

Ἐν τοῖς ἕλκουσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀσχολίας βιωτικὰς ἐμποιοῦσιν, περιγενέσθαι τῆς ἐπιπόνου μελέτης ἀμήχανον.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Χρή τι καὶ ἡσυχάζειν, ὥστε ἀθολώτως προσομιλεῖν τῷ Θεῷ, καὶ μικρόν τι συνάγειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν πλανώντων.

Τηροῦμεν τὰς ἀλλήλων ἁμαρτίας, οὐχ ἵνα θρηνήσωμεν, ἀλλ' ἵν' ὀνειδίσωμεν· οὐδὲ ἵνα θεραπεύσωμεν, ἀλλ' ἵνα προσπλήξωμεν, καὶ ἀπολογίαν ἔχωμεν τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ τῶν πλησίον τραύματα.

Ἡ ἀπράγμων ἡσυχία, τῆς ἐν πράγμασι περιφανείας τιμιωτέρα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Κρεῖσσον γὰρ ψωμὸς ἐν ἅλατι μεθ' ἡσυχίας καὶ ἀμεριμνίας, ἢ παράθεσις ἐδεσμάτων πολυτελῶν ἐν περισπασμοῖς καὶ μερίμναις.

Οὐ γάρ ἐστιν ἄνθρωπον τοὺς ἀλλοτρίους πολυπραγμονοῦντα βίους, τῆς οἰκείας ἐπιμεληθῆναί ποτε ζωῆς. Τῆς γὰρ σπουδῆς αὐτῷ πάσης εἰς τὴν τῶν ἑτέρων πολυπραγμοσύνην ἀναλισκομένης, ἀνάγκη τὰ αὐτοῦ ἁπλῶς κεῖσθαι καὶ ἠμελημένως.

Φίλωνος.– Ὁ σοφὸς ἠρεμίαν καὶ ἀπραγμοσύνην διώκει, ἵνα τοῖς θείοις θεωρήμασιν ἐν ἡσυχίᾳ ἐπιτύχῃ.

Σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης ἐστὶν ἐκ τοῦ πεφυρμένου βίου, πρὸς τὴν εἰρηναίοις πρέπουσαν καὶ μακαρίαν ζωήν.

τὰ αἰσθητήρια στὸν κόσμο, ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτό του καὶ μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του ἀνεβαίνει στὴν ἔννοια περὶ Θεοῦ, καὶ καταλαμπόμενος μὲ τὸ κάλλος ἐκεῖνο καὶ καταφωτιζόμενος, λησμονεῖ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη φύση, χωρὶς νὰ παρασύρει τὴν ψυχὴ οὔτε στὴ φροντίδα τῆς τροφῆς, οὔτε στὴ μέριμνα γιὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ ἡσυχάζοντας ἀπὸ τὶς γήινες φροντίδες, μεταθέτει ὅλο τὸ ἐνδιφέρον του στὴν ἀπόκτηση τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, πῶς θὰ κατορθώσει τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἀνδρεία, πῶς τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ φρόνηση καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές.

Ἀνάμεσα στὰ πράγματα ποὺ παρασύρουν τὴν ψυχὴ καὶ τῆς δημιουργοῦν ἀσχολίες βιοτικές, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποτάξει κανεὶς τὴν ἐπίπονη μελέτη.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Χρειάζεται καὶ κάποια ἡσυχία, ὥστε μὲ καθαρὸ νοῦ νὰ πλησιάζει κανεὶς τὸν Θεὸ καὶ νὰ μαζεύει κάπως τὸ νοῦ του ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τὸν παραπλανοῦν.

Παρατηροῦμε τὶς ἁμαρτίες τῶν συνανθρώπων μας ὄχι γιὰ νὰ θρηνήσομε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς ὀνειδίσομε· οὔτε γιὰ νὰ τοὺς θεραπεύσομε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς πλήξομε καὶ νὰ ἔχομε σὰν δικαιολογία τῶν δικῶν μας κακῶν τὰ τραύματα τῶν πλησίον μας.

Ἡ ἡσυχία ἡ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἀσχολίες εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ποὺ δίνουν οἱ ἀσχολίες.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Καλύτερα ψωμὶ κι ἁλάτι μὲ ἡσυχία καὶ ἀμεριμνησία, παρὰ πολυτελῆ φαγητὰ ποὺ παραθέτονται μέσα σὲ περισπασμοὺς καὶ φροντίδες.

Δὲν εἶναι δυνατὸ ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, νὰ φροντίσει ποτὲ γιὰ τὴ δική του ζωή. Ἐπειδὴ ὅλο του τὸ ἐνδιαφέρν καταναλώνεται στὴ λεπτομερῆ ἐξέταση τῶν ἄλλων, εἶναι ἑπόμενο τὰ δικά του νὰ μένουν ἔτσι στὴν τύχη καὶ ἀφρόντιστα.

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ σοφὸς ἐπιδιώκει ἠρεμία καὶ ἀπραξία, γιὰ νὰ κατορθώσει μὲ ἡσυχία τὰ θεῖα θεωρήματα.

Ὁ σοφὸς εἶναι μέτοικος καὶ μετανάστης ἀπὸ τὴν ἀνάκατη ζωή, πρὸς τὴ ζωὴ τὴ μακάρια καὶ ποὺ ἁρμόζει σ' ἀνθρώπους εἰρηνικούς.

Εὐαγρίου.– Ζῆν ἄμεινον ἐπὶ στιβάδος κατακείμενον καὶ θαρρεῖν, ἢ ταράσσεσθαι χρυσῆ ἔχοντα κλίνην.

Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ ἔρημος γίνεται, τοῦ μὴ ἡσυχάσαι, καὶ διὰ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν περισπασμόν, καὶ τοῦ ἐπιποθεῖν τὴν ὕλην, καὶ τοῦ κνιπεύεσθαι.

Νείλου.– Βίος ἡσύχιος, χρημάτων πολλῶν περιφανέστερος.

Ἐπίπονος τοῖς νεωστὶ ἀποτασσομένοις ἡ ἡσυχία. Τότε γὰρ καιρὸν λαβοῦσα ἡ μνήμη, πᾶσαν ἀνακινεῖ τὴν ἐγκειμένην ἀκαθαρσίαν, οὐ σχολάζουσα πρότερον τοῦτο ποιεῖν διὰ τὸ πλῆθος τῶν περισπώντων πραγμάτων.

Κυρίλλου.– Ἐν θορυβουμένῳ καὶ ἀγωνιὰν ἔχοντι νῷ, οὔτε ἔννοιά τις τῶν καλῶν, οὔτε Θεοῦ χάρις ἐγγίνεται.

Ἀθανασίου.– Βέλτιον ἀποροῦντες σιωπᾶν καὶ πιστεύειν, ἢ ἀπιστεῖν διὰ τὸ ἀπορεῖν.

Σωκράτους.– Ἐρωτηθείς, Τίνες ἀταράχως ζῶσιν; Οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς, εἶπεν, ἄτοπον συνειδότες.

Μοσχίωνος.– Ἀπαλλαγεὶς ἕνεκα ὀχλήσεως, κέρδος ἡγεῖται ὁ ἄνθρωπος τὴν ζημίαν.

Ἀριστίππου.– Λέγοντος αὐτῷ τινος, Διὰ σὲ ἀπόλωλεν ὁ ἀγρός, Οὐκοῦν, ἔφη, κάλλιον δι' ἐμὲ τὸν ἀγρόν, ἢ διὰ τὸν ἀγρὸν ἐμέ.

Δημοσθένους.– Λέγοντος αὐτῷ τινος, ὅτι Τοῦ ἀγροῦ ἀμελεῖς, ἑαυτῷ δὲ σχολάζεις, Τούτου γάρ, ἔφη, ἐπιμελοῦμαι, δι' ὃν καὶ τὸν ἀγρὸν ἐκτησάμην.

Σερίνου.– Θαλῆν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁρῶντα καὶ ἐμπεσόντα εἰς βάραθρον ἡ θεράπαινα θεωροῦσα, δικαίως παθεῖν ἔφη· Ὡς γὰρ τὰ παρὰ ποσὶν ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει.

Ἀριστοτέλους.– Ἀριστοτέλης τοὺς τὰ ἐναργῆ πράγματα πειρωμένους δεικνύναι, Ὅμοιον, ἔφη, ποιεῖν τοῖς λύχνῳ τὸν ἥλιον φιλοτιμουμένοις δεικνύναι.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι προτιμότερο νὰ ζεῖ κανεὶς καὶ νὰ κοιμᾶται πάνω σὲ ἀχυρένιο στρῶμα, ἀλλὰ χωρὶς φόβο, παρὰ νὰ ἔχει χρυσῆ κλίνη καὶ νὰ ταράσσεται.

Ἡ ψυχὴ ἐρημώνεται μὲ τέσσερα πράγματα· τὴν ἔλλειψη ἡσυχίας, τὴν ἀγάπη τοῦ περισπασμοῦ, τὸν ὑπερβολικὸ πόθο τῆς ὕλης, καὶ τὴ φιλαργυρία.

Τοῦ Νείλου: Ὁ ἥσυχος βίος εἶναι λαμπρότερος ἀπὸ πολλὰ χρήματα.

Ἡ ἡσυχία εἶναι ἐπίπονη γιὰ ἐκείνους ποὺ πρόσφατα ἀρνήθηκαν τὸν κόσμο. Γιατὶ τότε βρίσκει εὐκαιρία ἡ μνήμη κι ἀνακινεῖ ὅλη τὴν ἀκαθαρσία ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, μὴν ἔχοντας προηγουμένως τὸν καιρὸ νὰ τὸ κάνει, ἐξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν πραγμάτων ποὺ τὴν περισποῦν.

Τοῦ Κυρίλλου: Στὸν ταραγμένο καὶ γεμάτο ἀγωνία νοῦ οὔτε κάποια ἔννοια τῶν καλῶν οὔτε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται.

Τοῦ Ἀθανασίου: Καλύτερα ὅταν ἀποροῦμε νὰ σωπαίνομε καὶ νὰ πιστεύομε, παρὰ ἐξαιτίας τῆς ἀπορίας μας ν' ἀπιστοῦμε.

Τοῦ Σωκράτη: Ἐρωτηθείς, Ποιοὶ ζοῦν ἀτάραχοι, εἶπε· Ἐκεῖνοι ποὺ ἡ συνείδησή τους δὲν τοὺς καταμαρτυρεῖ κανένα κακό.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐνόχληση, θεωρεῖ κέρδος τὴ ζημία.

Τοῦ Ἀριστίππου: Λέγοντάς του κάποιος, Ἐξαιτίας σου καταστράφηκε τὸ χωράφι, ἀπάντησε· Καλύτερα τὸ χωράφι ἐξαιτίας μου, παρὰ ἐγὼ ἐξαιτίας τοῦ χωραφιοῦ.

Τοῦ Δημοσθένη: Λέγοντάς του κάποιος, Ἀμελεῖς τὸ χωράφι, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶσαι ἀρχόσχολος, εἶπε· Φροντίζω τὸν ἑαυτό μου, ἀφοῦ γι' αὐτὸν ἀπόχτησα καὶ τὸ χωράφι.

Τοῦ Σερίνου: Βλέποντας ἡ ὑπηρέτρια τὸν Θαλῆ ποὺ παρατηροῦσε τὸν οὐρανὸ κι ἔπεσε σὲ λάκκο, εἶπε ὅτι τὸ ἔπαθε δίκαια. Γιατί, ἐνῶ ἀγνοοῦσε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν μπροστὰ στὰ πόδια του, ἐξέταζε τὸν οὐρανό.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ δείξουν τὰ φανερὰ πράγματα εἶπε, ὅτι ἐνεργοῦν ὅμοια μὲ ἐκείνους ποὺ φιλοδοξοῦν νὰ δείξουν τὸν ἥλιο μὲ τὸ λυχνάρι.

Εὐκλείδου.– Εὐκλείδης ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Ὁποῖοί τινές εἰσιν οἱ θεοί, καὶ τίνι χαίρουσι; Τὰ μὲν ἄλλα οὐκ οἶδα, εἶπεν· τοὺς μέντοι φιλοπράγμονας ὅτι μισοῦσιν, ἀσφαλῶς οἶδα.

Δημόνακτος.– Ὑγιαίνων νοσεῖ πᾶς περίεργος, ὁ τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονῶν.

Ἄλλων ἐξεταζόντων εἰ ὁ κόσμος ἔμψυχος, καὶ αὖθις εἰ σφαιροειδής, Ὑμεῖς, εἶπεν, περὶ μὲν τοῦ κόσμου πολυπραγμονεῖτε, περὶ δὲ τῆς αὐτῶν ἀκοσμίας οὐ φροντίζετε.

Τοῦ Εὐκλείδη: Ὁ Εὐκλείδης ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον, Ποιοὶ τέλος πάντων εἶναι οἱ θεοὶ καὶ τί τοὺς προκαλεῖ εὐχαρίστηση; ἀπάντησε· Τὰ ἄλλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτοὺς δὲν τὰ γνωρίζω· γνωρίζω ὅμως μὲ βεβαιότητα, ὅτι μισοῦν τοὺς περίεργους.

Τοῦ Δημώνακτα: Κάθε περίεργος νοσεῖ ἐνῶ εἶναι ὑγιής, πολυεξετάζοντας τὶς ξένες ὑποθέσεις.

Ὅταν κάποιοι ἄλλοι προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν, ἂν ὁ κόσμος εἶναι ἔμψυχος ἢ εἶναι σφαίρα, εἶπε· Εἶστε περίεργοι βέβαια νὰ γνωρίσετε ποιὰ εἶναι ἡ τάξη τοῦ κόσμου, δὲν ἐνδιαφέρεστε ὅμως γιὰ τὴν ἀταξία τὴ δική σας.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄.

Περὶ πλεονεξίας.

Λουκᾶ 12, 15.– «Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτῷ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ».

Κορ. Α΄ 6, 7-8.– «Διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; Διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; Ἀλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς· ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν;».

Ἐκκλ. 1, 8.– «Οὐκ ἐμπλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὁρᾶν, καὶ οὐ πληρωθήσεται οὖς ἀπὸ ἀκροάσεως».

Σοφ. Σειρὰχ 4, 31.– «Μὴ ἔστω ἡ χείρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνεσταλμένη».

Σοφ. Σειρὰχ 40, 13.– «Χρήματα ἀδίκων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσονται, καὶ ὡς βροντὴ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηχήσει».

Σοφ. Σειρὰχ 5, 8.– «Μὴ ἐπίχαιρε (ἔπεχε) ἐπὶ χρήμασιν ἀδίκοις· οὐδὲν γὰρ ὠφελήσουσιν ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς».

Σοφ. Σειρὰχ 14, 8.– Πλεονέκτου ὀφθαλμὸς οὐκ ἐμπιπλᾶται ἐν μερίδι».

Σοφ. Σειρὰχ 21, 9.– «Ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐν χρήμασιν ἀλλοτρίοις, ὡς ὁ συνάγων τοὺς λίθους αὐτοῦ εἰς τὸν χειμάρρουν».

Βασιλείου.– Ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν, μετ' οὐ πολὺ θρηνήσει τῶν ἰδίων ἀποστερούμενος.

Ὅσα βλέπει ὀφθαλμός, τοσαῦτα ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης. Ὁ ᾅδης οὐκ εἶπέ ποτε, Ἀρκεῖ, οὐδὲ ὁ πλεονέκτης εἶπέ ποτε, Ἀρκεῖ. Πονηρὸς ἐν πόλει σύνοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς. Ἡ θάλασσα οἶδεν τὰ ὅρια αὐτῆς, ἡ νὺξ οὐχ ὑπερβαίνει ὁροθεσίας ἀρχαί-

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄.
Γιὰ τὴν πλεονεξία.

Λουκᾶ 12, 15: «Προσέχετε καὶ νὰ προφυλάγεσθε ἀπὸ τὴν πλεονεξία· γιατὶ ἡ ζωὴ τοῦ καθενὸς δὲν ἔγκειται στὴν περίσσεια τῶν ὑπαρχόντων του».

Κορ. Α' 6, 7-8: «Γιατί δὲν προτιμᾶτε ν' ἀδικεῖσθε; Γιατί δὲν προτιμᾶτε νὰ στερεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε ἐσεῖς κι ἀποστερεῖτε ἄλλους καὶ μάλιστα ἀδελφούς σας; Ἢ δὲν γνωρίζετε, ὅτι οἱ ἄδικοι δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ;».

Ἐκκλ. 1, 8: «Τὸ μάτι δὲν θὰ χορτάσει νὰ βλέπει καὶ τὸ αὐτὶ δὲν θὰ γεμίσει ὅσα κι ἂν ἀκούσει».

Σοφ. Σειρ. 4, 31: «Μὴν ἔχεις τὸ χέρι σου ἁπλωμένο γιὰ νὰ παίρνεις καὶ μαζεμένο ὅταν εἶναι νὰ δώσεις».

Σοφ. Σειρ. 40, 13: «Τὰ χρήματα τῶν ἀδίκων θὰ ξεραθοῦν σὰν τὸ ποτάμι καὶ θ' ἀντηχήσουν σὰν μεγάλη βροντὴ σὲ ὥρα βροχῆς».

Σοφ. Σειρ. 5, 8: «Μὴ χαίρεσαι γιὰ ἄδικα χρήματα· γιατὶ δὲν θὰ σὲ ὠφελήσουν σὲ τίποτε τὴν ἡμέρα τῆς ἐκδίκησης».

Σοφ. Σειρ. 14, 9: «Τὸ μάτι τοῦ πλεονέκτη δὲν χορταίνει μὲ ὅσα ἔχει».

Σοφ. Σειρ. 21, 8: «Ὅποιος χτίζει τὸ σπίτι του μὲ ξένα χρήματα μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ μαζεύει τὰ λιθάρια στὸ χείμαρρο».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅποιος ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα, σὲ λίγο θὰ θρηνήσει χάνοντας τὰ δικά του.

Ὅσα βλέπει τὸ μάτι, τόσα ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης. Ὁ ἅδης δὲν εἶπε 'φτάνει', οὔτε ὁ πλεονέκτης εἶπε ποτὲ 'φτάνει'. Εἶναι πονηρὸς σύνοικος ὁ πλεονέκτης στὴν πόλη, πονηρὸς στοὺς ἀγρούς. Ἡ θάλασσα γνωρίζει τὰ ὅριά της, ἡ νύχτα δὲν ὑπερβαίνει τὰ παλαιὰ ὁροθέσια. Ὁ πλεονέκτης ὅμως δὲν σέβεται τὸ χρόνο, δὲν γνωρίζει

ας. Ὁ πλεονέκτης οὐκ αἰδεῖται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὅρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθίᾳ διαδοχῆς, ἀλλὰ μιμεῖται τοῦ πυρὸς τὴν βίαν· πάντα ἐπιλαμβάνεται, πάντα ἐπινέμεται. Τί εἶναι μετὰ ταῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πήχεις ἀναμένουσιν οἱ πάντες; οὐχὶ λίθων ὀλίγων βάρος ἀρκέσει πρὸς φυλακὴν δυστήνῳ σαρκί; Ὑπὲρ τίνος οὖν μοχθεῖς; ὑπὲρ τίνος παρανομεῖς;

Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρείαν παραμυθήσασθαι, ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις ὕστερον πάντων ὁμοῦ προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι.

Ὁ τὰ ἑταίρου λαμβάνων, καὶ ἑτέροις διδούς, οὐκ ἠλέησεν, ἀλλ' ἠδίκησεν ἀδικίαν τὴν ἐσχάτην. Εἰ μὲν γὰρ ἐλεεῖς ἐξ ὧν ἀδικεῖς, ἐλέησον οὓς ἀδικεῖς. Εὐσεβὴς γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ πολλοὺς ἐλεῶν, ἀλλ' ὁ μηδένα ἀδικῶν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Μίσθωμα πόρνης ἁγνῶς οὐ μερίζεται. Ἔστι γὰρ τῆς ἄκρας κακοδαιμονίας, μὴ ἐν τοῖς ἰδίοις ἰσχυροῖς τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀλλοτρίων σαθροῖς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ γὰρ μὴ δεόμενος τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλ' ἐν αὐταρκείᾳ νομίζων εἶναι, πάντων ἐστὶν εὐπορώτερος.

Ὁ τὴν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος στῆσαι ἐπιθυμίαν, κἂν τὰ πάντων περιβέβληται, πῶς οὗτος ἔσται ἐν εὐπορίᾳ ποτέ;

Πλουτάρχου.– Οἱ ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν κερδῶν εἰς τὰς καλὰς ἀναλίσκοντες λειτουργίας, ὅμοιόν τι ποιοῦσι, τοῖς ἀπὸ τῆς ἱεροσυλίας θεοσεβοῦσιν.

Δημοκρίτου.– Πλοῦτος ἀπὸ κακῆς ἐργασίας ἐπιγινόμενος, ἐπὶ φανερώτερον ὄνειδος κέκτηται.

Χρήματα πορίζειν μὲν οὐκ ἀχρεῖον, ἐξ ἀδικίας δέ, πάντων κάκιον.

Σωκράτους.– Τοὺς πλεονέκτας εἴκαζε ταῖς ὄρνισιν, ὧν ἡ μὲν καταπίνει ὅτι ἂν προστύχῃ, καὶ ἔστιν ὅταν πνίγεται, αἱ δ' ἄλλαι

ὅριο, δὲν παραδέχεται τὴ σειρὰ τῆς διαδοχῆς, ἀλλὰ μιμεῖται τὴν ὁρμητικότητα τῆς φωτιᾶς· ξαπλώνεται σ' ὅλα, ὅλα τὰ καταβροχθίζει. Ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὰ τί ἀκολουθεῖ; Δὲν σὲ περιμένουν τρεῖς ὅλοι κι ὅλοι πήχεις; Δὲν θὰ σταθεῖ ἀρκετὸ τὸ βάρος λίγων λιθαριῶν γιὰ τὴ φύλαξη τῆς δύστυχης σάρκας; Γιὰ τί πράγμα λοιπὸν μοχθεῖς; Γιὰ ποιὸ παρανομεῖς;

Εἶναι καλύτερο νὰ ἱκανοποιεῖς τὴν ἀνάγκη σου μὲ μικρὲς ἐπινοήσεις, παρά, ἀφοῦ μεγάλωσες ξαφνικὰ μὲ τὰ ξένα, ν' ἀπογυμνωθεῖς ὕστερα ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ ἀποκτήματά σου.

Ὅποιος παίρνει ὅσα ἀνήκουν σὲ ἄλλο καὶ δίνει σὲ ἄλλους, δὲν κάνει ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ διαπράττει τὴν ἔσχατη ἀδικία. Ἂν δηλαδὴ κάνεις ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὶς ἀδικίες σου, νὰ ἐλεήσεις ἐκείνους ποὺ ἀδίκησες. Γιατὶ εὐσεβὴς εἶναι ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ πολλούς, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀδικεῖ κανένα.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἀμοιβὴ τῆς πόρνης δὲν μοιράζεται ἄδολα. Γιατὶ εἶναι ἡ χειρότερη κακοδαιμονία νὰ μὴν τοποθετεῖς τὴν ἀσφάλειά σου στὶς δικές σου δυνάμεις, ἀλλὰ στὶς ἀδυναμίες τῶν ἄλλων.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ξένα, ἀλλὰ πιστεύει πὼς ἔχει αὐτάρκεια, εἶναι ὁ πιὸ πλούσιος ἀπὸ ὅλους.

Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει τὴν ἐπιθυμία του, ἀκόμα κι ἂν ἀποκτήσει τὰ κτήματα ὅλων, πῶς αὐτὸς θὰ νιώσει ποτὲ εὐπορία;

Τοῦ Πλουτάρχου: Ὅποιοι ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ κέρδη δαπανοῦν σὲ καλὲς λειτουργίες[32], κάνουν κάτι ὅμοιο μὲ ἐκείνους ποὺ κάνουν εὐσεβεῖς πράξεις ἀπὸ ἱεροσυλία.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὁ πλοῦτος ποὺ συγκεντρώνεται ἀπὸ κακὴ ἐργασία, φορτώνεται μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ντροπή.

Νὰ ἀποκτᾶ βέβαια κανεὶς χρήματα δὲν εἶναι ἀπαγορευμένο, ἂν ὅμως αὐτὸ γίνεται ἀπὸ ἀδικία, εἶναι τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα.

Τοῦ Σωκράτη: Νὰ παρομοιάζεις τοὺς πλεονέκτες μὲ τὰ πουλιά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλο καταπίνει ὅ,τι τύχει καὶ κάποτε πνίγεται, ἐνῶ

---

32. Ὡς γνωστὸν οἱ λειτουργίες ποὺ προσέφεραν πολίτες δυνάμενοι στὴν πολιτεία ἦταν τρεῖς· ἡ χορηγία, ἡ τριηραρχία καὶ ἡ ἑστίαση.

παρακολουθοῦσιν ἀφελεῖν αὐτὸ σπεύδουσαι, ἵνα παρὰ μέρος πνιγῶσιν.

Διογένους.– Ἐρωτηθείς, ποῖα εἴη θηρία χαλεπώτερα, εἶπεν· Ἐν μὲν τοῖς ὄρεσιν ἄρκοι καὶ λέοντες, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τελῶναι καὶ συκοφάνται.

Ἀντιφάνους.– Τὰ μὲν πονηρὰ κέρδη τὰς μὲν ἡδονὰς ἔχει μικράς, τὰς δὲ λύπας μακράς.

Εὐριπίδου:

Ὅστις γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖον ἔχειν πέφυκ' ἀνήρ,
Οὐδὲν φρονεῖ δίκαιον οὐδὲ βούλεται.
Φίλοις τ' ἄμικτός ἐστι, καὶ πάσῃ πόλει.

Καταλαβών τίς τινα λίθους αὐτοῦ κλέπτοντα, κἀκείνου λέγοντος, ὅτι Οὐκ ἐγίνωσκον ὅτι σοί εἰσιν, ἔφη· Ἀλλ' ᾔδεις ὅτι οὐδὲ σοί.

Μενάνδρου:

Πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν.
Οἱ μὲν θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
Ἀποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι·
Τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.

Πλάτωνος.– Κλοπὴ μὲν χρημάτων ἀνελεύθερον, ἁρπαγὴ δὲ ἀναίσχυντον.

Φιλήμονος:

Ἐὰν οἷς ἔχωμεν, τούτοις μηδὲ χρώμεθα,
Ἃ δ' οὐκ ἔχομεν ταῦτα ζητοῦμεν,
Ὧν μὲν διὰ τύχην, ὧν δὲ δι' ἑαυτοὺς ἐσόμεθα ἐστερημένοι.

Εὐριπίδου:

Εἰ δ' εὐτυχῶν τις, καὶ βίον κεκτημένος,
Μηδὲν δ' ὅμως τι τῶν καλῶν πειράσεται·
Ἐγὼ μὲν αὐτὸν οὔποτ' ὄλβιον καλῶ,
Φύλακα δὲ μᾶλλον χρημάτων εὐδαίμονα.

τὰ ἄλλα παρακολουθοῦν καὶ τρέχουν νὰ τὸ ἁρπάξουν, γιὰ νὰ πνιγοῦν παράμερα.

Τοῦ Διογένη: Ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὰ εἶναι τὰ πιὸ ἄγρια θηρία, εἶπε· Στὰ βουνὰ οἱ ἀρκοῦδες καὶ τὰ λιοντάρια, ἐνῶ στὶς πόλεις οἱ τελῶνες καὶ οἱ συκοφάντες.

Τοῦ Ἀντιφάνη: Τὰ κακὰ κέρδη προκαλοῦν μικρὲς βέβαια ἡδονές, ἀλλὰ λύπες μεγάλες.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Ὅποιος εἶναι φτιαγμένος νὰ ἔχει περισσότερα,
τίποτε δίκαιο δὲν σκέπτεται οὔτε καὶ θέλει.
Εἶναι ἀποκομμένος ἀπ' τοὺς φίλους κι ὅλη τὴν πόλη.

Συνέλαβε κάποιος κάποιον νὰ τοῦ κλέβει τὶς πέτρες κι λέγοντάς του ἐκεῖνος, Δὲν ἤξερα ὅτι εἶναι δικές σου, εἶπε· Ἤξερες ὅμως ὅτι δὲν ἦταν οὔτε δικές σου.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἡ πλεονεξία εἶναι τὸ μέγιστο κακὸ στοὺς ἀνθρώπους.
Ὅποιοι θέλουν νὰ πάρουν καὶ τῶν διπλανῶν τους,
πολλὲς φορὲς ἀποτυγχάνουν καὶ βγαίνουν νικημένοι,
προσθέτοντας ἔτσι καὶ τὰ δικά τους στὰ ξένα.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἡ κλοπὴ χρημάτων εἶναι πράξη δουλική, ἐνῶ ἡ ἁρπαγὴ πράξη ἀδιάντροπη.

Τοῦ Φιλήμονα:

Ἂν οὔτε κὰν χρησιμοποιοῦμε τὰ ὅσα ἔχομε,
ἀλλ' ὅμως ζητοῦμε ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχομε
θὰ στερηθοῦμε ἄλλα ἀπὸ τὴν τύχη κι ἄλλα ἐξαιτίας μας.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Ἂν ἕνας εὐτυχισμένος ἔχει ἀποχτήσει καὶ βιός,
δὲν ἔχει ὅμως ἐπιχειρήσει τίποτε καλό,
ἐγὼ αὐτὸν δὲν τὸν ἀποκαλῶ ποτὲ καλότυχο,
ἀλλὰ μᾶλλον φύλακα τυχερὸ χρημάτων.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ΄.

Περὶ τιμῆς γονέων καὶ φιλοτεκνίας.

Δευτ. 5, 16.– «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα», καί, «Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν».

Κολ. 3, 20.– «Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν Κυρίῳ».

Σοφία Σειρὰχ 3, 12-14.– «Τέκνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γήρᾳ πατρός σου, καὶ ἐὰν ἀπολίπῃ σύνεσιν, συγγνώμην ἔχε, καὶ μὴ ἀτιμάσῃς αὐτὸν ἐν πάσῃ ἰσχΰϊ σου. Ἐλεημοσύνη γὰρ πατρός, οὐκ ἐπιλησθήσεται, καὶ ὡς εὐδία ἐν παγετῷ, οὕτως ἀναλυθήσονταί σου αἱ ἁμαρτίαι».

Σοφ. Σειρ. 7, 27-28.– «Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου δόξασον τὸν πατέρα σου, καὶ μητρὸς ὠδῖνας μὴ ἐπιλάθῃ. Μνήσθητι, ὅτι δι᾽ αὐτῶν ἐγεννήθης, καὶ τί ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, καθὼς αὐτοὶ σοί;».

Βασιλείου.– Εὐγνώμονες παῖδες μεγάλα ποιοῦσι τὰ τῶν πατέρων ἐγκώμια.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἔργασαι τὸ καλόν, ὅτι καλὸν τῷ πατρὶ πείθεσθαι· καὶ εἴ σοι μηδὲν ἔσεσθαι μέλλοι, τοῦτο αὐτὸ μισθός, τῷ πατρὶ χαρίσασθαι.

Ὡς οἰκέτης δούλευσον τοῖς γεννήσασί σε· τί γὰρ ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, οἷα αὐτοὶ σοί; ἀντιγεννῆσαι γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἔνι.

Οἱ τῆς τῶν παίδων κοσμιότητός τε καὶ σωφροσύνης ἀμελοῦντες πατέρες, παιδοκτόνοι τυγχάνουσι, καὶ χαλεπώτερον, ἢ ἐκεῖνοι, ὅσῳ καὶ πρὸς ψυχὴν ἡ ἀπώλεια καὶ ὁ θάνατος.

Κυρίλλου.– Χριστιανῶν ἐνάρετος εὐσέβεια πρώτη, τὸ τιμᾶν

ΛΟΓΟΣ ΚΓ΄.

Γιὰ τὴν τιμὴ τῶν γονέων καὶ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν.

Δευτ. 5, 16: «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου», καὶ «Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου».

Κολ. 3, 20: «Τὰ παιδιὰ νὰ ὑπακούετε στοὺς γονεῖς σας σὲ ὅλα· Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ εὐάρεστο στὸν Θεό».

Σοφ. Σειρ. 3, 12-14: «Παιδί μου, βοήθησε τὸν πατέρα σου στὰ γηρατειά του, κι ἂν χάσει τὴ συναίσθησή του, δεῖξε κατανόηση, προσπαθώντας μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου νὰ μὴν τὸν προσβάλλεις. Γιατὶ ἡ εὐσπλαχνία πρὸς τὸν πατέρα δὲν θὰ λησμονηθεῖ καὶ ὅπως στὴ λιακάδα ὁ πάγος, ἔτσι θὰ διαλυθοῦν οἱ ἁμαρτίες σου».

Σοφ. Σειρ. 7, 27-28: «Τίμησε τὸν πατέρα σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ μὴ ξεχάσεις τὶς ὠδίνες τῆς γέννας τῆς μητέρας σου. Νὰ θυμᾶσαι ὅτι αὐτοὶ σὲ γέννησαν καὶ τί θ' ἀνταποδώσεις σ' ἐκεῖνο ποὺ αὐτοὶ σοῦ ἔδωσαν;

Τοῦ Βασιλείου: Παιδιὰ μ' εὐγνωμοσύνη κάνουν μεγάλα ἐγκώμια στοὺς γονεῖς τους.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. Κάνε τὸ καλό, γιατὶ εἶναι καλὸ νὰ ὑπακοῦς στὸν πατέρα σου. Κι ἂν πρόκειται νὰ μὴ κερδίσεις τίποτε, αὐτὸ ἂς εἶναι γιὰ σένα ἡ ἀμοιβή, ὅτι εὐχαρίστησες τὸν πατέρα σου.

Δούλεψε σὰν ὑπηρέτης στοὺς γονεῖς σου· γιατὶ τί θ' ἀντιχαρίσεις σ' αὐτοὺς γιὰ ὅ,τι σοῦ ἔδωσαν; Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς γεννήσεις αὐτοὺς κι ἐσύ.

Οἱ πατέρες ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν κόσμια συμπεριφορὰ καὶ τὴ σωφροσύνη τῶν παιδιῶν τους εἶναι φονεῖς τῶν παιδιῶν τους κι ἀκόμα χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ἡ ἀπώλεια καὶ ὁ θάνατος περιλαμβάνει καὶ τὴν ψυχή.

Τοῦ Κυρίλλου: Πρώτη ἀρετὴ τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἡ εὐσέ-

τοὺς γεννήσαντας, τὸ τοὺς πόνους ἀμείψασθαι τῶν φύντων, καὶ πάσῃ δυνάμει τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτοῖς ἐνεγκεῖν. Κἂν γὰρ τὰ πλεῖστα τούτοις ἀποδῶμεν, ἀλλ' ἀντιγεννῆσαι τούτους οὔπω δυνησόμεθα.

Εἴκειν ἀναγκαῖον πατράσι τοὺς παῖδας· ἀλλ' ἔνθαπερ ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἐλαύνῃ λόγος, τιμάσθω Θεὸς καὶ νικάτω τὰ αὐτοῦ καὶ φιλοστοργίας δύναμιν φυσικήν.

Φίλωνος.– Ἀξίως οὐδεὶς τὸν Θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον, ὁπότε οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται· ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ οἷόν τε τούτους.

Ἀριστοτέλους.– Χρὴ τὸν υἱὸν δοῦλον εἶναι τοῦ πατρὸς ἢ τὸν οἰκέτην· ὁ μὲν γὰρ φύσει τοῦ πατρὸς δοῦλός ἐστιν, ὁ δὲ νόμῳ.

Ἰσοκράτους.– Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαι περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σαυτοῦ παῖδας.

Ἀλεξάνδρου.– Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἐρωτηθείς, τίνα μᾶλλον ποθεῖ, τὸν πατέρα Φίλιππον, ἢ Ἀριστοτέλην τὸν διδάσκαλον, ἔφη· Ὁ μὲν γὰρ τοῦ γενέσθαι, ὁ δὲ τοῦ καλῶς γενέσθαι αἴτιος.

Ὁ αὐτὸς βαρύ τι ἐπιταττούσης αὐτῷ τῆς μητρὸς Ὀλυμπιάδος, ἔφη· Ὦ μῆτερ, πικρόν γε ἐνοίκιον τῆς ἐνναμηναίου με ἀπαιτεῖς.

Σωκράτους.– Μεμφομένης αὐτῷ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ οὐ προσίεται ἄχρηστον ὄντα, καὶ λεγούσης ὅτι ἐξ αὐτοῦ εἴη, ἀποπτύσας, Καὶ γὰρ τοῦτο, εἶπεν, ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' οὐ χρήσιμον.

Μελεσίου.– Οἵους ἂν ἐράνους ἐνέγκῃς τοῖς γονεῦσι, τοιούτους αὐτοὺς ἐν τῷ γήρᾳ παρὰ τῶν τέκνων προσδέχου.

Εὐριπίδου:

Ὅστις δὲ τοὺς τεκόντας ἐν βίῳ σέβει,
Ὅδ' ἐστὶ καὶ ζῶν καὶ θανὼν Θεοῦ φίλος.

θεια, νὰ τιμᾶ κανεὶς τοὺς γονεῖς του, ν' ἀνταμείψει τοὺς πόνους τῶν γονιῶν του καὶ νὰ τοὺς προσφέρει μὲ ὅλη τὴ δύναμή του ἐκεῖνα ποὺ θὰ τοὺς ἀναπαύσουν. Γιατί, κι ἂν ἀκόμη τοὺς ἀνταποδώσομε τὰ περισσότερα, ὅμως νὰ τοὺς γεννήσομε κι ἐμεῖς μὲ τὴ σειρά μας δὲν θὰ μπορέσομε.

Εἶναι ἀπαραίτητο τὰ παιδιὰ νὰ ὑποχωροῦν στοὺς πατέρες τους, ἀλλ' ὅπου μπαίνει στὴ μέση ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ἂς τιμᾶται ὁ Θεὸς κι ἂς νικοῦν τὰ θεῖα καὶ τὴ φυσικὴ δύναμη τῆς φιλοστοργίας.

Τοῦ Φίλωνα: Ἐπάξια κανένας δὲν τιμᾶ τὸν Θεό, ἀλλὰ μόνο δίκαια, κι ἑπομένως δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀνταποδώσει στοὺς γονεῖς ἐξίσου τὴ χάρη· γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τοὺς γεννήσει κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Πρέπει ὁ γιὸς νὰ εἶναι δοῦλος τοῦ πατέρα καὶ ὄχι ὁ ὑπηρέτης. Γιατὶ ὁ ἕνας εἶναι φύσει δοῦλος τοῦ πατέρα, ἐνῶ ὁ ἄλλος μὲ τὸ νόμο.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ γίνεις τέτοιος στοὺς γονεῖς σου, ὅπως θὰ εὐχόσουν νὰ γίνουν σ' ἐσένα τὰ παιδιά σου.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἐρωτηθεὶς ὁ βασιλιὰς Ἀλέξανδρος, ποιὸν ἀγαπᾶ περισσότερο, τὸν πατέρα του Φίλιππο, ἢ τὸν δάσκαλό του Ἀριστοτέλη, εἶπε· Ὁ ἕνας εἶναι αἴτιος τῆς ζωῆς μου, ἐνῶ ὁ ἄλλος τοῦ νὰ ζῶ καλῶς.

Ὁ ἴδιος, ὅταν τοῦ ἀπήτησε κάτι τὸ δύσκολο ἡ μητέρα του Ὀλυμπιάδα, εἶπε· Μητέρα μου, πικρὸ ἐνοίκιο μοῦ ζητᾶς γιὰ τὴν ἐννεάμηνη φιλοξενία.

Τοῦ Σωκράτη: Κατηγορούμενος ἀπὸ τὴ γυναίκα του, ὅτι δὲν δέχεται τὸ γιό του, γιατὶ εἶναι ἄχρηστος, καὶ λέγοντάς του, ὅτι εἶναι ἀπὸ αὐτόν, ἀφοῦ ἔφτυσε εἶπε· Καὶ τὸ φτύμα εἶναι ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ εἶναι ἄχρηστο.

Τοῦ Μελετίου: Ὅποια πράγματα προσφέρεις στοὺς γονεῖς σου, αὐτὰ περίμενε στὰ γηρατειά σου ἀπὸ τὰ παιδιά σου.

Τοῦ Εὐριπίδη.

Ὅποιος στὴ ζωή του σέβεται τοὺς γονεῖς του,
αὐτὸς κι ὅσο ζεῖ καὶ ὅταν πεθάνει εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ.

Οὐκ ἔστι παισὶ τούτου κάλλιον γέρας,
Ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι,
Καὶ τοῖς τεκοῦσιν ἀξίαν τιμὴν νέμειν.

Σόλωνος.– Σόλων ἐρωτηθείς, Διατί κατὰ τῶν τυπτόντων τοὺς πατέρας ἐπιτίμιον οὐχ ὥρισεν, εἶπεν, ὅτι Οὐχ ὑπέλαβον τοιούτους τινὰς ἔσεσθαι.

Πλάτωνος.– Πλάτων θρασυνόμενον ἰδών τινα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, Οὐ παύσῃ, μειράκιον, εἶπε, τούτου καταφρονεῖν, δι' ὃν μέγα φρονεῖν ἀξιοῖς;

Ἐκ τῆς Αἰλιανοῦ ἱστορίας.– Πρώτῃ καὶ ὀγδοηκοστῇ Ὀλυμπιάδι φασὶ τὴν Αἴτνην ῥυῆναι, ὅτε καὶ Φιλόνομος καὶ Καλλίας οἱ Καταναῖοι, τοὺς ἑαυτῶν πατέρας ἀράμενοι, διὰ μέσης τῆς φλογὸς ἐκόμισαν τῶν ἄλλων κτημάτων καταφρονήσαντες, ἀνθ' ὧν καὶ ἀμοιβῆς ἔτυχον τῆς ἐκ τοῦ Θείου. Τὸ γάρ τοι πῦρ θεόντων αὐτῶν διέστη, καθ' ὃ μέρος ἐκεῖνοι παρεγένοντο.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου Ἐγχειριδίου καὶ Ἰσοκράτους.– Τοὺς υἱοὺς σπούδαζε πεπαιδευμένους μᾶλλον, ἢ πλουσίους καταλιπεῖν.

Θυγάτηρ ἀλλότριον κτῆμα ὑπάρχει τῷ πατρί.

Ὁ αὐτὸς τοῖς παισὶ συνεβούλευσεν αἰδῶ δεῖν καταλιπεῖν, ἢ χρυσόν.

Πατρὸς ὕβρις, ἡδὺ φάρμακον· πλέον γὰρ ἔχει τὸ ὠφελοῦν τοῦ δάκνοντος.

Υἱῷ καὶ θυγατρὶ μὴ προσμειδιάσῃς, ἵνα μὴ ὕστερον δακρύσῃς.

Δὲν ὑπάρχει καλύτερο ἔπαθλο γιὰ τὰ παιδιὰ ἀπ' αὐτό,
ἀπὸ τὸ νὰ γεννηθοῦν ἀπὸ γενναῖο καὶ καλὸ πατέρα,
καὶ ν' ἀποδίδουν στοὺς γονεῖς ἐπάξια τιμή.

Τοῦ Σόλωνα: Ὅταν ρώτησαν τὸ Σόλωνα, γιατί δὲν ὅρισε ποινὴ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ χτυποῦν τοὺς πατέρες τους; εἶπε· Δὲ σκέφθηκα ὅτι θὰ ὑπάρχουν τέτοιοι.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων ὅταν εἶδε κάποιον νὰ φέρεται μὲ θράσος στὸν πατέρα του, εἶπε· Δὲν θὰ παύσεις, παιδόπουλο, νὰ περιφρονεῖς αὐτόν, χάρη στὸν ὁποῖο ἔχεις τὴν ἀξίωση νὰ μεγαλοφρονεῖς;

Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Αἰλιανοῦ: Στὴν ὀγδοηκοστὴ πρώτη Ὀλυμπιάδα λένε πὼς ἔγινε ἡ ἔκρηξη τῆς Αἴτνας, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Φιλόνομος καὶ ὁ Καλλίας ἀπὸ τὴν Κατάνη πῆραν στὸν ὦμο τοὺς πατέρες τους καὶ διασχίζοντας τὶς φλόγες τοὺς μετέφεραν περιφρονώντας ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ τοὺς ἀντάμειψε ὁ Θεός. Ἡ φωτιὰ δηλαδὴ στὸ τρέξιμό τους ἄνοιγε δρόμο ἀπὸ ὅπου περνοῦσαν.

Τοῦ Ἐπικτήτου (ἀπὸ τὸ Ἐγχειρίδιον) καὶ τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ φροντίζεις ν' ἀφήσεις τοὺς γιούς σου μορφωμένους κι ὄχι πλούσιους.

Ἡ κόρη εἶναι ξένο κτῆμα τοῦ πατέρα.

Ὁ ἴδιος συμβούλεψε τὰ παιδιά του, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσει κληρονομία τὸ σεβασμὸ κι ὄχι χρυσό.

Γλυκὺ φάρμακο εἶναι οἱ ὕβρεις τοῦ πατέρα· γιατὶ περισσότερο ὠφελοῦν, παρὰ πληγώνουν.

Στὸ γιό σου καὶ τὶς κόρες σου μὴ χαμογελάσεις, γιὰ νὰ μὴν κλάψεις ὕστερα.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄.
Περὶ φόβου.

Ματθ. 26, 41.– «Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής».

Πράξ. 10, 34-35.– «Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνω, ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν».

Παροιμ. 14, 26-27.– «Φόβος Κυρίου πηγὴ ζωῆς, ποιεῖ δὲ ἐκκλίνειν ἐκ παγίδος θανάτου».

Ἐκκλ. 12, 13.– «Τέλος λόγου, τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος».

Σοφ. Σειρὰχ 40, 26.– «Χρήματα καὶ ἰσχὺς ἀνυψοῦσι καρδίαν, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα φόβος Κυρίου».

Βασιλείου.– Ὡς γὰρ ὁ ἐμπεπηγότας ἔχων ἐν ἑαυτῷ τοὺς σωματικοὺς ἥλους ἀνενέργητός ἐστιν, ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν κατεχόμενος, οὕτως ὁ τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ κατειλημμένος, οὐκ ὀφθαλμῷ χρήσασθαι πρὸς ἃ μὴ δεῖ, οὐ χεῖρας κινῆσαι πρὸς ἀπηγορευμένας πράξεις, οὐχ ὅλως μικρὸν ἢ μεῖζον ἐνεργῆσαι παρὰ τὸ καθῆκον δύναται, οἷον ὀδύνῃ τινὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀπειληθέντων συμπεπαρμένος.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Οὐκ ἀπὸ θεωρίας ἀρξαμένους, εἰς φόβον χρὴ καταλήγειν (θεωρία γὰρ ἀχαλίνωτος, τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν), ἀλλὰ φόβῳ στοιχειωμένους καὶ καθαιρομένους, καί, ἵνα οὕτως εἴπω, λεπτυνομένους, εἰς ὕψος αἴρεσθαι.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄.
Γιὰ τὸν φόβο.

Ματθ. 26, 41: «Τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμο, ἀλλὰ ἡ σάρκα ἀδύναμη».

Πράξ. 10, 34-35: «Ἀλήθεια, τώρα καταλαβαίνω, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν λαμβάνει ὑπόψη πρόσωπα, ἀλλὰ ὁ καθένας σὲ κέθε ἔθνος ποὺ τὸν φοβᾶται καὶ κάνει δίκαια ἔργα εἶναι δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν».

Παροιμ. 14, 26-27: «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι πηγὴ ζωῆς, καὶ μᾶς κάνει νὰ διαφεύγομε ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ θανάτου».

Ἐκκλ. 12, 13: «Τελειώνοντας τὸ λόγο, ἀνακεφαλαιώνω· νὰ φοβᾶσαι τὸν Θεὸ καὶ νὰ φυλάγεις τὶς ἐντολές του· γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος».

Σοφ. Σειρ. 40, 26: «Τὰ χρήματα καὶ ἡ δύναμη δημιουργοῦν αὐτοπεποίθηση, ἀνώτερα ὅμως κι ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως ὅποιος ἔχει μπηγμένα στὸν ἑαυτό του σωματικὰ καρφιὰ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε, βασανιζόμενος ἀπὸ τοὺς πόνους, ἔτσι ὅποιος εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ οὔτε τὸ μάτι του νὰ στρέψει σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, οὔτε τὰ χέρια του νὰ κινήσει σὲ ἀπαγορευμένες πράξεις, οὔτε γενικὰ νὰ κάνει κάτι μικρὸ ἢ μεγάλο ἀντίθετα μὲ τὸ καθῆκον του, σὰ νὰ τὸν ἔχει διαπεράσει κάποια ὀδύνη μὲ τὴν προσδοκία τῶν δεινῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει ἀπειληθεῖ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Εἰς τὰ Φῶτα: Δὲν πρέπει ν' ἀρχίζομε ἀπὸ τὴ θεωρία καὶ νὰ καταλήγομε στὸ φόβο (γιατὶ θεωρία ἀχαλίνωτη θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ὠθήσει καὶ στὸν γκρεμό), ἀλλὰ πλαισιούμενοι ἀπὸ τὸ φόβο καὶ καθαίροντας τὸν ἑαυτό μας, καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, λεπτυνόμενοι, νὰ ἀναβαίνομε σὲ ὕψος.

Ἐν φοβηθῶμεν μόνον, τὸ φοβηθῆναι Θεοῦ τι πλέον.
Φύλλων λαγωοὺς ἐκφοβοῦσιν οἱ κτύποι,
Ἄνδρας δ' ἀνάνδρους αἱ σκιαὶ τῶν πραγμάτων.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐ τοσοῦτον ἐργάσασθαι δυνήσεται λόγος, ὅσον ἐργάζεται φόβος. Ὁ γὰρ τῆς γεέννης φόβος τὸν τῆς βασιλείας ἡμῖν κομιεῖ στέφανον. Αἰτία ἡμῖν πολλῶν ἀγαθῶν, εἰ βουλοίμεθα, ὁ διάβολος· δεδοικότες γὰρ αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς, νήφομεν καὶ μεμνήμεθα τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ ἐφεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ὁρῶν, τῷ δυναμένῳ προστρέχει βοηθεῖν.

Καθάπερ ἐν οἰκίᾳ στρατιώτου διηνεκῶς ὡπλισμένου, οὐ λῃστής, οὐ τοιχωρύχος, οὐκ ἄλλος τις τῶν τὰ τοιαῦτα κακουργούντων τολμήσει φανῆναι, οὕτω φόβου κατέχοντος ψυχάς, οὐδὲν τῶν ἀνελευθέρων παθῶν ἐπεισέρχεται ῥαδίως ἡμῖν.

Διδύμου.– Οὐ δυνατὸν τὸν ἀληθῶς φοβούμενον τὸν Θεὸν δειλίαν ἔχειν, εἰρημένου τοῦ, Πλὴν αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.– Ὥσπερ ἀκτὶς ἡλίου δι' ὀπῆς εἰσελθοῦσα ἐν οἴκῳ πάντα φωτίζει, ὡς καὶ τὸ λεπτότατον ὁρᾶν, τόν τε κονιορτὸν πετόμενον, οὕτω καὶ φόβος Θεοῦ μετὰ διακρίσεως ἐν καρδίᾳ γενόμενος, πάντα αὐτῇ τὰ ἁμαρτήματα ὑποδείκνυσιν.

Σευηριανοῦ.– Ἀρχὴ σωτηρίας ἀνθρώπων ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, καὶ ῥίζα πάντων ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος. Οὔτε δὲ Θεοῦ νόμος ἄνευ φόβου, οὔτε φόβος ἄνευ νόμου. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τῶν ἐπιτεταγμένων ὑπηρέτην ἔχει τὸν φόβον, ὁ δὲ φόβος τῶν προστεταγμένων δικαστὴν ἔχει τὸν νόμον.

Βίαντος.– Βίας ἐρωτηθείς, τί ἂν εἴη τῶν κατὰ τὸν βίον ἄφοβον, εἶπεν, Ὀρθὴ συνείδησις.

Ἐπικούρου.– Οὐκ ἔστιν ἄφοβον εἶναι, φοβερὸν φαινόμενον.

Ἕνα φόβο νὰ ἔχομε μόνο, τὸ νὰ φοβηθοῦμε τὸν Θεὸ περισσότερο.

Τοὺς λαγοὺς τοὺς φοβίζει τὸ θρόισμα τῶν φύλλων,
ἐνῶ τοὺς ἀνάνδρους ἄνδρες οἱ σκιὲς τῶν πραγμάτων.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τέτοια ἀποτελέσματα ὁ λόγος, ὅσα ἔχει ὁ φόβος. Γιατὶ ὁ φόβος τῆς γέεννας θὰ μᾶς χαρίσει τὸ στεφάνι τῆς βασιλείας. Αἰτία πολλῶν ἀγαθῶν γιὰ μᾶς, ἂν θὰ θέλαμε, εἶναι ὁ διάβολος. Γιατί, φοβούμενοι τὶς ἐπιβουλές του, εἴμαστε προσεκτικοὶ καὶ θυμόμαστε τὸν Θεό. Καθόσον ὅποιος βλέπει νὰ στέκει ἀπὸ πάνω του ὁ ἐχθρός, τρέχει σ' ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει.

Ὅπως σὲ σπίτι ἑνὸς στρατιώτη, ποὺ εἶναι συνεχῶς ὁπλισμένος, οὔτε ληστὴς οὔτε διαρρήκτης οὔτε κανένας ἄλλος παρόμοιος κακοποιὸς δὲν θὰ τολμήσει νὰ ἐμφανισθεῖ, ἔτσι, ὅταν ὁ φόβος κατέχει τὶς ψυχές μας, κανένα ἀπὸ τὰ ἀτιμωτικὰ πάθη δὲν εἰσέρχεται εὔκολα σ' ἐμᾶς.

Τοῦ Διδύμου: Δὲν εἶναι δυνατόν, ὅποιος ἀληθινὰ φοβᾶται τὸν Θεό, νὰ ἔχει μέσα του δειλία, ἀφοῦ ἔχει λεχθεῖ· «Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν μὴ φοβᾶσαι ἄλλον»[33].

Τοῦ Ἰωάννου Κλίμακος: Ὅπως ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου περνώντας ἀπὸ μιὰ τρυπούλα μέσα στὸ σπίτι φωτίζει τὰ πάντα, ὥστε νὰ βλέπει κανεὶς καὶ τὸ πιὸ λεπτὸ πράγμα, τὸν κόκκο σκόνης ποὺ αἰωρεῖται, ἔτσι κι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅταν εἰσέλθει στὴν καρδιά μας μὲ διάκριση, τῆς ὑποδεικνύει ὅλα τὰ ἁμαρτήματά της.

Τοῦ Σεβηριανοῦ: Ἀρχὴ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ ρίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν μέσα μας ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Οὔτε νόμος τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἰσχύσει χωρὶς φόβο, οὔτε φόβος χωρὶς νόμο. Γιατὶ ὁ νόμος ἔχει ὑπηρέτη τῶν ἐντολῶν τὸ φόβο, ἐνῶ ὁ φόβος ἔχει δικαστή, γιὰ ὅσα ἔχουν προσταχθεῖ, τὸ νόμο.

Τοῦ Βίαντα: Ἐρωτηθεὶς ὁ Βίαντας, τί θὰ ὑπῆρχε στὴ ζωὴ χωρὶς φόβο, εἶπε· Ἡ καθαρὴ συνείδηση.

Τοῦ Ἐπικούρου: Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄφοβος, αὐτὸς ποὺ φαίνεται φοβερός.

33. Παροιμ. 7, 1.

Δημοκρίτου.– Οὐ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ δέον ἀπέχεσθαι χρεὼν ἁμαρτημάτων.

Εὐριπίδου:

Ἀσύνετος, ὅστις ἐν φόβῳ μὲν ἀσθενής,
Λαβὼν δὲ μικρόν τι ψυχῆς φρονεῖ μέγα.

Μενάνδρου

Εὐήθειά μοι φαίνεται δηλουμένη,
Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα δεῖ, μὴ φυλάττεσθαι δ' ἃ δεῖ.

Τοῦ Δημοκρίτου. Δὲν πρέπει ἐξαιτίας τοῦ φόβου, ἀλλὰ γιὰ τὸ πρέπον νὰ ἀπέχομε ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Δὲν ἔχει σύνεση ὅποιος στὴν ὥρα τοῦ φόβο εἶναι ἀδύναμος,
ὅταν ὅμως λάβει λίγο θάρρος κάνει τὸ σπουδαῖο.

Τοῦ Μενάνδρου:

Μοῦ φαίνεται ἠλιθιότητα φανερή,
νὰ νοεῖς ὅσα πρέπει, νὰ μὴ προφυλάγεσαι ὅμως ὅπως πρέπει.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄.

Περὶ τῶν ταχέως μεταβαλλομένων, καὶ περὶ μετανοίας.

Λουκᾶ 9, 62.– «Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ᾽ ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Πετ. Β΄ 2, 21-22.– «Κρεῖσσόν ἐστι μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνόντα ἐπιστρέψαι ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτῷ ἁγίας ἐντολῆς. Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, "Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον", καί, "Ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου"».

Παροιμ. 17, 20.– «Ἀνὴρ εὐμετάβολος γλώσσῃ ἐκπεσεῖται εἰς κακά».

Παροιμ. 26, 11.– «Ὥσπερ κύων ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἔμετον καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν».

Σοφ. Σειρὰχ 34, 26.– «Ἄνθρωπος νηστεύων ἐπὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούεται; καὶ τί ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινωθῆναι αὐτόν;».

Βασιλείου.– Ὁ ἐν προκοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἶτα παλινδρομήσας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον τὸν ἐπὶ τοῖς πεπονημένοις μισθὸν ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρυτέρας ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως.

Οἷς εὔκολος πρὸς μεταβολὴν ἡ διάνοια, τούτοις οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄.
Περὶ τῶν μεταβαλλομένων εὔκολα, καὶ περὶ μετανοίας.

Λουκᾶ 9, 62: «Κανένας, ποὺ βάζει τὸ χέρι του στὸ ἀλέτρι καὶ κοιτάζει πρὸς τὰ πίσω, δὲν εἶναι ἀποδεκτὸς στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Πέτρ. Β' 2, 21-22: «Εἶναι καλύτερο νὰ μὴν εἶχε γνωρίσει κανεὶς τὴν ὁδὸ τῆς δικαιοσύνης, παρὰ νὰ τὴ γνωρίσει καὶ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἁγία ἐντολὴ ποὺ τοῦ παραδόθηκε. Ἐπαληθεύθηκε σ' αὐτοὺς ἡ παροιμία· "Τὸ σκυλὶ γύρισε στὸν ἴδιο του τὸν ἐμετό"[34], καὶ "ὁ χοῖρος ποὺ λούστηκε, κυλίστηκε στὸ βοῦρκο"».

Παροιμ. 17, 20: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ γλώσσα ποὺ μεταβάλλεται θὰ πέσει σὲ κακά».

Παροιμ. 26, 11: «Ὅπως τὸ σκυλὶ ποὺ ἐπιστρέφει στὸν ἐμετό του γίνεται μισητό, ἔτσι εἶναι καὶ ὁ ἀνόητος ποὺ μέσα στὴν κακία του ἐπιστρέφει στὴν ἴδια του ἁμαρτία».

Σοφ. Σειρ. 34, 26: Ἀνθρώπου ποὺ νηστεύει γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του καὶ πηγαίνει πάλι καὶ κάνει τὰ ἴδια, ποιὸς θὰ εἰσακούσει τὴν προσευχή του καὶ τί τὸν ὠφέλησε ἡ ταπείνωσή του;».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅποιος ἔχει προκόψει σὲ ἔργα ἀγαθὰ κι ἔπειτα παλινδρόμησε στὴν ἀρχαία συνήθεια, ὄχι μονάχα χάνει τὸ μισθό του γιὰ ὅσα κοπίασε, ἀλλ' εἶναι ἄξιος καὶ γιὰ βαρύτερη κατάκριση.

Ὅποιων ἡ διάνοια εἶναι εὔκολη πρὸς μεταβολή, σ' αὐτοὺς δὲν εἶναι παράδοξο νὰ εἶναι καὶ ἡ ζωή τους ἀσταθής.

Κανένας ποὺ ζεῖ μέσα στὴν κακία, νὰ μὴν ἀπελπίζεται γιὰ τὸν ἑαυτό του, γνωρίζοντας, ὅτι ἡ γεωργία μεταβάλλει τὶς ποιότητες

---

34. Παροιμ. 26, 11.

Μηδεὶς ἐν κακίᾳ διάγων, ἑαυτὸν ἀπογινωσκέτω, εἰδὼς ὅτι γεωργία μὲν τῶν φυτῶν τὰς ποιότητας μεταβάλλει, ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλεια δυνατή ἐστι παντοδαπῶν ἀρρωστημάτων ἐπικρατῆσαι.

Ἄνθρωποι ταῖς νεφέλαις ἐοίκασι, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος ἐμφερομέναις.

Οὐ χρόνου ποσότητι, διαθέσει δὲ ψυχῆς ἡ μετάνοια κρίνεται.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Δέον εὐμετακινήτους μὲν εἶναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, ἀκινήτους δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ βελτίονος.

Οὐχ ἡ μετάθεσις τοῦ κακοῦ τὸ αἰσχρὸν ἔχει, ἀλλ' ἡ τούτου τήρησις τὴν ἀπώλειαν.

Τὸ μὴ ἁμαρτάνειν ἀναισθήτως, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν καὶ συνορᾶν τὸ πλημμεληθέν, οὐκ ἔστι μικρόν, ἀλλ' ὁδός τίς ἐστι καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσα, καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν.

Κούφους καὶ ἀνοήτους τούτους ὑπολαμβάνομεν, τοὺς ῥαδίως ἐπ' ἀμφότερα φερομένους, καὶ μεταρρέοντας, καθάπερ αὔρας μεταπιπτούσας, ἢ μεταβολὰς καὶ παλιρροίας Εὐρίπου, ἢ θαλάσσης ἄστατα κύματα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ μετανοήσας ἐφ' οἷς ἔπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν ἀποδείξηται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ὅμως ἕξει τὴν ἀντίδοσιν.

Εὐαγρίου.– Φυτὸν μεταφερόμενον συνεχῶς, καρπὸν οὐ ποιεῖ.

Σωκράτους.– Ἀνδριὰς μὲν ἐπὶ βάσεως, σπουδαῖος δὲ ἀνὴρ ἐπὶ καλῆς προαιρέσεως ἑστώς, ἀμετακίνητος ὀφείλει εἶναι.

τῶν φυτῶν, ἐνῶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς στὴν ἀρετὴ ἔχει τὴ δύναμη νὰ νικήσει κάθε εἴδους ἀρρωστήματα.

Οἱ ἄνθρωποι μοιάζουν μὲ τὰ σύννεφα· ἀνάλογα μὲ τὶς μεταβολὲς τῶν ἀνέμων πηγαίνουν σὲ διαφορετικὴ κατεύθυνση κάθε φορά.

Δὲν κρίνεται ἡ μετάνοια ἀπὸ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Πρέπει νὰ μετακινούμαστε εὔκολα ἀπὸ τὸ χειρότερο στὸ καλύτερο, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ἀμετακίνητοι ἀπὸ τὸ καλύτερο στὸ χειρότερο.

Δὲν εἶναι αἰσχρὸ ἡ μετάθεση ἀπὸ τὸ κακό, ἀλλὰ ἡ σταθερότητα σ' αὐτὸ συνεπάγεται τὴν ἀπώλεια.

Τὸ νὰ μὴν ἁμαρτάνει κανεὶς ἀσυναίσθητα, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἐπίγνωση καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ πλημμέλημά του δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα, ἀλλ' εἶναι ἕνας δρόμος καὶ μιὰ ἀρχὴ ποὺ ὁδηγεῖ στὴ διόρθωση καὶ τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο.

Ἐκείνους θεωροῦμε ἐλαφρεῖς κι ἀνόητους, ἐκείνους ποὺ εὔκολα βαδίζουν καὶ μεταπίπτουν καὶ στὰ δύο, ὅπως οἱ καιροὶ ποὺ μεταπίπτουν ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο, ἢ οἱ μεταβολὲς καὶ οἱ παλίρροιες τοῦ Εὐρίπου, ἢ τὰ ἄστατα κύμματα τῆς θάλασσας.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος μετανόησε γιὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔπραξε, ἀκόμα κι ἂν δὲν δείξει μετάνοια ἄξια τῶν ἁμαρτημάτων του, ὅμως καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα θὰ ἔχει κάποια ἀνταμοιβή.

Τοῦ Εὐαγρίου: Φυτὸ ποὺ μεταφυτεύεται διαρκῶς, δὲν κάμνει καρπό.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ ἀνδριάντας πάνω στὴ βάση του καὶ ὁ σπουδαῖος ἄνθρωπος στημένος στὴν καλὴ προαίρεση, ὀφείλει νὰ εἶναι ἀμετακίνητος.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ'.

Περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως.

Ἰω. 8, 34.– «Πᾶς ὁ ποιῶν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειράχ. 21, 2.– «Ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφεως, φεῦγε ἀπὸ ἁμαρτίας· ἐὰν γὰρ προσέλθῃς, δήξεταί σε. Ὀδόντες λέοντος οἱ ὀδόντες αὐτῆς, καὶ ἀναιροῦντες ψυχὰς ἀνθρώπων».

Ρωμ. 6, 12-13.– «Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, μήτε παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ».

Σοφ. Σειράχ. 27, 10.– «Λέων θήρᾳ ἐνεδρεύει, οὕτως ἁμαρτία τοὺς ἐργαζομένους ἄδικα».

Σοφ. Σειράχ 39, 25.– «Ἀγαθὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἐκτίσθη ἀπ' ἀρχῆς, οὕτω καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς κακά».

Βασιλείου.– Ὥσπερ τῆς τομῆς ἢ τοῦ καυτῆρος οὐχ ὁ ἰατρὸς αἴτιος, ἀλλ' ἡ νόσος, οὕτω καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀφανισμοὶ ἐκ τῆς ἀμετρίας τῶν ἁμαρτανομένων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἁπάσης μέμψεως ἀπολύουσιν.

Ἡ ἁμαρτία ὡς μὲν ὠδίνεται, ἔχει τινὰ αἰσχύνην, ἐπειδὰν δὲ τελεσθῇ, τότε ἀναισχυντοτέρους ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτήν.

Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει καὶ τὰς περιστερὰς δυσωδία, οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἡ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία.

Ὥσπερ ἡ σκιὰ τῷ σώματι, οὕτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἁμαρτίαι παρέπονται, ἐναργεῖς τὰς πράξεις εἰκονίζουσαι.

Φύσει πρόχειρον ἡ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ΄.
Γιὰ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐξαγόρευση.

Ἰω. 8, 34: «Ὁ καθένας ποὺ κάνει ἁμαρτίες εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειρ. 21, 2: «Νὰ φεύγεις ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ὅπως φεύγεις μπροστὰ στὸ φίδι· γιατί, ἂν πλησιάσεις, θὰ σὲ δαγκάσει. Τὰ δόντια της εἶναι δόντια λεονταριοῦ, ποὺ θανατώνουν τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων».

Ρωμ. 6, 12-13: «Ἂς μὴν κυριαρχεῖ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία στὸ θνητό σας σῶμα μὲ τὸ νὰ ὑπακούει στὶς ἐπιθυμίες του, οὔτε νὰ καθιστᾶτε τὰ μέλη σας μὲ τὶς ἁμαρτίες ὅπλα ἀδικίας».

Σοφ. Σειρ. 27, 10: «Τὸ λεοντάρι κυνηγώντας στήνει ἐνέδρες· τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἡ ἁμαρτία στοὺς ἐργάτες τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειρ. 39, 25: «Γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀγαθά, παρόμοια καὶ κακὰ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλούς».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως γιὰ τὸ νυστέρι ἢ τὸν καυτηριασμὸ δὲν εἶναι ὑπεύθυνος ὁ γιατρός, ἀλλὰ ἡ ἀσθένεια, ἔτσι καὶ οἱ ἀφανισμοὶ τῶν πόλεων, ἔχοντας τὴν ἀρχή τους στὰ δίχως μέτρο ἁμαρτήματα, ἀπαλλάσσουν τὸν Θεὸ ἀπὸ κάθε μομφή.

Ὅσο κυοφορεῖται ἡ ἁμαρτία ἔχει κάποια ντροπή· ὅταν ὅμως τελεστεῖ, τότε καθιστᾶ ἀκόμα πιὸ ἀδιάντροπους ἐκείνους ποὺ τὴ διαπράττουν.

Ὅπως τὶς μέλισσες τὶς φυγαδεύει ὁ καπνὸς καὶ ἡ δυσοσμία τὰ περιστέρια, ἔτσι ἀπομακρύνει καὶ τὸν ἄγγελο φύλακα τῆς ζωῆς μας ἡ πολυδάκρυτη καὶ δύσοσμη ἁμαρτία.

Ὅπως ἡ σκιὰ ἀκολουθεῖ τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ οἱ ἁμαρτίες ἀκολουθοῦν τὶς ψυχές, εἰκονίζοντας μὲ πολλὴ καθαρότητα τὶς πράξεις.

Ἡ κακία εἶναι εὔκολη ἀπὸ τὴ φύση της καὶ εἶναι μακρὺς ὁ δρόμος πρὸς τὸ χειρότερο.

Εὐζήλωτον μέντοι καὶ πρόχειρον πρᾶγμα ἡ μοχθηρία, καὶ οὐδὲν οὕτω ῥάδιον, ὡς τὸ γενέσθαι κακόν.

Μὴ ἀπαξιώσῃς ἐξαγορεῦσαί σου τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα τῇ ἐντεῦθεν αἰσχύνῃ τὴν ἐκεῖθεν φύγῃς (ἐπειδὴ μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκεῖσε κολάσεως) καὶ δείξῃς ὅτι τὴν ἁμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν ὕβρεως.

Περιβαλοῦ κόπρια, δάκρυα, στεναγμούς, τὴν δι' ἐξαγορεύσεως καὶ ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς ἐπανόρθωσιν.

Οὐκ ἔστι τοῖς ἀπελθοῦσιν ἐν ᾅδῃ ἐξομολόγησις καὶ διόρθωσις. Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεός, ἐνταῦθα μὲν βίον καὶ πρᾶξιν, ἐκεῖ δὲ τὴν τῶν πεπραγμένων ἐξέτασιν.

Κακία σιωπηθεῖσα, νόσος ὕπουλός ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Θᾶττον γὰρ ἄν τις ὀλίγης κακίας μεταλάβοι πλουσίως, ἢ ἀρετῆς βαθείας κατὰ μικρόν. Ἐπεὶ καὶ μέλιτι μὲν μικρὸν ἀψίνθιον τάχιστα μεταδίδωσι τοῦ πικροῦ, μέλι δὲ οὐδὲ τὸ διπλάσιον ἀψινθίῳ τῆς ἑαυτοῦ γλυκύτητος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τοιοῦτον ἡ ἁμαρτία· πρὶν ἢ μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἁλόντα, ἐπειδὰν δὲ πληρωθῇ καὶ ἀπαρτισθῇ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπεξίσταται καὶ σβέννυνται, γυμνὸς δὲ ἕστηκε λοιπὸν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος δημίου τάξιν ἐπέχων καὶ καταξαίνων τὸν πλημμεληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτῶν δίκην, καὶ μολίβδου παντὸς βαρύτερον ἐπικείμενος.

Ἀπόστηθι τῆς πονηρίας, παῦσαι τῆς κακίας, ἐπιλαβοῦ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὑπόσχου μηκέτι αὐτὰ ποιεῖν, καὶ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀπολογίαν. Ἐγὼ διαμαρτύρομαι καὶ ἐγγυῶμαι, ὅτι τῶν ἁμαρτανομένων ὑμῶν ἕκαστος, ἂν ἀποστὰς τῶν προτέρων κακῶν ὑπόσχηται τῷ Θεῷ μετὰ ἀληθείας μηκέτι αὐτῶν ἅψασθαι, οὐδὲν ἕτερον ὁ Θεὸς ζητεῖ πρὸς ἀπολογίαν μείζονα. Φιλάνθρωπος γάρ ἐστι καὶ ἐλεήμων, καὶ καθάπερ ἡ ὠδίνουσα ἐπιθυμεῖ τεκεῖν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ τὸν ἔλεον ἐκχεῖν τὸν ἑαυτοῦ.

Ἡ μοχθηρία προσελκύει τὸ ζῆλο μας καὶ εἶναι εὔκολο πράγμα, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τόσο εὔκολο, ὅσο τὸ νὰ γίνει κανεὶς κακός.

Μὴ θεωρήσεις ἀνάξιο νὰ ἐξαγορευθεῖς τὴν ἁμαρτία, γιὰ ν' ἀποφύγεις μὲ τὴν ἐδῶ ντροπὴ τὴν ἐκεῖ (ἐπειδὴ κι αὐτὸ εἶναι ἕνα μέρος τῆς ἐκεῖ τιμωρίας) καὶ γιὰ νὰ δείξεις ὅτι πράγματι μίσησες τὴν ἁμαρτία, ἐκθέτοντάς την πρὸς παραδειγματισμὸ ὅπως στὸ θρίαμβο, ἐπειδὴ εἶναι ἄξια γιὰ ὕβρη.

Νὰ περιβληθεῖς κοπριά, δάκρυα, στεναγμούς, γιὰ τὴν ἐπανόρθωση μὲ ἐξαγόρευση καὶ τὴν ταπεινωτικὴ συμπεριφορά.

Δὲν ὑπάρχει σὲ ὅσους ἔφυγαν στὸν ἅδη ἐξομολόγηση καὶ διόρθωση. Ὁ Θεὸς συνέκλεισε ἐδῶ τὸ βίο καὶ τὴν πράξη, ἐνῶ ἐκεῖ φύλαξε τὴν ἐξέταση τῶν πράξεων.

Κακία ποὺ ἀποσιωπήθηκε, εἶναι ὕπουλη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Γρηγορώτερα κανένας μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει πλούσια λίγη κακία ἢ λίγο-λίγο βαθιὰ ἀρετή. Ἐπειδὴ καὶ στὸ μέλι λίγη ποσότητα ἀψινθιοῦ μεταδίδει ἀμέσως τὴν πίκρα του, ἐνῶ τὸ μέλι, κι ἂν ἀκόμα διπλασιαστεῖ, δὲν θὰ μεταδώσει τὴ γλυκύτητά του στὸ ἀψίνθιο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τέτοια εἶναι ἡ ἁμαρτία· προτοῦ ἀκόμη ὁλοκληρωθεῖ κάνει τὸν αἰχμάλωτό της νὰ μεθάει, ἐνῶ ὅταν ὁλοκληρωθεῖ καὶ συντελεστεῖ, τότε ἡ διάσταση τῆς ἡδονῆς διαφεύγει καὶ σβήνει καὶ στέκεται γυμνὸς ὁ κατήγορος, ἡ συνείδηση παίρνει τὴ θέση τοῦ δημίου καὶ ξεσχίζει ἐκεῖνον ποὺ πλημμέλησε καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἔσχατη ποινή, ἐπιθέτοντάς την πιὸ βαριὰ καὶ ἀπὸ τὸ μολύβι.

Στάσου μακριὰ ἀπὸ τὴν πονηρία, σταμάτησε τὴν κακία, ἐπιδίωξε τὴν ἀρετὴ καὶ ὑποσχέσου ὅτι δὲν θὰ κένεις πιὰ τὰ ἴδια, καὶ εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ γιὰ τὴν ἀπολογία σου. Ἐγὼ δίνω ἐπιβεβαίωση καὶ ἐγγύηση, ὅτι καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ποὺ ἁμαρτάνομε, ἂν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἁμαρτίες του καὶ ὑποσχεθεῖ ἀληθινὰ στὸν Θεό, ὅτι πιὰ δὲν θὰ τ' ἀγγίσει, ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ τίποτε γιὰ μεγαλύτερη ἀπολογία. Γιατὶ εἶναι φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων, καὶ ὅπως ἐκείνη ποὺ τὴν ἔπιασαν οἱ ὠδίνες ἐπιθυμεῖ νὰ γεννήσει, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκχύσει τὴν εὐσπλαχνία του.

῞Ωσπερ γὰρ σπινθὴρ ἐὰν φθάσῃ ἐπιλαβέσθαι τινός, πάντα λοιπὸν κατανέμεται, οὕτω τῆς ἁμαρτίας φύσις, ἐπειδὰν τῶν τῆς ψυχῆς λογισμῶν ἐπιλάβηται καὶ μηδεὶς ᾖ ὁ σβέσων, χαλεπωτέρα λοιπὸν καὶ δυσχείρωτος γίνεται, τῇ τῶν δευτέρων προσθήκῃ εἰς μείζονα καταφρόνησιν ἐπαιρομένη.

῞Ωσπερ γὰρ ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν ὤν, ἑτέρων κατηγορῶν, ἑαυτοῦ πρὸς ἐκείνων κατηγορεῖ, οὕτω καὶ ὁ ἐν συμφορᾷ ὢν καὶ ὀνειδίζων ἑτέρου συμφοράς, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου ὀνειδίζει.

Καθάπερ οἱ διὰ νυκτὸς ἀσελήνου βαδίζοντες τρέμουσι, κἂν μηδεὶς ὁ φοβῶν παρῇ, οὕτω καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενοι, θαρρεῖν οὐκ ἔχουσι, κἂν μηδεὶς ὁ ἐλέγχων ᾖ.

᾿Επὶ ἑνὸς οὐ θέλομεν ἀσχημονῆσαι ἐνταῦθα, ἐπὶ δὲ μυριάδων ἐκεῖ τί ποιήσομεν;

Γρηγορίου Νύσσης.– Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν ἡ εὐκολία, καὶ ὀξύρροπος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἡ φύσις.

Κυρίλλου.– Πολλὰ πταίομεν ἅπαντες. Νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ εἰς ἁμαρτίαν εὔκολον, διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰσοικισαμένων τὸ πάθος.

Φίλωνος.– Τῷ μὲν ἀγνοίᾳ τοῦ κρείττονος διαμαρτάνοντι συγγνώμη παρεισέρχεται, ὁ δὲ ἐξεπίτηδες ἀδικῶν, ἀπολογίαν οὐκ ἔχει.

Κλήμεντος.– Φοβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλ' ἁμαρτήματα, δι' ἃ ἡ νόσος· καὶ νόσον ψυχῆς, οὐχὶ σώματος.

Θεοτίμου.– ῎Εοικεν ἡ ἁμαρτία παραβλήματι κωλύοντι τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν γενέσθαι.

᾿Ιωσήπου.– Οὐκ ἐκριζωτὴς τῶν παθῶν, ἀλλ' ἀνταγωνιστής ἐστιν ὁ λογισμός.

Οὔτε πῦρ ἱματίῳ περιστεῖλαι δυνατόν, οὔτε αἰσχρὸν ἁμάρτημα χρόνῳ.

᾿Αριστοτέλους.– Οὐ πόρρω τοῦ ἀναμαρτήτου καθίστησιν ἑαυτόν, ὁ τὸ ἁμαρτηθὲν ἐπιεικῶς ὁμολογήσας.

῞Οπως λοιπὸν ἡ σπίθα, ἂν πέσει σὲ κάτι, κατατρώει στὴ συνέχεια τὰ πάντα, ἔτσι καὶ ἡ ἁμαρτία, ἂν αἰχμαλωτίσει τοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ τὴ σβήσει, γίνεται στὸ ἑξῆς πιὸ φοβερὴ καὶ πιὸ δύσκολη νὰ νικηθεῖ, ἐπειδὴ μεγαλώνει ἡ ἔπαρση καὶ ἡ περιφρόνησή της μὲ τὴν προσθήκη τῶν δεύτερων.

῞Οπως ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ μέσα στὶς ἁμαρτίες, κατηγορώντας ἄλλους, κατηγορεῖ πρὶν ἀπὸ ἐκείνους τὸν ἑαυτό του, ἔτσι καὶ ὅποιος ἔχει πάθει κάποια συμφορὰ καὶ εἰρωνεύεται τὶς συμφορὲς ἄλλου, εἰρωνεύεται πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἑαυτό του.

῞Οπως ἐκεῖνοι ποὺ βαδίζουν μέσα σὲ νύχτα χωρὶς φεγγάρι τρέμουν, κι ἂν ἀκόμη δὲν τοὺς φοβίζει κανένας, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαπράττουν τὴν ἁμαρτία δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν θάρρος, κι ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ τοὺς ἐλέγχει.

Μπροστὰ σὲ ἕνα μάρτυρα ἐδῶ δὲν θέλομε νὰ κάνομε μιὰ ἀσχήμια, τί θὰ κάνομε ἐκεῖ μπροστὰ σὲ μυριάδες;

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ εὐκολία γιὰ τὴν κακία εἶναι μεγάλη καὶ ἡ φύση μας εὔκολα κλίνει πρὸς τὸ χειρότερο.

Τοῦ Κυρίλλου: ῞Ολοι κάμνομε πολλὰ σφάλματα. Γιατὶ ἡ φύση μας ἔχει τὴ νόσο τῆς εὐκολίας στὴν ἁμαρτία, ἐξαιτίας ἐκείνων ποὺ ἐγκατέστησαν μέσα μας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ πάθος.

Τοῦ Φίλωνα: Σ' ὅποιον ἁμαρτάνει ἀπο ἄγνοια τοῦ καλύτερου, παραχωρεῖται συγνώμη· ὅποιος ὅμως ἀδικεῖ ἐξεπίτηδες, δὲν ἔχει ἀπολογία.

Τοῦ Κλήμεντα: ῎Ας φοβηθοῦμε ὄχι τὴν ἐξωτερικὴ νόσο, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται ἡ νόσος, καὶ μάλιστα τὴ νόσο τῆς ψυχῆς, ὄχι τοῦ σώματος.

Τοῦ Θεοτίμου: Μοιάζει ἡ ἁμαρτία μὲ παραπέτασμα ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ νὰ φτάσει σ' ἐμᾶς.

Τοῦ Ἰωσήπου: Δὲν εἶναι ὁ λογισμὸς ἐκριζωτὴς τῶν παθῶν, ἀλλὰ ἀνταγωνιστής τους.

Οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ περιορίσει κανεὶς τὴ φωτιὰ μὲ ἕνα φόρεμα, οὔτε ἕνα αἰσχρὸ ἁμάρτημα μὲ τὸ χρόνο.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Δὲν βάζει τὸν ἑαυτό του μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀναμαρτησία ὅποιος ὁμολογήσει μὲ κοσμιότητα τὴν ἁμαρτία του.

Πυθαγόρου.– Τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ, μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχοις.

Δημοσθένους.– Ὥσπερ σωματικὸν πάθος οὐ κρυπτόμενον οὐδὲ ἐπαινούμενον ὑγιάζεται, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ κακῶς φρουρουμένη θεραπεύεται.

Μοσχίωνος.– Βέλτιον ὀλιγάκις ὁμολογοῦντα κατορθοῦν, σωφρονεῖν πολλάκις, ἢ ὀλιγάκις ἁμαρτάνειν λέγοντα, πλημμελεῖν πολλάκις.

Ζήνωνος.– Ζῆθι, ὦ ἄνθρωπε, μὴ μόνον ἵνα φάγῃς καὶ πίῃς, ἀλλ' ἵνα τῷ ζῆν πρὸς τὸ εὖ ζῆν καταχρήσῃ.

Φαυωρίνου.– Πάθος τί μου προσέπεσε τῇ ψυχῇ, καὶ τί μέν ἐστιν οὐκ οἶδα. Ἔρωτα δὲ αὐτὸ λέγουσιν οἱ μεμυημένοι. Βάσκανε δαῖμον καὶ ἀλόγιστε, ἀσθενεῖ προσελήλυθας σώματι, φέρειν σε μὴ δυναμένῳ. Ἐξίσταμαί σου, δαῖμον· παραχωρῶ σου τῆς μάχης· οὐκ εἰμί σου στρατιώτης.

Θεοφράστου.– Ἔρως ἐστὶν ἀλογίστου τινὸς ἐπιθυμίας ὑπερβολή, ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν.

Τοῦ Πυθαγόρα: Μὴν προσπαθεῖς νὰ καλύψεις τὰ ἁμαρτήματά σου μὲ λόγια, ἀλλὰ νὰ τὰ θεραπεύεις μὲ τοὺς ἐλέγχους.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅπως ἡ σωματικὴ ἀσθένεια δὲν θεραπεύεται ἂν ἀποκρύπτεται καὶ ἐπαινεῖται, ἔτσι οὔτε ἡ ψυχὴ θεραπεύεται ποὺ φρουρεῖται κακῶς.

Τοῦ Μοσχίωνα: Εἶναι καλύτερα νὰ ὁμολογεῖς ὅτι λίγα πετυχαίνεις καὶ νὰ δείχνεσαι φρόνιμος, παρὰ νὰ ἰσχυρίζεσαι ὅτι σὲ λίγα ἀποτυχαίνεις καὶ νὰ σφάλλεις συχνά.

Τοῦ Ζήνωνα: Ζῆσε, ἄνθρωπε, ὄχι μονάχα γιὰ νὰ φᾶς καὶ νὰ πιεῖς, ἀλλὰ γιὰ νὰ χρησιμοποιήσεις τὴ ζωή σου γιὰ τὴ ζωὴ τῆς μακαριότητας.

Τοῦ Φαβωρίνου: Κάποιο πάθος προσέβαλε τὴν ψυχή μου καὶ δὲν γνωρίζω τί εἶναι. Οἱ γνῶστες τὸ λένε ἔρωτα. Φθονερὲ κι ἀλόγιστε δαίμονα, ἦρθες σὲ ἀσθενικὸ σῶμα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σὲ ἀντέξει. Ἀπομακρύνομαι ἀπὸ κοντά σου, δαίμονα, σοῦ παραχωρῶ τὶς μάχες· δὲν εἶμαι στρατιώτης σου.

Τοῦ Θεοφράστου: Ἔρωτας εἶναι ἡ ὑπερβολὴ μιᾶς ἀπερίσκεπτης ἐπιθυμίας, ποὺ ἔρχεται γρήγορα, ἀλλὰ φεύγει ἀργά.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄.
Περὶ ἀκρασίας καὶ γαστριμαργίας.

Λουκᾶ 6, 25.– «Οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, ὅτι πεινάσετε· οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε».

Ἰακ. 5, 5.– «Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐτρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς».

Παροιμ. 24, 15.– «Μὴ ἀπατηθῇς ἐν χορτασίᾳ κοιλίας σου».

Παροιμ. 25, 16.– Μέλι εὑρών, τὸ ἱκανὸν φάγε, μή ποτε πλησθεὶς ἐξεμέσῃς».

Σοφ. Σειρ. 40, 29.– «Ἀνὴρ βλέπων εἰς τράπεζαν ἀλλοτρίαν, οὐκ ἔστιν ὁ βίος αὐτοῦ ἐν λογισμῷ ζωῆς».

Βασιλείου.– Γαστὴρ συναλλάκτης ἐστὶν ἀπιστότατος, ταμεῖον ἀφύλακτον· πολλῶν ἀποτεθέντων, τὴν μὲν βλάβην παρακατέχουσα, τὰ δὲ παραδοθέντα οὐ κατέχουσα.

Λίχνη γαστήρ, ἡ ἀεὶ ἀπαιτοῦσα καὶ μηδέποτε λήγουσα. Ἡ λαμβάνουσα σήμερον, καὶ αὔριον λανθανομένη. Ὅταν ἐμπλησθῇ, περὶ ἐγκρατείας φιλοσοφεῖ· ὅταν διαπνευσθῇ, ἐπιλανθάνεται τῶν δογμάτων.

Φοβήθητι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πλουσίου. Ἐκεῖνον παρέδωκε τῷ πυρὶ ἡ διὰ βίου τρυφή. Οὐ γὰρ ἀδικίαν, ἀλλὰ τὸ ἀβροδίαιτον ἐγκληθείς, ἀπετηγανίζετο ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου.

Ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς καὶ οἴνου, αἰθαλώδεις τινὲς ἀναθυμιάσεις ἀναπεμπόμεναι, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι. Διὸ καὶ Μωϋσῆς πρὸς θεωρίαν Θεοῦ ἀναβαίνων διὰ τοῦ νοῦ, ἀσι-

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄.

Γιὰ τὴν ἀκράτεια καὶ τὴ γαστριμαργία.

Λουκᾶ 6, 25: «Ἀλλοίμονό σας, οἱ χορτασμένοι, γιατὶ θὰ πεινάσετε· ἀλλοίμονο ὅσοι γελᾶτε, γιατὶ θὰ πενθήσετε καὶ θὰ κλάψετε».

Ἰάκ. 5, 5: «Ἀπολαύσατε στὴ γῆ καὶ σπαταλήσατε, θρέψατε τὶς καρδιές σας ὅπως σὲ μέρα σφαγῆς».

Παροιμ. 24, 15: «Μὴν ἐξαπατηθεῖς μὲ τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς σου».

Παροιμ. 25, 16: «Ὅταν βρεῖς μέλι, φάγε ὅσο εἶναι ἀρκετό, μήπως παραχορτάσεις καὶ κάνεις ἐμετό».

Σοφ. Σειρ. 40, 29: «Ἄνθρωπος ποὺ κοιτάζει σὲ ξένο τραπέζι, τὸ βιός του δὲν μπαίνει στὸ λογαριασμὸ τῆς ζωῆς».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ κοιλιὰ στὶς συναλλαγὲς εἶναι πάρα πολὺ ἀναξιόπιστη, ταμεῖο ἀφύλαχτο· ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ κατατίθενται σ' αὐτὴν κρατάει τὴ βλάβη, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ τῆς παραδίδονται δὲν τὰ κρατάει.

Εἶναι ἀχόρταγη ἡ κοιλιά, ποὺ ἀπαιτεῖ συνέχεια καὶ δὲν σταματᾶ ποτέ. Σήμερα παίρνει, κι αὔριο τὸ ξεχνᾶ. Ὅταν χορτάσει, φιλοσοφεῖ γιὰ ἐγκράτεια, ὅταν ὅμως χωνέψει, ξεχνᾶ τὶς φιλοσοφίες της.

Νὰ φοβηθεῖς τὸ παράδειγμα τοῦ πλουσίου. Ἡ ὑλικὴ ἀπόλαυση σ' ὅλη τὴ ζωή του τὸν παρέδωσε ἐκεῖνον στὴ φωτιά. Γιατὶ δὲν κατηγορήθηκε γιὰ ἀδικία, ἀλλὰ γιὰ μαλθακὸ τρόπο ζωῆς, καὶ καταφλεγόταν στὴ φλόγα τοῦ καμινιοῦ.

Ἀπὸ τὰ λιπαρὰ φαγητὰ καὶ τὸ κρασί, ἀναδιδόμενες κάποιες ἀναθυμιάσεις γεμάτες μαύρους καπνούς, διακόπτουν τοὺς φωτισμοὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ κι ὁ Μωυσῆς, ἀνεβαίνοντας στὸ ὄρος γιὰ τὴ νοερὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἔμεινε χωρὶς

τος καὶ ἄποτος ἡμερῶν τεσσαράκοντα διετέλεσεν, ἀθόλωτον διαμένειν αὐτῷ τὸ ἡγεμονικὸν διοικούμενος.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἄϋπνός ἐστι καὶ ἀκοίμητος πρὸς τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις.

Δός εἶπε γαστήρ. Ἣν λαβοῦσα σωφρονεῖς,
Δώσω προθύμως, ἣν δὲ τοῖς κάτω δίδως
Κόπρον· λάβοις μέν, ἀλλ' ὅμως μὴ πλουσίαν.
Εἰ δ' οὖν κατάσχοις, δώσωμεν καὶ πλουσίαν.

Ἀκρασία γὰρ ἐμοὶ πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν, καὶ ταῦτα, πεινόντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ κράματος.

Οὐδὲν οὕτω ἐπίμαχόν τε καὶ φιλόνεικον, ὡς ἡ γαστήρ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθείς, πρόσεχε σεαυτῷ. Ἀπόκρημνος γάρ ἐστιν ὁ τόπος τῆς τρυφῆς.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.– Θλιβομένης κοιλίας ταπεινοῦται καρδία, θεραπευομένης δὲ γαυριᾷ λογισμός.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὄψον σοι γενέσθω ἔνδεια, καὶ τὸ μὴ ἐπιβάλλειν κόρον τῷ κόρῳ, μηδὲ ἀμβλύνειν τῇ κραιπάλῃ τὴν ὄρεξιν.

Ρίζα τῶν περὶ τὸν βίον πλημμελημάτων ἐστίν ἡ περὶ τὸν λαιμὸν ἀσχολία.

Μέχρι τῆς ὑπερώας ἡ τῶν ἡδυσμάτων αἴσθησις τὸν ὅρον ἔχει, ἀπὸ δὲ ὑπερώας ἀδιάκριτος ἡ τῶν ἐμβαλλομένων διαφορά, ὁμοτίμως τὰ πάντα τῆς φύσεως πρὸς δυσωδίαν ἀλλοιούσης.

Φίλωνος.– Ἐγκρατείας μὲν ἴδιον ὑγίεια καὶ ἰσχύς, ἀκρασίας δὲ ἀσθένεια καὶ νόσος γειτνιῶσα θανάτῳ.

Πλουτάρχου.– Ἡ τρυφή, καθάπερ στρατοπέδου, τῆς τῶν ἀπαιδεύτων ψυχῆς τὰ ἄριστα ἀφαιρεῖται.

Δημοκρίτου.– Ὑγείαν ἔχειν παρὰ Θεοῦ αἰτοῦνται οἱ ἄνθρωποι, τὴν δὲ ταύτης δύναμιν παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, οὐκ ἴσασιν. Ἀκρασίᾳ γὰρ τὰ ἐναντία πράσσοντες, αὐτοὶ προδόται τῆς ὑγείας γίνονται.

Ὥσπερ ἄλειμμα οὐ τὸ ἡδὺ καλόν, οὐδὲ τὸ μακρόν, ἀλλὰ τὸ

φαγητὸ καὶ ποτὸ γιὰ σαράντα ἡμέρες, μεριμνώντας νὰ μείνει ἀθόλωτο τὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἄυπνη καὶ ἀκοίμητη ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμία της γιὰ τὸ περισσότερο.

Δός μου, εἶπε ἡ κοιλιά. Ἂν λαβαίνοντας μείνεις φρόνιμη,
θὰ σοῦ δώσω πρόθυμα· ἀλλὰ τὴν κόπρο ποὺ πρὸς τὰ κάτω
διοχετεύεις θὰ τὴ λάβεις βέβαια, ὄχι ὅμως πλούσια.
Ἂν ὅμως τὴ συγκρατήσεις, θὰ σοῦ δώσω καὶ πλούσια.

Ἡ ἀκράτεια γιὰ μένα εἶναι κάθε περιττὸ καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, καὶ μάλιστα τὴ στιγμὴ ποὺ ἄλλοι πεινοῦν κι ἔχουν ἀνάγκη, ἄλλοι ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸν ἴδιο πηλὸ καὶ τὸ ἴδιο κράμα.

Τίποτε δὲν εἶναι τόσο μαχητικὸ καὶ φιλόνεικο, ὅσο ἡ κοιλιά.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν φᾶς καὶ πιεῖς καὶ χορτάσεις, πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου. Γιατὶ ὁ τόπος τῆς ἀπόλαυσης εἶναι ἀπόκρημνος.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Ὅταν ἡ κοιλιὰ λυπᾶται, ἡ καρδιὰ ταπεινώνεται, ἐνῶ ὅταν αὐτὴ ἱκανοποιεῖται, ἐπαίρεται ὁ λογισμός.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Προσφάγι ἂς σοῦ γίνει ἡ φτώχεια καὶ τὸ νὰ μὴ προσθέτεις κόρο στὸν κόρο, οὔτε νὰ χαλᾶς τὴν ὄρεξή σου μὲ τὴν κραιπάλη.

Ρίζα τῶν σφαλμάτων στὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἀσχολία μὲ τὸ φάρυγγα.

Ἡ αἴσθηση τῶν φαγητῶν ἔχει τὸ ὅριό της μέχρι τὴν ὑπερώα· ἀπὸ τὴν ὑπερώα καὶ πέρα ἡ διαφορὰ τῶν ὅσων τρῶμε εἶναι ἀνύπαρκτη· ὅλα ἡ φύση τ' ἀλλοιώνει ὁμότιμα πρὸς τὴ δυσωδία.

Τοῦ Φίλωνα: Γνώρισμα τῆς ἐγκράτειας εἶναι ἡ ὑγεία καὶ ἡ δύναμη, ἐνῶ τῆς ἀκράτειας ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ νόσος ποὺ γειτονεύει μὲ τὸ θάνατο.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ τρυφὴ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν ἀπαίδευτων, σὰν ἀπὸ στρατόπεδο, τὰ ἄριστα στοιχεῖα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ τοὺς δώσει ὑγεία, δὲν γνωρίζουν ὅμως ὅτι τὴ δύναμη τῆς ὑγείας τὴν ἔχουν μέσα τους. Γιατὶ μὲ τὴν ἀκράτειά τους, πράττοντας τὰ ἀντίθετα, γίνονται οἱ ἴδιοι προδότες τῆς ὑγείας.

Ὅπως δὲν εἶναι καλὸ τὸ εὐχάριστο ἄλειμμα οὔτε τὸ παρατετα-

ὑγιεινόν, οὕτω καὶ τροφή, οὐχ ἡ ἡδεῖα καλή, οὐδὲ ἡ πολλή, ἀλλ' ἡ ὑγιεινή.

Τάχος καὶ ἔπειξις ἀπέστω τοῦ ἐσθίειν· κυνῶδες γὰρ τοῦτο, καὶ θηρίῳ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ πρέπον.

Κάτωνος.– Οὗτος τῆς πολυτελείας καθαπτόμενος, εἶπεν· Ὡς χαλεπόν ἐστιν λέγειν πρὸς γαστέρα, ὦτα μὴ ἔχουσαν.

Ἀντισθένους.– Ἀντισθένης ἐρωτηθείς, Τί ἐστιν ἑορτή, εἶπε· Γαστριμαργίας ἀφορμή.

Ἐπικτήτου.– Φρόντιζε ὅπως σε μὴ τὰ ἐν τῇ γαστρὶ σιτία πιαίνει, ἀλλ' ἡ ἐν τῇ ψυχῇ εὐφρασία. Ἐπεὶ τὰ μὲν ἀποσκυβαλίζεται, καὶ συνεκρεῖ ὁ ἔπαινος· ἡ δὲ ψυχὴ χωρισθεῖσα, διαπαντὸς ἀκήρατος μένει.

Ἐν ταῖς ἑστιάσεσι, μέμνητο ὅτι δύο ὑποδέχονται· τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχή, καὶ ὅτι ἂν τῷ σώματι δῷς, τοῦτο εὐθὺ ἐξέχεας, ὅ τι δ' ἂν τῇ ψυχῇ διαπαντὸς τηρεῖς.

Διογένους.– Τῶν οἰκιῶν ἔνθα πλείστη τροφή, πολλοὺς μῦς εἶναι καὶ γαλᾶς· καὶ σώματα δὲ τὰ πολλὴν τροφὴν δεχόμενα, καὶ νόσους ἴσας ἐφέλκεσθαι.

Κράτητος.– Κράτης ἰδὼν χρυσῆν εἰκόνα Φρύνης τῆς ἑταίρας ἐν Δελφοῖς ἑστῶσαν, ἀνέκραγεν, ὅτι Τοῦτο τῆς Ἑλλήνων ἀκρασίας τρόπαιον ἕστηκεν.

Ὁ αὐτὸς νεανίσκον ἰδὼν ἀθλητικὸν οἴνῳ καὶ κρεοφαγίᾳ καὶ ἀσκήσει σάρκα πολλὴν ὑποτρέφοντα, εἶπεν· Ὦ δαιμόνιε, παῦσαι καθ' ἑαυτοῦ ποιῶν τὸ δεσμωτήριον ἰσχυρόν.

Θεόγνιδος.

Πολλῷ τοῖς πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη
Ἄνδρας, ὅσοι μοίρης πλεῖον ἔχειν ἔθελον.

Σωκράτους.– Οὗτος τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἔλεγε ζῆν ἵνα ἐσθίωσιν, ἐγὼ δὲ ἐσθίω ἵνα ζῶ.

μένο, ἀλλὰ τὸ ὑγιεινό, ἔτσι καὶ ἡ τροφὴ δὲν εἶναι καλὴ ἡ νόστιμη οὔτε ἡ πολλή, ἀλλὰ ἡ ὑγιεινή.

Νὰ μὴ συνοδεύουν τὸ φαγητό σου ἡ ταχύτητα καὶ ἡ βιασύνη. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τοῦ σκύλου, κι ἁρμόζει σὲ θηρίο μᾶλλον, παρὰ σὲ ἄνθρωπο.

Τοῦ Κάτωνα: Αὐτὸς κατηγορώντας τὴν πολυτέλεια εἶπε· Πόσο φοβερὸ εἶναι νὰ μιλᾶς στὴν κοιλιά σου ποὺ δὲν ἔχει αὐτιά.

Τοῦ Ἀντισθένη: Ἐρωτηθεὶς ὁ Ἀντισθένης, Τί εἶναι ἑορτή, εἶπε· Ἀφορμὴ γαστριμαργίας.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Φρόντιζε νὰ μὴ σὲ παχαίνουν οἱ τροφὲς τῆς κοιλιᾶς, ἀλλὰ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς. Γιατὶ οἱ τροφὲς διαλύονται καὶ μαζί τους διαλύεται καὶ τὸ ἐγκώμιό τους, ἐνῶ ἡ ψυχή, ἐπειδὴ χωρίστηκε ἀπὸ τὸ σῶμα, μένει γιὰ πάντα ἄφθαρτη.

Στὰ τραπέζια μὴν ξεχνᾶς ὅτι παρακάθονται δύο, τόσο τὸ σῶμα ὅσο καὶ ἡ ψυχή, καὶ ὅ,τι δώσεις στὸ σῶμα, αὐτὸ ἀμέσως τὸ βγάζεις ἔξω, ἐνῶ ὅ,τι δώσεις στὴν ψυχή, τὸ φυλάγεις γιὰ πάντα.

Τοῦ Διογένη: Στὰ σπίτια ποὺ ὑπάρχει ἄφθονη τροφή, κυκλοφοροῦν πολλὰ ποντίκια καὶ πολλὲς γάτες. Ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα ποὺ δέχονται πολλὴ τροφή, ἐπισύρουν ἰσάριθμες ἀσθένειες.

Τοῦ Κράτητα: Ὁ Κράτης ὅταν εἶδε χρυσὴ εἰκόνα τῆς Φρύνης τῆς ἑταίρας στημένη στοὺς Δελφούς, φώναξε· Αὐτὸ εἶναι τρόπαιο τὴς ἀκράτειας τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἴδιος, ὅταν εἶδε ἕνα νέο ἀθλητικὸ νὰ τρέφει πολλὲς σάρκες μὲ τὸ κρασὶ καὶ τὴν κρεοφαγία καὶ τὴν ἄσκηση, εἶπε· Δυστυχισμένε, παῦσε νὰ κάνεις ἰσχυρὴ τὴ φυλακὴ τοῦ ἑαυτοῦ σου.

Τοῦ Θεόγνιδος:

Πολὺ περισσότερους ἄνδρες κατέστρεψε ἤδη ὁ κόρος,
παρὰ ὁ λιμός, ὅσοι ἤθελαν νὰ ἔχουν μεγαλύτερη μερίδα.

Τοῦ Σωκράτη: Αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ζοῦν γιὰ νὰ τρῶνε, ἐνῶ ἐγὼ τρώγω γιὰ νὰ ζῶ.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄.

Περὶ λύπης καὶ ἀθυμίας.

Ματθ. 5, 5.– «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται».

Κορ. Β' 2, 2.– «Τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;».

Παροιμ. 25, 20.– «Ὥσπερ σὴς ἱματίῳ καὶ σκώληξ ξύλῳ, οὕτω λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν».

Σοφ. Σειρὰχ 38, 18.– «Ἀπὸ λύπης ἐκβαίνει θάνατος, καὶ λύπη καρδίας κάμψει ἰσχύν».

Βασιλείου.– Ὥσπερ οἱ σκώληκες τοῖς ἁπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα, οὕτως αἱ λύπαι τοῖς μαλακωτέροις ἤθεσι τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται.

Ὁ λέγων μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλῖψιν, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ μὴ ἁρμόζειν τῷ ἀθλητῇ τὸν ἀνταγωνιστήν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Φέρει παραμυθίαν ὀδυνομένῳ κοινωνία τῶν στεναγμῶν.

Ἔστι ποτὲ ἡδονῆς λύπη τιμιωτέρα, καὶ κατήφεια πανηγύρεως· καὶ γέλωτος οὐ καλοῦ, δάκρυον ἐπαινετόν.

Μέγα γὰρ τὸ παρὰ συναλγούντων φάρμακον. Οἱ γὰρ τὸ ἴσον τοῦ πάθους ἔχοντες, πλέον εἰσὶν εἰς παραμυθίαν τοῖς πάσχουσιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Καιρὸς ἀθυμίας, οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ' ὅταν δρῶμεν κακῶς.

Πλουτάρχου.– Ὁδὸν μὲν τὴν λειοτάτην ἐκλέγεσθαι, βίον δὲ τὸν ἀλυπότατον.

Ἐπενδύεσθαι δεῖ, τῷ μὲν θώρακι χιτῶνα, τῇ δὲ λύπην νοῦν.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄.
Γιὰ τὴ λύπη καὶ τὴν ἀθυμία.

Ματθ. 5, 5: «Μακάριοι εἶναι ὅσοι πενθοῦν, γιατὶ αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν».

Κορ. Β' 2, 2: «Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μ' εὐχαριστεῖ, ἂν ὄχι αὐτὸς ποὺ λυπῶ;».

Παροιμ. 25, 20: «Ὅπως ὁ σκόρος φθείρει τὸ ροῦχο καὶ τὸ σαράκι τὸ ξύλο, ἔτσι καὶ ἡ λύπη βλάπτει τὴν καρδιά».

Σοφ. Σειρ. 38, 18: «Ἀπὸ τὴ λύπη συμβαίνει θάνατος, καὶ ἡ λύπη τῆς καρδιᾶς θὰ λυγίσει τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως τὰ σκουλήκια γεννιοῦνται κυρίως στὰ πιὸ μαλακὰ ξύλα, ἔτσι κι οἱ λύπες φυτρώνουν στὰ πιὸ ἁπαλὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων.

Ὅποιος λέγει ὅτι δὲν ταιριάζει ἡ θλίψη στὸν δίκαιο, δὲν λέγει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι δὲν ἁρμόζει στὸν ἀθλητὴ ὁ ἀνταγωνιστής.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Δίνει παρηγοριὰ στὸν θλιμμένο ἡ συμμετοχὴ στοὺς στεναγμούς του.

Κάποτε εἶναι πιὸ ἀκριβὴ ἡ λύπη ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ ἡ κατήφεια ἀπὸ τὸ πανηγύρι, ὅπως καὶ τὸ ἐπαινετὸ δάκρυ ἀπὸ τὸ ἀπρεπὲς γέλιο.

Εἶναι μεγάλο τὸ φάρμακο ἀπὸ ὅσους πονοῦν μαζί μὲ κάποιον. Γιατὶ ὅσοι ἔχουν ἴσο πόνο, εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικοὶ ὡς πρὸς τὴν παρηγοριὰ ἐκείνων ποὺ πάσχουν.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Καιρὸς λύπης εἶναι ὄχι ὅταν ὑποφέρομε, ἀλλ' ὅταν ἐνεργοῦμε κακῶς.

Τοῦ Πλουτάρχου: Δρόμο νὰ ἐπιλέγετε τὸν πιὸ ὁμαλό, ἐνῶ ζωὴ τὴν δίχως καμμιὰ λύπη.

Πρέπει νὰ φορᾶτε στὸ θώρακα χιτώνα καὶ στὴ λύπη σας νοῦ.

Σωκράτους.– Ἐρωτηθείς, Τί λύπει τοὺς ἀγαθούς, εἶπεν· Εὐτυχία πονηρῶν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Πῶς ἂν τις ἀλύπως διάγει; Τοῦτο ἀδύνατον, εἶπεν· οὐ γάρ ἐστι πόλιν ἢ οἰκίαν οἰκοῦντα καὶ ἀνθρώπους ὁμιλοῦντα μὴ λυπεῖσθαι.

Λευκίππου.– Τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐν τοῖς μεγάλοις κακοῖς μὴ ἐκχέειν δάκρυον, ἐν δὲ ταῖς μετρίαις συμφοραῖς ἀφθόνως τὰ δάκρυα καταρρεῖ.

Χαρακλείας.– Πολλάκις γὰρ τὸ χαρᾶς ὑπερβάλλον εἰς ἀλγεινὸν περιίστησι, καὶ τῆς ἡδονῆς τὸ ἄμετρον ἐπίσπαστον λύπην ἐγέννησε.

Μοσχίωνος.– Ἕπεσθαι τοῖς τερπνοῖς εἴωθε καὶ τὰ λυπηρά.

Δημώνακτος.– Δεῖ, ὥσπερ φορτίον τὴν λύπην ἀναθέμενον, μὴ στένοντα φέρειν.

Χαρικλείας.– Οἱ ἄνθρωποι τάφους μὲν κατασκευάζουσι καὶ ἐντάφια ὥσπερ μέλλοντες αὐτοῖς χρῆσθαι, ἀφοβίαν δὲ καὶ ἀλυπίαν τὴν περὶ τοῦ θανάτου ᾗ χρήσονται οὐ παρασκευάζονται.

Θεοπόμπου.– Εἴ τις πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν κεκτημένος μετὰ τοῦ λυπεῖσθαι διάγει τὸν βίον, ἁπάντων ἂν εἴη καὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσομένων ἀθλιώτερος.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου, Ἰσοκράτους, Δημοκρίτου.– Εἰ βούλει ἄλυπον βίον ζῆν, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν ὡς ἤδη συμβεβηκότα λογίζου.

Ἄλυπος ἴσθι, μὴ τὴν ἀπάθειαν, ὡς τὰ ἀλόγια τῶν ζώων, μηδὲ τὴν ἀλογίαν, ὡς οἱ ἄφρονες, ἀλλ' ὡς ἐνάρετος, τὸν λόγον τῆς λύπης ἔχων παραμύθιον.

Εὐγνώμων ὁ μὴ λυπούμενος ἐν οἷς οὐκ ἔχει, ἀλλὰ χαίρων ἐφ' οἷς ἔχει.

Ὅσοι τινὲς πρὸς τὰς συμφοράς, γνώμῃ μὲν ἥκιστα λυποῦνται, ἔργῳ δὲ μάλιστα ἀντέχουσιν, οὗτοι καὶ τῶν πόλεων καὶ ἰδιωτῶν κράτιστοί εἰσιν.

Τοῦ Σωκράτη: Ὅταν τὸν ρώτησαν, Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θλίβει τοὺς καλούς, εἶπε· Ἡ εὐτυχία τῶν κακῶν.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ ζεῖ δίχως λύπη, εἶπε· Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο· γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατοικεῖ κανεὶς σὲ μιὰ πόλη ἢ νὰ μένει σ' ἕνα σπίτι καὶ συναναστρεφόμενος μὲ ἀνθρώπους νὰ μὴ λυπᾶται.

Τοῦ Λευκίππου: Αὐτὸ εἶναι βασικὴ ἰδιότητα τῶν ματιῶν, στὶς μεγάλες συμφορὲς νὰ μὴ χύνουν δάκρυα, ἐνῶ στὶς μέτριες συμφορὲς νὰ χύνουν μὲ ἀφθονία τὰ δάκρυα.

Τῆς Χαρικλείας: Συχνὰ ἡ ὑπερβολικὴ χαρὰ μετατρέπεται σὲ κάτι τὸ ὀδυνηρό, καὶ ἡ ἄμετρη ἡδονὴ γεννᾶ τὴ λύπη.

Τοῦ Μοσχίωνα: Συνήθως στὰ εὐχάριστα ἀκολουθοῦν τὰ λυπηρά.

Τοῦ Δημώνακτα: Πρέπει κανείς, ἀναλαμβάνοντας τὴ λύπη σὰν φορτίο, νὰ τὴ σηκώνει χωρὶς νὰ στενάζει.

Τῆς Χαρικλείας: Οἱ ἄνθρωποι κατασκευάζουν τάφους καὶ ἐντάφια σὰ νὰ πρόκειται νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, δὲν ἑτοιμάζουν ὅμως τὴν ἀφοβία καὶ τὴν ἀλυπία τοῦ θανάτου ποὺ θὰ τοὺς χρειαστεῖ.

Τοῦ Θεοπόμπου: Ἂν κάποιος, ἐνῶ ἔχει ἀποκτήσει πάρα πολλὰ ἀγαθά, περνᾶ τὴ ζωή του μὲ σύντροφο τὴ λύπη, αὐτὸς εἶναι πιὸ ἀξιολύπητος ἀπὸ ὅλους, κι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν κι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ γεννηθοῦν.

Ἀπὸ τοὺς Ἐπίκτητο, Ἰσοκράτη, Δημόκριτο: Ἂν θέλεις νὰ ζεῖς ζωὴ χωρὶς λύπη, αὐτὰ ποὺ μέλλουν νὰ συμβοῦν νὰ τὰ θεωρεῖς σὰ νὰ ἔχουν συμβεῖ.

Νὰ μὴ λυπᾶσαι, ὄχι ὅμως νὰ εἶσαι ἀναίσθητος, ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα, οὔτε νὰ σὲ διακρίνει ἀλογία, ὅπως οἱ ἀνόητοι, ἀλλὰ ὡς ἐνάρετος ἔχοντας παρηγοριὰ τὴν αἰτία τῆς λύπης σου.

Εὐγνώμων εἶναι ὅποιος δὲν λυπᾶται γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχει, ἀλλὰ χαίρεται γι' αὐτὰ ποὺ ἔχει.

Ὅσοι λυποῦνται πολὺ λίγο μέσα τους, ἀντέχουν ὅμως πάρα πολὺ στὴν πράξη, αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄριστοι καὶ στὶς πόλεις καὶ στοὺς ἁπλοὺς ἀνθρώπους.

Ἐπικτήτου.– Ἐρωτηθεὶς πῶς ἄν τις τὸν ἐχθρὸν λυπήσῃ, ἔφη· Ἑαυτὸν παρασκευάζων βέλτιστα πράττειν.

Τοὺς ἄφρονας ὁ χρόνος, τοὺς δὲ φρονίμους ὁ λόγος τῆς λύπης ἀπαλλάττει.

Ποσσιδίππου.– Οὐδεὶς ἄλυπος τὸν βίον διήγαγεν, ἄνθρωπος ὤν, οὐδ' ἄχρι τοῦ τέλους ἔμεινεν εὐτυχῶν.

Εὐριπίδου.– Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν βίον ἄλυπον ἐν οὐδενί.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὅταν τὸν ρώτησαν, Πῶς θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ προκαλέσει λύπη στὸν ἐχθρό του, εἶπε· Ἐὰν προετοιμάσει τὸν ἑαυτό του γιὰ ἄριστη ζωή.

Τοὺς ἀνόητους τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ λύπη ὁ χρόνος, ἐνῶ τοὺς φρόνιμους ὁ λόγος τῆς λύπης.

Τοῦ Ποσσιδίππου: Κανένας, ὄντας ἄνθρωπος, δὲν πέρασε τὴ ζωή του χωρὶς λύπες, οὔτε ἔμεινε εὐτυχισμένος μέχρι τὸ τέλος.

Τοῦ Εὐριπίδη: Σὲ κανένα δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς ζωὴ χωρὶς λύπη.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄.

Περὶ ὕπνου.

Ματθ. 26, 40. Μάρκ. 14, 40. Λουκᾶ 22, 45,46.– «Ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς, εὗρε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι, καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ᾿ ἐμοῦ; Κἂν τὸν Ἰούδαν θεάσασθε πῶς οὐ καθεύδει. Γρηγορεῖτε οὖν καὶ προσεύχεσθε».

Θεσ. Α΄ 5, 6-7.– «Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν· ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν».

Παροιμ. 23, 21.– «Ἐνδύεται διερρηγμένα καὶ ρακώδη πᾶς ὑπνώδης».

Σοφ. Σειρὰχ 31, 2.– «Μέριμνα ἀγρυπνίας ἀπαιτήσει νυσταγμόν».

Βασιλείου.– Εὐχαρίστει, ἄνθρωπε, τῷ ἀκουσίως ἡμᾶς διὰ τοῦ ὕπνου τῆς συνεχείας τῶν πόνων λύοντι, καὶ ἐκ μικρᾶς ἀναπαύσεως πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως ἐπανάγοντι.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἀνὴρ ὑπνώδης, εὑρετὴς ὀνειράτων· μύστης γὰρ ὕπνος φασμάτων, οὐ πραγμάτων.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὕπνος οὐδέν ἐστιν, ἢ θάνατος πρόσκαιρος καὶ ἐφήμερος τελευτή.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὥσπερ ἐπὶ τῆς καθύγρου γῆς, ἐπειδὰν θερμοτέραις ἀκτῖσιν ἐπιλάμψαι ὁ ἥλιος, ἀτμοί τινες ὁμιχλώδεις ἀπὸ τοῦ βάθους ἀνέλκονται, ὅμοιόν τι γίνεται καὶ ἐν τῇ

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄.
Γιὰ τὸν ὕπνο.

Ματθ. 26, 40, 41. Μάρκ. 14, 40. Λουκᾶ 22, 45, 46: «Ὅταν πῆγε ὁ Ἰησοῦς κοντὰ στοὺς μαθητές του τοὺς βρῆκε νὰ κοιμοῦνται (γιατὶ ἦταν βαριὰ τὰ μάτια τους ἀπὸ τὸν ὕπνο), καὶ τοὺς λέγει· Τόσο πολὺ δὲν εἴχατε τὴ δύναμη νὰ κρατηθεῖτε ξύπνιοι μιὰ ὥρα μαζί μου; Δεῖτε τουλάχιστο τὸν Ἰούδα, πῶς δὲν κοιμᾶται. Μείνετε ἄγρυπνοι λοιπὸν καὶ προσεύχεσθε».

Θεσσ. Α' 5, 6-7: «Ἄρα λοιπὸν ἂς μὴν κοιμόμαστε ὅπως καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ ἂς εἴμαστε ξύπνιοι καὶ ἕτοιμοι. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνται, κοιμοῦνται τὴ νύχτα, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μεθοῦνε, μεθοῦνε τὴ νύχτα· ἐμεῖς ὅμως, ποὺ εἴμαστε ἄνθρωποι τῆς ἡμέρας, ἂς εἴμαστε ἄγρυπνοι καὶ νηφάλιοι».

Παροιμ. 23, 21. «Ὁποιος ἀγαπᾶ τὸν ὕπνο φοράει ροῦχα σκισμένα καὶ κουρελλιασμένα».

Σοφ. Σειρ. 31, 2. «Ἡ φροντίδα τῆς ἀγρυπνίας θὰ χρειασθεῖ τὸν ὕπνο».

Τοῦ Βασιλείου: Νὰ εὐχαριστεῖς, ἄνθρωπε, Ἐκεῖνον πού, καὶ χωρὶς νὰ θέλομε, μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ συνέχιση τῶν κόπων καὶ μὲ μικρὴ ξεκούραση μᾶς ξαναδίνει πάλι τὴν πλήρη δύναμή μας.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν ὕπνο, ἐφευρίσκει ὄνειρα· γιατὶ ὁ ὕπνος διδάσκει φαντασίες, ὄχι πραγματικὲς καταστάσεις.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὁ ὕπνος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ θάνατος πρόσκαιρος καὶ ἐφήμερη τελευτή.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅπως ἀπὸ τὴ βρεγμένη γῆ, ὅταν λάμψει ὁ ἥλιος μὲ θερμότερες ἀκτίνες, ἀνασύρονται ἀπὸ τὸ βάθος κάποιοι θολοὶ ἀτμοί, κάτι παρόμοιο γίνεται καὶ στὴ γῆ τὴ δική μας,

καθ' ἡμᾶς γῇ, τῆς τροφῆς ὑπὸ τῆς φυσικῆς θερμότητος ἀναζεούσης· ἀνωφερεῖς δὲ ὄντες οἱ ἀτμοὶ κατὰ φύσιν καὶ ἀερώδεις, καὶ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ἀναπνέοντες, ἐν τοῖς κατὰ τὴν κεφαλὴν γίνονται χώροις.

Φίλωνος.– Εἰκότως μελέτην θανάτου, σκιὰν δὲ καὶ ὑπογραμμὸν τῆς αὖθις ἐσομένης ἀναβιώσεως τὸν ὕπνον οἱ τἀληθῆ πεφρονηκότες ἀπεφήναντο· ἑκατέρων γὰρ ἐναργεῖς φέρει τὰς εἰκόνας, καὶ μεθιστᾷ τὸν αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου.

Κλήμεντος.– Ὅσα περὶ ὕπνου λέγουσι, τὰ αὐτὰ χρὴ καὶ περὶ θανάτου ἐξακούειν. Ἑκάτερος γὰρ δηλοῖ τὴν ἀποστασίαν τῆς ψυχῆς· ὁ μὲν μᾶλλον, ὁ δὲ ἧττον.

Πᾶσι δέ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διαμαχητέον ὑμῖν πρὸς τὸν ὕπνον, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν διὰ τὴν ἐγρήγορσιν μεταλαμβάνειν.

Ὁ γὰρ ὕπνος ὥσπερ τελώνης τὸν ἥμισυν ἡμῖν τοῦ βίου συνδιαιρεῖται χρόνον.

Πολλοῦ γε δεῖ μεθ' ἡμέραν καθεύδειν, τοῖς καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλεῖστον εἰς ἐγρήγορσιν ἀποτεμνομένοις.

Δημοκρίτου.– Ἄγρυπνος ἔσο κατὰ τὸν νοῦν· συγγενὴς γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου ὁ περὶ τοῦτον ὕπνος.

Οἱ ἡμερήσιοι ὕπνοι σώματος ὄχλησιν, ἢ ψυχῆς ἀδημοσύνην, ἢ ἀργίην, ἢ ἀπαιδευσίαν σημαίνουσιν.

Φιλοστράτου.– Οὐδὲ γὰρ οἱ σώφρονες καὶ σπουδαῖοι νυστάζουσι, κἂν πόρρω τῶν νυκτῶν σπουδάζουσιν. Οὐ γὰρ ἔξωθεν αὐτοὺς ὁ ὕπνος ὥσπερ δεσπότης, ὑβρίσας εἰς τὸν αὐχένα δεδουλωμένων ὑπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλ' ἐλεύθεροί τε καὶ ὀρθοὶ φαίνονται. Καταδαρθέντες δὲ καθαρᾷ τῇ ψυχῇ δέχονται τὸν ὕπνον, οὔτε ὑπὸ τῶν εὐπραγιῶν ἀνακουφιζόμενοι, οὔτε ὑπὸ κακοπραγίας τινὸς ἐκτρώσκοντες. Σύμμετρος γὰρ πρὸς ἄμφω ταῦτα ψυχὴ νήφουσα, καὶ οὐδετέρου τῶν παθῶν ἥττων· ὅθεν καὶ καθεύδει ἥδιστα καὶ ἀλυπότατα, μὴ ἐξισταμένη τοῦ ὕπνου.

καθὼς ἡ τροφὴ θερμαίνεται ἀπὸ τὴ φυσικὴ θερμότητα. Κι ἐπειδὴ οἱ ἀτμοὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἀνοδικοὶ καὶ ἀέρινοι καὶ κατευθύνονται στὸ πάνω ἀπὸ αὐτοὺς μέρος, ἀνεβαίνουν στοὺς χώρους τῆς κεφαλῆς.

Τοῦ Φίλωνα: Ὀρθὰ οἱ σοφοὶ μελετητὲς τῆς ἀλήθειας ὀνόμασαν τὸν ὕπνο μελέτη θανάτου καὶ σκιὰ καὶ παράδειγμα τῆς μελλοντικῆς ἀναβίωσης. Γιατὶ εἰκονίζει μὲ μεγάλη σαφήνεια καὶ τὰ δύο καὶ μετατοπίζει ὁλοκληρωτικὰ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο.

Τοῦ Κλήμεντα: Ὅσα λέγονται γιὰ τὸν ὕπνο, τὰ ἴδια πρέπει νὰ ἐξυπακούονται καὶ γιὰ τὸ θάνατο. Γιατὶ κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος δηλώνουν τὸν ἀποχωρισμὸ τῆς ψυχῆς· ὁ ἕνας περισσότερο, ὁ ἄλλος λιγότερο.

Ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ βρισκόμαστε σὲ διαμάχη μὲ τὸν ὕπνο, ἐπειδὴ κερδίζομε περισσότερο χρόνο ζωῆς μὲ τὴν ἐγρήγορση.

Ὁ ὕπνος, σὰν φοροεισπράκτορας, μοιράζεται τὸν μισὸ χρόνο τῆς ζωῆς μας.

Πολὺ πηγαίνει μετὰ τὸ ξημέρωμα νὰ κοιμοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ κόβουν καὶ τῆς νύχτας τὸ περισσότερο μέρος καὶ τὸ δίνουν στὴν ἡμέρα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Νὰ εἶσαι ἄγρυπνος ὡς πρὸς τὸ νοῦ· γιατὶ ὁ ὕπνος τοῦ νοῦ εἶναι συγγενὴς τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου.

Οἱ ἡμερήσιοι ὕπνοι σημαίνουν σωματικὴ ἐνόχληση ἢ στενοχώρια ψυχῆς ἢ ἀργία ἢ ἀπαιδευσία.

Τοῦ Φιλοστράτου: Οἱ φρόνιμοι καὶ σοβαροὶ ἄνθρωποι δὲν νυστάζουν, ἔστω κι ἂν μελετοῦν σὲ προχωρημένη νύχτα. Γιατὶ δὲν τοὺς ἀναγκάζει σὰν κύριός τους ὁ ὕπνος καθίζοντας προσβλητικὰ στὸν τράχηλό τους ὑποδουλωμένο στὸ κρασί, ἀλλὰ τοὺς βλέπεις ἐλεύθερους καὶ ὄρθιους. Κι ὅταν πλαγιάσουν δέχονται τὸν ὕπνο μὲ καθαρὴ ψυχή, οὔτε πετώντας ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὰ εὐτυχῆ συμβάντα, οὔτε καταθλιβόμενοι ἀπὸ κάποιο ἀτύχημα. Γιατὶ ἡ ψυχή, ὅταν εἶναι νηφάλια, εἶναι ἱκανὴ ἐξίσου καὶ γιὰ τὰ δύο, καὶ δὲν νικιέται ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ παθήματα αὐτά. Γι' αὐτὸ καὶ κοιμᾶται πολὺ εὐχάριστα καὶ χωρὶς λύπη, χωρὶς νὰ διακόπτεται ὁ ὕπνος της.

ΛΟΓΟΣ Λ΄.

Περὶ μέθης.

Λουκᾶ 21, 34.– «Προσέχετε ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιοτικαῖς, καὶ αἰφνιδίως ὑμῖν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη».

Ρωμ. 13, 13.– «Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμαις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγίαις».

Ἐκκλ. 7, 2.– «Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον πότου».

Παροιμ. 23, 20.– «Μὴ ἴσθι οἰνοπότης· πᾶς γὰρ μέθυσος πτωχεύσει».

Παροιμ. 12, 11α.– «Ὅς ἐστιν ἡδὺς ἐν οἴνων διατριβαῖς, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ὀχυρώμασι καταλείψει ἀτιμίαν».

Σοφ. Σειρὰχ 31, 31.– «Ἐν συμποσίῳ οἴνου μὴ ἔλεγχε τὸν πλησίον καὶ μὴ ἐξουδενώσῃς αὐτὸν ἐν εὐφροσύνῃ αὐτοῦ».

Βασιλείου.– Ὥσπερ γὰρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρί, οὕτως ἀμετρία οἴνου λογισμὸν κατασβέννυσι σώφρονα.

Μέτρον ἄριστον τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, ἡ χρεία τοῦ σώματος.

Μέθη, Κύριον οὐχ ὑποδέχεται. Πνεῦμα ἅγιον ἀποδιώκει. Καπνὸς μὲν γὰρ φυγαδεύει μελίσσας, χαρίσματα δὲ πνευματικὰ ἀποδιώκει κραιπάλη.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Καὶ οἱ μὲν πένητες οὕτως· ἡμεῖς δὲ ἀνακεισόμεθα λαμπροὶ λαμπρῶς, ἐπὶ στιβάδος ὑψηλῆς τε καὶ μετεώρου, καὶ τῶν περιττῶν καὶ ἀψαύστων ἐπιβλημάτων. Καὶ τοῖς μὲν πολὺς κόρος καὶ ὕδατος, ἡμῖν δὲ καὶ μέχρι μέθης οἱ τοῦ οἴνου κρατῆρες, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ μέθην τοῖς ἀκολαστο-τέ-

ΛΟΓΟΣ Λ΄.
Γιὰ τὴ μέθη.

Λουκᾶ 21, 34: «Προσέχετε τὸν ἑαυτό σας, μήπως κάποτε οἱ καρδιές σας βαρύνουν ἀπὸ τὴν κραιπάλη καὶ τὴ μέθη καὶ τὶς βιοτικὲς μέριμνες, καὶ συμβεῖ νὰ φτάσει ξαφνικὰ ἐκείνη ἡ ἡμέρα».

Ρωμ. 13, 13. «Ἂς περπατήσομε μ' εὐπρέπεια, ὅπως τὴν ἡμέρα, ὄχι μὲ γλέντια καὶ μεθύσια, οὔτε μὲ ἀκολασίες καὶ ἀσέλγειες».

Ἐκκλ. 7, 2: «Καλύτερα νὰ πάει κανεὶς σὲ σπίτι ποὺ πενθοῦν, παρὰ σὲ σπίτι ποὺ διασκεδάζουν».

Παροιμ. 23, 20, 21: «Μὴν γίνεσαι οἰνοπότης· γιατὶ κάθε μέθυσος θὰ καταντήσει φτωχός».

Παροιμ. 12, 11α: «Ὅποιος εἶναι εὐχάριστος στὰ οἰνοπωλεῖα, θὰ ἀφήσει ἀτιμία στὸ μέρος τῶν ὀχυρωμάτων ποὺ ἔχει ταχθεῖ».

Σοφ. Σειρ. 31, 31: «Πίνοντας κρασὶ στὰ συμπόσια μὴν ἐλέγχεις τὸ διπλανό σου καὶ μὴν τὸν ταπεινώσεις ἐπάνω στὴ χαρά του».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως τὸ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά, ἔτσι ἡ ἔλλειψη μέτρου στὸ κρασὶ σβήνει τὴ φλόγα τοῦ φρόνιμου λογισμοῦ.

Ἄριστο μέτρο γιὰ τὴ χρήση τοῦ κρασιοῦ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὸ σῶμα.

Ἡ μέθη δὲν ὑποδέχεται τὸν Κύριο καὶ διώχνει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ καπνὸς φυγαδεύει τὶς μέλισσες, ἐνῶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τὰ διώχνει ἡ κραιπάλη.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Αὐτὸ γίνεται λοιπὸν μὲ τοὺς φτωχούς. Ἐμεῖς ὅμως, ὄντας λαμπροί, ἂς γείρομε λαμπρὰ σὲ κλίνη ψηλοκρεμαστὴ μὲ περισσὰ καὶ ἀνέγγιχτα σκεπάσματα. Καὶ οἱ φτωχοὶ βέβαια ἔχουν πολὺ νερὸ μέχρι κορεσμοῦ, ἐνῶ ἐμεῖς ποτήρια γεμάτα κρασὶ ποὺ ὁδηγοῦν στὴ μέθη, καὶ μᾶλλον γιὰ τοὺς πιὸ ἀκράτητους καὶ πέρα ἀπὸ τὴ μέθη· καὶ τὸ ἕνα κρασὶ θὰ τὸ περιφρονήσομε, τὸ

ροις· καὶ τὸν μὲν ἀποπεμψόμεθα τῶν οἴνων, τὸν δὲν ἐκκρινοῦμεν ὡς ἀνθοσμίαν, περὶ δὲ τοῦ φιλοσοφήσομεν· ζημία δέ, εἰ μὴ προσέσται τῷ ἐγχωρίῳ, καὶ τῶν ὀνομαζομένων ξένων τις, ὥσπερ τύραννος. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἁβροὺς καὶ τῆς χρείας περιττοτέρους εἶναι· ὥσπερ αἰσχυνομένους, εἰ μὴ κακοὶ νομιζόμεθα καὶ δοῦλοι γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τοῖς ἐν μέθῃ καὶ ἀκολασίᾳ βιοῦσιν, ἡ ἡμέρα πρὸς τὸ τῆς νυκτὸς μεταστρέφεται σκότος· οὐ τοῦ ἡλίου σβεννυμένου, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διανοίας σκοτιζομένης τῇ μέθῃ.

Εὐαγρίου.– Ρώννυσι μὲν οἶνος σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν λόγος Θεοῦ.

Πλουτάρχου.– Φθείρεται μὲν κόσμος πυρὶ καὶ ὕδατι, ὁ δὲ τῶν ἀκολάστων πλοῦτος ἔρωτι καὶ μέθῃ.

Διογένους.– Ἐν συμποσίῳ τινί, πολλοῦ αὐτῷ οἴνου διδομένου, τοῦτον ἐξέχεεν· ἐπεὶ δέ τινες αὐτὸν ἐμέμφοντο, Ἐὰν γὰρ αὐτόν, ἔφη, ἐκπίω, οὐ μόνον αὐτὸς ἀπόλλυται, ἀλλὰ κἀμὲ προσαπόλλυσιν.

Μενάδρου.– Ὕβρις καὶ οἶνος ἀποκαλύπτειν εἰώθασιν φίλοις τὰ ἤθη τῶν φίλων.

Ὁ πολὺς ἄκρατος ὀλίγ᾽ ἀναγκάζει φρονεῖν.
Οὐ γὰρ τὸ πλῆθος, ἂν σκοπῇ τις, τοῦ πότου
Ποιεῖ παροινεῖν, τοῦ πιόντος δ᾽ ἡ φύσις.
Χαλεπὸν ὅταν τις ὢν πίνῃ πλέον λαλῇ,
Μηδὲν κατιδών, ἀλλὰ προσποιούμενος.

Πυθαγόρου.– Οὗτος ἔλεγε, Τὴν μέθην, μανίας εἶναι μελέτην.

Κλεοστράτου.– Κλεόστρατος πρὸς τὸν εἰπόντα αὐτῷ, Οὐκ αἰσχύνῃ μεθύων, ἔφη· Σὺ δὲ οὐκ αἰσχύνῃ μεθύοντα νουθετῶν;

Ἐπικτήτου.– Οἱ τέττιγες μουσικοί, οἱ δὲ κοχλίαι ἄφωνοι· χαίρουσι δέ, οἱ μὲν ὑγρανόμενοι, οἱ δὲ ἀλεαινώμενοι. Ἔπειτα προκαλεῖται τοὺς μὲν ἡ δρόσος καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐκδύνουσι, τοὺς

ἄλλο, τὸ μοσχάτο, θὰ τὸ προτιμήσομε, ἐνῶ γιὰ τὸ τρίτο θὰ φιλοσοφήσομε, καὶ θεωρεῖται ἀπώλεια ἂν μαζὶ μὲ τὸ ἐγχώριο κρασὶ δὲν ὑπάρχει καὶ κανένα ὀνοματὸ ξένο γιὰ νὰ λάβει θέση τυράννου. Γιατὶ πρέπει νὰ εἴμαστε ἐκλεπτυσμένοι καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε πολλὰ περιττά, σὰ νὰ ντρεπόμαστε ἂν δὲν μᾶς θεωροῦν κακοὺς καὶ δούλους τῆς σάρκας καὶ τοῦ ὑπογαστρίου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Γιὰ ὅσους ζοῦνε μὲ μεθύσια καὶ ἀκολασίες τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μεταβάλλεται σὲ σκότος τῆς νύχτας, χωρὶς βέβαια νὰ σβήνει ὁ ἥλιος, ἀλλὰ σκοτίζεται ἡ διάνοια ἐκείνων ἀπὸ τὴ μέθη.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὸ κρασὶ βέβαια δυναμώνει τὸ σῶμα, ἐνῶ τὴν ψυχὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ὁ κόσμος καταστρέφεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ νερό, ἐνῶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀκολάστων ἀπὸ τοὺς ἔρωτες καὶ τὴ μέθη.

Τοῦ Διογένη: Σὲ κάποιο συμπόσιο τοῦ ἔδιναν πολὺ κρασὶ κι αὐτὸς τὸ ἔχυνε. Κι ἐπειδὴ μερικοὶ τὸν κατηγοροῦσαν, εἶπε· Ἂν πιῶ τὸ κρασὶ δὲν θὰ ἐξαφανιστεῖ αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ μαζὶ θὰ ἐξαφανίσει κι ἐμένα.

Τοῦ Μενάνδρου:

Τὸ πολὺ ἀνέρωτο κρασὶ ἀναγκάζει σὲ λίγη σκέψη.
Ἂν προσέξει κανείς, δὲν εἶναι ἡ ποσότητα τοῦ ποτοῦ
ποὺ προκαλεῖ τὴ μέθη, ἀλλὰ ἡ φύση τοῦ πότη.
Εἶναι ἄσχημο ὅταν κάποιος μιλᾶ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι
πίνει, μὴν ἔχοντας συναίσθηση, ἀλλὰ προσποιούμενος.

Τοῦ Πυθαγόρα: Αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι ἡ μέθη εἶναι ἄσκηση στὴ μανία.

Τοῦ Κλεοστράτη: Ὁ Κλεόστρατος πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὸν παρατήρησε, Δὲν ντρέπεσαι νὰ μεθᾶς; εἶπε· Καὶ σὺ δὲν ντρέπεσαι νὰ μὲ συμβουλεύεις ἐνῶ εἶμαι μεθυσμένος;

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τὰ τζιτζίκια εἶναι μουσικά, ἐνῶ τὰ σαλιγκάρια ἄφωνα· καὶ χαίρονται αὐτὰ στὴν ὑγρασία, ἐνῶ τὰ τζιτζίκια θερμαινόμενα. Ἔπειτα τὰ σαλιγκάρια τὰ προκαλεῖ ἡ δροσιὰ καὶ

δ' αὖ διεγείρει ἀκμάζων ὁ ἥλιος, καὶ ἐν αὐτῷ ᾄδουσι. Τοιγαροῦν, εἰ βούλει μουσικὸς καὶ εὐάρμοστος ὑπάρχειν ἀνήρ, ἡνίκα μὲν ἐν τοῖς πότοις ὑπὸ τοῦ οἴνου δροσισθῇ ἡ ψυχή, τότε αὐτὴν μὴ ἔα προϊοῦσαν μολύνεσθαι, ἀλλ' ἡνίκα ἐν τοῖς συνεδρίοις ὑπὸ τοῦ λόγου διαπυρωθῇ, τότε θεσπίζειν καὶ ᾄδειν τὰ τῆς δικαιοσύνης κέλευε λόγια.

Αἰσχίνους.– Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.

Ἀναχάρσιδος.– Κιρναμένου κρατῆρος ἐφεστίου, τὸν μὲν πρῶτον ὑγείας, τὸν δὲ δεύτερον ἡδονῆς, τὸν δὲ τρίτον ὕβρεως, τὸν δὲ τελευταῖον μανίας.

Πλάτωνος.– Μεθύων κυβερνήτης, καὶ πᾶς παντὸς ἄρχων, ἀνατρέπει πάντα, εἴτε πλοῖον, εἴτε ἅρμα, εἴτε στρατόπεδον, εἴτε ὅ τί ποτε εἴη τὸ κυβερνώμενον ὑπ' αὐτοῦ.

Σοφοκλέους.– Σοφοκλῆς ἐμέμφετο Αἰσχύλῳ, ὅτι μεθύων ἔγραφε. Καὶ γάρ, εἰ τὰ δέοντα ποιεῖ, φησίν, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε.

Ἐπικτήτου.– Ἡ ἄμπελος τρεῖς βότρυας φέρει, τὸν μὲν πρῶτον ἡδονῆς, τὸν δεύτερον μέθης, τὸν τρίτον ὕβρεως.

Ἐν οἴνῳ μὴ πολυλόγει, ἐπιδεικνύμενος παιδείαν· χολερὰ γὰρ ἀποφθέγξῃ·

Μέθυσός ἐστιν ὁ τριῶν πίνων πλέον,
Κἂν μὴ μεθύσῃ, ὑπερέβη τὸ μέτρον.

τότε βγαίνουν, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ ἐρεθίζει ὁ ἥλιος στὰ ὕψη του καὶ τότε τραγουδοῦν. Ἂν λοιπὸν θέλεις νὰ εἶσαι μουσικὸς καὶ εὐπρεπής, ὅταν στὸ συμπόσιο δροσιστεῖ ἡ ψυχή σου ἀπὸ τὸ κρασί, τότε μὴν τὴν ἀφήνεις προχωρώντας περισσότερο νὰ μολυνθεῖ, ἀλλὰ ὅταν στὶς συγκεντρώσεις θερμανθεῖ ἀπὸ τὸ λόγο, τότε πρόσταξέ την νὰ θεσπίζει καὶ νὰ τραγουδᾶ τὰ λόγια τῆς δικαιοσύνης.

Τοῦ Αἰσχύνη: Κάτοπτρο τοῦ προσώπου εἶναι ὁ χαλκός, ἐνῶ τοῦ νοῦ τὸ κρασί.

Τοῦ Ἀναχάρσιδος: Γεμίζοντας τὸ ποτήρι τῆς φιλοξενίας ἔπινε τὸ πρῶτο γιὰ τὴν ὑγεία, τὸ δεύτερο γιὰ τὴν ἡδονή, τὸ τρίτο γιὰ τὴν ὕβρη, καὶ τὸ τελευταῖο γιὰ τὴ μανία.

Τοῦ Πλάτωνα: Μεθυσμένος πλοίαρχος καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ἐπικεφαλῆς ἀνατρέπει τὰ πάντα, εἴτε πλοῖο εἴτε ἅρμα εἴτε στρατόπεδο εἴτε ὁτιδήποτε ἄλλο εἶναι αὐτὸ ποὺ κυβερνᾶ.

Τοῦ Σοφοκλῆ: Ὁ Σοφοκλῆς κατηγοροῦσε τὸν Αἰσχύλο, ὅτι ἔγραφε μεθυσμένος, καὶ ἔλεγε· Μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ πρέπει, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐπίγνωση.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τὸ κλῆμα βγάζει τριῶν εἰδῶν τσαμπιά· τὸ πρῶτο εἶναι τῆς ἡδονῆς, τὸ δεύτερο τῆς μέθης, τὸ τρίτο τῆς ὕβρης.

Μὴ λὲς πολλὰ πίνοντας κρασί, ἐπιδεικνύοντας μόρφωση· γιατὶ θὰ πεῖς λόγια ὀργισμένα.

Μέθυσος εἶναι ὅποιος πίνει περισσότερα ἀπὸ τρία ποτήρια.

Κι ἂν δὲν μεθήσει, ὁπωσδήποτε ὅμως ξεπέρασε τὸ μέτρο.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄.

Περὶ παρρησίας καὶ τοῦ ἐλέγχου.

Ἰω. 7, 4.– «Οὐδεὶς ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι».

Ἰω. Α΄ 3, 20-22.– «Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκει ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὃ μὲν αἰτοῦμεν, λαμβάνομεν παρ᾽ αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν».

Παροιμ. 17, 14.– «Ἐξουσίαν δίδωσι λόγοις ἀρχὴ δικαιοσύνης».

Σοφ. Σειρὰχ 8, 10.– «Μὴ ἐκκαίῃς ἄνθρακας ἁμαρτωλοὺς ἐλέγχων, μὴ ἐμπρησθῇς ἐν φλογὶ πυρὸς ἁμαρτιῶν αὐτῶν».

Βασιλείου.– Ἔοικεν ὁ μὲν ἔλεγχος τέλος ἔχειν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἁμαρτάνοντος, ὁ δὲ ὀνειδισμὸς ἐπὶ ἀσχημοσύνῃ τοῦ ἐπταικότος γίνεται.

Ὁ ἐφησυχάζων καὶ μὴ ἐλέγχων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀδελφοῦ, ἄσπλαγχνός ἐστιν, ὥσπερ ὁ τὸν ἰὸν ἐναφεὶς τῷ δηχθέντι ὑπὸ τοῦ ἰοβόλου.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Πολλῷ βέλτιον βραχέα λυπήσαντα μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὸ πρὸς ἡδονὴν διώκοντα ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

Μεῖζον γὰρ ἀγαθὸν τὸ ἐλεγχθῆναι, τοῦ ἐλέγξαι νομίζω, ὅσῳ μεῖζόν ἐστι τὸ αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ, τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τὸ μὲν ἁπλῶς παρρησιάζεσθαι καὶ τῶν τυχόντων πολλάκις, τὸ δὲ εἰς τὸ δέον καὶ καιρῷ τῷ προσήκοντι καὶ μετὰ τῆς ἁρμοττούσης συμμετρίας καὶ συνέσεως τῷ πράγματι χρήσασθαι, μεγάλης λίαν καὶ θαυμαστῆς δεῖται ψυχῆς.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄.
Γιὰ τὴν παρρησία καὶ τὸν ἔλεγχο.

Ἰω. 7, 4: «Κανένας δὲν ἐνεργεῖ στὰ κρυφά, ἂν θέλει νὰ τὸν μάθει ὁ κόσμος».

Ἰω. Α' 3, 20έ: «Ἂν ἡ συνείδησή μας δὲν μᾶς καταδικάζει, ἔχομε παρρησία πρὸς τὸν Θεό, καὶ ὅ,τι ζητοῦμε, τὸ παίρνομε ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ τηροῦμε τὶς ἐντολές του καὶ κάνομε τ' ἀρεστὰ σ' αὐτόν».

Παροιμ. 17, 14: «Ἡ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης δίνει ἐξουσία στοὺς λόγους».

Σοφ. Σειρ. 8, 10: «Μὴν ἀνάβεις κάρβουνα ἐλέγχοντας τοὺς ἁμαρτωλούς, μήπως καεῖς στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς τῶν ἁμαρτιῶν τους».

Τοῦ Βασιλείου: Μοιάζει ὁ ἔλεγχος ὅτι ἔχει τέλος τὴ διόρθωση τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἐνῶ ἡ εἰρωνεία γίνεται γιὰ νὰ προσβληθεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἔσφαλε.

Ὅποιος ἐφησυχάζει καὶ δὲν ἐλέγχει τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀδελφοῦ του, εἶναι ἄσπλαγχνος, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἄφησε τὸ δηλητήριο σ' αὐτὸν ποὺ δάγκασε τὸ φίδι.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι πολὺ καλύτερα νὰ προκαλέσει κανεὶς μικρὴ λύπη καὶ νὰ ὠφελήσει πάρα πολύ, παρὰ ἐπιδιώκοντας τὸ εὐχάριστο νὰ προκαλέσει συνολικὴ ζημιά.

Εἶναι μεγαλύτερο καλό, νομίζω, νὰ ἐλεγχθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ νὰ ἐλέγξει, ὅσο μεγαλύτερο καλὸ εἶναι ν' ἀπαλλαγεῖ ὁ ἴδιος ἀπὸ κάποιο κακὸ ἀπὸ τὸ ν' ἀπαλλάξει ἄλλον.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Τὸ νὰ ἔχει κάποιος θάρρος, συχνὰ συμβαίνει καὶ στοὺς τυχόντες, τὸ νὰ χειριστεῖ ὅμως ἕνα πράγμα ὅπως πρέπει καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ μὲ τὴν πρέπουσα συμμετρία καὶ σύνεση, χρειάζεται πολὺ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ ψυχή·

Ἔννομος ζωή, παρρησίας δημιουργός.

Μεγίστη παρρησία, τὸ μὴ νομίζειν ἔχειν παρρησίαν· ὥσπερ οὖν αἰσχύνη μεγίστη, τὸ δικαιοῦν ἑαυτὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης.

Φωκίωνος.– Φωκίωνος ποτὲ τοῦ Ἀθηναίου δημηγοροῦντος οὐ τὰ πρὸς χάριν, ἀλλὰ τὰ πρὸς ὠφέλειαν τοῖς Ἀθηναίοις, Δημάδου δὲ τοῦ ῥήτορος εἰρηκότος αὐτῷ, Ἀποκτενοῦσί σε, ὦ Φωκίων, ὁ δῆμος, ἢν μανῶσι, Σὲ δέ, εἶπεν, ἂν σωφρονῶσιν.

Πλουτάρχου.– Οὔτε ἐκ τοῦ κόσμου τὸν ἥλιον, οὔτε ἐκ τῆς ὁμιλίας τὴν παρρησίαν.

Ξενόχαρις.– Ξενόχαρις ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος περί τινων αἰσχρῶν, καὶ μὴ ἀποκρινόμενος, ἐκείνου δὲ εἰπόντος, Τί σιωπᾷς; Περὶ τοιούτων, ἔφη, σοὶ μὲν ἐρωτᾶν, ἐμοὶ δὲ μὴ ἀποκρίνασθαι πρέπει.

Ἰσοκράτους.– Δίδου παρρησίαν τοῖς εὖ φρονοῦσιν, ἵνα περὶ ὧν ἀμφιγνοίῃς, ἔχῃς τοὺς συνδοκιμάσοντας.

Δημοκρίτου. Δημοκρίτου πρεσβεύοντός ποτε ὑπὲρ Ἀθηναίων πρὸς Φίλιππον καὶ παρρησίᾳ διαλεγομένου, ὁ Φίλιππος, Οὐ φοβοῦ μὴ τὴν κεφαλήν σου, ἔφη, προστάξω ἀφαιρεθῆναι; Οὔ, φησίν· ἐὰν γάρ σύ μου ταύτην ἀφέλῃς, ἡ πατρίς μοι αὐτὴν ἀθάνατον ἀναθήσει.

Πυθαγόρου.– Φήσαντός τινος, Λίαν μοι ἐπισκώπτεις, ἔφη· Καὶ γὰρ τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμαῖα καὶ πικρὰ ὠφέλιμα, τὰ δὲ γλυκαῖα βλαβερά.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου. καὶ Ἰσοκράτους.– Οὔτε μάχαιραν ἀμβλείαν, οὔτε παρρησίαν ἄτακτον ἔχειν δεῖ.

Ἐκ τῶν Ἀριστονύμου. Ὥσπερ τὸ μέλι τὰ ἡλκωμένα δάκνει, τοῖς δὲ κατὰ φύσιν ἡδύ ἐστιν, οὕτω καὶ οἱ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι.

Ὅμοιον ἀψινθίου δριμύ, καὶ λόγου τὴν παρρησίαν ἐκκόψαι ὅμοιον.

Ἑρμοῦ καὶ Ἰσιδώρου.– Ἔλεγχος ἐπιγνωσθείς, ὦ μέγιστε

Ἡ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ εἶναι δημιουργὸς παρρησίας.

Μέγιστη παρρησία εἶναι νὰ μὴν νομίζεις πὼς ἔχεις παρρησία, ὅπως βέβαια μεγάλη ντροπὴ εἶναι νὰ δικαιολογεῖς τὸν ἑαυτό σου μπροστὰ στὸν Κύριο, καὶ μάρτυρας αὐτοῦ ποὺ λέγω εἶναι ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης.

Τοῦ Φωκίωνα: Μιλοῦσε κάποτε ὁ Φωκίων ὁ Ἀθηναῖος στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ ἔλεγε ὄχι ὅσα εὐχαριστοῦσαν, ἀλλὰ τὰ ὠφέλιμα στοὺς Ἀθηναίους. Κι ὅταν ὁ ρήτορας Δημάδης τοῦ εἶπε, Ἂν τοὺς πιάσει μανία, Φωκίων, θὰ σὲ σκοτώσουν, ὁ Φωκίων εἶπε· Ἐσένα θὰ σκοτώσουν ἂν σκεφθοῦν φρόνιμα.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οὔτε τὸν ἥλιο ν' ἀφαιρέσομε ἀπὸ τὸν κόσμο, οὔτε ἀπὸ τὴν ὁμιλία τὴν παρρησία.

Τοῦ Ξενόχαρη: Ὁ φιλόσοφος Ξενόχαρης, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε γιὰ κάποια αἰσχρὰ κι αὐτὸς σιωποῦσε, ἐκεῖνος τοῦ εἶπε· Γιατί σωπαίνεις; Τότε αὐτὸς εἶπε· Γι' αὐτὰ ἐσὺ βέβαια νὰ ρωτᾶς, ἐγὼ ὅμως πρέπει νὰ μὴν ἀπαντῶ.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Δίνε θάρρος στοὺς φρόνιμους, ὥστε γι' αὐτὰ ποὺ ἀμφιβάλλεις ἐσύ, ν' ἔχεις αὐτοὺς ποὺ θὰ ἐρευνήσουν μαζί σου.

Τοῦ Δημοκρίτου: Κάποτε ὁ Δημόκριτος πῆγε πρεσβευτὴς τῶν Ἀθηναίων στὸ Φίλιππο καὶ μιλοῦσε μὲ παρρησία. Ὁ Φίλιππος τότε τοῦ εἶπε· Δὲν φοβᾶσαι μήπως διατάξω νὰ σοῦ πάρουν τὸ κεφάλι; Ὄχι, ἀπάντησε· ἂν ἐσὺ μοῦ κόψεις τὸ κεφάλι, ἡ πατρίδα μου θὰ τὸ κάνει ἀθάνατο ἀφιέρωμα.

Τοῦ Πυθαγόρα: Λέγοντάς του κάποιος, Πολὺ μὲ εἰρωνεύεσαι, εἶπε· Ναί, γιατὶ στοὺς ὑποχονδριακοὺς εἶναι ὠφέλιμα τὰ καυστικὰ καὶ πικρά, ἐνῶ τὰ γλυκὰ εἶναι βλαβερά.

Ἀπὸ τὸν Ἐπίκτητο καὶ Ἰσοκράτη: Δὲν πρέπει νὰ ἔχει κάποιος οὔτε μαχαίρι ποὺ δὲν κόβει, οὔτε παρρησία ἄτακτη.

Τοῦ Ἀριστονύμου: Ὅπως τὸ μέλι τσούζει βέβαια στὶς πληγές, ὄχι ὅμως ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει πληγή, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λόγους τῆς φιλοσοφίας.

Εἶναι ὅμοιο πράγμα νὰ περικόψει κανεὶς τὴ δριμύτητα τοῦ ἀψινθίου καὶ τὴν παρρησία τοῦ λόγου.

Τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἰσιδώρου: Ὁ ἔλεγχος ποὺ ἀναγνωρίστη-

Βασιλεῦ, εἰς ἐπιθυμίαν φέρει τὸν ἐλεγχθέντα, ὧν πρότερον οὐκ ᾔδει.

Σωκράτους.– Τῆς παρρησίας ὥσπερ ὀπώρας ἐν καιρῷ ἡ χάρις ἡδεῖα.

Εὐσεβίου.– Ἐχθρὸς τὰ ἀληθῆ εἰπών, τοῦ προσποιουμένου φίλου πρὸς χάριν ἐστὶ πάντως αἱρετώτερος.

κε, μέγιστε βασιλιά, κάνει ἐκεῖνον πού ἐλέγχθηκε νά ἐπιθυμήσει πράγματα πού δέν τά γνώριζε προηγουμένως.

Τοῦ Σωκράτη: Ἡ χάρη τῆς παρρησίας, ὅπως καί τοῦ ὀπωρικοῦ, εἶναι εὐχάριστη στόν καιρό της.

Τοῦ Εὐσεβίου: Ἐχθρός πού εἶπε τήν ἀλήθεια, εἶναι ὁπωσδήποτε προτιμότερος ἀπό τό φίλο πού προσποιεῖται γιά νά εὐχαριστήσει.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄.
Περὶ φιλοπονίας.

Ἰω. 5, 17.– «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι».

Πράξ. 20, 34-35.– «Αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ᾿ ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων».

Σοφ. Σολ. 3, 15.– «Ἀγαθῶν πόνων, καρπὸς εὐκλεής».

Σοφ. Σειρὰχ 51, 30.– «Ἐργάζεσθε τὸ ἔργον ἡμῶν πρὸ καιροῦ, καὶ δώσει τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ».

Βασιλείου.– Τὸ γὰρ πόνῳ κτηθὲν περιχαρῶς ὑπεδέχθη καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθη. Ὧν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμός, τούτων ἡ κτῆσις εὐκαταφρόνητος.

Τί τῶν ἀγαθῶν εὔκολον; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησε; Τίς τρυφῶν καὶ καταυλούμενος τοῖς τῆς εὐσεβείας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδεὶς μὴ δραμὼν ἀνείλετο βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι προξενοῦσι στεφάνους.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Γενναιότερον ἐκ τοῦ παθεῖν τὸ φιλόσοφον, ὥσπερ ψυχρῷ σίδηρος, οὕτω τοῖς κινδύνοις στομούμενον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Πανταχοῦ διὰ δυσκολίας καὶ πόνων τοῖς ἀνθρώποις πέφυκε τὰ χρήσιμα παραγίνεσθαι.

Φίλωνος.– Ὁ μὲν τὸν πόνον φεύγων φεύγει τὰ ἀγαθά, ὁ δὲ τλητικῶς καὶ ἀνδρείως ὑπομένων τὰ δυσκαρτέρητα, σπεύδει πρὸς μακαριότητα.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄.
Γιὰ τὴ φιλοπονία.

Ἰω. 5, 17: «Ὁ πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα, κι ἐγὼ ἐργάζομαι».

Πράξ. 20, 34-35: «Γνωρίζετε σεῖς οἱ ἴδιοι, ὅτι τὶς δικές μου ἀνάγκες καὶ αὐτῶν ποὺ εἶναι μαζί μου τὶς ἐξυπηρέτησαν αὐτὰ τὰ χέρια. Σᾶς ἔδειξα μὲ κάθε τρόπο, ὅτι ἔτσι κοπιάζοντας πρέπει νὰ ὑπηρετεῖτε ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀσθενεῖς».

Σοφ. Σολ. 3, 15: «Τῶν καλῶν κόπων ὁ καρπὸς εἶναι ἀξιέπαινος».

Σοφ. Σειράχ 51, 30: «Νὰ κάμνετε τὴν ἐργασία σας ἐγκαίρως, καὶ θὰ σᾶς δώσει τὴν ἀμοιβή σας στὴν ὥρα του».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅ,τι ἀποκτήθηκε μὲ κόπο, ἔγινε δεκτὸ μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ φυλάχθηκε μ' ἐπιμέλεια. Ἐνῶ ὅποια ποριζόμαστε μὲ εὐκολία, ὑποβαθμίζομε τὴν κατοχή τους.

Ποιὸ εἶναι εὔκολο ἀπὸ τὰ ἀγαθά; Ποιὸς κοιμόταν κι ἔστησε τρόπαιο; Ποιὸς ζώντας μὲ ἀπολαύσεις καὶ τραγουδώντας στεφανώθηκε μὲ τὰ στεφάνια τῆς εὐσέβειας; Κανένας δὲν ἔλαβε βραβεῖο χωρὶς νὰ ἔχει τρέξει. Οἱ πόνοι γεννοῦν δόξα, οἱ κόποι προξενοῦν στεφάνια.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι σημαντικότερη ἡ εὐσέβεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ παθήματα, καὶ ὅπως ὁ σίδηρος ἀπὸ τὸ κρύο νερό, ἔτσι κι αὐτὴ σκληραίνει μὲ τὸν κίνδυνο.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Παντοῦ μὲ δυσκολία καὶ κόπους ἀποκτᾶ συνήθως ὁ ἄνθρωπος ὅσα τοῦ εἶναι χρήσιμα.

Τοῦ Φίλωνα: Ὅποιος ἀποφεύγει τὸν κόπο, ἀποφεύγει τὰ ἀγαθά, ὅποιος ὅμως ὑπομένει μὲ ἐπιμονὴ καὶ γενναιότητα ὅσα δοκιμάζουν τὴν καρτερικότητα, αὐτὸς σπεύδει πρὸς τὴ μακαριότητα.

Ἰσοκράτους.– Γύμναζε σαυτὸν πόνοις ἑκουσίοις, ἵνα δόξῃς καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.

Καρκίνου:

Οὐδεὶς ἔπαινον ἡδοναῖς ἐκτήσατο·
Οὐδεὶς ῥάθυμος εὐκλεὴς ἀνήρ·
Ἀλλ' οἱ πόνοι τίκτουσι τὴν εὐανδρίαν.

Φιλίσκου.– Οὐκ ἔστιν, ὦ μάταιε, σὺν ῥαθυμίᾳ τὰ τῶν πονούντων μὴ πονήσαντα λαβεῖν.

Εὐαγρίου.– Ἄτοπόν ἐστιν διώκοντα τὰς τιμάς, φεύγειν τοὺς πόνους, δι' ὧν αἱ τιμαί.

Πλουτάρχου.– Ὥσπερ ὄργανον ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν λαμβάνον ἡδὺ γίνεται, οὕτω καὶ βίος.

Νικίου. Οὗτος οὕτω φιλόπονος ἦν, ὥστε πολλάκις ἐρωτᾶν τοὺς οἰκέτας εἰ λέλουται ἢ εἰ ἠρίστηκεν.

Ἀρχιμήδου.– Ἀρχιμήδην τῇ σανίδι προσκείμενον ἀποσπῶντες βίᾳ οἱ θεράποντες εἶλειφον, ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀληλιμμένου διέγραφε τὰ σχήματα.

Δημοσθένους.– Ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Πῶς τῆς ῥητορικῆς περιεγένετο, ἔφη· Πλέον ἔλαιον οἴνου δαπανήσας.

Ἐκ τῶν Δημοκρίτου καὶ Ἰσοκράτους.– Γύμναζε τοῖς μὲν πόνοις τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν γενναίως ὑπομένειν τοὺς κινδύνους.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τίνι οἱ φιλόπονοι τῶν ῥαθύμων διαφέρουσιν, εἶπεν· Ὡς οἱ εὐσεβεῖς τῶν ἀσεβῶν, ἐλπίσιν ἀγαθαῖς.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν νεανίαν φιλοπονοῦντα, ἔφη· Κάλλιστον ὄψον τῷ γήρατι ἀρτύεις.

Δημοκρίτου. Οἱ ἑκούσιοι πόνοι τὴν τῶν ἀκουσίων ὑπομονὴν ἐλαφροτέραν παρασκευάζουσιν.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Γύμναζε τὸν ἑαυτό σου μ' ἑκούσιους κόπους, γιὰ νὰ φανεῖς ὅτι ὑπομένεις καὶ τοὺς ἀκούσιους.

Καρκίνου:

Κανένας δὲν ἔλαβε ἔπαινο ζώντας μὲ ἡδονές,
κανένας ράθυμος ἄνθρωπος δὲν δοξάζεται,
ἀλλὰ οἱ κόποι γεννοῦν τὴν ἀνδρεία.

Τοῦ Φιλίσκου: Δὲν εἶναι δυνατόν, ἀνόητε ἄνθρωπε, ν' ἀποκτήσεις μὲ τὴ ραθυμία σου τὰ ἀγαθὰ ἐκείνων ποὺ κοπιάζουν χωρὶς νὰ κοπιάσεις.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι παράλογο, ἐνῶ ἐπιδιώκεις τὶς τιμές, ν' ἀποφεύγεις τοὺς κόπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀποκτῶνται τὶς τιμές.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ὅπως τὸ ὄργανο μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν τόνων, ἄλλοτε χαμηλώνοντας καὶ ἄλλοτε ψηλώνοντας γίνεται εὐχάριστο, ἔτσι εἶναι καὶ ἡ ζωή.

Τοῦ Νικία: Ὁ Νικίας ἦταν τόσο ἐργατικός, ὥστε πολλὲς φορὲς ρωτοῦσε τοὺς δούλους του ἂν λούσθηκε ἢ ἂν ἔφαγε.

Τοῦ Ἀρχιμήδη: Τὸν Ἀρχιμήδη, ποὺ ἦταν προσκολλημένος στὸν πίνακα, οἱ ὑπηρέτες του τὸν ἀποσποῦσαν μὲ τὴ βία γιὰ νὰ τὸν ἀλείψουν. Αὐτὸς ὅμως καὶ μὲ ἀλειμμένο τὸ σῶμα του ἔκανε τὰ σχήματά του.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον, πῶς κατέκτησε τὴ ρητορική, εἶπε· Ἀφοῦ ξόδεψα περισσότερο λάδι (γιὰ τὸ λυχνάρι), παρὰ κρασί.

Ἀπὸ τὸν Δημόκριτο καὶ Ἰσοκράτη: Νὰ γυμνάζεις τὸ σῶμα μὲ τοὺς κόπους καὶ τὴν ψυχὴ νὰ ὑπομένει μὲ γενναιότητα τοὺς κινδύνους.

Ὁ ἴδιος, ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, Σὲ τί διαφέρουν οἱ ἐργατικοὶ ἀπὸ τοὺς ράθυμους, εἶπε· Ὅπως οἱ εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, στὶς ἀγαθὲς ἐλπίδες.

Ὁ ἴδιος, ὅταν εἶδε ἕνα νεαρὸ νὰ ἐργάζεται φιλόπονα, εἶπε· Πάρα πολὺ καλὸ προσφάγι ἑτοιμάζεις γιὰ τὰ γηρατειά σου.

Τοῦ Δημοκρίτου: Οἱ ἑκούσιοι κόποι μᾶς προετοιμάζουν νὰ ὑπομένομε ἐλαφρότερα τοὺς ἀκούσιους.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄.

Περὶ ὅρκου.

Ματθ. 5, 34-35.– «Λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ».

Ἰακ. 5, 12.– «Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον· ἔστω δὲ ὑμῶν τό, Ναί, ναί, καὶ τό, Οὔ, οὔ».

Σοφ. Σολ. 14, 30.– «Ἀδίκως ὤμοσαν ἐν δόλῳ καταφρονήσαντες ὁσιότητος. Οὐ γὰρ ἡ τῶν ὀμνυομένων δύναμις, ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρτανόντων δίκη ἐπεξέρχεται ἀεὶ τὴν τῶν ἀδίκων παράβασιν».

Σοφ. Σειρὰχ 23, 10.– «Ὥσπερ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς ἀπὸ μώλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται, οὕτω ὁ ὀμνύων καὶ ὀνομάζων Θεὸν διαπαντὸς ἄνθρωπος ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ καθαρισθήσεται».

Σοφ. Σειρὰχ 23, 11.– «Ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ».

Πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν ὅρκων, κακὸν ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιορκίαν προσκτᾶται.

Βασιλείου.– Αἰσχρὸν γὰρ παντελῶς καὶ ἀνόητον ἑαυτοῦ κατηγορεῖν ὡς ἀναξίου πίστεως, καὶ τὴν τῶν ὅρκων ἀσφάλειαν ἐπιφέρεσθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ὁ μὲν γὰρ εὐορκῶν, τυχὸν ἄν ποτε καὶ παρασφαλείη, ὁ δὲ μὴ ὀμνύων, τὸν τῆς ἐπιορκίας κίνδυνον διαπέφευγε.

Ὁ νόμος φησίν, «Οὐκ ἐπιορκήσῃς», σὺ δὲ Οὐδὲ ὀμῇ τὴν

ΛΟΓΟΣ ΛΓ'.
Γιὰ τὸν ὅρκο.

Ματθ. 5, 34-35: «Σᾶς λέγω νὰ μὴν ὁρκιστεῖτε καθόλου, οὔτε στὸν οὐρανό, γιατὶ εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε στὴ γῆ, ἐπειδὴ εἶναι τὸ ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν του».

Ἰακ. 5, 12: «Πάνω ἀπὸ ὅλα, ἀδελφοί μου, μὴν ὁρκίζεσθε, οὔτε στὸν οὐρανὸ οὔτε στὴ γῆ, οὔτε νὰ κάνετε κανένα ἄλλον ὅρκο. Ἂς εἶναι τὸ ναὶ γιὰ σᾶς ναὶ καὶ τὸ ὄχι ἂς εἶναι ὄχι».

Σοφ. Σολ. 14, 30: «Ὁρκίστηκαν ἄδικα μὲ δόλο καὶ περιφρόνησαν τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ δὲν εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ὅρκου, ἀλλ' ἡ τιμωρία ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν, ποὺ ἀντιμετωπίζει πάντοτε τὴν παράβαση τῶν ἄδικων».

Σοφ. Σειρὰχ 23, 10: «Ὅπως ὁ δοῦλος ποὺ ἐξετάζεται λεπτομερῶς δὲν θὰ δεχθεῖ λιγότερα χτυπήματα, ἔτσι καὶ ὅποιος ἄνθρωπος ὁρκίζεται κι ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε περίπτωση δὲν θὰ καθαριστεῖ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του».

Σοφ. Σειρὰχ 23, 11: «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ κάνει πολλοὺς ὅρκους, θὰ γεμίσει ἀπὸ ἁμαρτίες καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι του δὲν θὰ λείψει ἡ μάστιγα τῆς τιμωρίας».

«Βεβαιώνοντας τὸ ψεῦδος μὲ ὅρκους, ἀποκτᾶ ἐπιπλέον τὴν ἐπιορκία κακὸ ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπιᾶς».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι τελείως αἰσχρὸ καὶ ἀνόητο νὰ κατηγορεῖ κάποιος τὸν ἑαυτό του, ὅτι τάχα εἶναι ἀνάξιος ἐμπιστοσύνης, καὶ νὰ προσκομίζει τὴν ἀσφάλεια ποὺ παρέχουν οἱ ὅρκοι.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅποιος ὁρκίζεται ἀληθινά, ἴσως κάποτε νὰ κάνει καὶ λάθος, ἐνῶ ὅποιος δὲν ὁρκίζεται καθόλου, ξεφεύγει τὸν κίνδυνο τῆς ἐπιορκίας.

Ὁ νόμος λέγει, Δὲ θὰ ἐπιορκήσεις· ἐσὺ ὅμως κατ' ἀρχὴν οὔτε

ἀρχήν, οὐ μικρὸν οὐ μεῖζον, ὡς τοῦ ὅρκου τὴν ἐπιορκίαν τίκτοντος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οἱ συκοφάνται τὸ ψεῦδος πιπράσκουσιν· ἀλλήλους ψευδόμενοι τοὺς ὅρκους ἀνήλωσαν, εἰς τὸ ὀμνύειν καὶ μόνον τὸν Θεὸν ἐπιστάμενοι.

Σωκράτους.– Δεῖ γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τρόπον ὅρκου πιστότερον φαίνεσθαι παρεχομένους.

Ὅρκον ἐπακτὸν προσδέχου διὰ δύο προφάσεις· ἢ σεαυτὸν αἰτίας ἀπολύων, ἢ φίλους ἐκ μεγάλων κινδύνων διασώζων.

Ἕνεκεν χρημάτων μηδαμῶς Θεὸν ὀμόσῃς, μηδ' ἂν εὐορκεῖν μέλλεις· δόξεις γὰρ τοῖς μὲν ἐπιορκεῖν, τοῖς δὲ φιλοχρημάτως ἔχειν.

Ἀμφίδος:

Ὅστις γὰρ ὀμνύοντι μηδὲν πείθεται,
Αὐτὸς ἐπιορκεῖν ῥᾳδίως ἐπίσταται.

Οἱ πολλοὶ τοῖς ἀνθρώποις τὸ εὐόρκους εἶναι παραινοῦσιν, ἐγὼ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν μηδ' εὐπετῶς ὀμνῦναι ὅσιον ἀποφαίνομαι

Εὐσεβίου.– Τρόπου καλοκαγαθίαν, ὅρκου δεῖ πιστοτέραν ἔχειν.

θὰ ὁρκισθεῖς οὔτε γιὰ μικρὸ οὔτε γιὰ μεγάλο· γιατὶ ὁ ὅρκος γεννᾶ τὴν ἐπιορκία.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Οἱ συκοφάντες πουλοῦν τὸ ψεῦδος· δαπανοῦν τοὺς ὅρκους ἀπατώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, καὶ τὸν Θεὸ τὸν θυμοῦνται μόνο στὸν ὅρκο.

Τοῦ Σωκράτη: Πρέπει οἱ σωστοὶ ἄνθρωποι νὰ φαίνονται ὅτι παρουσιάζουν τρόπο συμπεριφορᾶς πιὸ ἀξιόπιστο ἀπὸ τὸν ὅρκο.

Νὰ δέχεσαι νὰ δώσεις ὅρκο γιὰ δύο αἰτίες· ἢ γιὰ ν' ἀπαλλάξεις τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ μιὰ κατηγορία, ἢ γιὰ νὰ σώσεις φίλους ἀπὸ μεγάλους κινδύνους.

Γιὰ χάρη χρημάτων νὰ μὴν ὁρκισθεῖς ποτὲ στὸν Θεό, οὔτε κι ἂν ὁ ὅρκος σου πρόκειται νὰ εἶναι ἀληθινός· γιατὶ θὰ νομίσουν ἄλλοι ὅτι ἐπιορκεῖς, καὶ ἄλλοι ὅτι τὸ κάνεις ἀπὸ φιλοχρηματία.

Τῆς Ἀμφίδος:

Ὅποιος δὲν ἐμπιστεύεται ἐκεῖνον ποὺ ὁρκίζεται,
Αὐτὸς γνωρίζει εὔκολα νὰ ἐπιορκεῖ.

Οἱ πιὸ πολλοὶ προτρέπουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὁρκίζονται ἀληθινά· ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴ γνώμη, ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι ὅσιο νὰ ὁρκίζεται κανεὶς εὔκολα.

Τοῦ Εὐσεβίου: Πιὸ ἀξιόπιστη ἀπὸ τὸν ὅρκο πρέπει νὰ ἔχει κανένας τὴν ὀρθὴ συμπεριφορά.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄.
Περὶ κενοδοξίας·

Ἰω. 5, 44.– «Δόξαν παρ᾿ ἀλλήλων λαμβάνοντες, τὴν δόξαν τὴν παρὰ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε».

Γαλ. 5, 26.– «Μὴ γενώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλους φθονοῦντες».

Παροιμ. 12, 9.– «Κρείσσων ἀνὴρ ἐν ἀτιμίᾳ δουλεύων ἑαυτῷ, ἢ ὁ τιμὴν ἑαυτῷ περιθεὶς καὶ προσδεόμενος ἄρτου».

Σοφία Σειρὰχ 1, 30.– «Μὴ ἐξύψου ἑαυτόν, ἵνα μὴ πέσῃς καὶ ἐπάγῃς τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν».

Σοφία Σειρὰχ 10, 7.– «Μισητὴ ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων ἡ κενοδοξία».

Κενόδοξοί εἰσιν οἱ πλουτίζοντες ἑαυτούς, μηδὲν ἔχοντες.

Βασιλείου.– Κενόδοξός ἐστιν, ὁ ψιλῆς ἕνεκεν τῆς ἐν κόσμῳ δόξης ποιῶν τι ἢ λέγων.

Τῷ ὄντι θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἤθη, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα πέφυκε γίνεσθαι.

Ὁμοίως γάρ ἐστι χαλεπὸν ἔν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπείνωτον τὴν ψυχὴν διασώσασθαι, καὶ ἐν ταῖς ὑπερηφανείαις μὴ ἐπαρθῆναι.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Μέγα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κενοδοξία πρὸς ἀρετὴν ἐμπόδιον.

Τὸ οἴεσθαι, τοῦ εἶναι τὸ πλεῖστον ἀφαιρεῖται.

Ῥᾷστον ἑαυτὸν ἀπατᾶν καὶ οἴεσθαι εἶναί τι, οὐδὲν ὄντα, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης φυσώμενον.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄.
Γιὰ τὴν κενοδοξία.

Ἰω. 5, 44: «Δέχεστε δόξα ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ δὲν ζητᾶτε τὴ δόξα μονάχα ἀπὸ τὸν Θεό».

Γαλ. 5, 26: «Ἄς μὴ γινόμαστε ματαιόδοξοι, προκαλώντας καὶ φθονώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο».

Παροιμ. 12, 9: «Εἶναι καλύτερο νὰ εἶναι κάποιος δοῦλος τοῦ ἑαυτοῦ του στὴν ἀφάνεια, παρὰ νὰ περιβάλλει κανεὶς στὸν ἑαυτό του τιμὲς καὶ νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ψωμί».

Σοφία Σειράχ 1, 30: «Μὴν ἐξυψώνεις τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ μὴν πέσεις καὶ προσθέσεις στὴν ψυχή σου ἀτιμία».

Σοφία Σειράχ 10, 7: «Τὴ ματαιοδοξία καὶ ὁ Κύριος τὴ μισεῖ καὶ οἱ ἄνθρωποι».

Ματαιόδοξοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδίδουν πλούτη στὸν ἑαυτό τους ἐνῶ δὲν ἔχουν τίποτε.

Τοῦ Βασιλείου: Ματαιόδοξος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάνει ἢ λέγει κάτι γιὰ τὴν κούφια δόξα τοῦ κόσμου.

Πραγματικὰ ὁ ὑπερήφανος χαρακτήρας ὅταν θεραπεύεται ξεπερνᾶ σὲ ὑπεροψία τὸν ἑαυτό του.

Εἶναι τὸ ἴδιο δύσκολο νὰ διατηρήσει κανεὶς ἀταπείνωτη τὴν ψυχή του στὶς ἀντιξοότητες καὶ νὰ μὴ νιώσει ἔπαρση στὶς ἐπιτυχίες.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ κενοδοξία εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀρετή.

Τὸ νὰ φαντάζεται κανεὶς πὼς εἶναι κάτι ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερο μέρος κι αὐτοῦ ποὺ εἶναι στὴν πραγματικότητα.

Εἶναι πολὺ εὔκολο νὰ ἐξαπατᾶ κανεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ νομίζει ὅτι εἶναι κάτι, ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτε, φουσκώνοντας ἀπὸ τὴν κενοδοξία.

Αἰσχρὸν μικρῶν κρατοῦντα, φυσᾶσθαι μέγα.
Μὴ φρόνει τῶν κακῶν φαίνεσθαι κρείττων·
Λυποῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡττώμενος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εἰκότως ἄρα εἴρηται παρὰ τῶν παλαιῶν κενοδοξία. Διάκενος γάρ ἐστιν, ἔνδον οὐδὲν ἔχουσά τι χρήσιμον, ἀλλ' ὥσπερ τὰ προσωπεῖα, δοκεῖ μὲν εἶναι λαμπρὰ καὶ ἐπέραστα, κενὰ δὲ ἔνδοθέν ἐστι· διὸ καὶ τῶν σωματικῶν ὄψεων εὐπρεπέστερα ὄντα, οὐδένα οὐδέποτε πρὸς τὸν ἔρωτα ἰδεῖν ἔ-πεισε τὸν ἑαυτῶν· οὕτω, μᾶλλον δὲ ἀθλιώτερον, καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα.

Γρηγορίου Νύσσης.– Τὸ ἐπὶ πλούτῳ κομπάζειν, ἢ γενέσει σεμνύνεσθαι, ἢ πρὸς δόξαν ὁρᾶν, ἢ δοκεῖν ὑπὲρ τὸν πέλας εἶναι, δι' ὧν αἱ ἀνθρώπιναι πληροῦνται τιμαί, ταῦτα πάντα καθαίρεσις τῆς ἀνθρωπίνης τιμῆς καὶ ὄνειδος γίνεται.

Φίλωνος.– Τῶν πολιτικῶν, ἐὰν τὰς ὕλας ἀφέλῃς, κενὸν τῦφον εὑρήσεις νοῦν οὐκ ἔχοντα.

Εὐαγρίου.– Χαλεπὸν διαφυγεῖν τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμονα· ὃ γὰρ ποιήσῃς καθαιρήσων αὐτήν, τοῦτο ἀρχή σοι κενοδοξίας γενήσεται.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.– Βδελύττεται ἥλιον κλέπτης, ὑπερήφανος δὲ πραεῖς ἐξουδενώσει.

Σωκράτους.– Τοὺς μὲν κενοὺς ἀσκοὺς τὸ πνεῦμα διΐστησι, τοὺς δὲ ἀνοήτους ἀνθρώπους τὸ οἴημα.

Διογένους.– Ὁ τῦφος, ὥσπερ ποιμήν, οὗ θέλει τοὺς πολλοὺς ἄγει.

Ἀλεξάνδρου.– Ἀλέξανδρος νοσήσας μακρὰν νόσον, ὡς ἀνέρρωσεν, Οὐδέν, ἔφη, διατιθέναι χεῖρον· ὑπέμνησε γὰρ ἡμᾶς ἡ νόσος μὴ μέγα φρονεῖν, θνητοὺς ὄντας.

Φιλιστίωνος:

Ἐὰν ἴδῃς πονηρὸν εἰς ὕψος αἰρόμενον,
Λαμπρῷ τε πλούτῳ καὶ τύχῃ γαυρούμενον,

Εἶναι αἰσχρό, ἐνῶ διαθέτεις λίγα, νὰ ἐπαίρεσαι πολύ.
Μὴ μεγαλοφρονεῖς ποὺ φαίνεσαι καλύτερος ἀπ' τοὺς κακούς.
Νὰ λυπᾶσαι ποὺ εἶσαι πολὺ κατώτερος ἀπὸ τοὺς καλούς.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Σωστὰ ὀνομάσθηκε ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κενοδοξία. Γιατὶ εἶναι τελείως κενή, χωρὶς νὰ ἔχει μέσα της τίποτε τὸ χρήσιμο, ἀλλ' ὅπως τὰ προσωπεῖα, ποὺ φαίνονται λαμπρὰ καὶ χαριτωμένα, ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι κενά, γι' αὐτό, καὶ ἐνῶ εἶναι πιὸ ὡραῖα ἀπὸ τὰ πραγματικὰ πρόσωπα, δὲν ἔπεισαν ποτὲ κανένα ν' ἀποβλέψει στὸν ἔρωτα πρὸς αὐτά· ἔτσι, ἢ καλύτερα ἀκόμα πιὸ ἄθλια εἶναι καὶ ἡ δόξα ἐκ μέρους τῶν πολλῶν.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Τὸ νὰ κομπάζεις γιὰ τὰ πλούτη σου ἢ νὰ περηφανεύεσαι γιὰ τὸ γένος σου ἢ νὰ ἀποβλέπεις στὴ δόξα ἢ νὰ νομίζεις πὼς εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν διπλανό σου, μὲ τὰ ὁποῖα συμπληρώνονται οἱ ἀνθρώπινες τιμές, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν καθαίρεση τῆς ἀνθρώπινης τιμῆς καὶ μομφή.

Τοῦ Φίλωνα: Στὰ πολιτικὰ πράγματα, ἂν ἀφαιρέσεις ἀπ' αὐτὰ τὶς διάφορες ἐκδηλώσεις, θὰ διαπιστώσεις ὅτι εἶναι μιὰ ἀνόητη κενοδοξία.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι δύσκολο ν' ἀποφύγει κανεὶς τὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας· γιατὶ αὐτὸ ποὺ θὰ κάνεις γιὰ νὰ τὴν καθαιρέσεις, θὰ σοῦ γίνει ἀρχὴ κενοδοξίας.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Ὁ κλέφτης ἀπεχθάνεται τὸν ἥλιο, ἐνῶ ὁ ὑπερήφανος θὰ ταπεινώσει τοὺς πράους.

Τοῦ Σωκράτη: Τὰ ἄδεια ἀσκιὰ τὰ φουσκώνει ὁ ἀέρας, ἐνῶ τοὺς ἀνόητους ἀνθρώπους ἡ οἴηση.

Τοῦ Διογένη: Ὁ ἐγωισμός, σὰν βοσκός, ὁδηγεῖ τοὺς πολλοὺς ὅπου θέλει.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πολύημερη ἀσθένεια, μόλις ἀνάρρωσε εἶπε· Δὲν νιώθω καθόλου χειρότερα· γιατὶ μοῦ ὑπενθύμισε ἡ ἀρρώστια νὰ μὴ μεγαλοφρονῶ, ἀφοῦ εἶμαι θνητός.

Τοῦ Φιλιστίωνα.

Ἂν δεῖς τὸν πονηρὸ νὰ περπατᾶ στὰ ὕψη
καὶ νὰ καμαρώνει γιὰ τὸν λαμπρό του πλοῦτο καὶ τὴν τύχη,

Ὀφρῦν τε μείζω τῆς τύχης καθηρκότα,
Τούτου τάχιον μεταβολὴν προσδόκα.
Ἐπαίρεται γὰρ μεῖζον, ἵνα καὶ μεῖζον πέσῃ.

Μενάνδρου.– Ὦ τρισάθλιοι ἅπαντες οἱ φυσῶντες ἐφ' ἑαυτοὺς μεγάλα· αὐτοὶ γὰρ οὐκ ἴσασιν ἀνθρώπου φύσιν.

Ἀριστοτέλους.– Ἀριστοτέλης θεασάμενος νεανίσκον κατωφρυωμένον, Νεανίσκε, ἔφη, οἷος μὲν δοκεῖς αὐτὸς εἶναι, ἐγὼ γενοίμην, οἷος δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὑπάρχεις, τοιοῦτοί μου οἱ ἐχθροὶ γένοιντο.

Ὁ αὐτὸς κατανοήσας μειράκιον ἐπὶ πολυτελείᾳ τῆς χλαμύδος σεμνυνόμενον, Οὐ παύσῃ, ἔφη, μειράκιον, ἐπὶ προβάτου σεμνυνόμενος ἀρετῇ;

Ἡρακλείτου.– Ἡράκλειτος ὁ φυσικός, οἴησιν ἔλεγεν ἐγκοπὴν προκοπῆς.

καὶ νὰ σηκώνει φρύδι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν τύχη,
αὐτουνοῦ περίμενε γρήγορη μεταβολή.
Γιατὶ ἐπαίρεται πολύ, γιὰ νὰ πέσει καὶ πολύ.

Τοῦ Μενάνδρου: Πόσο τρισάθλιοι εἶναι ὅσοι φρονοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους μεγάλα πράγματα· γιατὶ αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν τὴν ἀνθρώπινη φύση.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὁ Ἀριστοτέλης ὅταν εἶδε ἕνα νεαρὸ συνοφρυωμένο τοῦ εἶπε· Νεαρέ μου, μακάρι νὰ γινόμουν ἐγὼ πραγματικὰ ἔτσι ὅπως νομίζεις πὼς εἶσαι σύ, ὅπως ὅμως εἶσαι στ' ἀλήθεια, τέτοιοι εἴθε νὰ γίνουν οἱ ἐχθροί μου.

Ὁ ἴδιος, βλέποντας ἕνα παιδὶ νὰ περηφανεύεται γιὰ τὸ ἀκριβὸ πανωφόρι του, εἶπε· Δὲν θὰ παύσεις, παιδί μου, νὰ καμαρώνεις γιὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ προβάτου;

Τοῦ Ἡρακλείτου: Ὁ Ἡράκλειτος, ὁ φυσικὸς φιλόσοφος, ἔλεγε ὅτι ἡ οἴηση εἶναι διακοπὴ τῆς προκοπῆς.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄

Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους.

Ἰω. 3, 21– «Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἐν Θεῷ εἰσιν εἰργασμένα».

Ἐφ. 4, 25.– Ἀποθέμενοι ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη».

Παροιμ. 9, 12.– «Ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμανεῖ ἀνέμους· ὁ δ' αὐτὸς διώξεται ὄρνεα πτερωτά».

Σοφία Σειρὰχ 27, 9.– «Πετεινὰ πρὸς τὰ ὅμοια αὐτοῖς καταλύει, καὶ ἀλήθεια εἰς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὴν ἐπανήξει».

Σοφία Σειρὰχ 34, 4.– «Ἀπὸ ἀκαθάρτου τί καθαρθήσεται; καὶ ἀπὸ ψεύδους τί ἀληθεύσει;»

Βασιλείου.– Οὔτε ἐν δικαστηρίοις, οὔτε ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπιτήδειον τὸ ψεῦδος τοῖς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ ἀληθῆ προελομένοις τοῦ βίου.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ μὲν ἀληθὲς ἕν, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχιδές.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐδεμιᾶς δεῖται βοηθείας ἡ τῆς ἀληθείας ἰσχύς, ἀλλά, κἂν μυρίους ἔχῃ τοὺς σβεννύντας αὐτήν, οὐ μόνον οὐκ ἀφανίζεται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐπιρεάζειν ἐπιχειρούντων φαιδροτέρα καὶ ὑψηλοτέρα ἂν εἴη, τῶν εἰκῇ κοπτόντων ἑαυτοὺς καταγελῶσα.

Εὐαγρίου.– Τὸ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν, χρυσόν ἐστι θάπτειν.

Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου.– Τὸ ψευδὲς ἐν πρώτοις λεχθὲν πλείονα πίστιν ἔχει παρὰ τὴν ἐν δευτέρῳ λόγῳ δεικνυμένην ἀλήθειαν.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄.
Γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος.

Ἰω. 3, 21: «Ὅποιος ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια πηγαίνει πρὸς τὸ φῶς, γιὰ νὰ φανοῦν οἱ πράξεις του ὅτι ἔχουν γίνει σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ».

Ἐφ. 4, 25: «Παρατῆστε τὸ ψεῦδος καὶ λέτε τὴν ἀλήθεια καθένας στὸν πλησίον του, ἐπειδὴ εἴμαστε μέλη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου».

Παροιμ. 9, 12: «Ὅποιος στηρίζεται πάνω στὶς ψευτιές, αὐτὸς θὰ βοσκήσει ἀνέμους καὶ θὰ κυνηγήσει ὁ ἴδιος τὰ φτερωτὰ ὄρνια».

Σοφία Σειρὰχ 27, 9: «Τὰ πουλιὰ βρίσκουν κατάλυμα στὰ ὅμοιά τους, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐπιστρέφει σ' ἐκείνους ποὺ πράττουν σύμφωνα μ' αὐτήν».

Σοφία Σειρὰχ 34, 4: «Τί θὰ καθαριστεῖ ἀπὸ ἀκάθαρτο καὶ ἀπὸ τὸ ψεῦδος τί ἀληθινὸ θὰ προκύψει;».

Τοῦ Βασιλείου: Οὔτε στὰ δικαστήρια οὔτε σὲ καμμιὰ ἄλλη περίπτωση εἶναι κατάλληλο τὸ ψεῦδος γιὰ ἐκείνους ποὺ προτίμησαν στὴ ζωή τους τὸν ὀρθὸ καὶ ἀληθινὸ δρόμο.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἀλήθεια εἶναι μία, ἐνῶ τὸ ψεῦδος πολύμορφο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Καμμιὰ βοήθεια δὲν θέλει ἡ δύναμη τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα εἶναι μύριοι ποὺ ἀπειλοῦν νὰ τὴ σβήσουν, ὄχι μονάχα αὐτὴ δὲν ἀφανίζεται, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὴ βλάψουν θὰ γίνει λαμπρότερη καὶ ψηλότερη, περιγελώντας ἐκείνους ποὺ κοπιάζουν μάταια.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὸ ν' ἀποσιωπᾶς τὴν ἀλήθεια, εἶναι σὰ νὰ θάβεις στὸ χῶμα χρυσάφι.

Τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη: Τὸ ψέμα ποὺ λέγεται πρώτη φορὰ εἶναι πιὸ πιστευτὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ποὺ ἀποδεικνύεται μὲ δεύτερο λόγο.

Σευηριανοῦ.– Τὸ ψεῦδος ὅταν θέλῃ πιστευθῆναι, ἐὰν μὴ πήξῃ θεμέλιον δοκούσης ἀληθείας, οὐ πιστεύεται.

Θαλῆς.– Θαλῆς ὁ Μελήσιος ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Πόσον ἀπέχει τὸ ψεῦδος τοῦ ἀληθοῦς; Ὅσον, ἔφη, ὀφθαλμοὶ τῶν ὤτων.

Πλουτάρχου.– Τὸν μὲν ἴσον ζυγῷ, τὸ δὲ ἀληθές, τῷ ἐκ φιλοσοφίας λόγῳ κρίνεται.

Ὁδοῦ καὶ ἀληθείας χαλεπὸν ἀποπλανηθῆναι.

Χαρικλείας.– Καλὸν γάρ ποτε καὶ τὸ ψεῦδος, ὅταν ὠφελοῦν τοὺς λέγοντας, μηδὲν καταβλάπτει τοὺς ἀκούοντας.

Γηρίνου.– Καθάπερ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς οὐκ ἔστι θεάσασθαι ἀσθενεῖ καὶ ἀδυνάτῳ τῇ ὄψει, οὕτω, καὶ ἔτι μᾶλλον, τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀσθενεῖ καὶ ἀδυνάτῳ τῇ διανοίᾳ.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου - Ἰσοκράτους.– Μηδὲν τῆς ἀληθείας τιμιώτερον ἔστω, μηδὲ φιλίας ἐκλογὴ ἐκτὸς παθῶν διακειμένη, οἷς τὸ δίκαιον συγχέεται καὶ σκοτίζεται.

Αἰσώπου.– Αἴσωπος ἐρωτηθείς, Τί ὄφελος τοῖς ψευδομένοις ἐκ τοῦ ψεύδους; ἔφη· Τὸ κἂν ἀληθῆ λέγουσι, μὴ πιστεύεσθαι.

Πλάτωνος.– Πλάτων μὲν ἥδιστον εἶναι τῶν ἀκουσμάτων τὴν ἀλήθειαν ἔλεγε, Πολέμων δὲ πολὺ ἥδιον τοῦ ἀκούειν τὸ λέγειν εἶναι τ' ἀληθῆ.

Μενάνδρου.– Κρεῖττον ἑλέσθαι ψεῦδος, ἢ ἀληθὲς κακόν.

Τοῦ Σεβηριανοῦ: Τὸ ψεῦδος ποὺ θέλει νὰ γίνει πιστευτό, ἂν δὲ βάλει ὡς θεμέλιο φαινομενικὴ ἀλήθεια, δὲν γίνεται πιστευτό.

Τοῦ Θαλῆ: Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε, Πόσο ἀπέχει τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, εἶπε· Ὅσο τὰ μάτια ἀπὸ τ' αὐτιά.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τὸ ἴσο ποσὸ κρίνεται μὲ τὴ ζυγαριά, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια μὲ τὸ λόγο τῆς φιλοσοφίας.

Εἶναι πολὺ φοβερὸ νὰ χάσεις τὸ δρόμο καὶ τὴν ἀλήθεια.

Τῆς Χαρικλείας: Εἶναι καλὸ κάποτε καὶ τὸ ψέμα, ὅταν ὠφελεῖ ἐκείνους ποὺ τὸ λένε, χωρὶς νὰ βλάπτει καθόλου ἐκείνους ποὺ τὸ ἀκοῦν.

Τοῦ Γηρίνου: Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ φῶς τοῦ ἥλιου μὲ ἀσθενικὴ καὶ ἀδύνατη ὅραση, ἔτσι κι ἀκόμα περισσότερο δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὴν ἀλήθεια μὲ ἀσθενικὴ καὶ ἀδύνατη διάνοια.

Τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτη: Τίποτε νὰ μὴν θεωρεῖται τιμιότερο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Οὔτε ἡ ἐκλογὴ τῆς φιλίας εἶναι ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὰ πάθη, ποὺ συγχέουν τὸ δίκαιο καὶ τὸ σκοτίζουν.

Τοῦ Αἰσώπου: Ὁ Αἴσωπος ἐρωτηθείς, Τί ὠφελοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ ψεύδονται ἀπὸ τὰ ψεύδη τους, εἶπε· Τὸ νὰ μὴ γίνονται πιστευτοὶ κι ὅταν λένε τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων ἔλεγε, ὅτι τὸ πιὸ εὐχάριστο ἄκουσμα εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἐνῶ ὁ Πολέμων ὅτι πολὺ πιὸ γλυκὺ ἀπὸ τὸ ν' ἀκούει κανεὶς εἶναι νὰ τὸ λέγει τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Μενάνδρου: Προτιμότερο τὸ ψεῦδος, παρὰ τὸ ἀληθινὸ κακό.

ΛΟΓΟΣ ΛΣΤ΄.
Περὶ θανάτου.

Ἰω. 11, 25.– «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐκ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».

Θεσσ. Α΄ 4, 12.– «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπεῖσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα».

Σοφία Σολ. 4, 13-14.– «Τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς· ἀρεστὴ γὰρ ἐν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας».

Σοφία Σειρὰχ 30, 17.– «Κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικράν, ἢ ἀρρώστημα ἔμμονον».

Σοφία Σειρὰχ 38, 16-18.– «Τέκνον, ἐπὶ νεκρῷ κατάγαγε δάκρυα, καὶ ποίησον πένθος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἡμέρας μίαν καὶ δύο, χάριν διαβολῆς, καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα. Γνῶθι γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπάνοδος, καὶ τοῦτον γὰρ οὐκ ὠφελήσεις, καὶ σαυτὸν κακώσεις. Ἀπὸ γὰρ λύπης ἐκβαίνει θάνατος».

Βασιλείου.– Ὥσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καθεύδοντες αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἄγονται, κἂν αὐτοὶ μὴ αἰσθάνωνται, ἀλλ᾽ ὁ δρόμος αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγει, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραρρέοντος, οἱονεί τινι κινήσει συνεχεῖ καὶ ἀπαύστῳ, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος πέρας τῷ λανθάνοντι δρόμῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα.

Ὁ μὲν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, οὔπω μακαριστὸς διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως, ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα καὶ ἀναντιρρήτῳ τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται.

ΛΟΓΟΣ ΛΣΤ΄.
Γιὰ τὸν θάνατο.

Ἰω. 11, 25: «Ὅποιος πιστεύει σ' ἐμένα, κι ἂν ἀκόμη πεθάνει, θὰ ζήσει· καὶ ὅποιος ζεῖ καὶ πιστεύει σὲ μένα, δὲν θὰ πεθάνει στὸν αἰώνα».

Θεσσ. Α' 4, 12: «Δὲν θέλω, ἀδελφοί μου, νὰ ἔχετε ἄγνοια γιὰ ἐκείνους ποὺ κοιμήθηκαν, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶστε, ὅπως οἱ ἄλλοι ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα».

Σοφ. Σολ. 4, 13-14: «Τελειοποιήθηκε μέσα σὲ μικρὸ διάστημα, ἀλλὰ συμπλήρωσε χρόνια πολλά. Γιατὶ εἶναι ἀρεστὴ ἡ ψυχή του στὸν Κύριο, γι' αὐτὸ ἔσπευσε νὰ φύγει μέσα ἀπὸ τὴν κακία».

Σοφία Σειρὰχ 30, 17: «Καλύτερος ὁ θάνατος ἀπὸ ζωὴ βασανισμένη, παρὰ ἀρρώστια μακροχρόνια».

Σοφία Σειρὰχ 38, 16-18: «Παιδί μου, τὸν νεκρό σου νὰ τὸν κλάψεις καὶ κράτησε τὸ πένθος ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ τάξη του μία καὶ δύο ἡμέρες, γιὰ νὰ μὴ συκοφαντηθεῖς καὶ γιὰ νὰ παρηγορηθεῖς ἀπὸ τὴ λύπη σου. Κατάλαβε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπιστροφή· κι αὐτὸν δὲν θὰ τὸν ὠφελήσεις καὶ στὸν ἑαυτό σου θὰ κάνεις κακό. Γιατὶ ἀπὸ τὴ λύπη προέρχεται θάνατος».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνται στὰ πλοῖα τοὺς πηγαίνουν αὐτόματα οἱ ἄνεμοι, ἔστω κι ἂν δὲν τὸ νιώθουν, κι αὐτοὺς ὁ δρόμος τοὺς ὁδηγεῖ βιαστικὰ στὸ τέλος, ἔτσι κι ἐμεῖς, καθὼς ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας κυλάει μαζί μας μὲ μιὰ κίνηση συνεχῆ κι ἀσταμάτητη, πηγαίνομε βιαστικὰ πρὸς τὸ δικό του καθένας τέλος μὲ τὸν κρυφὸ δρόμο τῆς ζωῆς μας.

Ὅποιος βρίσκεται στὴ ζωή, δὲν εἶναι ἀκόμα νὰ τὸν μακαρίζομε, γιατὶ εἶναι ἄγνωστο τὸ τέλος του, ἐνῶ ὅποιος συμπλήρωσε ὅσα τὸν ἀφοροῦσαν καὶ ἔκλεισε τὴ ζωή του μὲ βέβαιο τέλος, αὐτὸς ἤδη μακαρίζεται μὲ ἀσφάλεια.

Οὐδεὶς μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν πανήγυριν πραγματεύεται, οὐδὲ μετὰ τοὺς ἀγῶνας παρελθὼν στεφανοῦται, οὐδὲ μετὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθεῖ.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Παντὶ βροτῷ θνήσκοντι πᾶσα γῆ τάφος.
Πᾶν γὰρ τὸ ἐκ γῆς γῆ τε καὶ εἰς γῆν πάλιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εἰ πόλιν ἐκ πόλεως ἀμείβοντες τοῦ χειραγωγοῦντος δεόμεθα, πολλῷ μᾶλλον ἡ ψυχή, τῆς σαρκὸς ἀπάρασα καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν μεθισταμένη ζωήν, τῶν ὁδηγησόντων δεήσεται.

Καθάπερ σῶμα ψυχορραγοῦν καὶ ἐγγὺς ὢν τελευτῆς, μυρίας ἐπισπᾶται κακώσεις, καὶ οἰκίας μελλούσης καταπίπτειν πολλὰ προπίπτειν εἴωθεν, καὶ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς καὶ ἀπὸ τῶν τοίχων, οὕτω καὶ τῆς οἰκουμένης ἐγγὺς καὶ ἐν θύραις ἐστὶν ἡ συντέλεια, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μυρία διέσπαρται πανταχοῦ κακά.

Ἀριστοτέλους.– Ἐκ τοῦ βίου κράτιστόν ἐστιν ὑπεξελθεῖν ὡς ἐκ συμποσίου, μήτε διψῶντα, μήτε μεθύοντα.

Ὁ ἐν νόσῳ διαθήκας γράφων, παραπλήσια πάσχει, τοῖς χειμῶνι θαλαττίῳ εὐτρεπίζειν ἀρχομένοις τὰ τῆς νηὸς ὅπλα.

Σωκράτους.– Αἱροῦ καλῶς τεθνάναι μᾶλλον, ἢ ζῆν αἰσχρῶς.

Κλειτάρχου.– Κρεῖττον ἀποθανεῖν, ἢ δι' ἀκρασίας ψυχὴν ἀμαυρῶσαι.

Μοσχίωνος.– Ταῖς νόσοις ὁ θάνατος ἀλλήλαις ἐπικαταλαμβανούσαις, οὐδ' αὐτὸς παρεῖναι ἀναβάλλεται.

Ἐκ τῶν Φαβωρίνου.– Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ἐρωτηθείς, Πόσον ἐστὶ χρόνον ἄνθρωπον καλὸν ζῆν, ἔφη· Ἕως ἂν ὑπολάβῃ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν κρεῖττον εἶναι.

Ἄμασις.– Ἄμασις ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεύς, φίλῳ ἀποβα-

Κανένας δὲν συναλλάσσεται ὅταν διαλυθεῖ τὸ πανηγύρι, οὔτε στεφανώνονται ἀφοῦ περάσουν οἱ ἀγῶνες, οὔτε ἀνδραγαθεῖ κανεὶς μετὰ τοὺς πολέμους.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου.

Γιὰ κάθε θνητὸ ποὺ πεθαίνει κάθε γῆ εἶναι τάφος.
Γιατὶ κάθετι τὸ ἀπὸ τὴ γῆ, εἶναι γῆ καὶ στὴ γῆ ἐπιστρέφει.

Τοῦ 'Ιω. Χρυσοστόμου: Ἂν μεταβαίνοντας ἀπὸ πόλη σὲ πόλη ἔχο-με ἀνάγκη ἀπὸ ὁδηγό, πολὺ περισσότερο ἡ ψυχή, ἀναχωρώντας ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ μεταβαίνοντας στὴ μέλλουσα ζωή, θὰ χρειαστεῖ ἐκείνους ποὺ θὰ τὴν ὁδηγήσουν.

Ὅπως τὸ σῶμα ποὺ ψυχορραγεῖ καὶ βρίσκεται κοντὰ στὸ τέλος παθαίνει ἄπειρες βλάβες, καὶ ὅπως ὅταν εἶναι νὰ πέσει ἕνα σπίτι, πέφτουν συνήθως πρωτύτερα πολλὰ κι ἀπὸ τὴν ὀροφὴ κι ἀπὸ τοὺς τοίχους, ἔτσι καὶ τῆς οἰκουμένης ἡ συντέλεια εἶναι κοντὰ καὶ μπροστὰ στὴν πόρτα, καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν διασπαρεῖ παντοῦ τὰ μύρια κακά.

Τοῦ 'Αριστοτέλη: 'Από τὴ ζωὴ τὸ ἄριστο εἶναι νὰ ἀποχωρήσει κανεὶς ὅπως ἀπὸ ἕνα συμπόσιο, χωρὶς οὔτε νὰ διψᾶ οὔτε νὰ εἶναι μεθυσμένος.

Ὅποιος συντάσσει τὴ διαθήκη του ὅταν εἶναι ἄρρωστος πάσχει παρόμοια μὲ ἐκείνους ποὺ στὴν τρικυμία τῆς θάλασσας ἀρχίζουν νὰ ἑτοιμάζουν τὸν ὁπλισμὸ τοῦ καραβιοῦ.

Τοῦ Σωκράτη: Προτίμησε νὰ πεθάνεις τιμημένος μᾶλλον, παρὰ νὰ ζεῖς ντροπιασμένα.

Τοῦ Κλητάρχου: Καλύτερα νὰ πεθάνει κανείς, παρὰ ν' ἀμαυρώσει τὴν ψυχή του μὲ τὴν ἀκράτειά του.

Τοῦ Μοσχίωνα: Στὶς ἀρρώστιες, ποὺ ἡ μιὰ διαδέχεται τὴν ἄλλη, οὔτε ὁ θάνατος ἀναβάλλει νὰ παρουσιαστεῖ.

Τοῦ Φαβωρίνου: Ὁ 'Αριστείδης ὁ δίκαιος, ἐρωτηθείς, Πόσο χρόνο εἶναι καλὸ νὰ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος, εἶπε· Μέχρι ποὺ ν' ἀντιληφθεῖ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὴ ζωή.

Τοῦ 'Αμάσιος: Ὁ Ἄμασης, ὁ βασιλιὰς τῶν Αἰγυπτίων, γράφοντας μιὰ παρηγορητικὴ ἐπιστολὴ σὲ φίλο ποὺ ἔχασε τὸ γιό του

λόντι υἱόν, γράφων παραμυθητικόν, εἶπεν· Εἰ ὅτε οὐδέπω ἦν οὐκ ἐλύπου, μηδὲ νῦν ὅτι οὐκ ἔτι ἔσται λυπηθῇς.

Διογένους.– Διογένης ὁ Κυνικός, ὀδυρομένου τινὸς ἐπειδὴ ἐπὶ ξένης ἤμελλε τελευτᾶν, εἶπε· Τί ὀδύρῃ, ὦ μάταιε; πανταχόθεν γὰρ ὁδὸς ἡ αὐτὴ εἰς ᾅδου.

Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους, τὸν φῦντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά, τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένων, χαίροντας, εὐφημοῦντας, ἐκπέμπειν δόμων.

Ἐπικούρου.– Πρὸς μὲν τ' ἄλλα δυνατὸν ἀσφάλειαν πορίσασθαι, χάριν δὲ θανάτου πάντες ἄνθρωποι πόλιν ἀτείχιστον οἰκοῦμεν.

Μουσωνίου.– Οὐκ ἔστι τὴν ἐνεστηκυῖαν ἡμέραν καλῶς βιῶναι, μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐσχάτην βιῶσαι.

Πολυαίνου.– Ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι μὴ λυποῦ· ἀναγκαῖον γάρ· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αἰσχρῶς τελευτῶσιν.

Δημοκρίτου.– Οὗτος νοσήσας καὶ ληθάργῳ περιπεσών, ὡς ἀνένηψεν, Οὐδέν με, ἔφη, ἐξαπατήσει ἡ φιλοζωΐα· καὶ ἐξήγαγεν ἑαυτὸν τοῦ βίου.

Μενάνδρου.

Τρισάθλιόν γε καὶ ταλαίπωρον φύσει.
Πολλῶν τε μεστόν ἐστι τὸ ζῆν φροντίδων.

Ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότερον ἰᾶσθαι. Τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν, τὸ τεθνάναι κρεῖσσον.

Σοφοκλέους·

Τύμβῳ γὰρ οὐδεὶς πιστὸς ἀνθρώπων φίλος.
Φεῦ τοῦ θανόντος, ὡς ταχεῖα τοῖς βροτοῖς
Χάρις διαρρεῖ, καὶ προδοῦσ' ἁλίσκεται.

Βίαντος.– Βίας ἐπικαλουμένου τινὸς τὸν θάνατον ἐπὶ τέκνων ἀπωλείᾳ, ἔφη· Τί αὐτὸν καλεῖς, ἄνθρωπε; οὐκ ἂν μὴ καλέσῃς ἥξει;

εἶπε· Ἂν δὲν λυπόσουν τότε ποὺ δὲν τὸν εἶχες ἀκόμα, οὔτε τώρα ποὺ πιὰ δὲν τὸν ἔχεις μὴ λυπηθεῖς.

Τοῦ Διογένη: Ὁ Διογένης ὁ Κυνικὸς σὲ κάποιον ποὺ θρηνοῦσε ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει στὴν ξενιτειά, εἶπε· Τί θρηνεῖς, κακομοίρη; Ἀπὸ παντοῦ ὁ δρόμος πρὸς τὸν ἅδη εἶναι ὁ ἴδιος.

Ἔπρεπε κάνοντας μιὰ συγκέντρωση νὰ θρηνοῦμε αὐτὸν ποὺ γεννήθηκε σὲ πόσα δεινὰ ἔρχεται, ἐνῶ ἐκεῖνον ποὺ πέθανε κι ἀναπαύθηκε ἀπὸ τοὺς πόνους νὰ κάνουμε τὴν ἐκφορά του ἀπὸ τὸ σπίτι χαρούμενοι κι ἐπαινώντας τον.

Τοῦ Ἐπικούρου: Ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μποροῦμε νὰ βροῦμε κάποιο τρόπο ἀσφάλειας, ὅσον ἀφορᾶ ὅμως τὸ θάνατο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦμε σὲ πόλη χωρὶς τείχη.

Τοῦ Μουσωνίου: Δὲν μπορεῖς νὰ ζήσεις καλὰ τὴν παροῦσα ἡμέρα, ἂν δὲν ἔχεις τὴν πρόθεση νὰ τὴ ζήσεις σὰν τελευταία.

Τοῦ Πολυαίνου: Μὴ λυπᾶσαι γιὰ ἐκείνους ποὺ πεθαίνουν· γιατὶ εἶναι ἀναγκαῖο· ἀλλὰ νὰ λυπᾶσαι γι' αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν ἀτιμωτικά.

Τοῦ Δημοκρίτου: Αὐτὸς ὅταν ἀρρώστησε κι ἔπεσε σὲ κῶμα, μόλις συνῆλθε εἶπε· Δὲν θὰ μὲ ἐξαπατήσει καθόλου ἡ φιλοζωία· καὶ αὐτόχειρας βγῆκε ἀπὸ τὴ ζωή.

Τοῦ Μενάνδρου:

Τρισάθλια καὶ ταλαίπωρη ἀπὸ τὴ φύση της
καὶ γεμάτη ἀπὸ φροντίδες πολλὲς εἶναι ἡ ζωή.

Εἶναι μεγαλύτερη ἀνάγκη νὰ θεραπεύομε τὴν ψυχή, παρὰ τὸ σῶμα. Γιατὶ ἀπὸ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς ἄσχημα, εἶναι καλύτερα νὰ πεθάνει.

Τοῦ Σοφοκλῆ:

Κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι φίλος πιστὸς στὸ μνῆμα.
Ἀλλοίμονο στὸν νεκρό, πόσο γρήγορα τῶν θνητῶν
διαβαίνει ἡ χάρη καὶ βρίσκεται νὰ τοὺς ἐγκαταλείπει.

Τοῦ Βίαντα: Ὁ Βίας σὲ κάποιον ποὺ καλοῦσε τὸ θάνατο ἐπειδὴ ἔχασε τὰ παιδιά του, εἶπε· Τί τὸν καλεῖς, ἄνθρωπε; Μήπως δὲν θά ρθεῖ ἂν δὲν τὸν καλέσεις;

Οὗτος θεασάμενος μάχαιραν ἐρριμμένην, ἔφη· Τίς σε ἀπώλεσεν, ἢ τίνα σύ;

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Ποῖος τῶν θανάτων κακός, ἔφη· Ὁ ἀπὸ τῶν νόμων ἐπαγόμενος.

Σωκράτους.– Σωκράτης καταδικασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων κατακριμνησθῆναι, τῆς γυναικὸς Ξανθίππης κλαιούσης καὶ λεγούσης, Ὦ Σώκρατες, ὡς ἀδίκως ἀποθνήσκεις, εἶπε· Σὺ οὖν ἐβούλου με δικαίως ἀποθανεῖν;

Ὁ αὐτὸς εἰπόντος αὐτῷ τινος, Οἱ Ἀθηναῖοί σου θάνατον ἐψηφίσαντο, ἔφη· Πρὸ αὐτῶν δὲ ἡ φύσις.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τίνα ἐστὶν ἐν ᾄδου; εἶπεν· Οὔτε ἐγὼ πεπόρευμαι, οὔτε τῶν ἐκεῖσέ τινι συντετύχηκα.

Σέξτου.– Οἰκείων, ζώντων μέν, ποιοῦ ἐπιμέλειαν, ἀπογενομένων δέ, δεῖ τὰ σώματα τῇ γῇ συμμεμίχθαι· τοῦτο γὰρ καὶ ὅσιον· οὐ γὰρ συνθάπτεται ψυχὴ τῷ σώματι. Μάτην οὖν ὁ πολὺς πόνος περὶ τὰς ταφάς.

Ἀναξαγόρου.– Δύο διδασκαλίας εἶναι οἶμαι θανάτου, τόν τε πρὸ τοῦ γενέσθαι χρόνον, καὶ τὸν ὕπνον.

Ἐκ τῶν Φιλιστίωνος γνωμῶν.– Καυσιανοὶ τοὺς μὲν γεννωμένους θρηνοῦσι, τοὺς δὲ τελευτήσαντας μακαρίζουσι.

Ὅταν εἶδε ἕνα μαχαίρι πεταμένο εἶπε· Ποιὸς σ' ἔχασε ἢ ἐσὺ ποιόν;

Ὁ ἴδιος ποὺ τὸν ρώτησαν, Ποιὸς θάνατος ἀπὸ ὅλους εἶναι κακός; εἶπε· Ὁ θάνατος ποὺ ἐπιβάλλουν οἱ νόμοι.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης ποὺ καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατακρημνισθεῖ κι ἡ γυναίκα του ἔκλαιγε κι ἔλεγε, Ἄχ Σωκράτη, πόσο ἄδικα πεθαίνεις, εἶπε· Σὺ λοιπὸν ἤθελες νὰ πεθάνω δίκαια;

Ὁ ἴδιος, ὅταν τοῦ εἶπε κάποιος, Οἱ Ἀθηναῖοι σὲ καταδίκασαν σὲ θάνατο, εἶπε· Πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἡ φύση.

Ὁ ἴδιος στὴν ἐρώτηση, Τί ὑπάρχει στὸν Ἅδη; εἶπε· Οὔτε ἐγὼ ἔχω πάει οὔτε ἔχω συναντήσει κανέναν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ.

Τοῦ Σέξτου: Τοὺς δικούς σου ὅσο ζοῦν φρόντιζέ τους, ὅταν ὅμως πεθάνουν πρέπει τὰ σώματά τους ν' ἀποδοθοῦν στὴ γῆ· αὐτὸ βέβαια εἶναι καὶ ὅσιο· γιατὶ ἡ ψυχὴ δὲν θάβεται μαζὶ μὲ τὸ σῶμα. Εἶναι μάταιος λοιπὸν ὁ πολὺς κόπος σχετικὰ μὲ τὴν ταφή.

Τοῦ Ἀναξαγόρα: Τοῦ θανάτου ὑπάρχουν δύο δάσκαλοι, ὁ χρόνος πρὶν γεννηθοῦμε καὶ ὁ ὕπνος.

Ἀπὸ τὶς γνῶμες τοῦ Φιλιστίωνα: Οἱ Καυσιανοὶ θρηνοῦν αὐτοὺς ποὺ γεννιοῦνται, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ πεθαίνουν τοὺς μακαρίζουν.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ'.

Περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου.

Λουκᾶ 10, 5-6.– «Εἰς ἣν δ' ἂν οἰκείαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε, Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ ἐὰν ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν».

Κορ. Β' 13, 11.– «Εἰρηνεύετε, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἔσται μεθ' ἡμῶν».

Παροιμ. 17, 1.– «Κρεῖσσον ψωμὸς μεθ' ἡδονῆς ἐν εἰρήνῃ, ἢ οἶκος πολλῶν ἀγαθῶν μετὰ μάχης».

Σοφία Σειρὰχ 25, 1.– «Ἐν τρισὶν ὡραΐσθην καὶ ἀνέστην ὡραία ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων· ὁμόνοια ἀδελφῶν, καὶ εἰρήνη τοῦ πλησίον, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι».

Βασιλείου.– Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθόν, τί χρὴ λέγειν πρὸς ἄνδρας υἱοὺς τῆς εἰρήνης; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον Χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διότι καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Κρείσσων ἐπαινετὸς πόλεμος, εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ ἐπευξάμενος εἰρήνην ἅπασι, τὸν πόλεμον τῶν παθῶν ἐξέβαλε καὶ λιμένος εὐδιωτέραν τὴν ψυχὴν κατεσκεύασεν.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὥσπερ γὰρ ὑγείας ἐπιλαβούσης νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ φωτὸς φανέντος οὐχ ὑπολείπεται σκότος, οὕτω καὶ τῆς εἰρήνης ἐπιφανείσης, λύεται πάντα τὰ ἐκ τοῦ ἐναντίου συνιστάμενα πάθη.

Δημοσθένους.– Δεῖ τοὺς ὀρθῶς πολέμῳ χρωμένους, οὐκ ἀκολουθεῖν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' αὐτοὺς ἔμπροσθεν εἶναι τῶν πραγμάτων.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ΄.
Γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὸν πόλεμο.

Λουκᾶ 10, 5-6: «Σ' ὅποιο σπίτι μπεῖτε, νὰ λέτε πρῶτα· Εἰρήνη σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. Κι ἂν ὑπάρχει ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, θὰ ἀναπαυθεῖ ἐπάνω του ἡ εἰρήνη σας».

Κορ. Β' 13, 11: «Νὰ ζεῖτε μὲ εἰρήνη, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης θὰ εἶναι μαζί σας».

Παροιμ. 17, 1: «Καλύτερα λίγο ψωμὶ εὐχάριστο μὲ εἰρήνη, παρὰ σπίτι γεμάτο μὲ ἀγαθὰ καὶ φιλονεικία».

Σοφία Σειρὰχ 25, 1: «Μὲ τρία πράγματα ἔγινα ὡραία καὶ ὡραία στάθηκα μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ στοὺς ἀνθρώπους· μὲ ὁμόνοια ἀδελφῶν, μὲ εἰρήνη τοῦ πλησίον, καὶ γιὰ τὴ γυναίκα κι τὸν ἄνδρα ποὺ συμφωνοῦν μεταξύ τους».

Τοῦ Βασιλείου: Πόσο σπουδαῖο εἶναι τὸ ἀγαθὸ τῆς εἰρήνης τί χρειάζεται νὰ τὸ πῶ σὲ ἀνθρώπους τέκνα τῆς εἰρήνης; Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο γνώρισμα τόσο χαρακτηριστικὸ τοῦ Χριστιανοῦ, ὅσο τὸ νὰ ζεῖ μὲ εἰρήνη. Ἐπειδὴ καὶ τὴν ἀμοιβὴ γι' αὐτὸ μᾶς τὴν ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος πολὺ μεγάλη.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι καλύτερος ἕνας πόλεμος ἔνδοξος ἀπὸ μιὰ εἰρήνη ποὺ χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος εὐχήθηκε εἰρήνη σὲ ὅλους, ἔδιωξε τὸν πόλεμο τῶν παθῶν κι ἔκανε τὴν ψυχὴ πιὸ γαλήνια ἀπὸ λιμάνι.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅπως ὅταν ἐπανέλθει ἡ ὑγεία ἡ νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ ὅταν λάμψει τὸ φῶς τὸ σκότος φεύγει, ἔτσι καὶ ὅταν ἐμφανιστεῖ ἡ εἰρήνη καταλύονται ὅλα τὰ πάθη ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν ἀντίπαλό μας.

Τοῦ Δημοσθένη. Αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν ὀρθὰ τὸν πόλεμο δὲν πρέπει ν' ἀκολουθοῦν τὶς ἐξελίξεις, ἀλλὰ αὐτοὶ νὰ βρίσκονται μπροστὰ ἀπὸ τὶς ἐξελίξεις.

Πόλεμος ἔνδοξος, εἰρήνης αἰσχρᾶς αἱρετώτερος.

Ἡροδότου.– Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται.

Μενάνδρου:

Εἰρήνη γεωργὸν κἂν πέτραις τρέφει καλῶς.
Πόλεμος δέ, εἰ κἂν πεδίῳ, κακῶς ἔφυ.

Ἀριστοφάνους:

Εἰρήνη βαθύπλουτε καὶ ζευγάριον βοϊκόν!
Εἰ γὰρ ἐμοὶ παυσαμένῳ τοῦ πολέμου γένοιτο.
Σκάψαντ' ἀποκλᾶσαι, καὶ λουσαμένῳ διελκύσαι
Τῆς τρυγός, ἄρτον λιπαρὸν καὶ ῥάφανον φέροντι.

Εὐριπίδου:

Σοφὸν γὰρ εὐβούλευμα τὰς πολλὰς χέρας
Νικᾷ γάρ· σὺν ὄχλῳ δ' ἀμαθία πλέον κακόν.

Πόλεμος ἔνδοξος προτιμότερος ἀπὸ εἰρήνη γεμάτη αἶσχος.

Τοῦ Ἡροδότου: Κανένας πραγματικὰ δὲν εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾶ τὸν πόλεμο ἀντὶ τὴν εἰρήνη.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἡ εἰρήνη τρέφει καλὰ τὸ γεωργὸ ἀκόμα καὶ στὶς πέτρες.
Ἐνῶ ὁ πόλεμος κι ἂν γίνεται στὴν πεδιάδα εἶναι κακό.

Τοῦ Ἀριστοφάνη:

Εἰρήνη βαθύπλουτη, ἀλέτρι μὲ δύο βόδια!
Μακάρι νὰ μοῦ συμβεῖ νὰ σταματήσω τὸν πόλεμο,
καὶ διπλωμένος ἀπὸ τὸ σκάψιμο καὶ λουσμένος νὰ κατεβάσω
τὸ σῶσμα, φέρνοντας ψωμὶ σιταρένιο καὶ ραπάνι.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Σοφὴ ἡ ὀρθὴ σκέψη, γιατὶ τὰ πολλὰ χέρια νικᾶ,
ἐνῶ στὸν ὄχλο ἡ ἀμάθεια γίνεται πιὸ μεγάλο κακό.

ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄.
Περὶ ἐλπίδος.

Ματθ. 6, 26.– «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά».

Ρωμ. 8, 24-25.– «Ἐλπὶς βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, οὐκ ἐλπίζει. Εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι᾽ ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα».

Σοφία Σολ. 16, 29.– «Ἀχαρίστου ἐλπίς, ὡς χειμέριος πάχνη τακήσεται, καὶ ρυήσεται ὡς ὕδωρ ἄχρηστον».

Σοφία Σολ. 5, 14.– «Ἐλπὶς ἀσεβοῦς, ὡς φερόμενος χνοῦς ὑπὸ ἀνέμου, καὶ ὡς καπνὸς ὑπὸ ἀνέμου διαλυθείς, καὶ ὡς μνεία καταλύτου μονοημέρου διωδεύθη».

Σοφία Σειρὰχ 2, 10.– «Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατῃσχύνθη, ἢ τίς ἐνέμεινεν ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν;».

Βασιλείου.– Ὁ ἐπ᾽ ἄνθρωπον ἐλπίζων, ἢ ἐπ᾽ ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οὐ δύναται εἰπεῖν, «Ἐπὶ σέ, Κύριε, ἤλπισα». Παράγγελμα γάρ ἐστι μὴ ἐλπίζειν ἐπ᾽ ἄρχοντας.

Ἐπαινῶ τὸν εἰπόντα, τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγορούντων ἐνύπνια.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ὅταν μεγάλα ἐλπίσαντες ἀθρόως τοῖς ἐλπισθεῖσιν ἐντύχωμεν, ἐλάττω τῆς δόξης ὁρᾶται τὰ φαινόμενα.

ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄.
Γιὰ τὴν ἐλπίδα.

Ματθ. 6, 26: «Κοιτάξετε τὰ πουλιὰ στὸν οὐρανό· δὲν σπέρνουν οὔτε θερίζουν, οὔτε συγκεντρώνουν σὲ ἀποθῆκες, κι ὅμως ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος τὰ τρέφει».

Ρωμ. 8, 24-25: «Ἡ ἐλπίδα ποὺ βλέπεται δὲν εἶναι ἐλπίδα· γιατὶ ὅ,τι βλέπει κανεὶς δὲν τὸ ἐλπίζει. Ἂν λοιπὸν κάτι ποὺ δὲν τὸ βλέπομε τὸ ἐλπίζομε, τότε τὸ περιμένομε μὲ ὑπομονή».

Σοφία Σολ. 16, 29: «Ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀχάριστου θὰ λειώσει σὰν πάχνι χειμερινὴ καὶ θὰ κυλήσει σὰν ἄχρηστο νερό».

Σοφία Σολ. 5, 14: «Ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀσεβοῦς πέρασε σὰν σκόνη ποὺ μετακινεῖ ὁ ἄνεμος καὶ σὰν καπνὸς ποὺ διαλύει ὁ ἄνεμος καὶ σὰν ἀνάμνηση πελάτη ποὺ φιλοξενήθηκε μιὰ μέρα».

Σοφία Σειρὰχ 2, 10: «Στρέψτε τὸ βλέμμα σας στὶς παλαιὲς γενεὲς καὶ δεῖτε, ποιὸς ἔλπισε στὸν Κύριο καὶ ἀπογοητεύθηκε, ἢ ποιὸς παρέμεινε κολλημένος στὸ φόβο τοῦ Κυρίου καὶ περιφρονήθηκε ἀπὸ αὐτόν;

Τοῦ Βασιλείου: Ὅποιος ἐλπίζει σὲ ἄνθρωπο, ἢ παραπλανᾶται πιστεύοντας σὲ κάτι ἄλλο τῆς ζωῆς, δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ, «Σ' ἐσένα, Κύριε, ἔλπισα»[34]. Γιατὶ ἡ παραγγελία του εἶναι, νὰ μὴν ἐλπίζομε σὲ ἄρχοντες[36].

Ἐπαινῶ ἐκεῖνον ποὺ εἶπε, ὅτι οἱ ἐλπίδες εἶναι ὄνειρα ἐκείνων ποὺ δὲν κοιμοῦνται.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅταν ἐλπίσομε μεγάλα πράγματα καὶ ξαφνικὰ ἐπιτύχομε ὅσα ἐλπίσαμε, τότε τὰ βλέπομε κατώτερα ἀπὸ ὅ,τι τὰ νομίζαμε.

35. Ψαλμ. 30, 2.
36. Ψαλμ. 145, 3.

Μὴ σφόδρα θαρρεῖν, μηδ' ἀπελπίζειν ἄγαν.

Τὸ μὲν γὰρ ἐκλύει, τὸ δὲ ἀνατρέπει.

Ἃ γάρ τις ὡς πεισόμενος δέδοικε, ταῦτα πέπονθε κἂν μὴ πάθῃ.

Πολλοῖς πρὸς ὅρμοις εὐπλοοῦν ἔδυ σκάφος.

Πολλοὶ προσωρμίσθησαν ἐκ τρικυμίας.

Μήτε ἀθυμῶν ἀπελπίσῃς εὐημερίαν, μήτε καλῶς πράττων ἀθυμίαν.

Ἕν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι τὸ μόνιμον, ἡ πρὸς Θεὸν ἐλπίς· τὰ δὲ ἄλλα πάντα, οὐχί ἐστι τῇ φύσει, ἀλλὰ νομίζεται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ἀμήχανον τοῦ τέλους ἐκπεσεῖν, τὸν ὅλῃ διανοίᾳ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐλπίζοντα, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα.

Γρηγορίου Νύσσης.– Τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν ἡ θλῖψις ἄνθος ἐστί. Διὰ οὖν τὸν καρπόν, καὶ τὸ ἄνθος δρεψώμεθα.

Νείλου.– Τὸ ἀπροσδόκητον κακὸν θορυβεῖ πάντως ἐπελθόν, τὸ δὲ προδοκηθέν, εὐτρεπῆ πρὸς τὴν πεῖραν εὑρὸν τὸν λογισμόν, κουφότερον ποιεῖ τὸ δεινόν.

Προκοπίου σοφιστοῦ.– Τὸ ἐλπισθὲν ἀγαθὸν εἰς τοὐναντίον περιπεσόν, ἀπαραμύθητον ἔχει τὸ πάθος.

Πλουτάρχου.– Οὔτε ναῦν ἐξ ἑνὸς ἀγκυρίου, οὔτε βίον ἐκ μιᾶς ἐλπίδος ὁρμιστέον.

Στάσιμοί εἰσιν αἱ τῶν πεπαιδευμένων ἐλπίδες, ὡς ἐν λιμένι τῷ λογισμῷ ὁρμοῦσαι.

Αἱ μὲν τῆς ἀρετῆς ἐλπίδες ἴδιαί εἰσι τῆς ψυχῆς, αἱ δὲ τῆς κακίας νόθοι.

Ταυτόν ἐστιν ἐξ ἀσθενοῦς ἀγκυρίου σκάφος ὁρμεῖν, καὶ ἐκ φαύλης γνώμης ἐλπίδα.

Σωκράτους.– Αἱ πονηραὶ ἐλπίδες, ὥσπερ οἱ κακοὶ ὁδηγοί, ἐπὶ ἁμαρτήματα ἄγουσιν.

Οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, οὔτε ἐλπὶς ἀγαθὴ χωρὶς πόνου γεννᾷ τι χρήσιμον.

Οὔτε ὑπερβολικὸ θάρρος νὰ 'χεις οὔτε ν' ἀπελπίζεσαι πολύ.

Γιατὶ τὸ ἕνα σὲ παραλύει, ἐνῶ τὸ ἄλλο σὲ ἀνατρέπει.

Αὐτὰ ποὺ φοβᾶται κανεὶς ὅτι θὰ πάθει, αὐτὰ τὰ ἔπαθε ἤδη ἀκόμα κι ἂν δὲν τὰ πάθει.

Βούλιαξε καλοτάξιδο τὸ σκάφος σὲ πολλὰ λιμάνια δένοντας.

Ἐνῶ πολλοὶ προσάραξαν σὲ λιμάνι μετὰ ἀπὸ τρικυμία.

Οὔτε στὴν λύπη σου νὰ χάσεις τὴν ἐλπίδα σου γιὰ εὐτυχία, οὔτε στὴν εὐτυχία σου νὰ μὴ περιμένεις κάποια λύπη.

Μέσα στὰ ὄντα ἕνα πράγμα εἶναι μόνιμο, ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό· ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα δὲν ὑπάρχουν ἀπὸ τὴ φύση τους, ἀλλὰ νομίζομε ὅτι ὑπάρχουν.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Εἶναι ἀδύνατο ν' ἀπατηθεῖ ὡς πρὸς τὸ τέλος, ὅποιος μὲ ὅλη τὴν ψυχή του ἐλπίζει στὸν Θεὸ καὶ τοῦ προσφέρει ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτόν.

Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ θλίψη εἶναι τὸ ἄνθος τῶν ἀγαθῶν ποὺ προσδοκοῦμε. Γιὰ χάρη τοῦ καρποῦ λοιπὸν ἂς κόψομε καὶ τὸ ἄνθος.

Τοῦ Νείλου: Τὸ ἀπροσδόκητο κακὸ μᾶς θορυβεῖ ὁπωσδήποτε ὅταν ἔρθει, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ περιμέναμε, βρίσκοντας τὸ νοῦ μας προετοιμασμένο νὰ τὸ ἀντιμετωπίσει, κάνει τὴ συμφορὰ ἐλαφρότερη.

Τοῦ σοφιστὴ Προκοπίου: Ὅταν τὸ ἀγαθὸ ποὺ ἐλπίσαμε μεταπέσει στὸ ἀντίθετο, γίνεται πάθημα χωρὶς παρηγοριά.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οὔτε τὸ πλοῖο νὰ τὸ στηρίζομε σὲ μιὰ ἄγκυρα, οὔτε τὴ ζωή μας σὲ μιὰ ἐλπίδα.

Οἱ ἐλπίδες τῶν παιδευμένων εἶναι σταθερές, ἐπειδὴ εἶναι προσορμισμένες, σὰν σὲ λιμάνι, στὸ λογισμό.

Οἱ ἐλπίδες τῆς ἀρετῆς εἶναι γεννήματα φυσικὰ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τῆς κακίας εἶναι νόθες.

Εἶναι τὸ ἴδιο ν' ἀγκυροβολεῖ τὸ σκάφος μὲ ἀσθενῆ ἄγκυρα, καὶ ἡ ἐλπίδα μὲ φαύλη γνώμη.

Τοῦ Σωκράτη: Οἱ πονηρὲς ἐλπίδες, ὅπως ἀκριβῶς οἱ κακοὶ ὁδηγοί, ὁδηγοῦν σὲ ἁμαρτίες.

Οὔτε γυναίκα χωρὶς ἄνδρα, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἐλπίδα γεννᾶ κάτι χρήσιμο χωρὶς πόνο.

Λευκίππου.– Τὰ γὰρ ἡδέα, κἂν μὴ παρῇ, τέρπει ταῖς ἐλπίσιν.

Τὸ γὰρ ἀπελπισθὲν ἅπαξ ἐξῄρηται τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ μηδαμόθεν ἔτι προσδοκώμενον, ἀπαλλαγὴν παρασκευάζει τοῖς κάμνουσιν.

Χαρικλείας.– Ἡ γὰρ εἰς τὸ μήπω λεχθὲν ἔπειξις τοῦ λόγου, τὸ ὁλόκληρον τῶν ἤδη λεχθέντων παραιρεῖται.

Λευκίππου.– Ὁ μὲν γὰρ τοῦ κινδύνου φόβος ἐθορύβει τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας, ἡ δὲ ἐλπὶς τοῦ τυχεῖν, ἐκάλυπτεν ἡδονῇ τὸν φόβον· οὕτω καὶ ἐλπίζον ἐφοβεῖτο, καὶ ἔχαιρε τὸ λυπούμενον.

Τοῦ Λευκίππου: Τὰ εὐχάριστα ἀκόμα κι ἂν δὲν τὰ ἔχομε μᾶς τέρπουν μὲ τὴν ἐλπίδα.

Γιὰ ὅ,τι χάσαμε τὴν ἐλπίδα, μιὰ γιὰ πάντα ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὴν ψυχή· κι ἐκεῖνο ποὺ δὲν τὸ περιμένομε πιὰ ἀπὸ πουθενά, ἐλευθερώνει αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν περιμένοντάς το.

Τῆς Χαρικλείας: Ἡ σπουδὴ τοῦ λόγου γιὰ κάτι ποὺ δὲν εἰπώθηκε, καταστρέφει τὴν πληρότητα ὅσων εἰπώθηκαν ἤδη.

Τοῦ Λευκίππου: Ὁ φόβος τοῦ κινδύνου θορυβοῦσε τὶς ἐλπίδες τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας κάλυπτε τὸ φόβο μὲ ἡδονή. Ἔτσι καὶ γι' αὐτὸ ποὺ ἔλπιζε φοβόταν, καὶ χαιρόταν γι' αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο φοβόταν.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄.
Περὶ γυναικῶν.

Ἰω. 4, 26-27.– «Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι. Καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει».

Τιμ. Α΄2, 11-12.– «Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ· γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός».

Παροιμ. 5, 3.– «Μὴ πρόσεχε φαύλῃ γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἣ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σοι φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὑρήσεις».

Παροιμ. 25, 20.– «Ὥσπερ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως ἄνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ κακοποιός».

Παροιμ. 21, 19.– «Κρεῖσσον οἰκεῖν ἐν ἐρήμῳ, ἢ μετὰ γυναικὸς μαχίμου καὶ γλωσσώδους καὶ ὀργίλου».

Σοφία Σειρὰχ 25, 16.– «Συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐδόκησαι, ἢ συνοικῆσαι μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς».

Βασιλείου.– Αἱ πονηραὶ τῶν γυναικῶν διαθέσεις τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς τῶν συνοικούντων καταβαπτίζουσιν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Αἱ τῶν γυναικῶν ἀφρονέσταται, ἀποροῦσαι κάλλους οἰκείου, πρὸς τὰ χρώματα φεύγουσι, καὶ εἰσίν, ὡς ἂν εἴποιμι, κοσμίως θεατριζόμεναι, δι' εὐσχημοσύνην ἀσχήμονες, καὶ δι' αἶσχος αἰσχρότεροι.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ ἔχων γυναῖκα πονηράν, γινωσκέτω ὅτι ἤδη τοὺς μισθοὺς τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ ἐκομίσατο.

Δεινὸν πενιχροτέραν λαβεῖν γυναῖκα, δεινὸν εὐπορωτέραν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν ἔβλαψε, τὸ δὲ εἰς αὐθεντίαν καὶ ἐλευθερίαν τὸν ἄνδρα.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄.
Γιὰ τὶς γυναῖκες.

Ἰω. 4, 26-27: «Τῆς λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ποὺ σοῦ μιλῶ εἶμαι. Καὶ ἐνῶ συνέβαινε αὐτὸ ἦρθαν οἱ μαθητές του καὶ θαύμασαν ποὺ μιλοῦσε μὲ γυναίκα».

Τιμ. Α' 2, 11-12: «Ἡ γυναίκα κατὰ τὴ σύναξη πρέπει ν' ἀκούει σιωπηλὴ καὶ μὲ πλήρη ὑποταγή. Στὴ γυναίκα δὲν ἐπιτρέπω νὰ διδάσκει οὔτε νὰ εἶναι ἡ ἀφέντρα τοῦ ἄνδρα».

Παροιμ. 5, 3: «Μὴν προσέχεις τὴ φαύλη γυναίκα· γιατὶ σταλάζει μέλι ἀπὸ χείλη τῆς πόρνης, ποὺ πρόσκαιρα γλυκαίνει τὸ λαρύγγι σου, ἀργότερα ὅμως θὰ τὸ βρεῖς πιὸ πικρὸ ἀπὸ τὴ χολή».

Παροιμ. 25, 20: « Ὅπως ἀκριβῶς ἐνεργεῖ τὸ σκουλήκι στὸ ξύλο, ἔτσι ἐνεργώντας καταστρέφει τὸν ἄνδρα γυναίκα κακή».

Παροιμ. 21, 19: «Καλύτερα νὰ κατοικεῖς στὴν ἔρημο, παρὰ μὲ μιὰ γυναίκα ἐριστικὴ καὶ γλωσσοῦ καὶ γεμάτη ὀργή».

Σοφία Σειρὰχ 25, 16: «Νὰ δεχθεῖς νὰ κατοικήσεις καλύτερα μαζὶ μὲ λεοντάρι καὶ δράκοντα, παρὰ μὲ πονηρὴ γυναίκα».

Τοῦ Βασιλείου: Οἱ πονηρὲς διαθέσεις τῶν γυναικῶν ὁδηγοῦν στὸ βυθὸ τὶς ἀσθενεῖς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ κατοικοῦν μαζί τους.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οἱ πιὸ ἀνόητες γυναῖκες ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ὀμορφιὰ δική τους καταφεύγουν στὰ χρώματα. Καὶ ἔτσι, θὰ μποροῦσα νὰ πῶ, μὲ τὸ κόσμιο τάχα πρόσωπο καταντοῦν θεατρίνες, καὶ γίνονται γιὰ χάρη τῆς ὀμορφιᾶς ἄσχημες καὶ γιὰ τὴν ἀσχήμια τους ἀσχημότερες.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος ἔχει γυναίκα πονηρή, νὰ γνωρίζει ὅτι ἤδη ἔχει λάβει τοὺς μισθοὺς τῶν ἀνομιῶν του.

Εἶναι φοβερὸ νὰ πάρεις γυναίκα φτωχότερή σου, φοβερὸ ὅμως καὶ πλουσιότερή σου. Γιατὶ τὸ ἕνα βλάπτει τὸν ἄνδρα στὴν περιουσία, ἐνῶ τὸ ἄλλο στὴν κυριότητα καὶ τὴν ἐλευθερία.

Κλήμεντος.– Ἀνύποπτον εἰς διαβολὴν δείκνυσι γυναῖκα, τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι, μηδὲ μὴν κοσμεῖσθαι παρὰ τοῦ πρέποντος.

Σέξτου.– Ἐπὶ γυναικὶ πονηρᾷ καλὸν σφραγίς.

Δημοκρίτου.– Ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἂν εἴη ἔσχατα.

Σόλωνος.– Σόλων ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Εἰ γήμῃ, ἔφη· Ἐὰν μὲν αἰσχρὰν γήμῃς, ἕξεις ποινήν, εἰ δ' ὡραίαν, ἕξεις κοινήν.

Διογένους.– Κοινολογουμένας γυναῖκας θεασάμενος, ἔφη· Ἀσπὶς παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.

Πουλχερίας.– Αὕτη ἐρωτηθεῖσα ὑπό τινος ἐν συνόδῳ πλειόνων γυναικῶν, Διατί μόνη τῶν ἄλλων γυναικῶν οὐ φορεῖ κόσμον, ἔφη· Αὐτάρκης κόσμος ἐστὶ γυναικὶ ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή.

Πυθαγόρου.– Τὸ εἰς πῦρ καὶ εἰς γυναῖκα ἐμπεσεῖν, ἴσον ὑπάρχει.

Σεκούνδου.– Σεκοῦνδος ὁ σοφὸς ἐρωτηθείς, Τί ἐστι γυνή; εἶπεν· Ἀνδρὸς ναυάγιον, οἴκου ζάλη, ἀμεριμνίας ἐμπόδιον, βίου ἅλωσις, καθημερινὴ ζημία, αὐθαίρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος, συνεσθιόμενον θηρίον, συγκαθημένη μέριμνα, συμπλεκομένη λέαινα, κεκοσμημένη σκύλλα, ζῶον πονηρόν, ἀναγκαῖον κακόν.

Ὁ αὐτὸς ἔφη· Τριῶν κακῶν τέτευγμαι· γραμματικῆς, πενίης, καὶ οὐλομένης γυναικὸς ἐκφυγεῖν οὐκ ἴσχυσα.

Φιλοξένου.– Φιλόξενος ὁ ποιητής, εἰπόντος τινός, Διατί Σοφοκλῆς χρηστὰς παρεισάγει τὰς γυναῖκας, αὐτὸς δὲ φαύλας; εἶπεν· Ὅτι Σοφοκλῆς μὲν οἵας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει, ἐγὼ δὲ οἷαί εἰσιν.

Τοῦ Κλήμεντα: Δείχνει γυναίκα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὑποψία γιὰ διαβολὴ τὸ νὰ μὴν καλλωπίζεται οὔτε νὰ φοράει κοσμήματα πέρα ἀπὸ τὸ πρέπον.

Τοῦ Σέξτου: Γιὰ πονηρὴ γυναίκα εἶναι καλὸ ἡ σφραγίδα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὸ νὰ ἐξουσιάζεται κανεὶς ἀπὸ γυναίκα θὰ ἦταν ἡ χειρότερη ὕβρη.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλων ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον ἂν θὰ παντρευτεῖ, εἶπε· Ἂν πάρεις ἄσχημη, θὰ ἔχεις ποινή, ἂν πάρεις ὡραία, θὰ εἶναι κοινή.

Τοῦ Διογένη: Βλέποντας γυναῖκες νὰ συνομιλοῦν εἶπε· Ἡ ἀσπίδα δανείζεται ἀπὸ τὴν ἔχιδνα δηλητήριο.

Τῆς Πουλχερίας: Ὅταν τὴ ρώτησε κάποιος σὲ συγκέντρωση πολλῶν γυναικῶν, Γιατί μόνη αὐτὴ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες δὲν φοράει κοσμήματα, εἶπε· Ἐπαρκὴς στολισμὸς γιὰ μιὰ γυναίκα εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ ἄνδρα της.

Τοῦ Πυθαγόρα: Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα νὰ πέσεις στὴ φωτιὰ καὶ στὴ γυναίκα.

Τοῦ Σεκούνδου: Ἐρωτώμενος ὁ Σεκοῦνδος ὁ σοφός, τί εἶναι γυναίκα, εἶπε· Ναυάγιο τοῦ ἄνδρα, ἀνακατωσιά τοῦ σπιτιοῦ, ἐμπόδιο τῆς ἀμεριμνησίας, ἅλωση τῆς ζωῆς, καθημερινὴ ζημιά, ἑκούσια μάχη, πολυέξοδος πόλεμος, θηρίο ποὺ τρώγει μαζί σου, φροντίδα ποὺ κάθεται δίπλα σου, λέαινα ποὺ συμπλέκεται μαζί σου, στολισμένη σκύλλα, ζῶο πονηρό, ἀναγκαῖο κακό.

Ὁ ἴδιος εἶπε· Μοῦ ἔτυχαν τρία κακά· ἡ γραμματική, ἡ φτώχεια καὶ δὲν μπόρεσα νὰ ξεφύγω κι ἀπὸ ὀλέθρια γυναίκα.

Τοῦ Φιλοξένου: Ὁ Φιλόξενος ὁ ποιητής, ὅταν κάποιος τοῦ εἶπε, Γιατί ὁ Σοφοκλῆς παρουσιάζει στὰ δράματά του τὶς γυναῖκες καλές, ἐνῶ αὐτὸς κακές, εἶπε· Ὁ Σοφοκλῆς παρουσιάζει τὶς γυναῖκες ὅπως πρέπει νὰ εἶναι, ἐνῶ ἐγὼ ὅπως εἶναι.

ΛΟΓΟΣ Μ΄.

Περὶ ἀντιλογίας καὶ θρασύτητος καὶ ἔριδος.

Ματθ. 5, 38-39.– «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος; Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· Μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην».

Ρωμ. 9, 20-21.– «Ὦ ἄνθρωπε, μενοῦν γε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, Τί με ἐποίησας οὕτως; Ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι, ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;».

Παροιμ. 27, 17.– «Σίδηρος σίδηρον ὀξύνει, ἀνὴρ δὲ παροξύνει πρόσωπον ἑταίρου».

Παροιμ. 25, 23.– «Ἄνεμος Βορρᾶς ἐξεγείρει νέφη, πρόσωπον δὲ ἀναιδὲς γλῶσσαν ἐρεθίζει».

Σοφία Σειρὰχ 4, 29.– «Μὴ γίνου θρασὺς ἐν τῇ γλώσσῃ σου, καὶ νωθρὸς καὶ παρειμένος ἐν τοῖς ἔργοις σου».

Σοφία Σειρὰχ 22, 24.– «Πρὸ πυρὸς ἀτμὶς καμίνου καὶ καπνός· οὕτω πρὸ αἱμάτων λοιδορίαι».

Σοφία Σειρὰχ 23, 15.– «Ἄνθρωπος συνεθιζόμενος λόγοις ὀνειδισμοῦ, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ μὴ παιδευθῇ».

Σοφία Σειρὰχ 28, 11.– «Ἔρις κατασπευδομένη ἐκκαίει πῦρ, καὶ μάχη κατασπεύδουσα ἐκχέει αἷμα».

Βασιλείου.– Ἡ ἀντιλογία τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ ἀνυπότακτον δείκνυσι, κἂν ἐν σχήματι ταπεινώσεως γίνηται.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Φιλεῖ γὰρ τὰ γενναῖα φρονήματα πρὸς τὸ βίᾳ κρατοῦν αὐθαδίζεσθαι, καὶ καθάπερ φλὸξ ὑπ' ἀνέ-

ΛΟΓΟΣ Μ΄.
Γιὰ τὴν ἀντιλογία, τὴ θρασύτητα καὶ τὴν ἔριδα.

Ματθ. 5, 38-39: «Ἀκούσατε ὅτι ἔχει λαχθεῖ, Νὰ βγάζεις μάτι ἔναντι ματιοῦ καὶ δόντι ἔναντι δοντιοῦ. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω νὰ μὴν ἀντιστέκεσθε στὸν κακὸ ἄνθρωπο, ἀλλ᾽ ἂν κάποιος σὲ χτυπήσει στὸ δεξὶ μάγουλο, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο».

Ρωμ. 9, 20-21: «Λοιπόν, ἄνθρωπέ μου, ἐσὺ ποιὸς εἶσαι ποὺ ἀντιστέκεσαι στὸν Θεό; Μήπως θὰ πεῖ τὸ πλάσμα στὸν πλάστη του, Γιατί μ᾽ ἔκανες ἔτσι; Ἢ μήπως δὲν ἔχει ἐξουσία ὁ κεραμοπλάστης ἀπὸ τὴν ἴδια μάζα τοῦ πηλοῦ νὰ πλάσει ἕνα σκεῦος γιὰ πολύτιμη χρήση κι ἕνα ἄλλο γιὰ ταπεινὴ χρήση;».

Παροιμ. 27, 17: «Τὸ σίδερο ἀκονίζει τὸ σίδερο, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἐρεθίζει τὸ πρόσωπο τοῦ φίλου του».

Παροιμ. 25, 23: «Ὁ ἄνεμος βοριὰς σηκώνει τὰ σύννεφα, ἐνῶ ὄψη ἀναιδὴς ἐρεθίζει τὴ γλώσσα».

Σοφία Σειρὰχ 4, 29: «Μὴν παρουσιάζεσαι θρασὺς στὰ λόγια, καὶ νωθρὸς καὶ ἄπονος στὰ ἔργα σου».

Σοφία Σειρὰχ 22, 24: «Πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὸ καμίνι βγάζει ἀτμὸ καὶ καπνό· ἔτσι καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ χύνεται ἀκούγονται βρισιές».

Σοφία Σειρὰχ 23, 15: «Ἄνθρωπος ποὺ συνήθισε σὲ λόγια χλευαστικά, δὲν θὰ παι-δευτεῖ σὲ ὅλες τὶς ἡμέρες του».

Σοφία Σειρὰχ 28, 11: «Φιλονεικία ποὺ προχωρεῖ μὲ βιασύνη ἀνάβει φωτιά, καὶ διαμάχη ποὺ προχωρεῖ βιαστικὰ χύνει αἷμα».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ ἀντιλογία δείχνει χαρακτῆρα ἐγωιστικὸ καὶ ἀνυπότακτο, ἔστω κι ἂν ἐκδηλώνεται μὲ συμπεριφορὰ ταπείνωσης.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τὸ γενναῖο φρόνημα ἀγαπᾶ νὰ δείχνει αὐθάδεια σὲ ἐκείνους ποὺ κυβερνᾶ μὲ τὴ βία, καὶ ὅπως ἡ

μου ῥιπιζομένη, τοσούτῳ μᾶλλον ἀνάπτεσθαι, ὅσῳπερ ἂν σφοδρότερον καταπνέηται.

᾿Ιω. Χρυσοστόμου.– Μὴ πρὸς τοὺς παραινοῦντας σιγᾶν ἀντίτεινε, λέγων, Οὐκ ἀνέξομαι ἵνα μου καταγελάσας ὁ δεῖνα ἀπέλθῃ. Οὐ γὰρ δὴ τότε σου καταγελᾷ, ἀλλ' ὅταν ἐπεξέλθῃς. Εἰ δὲ καὶ τότε γελάσεται, ὡς ἀνόητος καὶ τοῦτο πείσεται. Σὺ δὲ μὴ ζήτει νικῶν τὴν παρὰ τῶν ἀνοήτων μαρτυρίαν, ἀλλ' ἀποχρώσας νόμιζε τὴν παρὰ τῶν συνετῶν. Μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνάβλεψον, κἀκεῖνός σε ἐπαινέσει· τὸν δὲ παρ' ἐκείνου θαυμαζόμενον, οὐ δεῖ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὴν ὅλως ἐπιζητεῖν.

Γρηγορίου Νύσσης.– Τὰ μὲν γὰρ λοιπὰ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ χρόνου καὶ πραγμάτων καὶ τῶν ἔξωθεν συνεργίας πρὸς τὸ γενέσθαι δέονται, ἡ δὲ τοῦ λόγου φύσις κατ' ἐξουσίαν ἔχει τὸ πλημμελεῖν.

Φίλωνος.– ᾿Αναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν, τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαθέτως.

᾿Αναιδὲς βλέμμα καὶ μετέωρος αὐχήν, καὶ συνεχὴς κίνησις ὀφρύων, καὶ βάδισμα σεσοβημένον, καὶ τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν φαύλων ἐρυθριᾶν, σημεῖα ψυχῆς ἐστιν αἰσχίστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκείων ὀνειδῶν τύπους ἐγγραφούσης τῷ φανερῷ σώματι.

Φιλιστίωνος:

῞Οστις γὰρ αὐτὸς αὐτὸν οὐκ αἰσχύνεται,
Συνειδὼς αὑτῷ φαῦλα διαπεπραγμένῳ,
Πῶς τόν γε μηδὲν εἰδότ' αἰσχυνθήσεται;

᾿Αριστοτέλους.– Τὸ μὴ αἰσχύνεσθαι κακὸν ὄντα, κακίας ὑπερβολή.

Σωκράτους.– Γλώσσῃ θρασείᾳ μὴ χρῆσθαι· πολλάκις γὰρ τὸ θράσος καὶ αὐτὴν διώλεσε τὴν κεφαλήν.

Εὐριπίδου.– Θράσει μὲν οὐδεὶς οὐδέπω, πόνῳ δὲ καὶ γενναιότητι καὶ ἐπιεικείᾳ ἀρετὴν ἐπεκτήσατο.

φλόγα πού τὴν ἀναρριπίζει ὁ ἄνεμος, τόσο περισσότερο ἀνάβει, ὅσο πιὸ πολὺ φυσάει τὸ φυσερό.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Μὴν ἀντιτείνεις σ' ἐκείνους πού σὲ προτρέπουν νὰ σιωπήσεις, λέγοντας, Δὲν θ' ἀνεχθῶ νὰ φύγει ὁ τάδε ἀφοῦ μὲ περιγελάσει. Γιατί βέβαια δὲν σὲ περιγελᾶ τότε, ἀλλ' ὅταν ἐπιτεθεῖς ἐναντίον του. Ἂν ὅμως σὲ περιγελάσει καὶ τότε, ὡς ἀνόητος θὰ τὸ πάθει κι αὐτό. Ἐσὺ ὅταν νικᾶς μὴ ζητᾶς τὴ μαρτυρία τῶν ἀνόητων, ἀλλὰ νὰ πιστεύεις ὅτι ἀρκεῖ ἡ μαρτυρία τῶν συνετῶν. Ἢ καλύτερα κοίταξε πρὸς τὸν Θεὸ κι ἐκεῖνος θὰ σὲ ἐπαινέσει. Κι ὅποιος κερδίζει τὸ θαυμασμὸ τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει καθόλου νὰ ἐπιζητεῖ τὴν τιμὴ τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἔχουν ἀνάγκη κι ἀπὸ τὸ χρόνο κι ἀπὸ τὰ πράγματα κι ἀπὸ τὴ συνεργασία τῶν ἐξωτερικῶν γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν, ἐνῶ ἡ φύση τοῦ λόγου ἔχει ὡς ἀποκλειστικὴ ἐξουσία τὸ νὰ σφάλλει.

Τοῦ Φίλωνα: Ἡ ἀδιαντροπιὰ εἶναι ἰδιότητα τοῦ φαύλου, ἡ ντροπὴ τοῦ σπουδαίου, ἐνῶ τὸ νὰ μὴν ντρέπεται οὔτε νὰ φέρεται ἀδιάντροπα εἶναι ἰδιότητα ἐκείνου πού δὲν καταλαβαίνει καὶ δὲν συνεννοεῖται.

Βλέμμα γεμάτο ἀναίδεια καὶ λαιμὸς ὑψωμένος καὶ ἀσταμάτητη κίνηση τῶν φριδιῶν καὶ βάδισμα ἀγέρωχο καὶ τὸ νὰ μὴν κοκκινίζει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ φαῦλα πού πράττει εἶναι σημάδια τῆς πιὸ αἰσχρῆς ψυχῆς, πού ἀποτυπώνει φανερὰ στὸ σῶμα τ' ἀφανῆ στίγματα τῶν ἀσχημιῶν της.

Τοῦ Φιλιστίωνα:

Ὅποιος δὲν ντρέπεται ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του,
ἐνῶ ἔχει συνείδηση ὅτι ἔπραξε φαῦλα,
πῶς θὰ ντραπεῖ ἐκεῖνον πού δὲν γνωρίζει τὰ φαῦλα του;

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Τὸ νὰ μὴν ντρέπεται κάποιος ἐνῶ εἶναι κακός, αὐτὸ εἶναι ὑπερβολὴ κακίας.

Τοῦ Σωκράτη: Μὴ χρησιμοποιεῖς γλώσσα θρασῆ, γιατί πολλὲς φορὲς τὸ θράσος καταστρέφει καὶ τὸ ἴδιο τὸ κεφάλι.

Τοῦ Εὐριπίδη: Κανένας ποτὲ δὲν ἀπόκτησε τὴν ἀρετὴ μὲ θράσος, ἀλλὰ μὲ πόνο καὶ γενναιότητα καὶ μετριοπάθεια.

Μενάνδρου.– Οὐκ ἔστιν ἀνοίας οὐδέν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τολμηρότερον.

Μουσωνίου.– Αἰδοῦς παρὰ πᾶσιν ἄξιος ἔσῃ, ἐὰν πρῶτον ἄρξῃ σαυτὸν αἰδεῖσθαι.

Θεοφράστου.– Αἰδοῦ σεαυτόν, καὶ ἄλλον οὐκ αἰσχυνθήσῃ.

Κάτωνος.– Ὁ αὐτὸς ἰδὼν μειράκιον ἐρυθριάσαν, ἔφη· Θάρρει· τοιοῦτον γὰρ ἔχει ἡ ἀρετὴ τὸ χρῶμα.

Μάλιστα νόμιζε δεῖν ἕκαστον αἰδεῖσθαι ἑαυτόν· μηδένα γὰρ ἑαυτοῦ μηδέποτε χωρὶς εἶναι.

Τοῦ Μενάνδρου: Δὲν ὑπάρχει, κατὰ τὴ γνώμη μου, τίποτε πιὸ τολμηρὸ ἀπὸ τὴν ἀνοησία.

Τοῦ Μουσωνίου: Θὰ σὲ σέβονται ὅλοι ἂν πρῶτος ἀρχίσεις νὰ σέβεσαι τὸν ἑαυτό σου.

Τοῦ Θεοφράστου: Νὰ σέβεσαι τὸν ἑαυτό σου καὶ δὲν θὰ ντραπεῖς κανένα ἄλλον.

Τοῦ Κάτωνα: Αὐτὸς βλεποντας ἕνα παιδὶ ποὺ κοκκίνησε, εἶπε· Μπράβο, γιατὶ αὐτὸ τὸ χρῶμα ἔχει ἡ ἀρετή.

Νὰ πιστεύεις μὲ βεβαιότητα, ὅτι πρέπει ὁ καθένας νὰ σέβεται τὸν ἑαυτό του· γιατὶ ποτὲ κανεὶς δὲν εἶναι χωρὶς τὸν ἑαυτό του.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄.

Περὶ γήρως καὶ νεότητος.

Ἰω. 21, 18.– «Ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες ἑαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες, ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις».

Ἑβρ. 12, 12-13.– «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ παρελελυμένα γόνατα ἀναρθώσατε, καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν».

Σοφία Σειρὰχ 16, 17.– «Μῆκος βίου, ὁδοὶ δικαιοσύνης».

Σοφία Σειρὰχ 6, 34.– «Ἐν πλήθει πρεσβυτέρων στῆθι, καὶ εἴ τις σοφός, προσκολλήθητι αὐτῷ».

Σοφία Σειρὰχ 8, 6.– «Μὴ ἀτιμάσῃς ἄνδρα ἐν γήρει αὐτοῦ· καὶ γὰρ καὶ ἐξ ἡμῶν γηράσκουσιν».

Σοφία Σειρὰχ 25, 4.– «Ὡς ὡραῖον πολιαῖς κρίσις, καὶ πρεσβυτέροις ἐπιγνῶναι βουλήν».

Σοφία Σειρὰχ 25, 5.– «Ὡς ὡραία γερόντων σοφία, καὶ δεδοξασμένοις διανοήματα βουλῆς».

Σοφία Σειρὰχ 25, 2.– «Ἐμίσησεν ἡ ψυχή μου γέροντα μοιχόν, ἐλαττούμενον συνέσει».

Βασιλείου.– Πλέον τῷ ὄντι τῆς ἐν θριξὶ λευκότητος εἰς πρεσβυτέρου σύστασιν, τὸ ἐν φρονήσει πρεσβυτερικόν.

Διαφέρει τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν οὐδέν, ὁ ἐν ταῖς φρεσὶ νηπιάζων.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Αἰσχρὸν τὴν μὲν ἡλικίαν παρακμάσαι, μὴ παρακμάσαι δὲ τὴν ἀσέλγειαν.

Παιδεύεταί τι καὶ πολιά, καὶ οὐ πάντῃ τὸ γῆρας, ὡς ἔοικεν, εἰς σύνεσιν ἀξιόπιστον.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄.
Γιὰ τὰ γηρατειὰ καὶ τὴ νεότητα.

Ἰω. 21, 18: «Ὅταν ἤσουν νεώτερος ἔδενες στὴ μέση τὴ ζώνη σου καὶ πήγαινες ὅπου ἤθελες, ὅταν ὅμως γεράσεις θ' ἁπλώσεις τὰ χέρια σου καὶ θὰ σὲ ζώσει ἄλλος καὶ θὰ σὲ πάει ἐκεῖ ὅπου ἐσὺ δὲν θέλεις».

Ἑβρ. 12, 12-13: «Γι' αὐτὸ λοιπὸν σηκῶστε τὰ κουρασμένα χέρια σας καὶ στηλῶστε τὰ παράλυτα γόνατά σας, καὶ χαράξετε ἴσια πορεία γιὰ τὰ πόδια σας».

Σοφία Σειρὰχ 16, 17: «Τὸ μάκρος τῆς ζωῆς βαδίζει τοὺς δρόμους τῆς δικαιοσύνης».

Σοφ. Σειρὰχ 6, 34: «Στάσου ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν γερόντων καὶ προσκολλήσου σ' ὅποιον εἶναι σοφός».

Σοφία Σειρὰχ 8, 6: «Μὴν περιφρονήσεις ἄνθρωπο στὰ γηρατειά του, γιατὶ γεράζουν κι ἀπὸ ἐμᾶς».

Σοφία Σειρὰχ 25, 4: «Πολὺ ὡραῖο πράγμα στ' ἄσπρα μαλλιὰ εἶναι ἡ κρίση, καὶ οἱ γέροντες νὰ ξέρουν νὰ σκέπτονται».

Σοφία Σειρὰχ 25, 5: Εἶναι πολὺ ὡραία ἡ σοφία τῶν γερόντων καὶ σ' ἀνθρώπους ποὺ δοξάστηκαν ἡ καρποὶ τῆς σκέψης τους».

Σοφία Σειρὰχ 25, 2: «Μίσησε ἡ ψυχή μου γέροντα μοιχό, ποὺ τοῦ λείπει ἡ σύνεση».

Τοῦ Βασιλείου: Πραγματικά, περισσότερο ἀπὸ τὰ λευκὰ μαλλιὰ γιὰ τὴ σύσταση ἑνὸς γέροντα εἶναι ἡ γεροντικὴ σύνεση.

Ὅποιος ἔχει νηπιακὴ φρόνηση δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ νήπιο στὴν ἡλικία.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι ντροπὴ νὰ παρακμάσει κανεὶς στὴν ἡλικία, ἀλλὰ νὰ μὴν παρακμάσει στὴν ἀσέλγεια.

Διδάσκονται κάτι καὶ τ' ἄσπρα μαλλιὰ καί, ὅπως φαίνεται, τὰ γηρατειὰ δὲν ἔχουν πάντοτε ἀξιόπιστη γνώση.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Πολιὰ οὐ τρίχες λευκαί, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρεταί.

Μὴ τὸν νέον διάβαλλε, μηδὲ τὸν γεγηρακότα ἐπαίνει· οὔτε γὰρ ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς ἡλικίας ἀρετὴ καὶ κακία, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γνώμης.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ἐπὶ παντὸς ὡς ἐπὶ πολὺ πράγματος ἐπισφαλὴς σύμβουλος ἡ νεότης, καὶ οὐκ ἄν τις ῥαδίως κατώρθωσέ τι τῶν σπουδῆς ἀξίων, ᾧ μὴ καὶ πολιὰ συμπαρελήφθη πρὸς κοινωνίαν τοῦ σκέμματος.

Φίλωνος.– Ὁ ἀληθείᾳ πρεσβύτερος οὐκ ἐν μήκει χρόνου, ἀλλ' ἐπαινετῷ καὶ τελείῳ βίῳ θεωρεῖται.

Εὐαγρίου.– Τὸ ἔντιμον ἐν γήρᾳ εἶναι, ἀπόδειξις τοῦ φιλόπονον πρὸς γήρως γεγονέναι· τὸ δὲ σπουδαῖον ἐν νέῳ, ἐχέγγυον τοῦ ἔντιμον ἐν γήρᾳ ἔσεσθαι.

Ἀνθεῖ πρὸς ἐπιστήμην ψυχή, ὁπότε αἱ τοῦ σώματος ἀκμαὶ χρόνου μήκει περαίνονται.

Νείλου.– Θρὶξ λελευκαμένη, τὴν ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς ἀποδημίαν βοᾷ καὶ διαμαρτύρεται.

Πλουτάρχου.– Ὁ μὲν χειμὼν σκέπης, τὸ δὲ γῆρας ἀλυπίας δεῖται.

Πλουτάρχου.– Ἡδύ ἐστιν φίλῳ σπουδαίῳ οὕτω καὶ λόγῳ καλῷ συγγηράσκειν.

Παρεκελεύετο τοῖς νέοις τρία ταῦτα ἔχειν, ἐπὶ μὲν τῆς γνώμης σωφροσύνην, ἐπὶ δὲ τῆς γλώττης σιγήν, ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου αἰδῶ.

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου.– Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος τῆς ἡλικίας ἔφη, τὸ μὲν ἀκμάζον ἔαρ εἶναι, θέρος δὲ καὶ μετόπωρον τὸ μετὰ τὴν ἀκμήν, χειμῶνα δὲ τὸ γῆρας.

Σόλωνος.– Γῆρας, ἔλεγεν, ὅρμον εἶναι κακόν· εἰς αὐτὸ γὰρ πάντα καταφεύγει.

Διογένους.– Ἐρομένου τινὸς αὐτόν, Τί νομίζεις τὸ γῆρας; ἀπεκρίνατο· Τοῦ ζῆν χειμῶνα.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Αὐτὸ ποὺ λέμε πολιὰ δὲν εἶναι τ' ἄσπρα μαλλιά, ἀλλὰ οἱ ἀρετὲς τῆς ψυχῆς.

Μὴν κατηγορεῖς τὸ νέο οὔτε νὰ ἐπαινεῖς ἐκεῖνον ποὺ γέρασε· γιατὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δὲν βρίσκοται στὴ διαφορὰ ἡλικίας, ἀλλὰ στὴ διαφορὰ τῆς γνώμης.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Σὲ κάθε περίπτωση τὶς περισσότερες φορὲς ἡ νεότητα εἶναι σφαλερὴ σύμβουλος, καὶ κανένας δὲν κατόρθωσε τίποτε ἀπὸ τὰ ἄξια τῶν ἐπιδιώξεών μας, ἂν δὲν συμπαρέλαβε καὶ τὰ ἄσπρα μαλλιὰ κοινωνὸ τῆς σκέψης του.

Τοῦ Φίλωνα: Ἀληθινὰ ἡλικιωμένο δὲν θεωροῦμε ἐκεῖνον ποὺ τὸν συνοδεύει μάκρος τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐκεῖνον ποὺ διακρίνεται γιὰ ἐπαινετὸ καὶ τέλειο βίο.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὸ νὰ εἶναι κάποιος ἔντιμος στὰ γηρατειά του, εἶ-ναι ἀπόδειξη ὅτι ὑπῆρξε φιλόπονος πρὶν ἀπὸ τὰ γηρατειά του· ἐνῶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σπουδαῖος ὅταν εἶναι νέος, εἶναι ἡ ἐγγύηση ὅτι θὰ γίνει ἔντιμος στὰ γηρατειά.

Ἀνθεῖ ἡ ψυχὴ γιὰ ἐπιστήμη ὅταν σταματοῦν οἱ ὁρμὲς τοῦ σώματος ἀπὸ τὸ μάκρος τοῦ καιροῦ.

Τοῦ Νείλου: Τὰ μαλλιὰ ποὺ ἔγιναν λευκὰ φωνάζουν καὶ μαρτυροῦν γιὰ τὴν ἀποδημία τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἐδῶ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τὸ κρύο καὶ ἡ βροχὴ χρειάζονται σκέπη, ἐνῶ τὰ γηρατειὰ νὰ μὴ ὑπάρχει λύπη.

Τοῦ Πλουτάρχου (ἢ τοῦ Σωκράτη): Εἶναι πολὺ εὐχάριστο νὰ γερνᾶς μαζί, ὅπως μ' ἕνα ἐξαίρετο φίλο, ἔτσι καὶ μὲ λόγο καλὸ καὶ παιδεία.

Συμβούλευε τοὺς νέους νὰ ἔχουν τὰ τρία αὐτά· στὴ γνώμη φρόνηση, στὴ γλώσσα τους σιγή, καὶ στὸ πρόσωπο ντροπή.

Ἀπὸ τὰ τοῦ Φαβωρίνου: Ὁ Ἐρατοσθένης ἀπὸ τὴν Κυρήνη εἶπε· Ἡ ἀκμὴ τῆς ἡλικίας εἶναι ἄνοιξη· τὸ μετὰ τὴν ἀκμὴ διάστημα εἶναι θέρος καὶ φθινόπωρο, ἐνῶ τὰ γηρατειὰ εἶναι χειμώνας.

Τοῦ Σόλωνα: Τὰ γηρατειά, ἔλεγε, εἶναι λιμάνι κακό· γιατὶ σ' αὐτὸ καταφεύγουν ὅλα.

Τοῦ Διογένη (ἢ Σόλωνα): Ὅταν τὸ ρώτησε κάποιος, Τί θεωρεῖς τὰ γηρατειά; εἶπε· Τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς τὸ χειμώνα.

Διογένους.– Ἰδὼν δὲ γραῦν καλλωπιζομένην, εἶπεν· Εἰ μὲν πρὸς τοὺς ζῶντας, πεπλάνησαι, εἰ δὲ πρὸς τοὺς νέκρους, μὴ βράδυνε.

Ἀλεξάνδρου.– Ἀλέξανδρος ἰδών τινα τῶν γερόντων βαπτόμενον τὰς τρίχας, εἶπε· Μὴ τὰς τρίχας βάπτου, ἀλλὰ τὰ γόνατα.

[Γ]Ὀργίας ἐρωτηθείς, ποίᾳ διαίτῃ χρώμενος εἰς μακρὸν γῆρας ἦλθες; Οὐδὲν οὐδέποτε, ἔφη, πρὸς ἡδονὴν οὔτε φαγών, οὔτε δράσας.

Προκοπίου.– Βίου μῆκος προσδοκηθὲν μέν, πολύ, παραδραμὸν δέ, πέφυκεν ὀνείρου καὶ σκιᾶς ἀμυδρότερον εἶναι.

Φιλήμονος:

Σύρα, Σύρα, τί ἐστι; πῶς ἡμῖν ἔχεις;
Μηδέποτ' ἐρώτα τοῦτ' ἐπὰν γέροντ' ἴδῃς,
Ἢ γραῦν τινα· ἴσθι δ' εὐθὺς ὅτι κακῶς ἔχει.

Ἡρώδου:

Ἐπὴν τὸν ἑξηκοστὸν ἥλιον κάμψῃς,
Ὦ Γρύλλε, Γρύλλε, θνῆσκε, τέφρα γίνου.
Ὡς τυφλὸς ὁ ὑπὲρ ἐκεῖνου τοῦ βίου καμπτήρ.

Φιλήμονος.– Ἔστι που σύνεσις νέων καὶ γερόντων ἀσυνεσία· χρόνος γὰρ οὐ διδάσκει φρόνησιν, ἀλλὰ φύσις ὀρθὴ καὶ δίαιτα.

Δημοκρίτου.– Γῆρας καὶ πενία, δύο τραύματα δυσθεράπευτα.

Παλαιὸς αἶνος, ἔργα μὲν νεωτέρων,
Βουλαὶ δ' ἔχουσι τῶν γεραιτέρων κράτος.
Γῆρας λεόντων κρεῖσσον ἀκμάτων νεβρῶν.

Ἰσχὺς καὶ εὐμορφίη νεότητος ἀγαθόν, γῆρας δὲ σωφροσύνης ἄνθος.

Τοῦ Διογένη: Ὅταν εἶδε μιὰ γριὰ νὰ καλλωπίζεται εἶπε· Ἂν τὸ κάνεις γιὰ τοὺς ζωντανοὺς γελιέσαι· ἂν ὅμως γιὰ τοὺς νεκροὺς μὴν ἀργεῖς.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν εἶδε ἕνα γέροντα νὰ βάφει τὰ μαλλιά του, τοῦ εἶπε· Μὴ βάφεις τὰ μαλλιά σου, ἀλλὰ τὰ γόνατά σου.

Ὁ (Γ)οργίας ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὰ δίαιτα ἀκολούθησε κι ἔφτασε σὲ τόσο μακρὰ γηρατειά, εἶπε· Οὔτε ἔφαγα οὔτε ἔκανα ποτὲ κάτι γιὰ τὴν ἡδονή.

Τοῦ Προκοπίου: Τὸ μάκρος τῆς ζωῆς ὅταν τὸ περιμένεις εἶναι μεγάλο, ὅταν ὅμως συμπληρωθεῖ εἶναι πιὸ ἀμυδρὸ καὶ ἀπὸ ὄνειρο καὶ σκιά.

Τοῦ Φιλήμονα:

Σύρα, Σύρα, τί γίνεται; Πῶς εἶσαι;
Ποτὲ νὰ μὴν τὸ ρωτᾶς αὐτὸ ὅταν δεῖς γέροντα
ἢ κάποια γερόντισσα· νὰ ξέρεις εὐθὺς ὅτι εἶναι ἄσχημα.

Τοῦ Ἡρώδη:

Ὅταν περάσεις τὸν Ἑξηκοστὸ ἥλιο,
Γρύλλε μου, Γρύλλε, πέθανε, γίνε τέφρα.
Γιατὶ πέρα ἀπὸ αὐτὸν τὰ ὅρια τῆς στροφῆς εἶναι τυφλά.

Τοῦ Φιλήμονα: Ὑπάρχει κάποτε σύνεση νέων καὶ ἀνοησία τῶν γερόντων· γιατὶ ὁ χρόνος δὲν διδάσκει φρόνηση, ἀλλὰ ἡ ὀρθὴ φύση καὶ ζωή.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὰ γηρατειὰ καὶ ἡ φτώχεια εἶναι δυὸ δυσκολοθεράπευτα τραύματα.

Παλιὸς ἔπαινος, ἡ δράση ἀνήκει στοὺς νέους,
ἀλλὰ τὰ γηρατειὰ νικοῦν στὴ σκέψη.
Τὰ γηρατειὰ λεονταριοῦ εἶναι πιὸ δυνατὰ ἀπὸ νέα ἐλάφια.

Ἡ δύναμη καὶ ἡ ὀμορφιὰ εἶναι ἀγαθὸ τῆς νεότητος, ἐνῶ τὰ γηρατειὰ ἄνθος τῆς σωφροσύνης.

ΛΟΓΟΣ ΜΒ΄.
Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.

Λουκᾶ 21, 19.– «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ἰακ. 5, 10-11.– «Ἀδελφοί, ὑπόδειγμα λάβετε τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι Κυρίου. Ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας. Τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου ἴδετε».

Παροιμ. 15, 18.– Μακρόθυμος ἀνὴρ κατασβέσει κρίσεις, ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγείρει μᾶλλον».

Σοφία Σειρὰχ 2, 4-5.– «Πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι, δέξαι, καὶ ἐν ἀλλάγματι ταπεινώσεώς σου μακροθύμησον, ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως».

Σοφία Σειρὰχ 22, 23.– «Ὑπόμεινον ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ διάμενε ἐπὶ τὸν πλησίον, ἵνα ἐν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ συγκληρονομήσῃς».

Βασιλείου.– Ἔστω σοι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ σύνοικος, οἷόν τι φῶς καὶ διαύγεια πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν ἀδιαλείπτως παρεχομένη, ἥτις πόρρωθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστασίαν προκατασχοῦσα, καὶ τὰς ἀληθεῖς περὶ ἑκάστου δόξας προευτρεπίζουσα, ὑπ᾽ οὐδενὸς ἐάσει σε τῶν προσπιπτόντων ἀλλοιωθῆναι, ἀλλὰ προευτρεπισμένον τῇ διανοίᾳ, ὥσπερ τινὰ σκόπελον θαλάσσης γείτονα, ἀσφαλῶς καὶ ἀσείστως τῶν τε βιαίων πνευμάτων καὶ τῶν κυμάτων τὰς προσβολὰς ὑπομένειν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Βέλτιον τοῦ τάχους ἡ μακροθυμία, καὶ τῆς αὐθαδείας ἡ συγκατάβασις.

Ἀγαθὸν χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα, καὶ βελτίους ποιεῖν

ΛΟΓΟΣ ΜΒʹ.
Γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴ μακροθυμία.

Λουκᾶ 21, 19: «Κερδίστε τὶς ψυχές σας μὲ τὴν ὑπομονή σας».

Ἰάκ 5, 10-11: «Ἀδελφοί, ὑπόδειγμα ταλαιπωρίας καὶ μακροθυμίας λάβετε τοὺς προφῆτες, ποὺ μίλησαν στ' ὄνομα τοῦ Κυρίου. Νά, μακαρίζομε ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὑπομονή. Ἀκούσατε τὴν ὑπομονὴ τοῦ Ἰώβ, καὶ γνωρίζετε τὴν ἔκβαση ποὺ ἔδωσε ὁ Κύριος».

Παροιμ. 15, 18: «Ὁ μακρόθυμος ἄνθρωπος θὰ καταπραΰνει τὶς φιλονεικίες, ἐνῶ ὁ ἀσεβὴς τὶς διεγείρει περισσότερο».

Σοφία Σειρὰχ 2, 4-5: «Ὅ,τι σὲ βρεῖ, νὰ τὸ δεχθεῖς, καὶ ταπεινοφρονώντας δεῖξε μακροθυμία, γιατὶ ὁ χρυσὸς δοκιμάζεται στὴ φωτιὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἀποδεκτοὶ στὸ καμίνι τῆς ταπείνωσης.

Σοφία Σειρὰχ 22, 23: «Στὸν καιρὸ τῆς θλίψης δεῖξε ὑπομονὴ καὶ μεῖνε κοντὰ στὸν πλησίον σου, γιὰ νὰ γίνεις συγκληρονόμος τῆς κληρονομίας του».

Τοῦ Βασιλείου: Ἂς σοῦ γίνει σύνοικος ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, παρέχοντάς σου ἀδιάκοπα κάποιο φῶς καὶ διαύγεια γιὰ τὴ διάκριση τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία ἀπὸ μακριὰ προκαταλαμβάνοντας τὴν ἐπιστασία τῆς ψυχῆς σου καὶ προετοιμάζοντας τὴν ἀληθινὴ ἀντίληψη γιὰ κάθε πράγμα, δὲν θὰ ἐπιτρέψει νὰ σ' ἐπηρεάσει τίποτα ἀπὸ ὅσα θὰ σὲ βροῦν, ἀλλὰ προετοιμασμένος πνευματικά, σὰν κάποιος σκόπελος ποὺ βρέχεται ἀπὸ τὴ θάλασσα, θὰ ὑπομένεις τὶς ἐπιθέσεις τῶν σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων μὲ ἀσφάλεια καὶ ἀκλόνητος.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Καλύτερη ἀπὸ τὴν ταχύτητα εἶναι ἡ μακροθυμία καὶ ἡ συγκατάβαση ἀπὸ τὴν αὐθάδεια.

Εἶναι καλὸ νὰ νικᾶμε τὴ θρασύτητα μὲ τὴν καλωσύνη καὶ

τοὺς ἀδικοῦντας, οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες.

Ἀλγοῦσιν καὶ οἱ τῷ κόσμῳ προστετηκότες καὶ πολλῷ πλέον τῷ Θεῷ δουλευόντων, ἀλλὰ μισθὸς αὐτοῖς τὸ ἀλγεῖν, ἡμῖν δὲ καὶ τὸ πάσχειν ἔμμισθον, ὅταν διὰ τὸν Θεὸν καρτερῶμεν.

Μὴ γενώμεθα δοῦλοι κακοί, ἀγαθύνοντι μὲν ἐξομολογούμενοι τῷ Δεσπότῃ, παιδευόμενοι δὲ μὴ προστιθέμενοι, καίτοι ποτὲ κρεῖσσον ὑγείας πόνος, καὶ ὑπομονὴ ἀνέσεως, καὶ ἐπίσκεψις ἀμελείας.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐδὲν οὕτως αἰδεσίμους ποιεῖ, ὡς τοὺς ὑβριζομένους φέρειν.

Καθάπερ τοῖς μετανοοῦσιν ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ὠφέλιμος, οὕτω τοῖς ἀνενδότοις καὶ σκληροῖς μειζόνων γίνεται κολάσεων πρόφασις.

Ὅταν τις ἐπηρεάζῃ, μὴ πρὸς αὐτὸν ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸν κινοῦντα δαίμονα, καὶ τὴν ὀργὴν ἅπασαν κατ᾽ ἐκείνου κένωσον, αὐτὸν δὲ καὶ ἐλέει τὸν ὑπ᾽ ἐκείνου κινούμενον.

Οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπροὺς ποιεῖ καὶ ζηλωτοὺς καὶ μυρίων ἐμπίπλησι ἀγαθῶν, ὡς πειρασμῶν πλῆθος καὶ κίνδυνοι καὶ πόνοι καὶ ἀθυμίαι, καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ παρ᾽ ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν, καὶ πάντα πράως φέρειν.

Ὅπερ γὰρ ἂν πάθωμεν ἀδίκως παρ᾽ ὁτουοῦν, ἢ εἰς ἁμαρτημάτων διάλυσιν ὁ Θεὸς ἡμῖν λογίζεται τὴν ἀδικίαν ἐκείνην, ἢ εἰς μισθοῦ ἀντίδοσιν.

Νείλου.– Τὸ ὀλιγωρεῖν καὶ μὴ θέλειν ὑπομένειν συμφοράς, μεγάλης καὶ ποικίλης ἀφροσύνης ἴδιον.

Γλύκωνος.– Γνῶσις Θεοῦ διὰ μακροθυμίας καὶ πραότητος εἰς ἄνδρα γνωρίζεται.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ἡ τοῦ λοιδορεῖσθαι καὶ ὑβρίζειν ἀκολουθία διὰ μακροθυμίας ἵσταται τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω φορᾶς· ὡς, εἴ γέ τις ὕβρει τὴν ὕβριν καὶ λοιδορίᾳ τὴν λοιδορίαν ἀμύνοιτο, πλεονάσει πάντως, τρέφων διὰ τῶν ὁμοίων τὸ ἄτοπον.

κάνομε καλύτερους τοὺς ἄδικους μὲ τὸ νὰ ὑπομένομε μὲ καρτερία τὰ δεινά.

Δοκιμάζουν πόνο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ταλαιπωροῦνται μέσα στὸν κόσμο καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἀμοιβὴ αὐτῶν εἶναι ὁ πόνος, ἐνῶ σ' ἐμᾶς καὶ τὸ νὰ ὑποφέρομε ἔχει μισθό, ὅταν ὑπομένομε γιὰ τὸν Θεό.

Ἂς μὴ γινόμαστε δοῦλοι κακοί, εὐχαριστώντας τὸν Θεὸ ὅταν μᾶς εὐεργετεῖ καὶ μὴ κάμνοντας τὸ ἴδιο ὅταν μᾶς παιδεύει, ἂν καὶ βέβαια κάποτε εἶναι καλύτερος ὁ πόνος ἀπὸ τὴν ὑγεία καὶ ἡ ὑπομονὴ ἀπὸ τὴν ἄνεση καὶ ἡ φροντίδα ἀπὸ τὴν ἀμέλεια.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν μᾶς κάνει τόσο σεβαστούς, ὅσο τὸ νὰ ὑποφέρομε τὶς προσβολές.

Ὅπως εἶναι ὠφέλιμη ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ σὲ ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν, ἔτσι στοὺς ἀνυποχώρητους καὶ τοὺς σκληροὺς γίνεται ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερες τιμωρίες.

Ὅταν σὲ βλάπτει κάποιος, μὴν κοιτάξεις αὐτόν, ἀλλὰ τὸ δαίμονα ποὺ τὸν ὠθεῖ., καὶ ἄδειασε τὴν ὀργή σου σ' αὐτόν, νὰ δείχνεις ὅμως εὐσπλαχνία σ' αὐτὸν ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸν δαίμονα.

Τίποτε πραγματικὰ δὲν μᾶς κάνει τόσο λαμπροὺς καὶ ζηλευτοὺς καὶ δὲν μᾶς γεμίζει ἀπὸ μύρια ἀγαθά, ὅσο τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν, οἱ κίνδυνοι, οἱ πόνοι καὶ οἱ θλίψες, καθὼς καὶ τὸν νὰ μᾶς ἐπιβουλεύονται συνεχῶς καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔπρεπε καθόλου, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὑποφέρεις μὲ πραότητα.

Ὁ,τιδήποτε πάθουμε ἄδικα ἀπὸ κάποιον ὁ Θεὸς ὑπολογίζει τὴν ἀδικία αὐτὴ εἴτε πρὸς διάλυση τῶν ἁμαρτημάτων μας ἢ πρὸς ἀπόδοση ἀμοιβῆς.

Τοῦ Νείλου: Τὸ ν' ἀμελεῖς καὶ νὰ μὴ θέλεις νὰ ὑπομένεις συμφορὲς εἶναι γνώρισμα μεγάλης καὶ πολλαπλῆς ἀνοησίας.

Τοῦ Γλύκωνα: Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ διαπιστώνεται στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν μακροθυμία καὶ τὴν πραότητα.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Τὸ νὰ σὲ βρίζουν συνέχεια καὶ νὰ βρίζεις μόνο μὲ τὴ μακροθυμία μπορεῖ νὰ σταματήσει ἡ πορεία της. Γιατί, ἂν κάποιος ἀποκρούσει τὴν βρισιὰ μὲ βρισιὰ καὶ τὴν κατηγορία μὲ τὴν κατηγορία, θὰ ξεπεράσει ὁπωσδήποτε τὸ μέτρο, τροφοδοτώντας μὲ τὰ ὅμοια τὸ ἄτοπο.

Τὸ πιστὸν καὶ ἀναμφίβολον τῆς ἐλπιζομένης χάριτος, ἀπόλαυσις τοῖς δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχομένοις γίνεται.

Δημοκρίτου.– Εἰ μὲν ἦν μαθεῖν ἃ δεῖ παθεῖν, καὶ μὴ παθεῖν, καλὸν τὸ μαθεῖν· εἰ δὲ παθεῖν, τί δεῖ μαθεῖν; παθεῖν γὰρ χρή.

Σόλωνος.– Σόλων, προσπτύσαντος αὐτῷ τινος, ἠνέσχετο· μεμψαμένου δὲ αὐτῷ ἑτέρου ἐπὶ τούτῳ, Εἶτα οἱ μὲν ἁλιεῖς, εἶπεν, ὑπομένουσι ραίνεσθαι τῇ θαλάσσῃ, ἵνα κωβίον θηράσωσιν, ἐγὼ δὲ μὴ ἀνάσχωμαι τὸ αὐτὸ παθεῖν ἵνα ἄνθρωπον ἁλιεύσω;

Μητροδώρου.– Μὴ ζήτει γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς θέλεις, ἀλλὰ θέλε ὡς ἂν τὰ γινόμενα γίνηται.

Ἡ σίγουρη καὶ ἀνδιαφισβήτητη χάρη ποὺ ἐλπίζουμε γίνεται ἀπόλαυση γιὰ ἐκείνους ποὺ τὴν περιμένουν μὲ ὑπομονή.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἂν ἦταν νὰ μάθουμε αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ πάθουμε καὶ νὰ μὴ τὰ πάθουμε, εἶναι καλὸ νὰ τὰ μάθουμε. Ἂν ὅμως θὰ τὰ πάθουμε, τί χρειάζεται νὰ τὰ μάθουμε; Ἀφοῦ πρέπει νὰ τὰ πάθουμε.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλων ὅταν κάποιος τὸν ἔφτυσε, ἔδειξε ἀνοχή, ὅταν ὅμως τὸν μέμφθηκε κάποιος ἄλλος γιὰ τὴ στάση του αὐτή, εἶπε· Οἱ ψαράδες δηλαδὴ ὑπομένουν νὰ τοὺς ραντίζει ἡ θάλασσα γιὰ νὰ ψαρέψουν ἕνα κολιό, καὶ ἐγῶ νὰ μὴν ἀνεχθῶ τὸ ἴδιο πράγμα προκειμένου νὰ ψαρέψω ἕναν ἄνθρωπο;

Τοῦ Μυτροδώρου: Μὴ ζητᾶς νὰ γίνονται ὅσα γίνονται ὅπως θέλεις, ἀλλὰ νὰ θέλεις ὅπως γίνονται ὅσα γίνονται.

ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄.
Περὶ ἐπαίνου.

Λουκᾶ 6, 26.– «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοὺς ψευδοπροφήτας οἱ πατέρες αὐτῶν».

Ἰακ. 3, 10.– «Ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. Οὐ χρή, ἀδελφοί μου, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι. Μή τι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν;».

Παροιμ. 27, 21.– «Δοκίμιον ἀργυρίου καὶ χρυσίου πύρωσις, ἀνὴρ δὲ δοκιμάζεται διὰ στόματος ἐγκωμιαζόντων αὐτόν».

Σοφία Σειράχ 27, 7.– «Πρὸ λογισμοῦ μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα· οὗτος γὰρ πειρασμὸς ἀνθρώπων».

Βασιλείου. Μὴ πρὸς ἐπαίνους χαυνωθῶμεν τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀλήθειαν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Αἱ τῶν τιμῶν ὑπερβολαὶ παρασκευάζουσί τινας καὶ τοῦ δέοντος καταφρονῆσαι· ὧν γὰρ τοὺς ἐπαίνους οἶδα, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις.

Μήτε τὸ ἀλλότριον ἐπαινείσθω πᾶν ὃ μὴ δίκαιον, μήτε ἀτιμαζέσθω τὸ οἰκεῖον εἰ τίμιον, ἵνα μὴ τῷ μὲν κέρδος ἡ ἀλλοτριότης ᾖ, τῷ δ' εἰς ζημίαν περιστῇ τὸ τῆς οἰκειότητος. Ἀμφοτέρως γὰρ ἂν ὁ τοῦ δικαίου βλάπτοιτο λόγος, κἀκείνων ἐπαινουμένων, καὶ τούτων σιωπωμένων.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ γὰρ ἐπαινῶν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι θεραπείας αὐτὴν ἀπεστέρησε.

Οὐχ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους

ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄.

Γιὰ τὸν ἔπαινο.

Λουκᾶ 6, 26: «Ἀλλοίμονό σας, ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν οἱ ἄνθρωποι· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐνεργοῦσαν οἱ πατέρες τους στοὺς ψευδοπροφῆτες».

Ἰακ. 3, 10: «Ἀπὸ τὸ ἴδιο στόμα βγαίνει εὐλογία καὶ κατάρα. Δὲν πρέπει, ἀδελφοί μου, νὰ γίνονται αὐτὰ μ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο. Μήπως ἡ πηγὴ ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο ἀναβλύζει τὸ γλυκὸ καὶ τὸ πικρό;».

Παροιμ. 27, 21: «Ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς δοκιμάζονται στὴ φωτιά, ἐνῶ ὁ ἄνδρας δοκιμάζεται μὲ τὸ στόμα ἐκείνων ποὺ τὸν ἐγκωμιάζουν».

Σοφία Σειρὰχ 27, 7: «Πρὶν σκεφθεῖς καλὰ μὴν ἐπαινέσεις κάποιον· γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὁ πειρασμὸς τῶν ἀνθρώπων».

Τοῦ Βασιλείου: Ἂς μὴ ἀποχαυνωθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους ποὺ ξεπερνοῦν τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οἱ ὑπερβολὲς στὶς τιμές, κάνουν μερικοὺς νὰ περιφρονήσουν καὶ τὶς κανονικὲς καὶ πρέπουσες. Γιατὶ ἐκείνων ποὺ γνωρίζω τοὺς ἐπαίνους, γνωρίζω καὶ τὶς ἀποδόσεις τους.

Οὔτε τὸ ξένο γενικὰ νὰ ἐπαινεῖται, ἂν δὲν εἶναι δίκαιο, οὔτε τὸ οἰκεῖο νὰ περιφρονεῖται ἂν εἶναι ἄξιο, γιὰ νὰ μὴν εἶναι γιὰ τὸ ἕνα κέρδος τὸ ὅτι εἶναι ξένο, ἐνῶ στὸ ἄλλο καταλήξει ζημία ἡ οἰκειότητα. Γιατὶ καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους, καὶ ὅταν ἐκεῖνοι ἐπαινοῦνται, κι αὐτοὶ ἀποσιωποῦνται, παραβιάζεται τὸ δίκαιο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος ἐπαινεῖ τὴν κακία, τὴν ἀποστερεῖ ἀπὸ τὴ θεραπεία της μὲ τὴ μετάνοια.

Δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν τὰ φαῦλα, ἀλλὰ καὶ ὅσοι

ἐγκωμιάζοντες, τῆς αὐτῆς ἢ καὶ χαλεπωτέρας ἐκείνοις κοινωνήσουσι κολάσεως.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου.– Κἂν ἐρρωμένος ὦ τὰ κατὰ Θεόν, πλέον με δεῖ φοβεῖσθαι καὶ προσέχειν τοῖς εἰκῇ φυσιοῦσί με. Ἐπαινοῦντες γάρ με μαστιγοῦσιν.

Κλήμεντος.– Θηρεύουσι τοῖς μὲν κυσὶ τοὺς λαγωοὺς οἱ κυνηγοί, τοῖς δὲ ἐπαίνοις τοὺς ἀνοήτους οἱ πολλοί.

Τὸν μὲν λιβανωτὸν τοῖς θεοῖς, τὸν δὲ ἔπαινον τοῖς ἀγαθοῖς ἀπονέμειν χρή.

Ἰσοκράτους.– Πιστοὺς ἡγοῦ, μὴ τοὺς πᾶν ὅ τι ἂν ποιῇς καὶ λέγῃς ἐπαινοῦντας, ἀλλὰ τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐπιτιμῶντας.

Μοσχίωνος.– Εἰ θέλεις καλῶς ἀκούειν, μάνθανε καλῶς λέγειν. Πειρῶ καλῶς πράττειν, καὶ οὕτω καρπώσῃ τὸ καλῶς ἀκούειν.

Πολυαίνου.– Παρόντα μήτε ψέγε, μήτ' ἐπαίνει· τὸ μὲν γὰρ ἔχθραν φέρει, τὸ δὲ κολακείαν.

Κυψέλλου.– Ζῶν μὲν ἐπαινοῦ, ἀποθανὼν δὲ μακαρίζου.

Ἀνταγένους.– Οὗτος εἶπεν, Ὅταν ἐπαινῶσί με πολλοί, τότε νομίζω μηδενὸς ἄξιος εἶναι, ὅταν δὲ ὀλίγοι, σπουδαῖον ἄνθρωπον.

τοὺς ἐγκωμιάζουν, καὶ αὐτοὶ θὰ δοκιμάσουν τὴν ἴδια ἢ κι ἀκόμη βαρύτερη ἀπὸ ἐκείνους τιμωρία.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου: Ἀκόμα κι ἂν εἶμαι δυνατὸς στὴν κατὰ Θεὸν ζωή, πρέπει νὰ φοβᾶμαι καὶ νὰ προσέχω περισσότερο ἐκείνους ποὺ μὲ ὠθοῦν στὸ νὰ καυχιέμαι. Γιατὶ μὲ τοὺς ἐπαίνους τους μὲ μαστιγώνουν.

Τοῦ Κλήμαντα: Οἱ κυνηγοὶ θηρεύουν τοὺς λαγοὺς μὲ τὰ σκυλιά, ἐνῶ οἱ πολλοὶ τοὺς ἀνόητους μὲ τοὺς ἐπαίνους.

Τὸ λιβανωτὸ πρέπει νὰ τὸν προσφέρομε στὸν Θεό, ἐνῶ τὸν ἔπαινο στοὺς καλούς.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Μὴ θεωρεῖς πιστοὺς φίλους ἐκείνους ποὺ ἐπαινοῦν κάθε τι ποὺ κάνεις καὶ λές, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ σὲ ἐπιτιμοῦν γιὰ τὰ σφάλματά σου.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ἂν θέλεις νὰ σὲ ἐπαινοῦν, μάθε νὰ ἐπαινεῖς. Νὰ προσπαθεῖς νὰ ἐνεργεῖς ὀρθά, κι ἔτσι θὰ καρπωθεῖς τὸν ἔπαινο.

Τοῦ Πολυαίνου: Τὸν παρόντα οὔτε νὰ τὸν ψέγεις οὔτε νὰ τὸν ἐπαινεῖς· γιατὶ τὸ πρῶτο προκαλεῖ ἔχθρα, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἶναι κολακεία.

Τοῦ Κυψέλλου: Ὅσο ζεῖς νὰ σὲ ἐπαινοῦν, ἐνῶ ὅταν πεθάνεις νὰ σὲ μακαρίζουν.

Τοῦ Ἀνταγένη: Αὐτὸς εἶπε· Ὅταν μὲ ἐπαινοῦν πολλοί, τότε νομίζω πὼς δὲν ἀξίζω τίποτε· ἐνῶ ὅταν μ' ἐπαινοῦν λίγοι, νομίζω ὅτι εἶμαι σπουδαῖος.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ΄.
Περὶ κάλλους.

Ματθ. 6, 28-29.– «Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων».

Τιμ. Α΄ 2, 8-9.– «Βούλομαι τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ».

Παροιμ. 6, 25.– «Μή σε νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ ἀγρευθῇς σοῖς ὀφθαλμοῖς».

Σοφία Σειρὰχ 11, 2.– «Μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 26, 17.– «Κάλλος προσώπου ἐπὶ ἡλικίᾳ στασίμῃ».

Βασιλείου.– Ὁ σήμερον εὐθαλὴς τῷ σώματι κατασεσαρκωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθοῦσαν ἔχων τὴν εὔχροιαν, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς σφριγῶν καὶ σύντονος καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὁρμήν, αὔριον ὁ αὐτὸς οὗτος ἐλεεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαρανθείς, ἢ νόσῳ διαλυθείς.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Χρυσὸς καὶ λίθοι καὶ τὰ τέχνης καὶ χειρὸς ὡραΐσματα, τὴν μὲν αἰσχρὰν ἐλέγχει τῇ παραθέσει, τῇ καλῇ δ' οὐ προσθήκῃ, κάλλους ἡττώμενα.

Κάλλος νόμιζε τὴν φρενῶν εὐκοσμίαν.

Οὔτε φλὸξ μένει τῆς ὕλης δαπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτοντι συναπέρχεται· οὔτε λογισμὸς ἐμπαθὴς ὑφίσταται μαραινομένου τοῦ ὑπεκκαύματος.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ΄.
Γιὰ τὴν ὀμορφιά.

Ματθ. 6, 28-29: «Διδαχθεῖτε ἀπὸ τὰ ἄγρια κρίνα πῶς μεγαλώνουν· δὲν κοπιάζουν καθόλου οὔτε γνέθουν. Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι οὔτε ὁ Σολομὼν ντυνόταν σὰν ἕνα ἀπὸ αὐτὰ σὲ ὅλη τὴ δόξα του».

Τιμ. Α' 2, 8-9: «Θέλω οἱ γυναῖκες νὰ ντύνονται μὲ σεμνότητα, νὰ στολίζονται μὲ αἰδὼ καὶ σωφροσύνη, ὄχι μὲ περίτεχνα πλεγμένα μαλλιά, οὔτε νὰ φοροῦν χρυσαφικὰ καὶ μαργιτάρια καὶ ροῦχα πολὺ ἀκριβά».

Παροιμ. 6, 25: «Μὴ σὲ νικήσει ἡ ἐπιθυμία τῆς ὀμορφιᾶς, οὔτε ν' ἀφήσεις νὰ γίνεις αἰχμάλωτος τῶν ματιῶν σου».

Σοφία Σειρὰχ 11, 2: «Μὴν ἐπαινέσεις κάποιον γιὰ τὴν ὀμορφιά του».

Σοφία Σειρὰχ 26, 17. Ἡ ὀμορφιὰ τοῦ ἀνθρώπου διαπιστώνεται στὴ στάσιμη ἡλικία».

Τοῦ Βασιλείου: Αὐτὸς ποὺ σήμερα εἶναι θαλερὸς στὸ σῶμα, μὲ σάρκα γεμάτη ἀπὸ τὴν τρυφὴ καὶ μὲ ὡραῖο χρῶμα στὴν ὄψη, σφριγηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ ἀκράτητης στὴν ὁρμή του χάρη στὴν ἡλικία καὶ τὴν ἀκμή του, αὔριο αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ εἶναι ἀξιολύπητος· ἢ ὁ χρόνος θὰ τὸν ἔχει μαράνει, ἢ θὰ τὸν διαλύσει κάποια ἀσθένεια.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁ χρυσὸς καὶ τὰ πετράδια καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ στολίδια τοῦ χεριοῦ, μὲ τὴ σύγκριση ἐλέγχουν τὴν ἄσχημη, ἐνῶ στὴν ὡραία δὲν προσθέτουν τίποτε, νικημένα ἀπὸ τὴν ὀμορφιά της.

Νὰ θεωρεῖς ὀμορφιὰ τὴν καλὴ τάξη τῶν λογισμῶν σου.

Οὔτε φλόγα ἀπομένει ὅταν δαπανηθεῖ ἡ καύσιμη ὕλη, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται μαζὶ μ' αὐτὸ ποὺ τὴν προκαλεῖ, οὔτε λογισμὸς ἐμπαθὴς ὑπάρχει ὅταν μαραίνεται ἐκεῖνο ποὺ τὸν ὑποδαυλίζει.

Μή σε νικησάτω κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ συναρπασθῇς σοῖς βλεφάροις, εἰ δυνατόν, μέχρι καὶ παροράματος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τίς ἀρετὴ ὀφθαλμῶν; ἆρα τὸ ὑγροὺς εἶναι καὶ εὐτρόφους καὶ στρογγύλους καὶ κυανούς, ἢ τὸ ὀξεῖς καὶ διορατικούς; Καὶ τίς ἀρετὴ λύχνου; τὸ λαμπρῶς φαίνειν καὶ πᾶσαν καταυγάζειν τὴν οἰκείαν, ἢ τὸ καλῶς πεπλᾶσθαι καὶ στρογγύλον εἶναι; Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς διαπλάσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος τὸ κάλλος χρακτηρίζεται.

Πλουτάρχου.– Εἰς κάτοπτρον κύψας, θεώρει· καὶ εἰ μὲν καλὸς φαίνει, ἄξιον τούτου πρᾶττε· εἰ δὲ αἰσχρός, τὸ τῆς ὄψεως ἐλλιπὲς ὡράϊζε καλοκαγαθίᾳ.

Λευκίππου.– Ὀφθαλμὸς γὰρ φιλίας πρόξενος, καὶ τὸ σύνηθες τῆς κοινωνίας εἰς χάριν αἰδεσιμώτερον.

Ὀφθαλμοὶ γὰρ ἀλλήλοις ἀντανακλώμενοι, ἀπομάττουσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ τῶν σωμάτων τὰ εἴδωλα.

Διογένους.– Τοὺς εὐειδεῖς καὶ ἀπαιδεύτους, ὁμοίους ἔφη εἶναι ἀλαβάστροις ἔχουσιν ὄξος.

Ἐτεοκλέους.– Σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ τῷ κάλλει, Οὐκ αἰσχύνῃ, ἔφησεν, ἐπὶ τῇ ὥρᾳ μέγα φρονῶν, ἣν παρακαταθήκην τοῦ μακροῦ χρόνου ἔχεις;

Αἰσώπου.– Αἴσωπος πρὸς τὸν κάλλει κακῶς κεχρημένον, εἶπεν· Ὁποίῳ ἱματίῳ ἠμφιεσμένος, κακῶς αὐτὸ ἀποδύῃ;

Ὁ αὐτὸς ὀνειδιζόμενος ὅτι χαλεπὴν ἔχει τὴν ὄψιν, ἔφη· Μή μου τὸ εἶδος, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν πρόσεχε.

Θεασάμενος νεανίσκον καλλωπιζόμενον, Εἰ μὲν πρὸς ἄνδρας, ἔφη, ἀτυχεῖς, εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας, ἀδικεῖς.

Ὁ αὐτὸς θεασάμενος μειράκιον εὔμορφον, καὶ διὰ τοῦτο φιλούμενον, ἔφη· Ὦ μειράκιον, σπούδασον τοὺς τοῦ σώματος ἐραστὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν μεταγαγεῖν.

Νὰ μὴ σὲ νικήσει ἡ ἐπιθυμία τῆς ὀμορφιᾶς, οὔτε νὰ σὲ συναρπάσουν τὰ ἴδια σου τὰ μάτια, ἂν εἶναι δυνατό, ὥς τὸ βαθμὸ τῆς παραίσθησης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ποιὰ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν ματιῶν; Ἄραγε νὰ εἶναι ὑγρὰ καὶ εὔστροφα καὶ στρογγυλὰ καὶ γαλανά, ἢ νὰ βλέπουν μὲ ὀξύτητα καὶ διορατικά; Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ λύχνου; Νὰ λάμπει καὶ νὰ φωτίζει καθαρὰ καὶ νὰ καταλαμπρύνει τὸ σπίτι, ἢ νὰ εἶναι καλοδουλεμένος καὶ στρογγυλός; Γιατὶ ἡ ὀμορφιὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὴν ἐμφάνιση, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ διάπλαση.

Τοῦ Πλουτάρχου: Σκύψε στὸν καθρέφτη καὶ κοίταξε· κι ἂν βέβαια φαίνεσαι ὡραῖος, πράξε ἄξια τῆς ὀμορφιᾶς σου· ἂν πάλι φαίνεσαι ἄσχημος, ὀμόρφαινε τὴ ἔλλειψη τῆς ὄψης μὲ τὴν καλοκαγαθία.

Τοῦ Λευκίππου: Τὰ μάτια προξενοῦν τὴ φιλία, καὶ ἡ συνήθεια τῆς συναναστροφῆς παρέχει μεγαλύτερο σέβας ὥστε νὰ σὲ εὐχαριστοῦν.

Τὰ μάτια ἀντανακλώμενα μεταξύ τους ἀποτυπώνουν, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη, τὰ εἴδωλα τῶν σωμάτων.

Τοῦ Διογένη: Οἱ ὡραῖοι κι ἀπαίδευτοι, εἶπε, εἶναι ὅμοιοι μὲ ἀλαβάστρινα δοχεῖα ποὺ περιέχουν ξίδι.

Τοῦ Ἐτεοκλῆ: Καμάρωνε κάποιος γιὰ τὴν ὀμορφιά του καὶ τοῦ εἶπε· Δὲν ντρέπεσαι νὰ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὴν ὡραιότητά σου ποὺ εἶναι μιὰ ὀλιγοχρόνια παρακαταθήκη;

Τοῦ Αἰσώπου: Ὁ Αἴσωπος σὲ κάποιον ποὺ χρησιμοποίησε ἄσχημα τὴν ὀμορφιά του εἶπε· Μὲ τί ὡραῖο φόρεμα εἶσαι ντυμένος καὶ τὸ ἀποβάλλεις ἔτσι ἄσχημα;

Ὁ ἴδιος ποὺ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἔχει ὄψη ἀπαίσια, εἶπε· Μὴ βλέπεις τὸ πρόσωπό μου, ἀλλὰ πρόσεξε τὸ νοῦ μου.

Βλέποντας ἕνα νέο νὰ καλλωπίζεται, εἶπε· Ἂν καλλωπίζεσαι γιὰ τοὺς ἄνδρες εἶσαι ἔνοχος, ἂν πάλι γιὰ τὶς γυναῖκες, διαπράττεις ἀδικία.

Ὁ ἴδιος βλέποντας ἕνα παιδὶ ὄμορφο, εἶπε· Παιδί μου, προσπάθησε τοὺς ἐραστὲς τοῦ σώματος νὰ τοὺς μεταφέρεις στὴν ψυχή.

Μενάνδρου:

Ὅταν φύσει τὸ κάλλος ἐπικοσμεῖ τρόπος
Χρηστός, διπλασίως ὁ προσιὼν ἁλίσκεται.

Σωκράτους.– Τὰ καλά τε καὶ ἀγαθά, ἔφην ἐγώ, οὐ διὰ τὰς ὡραιότητας τῶν ὄψεων, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ ἀρετὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐπαύξεσθαι.

Τὰ τῶν καλῶν φιλήματα φυλάττεσθαι δεῖ, ὡς τὰ τῶν ἰοβόλων δήγματα.

Τοῦ Μενάνδρου:

῞Οταν τὴν ὀμορφιὰ τὴν στολίζει φύσει καὶ τρόπος
καλός, ὅποιος πλησιάζει αἰχμαλωτίζεται διπλά.

Τοῦ Σωκράτη: Τὰ ὡραῖα καὶ ἀγαθά, εἶπα ἐγώ, δὲν ἐπαυξάνονται στοὺς ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῆς ὀμορφιᾶς τῶν προσώπων, ἀλλὰ χάρη στὶς ἀρετὲς μέσα στὴ ζωή.

᾿Απὸ τὰ φιλήματα τῶν ὡραίων νὰ προφυλάγεσαι ὅπως ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν φιδιῶν.

ΛΟΓΟΣ ΜΕ΄.
Περὶ μελλούσης κρίσεως.

Ματθ. 16, 27.– «Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

Κορ. Α΄ 3, 13.– «Ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται. Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει».

Ἐκκλ. 12, 14.– «Σύμπαν τὸ ποίημα ἄξει ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν, ἐν παντὶ παρεωραμένῳ, ἐὰν ἀγαθόν, ἐὰν πονηρόν».

Σοφία Σειρὰχ 17, 23.– «Ἐξαναστήσεται Κύριος καὶ ἀνταποδώσει πᾶσι, καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀνταποδώσεις».

Βασιλείου.– Μή με νομίσῃς, ὥσπερ μητέρα τινὰ τροφόν, ψευδῆ σοι μορμολύκεια ἐπισείειν, ὥσπερ ἐκεῖναι ποιεῖν περὶ τοὺς νηπίους τῶν παίδων εἰώθασιν, ὅταν θρηνῶσιν ἄτακτα καὶ ἀπέραντα, δι' ἐπιπλάσεως τῶν διηγημάτων κατασιγάζουσι. Ταῦτα γὰρ οὐ μῦθος, ἀλλὰ λόγος ἀψευδὴς προκεκηρυγμένος φωνεῖ. Καὶ ἴσθι ἀκριβῶς ὅτι γενήσεται τῶν βεβιωμένων ἔλεγχος ἀκριβής.

Κατὰ γὰρ τὸν Ὠσηέ, «Κυκλώσει ἕκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ». Ὀψόμεθα γὰρ ἅμα πάντα οἱονεὶ παρεστῶτα ἡμῖν τὰ ἔργα καὶ φαινόμενα ἀντιπρόσωπα τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, κατὰ τῶν ἰδίων τύπων, ὡς ἕκαστον πέπρακται ἢ ὡς λέλεκται. Οὐ μὴν χρό-

ΛΟΓΟΣ ΜΕ΄.
Γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση.

Ματθ. 16, 27: «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου θὰ ἔρθει μὲ ὅλη τὴ λαμπρότητα τοῦ Πατέρα του μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους του καὶ τότε θ' ἀνταμείψει τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὶς πράξεις του».

Κορ. Α' 3, 13: «Τοῦ καθενὸς τὸ ἔργο θὰ φανερωθεῖ. Γιατὶ ἡ ἡμέρα (τῆς κρίσης) θὰ τὸ δηλώσει, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀποκαλύπτεται μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς, καὶ τὸ ἔργο τοῦ καθενός, ὅποιο κι ἂν εἶναι, θὰ δοκιμαστεῖ στὴ φωτιά».

Ἐκκλ. 12, 14: «Ὁλόκληρη τὴ δημιουργία του ὁ Θεὸς θὰ τὴν ὁδηγήσει στὴν κρίση, γιὰ κάθετι ποὺ παραμελήθηκε, εἴτε αὐτὸ εἶναι ἀγαθὸ εἴτε κακό».

Σοφία Σειρὰχ 17, 23: «Θ' ἀναστηθεῖ ὁ Κύριος καὶ θ' ἀνταποδώσει σὲ ὅλους, καὶ τὴν ἀνταπόδοσή τους θὰ τὴν ἀνταποδώσεις ἐνετίον τῆς κεφαλῆς τους».

Τοῦ Βασιλείου: Μὴ μὲ νομίσεις σὰν μητέρα ποὺ σὲ ταΐζει καὶ σὲ φοβερίζει μὲ ψεύτικα φόβητρα, ὅπως αὐτὲς συνηθίζουν νὰ κάνουν στὰ νήπια, ὅταν αὐτὰ θρηνοῦν ἄτακτα καὶ δὲν σταματοῦν, κατασιγάζοντάς τα μὲ πλαστὲς ἱστορίες. Γιατὶ αὐτὰ[37] δὲν εἶναι παραμύθι, ἀλλὰ λόγος ἀληθινὸς ποὺ ἔχει κηρυχθεῖ πρὸ πολλοῦ καὶ φωνάζει. Καὶ νὰ ξέρεις πολὺ καλά, ὅτι θὰ γίνει λεπτομερὴς ἔλεγχος τῆς ζωῆς μας.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν Ὠσηέ, «Θὰ περικυκλώσουν τὸν καθένα οἱ σκέψεις του»[38]. Γιατὶ θὰ δοῦμε ὅλα μαζὶ τὰ ἔργα μας νὰ στέκουν κατὰ κάποιο τρόπο μπροστά μας καὶ νὰ εἶναι ἀντίθετα κατὰ

---

37. Δηλαδὴ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ μέλλουσα κρίση.
38. Ὠσηὲ 7, 2.

νους γε προσήκει νομίζειν καταναλωθήσεσθαι, εἰς τὸ ἕκαστον ἰδεῖν ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, καὶ τὸν Κριτὴν καὶ τὰ ἀκόλουθα τῷ θείῳ δικαστηρίῳ, ἀφάτῳ δὲ δυνάμει ἐν ροπῇ καιροῦ φαντασιουμένου τοῦ νοῦ, καὶ πάντα ἀναζωγραφοῦντος ἑαυτῷ, καὶ οἱονεὶ ἐν κατόπτρῳ, τῷ ἡγεμονικῷ, ἐνορῶντος τοὺς τύπους τῶν πεπραγμένων.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ὦ βέλτιον εἶναι νῦν παιδευθῆναι καὶ καθαρθῆναι, ἢ τῇ ἐκεῖθεν βασάνῳ παραπεμφθῆναι, ἡνίκα κρίσεως καιρός, οὐ καθάρσεως.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Καθάπερ ἡμεῖς τοῖς οἰκέταις τοῖς ἡμετέροις, οὐχὶ τῆς ἐξόδου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσόδου ποιοῦμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες πόθεν ὑπεδέξαντο τάδε καὶ τάδε, παρὰ τίνων καὶ πότε καὶ πῶς καὶ ποῖα καὶ πόσα· οὕτω καὶ ὁ Θεός, οὐχὶ τῆς δαπάνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς κτήσεως ἀπαιτεῖ τὰς εὐθύνας.

Οὐδὲν ὅλων τῶν ἀγαθῶν, κἂν μικρὸν εἴη, παροφθήσεται ἐκεῖ παρὰ τοῦ Κριτοῦ. Εἰ γὰρ ἁμαρτημάτων καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων τιννύειν μέλλομεν τιμωρίας, πολλῷ μᾶλλον τιμωρίας, πολλῷ μᾶλλον τὰ κατορθώματα, κἂν μεγάλα ᾖ κἂν μικρά, λογισθήσεται.

Οἱ τὰ πολλὰ πταίοντες καὶ μὴ κολαζόμενοι, φοβεῖσθαι καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν. Αὔξεται γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ.

Εἰ γὰρ οἱ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν μὴ θεώμενοι, παντὸς θανάτου πικροτέραν ὑπομένουσι ζωήν, τί παθεῖν εἰκὸς τοὺς τοῦ φωτὸς ἀποστερηθέντας ἐκείνου;

Γρηγορίου Νύσσης.– Ἄξιόν σοι τῆς σπορᾶς τὸ θέρος. Πικρίαν ἔσπειρας; Δρέπου τὰ δράγματα; Τὸ ἀνηλεὲς ἐτίμησας; Ἔχε ὅπερ ἠγάπησας. Ἔφυγες τὸν ἔλεον; Φεύξεταί σε ὁ ἔλεος. Ἐβδελύξω πτωχόν; Βδελύξεταί σε ὁ δι' ἡμᾶς πτωχεύσας.

πρόσωπο στὴ διάνοιά μας μὲ τὶς δικές τους μορφές, ὅπως ἔχει καθένα πραχθεῖ ἢ λεχθεῖ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ νομίζεις ὅτι θὰ χρειαστεῖ χρόνος στὸ νὰ δεῖ καθένας τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς πράξεις του καὶ τὸν Κριτὴ καὶ ὅ,τι θὰ ἐπακοληθήσει στὸ θεῖο δικαστήριο. Ἀλλὰ μὲ μιὰ ἄρρητη δύναμη μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ νοῦς θὰ τὰ φανταστεῖ καὶ θὰ τὰ ξαναζωγραφίσει ὅλα γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ σὰν μέσα σὲ κάτοπτρο, στὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς, καὶ θὰ δεῖ τὶς μορφὲς ἐκείνων ποὺ ἔχει πράξει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Γιὰ τὸν ὁποῖο εἶναι καλύτερο νὰ παιδευτεῖ καὶ νὰ καθαρθεῖ τώρα, παρὰ νὰ παραπεμφθεῖ στὸ ἐκεῖ βασανιστήριο, ὁπότε εἶναι καιρὸς κρίσης, ὄχι κάθαρσης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅπως ἐμεῖς ζητοῦμε ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες μας τὸ λόγο ὄχι μόνο τῆς ἐξόδου τους, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσόδου, ἐξετάζοντας ἀπὸ ποῦ δέχθηκαν αὐτὰ κι ἐκεῖνα, ἀπὸ ποιοὺς καὶ πότε καὶ πῶς καὶ ποιὰ καὶ πόσα, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἀπαιτεῖ τὴν εὐθύνη ὄχι τῆς δαπάνης μονάχα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπόκτησης.

Κανένα γενικὰ ἀπὸ τὰ ἀγαθά, ἔστω κι ἂν εἶναι μικρό, δὲν θὰ περιφρονηθεῖ ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Κριτή. Ἂν πρόκειται νὰ πληρώσομε κάποια τιμωρία γιὰ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἐνθυμήματά μας, πολὺ περισσότερο θὰ δεχθοῦμε τιμωρίες, πολὺ περισσότερο θὰ ἀμειφθοῦν τὰ κατορθώματά μας, εἴτε αὐτὰ εἶναι μεγάλα εἴτε μικρά.

Ὅσοι ἔχουν διαπράξει πολλὰ πταίσματα καὶ δὲν τιμωροῦνται, πρέπει νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν. Γιατὶ αὐξάνει γι' αὐτοὺς ἡ τιμωρία μὲ τὸ νὰ μὴ τιμωροῦνται καὶ λόγω τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ.

Ἂν δηλαδὴ ὅσοι δὲν βλέπουν τὸ φῶς τοῦ ἥλιου ὑπομένουν ζωὴ περισσότερο πικρὴ ἀπὸ ὁποιονδήποτε θάνατο, τί εἶναι φυσικὸ νὰ πάθουν ὅσοι ἔχουν ἀποστερηθεῖ ἐκεῖνο τὸ φῶς;

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὁ θερισμὸς εἶναι ἀντάξιος τῆς σπορᾶς. Ἔσπειρες πίκρα; Θέρισε τὰ στάχια της. Ἀγάπησες τὴ σκληρότητα; Πάρε αὐτὸ ποὺ ἀγάπησες. Ἀπέφυγες τὴν εὐσπλαγχνία; Θὰ σὲ ἀποφύγει κι αὐτή. Σιχάθηκες τὸ φτωχό; Θὰ σὲ σιχαθεῖ Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε φτωχὸς γιὰ μᾶς.

Φίλωνος.– Οὐκ ἔστι παρὰ Θεοῦ, οὔτε πονηρὸν ὄντα ἀπολέσαι τὸν ἀγαθὸν μισθὸν περὶ ἑνὸς ἀγαθοῦ, μετ᾽ οὐ πλειόνων ἀγαθῶν πεπραγμένον· οὔτε πάλιν ἀγαθὸν ὄντα ἀπολέσαι τὴν κόλασιν καὶ μὴ λαβεῖν αὐτήν, καὶ κατὰ πλειόνων ἀγαθῶν, ἐάν τι γένηται πονηρόν. Ἀνάγκη γὰρ ζυγῷ καὶ σταθμῷ πάντα ἀποδιδόναι τὸν Θεόν.

Οὐ τὸ κολάζεσθαι ἐνταῦθα κακόν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον τῆς ἐκεῖσε γενέσθαι κολάσεως.

Ζαλεύκου.– Ὧδ᾽ ἡμῖν παρηγγέλθω πᾶσι τοῖς τοιούτοις πολίταις καὶ πολίτισι καὶ συνοίκοις· μεμνῆσθαι Θεὸν ὡς ὄντα, καὶ δίκας ἐπιπέμπτοντα τοῖς ἀδίκοις, καὶ τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν ᾧ γίνεται τὸ τέλος ἑκάστου τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ζῆν. Πᾶσι γὰρ ἐμπίπτει μεταμέλεια τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, μεμνημένοις ὧν ἠδικήκασι, καὶ ὁρμὴ τοῦ βούλεσθαι πάντα πεπρᾶχθαι δικαίως αὐτοῖς.

Ἀπολλωνίου.– Εἰ δ᾽ ἔστιν αἴσθησις ἐν ᾅδου καὶ ἐπιμέλεια τῶν οἰχομένων παρὰ τοῦ δαιμονίου, ὥσπερ ὑπολαμβάνομεν, εἴη τοὺς ταῖς τιμαῖς τῶν θεῶν καταλυομέναις βοηθήσαντας, πλείστης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ δαιμονίου τυγχάνειν.

Πλουτάρχου.– Ἅδου τινὸς ἀνοίγονται πύλαι βαθεῖαι, καὶ ποταμοὶ πυρὸς καὶ στυγὸς ἀπορρῶγες ἀνακεράννυνται καὶ σκότος ἐμπίπλαται πολυφαντάστων εἰδώλων, χαλεπὰς μὲν ὄψεις, οἰκτρὰς δὲ φωνὰς ἐπιφερόντων. Δικασταὶ δὲ καὶ κολασταὶ καὶ χάσματα καὶ μυχοὶ μυρίων κακῶν γέμοντες.

Τοῦ Φίλωνα: Δὲν πρόκειται οὔτε ἂν κάποιος εἶναι κακὸς νὰ χάσει τὸν καλὸ μισθό του γιὰ μιὰ καλὴ πράξη ποὺ δὲν εἶναι ἐνταγμένη μέσα σὲ περισσότερς ἄλλες, οὔτε πάλι, ἂν εἶναι καλός, νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ νὰ μὴ βρεθεῖ σ' αὐτὴν ἂν γίνει κάτι κακό, ἔστω κι ἂν ἔχει περισσότερες ἀγαθὲς πράξεις. Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη ὅλα νὰ τὰ ἀποδώσει ὁ Θεὸς ζυγίζοντας καὶ σταθμίζοντάς τα.

Δὲν εἶναι κακὸ νὰ τιμωρεῖται κανεὶς ἐδῶ, ἀλλὰ τὸ νὰ γίνει ἄξιος γιὰ τὴν ἐκεῖ κόλαση.

Τοῦ Ζαλεύκου: Αὐτὰ ἂς παραγγελθοῦν σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολίτες καὶ τὶς πολίτιδες καὶ τοὺς σύνοικους. Νὰ θυμοῦνται τὸν Θεὸ ὅτι ὑπάρχει καὶ τιμωρεῖ τοὺς ἄδικους, καὶ νὰ βάζουν μπροστὰ στὰ μάτια τους τὴ στιγμὴ ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία γίνεται τὸ τέλος καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὴ ζωή. Γιατὶ ὅλοι ὅσοι μέλλουν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ ζωὴ νιώθουν μεταμέλεια, ὅταν θυμηθοῦν τὶς ἀδικίες τους, καὶ ἐπιθυμία νὰ τὰ εἶχαν ὅλα πράξει μὲ δικαιοσύνη.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Ἂν ὑπάρχει αἴσθηση στὸν ἅδη καὶ ὁ Θεὸς φροντίζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐκδημήσει, ὅπως νομίζομε, τότε ἀσφαλῶς ὅσοι βοήθησαν τὸ σεβασμὸ τῶν θεῶν ὅταν καταλυόταν θὰ λάβουν πολὺ μεγάλη ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν Θεό.

Τοῦ Πλουτάρχου: Πύλες πλατιὲς τοῦ ἅδη ἀνοίγουν καὶ ποταμοὶ τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς στυγὸς ἀνταμώνουν, καὶ τὸ σκοτάδι γεμίζει ἀπὸ πλῆθος φανταστικῶν εἰδώλων, ποὺ δείχνουν ὄψεις φοβερὲς καὶ βγάζουν ἀρνητικὲς κραυγές. Παρόντες εἶναι καὶ δικαστὲς καὶ τιμωροὶ καὶ βάραθρα καὶ μυχοὶ τῆς θάλασσας γεμάτοι μύρια φοβερά.

ΛΟΓΟΣ ΜΣΤ΄.
Περὶ δόξης.

Ματθ. 6, 32.– «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

Ρωμ. 8, 18.– «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς».

Παροιμ. 3, 35.– Δόξαν σοφοὶ κληρονομήσουσι, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὑψώσουσιν ἀτιμίαν.

Παροιμ. 21, 21.– «Ὁδὸς δικαιοσύνης καὶ ἐλεημοσύνης εὑρήσει ζωὴν καὶ δόξαν».

Παροιμ. 22, 4.– «Γενεᾷ σοφῇ φόβος Κυρίου, καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ζωή».

Σοφία Σειρὰχ 33, 23· 11, 4.– «Μὴ δῷς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου».

Σοφία Σειρὰχ 7, 4.– «Μὴ ζήτει παρὰ Κυρίου ἡγεμονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης».

Σοφία Σειρὰχ 11, 6.– «Πολλοὶ δυνάσται ἠτιμάσθησαν σφόδρα, καὶ ἔνδοξοι παρεδόθησαν εἰς χεῖρας ἑτέρων».

Σοφία Σειρὰχ 9, 11.– «Μὴ ζηλώσῃς δόξαν ἁμαρτωλῶν».

Σοφία Σειρὰχ 4, 7.– «Μεγιστᾶνι ταπείνου τὴν κεφαλήν σου».

Σοφία Σειρὰχ 8, 1.– «Μὴ διαμάχου μετ᾽ ἀνθρώπου δυνάστου, μήποτε ἐμπέσῃς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 13, 9.– «Προσκαλουμένου σε δυνάστου, ὑποχωρῶν γίνου, καὶ τότε μάλιστα προσκαλέσεται».

Σοφία Σειρὰχ 32, 9.– «Ἐν μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου».

Σοφία Σειρὰχ 42, 24-25.– «Οὐκ ἐποίησεν οὐδὲν ἐλλεῖπον· ἓν τοῦ ἑνὸς ἐστερέωσε τὰ ἀγαθά· καὶ τίς πλησθήσεται ὁρῶν δόξαν αὐτοῦ;».

ΛΟΓΟΣ ΜΣΤ.
Γιὰ τὴ δόξα.

Ματθ. 6, 32: «Νὰ ζητᾶτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δόξα του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ὡς ἐπιπρόσθετα».

Ρωμ. 8, 18: «Δὲν εἶναι τίποτε τὰ παθήματα αὐτοῦ τοῦ καιροῦ σὲ σχέση μὲ τὴ δόξα ποὺ πρόκειται ν' ἀποκαλυφθεῖ σὲ μᾶς».

Παροιμ. 3, 35: «Τὴ δόξα θὰ τὴ κληρονομήσουν οἱ σοφοί, ἐνῶ οἱ ἀσεβεῖς θὰ ἐξυψώσουν τὴν ἀτιμία».

Παροιμ. 21, 21: «Ὁ δρόμος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλεημοσύνης θὰ συναντήσουν τὴ ζωὴ καὶ τὴ δόξα».

Παροιμ. 22, 4: «Ἡ σοφὴ γενεὰ ἔχει φόβο Κυρίου καὶ πλούτη καὶ δόξα καὶ ζωή».

Σοφία Σειρὰχ 33, 23· 11,4: «Μὴ δώσεις ἀφορμὴ γιὰ νὰ σὲ ψέξουν στὴ δόξα σου καὶ τὴ μέρα τῆς δόξας σου μὴν ἐπαίρεσαι».

Σοφία Σειρὰχ 7,4: «Μὴ ζητᾶς ἀπὸ τὸν Κύριο θέση ἡγεμόνα, οὔτε ἀπὸ τὸ βασιλιὰ θέση τιμητική».

Σοφία Σειρὰχ 11, 6: «Πολλοὶ δυνάστες ἀτιμάσθηκαν πάρα πολὺ καὶ ἐπίσημοι παραδόθηκαν στὰ χέρια ἄλλων».

Σοφία Σειρὰχ 9, 11: «Μὴ ζηλέψεις δόξα ἁμαρτωλῶν».

Σοφία Σειρὰχ 4, 7: « Στὸ μεγιστάνα σκύψε τὸ κεφάλι σου».

Σοφία Σειρὰχ 8, 1: «Μὴν μπεῖς σὲ διαμάχες μὲ ἄνθρωπο δυνάστη, μήπως κάποτε πέσεις στὰ χέρια του».

Σοφία Σειρὰχ 13, 9: «Ὅταν σὲ προσκαλεῖ κάποιος δυνάστης, νά 'σαι ὑποχωρητικός, καὶ τότε θὰ σὲ προσκαλέσει περισσότερο».

Σοφία Σειρὰχ 32, 9: «Ἀνάμεσα σὲ μεγιστάνες μὴν ἐξισώνεσαι μαζί τους».

Σοφ. Σειρ. 42, 24-25: «Τίποτε δὲν ἔκανε ἐλλιπές· τὸ ἕνα βεβαίωσε τὰ καλὰ τοῦ ἑνός· καὶ ποιὸς θὰ χορτάσει βλέποντας τὴ δόξα του;

Βασιλείου.– Εἰ δόξης ἐπιθυμεῖς, καὶ βούλει τῶν πολλῶν ὑπερβαίνεσθαι, καὶ εὐδόκιμος ἐν τοῖς κοσμικοῖς πράγμασι γίνεσθαι, ἔσο δίκαιος, σώφρων, φρόνιμος, ἀνδρεῖος, ὑπομονητικὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας παθήμασιν. Οὕτω γὰρ καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ ἐπὶ μείζοσιν ἀγαθοῖς μείζονα ἕξεις τὴν περιφάνειαν.

Τὸν προεστῶτα μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ὤφειλεν ἄνθρωπον ἐν τῇ παρὰ Θεῷ δόξῃ μεμενηκέναι, καὶ εἶχεν ἂν ὕψος οὐκ ἐπίπλαστον, ἀλλ' ἀληθινόν, δυνάμει Θεοῦ μεγαλυνόμενος. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τῆς θείας δόξης ἐπιθυμίαν μετέθηκε καὶ μείζονα προσδοκήσας, σπεύσας ὅπερ οὐκ ἠδύνατο λαβεῖν, ἀπώλεσεν ὅπερ ἔχειν ἠδύνατο.

Βούλομαί σοι σφοδρότερον τῆς κτίσεως ἐνιδρυνθῆναι τὸ θαῦμα. Πρῶτον μὲν οὖν, ὅτα ἴδῃς βοτάνην χόρτου καὶ ἄνθος, εἰς ἔννοιαν ἔρχου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μεμνημένος τῆς εἰκόνος τοῦ σοφοῦ Ἠσαΐου, «Ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώποις ὡς ἄνθος χόρτου». Τὸ γὰρ ὀλιγοχρόνιον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἐν ὀλίγῳ περιχαρὲς καὶ ἱλαρὸν τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας, καιριωτάτης παρὰ τοῦ προφήτου τετύχηκε τῆς εἰκόνος. Σήμερον εὐθαλὴς τῷ σώματι κατασαρκωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθοῦσαν ἔχων τὴν εὔχροιαν, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς σφριγῶν καὶ σύντονος καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὁρμήν, αὔριον ὁ αὐτὸς οὗτος ἐλεεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαρανθείς, ἢ νόσῳ διαλυθείς. Ὁ δεῖνα περίβλεπτος ἐπὶ χρημάτων περιουσίᾳ, καὶ πλῆθος περὶ αὐτὸν κολάκων, δορυφορία φίλων προσποιητῶν, τὴν ἐπ' αὐτοῦ χάριν θεραπευόντων· πλῆθος συγγενείας, καὶ ταύτης κατεσχηματισμένης· ἐσμὸς τῶν ἐφεπομένων μυρίος, τῶν τε ἐπισιτίων καὶ τῶν κατὰ τὰς ἄλλας χρείας αὐτῷ προσεδρευόντων, οὓς καὶ προϊών, καὶ πάλιν ἐπανιὼν ἐπισυρόμενος, ἐπίφθονός ἐστιν τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Πρὸς δὲ τῷ πλούτῳ εὕροις καὶ πολιτικήν τινα δύναμιν, ἢ καὶ τὰς ἐκ τῶν βασιλέων τιμάς, ἐθνῶν

Τοῦ Βασιλείου: Ἂν ἐπιθυμεῖς δόξα καὶ θέλεις νὰ ξεπεράσεις τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ σὲ ἀναγνωρίζουν στὰ κοσμικὰ πράγματα, νὰ εἶσαι δίκαιος, σώφρων καὶ φρόνιμος, γενναῖος, ὑπομονητικὸς στὰ παθήματα γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας. Γιατὶ ἔτσι καὶ ἐσὺ θὰ σωθεῖς, καὶ σὲ μεγαλύτερα ἀγαθὰ θὰ ἀποκτήσεις μεγαλύτερη λαμπρότητα.

Τὸν προϊστάμενο νὰ μὴν τὸν κάνει τὸ ἀξίωμά του νὰ ἐπαίρεται, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸν μακαρισμὸ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ὄφειλε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχει μείνει στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν θὰ εἶχε ὕψος πλαστὸ ἀλλὰ ἀληθινό, ἀποκτώντας μεγαλεῖο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὴν ἐπιθυμία τῆς θείας δόξας τὴ μετέθεσε σὲ ἄλλα καὶ περίμενε μεγαλύτερα, προσπαθώντας νὰ λάβει ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦσε, ἔχασε κι αὐτὸ ποὺ μποροῦσε νὰ ἔχει.

Ἐπιθυμῶ νὰ στερεωθεῖ μέσα σου ἰσχυρότερα τὸ θαῦμα τῆς κτίσης. Πρῶτον λοιπὸν ὅταν δεῖς ἕνα χόρτο μὲ λουλούδι, νὰ σκεφτεῖς τὴν ἀνθρώπινη φύση, φέρνοντας στὴ μνήμη σου τὴν εἰκόνα τοῦ σοφοῦ Ἠσαΐα, ὅτι «κάθε ἄνθρωπος εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν ἄνθος φυτοῦ»[39]. Γιατὶ τὸ σύντομο τῆς ζωῆς καὶ ἡ λιγοστὴ χαρὰ κι εὐχαρίστηση τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας πέτυχε ἀπὸ τὸν προφήτη μιὰ πάρα πολὺ καίρια εἰκόνα. Σήμερα τὸν βλέπεις θαλερὸ στὸ σῶμα μὲ σάρκες ἄφθονες ἀπὸ τὴν τροφή, μὲ τὸ ὡραῖο κόκκινο χρῶμα στὸ πρόσωπο, μὲ τὸ σφρίγος καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀκμῆς τῆς νιότης καὶ μὲ ὁρμὴ ἀσυγκράτητη, καὶ αὔριο αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἐλεεινός, ἢ ἀπὸ τὸ χρόνο μαραμένος ἢ διαλυμένος ἀπὸ τὴ νόσο. Ὁ τάδε δακτυλοδεικτούμενος γιὰ τὴ μεγάλη περιουσία καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν γύρω του κολάκων, φίλων προσποιητῶν ποὺ εἶναι δορυφόροι του καὶ ὑπηρετοῦν γιὰ χάρη του, τὸ πλῆθος τῶν συγγενῶν ποὺ κι αὐτοὶ ἦταν κατασκευασμένοι, τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἀκολούθων του ποὺ τὸν συνοδεύουν μόνιμα στὸ τραπέζι καὶ στὶς ἄλλες δουλειές του, ποὺ τοὺς κουβαλάει μαζί του κι ὅταν φεύγει κι ὅταν ἔρχεται, προκαλώντας τὸ φθόνο σ' ὅσους τὸν συναντοῦν. Κοντὰ στὸν πλοῦτο μπορεῖς νὰ βρεῖς καὶ κάποια πολιτικὴ δύναμη ἢ καὶ τιμὲς ἀπὸ μέρους τοῦ βασιλιᾶ, διοίκηση περιο-

---

39. Ἠσ. 40, 6.

ἐπιμέλειαν, ἢ καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίαν, καὶ τὸν κήρυκα μέγα βοῶντα προϊόντα πρὸ αὐτοῦ· τοὺς ῥαβδοφόρους ἔνθεν καὶ ἔνθεν βαρυτάτην κατάπληξιν τοῖς ἀρχομένοις ἐμβάλλοντας, τὰς πληγάς, τὰς δεσμεύσεις, ἐπαγωγάς, τὰ δεσμωτήρια, ἐξ ὧν ἀφόρητος ὁ παρὰ τῶν ὑποχειρίων συναθροίζεται φόβος. Καὶ τί μετὰ τοῦτο; Μία νύξ, ἢ πυρετὸς ἢ πλευρῖτις ἢ περιπνευμονία ἀνάρπαστον ἐξ ἀνθρώπων ἀπάγουσα τὸν ἄνθρωπον οἴχεται, πᾶσαν τὴν κατ' αὐτὸν σκηνὴν ἐξαπίνης ἀπογυμνώσασα, καὶ ἡ δόξα ἐκείνη ὥσπερ ἐνύπνιον ἀπηνέχθη. Ὥστε ἐπιτετεῦχθαι τῷ προφήτῃ ἡ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον ἄνθος ὁμοίωσις τῆς ἀνθρωπίνης δόξης.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Δόξης ἀεὶ φρόντιζε τῆς αἰωνίου.
Ἡ γὰρ παροῦσα ψεύδεται καθ' ἡμέραν.
Δόξαν δίωκε, μήτε πᾶσαν, μήτ' ἄγαν.
Κρεῖσσον γὰρ εἶναι τοῦ δοκεῖν. Εἰ δ' ἄμετρος εἶ,
Μὴ τὴν κενὴν θήρευε, μηδὲ τὴν νέαν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀξιώματός τις βιωτικοῦ ὅλην πολλάκις τὴν οὐσίαν ἐπέδωκεν, ὑπὲρ τῆς μελλούσης δόξης καὶ ἀναφαιρέτου τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον μηδὲ ὀλίγον προϊεμένων;

Ἡ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξα τῶν δοξαζόντων μιμεῖται τὴν εὐτέλειαν, ὅθεν καὶ μεταπίπτει ῥᾳδίως. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀκίνητος μένει διηνεκῶς. Καὶ ταῦτ' ἀμφότερα δηλῶν ὁ προφήτης, κἀκείνης τὸ εὐμετάπτωτον, καὶ ταύτης τὸ μόνιμον, οὕτως ἔλεγεν, «Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς δόξα χόρτου». Ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐδὲ πρὸς χόρτον, ἀλλ' ἑτέραν ὕλην εὐτελεστέραν ὁ προφήτης παρέβαλεν, ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας χόρτου. Οὐδὲν γὰρ μέρος αὐτῶν προέθηκεν, οἷον πλοῦτον, ἢ τρυφήν, ἢ

χῶν ἢ καὶ ἡγεσία στρατιωτικῶν τμημάτων, καὶ τὸν κήρυκα νὰ φωνάζει δυνατὰ προχωρώντας μπροστά του, τοὺς ραβδοφόρους ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη νὰ προκαλοῦν μεγάλο φόβο στοὺς πολίτες, τὶς μαστιγώσεις, τὴν παράδοση στὰ δεσμά, τὴν προσαγωγὴ στὸ δικαστήριο, τὶς φυλακές, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνεται ἀνυπόφορος ὁ φόβος τῶν ὑπηκόων. Καὶ τί ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτά; Μιὰ νύχτα ἢ ἕνας πυρετὸς ἢ μιὰ πλευρίτιδα ἢ μιὰ περιπνευμονία τὸν κάνει ἀνάρπαστο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ φεύγει καὶ χάνεται, ἀφήνοντας ξαφνικὰ γυμνὴ ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνοθεσία, καὶ ἡ λαμπρότητα ἐκείνη ἐξαφανίσθηκε σὰν ἕνα ὄνειρο, ὥστε νὰ ἐπαληθευθεῖ ἡ παρομοίωση ἀπὸ τὸν προφήτη τῆς ἀνθρώπινης δόξας μὲ τὸ ἀσήμαντο λουλούδι.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Πάντοτε νὰ φροντίζεις γιὰ τὴ δόξα τὴν αἰώνια.
Ἡ δόξα τοῦ κόσμου λέει ψέματα κάθε μέρα.
Νὰ ἐπιδιώκεις τὴ δόξα, ὄχι ὅλη κι οὔτε ὑπερβολικά.
Εἶναι καλύτερη ἡ πραγματικὴ κι ὄχι ἡ φαινομενική.
Μὴν κυνηγᾶς τὴν κούφια οὔτε τὴν πρόσφατη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἐὰν λοιπὸν κάποιος γιὰ χάρη κάποιου ἀξιώματος κοσμικοῦ πολλὲς φορὲς ξόδεψε ὅλη τὴν περιουσία του, τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἄθλιο ἀπὸ ἐμᾶς ἂν δὲν ξοδέψομε ἔστω καὶ λίγα γιὰ τὴ μελλοντικὴ κι ἀναφαίρετη δόξα;

Ἡ δόξα ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων εἰκονίζει τὴν εὐτέλεια ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται ἡ δόξα, γι' αὐτὸ καὶ μεταβάλλεται εὔκολα. Δὲν εἶναι τέτοια ὅμως ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μένει σταθερὴ γιὰ πάντα. Καὶ αὐτὰ τὰ δύο δηλώνοντας ὁ προφήτης, καὶ τὴν εὔκολη μεταβολὴ τῆς μιᾶς, καὶ τὴ μονιμότητα τῆς ἄλλης, ἔλεγε τὰ ἑξῆς· «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὴ δόξα τοῦ χόρτου»[40]. Ὅλη τὴν ἀνθρώπινη εὐημερία οὔτε κὰν μὲ χόρτο τὴν παρέβαλε, ἀλλὰ τὴν παρομοίωσε μὲ κάποια ἄλλη πολὺ εὐτελέστερη, ὀνομάζοντάς την «ἄνθος χόρτου». Γιατὶ κανένα μέρος αὐτῶν δὲν πρόταξε, ὅπως πλοῦτο ἢ τρυφὴ ἢ ἐξουσία

---

40. Ἡσ. 40, 6.

δυναστείαν, ἢ τιμήν, ἤ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις λαμπρά, μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς δόξης περιβαλών, οὕτως ἐπήγαγεν τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, εἰπών, «πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν».

Κυρίλλου.– Φύσει μὲν γὰρ χόρτου, φησίν, ἔοικε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ἄνθη δὲ χόρτου ἡ ἐπιγενομένη δόξα καὶ δυναστεία. Καὶ καθάπερ τοῦ χόρτου ξηραινομένου τὸ ἄνθος ἐκπίπτει, οὕτω τοῦ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις ἐπιόντος ἡ δυναστεία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια σβέννυται.

Πλουτάρχου.– Τὰ μὲν φυτὰ ἀπὸ τῆς ρίζης, ἡ δὲ δόξα ἀπὸ τῆς πρώτης λήψεως αὔξει.

Οὐδεὶς φροντίζων δόξης ἀγαθῆς γένοιτ' ἀνὴρ φαῦλος· καλὸν δέ, ἀντὶ βραχείας ἀπολαύσεως, ἀλλάξεσθαι δόξαν αἰώνιον.

Ἀριστοτέλους.– Ἀξίωμα μέγιστόν ἐστιν, οὐ τὸ κεχρῆσθαι τιμαῖς, ἀλλὰ τὸ ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι νομίζεσθαι.

Ἰσοκράτους.– Ὧν τὰς δόξας ζηλοῖς, τούτων καὶ τὰ ἀγαθὰ πράξης.

Ἰνδὸς τοξευτής.– Τὸν Ἰνδὸν τὸν μέγιστα δοκοῦντα καὶ λεγόμενον διὰ δακτυλίου τὸν ὀϊστὸν ἀφιέναι, ἐκέλευσεν ἐπιδείξασθαι, καὶ μὴ βουλόμενον, ὀργισθεὶς ἀνελεῖν προσέταξεν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγόμενος ὁ ἄνθρωπος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄγοντας, ὅτι Πολὺς χρόνος ἐστὶν ἀφ' οὗ ἐπὶ χεῖρας τόξον οὐκ ἔλαβον, καὶ τὸ ἀποτυχεῖν ἐφοβήθην, ἀκούσας ταῦτα Ἀλέξανδρος, ἐθαύμασε καὶ ἀπέλυσε μετὰ δώρων αὐτόν, ὅτι μᾶλλον ἀποθανεῖν ὑπέμεινεν, ἢ τῆς δόξης ἀνάξιος φανῆναι.

Θεοφράστου.– Οὐ γὰρ ἐξ ὁμιλίας δεῖ καὶ χάριτος τὰς τιμάς, ἀλλ' ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν.

Ἡρακλείτου.– Συντομωτάτην ὁδὸν ὁ αὐτὸς ἔλεγεν εἰς εὐδοξίαν, τὸ γενέσθαι ἀγαθόν.

ἢ τιμὴ ἢ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ὅλα τὰ λαμπρὰ τῶν ἀνθρώπων περιλαμβάνοντάς τα σὲ μιὰ ὀνομασία, στὴν τῆς δόξας, ἔτσι παρουσίασε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, λέγοντας· «Κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ λουλούδι ποὺ βγάζει τὸ χόρτο. Ξεράθηκε τὸ χόρτο καὶ ἔπεσε τὸ λουλούδι»[41].

Τοῦ Κυρίλλου: Μὲ τὴ φύση τοῦ χόρτου μοιάζει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ μὲ ἄνθη τοῦ χόρτου ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία ποὺ ἀποκτοῦν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ξεραθεῖ τὸ χόρτο πέφτει τὸ λουλούδι, ἔτσι κι ὅταν ἔρθει ὁ θάνατος στοὺς ἀνθρώπους ἐξαφανίζεται ἡ ἐξουσία καὶ ἡ λαμπρότητα.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τὰ φυτὰ μεγαλώνουν ἀπὸ τὴ ρίζα, ἐνῶ ἡ δόξα ἀπὸ τὴν πρώτη φορά.

Κανένας ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν καλὴ δόξα δὲν μπορεῖ νὰ γίνει φαῦλος. Καὶ εἶναι καλὸ ν' ἀνταλλάξει κανεὶς τὴν αἰώνια δόξα μὲ τὴ σύντομη ἀπόλαυση.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Τὸ μέγιστο ἀξίωμα δὲν εἶναι ν' ἀπολαμβάνεις τιμές, ἀλλὰ νὰ πιστεύουν ὅτι εἶσαι ἄξιος γι' αὐτές.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Ὅποιων τὴ δόξα ζηλεύεις, αὐτῶν καὶ τὶς ἀγαθὲς πράξεις νὰ πράξεις.

Ἰνδὸς τοξότης: Τὸν Ἰνδὸ ποὺ φημίζεται πάρα πολὺ καὶ λέγεται πὼς περνᾶ τὸ βέλος μέσα ἀπὸ δαχτυλίδι, τὸν διέταξε νὰ τὸ ἀποδείξει, κι ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἤθελε, θύμωσε καὶ πρόσταξε νὰ τὸν σκοτώσουν. Καθὼς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ὁδηγοῦνταν στὸν τόπο ἐκτέλεσης καὶ ἔλεγε σ' ἐκείνους ποὺ τὸν πήγαιναν, Εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ἔχω νὰ πιάσω τόξο στὰ χέρια μου καὶ φοβήθηκα μήπως ἀποτύχω, ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ Ἀλέξανδρος, θαύμασε καὶ τὸν ἐλευθέρωσε δίνοντάς του δῶρα, γιατὶ προτίμησε νὰ πεθάνει, παρὰ νὰ φανεῖ ἀνάξιος τῆς ὑπόληψης ποὺ τοῦ εἶχαν.

Τοῦ Θεοφράστου: Δὲν πρέπει νὰ παίρνει κάποιος τὶς τιμὲς ἀπὸ τὸ τί λέγει καὶ ἀπὸ χάρη, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς πράξεις του.

Τοῦ Ἡρακλείτου: Ὁ συντομώτερος δρόμος πρὸς τὴ δόξα, ἔλεγε αὐτός, εἶναι νὰ γίνεις καλός.

---

41. Ἡσ. 40, 6-7.

Φίλωνος.– Ὁ μαθὼν ἄρχεσθαι, καὶ ἄρχειν εὐθὺς μανθάνει. Οὐδὲ γάρ, εἰ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης τὸ κράτος ἀνάψαιτό τις, ἄρχων ἂν εἴη πρὸς ἀλήθειαν, εἰ μὴ μάθῃ καὶ προπαιδευθείη τὸ ἄρχεσθαι.

Ἰωσήπου ’(Ἀρχαιολογία).– Πάντες οἱ ἄρχεσθαι καλῶς μεμαθηκότες, καὶ ἄρχειν εἴσονται παρελθόντες εἰς ἐξουσίαν.

Τοῦ Φίλωνα: Ὅποιος ἔμαθε νὰ τὸν κυβερνοῦν, μαθαίνει ἀμέσως καὶ νὰ κυβερνᾶ. Γιατὶ ἀκόμα κι ἂν ἀντιμετωπίσει κανένας ὅλη τὴ δύναμη τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ γίνει ἄρχοντας ἀληθινός, ἂν δὲν μάθει καὶ δὲν προπαιδευθεῖ νὰ τὸν κυβερνοῦν.

Τοῦ Ἰωσήπου (Ἀρχαιολογία): Ὅλοι ὅσοι ἔμαθαν νὰ κυβερνῶνται σωστά, θὰ μάθουν νὰ εἶναι καὶ καλοὶ ἄρχοντες ὅταν ἔρθουν στὴν ἐξουσία.

ΛΟΓΟΣ ΜΖ΄.
Περὶ γλωσσαλγίας.

Ματθ. 12, 36-37.– «Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι λόγον περὶ αὐτοῦ. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ».

Ἰάκ. 1, 19.– «Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι».

Σοφία Σειρὰχ 8, 3.– «Γλωσσώδει ἀνθρώπῳ μὴ διαμάχου, μηδὲ ἐπιστοίβαζε ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτοῦ ξύλα».

Παροιμ. 13, 3.– «Ὃς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν».

Παροιμ. 6, 2.– «Παγὶς ἀνδρὶ ἰσχυρὰ τὰ ἴδια χείλη, ἁλίσκεται δὲ ῥήμασιν ἰδίου στόματος».

Παροιμ. 10, 8.– «Ὁ ἄστεγος χείλεσιν, σκολιάζων ὑποσκελισθήσεται».

Παροιμ. 22, 14.– «Βόθρος βαθὺς στόμα παρανόμου, ὁ δὲ μισηθεὶς ὑπὸ Θεοῦ ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν».

Παροιμ. 26, 20.– «Ἐν πολλοῖς ξύλοις θάλλει πῦρ, στόμα δὲ ἄστεγον ποιεῖ ἀκαταστασίαν».

Σοφία Σειρὰχ 22, 27.– «Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ στόματός μου φυλακήν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα, ἵνα μὴ ἐμπέσω ἀπ᾿ αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου ἀπολέσῃ με;».

Σοφία Σειρὰχ 30, 18.– «Ἀγαθὰ κεχυμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισμένῳ».

Βασιλείου.– Μὴ πάντα θάρρει τῇ γλώσσῃ, ἵνα μὴ πάθῃς ἀκαίρως, καθάπερ ὀφθαλμὸς ὅλον τὸν ἥλιον θέλων ἀποβλέψαι, ἀπόλλει καὶ ὃ ἔχει φῶς.

ΛΟΓΟΣ ΜΖ΄.
Γιὰ τὴν ἀσυγκράτητη γλωσσολαλιά.

Ματθ. 12, 36-37: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι γιὰ κάθε λόγο ποὺ θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι θὰ δώσουν λόγο γι' αὐτόν. Γιατὶ ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ δικαιωθεῖς κι ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ κατακριθεῖς».

Ἰακ. 1, 19: «Κάθε ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι πρόθυμος ν' ἀκούει καὶ νὰ μὴ βιάζεται νὰ μιλάει».

Σοφία Σειρὰχ 8, 3: «Μὲ ἄνθρωπο γλωσσὰ μὴν τὰ βάζεις, οὔτε νὰ ρίχνεις ξύλα στὴ φωτιά του».

Παροιμ. 13, 3: «Ὅποιος φυλάει τὸ στόμα του, φυλάει τὴν ψυχή του».

Παροιμ. 6, 2: «Δυνατὴ παγίδα γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι τὰ ἴδια του τὰ χείλη, καὶ αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του».

Παροιμ. 10, 8: «Ὅποιος δὲν κλείνει τὸ στόμα του, βαδίζει στραβὰ καὶ θὰ περιφρονηθεῖ».

Παροιμ. 22, 14: «Τὸ στόμα τοῦ παράνομου ἀνθρώπου εἶναι λάκκος βαθύς, κι ὅποιον μίσησε ὁ Θεὸς θὰ πέσει μέσα σ' αὐτόν».

Παροιμ. 26, 20: «Μὲ πολλὰ ξύλα φουντώνει ἡ φωτιά, ἐνῶ τὸ στόμα ποὺ δὲν κρατιέται προκαλεῖ ἀκαταστασία».

Σοφία Σειρὰχ 22, 27: «Ποιὸς θὰ μοῦ δώσει φύλακες γιὰ τὸ στόμα μου καὶ θὰ σφραγίσει τὰ χείλη μου, γιὰ νὰ μὴν ξεφύγω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἡ γλώσσα μου μὲ καταστρέψει;».

Σοφία Σειρὰχ 30, 18: «Ἀγαθὰ ὑπάρχουν χυμένα σὲ κλεισμένο στόμα».

Τοῦ Βασιλείου: Μὴν ἐμπιστεύεσαι τὰ πάντα στὴ γλώσσα σου, γιὰ νὰ μὴν πάθεις κάτι ἀπρόσμενο· ὅπως τὸ μάτι, ποὺ θέλει νὰ ἀντικρύσει ὅλο τὸν ἥλιο, χάνει καὶ τὸ φῶς ποὺ ἔχει.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ὄλισθος ἀνθρώποις, γλῶσσα λόγῳ μὴ κυβερνωμένη.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Λόγος ἁπλῶς προενεχθείς, ὁλοκλήρους ἀνέτρεψεν οἰκίας, καὶ ψυχὰς ἀνέτρεψε καὶ κατέδυσε· καὶ τῶν μὲν χρημάτων τὴν ζημίαν διορθοῦσθαι πάλιν εἴη, λόγον δὲ ἐκπηδήσαντα ἅπαξ, ἀνακτῆσαι πάλιν οὐκ εἴη.

Κυρίλλου.– Μὴ χελιδόνας οἰκίαις δέχεσθαι· τουτέστι λάλους ἀνθρώπους καὶ περὶ γλῶσσαν ἀκρατεῖς ὁμοροφίους μὴ ποιεῖσθαι.

Εὐαγρίου.– Λάλει ἃ δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ περὶ ὧν δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἃ μὴ δεῖ.

Νείλου.– Εἰ κρατεῖς γαστρός, κράτει καὶ γλώσσης, ἵνα μὴ τῆς μὲν ὑπάρχῃς δοῦλος, τῆς δὲ τυγχάνῃς ἀνοήτως ἐλεύθερος.

Ἰσοκράτους.– Πᾶν ὅ τι ἂν μέλλεις ἐρεῖν, πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ· πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶσσα προτρέχει τῆς διανοίας.

Ἰσοκράτης ὁ ῥήτωρ, Καρεῶνος ὄντος λάλου καὶ σχολάζειν παρ' αὐτῷ βουλομένου, διττοὺς ᾔτησε μισθούς. Τοῦ δὲ τὴν αἰτίαν πυθομένου, Ἕνα μέν, ἔφη, ἵνα λαλεῖν μάθῃς, τὸν δὲ ἕτερον, ἵνα σιγᾷν.

Κλειτάρχου.– Ὃ μὴ θέλῃς ἀκούειν, μηδὲ εἴπῃς· ὃ μὴ θέλῃς λέγειν, μηδὲ ἄκουε· ὤτων καὶ γλώττης μέγας ὁ κίνδυνος.

Σωκράτους.– Κρεῖττον εἶναι τῷ ποδὶ ὀλισθαίνειν, ἢ τῇ γλώσσῃ.

Δημώνακτος.– Τοῖς ὠσὶ πλέον, ἢ τῇ γλώττῃ χρῶ.

Δημοσθένους.– Ἐν συμποσίῳ πρὸς τὸν πολλὰ λαλοῦντα, Εἰ τοσαῦτα, ἔφη, ἐφρόνεις, οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐλάλεις.

Ἐρωτηθεὶς δέ, Διατί μίαν γλῶσσαν ἔχομεν, ὦτα δὲ δύο; εἶπεν· Ὅτι διπλάσιον δεῖ ἀκούειν τοῦ λέγειν.

Πλάτωνος.– Πλάτων, Ἀντισθένους ἐν τῇ διατριβῇ ποτε μα-

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Καταστροφὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι γλώσσα ποὺ δὲν τὴν κυβερνᾶ ὁ λόγος.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Λόγος ποὺ εἰπώθηκε ἀπερίσκεπτα, ἀνέτρεψε ὁλόκληρα σπίτια, ἀλλὰ καὶ ψυχὲς ἀνέτρεψε καὶ τὶς καταβύθισε. Καὶ τὴ ζημιὰ βέβαια τῶν πραγμάτων μπορεῖ νὰ τὴ διορθώσει πάλι κανείς, τὸ λόγο ὅμως ποὺ ξέφυγε μιὰ φορά, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ξαναφέρει πίσω πάλι.

Τοῦ Κυρίλλου: Νὰ μὴ δέχεται κανεὶς στὸ σπίτι χελιδόνια· δηλαδὴ νὰ μὴν κάνει συγκάτοικούς του ἀνθρώπους φλύαρους ποὺ ἔχουν ἀκράτεια στὴ γλώσσα.

Τοῦ Εὐαγρίου: Λέγε ὅσα πρέπει καὶ ὅταν πρέπει καὶ γι' αὐτὰ ποὺ πρέπει, καὶ δὲν θ' ἀκούσεις αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει.

Τοῦ Νείλου: Ἂν συγκρατεῖς τὴν κοιλιά σου, νὰ συγκρατεῖς καὶ τὴ γλώσσα σου, γιὰ νὰ μὴν εἶσαι δοῦλος τῆς μιᾶς, καὶ τῆς ἄλλης ἐλεύθερος ἀνόητα.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Κάθε τι ποὺ θέλεις νὰ πεῖς, ἐξέταζέ το πρῶτα μὲ τὸ νοῦ σου· γιατὶ σὲ πολλοὺς ἡ γλώσσα τρέχει πρὶν ἀπὸ τὸ νοῦ.

Ὁ Ἰσοκράτης, ὁ ρήτορας, ἀπὸ τὸν Καρεώνα, ποὺ ἦταν φλύαρος καὶ ἤθελε νὰ γίνει μαθητής του, τοῦ ζήτησε διπλὰ δίδακτρα. Κι ὅταν αὐτὸς τὸν ρώτησε γιὰ ποιὸ λόγο, τοῦ εἶπε· Τὰ πρῶτα γιὰ νὰ μάθεις νὰ μιλᾶς, καὶ τὰ δεύτερα, γιὰ νὰ σιωπᾶς.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ὅ,τι δὲ θέλεις ν' ἀκοῦς, οὔτε νὰ τὸ πεῖς· ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ τὸ λές, οὔτε νὰ τὸ ἀκοῦς· εἶναι μεγάλος ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὰ αὐτιὰ καὶ τὴ γλώσσα.

Τοῦ Σωκράτη: Καλύτερα νὰ γλιστρᾶ τὸ πόδι σου, παρὰ ἡ γλώσσα σου.

Τοῦ Δημώνακτα: Νὰ χρησιμοποιεῖς τ' αὐτιά σου πιὸ πολύ, παρὰ τὴ γλώσσα σου.

Τοῦ Δημοσθένη: Σ' ἕνα συμπόσιο σὲ κάποιον ποὺ ἔλεγε πολλὰ εἶπε· Ἂν τόσο πολὺ σκεφτόσουν, δὲν θὰ μιλοῦσες τόσο πολύ.

Κι ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιατί ἔχομε μία γλώσσα, ἐνῶ αὐτιὰ δύο, εἶπε· Γιατὶ πρέπει ν' ἀκοῦμε δυὸ φορὲς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι νὰ μιλοῦμε.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων, ὅταν ὁ Ἀντισθένης στὴ συζήτηση

κρολογήσαντος, Ἀγνοεῖς, εἶπεν, ὅτι τοῦ λόγου μέτρον ἐστίν, οὐχ ὁ λέγων, ἀλλ' ὁ ἀκούων;

Νικοστράτου.– Εἰ ἐπὶ τῷ συνεχῶς καὶ πολλὰ καὶ ταχέως λαλεῖν ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες ἐλέγοντ' ἂν ἡμῶν φρονιμώτεραι.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτους.– Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις δέδωκεν, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλασίονα, ὧν λέγομεν, παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν.

Πυθαγόρου.– Ξίφους πληγὴ κουφοτέρα γλώσσης· τὸ μὲν γὰρ σῶμα, ἡ δὲ ψυχὴν τιτρώσκει.

Αἰσώπου.– Οὗτος ἐρωτηθείς, Τί ἐστιν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθόν τε καὶ φαῦλον, ἔφη· Γλῶσσα.

Δημοκρίτου.– Πλεονεξίη τὰ πάντα λέγειν, καὶ μηδὲν ἐθέλειν ἀκούειν.

Ἀπολλωνίου.– Πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν, ἀσφαλές.

Ὁ αὐτὸς τοὺς ῥήτορας ἔφη ὁμοίους εἶναι τοῖς βατράχοις· τοὺς μὲν γὰρ ἐν ὕδασι κελαδεῖν, τοὺς δὲ πρὸς κλεψύδραν.

Λύκωνος.– Καθάπερ αἱ χελιδόνες τῇ συνεχεῖ τῆς λαλιᾶς τὴν ἡδονὴν τῆς ὁμιλίας ἀποβάλλουσιν, οὕτως οἱ ἀδολέσχαι ὀχλήσεις συνεχεῖς ποιούμενοι, ἀηδεῖς ἀποφαίνονται τοῖς ἀκροωμένοις.

Νομικῷ φλυάρῳ ἔφη τις, Οὐ δεῖ ἐν πολλοῖς λέγειν ὀλίγα, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις πολλά.

παρέτεινε τὸ λόγο του, τοῦ εἶπε· Δὲν ξέρεις ὅτι μέτρο τοῦ λόγου δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ μιλᾶ, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀκούει;

Τοῦ Νικοστράτου: Ἂν γιὰ τὴν ἀδιάκοπη καὶ γρήγορη πολυλογία ὑπῆρχε σημεῖο τῆς φρονιμάδας, τὰ χελιδόνια θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν πιὸ φρόνιμα ἀπὸ μᾶς.

Ἀπὸ τὶς γνῶμες τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τοῦ Ἰσοκράτη: Ἡ φύση ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους μία γλῶσσα, ἀλλὰ αὐτιὰ δύο, γιὰ νὰ ἀκοῦμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ διπλὰ ἀπὸ ὅσα λέμε.

Τοῦ Πυθαγόρα: Ἡ πληγὴ ἀπὸ ξίφος εἶναι ἐλαφρότερη ἀπὸ τὴν πληγὴ ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Γιατὶ τὸ ξίφος πληγώνει τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ γλῶσσα τὴν ψυχή.

Τοῦ Αἰσώπου: Ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιὸ εἶναι στοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀγαθὸ μαζὶ καὶ φαῦλο; ἀπάντησε· Ἡ γλῶσσα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Εἶναι πλεονεξία νὰ λὲς τὰ πάντα καὶ νὰ μὴ θέλεις ν' ἀκοῦς τίποτε.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Ἡ πολυλογία κάνει πολλὰ σφάλματα, ἐνῶ ἡ σιωπὴ εἶναι ἀσφαλής.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι οἱ ρήτορες εἶναι ὅμοιοι μὲ τὰ βατράχια· γιατὶ τὰ βατράχια κοάζουν στὸ νερὸ τῶν ποταμῶν, ἐνῶ οἱ ρήτορες μὲ τὸ νερὸ τῆς κλεψύδρας.

Τοῦ Λύκωνα: Ὅπως τὰ χελιδόνια μὲ τὸ ἀδιάκοπο λάλημά τους ἀποβάλλουν τὴν εὐχαρίστηση τῆς ὁμιλίας, ἔτσι κι οἱ φλύαροι, ἐνοχλώντας συνεχῶς, ἀποδεικνύονται δυσάρεστοι γιὰ τοὺς ἀκροατές τους.

Σ' ἕνα φλύαρο νομικὸ εἶπε κάποιος· Δὲν πρέπει νὰ λὲς λίγα μὲ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ λίγα νὰ λὲς πολλά.

ΛΟΓΟΣ ΜΗ΄.
Περὶ προνοίας.

Ματθ. 10, 29-30.– «Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; Καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν».

Ρωμ. 11, 33.– «Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

Σοφ. Σολ. 12, 18.– «Σὺ δεσπόζων ἰσχύος ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς».

Σοφία Σειρὰχ 16, 17--21.– «Μὴ εἴπῃς· Ἀποκρυβήσομαι, καὶ ἐξ ὕψους τίς μου μνησθήσεται; Ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἄβυσσος καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ σαλευθήσεται. Τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; καταιγὶς ἣν οὐκ ὄψεται ἄνθρωπος, καὶ τὰ πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν ἀποκρύφοις».

Βασιλείου.– Πᾶν ὅπερ εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάσῃ, τῆς πάντα ἐνεργούσης χάριτος ἐνέργειαν εἶναί φαμεν.

Οὐδὲν ἀπρονόητον οὐδὲ ἠμελημένον παρὰ τῷ Θεῷ. Πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός· πᾶσι πάρεστι, πορίζων ἑκάστῳ τὴν σωτηρίαν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Πολλάκις παραδόξους σωτηρίας οἶδε τὸ Θεῖον καινοτομεῖν, νεῦον πρὸς τὸ φιλάνθρωπον τῇ ἑαυτοῦ προνοίᾳ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐδεὶς οὕτως ἑαυτοῦ φείδεται, ὡς

ΛΟΓΟΣ ΜΗ΄.
Γιὰ τὴν πρόνοια.

Ματθ. 10, 29-30: «Δύο στρουθία δὲν τὰ πουλοῦν μιὰ δεκάρα; Κι ὅμως, οὔτε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ πέσει στὴ γῆ χωρὶς νὰ θέλει ὁ Πατέρας σας. Ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς εἶναι μετρημένες καὶ ὅλες οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας».

Ρωμ. 11, 33: «Πώ, πώ! πόσο μεγάλο εἶναι τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ. Πράγματι εἶναι ἀνεξερεύνητες οἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι τῆς σκέψης του».

Σοφ. Σολ. 12, 18: «Ἐσύ, ὁ Κύριος τῆς δύναμης, κρίνεις μὲ ἐπιείκεια καὶ μᾶς διοικεῖς μὲ πολλὴ συμπάθεια».

Σοφία Σειρὰχ 16, 17-21: «Μὴν πεῖς, Θὰ κρυφτῶ καὶ ποιὸς θὰ μὲ θυμηθεῖ ἀπὸ τὰ ὕψη; Νά, ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ· ἡ ἄβυσσος καὶ ἡ γῆ καὶ ὅσα περικλείονται σ᾽ αὐτὰ μὲ τὸ βλέμμα του θὰ σαλευθοῦν. Ποιὸς θὰ σκεφθεῖ τοὺς δρόμους τῆς σκέψης του; Εἶναι καταιγίδα ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ τὴ δεῖ, καὶ τὰ πιὸ πολλὰ ἔργα του γίνονται στὰ κρυφά».

Τοῦ Βασιλείου: Ὁποιοδήποτε ἀγαθὸ ἀπὸ τὴ θεία δύναμη φτάσει σ᾽ ἐμᾶς, λέμε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴ χάρη ποὺ ἐνεργεῖ τὰ πάντα».

Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀπρονόητο οὔτε παραμελημένο ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅλα τὰ βλέπει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός, σ᾽ ὅλα εἶναι παρών, παρέχοντας στὸ καθένα τὴ σωτηρία του.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Πολλὲς φορὲς ἡ θεότητα ἐφαρμόζει νέους καὶ παράδοξους τρόπους σωτηρίας, κλίνοντας πρὸς τὴ φιλανθρωπία μὲ τὴν πρόνοιά του.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Κανένας δὲν φροντίζει τόσο τὸν ἑαυτό

πάντων ἡμῶν ὁ Θεός· πολλῷ γὰρ ἡμῶν αὐτὸς βούλεται μᾶλλον, μηδὲν ἡμᾶς πάσχειν κακόν.

Οὐκ οἶδας σὺ τὰ συμφέροντα, ἄνθρωπε. Πολλάκις αἰτεῖς ἐπιβλαβῆ καὶ σφαλερά· ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ μᾶλλον κηδόμενός σου τῆς σωτηρίας, οὐ τῇ αἰτήσει σου προσέχει, ἀλλὰ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὸ συμφέρον σου πανταχοῦ προνοεῖται. Εἰ γὰρ οἱ πατέρες οἱ σαρκικοὶ οὐ πάντα αἰτοῦσι τοῖς παισὶ διδόασιν, οὐκ ἐπειδὴ καταφρονοῦσι τῶν αἰτούντων, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτῶν μᾶλλον κήδονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ καὶ μᾶλλον φιλῶν καὶ πλέον ἁπάντων εἰδώς, τὸ συμφέρον ἡμῖν ποιεῖ.

Διδύμου.– Πάντων τῶν λογικῶν ἐπιστάμενος τὸ κρυπτὸν ὁ Δημιουργός, προνοεῖται τῶν ὅλων, οὐ μόνον ἐξ ὧν διάκεινται καὶ πράττουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν προγινώσκει ἄγων τὴν βελτίωσιν.

Τοῦ μακαρίου Ἐφραίμ.– Τὸν κόσμον ὁ Θεὸς ἀνεξικακίᾳ ἐπισκοπεῖ, τὸ μέλλον αἰνιττόμενος, καὶ τὸ παρὸν κακὸν ὅροις στοιχίζων· ἐκ μὲν τῆς ἀποφάσεως χαλινῶν τὴν πονηρίαν, διὰ δὲ τῆς συνειδήσεως τὰς ἐναγεῖς καὶ πονηρὰς διανοίας τιμωρούμενος.

Ἐπικούρου.– Χάρις τῇ μακαρίᾳ φύσει, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα ἐποίησεν εὐπόριστα, τὰ δὲ δυσπόριστα οὐκ ἀναγκαῖα.

Σωκράτους·

Εἰ τὸ μέλειν δύναταί τι, μερίμνα καὶ μελέτω σοι.
Εἰ δὲ μέλει περὶ σοῦ δαίμονι, σοὶ τί μέλει;

Πλάτωνος.– Ὅταν βούληται Θεὸς εὖ πρᾶξαι πόλιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐποίησεν· ὅταν δὲ μέλλῃ κακῶς πράξειν πόλις, ἐξεῖλε τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς ἐκ ταύτης τῆς πόλεως. Οὕτως ἔοικεν οὔτε διδακτὸν εἶναι, οὔτε φύσει ἀρετή, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ παραγίνεται κτωμένοις.

Ὁ Θεὸς πάντα, καὶ μετὰ Θεοῦ τύχη καὶ καιρός, τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι σύμπαντα.

του, ὅσο ὁ Θεὸς φροντίζει ὅλους ἐμᾶς. Γιατὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐμᾶς θέλει ἐκεῖνος νὰ μὴ ὑπομένομε κανένα κακό.

Δὲν ξέρεις ἐσύ, ἄνθρωπέ μου, τί σοῦ συμφέρει. Ζητᾶς πολλὲς φορὲς ἐπιζήμια πράγματα καὶ λανθασμένα. Ἀλλὰ ἐκεῖνος, ποὺ φροντίζει περισσότερο ἀπὸ ἐσένα γιὰ τὴ σωτηρία σου, δὲν δίνει προσοχὴ στὴν αἴτησή σου, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αἴτησή σου προνοεῖ παντοῦ τὸ συμφέρον σου. Γιατί, ἂν οἱ σαρκικοὶ πατέρες δὲν δίνουν στὰ παιδιά τους ὅλα ὅσα τοὺς ζητοῦν, ὄχι ἐπειδὴ περιφρονοῦν τὰ παιδιά, ἀλλ' ἐπειδὴ φροντίζουν περισσότερο γι' αὐτά, πολὺ περισσότερο ὁ Θεός, ποὺ καὶ περισσότερο μᾶς ἀγαπᾶ καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους γνωρίζει, κάνει ἐκεῖνο ποὺ μᾶς συμφέρει.

Τοῦ Διδύμου: Γιὰ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα, γνωρίζοντας ὁ Θεὸς τὰ μυστικά τους, προνοεῖ γιὰ ὅλα, βελτιώνοντας αὐτὰ ὄχι μονάχα ἀπὸ ὅσα ἔχουν σχέση μὲ τὴν τωρινὴ κατάσταση καὶ τὶς πράξεις τους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προγνωρίζει γι' αὐτά.

Τοῦ μακάριου Ἐφραίμ: Ὁ Θεὸς ἐπιβλέπει τὸν κόσμο μὲ ἀνεξικακία, ὑποδηλώνοντας τὸ μέλλον καὶ θέτοντας σὲ ὅρια τὸ παρὸν κακό. Βάζει χαλινὸ στὴν πονηρία μὲ τὴν ἀπόφασή του καὶ τιμωρεῖ μὲ τὴ συνείδηση τὶς ἁμαρτωλὲς καὶ πονηρὲς σκέψεις.

Τοῦ Ἐπικούρου: Εὐχαριστίες στὴ μακάρια φύση, ποὺ εὐκόλυνε τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀναγκαίων, ἐνῶ ὅποια δὲν εἶναι εὔκολο νὰ τὰ ἀποκτήσομε τὰ ἔκανε ὄχι ἀναγκαῖα.

Τοῦ Σωκράτη:

Ἂν ἡ φροντίδα πετυχαίνει κάτι, μερίμνα καὶ φρόντιζε.
Ἂν ὅμως φροντίζει γιὰ σένα κάποιος θεός, τί σὲ μέλει;

Τοῦ Πλάτωνα: Ὅταν ὁ Θεὸς θέλει νὰ εὐτυχήσει μιὰ πόλη, τῆς δίνει καλοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὅταν ἡ πόλη πρόκειται νὰ δυστυχήσει, ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι φαίνεται ὅτι ἡ ἀρετὴ οὔτε διδακτὴ εἶναι, οὔτε ἐκ φύσεως, ἀλλὰ μὲ θεία μοῖρα ἔρχεται στοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὴν ἀποκτοῦν.

Ὁ Θεὸς κυβερνᾶ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ ἡ τύχη καὶ ὁ καιρός.

ΛΟΓΟΣ ΜΘ΄.
Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Λουκᾶ 14, 11.– «Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».

Ρωμ. 12, 16.– «Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι».

Παροιμ. 29, 23.– «Τοὺς ταπεινοφρονοῦντας ἐγερεῖ δόξῃ Κύριος».

Σοφία Σειρὰχ 3, 18-20.– «Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπείνωσον σαυτόν, καὶ ἔναντι Κυρίου εὑρήσεις χάριν, ὅτι μεγάλη ἡ δύναμις Κυρίου, καὶ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν δοξασθήσεται».

Βασιλείου.– Ἀμήχανον τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρὸς πάντας ὑποδεὲς καὶ ἔσχατον, δυνηθῆναί ποτε ἢ λοιδορούμενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἢ θλιβόμενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν.

Γυμνάσιον ταπεινοφροσύνης ἐστὶν ἡ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διατριβή, τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεύουσα.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Κρεῖσσον ὄντα σοφὸν ὑφίεσθαι δι' ἐπιείκειαν, ἢ ἀμαθῶς ἔχοντα διὰ θράσος ὑπερεκτείνεσθαι.

Μὴ ἐν ἐσθῆτι τὸ ταπεινὸν ἔχωμεν μόνον, ἀλλὰ ἐν ψυχῆς καταστήματι· μηδὲ θρύψις αὐχένος ἢ φωνῆς ὕφεσις ἢ προσώπου νεῦσις ἢ βάθος ὑπήνης ἢ βαδίσματος ἦθος τὸ ταπεινὸν ὑποκρίνοιτο, τὰ πρὸς ὀλίγον τυπούμενα καὶ τάχιστα ἐλεγχόμενα. Πᾶν γὰρ ὃ προσποιητόν, οὐδὲ μόνιμον· ἀλλ' ὦμεν ὑψηλοὶ μὲν τῷ βίῳ, ταπεινοὶ δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀ-

ΛΟΓΟΣ ΜΘ΄.
Γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη.

Λουκᾶ 14, 11: «Καθένας ποὺ ὑψώνει τὸν ἑαυτό του θὰ ταπεινωθεῖ, ἐνῶ ὅποιος ταπεινώνει τὸν ἑαυτό του θὰ ὑψωθεῖ».

Ρωμ. 12, 16: «Μὴν ἔχετε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό σας, ἀλλὰ νὰ συναναστρέφεσθε τοὺς ἁπλοὺς ἀνθρώπους».

Παροιμ. 29, 23: «Ὅσοι εἶναι ταπεινόφρονες, θὰ τοὺς δοξάσει ὁ Κύριος».

Σοφία Σειρὰχ 3, 18. 20: «Ὅσο μεγάλος εἶσαι, τόσο περισσότερο ταπείνωσε τὸν ἑαυτό σου καὶ θὰ βρεῖς χάρη μπροστὰ στὸν Κύριο. Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ Κυρίου καὶ θὰ τὸν δοξάσουν οἱ ταπεινοί».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι ἀδύνατο ὅποιος δὲν δέχεται νὰ εἶναι κατώτερος καὶ τελευταῖος ὅλων, νὰ μπορέσει κάποτε ἢ ὅταν ὑβρίζεται νὰ κρατήσει τὸ θυμό του, ἢ ὅταν ἀντιμετωπίζει θλίψεις νὰ νικήσει μὲ μακροθυμία τοὺς πειρασμούς.

Εἶναι γυμνάσιο ταπεινοφροσύνης ἡ ἐνασχόλησή μας μὲ τὰ εὐτελέστερα πράγματα, ποὺ θεραπεύει τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι καλύτερο νὰ εἶσαι σοφὸς καὶ νὰ ὑποχωρεῖς ἀπὸ μετριοπάθεια, παρὰ νὰ εἶσαι ἀμαθὴς καὶ νὰ ἀλαζονεύεσαι ἀπὸ θρασύτητα.

Νὰ μὴν περιορίζομε τὴν ταπεινότητά μας στὴν ἀμφίεση μόνο, ἀλλὰ στὴ διάθεση τῆς ψυχῆς μας. Οὔτε νὰ ὑποκρινόμαστε ταπείνωση μὲ τὸ λύγισμα τοῦ αὐχένα, τὸ χαμήλωμα τῆς φωνῆς, τὸ σκύψιμο τοῦ κεφαλιοῦ, τὴ μεγάλη γενειάδα ἢ τὸν τρόπο τοῦ βαδίσματος, πράγματα ποὺ γιὰ λίγο ἐκδηλώνονται καὶ πολὺ γρήγορα ἀποκαλύπτονται. Γιατὶ κάθε προσποιητὸ δὲν εἶναι καὶ μόνιμο. Ἀλλὰ ἂς εἶναι ὑψηλὴ ἡ ζωή μας καὶ ταπεινὸ τὸ φρόνημά μας, ὄντας ἀ-

πρόσιτοι, τὴν συνουσίαν δὲ καὶ λίαν εὐπρόσοδοι. Πολιτικοῦ μὲν γὰρ ἔργον εἶναι πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν, ἐξ ὧν εὐδοκιμήσει παρὰ τῶν ἔξωθεν, τοῦ πνευματικοῦ δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἓν μόνον βλέπειν, τὴν σωτηρίαν, ἥ τε ἁπλότης καὶ τὸ τοῦ ἤθους ἄδολόν τε καὶ ἀμνησίκακον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐδὲν οὕτω τῷ Θεῷ φίλον, ὡς μετὰ τῶν ἐσχάτων ἑαυτὸν ἀριθμῆσαι.

Μηδεὶς ἄπονον οἰέσθω καὶ μετὰ ῥᾳστώνης ἐκποριζόμενον τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης κατόρθωμα. Ἐμπέφυκε γὰρ τὸ κατὰ τὴν ἔπαρσιν πάθος παντὶ σχεδὸν τῷ κοινωνοῦντι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διὸ πάντων τῶν κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδευμένων τοῦτό ἐστιν ἐπιπονώτερον.

Κλήμεντος.– Τοσοῦτόν τις μᾶλλον ὀφείλει ταπεινοφρονεῖν, ὅσον δοκεῖ μᾶλλον εἶναι· καλὸν γὰρ ἀεὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖν διὰ βελτιώσεως ἐλπίδα.

Νείλου.– Μακάριος ὁ τὸν βίον ὑψηλὸν ἔχων, ταπεινὸν δὲ τὸ φρόνημα.

Ἐκ τῶν Πατέρων.– Συναναστρέφου τοῖς ἔχουσι ταπείνωσιν, καὶ μαθήσει τοὺς τρόπους αὐτῶν. Εἰ γὰρ ἡ θεωρία τῶν εἰρημένων ὠφέλιμος, πόσῳ μᾶλλον ἡ διδασκαλία τοῦ στόματος αὐτῶν;

Ἰσοκράτους.– Νόμῳ καὶ ἄρχοντι καὶ τῷ σοφωτέρῳ εἴκειν κόσμιον.

Σωκράτους.– Ἐν μὲν τῷ πλεῖν πείθεσθαι δεῖ τῷ κυβερνήτῃ, ἐν δὲ τῷ ζῆν τῷ λογίζεσθαι δυναμένῳ βέλτιον.

πλησίαστοι στὴν ἀρετή, στὴν συντροφιὰ ὅμως πάρα πολὺ καταδεκτικοί. Γιατὶ ἔργο τοῦ κοσμικοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ κάνει καὶ νὰ λέγει ὅσα θὰ τὸν κάνουν νὰ δοξαστεῖ ἀπὸ τοὺς ἔξω, ἐνῶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ σύμφωνα μ' ἐμᾶς ἀνθρώπου ν' ἀποβλέπει σ' ἕνα καὶ μόνο, τὴ σωτηρία, καὶ νὰ ἔχει ἡ ἁπλότητα καὶ ἄδολο ἦθος καὶ ἀμνησίκακο.

Τοῦ 'Ιω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν ἀγαπᾶ ὁ Θεὸς περισσότερο, ὅσο τὸ νὰ συγκαταλέξει κανεὶς τὸν ἑαυτό σου μὲ τοὺς ἔσχατους.

Κανένας νὰ μὴ νομίζει ὅτι τὸ κατόρθωμα τῆς ταπεινοφροσύνης ἀποκτᾶται χωρὶς κόπο, ἀλλὰ μ' εὐκολία. Γιατὶ τὸ πάθος τῆς ἔπαρσης εἶναι ἔμφυτο στὸν καθένα ποὺ φέρει τὴν ἀνθρώπινη φύση, γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ κάθε ἄσκηση τῆς ἀρετῆς αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἐπίπονη.

Τοῦ Κλήμεντα: Τόσο πολὺ ὀφείλει κανεὶς νὰ ἔχει ταπεινὸ φρόνημα, ὅσο περισσότερο ὑψηλοφρονεῖ. Γιατὶ εἶναι καλὸ στὸ καλύτερο ν' ἀκολουθεῖ τὸ χειρότερο μὲ τὴν ἐλπίδα γιὰ βελτίωση.

Τοῦ Νείλου: Εἶναι μακάριος ὅποιος ἔχει ὑψηλὴ ζωὴ καὶ ταπεινὸ φρόνημα.

'Απὸ τοὺς Πατέρες: Νὰ συναναστρέφεσαι ὅποιους ἔχουν ταπείνωση καὶ θὰ μάθεις τὴ συμπεριφορά τους. Γιατί, ἂν εἶναι ὠφέλιμα τὰ θεωρητικὰ ποὺ εἴπαμε γι' αὐτήν, πόσο περισσότερο θὰ εἶναι ἡ διδασκαλία ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ στόμα;

Τοῦ 'Ισοκράτη: Στὸ νόμο, στὸν ἄρχοντα καὶ στὸν πιὸ σοφὸ εἶναι κόσμιο νὰ ὑποχωρεῖ κανείς.

Τοῦ Σωκράτη: Στὸ ταξίδι πρέπει ν' ἀκούει κανεὶς τὸν κυβερνήτη, ἐνῶ στὴ ζωὴ ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ καλύτερα.

ΛΟΓΟΣ Ν΄.
Περὶ ἰατρῶν.

Ματθ. 9, 12.– «Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες».

Ἑβρ. 12, 13.– «Τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον».

Σοφία Σειρὰχ 38, 3.– «Ἐπιστήμη ἰατροῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἔναντι μεγιστάνων θαυμαστωθήσεται».

Παροιμ. 14, 30.– «Πραΰθυμος ἀνήρ, καρδίας ἰατρός».

Βασιλείου.– Οὔτε φευκτέον πάντῃ τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον, ἀλλ' ὡς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ τῷ Θεῷ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι, οὕτω καὶ τὸν ἰατρὸν εἰσάγοντες, τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα.

Ἀνεπιστήμων ἰατρὸς πρὸς κάμνοντας εἰσιών, ἀντὶ τοῦ εἰς ὑγείαν αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως ἀφαιρεῖται.

Θεολόγου.– Τὴν καθ' ἡμᾶς ἰατρικὴν τῆς περὶ τὰ σώματα ἐργωδεστέραν τίθεμαι μακρῷ, καὶ διὰ τοῦτο τιμιωτέραν, καὶ ὅτι ἐκείνους ὀλίγα τῶν ἐν τῷ βάθει κατοπτεύουσι, περὶ τὸ φαινόμενον ἢ πλεῖον τῆς πραγματείας, ἡμῖν δὲ περὶ τὸν κρυπτὸν τῆς καρδίας ἄνθρωπον ἡ πᾶσα θεραπεία τε καὶ σπουδή.

Χρηΐζων παθέεσσ' ἀκορέστως, ἣν κακὰ κεύθῃ,
οὔποτε σπεδόνα φεύξεται ἀργαλέην.

ΛΟΓΟΣ Ν΄.
Γιὰ τοὺς γιατρούς.

Ματθ. 9, 12: «Δὲν ἔχουν ἀνάγκη γιατροῦ οἱ ὑγιεῖς, ἀλλὰ οἱ ἄρρωστοι».

Ἑβρ. 12, 13: «Κάνετε ὀρθὸ τὸ περπάτημά σας, γιὰ νὰ μὴν παραπατήσει ὁ κουτσός, ἀλλὰ νὰ θεραπευθεῖ μᾶλλον».

Σοφία Σειρὰχ 38, 3: «Ἡ ἐπιστήμη τοῦ γιατροῦ θὰ τὸν κάνει νὰ ὑψώσει τὸ κεφάλι του καὶ θὰ γίνει θαυμαστὸς μπροστὰ στοὺς μεγιστάνες».

Παροιμ. 14, 30: «Ἄνθρωπος μὲ πραότητα, εἶναι γιατρὸς τῆς καρδιᾶς».

Τοῦ Βασιλείου. Οὔτε ν' ἀποφεύγομε τὴν ἰατρικὴ οὔτε εἶναι λογικὸ νὰ στηρίζομε ὅλες μας τὶς ἐλπίδες σ' αὐτήν, ἀλλ' ὅπως ἀσκοῦμε βέβαια τὴ γεωργία, ζητοῦμε ὅμως τοὺς καρποὺς ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὅπως δίνομε τὸ πηδάλιο στὸν πλοίαρχο, προσευχόμαστε ὅμως στὸν Θεὸ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἔτσι βάζοντας στὸ σπίτι μας τὸ γιατρό, δὲν ἐγκαταλείπομε τὴν ἐλπίδα μας πρὸς τὸν Θεό.

Ἕνας γιατρὸς ἀδαὴς μπαίνοντας σὲ σπίτι ἀρρώστων, ἀντὶ νὰ τοὺς ξαναδώσει τὴν ὑγεία τους, ἀφαιρεῖ καὶ τὸ παραμικρὸ ὑπόλοιπο δύναμης.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τὴν ἰατρικὴ τῶν σωμάτων σχετικὰ μὲ ἐμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς τὴ θεωρῶ πολὺ πιὸ δύσκολη καὶ γι' αὐτὸ ἄξια πιὸ μεγάλης τιμῆς. Καὶ ὅτι ἐκεῖνοι παρατηροῦν λίγα ἀπὸ ὅσα εἶναι στὸ βάθος καὶ ἀσχολοῦνται περισσότερο μὲ τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα, ἐνῶ σ' ἐμᾶς ὅλη ἡ θεραπεία καὶ ἡ φροντίδα γίνεται στὸν ἄνθρωπο ποὺ κρύβεται μέσα μας.

Ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ ἀκόρεστα πάθη, ἂν κρύβει κακά,
δὲν θὰ ξεφύγει ποτὲ τὴν ὀδυνηρὴ σήψη.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οἶμαι τοὺς ἀρχαίους τῶν ἰατρῶν οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀλόγως νομοθετῆσαι δημοσιεύεσθαι τὴν τῶν ποικίλων ἐργαλείων ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ὑγιαίνοντας ἀσφαλίζωνται, προδεικνύντες αὐτοῖς ὁπόσων ἀτακτοῦντες δεήσονται.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὅσον κρεῖσσον ψυχὴ τοῦ σώματος, τοσούτῳ τιμιώτερος τῶν τὰ σώματα θεραπευόντων, ὁ τὰς ψυχὰς ἐξιώμενος.

Διδύμου.– Τέλειον ἰατρὸν λέγομεν, οὐ τὸν θεραπεύοντα πάντας, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς ὠφέλειαν ἡκόντων καὶ θεραπείαν παραλείποντα.

Τροφίλου.– Τρόφιλος ἰατρὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τίς ἂν γένοιτο τέλειος ἰατρός, Ὁ τὰ δυνατά, ἔφη, καὶ τὰ μὴ δυνατὰ δυνάμενος διαγινώσκειν.

Νικοκλέους.– Νικοκλῆς κακοῦ τινος ἰατροῦ λέγοντος, ὅτι μεγάλην ἔχει δύναμιν, ἔφη· Πῶς γὰρ οὐ μέλλεις λέγειν, ὃς τοσούτους ἀνῃρηκὼς ἀνεύθυνος γέγονας;

Ὁ αὐτὸς τοὺς ἰατροὺς εὐτυχεῖς ἔλεγεν, ὅτι τὰς μὲν ἐπιτυχίας αὐτῶν ὁ ἥλιος ὁρᾷ, τὰς δὲ ἀποτυχίας ἡ γῆ καλύπτει.

Στρατονίκου.– Στρατόνικος ἰατρὸν κολακεύων, ἔλεγεν· Ἐπαινῶ σου τὴν ἐμπειρίαν, ὅτι οὐκ ἐᾷς τοὺς ἀρρώστους κατασαπῆναι, τάχιον αὐτοὺς τοῦ ζῆν ἀπαλάσσων.

Δημώνακτος.– Τοῖς Ἀσκληπιάδαις μείζων ὀφείλεται χάρις, ἐπερχομένην ἀναστέλλουσι νόσον, ἢ παραπεσοῦσαν ἰασαμένοις· τοῦ γὰρ ἀπηλλάχθαι κακοῦ, τὸ μὴ πάσχειν αἱρετώτερον.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Νομίζω ὅτι οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς δὲν νομοθέτησαν ἁπλὰ καὶ χωρὶς λόγο νὰ κάνουν δημόσια ἐπίδειξη τῶν διαφόρων ἐργαλείων τῆς δουλειᾶς τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ προφυλάσσονται οἱ ὑγιεῖς, δείχνοντάς τους πόσα πράγματα θὰ χρειαστοῦν ἂν ζοῦν ἄτακτα.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅσο περισσότερο ἀνώτερη εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο πιὸ ἄξιος τιμῆς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θεραπεύουν τὸ σῶμα εἶναι ὁ γιατρὸς τῶν ψυχῶν.

Τοῦ Διδύμου: Τέλειο γιατρὸ λέμε ὄχι ἐκεῖνον ποὺ θεραπεύει ὅλους τοὺς ἀρρώστους, ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ δὲν παραλείπει τίποτε ἀπὸ ὅσα συντελοῦν στὴν ὠφέλεια καὶ τὴ θεραπεία.

Τοῦ Τροφίλου: Ὅταν ρώτησαν τὸ γιατρὸ Τρόφιλο, Ποιὸς μπορεῖ νὰ γίνει τέλειος γιατρός; εἶπε· Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ διακρίνει ποιὸ εἶναι δυνατὸ καὶ πιὸ ἀδύνατο.

Τοῦ Νικοκλῆ: Ὁ Νικοκλῆς, ὅταν κάποιος γιατρὸς ἔλεγε πὼς ἔχει μεγάλη δύναμη, εἶπε· Πῶς δὲν ἀποφεύγεις νὰ τὸ πεῖς, ἐσὺ ποὺ ἔχεις σκοτώσει τόσους, μένοντας ἀτιμώρητος;

Ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι οἱ γιατροὶ εἶναι εὐτυχεῖς, ἐπειδὴ τὶς ἐπιτυχίες τους τὶς βλέπει ὁ ἥλιος, ἐνῶ τὶς ἀποτυχίες τους τὶς σκεπάζει ἡ γῆ.

Τοῦ Στρατόνικου. Ὁ Στρατόνικος κολακεύοντας ἕνα γιατρὸ τοῦ ἔλεγε· Ἐπαινῶ τὴν ἰατρικὴ ἐμπειρία σου, γιατὶ δὲν ἀφήνεις τοὺς ἀρρώστους σου νὰ σαπίσουν ὁλόκληροι, ἀπαλλάσσοντάς τους πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴ ζωή.

Τοῦ Δημώνακτα: Στὶς Ἀσκληπιάδες ὀφείλεται μεγαλύτερη χάρη, ποὺ ἀναστέλλουν τὴ νόσο ποὺ ἔρχεται, παρὰ τὴν θεραπεύουν ὅταν ἔρθει. Γιατὶ ἀπὸ τὸ ν' ἀπαλλαγεῖς ἕνα κακό, εἶναι προτιμότερο νὰ μὴν τὸ πάθεις.

ΛΟΓΟΣ ΝΑ΄.
Περὶ πίστεως.

Ματθ. 17, 20-21.– '«Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν».

'Εφ. 2, 8-9.– «Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον, οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται».

'Εβρ. 11, 1.– «Πίστις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

Παροιμ. 14, 19.– «'Επιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγελεῖ δίκαιος».

Σοφία Σειρὰχ 11, 21.– «Πίστευε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔμμενε τῷ πόνῳ σου· ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα».

Σοφία Σειρὰχ 11-17· 2, 6.– «Δόσις Κυρίου παραμενεῖ εὐσεβέσι· πίστευσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεταί σου».

Βασιλείου.– Πίστις ἡγείσθω τῶν περὶ Θεοῦ λόγων. Πίστις, καὶ μὴ ἀπόδειξις. Πίστις ἡ ὑπὲρ τὰς λογικὰς μεθοδείας τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἕλκουσα· πίστις οὐχ ἡ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλὰ ταῖς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείαις ἐγγινομένη.

Πίστις ἐστὶ συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέντων ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων, Θεοῦ χάριτι, ἥντινα ἐπεδείξατο 'Αβραάμ, μαρτυρηθείς, ὅτι «οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ

ΛΟΓΟΣ ΝΑ΄.
Γιὰ τὴν πίστη.

Ματθ. 17, 20-21: «Σᾶς βεβαιώνω, ἂν ἔχετε πίστη ὅσο ἕνας κόκκος σιναπιοῦ, θὰ πεῖτε στὸ βουνὸ τοῦτο, Μετακινήσου ἀπὸ ἐδῶ πρὸς τὰ ἐκεῖ, καὶ θὰ μετακινηθεῖ, καὶ τίποτε δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατο γιὰ σᾶς».

Ἐφεσ. 2, 8-9: «Μὲ τὴ χάρη ἔχετε σωθεῖ μέσω τῆς πίστης κι αὐτὸ δὲν εἶναι δικό σας κατόρθωμα. Εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἔγινε ἐξαιτίας τῶν ἔργων σας, γιὰ νὰ μὴν μπορέσει νὰ καυχηθεῖ κανένας».

Ἑβρ. 11, 1: «Πίστη εἶναι ἡ πραγματικὴ ὕπαρξη ὅσων ἐλπίζομε, ἡ βεβαιότητα γιὰ πράγματα ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε».

Παροιμ. 12, 17: «Ὁ δίκαιος θὰ ἀνακηρύξει πίστη ποὺ ἀποδεικνύεται».

Σοφία Σειρὰχ 11, 21: «Νὰ πιστεύεις στὸν Κύριο καὶ νὰ ἐπιμένεις στὸν κόπο σου. Γιατὶ εἶναι εὔκολο γιὰ τὸν Κύριο νὰ κάνει ξαφνικὰ πλούσιο τὸν φτωχό».

Σοφία Σειρὰχ 11, 17· 2, 6: «Τὸ δῶρο τοῦ Κυρίου θὰ παραμείνει στοὺς εὐσεβεῖς. Πίστεψε σ' αὐτὸν καὶ θὰ σὲ βοηθήσει».

Τοῦ Βασιλείου: Ἂς προηγεῖται ἡ πίστη ἀπὸ τὴ διδασκαλία γιὰ τὸν Θεό· ἡ πίστη καὶ ὄχι ἡ ἀπόδειξη. Ἡ πίστη χωρὶς τὶς μεθοδεύσεις τῆς λογικῆς ἕλκει τὴν ψυχὴ σὲ συγκατάθεση. Ὄχι πίστη ποὺ ὑπακούει στὶς γεωμετρικὲς συνέπειες, ἀλλὰ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος.

Πίστη εἶναι ἡ ἀνεπιφύλακτη συγκατάθεση σὲ ὅσα ἀκούσαμε, ποὺ κηρύχθηκαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μὲ πλήρη βεβαιότητα γιὰ τὴν ἀλήθεια. Αὐτὴν ἔδειξε ὁ Ἀβραάμ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ μαρτυρία ὅτι· Δὲν ἐπιφυλάχθηκε ἀπὸ ἀπιστία, ἀλλὰ πῆρε δύναμη

πληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται Θεός, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι».

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ γὰρ οὐκ ἐφικτόν, οὐδὲ πιστόν πως διὰ τὸν φθόνον. Ψυχαῖς γὰρ βεβήλοις οὐδὲν τῶν καλῶν ἀξιόπιστον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Τοῦτο μάλιστα πίστεως, μὴ ζητεῖν εὐθύνας τῶν πραττομένων, ἀλλὰ πείθεσθαι τοῖς ἐπιταττομένοις.

Τὸν εὐσεβῆ καὶ πιστὸν ἄνδρα οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι χρὴ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε, κἂν ἐναντία αὐτοῖς φαίνεται τὰ γινόμενα, μηδὲ οὕτως ταράττεσθαι, μηδὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκβασιν. Ὅρα γοῦν ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο.

Πίστις μήτηρ καὶ στεφάνη καὶ συμπεραίωσις τῶν ἀρετῶν ὑπάρχει.

Καθάπερ γὰρ ῥίζης μὴ πεφυτευμένης, οὐκ ἂν βλαστήσειε καρπός, οὕτω πίστεως μὴ προκαταβεβλημένης, οὐκ ἂν προέλθοι διδασκαλίας λόγος.

Γρηγορίου Νύσσης.– Πίστις μόνη κρατεῖ τὸν ἀκράτητον· πίστις μόνη κατανοεῖ τὸν ἀθέατον· πίστις μόνη προσπελάζει τῷ ἀπροσπελάστῳ, ὅσον ἐγχωρεῖ καὶ ὅσον ἐνδέχεται.

Κυρίλλου.– Τὸ πίστει παραδεκτόν, ἀπολυπραγμόνητον εἶναι χρή. Τὸ γὰρ βασανιζόμενον πῶς ἔτι πεπίστευται;

Ἀριστοτέλους.– Ὥσπερ φασὶν ἐν ἰατρικῇ, τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁπόσῳ ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψεις ὕλην ὑποβαλὼν τῇ κακοχυμίᾳ· οὕτω καὶ ψυχὴν μοχθηροῖς δόγμασι προκατειλημμένην, ὁπόσῳ ἂν διδάξῃς, μᾶλλον βλάψεις, μείζονας ἀρχὰς αὐτῇ τῆς ψευδοδοξίας παρέχων.

ἀπὸ τὴν πίστη, δοξάζοντας τὸν Θεό, καὶ ὄντας βέβαιος, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, ἔχει τὴ δύναμη καὶ νὰ τὸ ἐκτελέσει»[42].

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: «Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει, οὔτε ἀξιόπιστο κατὰ κάποιο τρόπο εἶναι ἀπὸ φθόνο. Γιατὶ στὶς βέβηλες ψυχὲς κανένα καλὸ δὲν εἶναι ἀξιόπιστο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: «Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριο γνώρισμα τῆς πίστης, νὰ μὴ ζητεῖ κανεὶς τὸ λόγο αὐτῶν ποὺ πράττονται, ἀλλὰ νὰ πείθεται σὲ ὅσα ἐπιτάσσονται.

Ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστὸς ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀντιμετωπίζει τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ μὲ τέτοια βεβαιότητα, ὥστε ἀκόμα κι ἂν φαίνονται ὅσα γίνονται ἀντίθετα πρὸς αὐτές, οὔτε ἔτσι νὰ ταράζεται, οὔτε ν' ἀπελπίζεται γιὰ τὴν ἔκβασή τους. Πρόσεχε ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ τί ὑπόσχεση ἔλαβε καὶ πῶς ἀναγκαζόταν νὰ πράξει.

Ἡ πίστη εἶναι ἡ μητέρα καὶ τὸ στεφάνωμα καὶ ἡ συγκεφαλαίωση τῶν ἀρετῶν.

Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ μιὰ ρίζα ποὺ δὲν ἔχει φυτευθεῖ δὲν θὰ βλαστήσει καρπός, ἔτσι ἂν δὲν προηγηθεῖ ἡ πίστη, δὲν θὰ προκύψει λόγος διδασκαλίας.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Μόνο ἡ πίστη συγκρατεῖ τὸν ἀσυγκράτητο· ἡ πίστη μόνο κατανοεῖ τὸν ἀόρατο· ἡ πίστη μόνο πλησιάζει τὸν ἀπλησίαστο, ὅσο γίνεται καὶ ὅσο εἶναι δυνατό.

Τοῦ Κυρίλλου: Ἐκεῖνο ποὺ παραδεχόμαστε μὲ πίστη, δὲν πρέπει νὰ τὸ πολυεξετάζομε. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ περνάει ἀπὸ βασανιστικὸ ἔλεγχο, πῶς θὰ ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι πιστευτό;

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅπως λένε στὴν ἰατρική, τὰ σώματα ποὺ δὲν εἶναι καθαρά, ὅσο κι ἂν τὰ θρέψεις, θὰ τὰ βλάψεις μᾶλλον δίνοντας τροφὴ στὴν κακὴ χειμικὰ λειτουργία τους. Ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴ ποὺ εἶναι προκατειλημμένη ἀπὸ μοχθηρὲς διδασκαλίες, ὅσο κι ἂν τὴ διδάξεις, θὰ τὴ βλάψεις μᾶλλον, παρέχοντας σ' αὐτὴν μεγαλύτερες ἀφορμὲς γιὰ ψευδεῖς ἀντιλήψεις.

---

42. Ρωμ. 4, 20.

ΛΟΓΟΣ ΝΒ΄.
Περὶ μνήμης.

Λουκᾶ 22, 19.– «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν».

Τιμ. Β' 10, 7.– «Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν».

Παροιμ. 10, 7.– «Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, ὄνομα δὲ ἀσεβῶν σβέννυται».

Σοφία Σειρὰχ 7, 36.– «Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις».

Βασιλείου.– Ἀμήχανον ἐκτραπῆναι τῆς δικαίας ὁδοῦ, μὴ λήθην Θεοῦ ταῖς ψυχαῖς νοσήσαντας.

Μνήμη ἐστὶν ἡ τοῦ γνωσθέντος τήρησις, ἀνάμνησις ἡ τοῦ ἀπελθόντος ἀνάληψις.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Μνημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον.

Τὸν Θεὸν ἔργοις μὲν σέβου, λόγοις δὲ ὕμνει, ἐννοίᾳ δὲ τίμα.

Κλήμεντος.– Μνήμη θανάτου ἐναργὴς περιέκοψε βρώματα, βρωμάτων δὲ ἐν ταπεινώσει κοπέντων, συνεξεκόπησαν πάθη.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εὐσεβείας σημεῖον, τὸ συνεχῆ μνήμην ποιεῖσθαι τῶν θειοτέρων, καὶ τὸ πυκναῖς ἐντεύξεσιν ἐξιλεοῦσθαι τὸν Θεόν.

Εἰ εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθείς, παιδὸς ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς, νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα, καὶ διὰ τῆς εἰκόνος αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύχου, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν

ΛΟΓΟΣ ΝΒ΄.
Γιὰ τὴ μνήμη.

Λουκᾶ 22, 19: «Αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα μου ποὺ παραδίδεται στὸ θάνατο γιὰ χάρη σας· αὐτὸ νὰ τὸ κάνετε γιὰ τὴν ἀνάμνησή μου».

Τιμ. Β' 10, 7: «Νὰ θυμᾶσαι τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς».

Παροιμ. 10, 7: «Ἡ ἀνάμνηση τοῦ δικαίου γίνεται μ' ἐγκώμια, ἐνῶ τὸ στόμα τῶν ἀσεβῶν σβήνει».

Σοφία Σειρὰχ 7, 36: «Σὲ ὅλα τὰ ἔργα σου νὰ ἔχεις στὴ μνήμη σου τὰ τελευταῖα σου, καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἁμαρτήσεις».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐκτραποῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν ὀρθὸ δρόμο, ἂν δὲν νοσήσει ἡ ψυχή τους ἀπὸ τὴ λήθη τοῦ Θεοῦ.

Μνήμη εἶναι ἡ διατήρηση μιᾶς γνώσης, ἐνῶ ἀνάμνηση ἡ ἐπαναφορὰ ἐκείνου ποὺ ἔχει περάσει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Πρέπει πολὺ περισσότερο νὰ μνημονεύομε τὸν Θεό, παρὰ ν' ἀναπνέομε.

Τὸν Θεὸ μὲ τὰ ἔργα σου νὰ τὸν σέβεσαι, μὲ τὰ λόγια σου νὰ τὸν ὑμνεῖς, καὶ μὲ τὴ σκέψη σου νὰ τὸν τιμᾶς.

Τοῦ Κλήμεντα: Καθαρὴ καὶ ζωντανὴ μνήμη τοῦ θανάτου περικόπτει τὶς τροφές· κι ἂν περικοποῦν οἱ τροφὲς μὲ ταπείνωση, περικόπτονται μαζὶ καὶ τὰ πάθη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἀπόδειξη εὐσέβειας εἶναι νὰ ἔχει κανεὶς συνεχῆ μνήμη τῶν θείων πραγμάτων καὶ μὲ συχνὲς προσευχὲς νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξευμενίσει τὸν Θεό.

Ἂν κάποιος, κρεμώντας κάπου μιὰ ἄψυχη εἰκόνα τοῦ παιδιοῦ του ἢ τοῦ φίλου του ἢ ἑνὸς συγγενοῦς του, νομίζει ὅτι εἶναι παρὼν ἐκεῖνος ποὺ ἔφυγε καὶ τὸν φαντάζεται μὲ τὴν ἀψυχὴ εἰκόνα, πολὺ

θείων Γραφῶν, τῆς τῶν ἁγίων παρουσίας ἀπολαύομεν, οὐχὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες. Τὰ γὰρ παρ' αὐτῶν εἰρημένα τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰκόνες εἰσίν.

Πλάτωνος.– Πλάτων ἔλεγε, τοὺς μὲν νέους σφόδρα καὶ τοὺς γέροντας ἀμνήμονας εἶναι· ὑπορρεῖν γὰρ τῶν μὲν διὰ τὴν αὔξησιν, τῶν δὲ διὰ τὴν φθίσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς λίαν ταχεῖς ἢ βραδεῖς· τοὺς γὰρ ὑγροτέρους εἶναι τοῦ δέοντος, τοὺς δὲ σκληροτέρους· καὶ τοῖς μὲν οὐ μένειν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ φαντάσματα, τῶν δὲ οὐχ ἅπτεσθαι τὸ παράπαν.

Πλάτωνος ἐν Κρατύλῳ.– Μνήμη πάντῃ που μηνύει, ὅτι μονή ἐστι ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐ φορά.

Τὴν κατοχὴν τῶν φαντασμάτων μνήμην ὀνομάζεσθαι, τὴν δὲ ἀναπόληψιν τούτων ἀνάμνησιν· καὶ ὡς ἐπὶ πολύ, μνημονευτέρους μὲν ὑπάρχειν τοὺς βραδεῖς, ἀναμνηστικωτέρους δὲ τοὺς ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς.

Χαρικλείας.– Μέγα γὰρ εἰς λήθην κακῶν ἡ δι' ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς ὑπόμνησς ἀμαυρουμένη.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου.– Ἀνανεούσθω ὁ περὶ Θεοῦ λόγος καθ' ἡμέραν μᾶλλον, ἢ τὰ σιτία.

Συνεχέστερον νόει τὸν Θεόν, ἢ ἀνάπνει.

Ἐὰν ἀεὶ μνημονεύῃς, ὅτι ᾧ ἐργάζῃ κατὰ ψυχὴν ἢ σῶμα Θεὸς παρέστηκεν ἔφορος, ἐν πάσαις σου ταῖς προσευχαῖς καὶ ταῖς πράξεσιν οὐ μὴ ἁμάρτῃς, ἕξεις δὲ τὸν Θεὸν σύνοικον.

Ὡς ἡδὺ τὴν θάλασσαν ἀπὸ γῆς ὁρᾶν, οὕτως ἡδὺ τῷ σωθέντι μεμνῆσθαι τῶν πόνων.

περισσότερο ἐμεῖς μέσω τῶν θείων Γραφῶν ἀπολαμβάνομε τὴν παρουσία τῶν ἁγίων, ἔχοντας ὄχι τὶς εἰκόνες τῶν σωμάτων τους, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τους. Γιατὶ ὅσα ἔχουν πεῖ αὐτοὶ ἀποτελοῦν εἰκόνες τῶν ψυχῶν τους.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων ἔλεγε, ὅτι οἱ νέοι καὶ οἱ γέροντες εἶναι τελείως χωρὶς μνήμη. Γιατὶ αὐτὴ διαφεύγει ἀπὸ τοὺς νέους ἐξαιτίας τῆς αὔξησης, καὶ ἀπὸ τοὺς γέροντες ἐξαιτίας τῆς παρακμῆς. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς πολὺ γρήγορους ἢ βραδεῖς. Ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι εἶναι πιὸ ὑγροὶ ἀπὸ ὅ,τι πρέπει καὶ οἱ ἄλλοι πιὸ σκληροί. Καὶ σ' αὐτοὺς δὲν μένουν οἱ εἰκόνες στὴν ψυχή τους, ἐνῶ τὴν ψυχὴ τῶν ἄλλων οὔτε κὰν τὴν ἀγγίζουν.

Τοῦ Πλάτωνα (ἀπὸ τὸν Κρατύλο): Ἡ λέξη μνήμη δηλώνει ὁπωσδήποτε ὅτι μένει μέσα στὴν ψυχή, καὶ ὅτι δὲν φέρεται ἔξω ἀπὸ αὐτήν.

Τὴ διατήρηση τῶν φαντασιῶν τὴν ὀνομάζουν μνήμη, τὴν ἀναπόληση αὐτῶν ἀνάμνηση, καὶ ὅτι μνήμη ἔχουν περισσότερο οἱ βραδεῖς, ἐνῶ ἀνάμνηση περισσότερο οἱ γρήγοροι καὶ εὐμαθεῖς.

Τῆς Χαρικλείας: Πολὺ συντελεῖ στὴ λήθη τῶν κακῶν ἡ ὑπόμνηση τῆς ψυχῆς ποὺ ἀμαυρώνεται μέσω τῶν ματιῶν.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνανεώνεται κάθε μέρα περισσότερο ἀπὸ τὶς τροφές.

Πολὺ πιὸ συχνὰ πρέπει νὰ σκέφτεσαι τὸν Θεὸ μᾶλλον, παρὰ ν' ἀναπνέεις.

Ἂν μνημονεύεις πάντοτε, ὅτι σὲ ὅ,τιδήποτε κάνεις μὲ τὴν ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα παραστέκει καὶ παρακολουθεῖ ὁ Θεός, σὲ ὅλες τὶς προσευχές σου καὶ τὶς πράξεις, δὲν θὰ ἁμαρτήσεις καὶ θὰ ἔχεις σύνοικό σου τὸν Θεό.

Ὅπως εἶναι εὐχάριστο νὰ βλέπεις τὴ θάλασσα ἀπὸ τὴ γῆ, ἔτσι εἶναι εὐχάριστο αὐτὸς ποὺ σώθηκε νὰ θυμᾶται τὸν ἀγώνα του.

ΛΟΓΟΣ ΝΓ.
Περὶ ψυχῆς.

Ματθ. 10, 39.– «Ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας αὐτὴν ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν».

Κορ. Β' 4, 16.– «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ».

Σοφία Σειρὰχ 37, 27-28.– «Τέκνον, ἐν πραΰτητι δόξασον τὴν ψυχήν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῷς αὐτῇ. Οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει, καὶ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ».

Παροιμ. 1, 18-19. – «Ἡ καταστροφὴ τῶν παρανόμων κακή· τῇ γὰρ ἀσεβείᾳ τὴν αὐτῶν ψυχὴν ἀφαιροῦνται».

Παροιμ. 11, 25.– «Ψυχὴ εὐλογημένη, πᾶσα ἁπλῆ».

Βασιλείου.– Ψυχῆς θησαύρισμα, σώματος ἔνδεια. Τούτου γὰρ πλουτοῦντος, ἐκείνη πένεται.

Φύσει καλὸν ἡγεῖσθαι χρὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν.

Οὐδεὶς περιορᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταπίπτειν εἰς βόθυνον, ἢ ἐμπεσὸν ἐναφίησι τῷ πτώματι· πόσῳ δὲ δεινότερον ψυχὴν εἰς βάθος κακῶν ἐμπίπτουσαν ἐναφεῖναι τῇ ἀπωλείᾳ;

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τί σοι θέλεις γενέσθαι; ψυχὴν ἐμὴν ἐρωτῶ. Τί σοι μέγα ἢ τί μικρὸν τῶν τιμίων βροτοῖσι; Ζήτει μόνον προθύμως τι λαμπρόν, καὶ δώσω σοι.

Ψυχῇ θύε τῷ Θεῷ μᾶλλον, ἢ εὐχῆς τρόπῳ.

Πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα καλή τε καὶ θεοφι-

ΛΟΓΟΣ ΝΓ'.
Γιὰ τὴν ψυχή.

Ματθ. 10, 39: «Ὅποιος βρεῖ τὴν ζωή του, αὐτὸς θὰ τὴ χάσει· κι ὅποιος τὴ χάσει γιὰ χάρη μου, θὰ τὴ βρεῖ».

Κορ. Β' 4, 16: «Ἂν καὶ βέβαια ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος καταστρέφεται, ὅμως ὁ μέσα μας ἄνθρωπος ἀνανεώνεται μέρα μὲ τὴ μέρα».

Σοφία Σειρὰχ 37, 27-28: «Μὲ πραότητα, παιδί μου, δοκίμασε τὴν ψυχή σου καὶ κοίταξε ποιὸ εἶναι τὸ κακὸ γι' αὐτὴν καὶ μὴν τῆς τὸ δώσεις. Γιατὶ δὲν συμφέρουν ὅλα σὲ ὅλους, καὶ δὲν εὐχαριστεῖται κάθε ψυχὴ μὲ ὅλα».

Παροιμ. 1, 18-19: «Ἡ καταστροφὴ ὅσων παρανομοῦν ἔχει κακὸ τέλος· γιατὶ μὲ τὴν ἀσέβειά τους χάνουν τὴν ψυχή τους».

Παροιμ. 11, 25: «Κάθε ἁπλῆ ψυχὴ εἶναι εὐλογημένη».

Τοῦ Βασιλείου: Τὸ θησαύρισμα τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἔνδεια τοῦ σώματος. Κι ὅταν αὐτὸ πλουτεῖ ἐκείνη πένεται.

Φύσει καλὸ πρέπει νὰ θεωροῦμε τὸ ἀγαθὸ τῆς ψυχῆς.

Κανένας δὲν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ παιδί του ποὺ κινδυνεύει νὰ πέσει σὲ λάκκο, ἢ ἐὰν πέσει τὸ ἀφήνει πεσμένο ἐκεῖ. Πόσο πιὸ φοβερὸ εἶναι ψυχὴ ποὺ ἔπεσε στὸ βάθος τῶν κακῶν νὰ τὴν ἀφήσει κανεὶς νὰ χαθεῖ;

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλεις ν' ἀποχτήσεις; ρωτῶ συχνὰ τὴν ψυχή μου. Τί μεγάλο ἢ τί μικρὸ ἀπὸ τὰ πολύτιμα τοῦ κόσμου; Ζήτα μόνο πρόθυμα κάτι τὸ λαμπρό, καὶ θὰ σοῦ τὸ δώσω.

Θυσίαζε στὸν Θεὸ μὲ τὴν ψυχὴ μᾶλλον, παρὰ μὲ τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς.

Πιστεύω τὰ λόγια τῶν σοφῶν, ὅτι κάθε ψυχὴ εἶναι καλὴ καὶ

λής, ἐπειδὰν τοῦ συνδεδεμένου λυθεῖσα σώματος ἐνθένδε ἀπαλλαγῇ, εὐθὺς μὲν ἐν συναισθήσει ἐν θεωρίᾳ τοῦ μέλλοντος αὐτῇ καλοῦ γενομένη, ἅτε τοῦ ἐπισκοτοῦντος ἀνακαθαρθέντος, ἢ ἀποτεθέντος, ἢ οὐκ οἶδ᾽ ὅ τι καὶ λέγειν χρή, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἥδεται καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἵλεως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, ὥσπερ τι δεσμωτήριον χαλεπὸν τὸν ἐντεῦθεν βίον ἀποφυγοῦσα καὶ τὰς περικειμένας ἀποσεισαμένη πέδας, ὑφ᾽ ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερὸν καθείλκετο, καὶ οἷον ἤδη τῇ φαντασίᾳ καρποῦται τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα.

᾽Ιω. Χρυσοστόμου.– Πάντα διπλᾶ δέδωκεν ἡμῶν ὁ Θεὸς τῇ φύσει, δύο ὀφθαλμούς, δύο ὦτα, δύο χεῖρας, δύο πόδας· ἐὰν ὁπότερον τούτων βλαβῇ, διὰ τοῦ ἑτέρου τὴν χρείαν παραμυθούμεθα· ψυχὴν δὲ μίαν δέδωκεν ἡμῖν· ἂν ταύτην ἀπολέσωμεν, μετὰ τίνος ἐμβιοτεύσωμεν;

Ψυχή ἐστιν οὐσία τις ἀσώματος καὶ ἀθάνατος.

Ψυχή ἐστιν οὐσία γεννητή, οὐσία ζῶσα νοερά.

Κλήμεντος.– Πάντων ἀναπνέουσαι αἱ ψυχαί, τὸ ζῆν ἔχουσι, κἂν χωρισθῶσι τοῦ σώματος, καὶ τὸν εἰς αὐτὸ εὑρεθῶσι πόθον ἔχουσαι, εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ κόλπον φέρονται ἀθάνατοι, ὡς ἐν χειμῶνος ὥρᾳ οἱ ἀτμοὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων ἐφελκόμενοι φέρονται πρὸς αὐτόν.

᾽Αθάνατοι πᾶσαι αἱ ψυχαί, καὶ τῶν ἀσεβῶν, αἷς ἄμεινον ἦν μὴ ἀφθάρτους εἶναι. Κολαζόμεναι γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀσβέστου πυρὸς ἀπεράντῳ τιμωρίᾳ καὶ μὴ θνήσκουσαι, ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν τέλος λαβεῖν οὐκ ἔχουσιν.

Μοσχίωνος.– Αἱροῦ πάντα τὰ θνητὰ καὶ γήϊνα ἀπολέσας, ἕνα ἀθάνατον καὶ οὐράνιον κτήσασθαι.

Δημοκρίτου.– ᾽Ανθρώπους ἁρμόδιον ψυχῆς μᾶλλον ἢ σώματος λόγον ποιεῖσθαι. Ψυχὴ μὲν γὰρ τελειοτάτη σκήνεος μοχθηρίην ὀρθοῖ, σκήνεος δὲ ἰσχὺς ἄνευ λογισμοῦ ψυχὴν οὐδέν τι ἀμείνω τίθησιν.

Κλειτάρχου.– Τῆς ψυχῆς ὡς ἡγεμόνος ἐπιμελοῦ, τοῦ δὲ σώματος ὡς στρατιώτου προνόει.

εὐσεβής, ὅταν ἐλεύθερη ἀπὸ τὸ δεμένο μαζί της σῶμα ἀναχωρήσει ἀπὸ ἐδῶ, συναισθανόμενη ἀμέσως κατὰ θεωρία τὸ καλὸ ποὺ πρόκειται νὰ τῆς συμβεῖ, ἀφοῦ ἐκεῖνο ποὺ τῆς δημιουργοῦσε σκότος καθάρθηκε ἢ ἀποτέθηκε, ἢ δὲν ξέρω πῶς ἀλλιῶς πρέπει νὰ τὸ πῶ, καὶ τότε δοκιμάζει καὶ χαίρεται μιὰ θαυμάσια ἡδονὴ καὶ προχωρεῖ ἱλαρὴ πρὸς τὸν Κύριό της, ξεφεύγοντας σὰν ἀπὸ κάποιο δεσμωτήριο ἀπαίσιο ἀπὸ τὸν ἐδῶ βίο κι ἀποτινάζοντας τὰ δεσμὰ ποὺ τὴν ἔδεσαν καὶ τραβοῦσαν πρὸς τὰ κάτω τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ της, καὶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ πιὰ ἀπολαμβάνει μὲ τὴ φατνασία τὴ μακαριότητα ποὺ τὴν περιμένει.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅλα διπλὰ τὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὴ φύση μας, δυό μάτια, δυὸ αὐτιά, δυὸ χέρια, δυὸ πόδια, ὥστε, ἂν ὁποιοδήποτε ἀπὸ αὐτὰ πάθει βλάβη, νὰ μποροῦμε νὰ ἐξυπηρετήσομε τὴν ἀνάγκη μας μὲ τὸ ἄλλο. Ψυχὴ ὅμως μᾶς ἔδωσε μία. Ἂν τὴ χάσομε αὐτή, μὲ τί ἄλλο θὰ ζήσομε τὴ ζωή μας;

Ἡ ψυχὴ εἶναι μιὰ οὐσία ἀσώματη καὶ ἀθάνατη.

Ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία ποὺ γεννιέται, οὐσία ζωντανὴ νοερή.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἀναπαυόμενες ἀπὸ ὅλα οἱ ψυχές διατηροῦν τὴ ζωή· κι ἂν χωρισθοῦν ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ βρεθοῦν νὰ διατηροῦν τὸν πόθο τους πρὸς αὐτό, καὶ πάλι πηγαίνουν ἀθάνατες στὸν κόλπο τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς σὲ καιρὸ χειμώνα οἱ ἀτμοὶ τῆς γῆς, καθὼς τὶς ἕλκουν οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιου, κατευθύνονται πρὸς αὐτόν.

Εἶναι ἀθάνατες ὅλες οἱ ψυχὲς ἀκόμα καὶ τῶν ἀσεβῶν, ποὺ καλύτερα γι' αὐτὲς θὰ ἦταν νὰ μὴν εἶναι ἄφθαρτες. Γιατί, βασανιζόμενες ἀπὸ ἄσβηστη φωτιὰ μὲ ἀτελείωτη τιμωρία καὶ χωρὶς αὐτὲς νὰ πεθαίνουν, πρὸς δυστυχία τους δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τέλος.

Τοῦ Μοσχίωνα: Νὰ προτιμᾶς νὰ χάσεις ὅλα τὰ θνητὰ καὶ γήινα καὶ νὰ κερδίσεις ἕνα ἀθάνατο καὶ οὐράνιο.

Τοῦ Δημοκρίτου: Πιὸ πρέπον στοὺς ἀνθρώπους εἶναι νὰ ὑπολογίζουν τὴν ψυχὴ περισσότερο, παρὰ τὸ σῶμα. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἔφτασε σὲ τελειότητα ἐπανορθώνει τὴν ἀναπηρία τοῦ σώματος, ἐνῶ ἡ δύναμη τοῦ σώματος χωρὶς τὸ λογισμὸ δὲν κάνει καθόλου καλύτερη τὴν ψυχή.

Τοῦ Κλητάρχου. Τὴν ψυχή σου φρόντιζέ την σὰν ἡγεμόνα, ἐνῶ τὸ σῶμα σου νὰ τὸ προνοεῖς σὰν στρατιώτη.

Φιλιστίωνος.– Ψυχὴ σοφοῦ ἁρμόζεται πρὸς Θεόν. Ψυχὴν θάνατος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ κακὸς βίος.

Ζαλεύκου.– Ἕκαστον οὖν ἔχειν καὶ παρασκευάζειν δεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν πάντων καθαρὰν τῶν κακῶν. Ὡς γὰρ οὐ τιμᾶται Θεὸς ὑπ' ἀνθρώπου φαύλου, οὐδὲ θεραπεύεται δαπάναις, οὐδὲ τραγῳδίαις τῶν ἁλισκομένων, ἀλλ' ἀγαθῇ προαιρέσει τῶν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων.

Ἐπικτήτου.– Ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότερον ἰᾶσθαι· τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν, τὸ τεθνᾶναι κρεῖσσον.

Τοῦ Φιλιστίωνα: Ἡ ψυχὴ τοῦ σοφοῦ ἑνώνεται μὲ τὸν Θεό. Τὴν ψυχὴ δὲν τὴν καταστρέφει ὁ θάνατος, ἀλλὰ ὁ κακὸς βίος.

Τοῦ Ζαλεύκου: Ὁ καθένας λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχει καὶ νὰ προετοιμάζει τὴν ψυχή του νὰ γίνει καθαρὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν τιμᾶται ἀπὸ ἄνθρωπο φαῦλο, ἔτσι δὲν λατρεύεται οὔτε μὲ προσφορὲς δώρων οὔτε μὲ θρήνους τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγαθὴ προαίρεση τῶν καλῶν καὶ δίκαιων ἔργων.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Εἶναι μεγαλύτερη ἀνάγκη νὰ θεραπεύεται ἡ ψυχὴ παρὰ τὸ σῶμα· γιατί, ἀπὸ τὸ νὰ ζεῖς ἁμαρτωλά, εἶναι καλύτερα νὰ πεθάνεις.

ΛΟΓΟΣ ΝΔ΄.
Περὶ φθόνου.

Ματθ. 20, 10– «Ἐλθόντες δὲ καὶ οἱ πρῶτοι, ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήψονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον. Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον», κ.τ.ἑ.

Ἰακ. 3, 16.– «Ὅπου ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα».

Παροιμ. 23, 6.– «Μὴ συνδείπνει ἀνδρὶ βασκάνῳ, μηδὲ ἐπιθυμήσῃς τῶν ἐδεσμάτων αὐτοῦ».

«Φθόνος οὐκ οἶδε προτιμᾷν τὸ συμφέρον».

Σοφία Σειρὰχ 37, 10.– «Μὴ συμβουλεύου μετὰ ὑποβλεπομένου σου· ἀπὸ τῶν ζηλούντων σε κρύψον βουλήν σου».

Βασιλείου.– Οὐχ ὁρᾷς ἡλίκον ἐστὶν ἡ ὑπόκρισις; Καὶ αὕτη καρπός ἐστι τοῦ φθόνου. Τὸ γὰρ διπλοῦν τοῦ ἤθους, ἐκ φθόνου μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις γίνεται.

Τί στενάζεις, φθονερέ; τὸ ἴδιον κακόν, ἢ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν;

Φθόνου γὰρ πάθος οὐδὲν ὀλεθριώτερον ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐμφύεται.

Ὥσπερ γὰρ ἰὸς τὸν σίδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναλίσκει.

Οἱ κύνες τρεφόμενοι ἡμεροῦνται, καὶ οἱ λέοντες χειροήθεις θερεπευόμενοι γίνονται, οἱ δὲ βάσκανοι ταῖς θεραπείαις πλέον ἐξαγριαίνονται.

Ἔθος τῇ Γραφῇ πολλαχοῦ μετὰ τοῦ φόνου τάσσειν τὸν φθόνον.

Ὥσπερ ἡ ἐρυσίβη ἴδιόν ἐστι τοῦ σίτου νόσημα, οὕτως ὁ φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀρρώστημα.

ΛΟΓΟΣ ΝΔ΄.
Γιὰ τὸν φθόνο.

Ματθ. 20, 10: «Καὶ ἦρθαν καὶ οἱ πρῶτοι νομίζοντας ὅτι θὰ λάβουν περισσότερα καὶ πῆραν κι αὐτοὶ ἀπὸ ἕνα δηνάριο. Καὶ ἀφοῦ τὸ πῆραν, γόγγυζαν» κ.τ.λ.

Ἰακ. 3, 16: «Ὅπου ὑπάρχει ζήλεια καὶ φιλονεικία, ἐκεῖ ὑπάρχει ἀκαταστασία καὶ κάθε φαυλότητα».

Παροιμ. 23, 6: «Μὴν τρῶς μαζὶ μὲ ἄνθρωπο φθονερό, οὔτε νὰ ἐπιθυμήσεις τὰ φαγητά του».

Ὁ φθόνος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ προτιμήσει τὸ συμφέρον του.

Σοφία Σειρὰχ 37, 10: «Μὴν ἀνταλλάσσεις συμβουλὲς μὲ ἐκεῖνον ποὺ σὲ ὑποβλέπει. Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ ζηλεύουν κρύψε τὴ σκέψη σου».

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν βλέπεις πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ ὑποκρισία; Καὶ αὐτὴ εἶναι καρπὸς τοῦ φθόνου. Γιατὶ ἡ διπλοπροσωπία ἐκδηλώνεται στοὺς ἀνθρώπους κυρίως ἀπὸ τὸ φθόνο.

Γιατί, φθονερέ, στενάζεις; Γιὰ τὸ δικό σου κακὸ ἢ γιὰ τὸ ξένο καλό;

Ἀπὸ τοῦ φθόνου τὸ πάθος τίποτε πιὸ ὀλέθριο δὲν φυτρώνει στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων.

Ὅπως ἡ σκουριὰ τρώει τὸ σίδερο, ἔτσι καὶ ὁ φθόνος ἀφανίζει τὴν ψυχὴ ποὺ τὸν ἔχει.

Τὰ σκυλιὰ δεχόμενα τροφὴ ἐξημερώνονται, καὶ τὰ λιοντάρια περιποιούμενα ἀπὸ μᾶς τὰ ὁδηγοῦμε μὲ τὸ χέρι μας, οἱ φθονεροὶ ὅμως μὲ τὶς περιποιήσεις μας ἐξαγριώνονται περισσότερο.

Ἡ Γραφὴ σὲ πολλὰ μέρη συνηθίζει νὰ τάσσει τὸ φθόνο μαζὶ μὲ τὸ φόνο.

Ὅπως ἡ ἐρυσίβη (ὁ λύκος) εἶναι ἀρρώστια τοῦ σιταριοῦ, ἔτσι καὶ ὁ φθόνος εἶναι νόσημα τῆς φιλίας.

Οἱ μισόκαλοι δαίμονες, ἐπειδὰν οἰκείας ἑαυτοῖς εὕρωσι προαιρέσεις, παντοίως αὐταῖς ἀποκέχρηνται πρὸς τὸ ἴδιον βούλημα, ὥστε καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν βασκάνων εἰς ὑπηρεσίαν χρήσασθαι τοῦ ἰδίου θελήματος.

Ὥσπερ ἕπεται τῷ ἀγαθῷ ἡ ἀφθονία, οὕτως ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἡ βασκανία.

Ὥσπερ δὲ αἱ γῦπες πρὸς τὰ δυσώδη φέρονται, πολλοὺς μὲν λειμῶνας, πολλοὺς δὲ ἡδεῖς καὶ εὐώδεις τόπους ὑπεριπτάμενοι· καὶ αἱ μυῖαι, τὸ μὲν ὑγιαίνον παρατρέχουσι, πρὸς δὲ τὸ ἕλκος ἐπείγονται, οὕτως οἱ βάσκανοι, τὰς μὲν τοῦ βίου λαμπρότητας καὶ τὰ μεγέθη τῶν κατορθουμένων οὐδὲ προσβλέπουσι, τοῖς δὲ σαθροῖς ἐπιτίθενται.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Μὴ φθονήσει τῷ κατορθοῦντι ὡς φθονηθείς, καὶ φθονεῖσθαι πεισθείς, καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθείς.

Ὡς ἀπόλοιτο ἐξ ἀνθρώπων ὁ φθόνος, ἡ δαπάνη τῶν ἐχόντων, ὁ τῶν πασχόντων ἰός, τὸ μόνον τῶν παθῶν ἀδικώτατόν τε ἅμα καὶ δικαιότατον· τὸ μέν, ὅτι πᾶσι διοχλεῖ καλοῖς, τὸ δέ, ὅτι ἀδικεῖ τοὺς ἔχοντας.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὦ φθόνε ῥίζα θανάτου, ἡ πολύπλοκος νόσος, καρδίας ὀξύτατε ἧλε! Ποῖος γὰρ ἧλος ὀξύτατος οὕτω κεντᾷ, ὡς ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν καρδίαν τιτρώσκει;

Ὁ δαίμων φθονεῖ μέν, ἀνθρώποις δέ· δαίμονι δὲ οὐδενί. Σὺ δὲ ἄνθρωπος ὤν, ἀνθρώποις φθονεῖς· καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης;

Γρηγορίου Νύσσης.– Φθόνῳ ἀτύχημα μέν ἐστιν οὐ τὸ ἴδιον κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν· κατόθρωμα δὲ πάλιν οὐ τὸ οἰκεῖον καλόν, ἀλλὰ τὸ τοῦ πέλας κακόν.

Φθείρεσθαι τοὺς νεκροβόρους γῦπας τῷ μύρῳ λέγουσι. Πρὸς γὰρ τὸ δυσῶδες καὶ διεφθορὸς αὐτῶν ἡ φύσις ᾠκείωται. Καὶ ὁ τῇ νόσῳ ταύτῃ κρατούμενος, τῇ μὲν εὐημερίᾳ τῶν φίλων,

Οἱ δαίμονες ποὺ μισοῦν τὸ καλό, ὅταν συναντήσουν προαιρέσεις σύμφωνες μὲ τὶς δικές τους, μὲ χίλιους τρόπους τὶς χρησιμοποιοῦν σύμφωνα μὲ τὸ δικό τους θέλημα, ὥστε καὶ τὰ μάτια τῶν φθονερῶν νὰ χρησιμοποιοῦν στὴν ὑπηρεσία τοῦ δικοῦ τους θελήματος.

Ὅπως τὸν ἀγαθὸ τὸν ἀκολουθεῖ ἡ ἀπουσία φθόνου, ἔτσι τὸν διάβολο τὸν ἀκολουθεῖ ὁ φθόνος.

Ὅπως οἱ γύπες κινοῦνται πρὸς τὰ δύσοσμα πετώντας πάνω ἀπὸ πολλὰ λιβάδια καὶ πολλοὺς ὄμορφους καὶ μοσχοβολημένους τόπους, καὶ ὅπως οἱ μύγες προσπερνοῦν τὸ ὑγιὲς μέρος τοὺ σώματος καὶ ὁρμοῦν πάνω στὴν πληγή, ἔτσι κι οἱ φθονεροὶ στὰ λαμπρὰ σημεῖα τῆς ζωῆς καὶ στὸ ὕψος τῶν κατορθωμάτων δὲν ρίχνουν οὔτε ἕνα βλέμμα, ἐπιτίθενται ὅμως στὰ ἀδύνατα.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Μὴ φθονήσεις ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἐπιτυχίες ἐπειδὴ σὲ φθόνησε κι ἐπειδὴ πείσθηκες ὅτι φθονεῖσαι, καὶ γι' αὐτὸ καταφερθεῖς ἐναντίον του.

Μακάρι νὰ χανόταν ὁ φθόνος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ καταστροφὴ ἐκείνων ποὺ τὸν ἔχουν καὶ τὸ δηλητήριο ἐκείνων ποὺ πάσχουν ἀπὸ αὐτόν, τὸ μόνο ἀπὸ τὰ πάθη ἀδικότατο καὶ μαζὶ δικαιότατο. Τὸ πρῶτο, γιατὶ ἐνοχλεῖ ὅλους τοὺς καλούς, καὶ τὸ δεύτερο, ἐπειδὴ ἀδικεῖ ἐκείνους ποὺ τὸ ἔχουν.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὦ φθόνε, ρίζα τοῦ θανάτου, ἀρρώστια πολύπλοκη, τὸ μυτερὸ καρφὶ τῆς καρδιᾶς. Πράγματι, ποιὸ καρφὶ τόσο ἀκονισμένο καὶ μυτερὸ κεντὰ ἔτσι, ὅπως πληγώνει ὁ φθόνος τὴν καρδιὰ ποὺ τὸν ἔχει;

Ὁ δαίμονας φθονεῖ βέβαια, ἀλλὰ φθονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, κανένα ὅμως δαίμονα. Ἐσὺ ὅμως ποὺ εἶσαι ἄνθρωπος φθονεῖς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ποιὰ συγχώρηση θὰ ἔχεις;

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ἀτύχημα τοῦ φθόνου δὲν εἶναι τὸ δικό του κακό, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸ τοῦ ἄλλου, καὶ κατόρθωμα πάλι ὄχι τὸ δικό του καλό, ἀλλὰ τὸ κακὸ τοῦ πλησίον του.

Λένε ὅτι οἱ γύπες ποὺ τρῶνε τοὺς νεκροὺς μὲ τὸ μύρο πεθαίνουν, γιατὶ ἡ φύση τους εἶναι ἐξοικειωμένη μὲ τὸ βρόμικο καὶ σάπιο. Κι ὅποιος ὑποφέρει ἀπὸ τὴ νόσο αὐτὴ μὲ τὴν εὐημερία τῶν φί-

οἷόν τινος μύρου προσβολῇ καταφθείρεται. Εἰ δέ τι πάθος ἐκ συμφορῶν ἴδοι, πρὸς τοῦτο καθίπταται, καὶ τὸ ἄγκυλον ἐπάγει στόμα, τὰ κεκρυμμένα ἐξέλκων τοῦ δυστυχήματος.

Φίλωνος.– Τὰ καλά, κἂν φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ἐπισκιασθῇ χρόνον, ἐπὶ καιρῷ λυθέντα, αὖθις ἀναλάμπει.

Πλουτάρχου.– Τοῖς μὲν διὰ τοῦ ἡλίου πορευομένοις ἕπεται κατ' ἀνάγκην σκιά, τοῖς δὲ διὰ τῆς δόξης βαδίζουσιν ἀκολουθεῖ φθόνος.

Τὸ τῆς δόξης κάλλος ὥσπερ ὑπὸ νόσου τοῦ φθόνου ταχὺ καταφθείρεται.

'Αναχάρσιδος.– 'Ανάχαρσις ὁ Σκύθης ἐρωτηθείς, Διὰ τίνα αἰτίαν ἄνθρωποι λυποῦνται πάντοτε; ἔφη· Ὅτι οὐ μόνον αὐτοὺς τὰ ἴδια κακὰ λυπεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀλλότρια ἀγαθά.

'Αριστοτέλους.– Φθόνος, φησίν, ἀνταγωνιστής ἐστι τῶν εὐτυχόντων.

Δημοκρίτου.– Ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔρις ὠφελεῖ τὸν ζηλοῦντα, μὴ βλάπτουσα τὸν ζηλούμενον.

Οὐκ ἂν ἐκώλυον οἱ νόμοι ζῆν ἕκαστον κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν, εἰ μὴ ἕτερος ἕτερον ἐλυμαίνετο. Φθόνος γὰρ στάσιος ἀρχὴν ἀπεργάζεται.

Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον εἶπεν ἕλκος εἶναι τῆς ἀληθείας.

Κλειτάρχου.– Ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ τὸν σίδηρον, οὕτω τοὺς φθονεροὺς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἤθους κατεσθίεσθαι.

Σωκράτους.– Πολλοὶ θανόντας ἀμείβουσι τοῖς τάφοις, οὓς τῷ φθόνῳ πρότερον ἤλγυναν ζῶντας.

Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον ἔφη τῆς ψυχῆς εἶναι πρίονα.

Λευκίππου.– Ζηλοτυπία γὰρ ἅπαξ ἐμπεσοῦσα ψυχῇ, δυσέκλειπτόν ἐστι.

Κλεοβούλου.– Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τίνα δεῖ μάλιστα φυλάττεσθαι; εἶπεν· Τῶν μὲν φίλων τὸν φθόνον, τῶν δὲ ἐχθρῶν τὴν ἐπιβουλήν.

λων καταστρέφεται σὰν ἀπὸ τὴν εὐωδιὰ κάποιου μύρου. Κι ἂν δεῖ κάποιο πάθημα ἀπὸ διάφορες περιστάσεις, πετάει πρὸς αὐτὸ καὶ καρφώνει τὸ γαμψὸ ράφος του, τραβώντας ἔξω ὅσα ἀπὸ τὸ δυστύχημα εἶναι κρυμμένα.

Τοῦ Φίλωνα: Τὰ καλά, κι ἂν ἀκόμα τὰ ἐπισκιάσει ὁ φθόνος γιὰ λίγο, ἀφοῦ σὲ κάποια στιγμὴ ἀπαλλαγοῦν, ξαναλάμπουν ἀμέσως.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἐκεῖνοι ποὺ περπατοῦν μέσα στὸν ἥλιο τοὺς ἀκολουθεῖ ὑποχωρεωτικὰ ἡ σκιά, ἐνῶ ὅποιοι βαδίζουν μέσα στὴ δόξα τοὺς ἀκολουθεῖ ὁ φθόνος.

Ἡ ὀμορφιὰ τῆς δόξας, σὰν ἀπὸ κάποια ἀρρώστια, τὸ φθόνο, καταστρέφεται γρήγορα.

Τοῦ Ἀναχάρσιδος: Ὁ Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης, ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιὰ ποιὸ λόγο οἱ ἄνθρωποι εἶναι πάντοτε λυπημένοι, εἶπε· Γιατὶ δὲν τοὺς προξενοῦν λύπη μόνο οἱ συμφορές τους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιτυχίες τῶν ἄλλων.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὁ φθόνος, λέγει, εἶναι ἀνταγωνιστὴς ἐκείνων ποὺ εὐτυχοῦν.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἡ ἅμιλλα τῶν ἀγαθῶν ὠφελεῖ ἐκεῖνον ποὺ ζηλεύει, χωρὶς νὰ βλάπτει αὐτὸν ποὺ τὸν ζηλεύουν.

Οἱ νόμοι δὲν θὰ ἐμπόδιζαν νὰ ζεῖ ὁ καθένας ἔτσι ὅπως θὰ ἤθελε, ἂν δὲν προξενοῦσε κακὸ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Γιατὶ ὁ φθόνος γίνεται ἀρχὴ τῆς στάσης.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι ὁ φθόνος εἶναι ἕλκος τῆς ἀλήθειας.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ὅπως τὸ σίδερο ἀπὸ τὴ σκουριά, ἔτσι καὶ οἱ φθόνεροὶ κατατρώγονται ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ πάθος.

Τοῦ Σωκράτη: Πολλοὶ τοὺς πεθαμένους τοὺς ἀμείβουν μὲ τάφους, αὐτοὺς ποὺ προηγουμένως ζωντανοὺς τοὺς ἔκαναν νὰ πονέσουν.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι ὁ φθόνος εἶναι πριόνι τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Λευκίππου: Ἡ ζηλοφθονία, ἂν μιὰ φορὰ ἐκδηλωθεῖ στὴν ψυχή, εἶναι δύσκολο νὰ ἐξαφανιστεῖ.

Τοῦ Κλεοβούλου: Ὁ Κλεόβουλος ἀπὸ τὴ Λίνδο, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε, Ἀπὸ ποιὸν πρέπει κυρίως νὰ φυλάγεται κανείς; εἶπε· Ἀπὸ τὸ φθόνο τῶν φίλων καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἐχθρῶν.

Βίωνος.– Βίων ὁ σοφιστής, ἰδών τινα φθονερὸν σφόδρα κεκυφότα, εἶπεν· Ἢ τούτῳ μέγα κακὸν συμβέβηκεν, ἢ ἄλλῳ μέγα ἀγαθόν.

Ἀγάθωνος:

Οὐκ ἦν ἂν ἀνθρώποισιν ἐν βίῳ φθόνος,
Εἰ πάντες ἦμεν ἐξ ἴσου πεφυκότες.

Θεοφράστου.– Θεόφραστος εἶπε, τοὺς μοχθηροὺς τῶν ἀνθρώπων οὐχ οὕτως ἥδεσθαι ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἀγαθοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς.

Πλάτωνος.– Ἀγαθὸς ἦν· ἀγαθῷ ὥσπερ φαῦλος δημαγωγός, ταῖς καλαῖς ἀντιπολευτεύεται πράξεσιν.

Θουκιδίδου.– Φθόνος τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον· τὸ δὲ μὴ ἐμποδών, ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ τετίμηται.

Ἀναξιμένους.– Ὅσοι γὰρ τὰ καλῶς ῥηθέντα ἢ πραχθέντα διὰ φθόνον οὐκ ἐπαινοῦσι, πῶς οὗτοι ἂν τοῖς ἔργοις ὠφελήσειαν;

Κάτωνος.– Ἥκιστα φθονεῖσθαι ἔλεγε τοὺς τῇ τύχῃ χρωμένους ἐπιεικῶς καὶ μετρίως. Οὐ γὰρ ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς περὶ ἡμᾶς φθονοῦσιν.

Ἀνωνύμου.– Οὐδενὶ φθονητέον· ἀγαθοὶ μὲν γὰρ ἄξιοι, κακοὶ δ' ἂν εὐτυχῶσιν, κακῶς ζῶσιν.

Θεμιστοκλῆς μειράκιον ὤν, οὐδὲν ἔφη πράττειν λαμπρόν· οὔπω γὰρ φθονεῖσθαι. Καθάπερ γὰρ αἱ κανθαρίδες ἐμφύονται μάλιστα τῷ ἀκμάζοντι σίτῳ καὶ τοῖς εὐθαλέσι ῥόδοις, οὕτω ὁ φθόνος ἅπτεται μάλιστα τῶν χρηστῶν καὶ αὐξανομένων πρὸς ἀρετήν, καὶ δόξαν ἠθῶν καὶ προσώπων κεκτημένων.

Τοῦ Βίωνα: Ὁ Βίων ὁ σοφιστής, βλέποντας ἕνα φθονερὸ νὰ σκύβει ὑπερβολικά, εἶπε· Ἢ σ' αὐτὸν συνέβηκε μεγάλο κακό, ἢ σὲ κάποιον ἄλλον μεγάλο καλό.

Τοῦ Ἀγάθωνα:

Δὲν θὰ ὑπῆρχε φθόνος στὸ βίο,
ἂν εἴχαμε γεννηθεῖ ὅλοι ἴσοι μεταξύ μας.

Τοῦ Θεοφράστου: Ὁ Θεόφραστος εἶπε· Οἱ μοχθηροὶ ἄνθρωποι δὲν χαίρονται τόσο γιὰ τὰ δικά τους καλά, ὅσο γιὰ τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἦταν καλός. Καὶ ὁ καλὸς ποτὲ δὲ φθονεῖ κανέναν.

Τοῦ Ἀριστωνύμου: Ὁ φθόνος, σὰν τὸ φαῦλο δημαγωγό, ἀντιπολιτεύται στὶς καλὲς πράξεις.

Τοῦ Θουκυδίδη[43]: Οἱ ζῶντες φθονοῦν τοὺς ἀντιπάλους τους, ἐνῶ ὅποιον δὲν τοὺς ἐμποδίζει τὸν τιμοῦν μὲ ἀκαταγώνιστη φιλία.

Τοῦ Ἀναξιμένη: Ὅσοι δὲν ἐπαινοῦν ἀπὸ φθόνο ὅσα εἰπώθηκαν ἢ πράχθηκαν καλά, πῶς αὐτοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ ὠφελήσουν μὲ τὰ ἔργα;

Τοῦ Κάτωνα: Ἐλάχιστα, ἔλεγε, φθονοῦνται ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὴν τύχη τους μὲ ἐπιείκεια καὶ μετριοπάθεια. Γιατί δὲν φθονοῦν ἐμᾶς, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχομε ἐμεῖς.

Ἀνωνύμου: Νὰ μὴ φθονεῖς κανένα. Οἱ καλοὶ εἶναι ἄξιοι (νὰ εὐτυχοῦν), ἐνῶ οἱ κακοὶ ἂν εὐτυχοῦν, ζοῦνε μὲ τρόπο κακό.

Τοῦ Θεμιστοκλῆ: Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅταν ἦταν παιδὶ εἶπε ὅτι δὲν κάμνει τίποτε τὸ ἔνδοξο, ἀφοῦ δὲν τὸν φθονοῦν ἀκόμα. Γιατί, ὅπως τὰ ἔντομα διεισδύουν κυρίως στὸ ἀκμαῖο σιτάρι καὶ στὰ θαλερὰ ρόδα, ἔτσι καὶ ὁ φθόνος προσβάλλει κυρίως τοὺς ἠθικοὺς ποὺ προχωροῦν στὴν ἀρετὴ καὶ ἔχουν ἀποκτήσει δόξα γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τους.

---

43. Ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ΄.

Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου.

Λουκᾶ 12, 47.– «Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνούς, δαρήσεται ὀλίγας».

Κορ. Α΄ 9, 16-17.– «Οὐαὶ δὲ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Εἰ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράττω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.

Ἐκκλ. 10, 5.– «Ἀκούσιον ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου ἐξουσιάζοντος».

Παροιμ. 24(Μασ. 30, 33).– «Ἄμελγε γάλα, καὶ ἔσται βούτυρον. Ἐὰν δὲ ἐκπιέζῃς μυκτῆρας, ἐξελεύσεται αἷμα».

Σοφ. Σειρ. 18, 30-31.– «Ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου. Ἐὰν γὰρ χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσεις ἐπίχαρμα ἐχθρῶν».

Βασιλείου.– Τὰ ἐν ᾅδου κακὰ οὐ Θεὸν ἔχει τὸν αἴτιον, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς. Ἀρχὴ γὰρ καὶ ῥίζα τῆς ἁμαρτίας τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ αὐτεξούσιον.

Ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθούς, οὐ τοὺς ὑπό τινος ἀνάγκης εἰς τοῦτο ἥκοντας. Ὅπου γὰρ προαίρεσις ἑτοίμη, τὸ κωλύον οὐδέν.

Βία γὰρ ἢ φόβος ἀρετῆς οὐκ ἄν ποτε γένοιτο δημιουργός. Ἐθελούσια γὰρ καὶ οὐκ ἀνάγκης τὰ καλά.

Τὸ ἑκούσιον λυπηρόν, τοῦ ἀκουσίου τερπνοῦ τιμιώτερον.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ μὲν γὰρ ἑκούσιον μονιμώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον· καὶ τὸ μὲν τοῦ βιασαμένου, τὸ δὲ ἡμέτερον· καὶ τὸ μὲν ἐπιεικείας Θεοῦ, τὸ δὲ τυραννικῶς ἐξουσίας.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ'.
Γιὰ τὸ ἑκούσιο καὶ τὸ ἀκούσιο.

Λουκᾶ 12, 47: «Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος, ποὺ γνώρισε τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκανε, θὰ τιμωρηθεῖ πολύ, ἐνῶ ὅποιος δὲν τὸ γνώρισε, θὰ τιμωρηθεῖ λίγο».

Κορ. Α' 9, 16-17: «Ἀλλοίμονό μου, ἂν δὲν κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιο. Κι ἂν αὐτὸ τὸ κάνω θέλοντας, θὰ ἔχω μισθό, ἂν μὴ θέλοντας, μοῦ ἔχει ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεὸς μιὰ οἰκονομία».

Ἐκκλ. 10, 5: «Εἶναι ἀκούσιο αὐτὸ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἐξουσιαστῆ».

Παροιμ. 24 (Μασ. 30, 33): «Ἄρμεγε τὸ γάλα καὶ θὰ γίνει βούτυρο, ἂν ὅμως πιέζεις τὴ μύτη θὰ τρέξει αἷμα».

Σοφία Σειρὰχ 18, 30-31: «Μὴν τρέχεις πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες σου καὶ ἀπὸ τὶς ὀρέξεις σου νὰ κρατηθεῖς μακριά. Γιατί, ἂν ἐπιτρέψεις στὴν ψυχή σου ν' ἀποδεχτεῖ τὴν ἐπιθυμία, θὰ κάνεις τοὺς ἐχθρούς σου νὰ χαροῦν».

Τοῦ Βασιλείου: Τὰ βάσανα στὸν ἅδη δὲν ἔχουν αἴτιό τους τὸν Θεό, ἀλλὰ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατὶ ἀρχὴ καὶ ρίζα τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ δικαίωμά μας καὶ τὸ αὐτεξούσιο.

Ἐπαινοῦμε ἐκείνους ποὺ εἶναι καλοὶ ἀπὸ προαίρεση, καὶ ὄχι ἐκείνους ποὺ φτάνουν στὸ καλὸ ἀπὸ κάποια ἀνάγκη. Γιατί, ὅπου ὑπάρχει πρόθυμη προαίρεση, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο.

Ἡ βία ἢ ὁ φόβος ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν δημιουργοὶ ἀρετῆς. Γιατὶ τὰ καλὰ εἶναι ἐθελούσια, ὄχι καρποὶ ἀνάγκης.

Ἡ ἑκούσια λύπη εἶναι πιὸ ἀξιόλογη ἀπὸ τὴν ἀκούσια χαρά.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅ,τι εἶναι ἑκούσιο εἶναι πιὸ μόνιμο καὶ πιὸ ἀσφαλὲς (ἀπὸ τὸ ἀκούσιο). Τὸ ἀκούσιο εἶναι ἐκείνου ποὺ ἐξαναγκάζει, ἐνῶ τὸ ἑκούσιο δικό μας. Καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἐπιείκειας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐξουσίας τυραννικῆς.

Φιλεῖ τὸ βίᾳ κρατούμενον ἐλευθεριάζειν καιροῦ λαβόμενον.

Ποιμὴν ἀμέλγει, εἰ θέλει, καὶ τοὺς τράγους,
Ἀλλ' ἀντὶ γάλακτος, αἱμάτων πηγὰς οἴσει.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐ τοὺς ἀνάγκῃ τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει στεφανοῖ ὁ Θεός.

Οὐκ ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ, ἀλλὰ βουλήσει καὶ γνώμῃ προσάγεται ἡμᾶς ὁ Θεός.

Οὐδεὶς καρπὸς ἀνάγκης, ἀλλὰ πᾶς μισθὸς προαιρέσεως. Οὐ γὰρ λογίζεται ὁ Θεὸς τὰ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ τὰ ἐκ προαιρέσεως κατορθούμενα.

Ὥσπερ τῷ στρουθῷ τῶν πτερῶν ὄφελος οὐδέν, ὑπὸ τῆς παγίδος ἁλόντι, ἀλλ' εἰκῇ καὶ μάτην πτερύσσεται· οὕτω καὶ σοὶ τῶν λογισμῶν οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν κατακράτος ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἁλῷς.

Διονυσίου.– Οὐκ ἠναγκασμένην ζωὴν ἔχομεν οἱ ἄνθρωποι. Οὔτε γὰρ διὰ τὴν τῶν προνοουμένων αὐτεξουσιότητα τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἐλλάμψεως ἀπαμβλύνεται.

Διδύμου.– Τὰ μὲν ἀκούσια ἁμαρτήματα καὶ νόμος συγχωρεῖ, καὶ Θεὸς παρορᾷ φιλάνθρωπος ὤν, καὶ οὐκ ἀπηνὴς καὶ τῶν ἑκουσίων.

Φίλωνος.– Οὐχ ὡς τὸ ἑκουσίως ἁμαρτάνειν ἐστὶν ἄδικον, οὕτω καὶ ἀκουσίως καὶ κατὰ ἄγνοιαν, εὐθὺς δίκαιον· ἀλλὰ τάχα που μεθόριον ἀμφοῖν, δικαίου καὶ ἀδίκου, τὸ ὑπό τινων καλούμενον ἀδιάφορον. Ἁμάρτημα γὰρ οὐδὲν ἔργον δικαιοσύνης.

Κλήμεντος.– Μάλιστα πάντων Χριστιανοῖς οὐκ ἐφίεται τὸ πρὸς βίαν ἐπανορθοῦν τὰ τῶν ἁμαρτημάτων πταίσματα. Οὐ γὰρ τοὺς ἀνάγκῃ τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει στεφανοῖ ὁ Θεός.

Οὐ δυνατόν τινα ἀγαθὸν εἶναι βεβαίως, εἰ μὴ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν. Ὁ γὰρ ὑφ' ἑτέρου ἀνάγκης ἀγαθὸς γινόμενος,

Ὅ,τι ἐξουσιάζεται μὲ τὴ βία, ὅταν βρεῖ εὐκαιρία συνήθως ἐλευθερώνεται.

Ἂν θέλει ὁ βοσκὸς ἀρμέγει καὶ τοὺς τράγους,
ἀλλ' ἀντὶ γιὰ γάλα, θ' ἀνοίξει πηγὲς αἱμάτων.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Ὁ Θεὸς δὲν στεφανώνει ἐκείνους ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κακία ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγαθὴ προαίρεση.

Ὁ Θεὸς δὲν μᾶς προσελκύει μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ βία, ἀλλὰ μὲ τὴ θέληση καὶ τὴ γνώμη.

Κανένας καρπὸς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἀλλὰ κάθε μισθὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν προαίρεση. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ὑπολογίζει ὅσα πράττομε ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ ὅσα κατορθώνονται ἀπὸ προαίρεση.

Ὅπως τὸ σπουργίτι δὲν ἔχει κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ φτερά του ὅταν πιαστεῖ στὴν παγίδα, ἀλλὰ φτεροκοπᾶ ἄσκοπα καὶ μάταια, ἔτσι κι ἐσὺ δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος ἀπὸ τοὺς λογισμούς σου, ἂν κυριευθεῖς κατὰ κράτος ἀπὸ τὴν πονηρὴ ἐπιθυμία.

Τοῦ Διονυσίου: Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχομε ζωὴ ποὺ στηρίζεται στὸν ἐξαναγκασμό. Οὔτε βέβαια μειώνονται τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἔλλαμψης ἐπειδὴ εἶναι αὐτεξούσιοι ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται τὴν πρόνοια.

Τοῦ Διδύμου: Τὰ ἀκούσια ἁμαρτήματα καὶ ὁ νόμος τὰ συγχωρεῖ καὶ ὁ Θεὸς τὰ παραβλέπει, ἐπειδὴ εἶναι φιλάνθρωπος· καὶ δὲν εἶναι σκληρὸς οὔτε καὶ γιὰ τὰ ἑκούσια.

Τοῦ Φίλωνα: Δὲν εἶναι, ὅπως τὸ ἑκούσιο ἁμάρτημα εἶναι ἄδικο, ἔτσι εἶναι ἀμέσως δίκαιο καὶ τὸ ἀκούσιο καὶ ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλὰ ὑπάρχει κάτι ἐνδιάμεσο ἴσως στὰ δύο, τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἄδικο, ποὺ μερικοὶ τὸ λένε ἀδιάφορο (οὐδέτερο). Γιατὶ κανένα ἁμάρτημα δὲν εἶναι ἔργο δικαιοσύνης.

Τοῦ Κλήμεντα: Στοὺς Χριστιανοὺς περισσότερο ἀπὸ ὅλους δὲν μπορεῖ τὸ ἐπιβαλλόμενο μὲ βία νὰ ἐπανορθώνει τὰ λάθη καὶ τὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν στεφανώνει ἐκείνους ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν κακία, ἀλλὰ ἀπὸ προαίρεση.

Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ εἶναι σίγουρα καλός, παρὰ μόνο ἀπὸ δική του προαίρεση. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ γίνεται καλὸς ἀναγκαζόμε-

οὐκ ἀγαθός· ὅτι μὴ ἰδίᾳ προαιρέσει ἐστὶν ὃ ἔστιν. Τὸ γὰρ ἑκάστου ἐλεύθερον, ἀποτελεῖ τὸ ὄντως ἀγαθόν, καὶ δεικνύει τὸ ὄντως κακόν. Ὅθεν διὰ τῶν ὑποθέσεων τούτων ἐμηχανήσατο ὁ Θεὸς φανερῶσαι τὴν ἑκάστου διάθεσιν.

Χορικίου.– Τὸ ἐκ φύσεως καλὸν ἀδόκιμον, τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως ἐπαινετόν.

Ἐπικτήτου.– Εἰ βούλει ἀταράχως καὶ εὐαρέστως ζῆν, πειρῶ τοὺς συνοικοῦντάς σοι σύμπαντας ἀγαθοὺς ἔχειν. Ἕξεις δὲ ἀγαθούς, εἰ τοὺς μὲν ἑκόντας παιδεύεις, τοὺς δὲ ἄκοντας [ἔπειτα κεχειρωμένους] ἀπολύεις. Συμφεύξεται γὰρ τοῖς φεύγουσιν ἡ μοχθηρία ἅμα καὶ ἡ δουλεία· συναπολειφθήσεται δὲ τοῖς συμβαίνουσί σοι ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἐλευθερία.

Σωκράτους.– Ὁ μὲν ἑκουσίως ταλαιπωρῶν, ἐπ' ἀγαθῇ ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται· αἱ δὲ ῥᾳδιουργίαι καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἡδοναί, οὔτε σώματος εὐεξίαν ἱκαναί εἰσιν ἐργάζεσθαι, οὔτε ψυχῆς ἐπιστήμην ἀξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν.

Θεαγοῦς Πυθαγορείου.– Τὸ μὲν ἀκούσιον οὐκ ἄνευ λύπης καὶ φόβου, τὸ δὲ ἑκούσιον, οὐκ ἄνευ ἡδονῆς καὶ φιλοφροσύνης.

Ἐκ τῶν Νικολάου ἐθῶν.– Θυνοὶ τοὺς ναυαγοὺς φιλανθρώπως δεχόμενοι φίλους ποιοῦνται· τῶν δὲ ξένων, τοὺς μὲν ἑκουσίως ἐλθόντας σφόδρα τιμῶσι, τοὺς δὲ ἀκουσίως κολάζουσιν.

νος ἀπὸ ἄλλον, δὲν εἶναι καλός· γιατὶ δὲν εἶναι ἀπὸ δική του προαίρεση ὅ,τι εἶναι. Καθόσον ἡ ἐλευθερία τοῦ καθενὸς ἀποτελεῖ τὸ πραγματικὰ ἀγαθὸ καὶ δείχνει τὸ πραγματικὰ κακό. Γι' αὐτὸ μὲ αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις βρῆκε τρόπο ὁ Θεὸς νὰ φανερώσει τὴ διάθεση τοῦ καθενός.

Τοῦ Χορικίου: Τὸ φύσει καλὸ δὲν ἐπιδοκιμάζεται, ἀλλὰ ἐπαινεῖται ὅ,τι προέρχεται ἀπὸ τὴν προαίρεση.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ἂν θέλεις νὰ ζεῖς χωρὶς ταραχὲς καὶ ἀρεστὰ στοὺς ἄλλους, προσπάθησε νὰ εἶναι ὅλοι οἱ σύνοικοί σου καλοί. Καὶ θὰ εἶναι καλοί, ἂν ἐκείνους ποὺ θέλουν τοὺς παιδεύεις, καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν θέλουν τοὺς ἀπολύεις. Γιατὶ θὰ φύγει μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ ἡ μοχθηρία μαζὶ καὶ ἡ δουλεία, καὶ θὰ σοῦ ἀπομείνουν μαζὶ μ' αὐτοὺς ποὺ συμφωνοῦν μαζί σου ἡ χρηστότητα καὶ ἡ ἐλευθερία.

Τοῦ Σωκράτη: Ὅποιος ταλαιπωρεῖται θέλοντας, εὐφραίνεται κοπιάζοντας γιὰ μιὰ καλὴ ἐλπίδα. Ἐνῶ οἱ εὐκολίες καὶ οἱ ἡδονὲς τῆς στιγμῆς οὔτε τὴν καλὴ κατάσταση τοῦ σώματος μποροῦν νὰ οἰκοδομήσουν, οὔτε δημιουργοῦν μέσα μας κάποια ἀξιόλογη ἐπιστήμη τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Θεαγοῦς τοῦ Πυθαγορείου: Τὸ ἀκούσιο δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ λύπη καὶ φόβο, ἐνῶ τὸ ἑκούσιο τὸ ἀκολουθεῖ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ φιλικὴ διάθεση.

Τοῦ Νικολάου (ἀπὸ τὰ Ἤθη): Οἱ Θυνοί[44], δεχόμενοι μὲ φιλανθρωπία τοὺς ναυαγισμένους, τοὺς κάνουν φίλους, καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ἐκείνους ποὺ ἦρθαν ἑκούσια τοὺς τιμοῦν ὑπερβολικά, ἐνῶ ὅποιοι ἦρθαν ἀκούσια τοὺς τιμωροῦν.

---

44. Θυνοί· Ἀρχαῖο θρακικὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖο κατοικοῦσε ἀρχικὰ στὰ παράλια τοῦ Πόντου στὴ Θράκη, ἐνῶ ἀργότερα μετοίκησαν στὴ Θυνιάδα τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ὄνομα τὸ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν υἱὸ τοῦ Φινέως Θυνοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Βυθινοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔλαβαν τὸ ὄνομα οἱ Βυθινοί.

ΛΟΓΟΣ ΝΣΤ΄.
Περὶ τοῦ, «Γνῶθι σαυτόν».

Λουκᾶ 6, 41.– «Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;».

Ρωμ. 14, 4.– «Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς στῆσαι αὐτόν».

᾿Εκκλ. 11, 9.– «Περιπάτει ἐν ὁδοῖς καρδίας σου ἄμωμος, καὶ γνῶθι σαυτόν· ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις ἄξει σε ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν».

Παροιμ. 13, 10.– Οἱ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες, σοφοί.

Σοφία Σειρὰχ 13, 13.– «Συντήρησον καὶ πρόσεχε σφοδρῶς, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς».

Βασιλείου.– Ἡ ἀκριβὴς σαυτοῦ κατανόησις αὐτάρκη σοι παρέχει χειραγωγίαν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ.

Μεμνημένος τῆς φύσεως, οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ· μεμνήσῃ δὲ ἑαυτοῦ, ἐὰν προσέχῃς σαυτόν.

῎Επαθες, ἄνθρωπε, ὃ ἐγκαλεῖς· καὶ τὸ μὲν ἀλλότριον κακὸν ἐπιμελῶς βλέπεις, τὸ δὲ σαυτοῦ αἰσχρὸν οὐδαμοῦ τιθεῖς.

Τῷ ὄντι γὰρ ἔοικε πάντων εἶναι χαλεπώτατον ἑαυτὸν ἐπιγνῶναι. Οὐ γὰρ μόνος ὀφθαλμὸς τὰ ἔξω βλέπων ἐφ᾽ ἑαυτὸν οὐ κέχρηται τῷ ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ νοῦς, ὀξέως τὸ ἀλλό-

ΛΟΓΟΣ ΝΣΤ΄.
Γιὰ τὸ 'γνῶθι σαυτόν'.

Λουκᾶ 6, 41: «Γιατί βλέπεις τὸ καρφὶ ποὺ ὑπάρχει στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ δὲν νιώθεις τὴ δοκὸ ποὺ ὑπάρχει στὸ δικό σου μάτι;».

Ρωμ. 14, 4: «Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι ποὺ κρίνεις τὸν δοῦλο τοῦ ἄλλου; Μόνο μπροστὰ στὸν Κύριό του στέκεται ἢ πέφτει. Καὶ βέβαια θὰ σταθεῖ. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸν κρατήσει ὄρθιο».

Ἐκκλ. 11, 9: «Βάδιζε τοὺς δρόμους σου μὲ καρδιὰ ἄμωμη καὶ ἔχε γνώση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ σὲ ὁδηγήσει ὁ Θεὸς σὲ κρίση».

Παροιμ. 13, 10: «Ὅποιοι ἔχουν γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους εἶναι σοφοί».

Σοφία Σειρὰχ 13, 13: «Κοίταξε καλὰ καὶ φυλάξου προσεκτικά, γιατὶ περπατᾶς φέροντας μαζί σου τὴν πτώση σου (τὸ θάνατό σου δηλαδή)».

Τοῦ Βασιλείου: «Ἡ ἀκριβὴς κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ σου σοῦ παρέχει αὐτάρκη χειραγώγηση πρὸς τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν ἔχεις στὸ νοῦ σου τὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν θὰ ἐπαρθεῖς ποτέ· καὶ θὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου τὸν ἑαυτό σου, ἂν προσέχεις τὸν ἑαυτό σου.

Ἔπαθες, ἄνθρωπε, αὐτὸ ποὺ κατηγορεῖς· παρατηρεῖς βέβαια μὲ προσοχὴ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, τὸ δικό σου ὅμως ἐλάττωμα δὲν τὸ σκέπτεσαι καθόλου.

Πραγματικὰ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο ἀπὸ ὅλα, νὰ ἔχεις ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο τὸ μάτι ποὺ

τριον ἁμάρτημα καταβλέπων, βραδύς ἐστι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἐλαττωμάτων ἐπίγνωσιν.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Ἐρεύνα σαυτὸν πλεῖον, ἢ τὰ τῶν πέλας.
Τῷ μὲν γὰρ αὐτὸς κερδανεῖς, τῷ δ' οἱ πέλας.
Γνῶθι σεαυτόν, ἄριστε, πόθεν καὶ ὅστις ἐτύχθης.
Ρεῖά κεν ὧδε τύχῃς κάλλεος ἀρχετύπου.

Διδύμου.–Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν· ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ ἑαυτὸν εἰδώς, ὁ μηδὲν ἑαυτὸν εἶναι νομίζων.

Κλήμεντος:

Εἰ βούλει γνῶναι Θεόν, προλαβὼν γνῶθι σαυτόν.

Ἀντιφάνους:

Εἰ θνητὸς εἶ, βέλτιστε, θνητὰ καὶ φρόνει.

Δημοσθένους.– Οἶμαι τὸ μέλλον ἅπασιν ἀνθρώποις ἄδηλον· καὶ μικροὶ καιροί, μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίνονται. Διὸ δεῖ μετριάζειν ἐν ταῖς εὐπραξίαις, καὶ προορωμένους τὸ μέλλον φαίνεσθαι.

Ἡρακλείτου.– Ἡράκλειτος, νέος ὤν, πάντων γέγονε σοφώτερος, ὅτι ᾔδει ἑαυτὸν μηδὲν ὄντα.

Σωκράτους.– Σωκράτης ᾤετο μηδὲν εἰδέναι, πλὴν αὐτὸ τοῦτο, ὅτι μηδὲν οἶδεν· τοὺς δὲ λοιπούς, μηδὲ τοῦτο εἰδέναι.

Οἱ μὲν σφοδρῶς πυρέττοντες τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ῥώμην, οἱ δ' ἐν τοῖς βασιλείοις παροικοῦντες, τὸν νοῦν καὶ τὰ ἤθη πεφύκασι διαφθείρεσθαι, εἰ μὴ τό, «Γνῶθι αὐτόν», συχνῶς ἑαυτοῖς ἐπιλέγουσιν.

βλέπει πρὸς τὰ ἔξω ἀλλὰ δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν ὅραση γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ νοῦς μας, ἐνῶ βλέπει εὐκρινέστατα τὸ ξένο ἁμάρτημα, εἶναι βραδυκίνητος πρὸς τὴν ἐπίγνωση τῶν δικῶν του ἐλαττωμάτων.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Τὸν ἑαυτό σου ἐξέταζε πιὸ πολύ, ὄχι τὸ γείτονά σου.
Μὲ τὸ ἕνα θὰ κερδίσεις ἐσύ, μὲ τ' ἄλλο ὁ γείτονάς σου.
Μάθε τὸν ἑαυτό σου, ἄριστε, ἀπὸ ποῦ ἔγινες καὶ ποιὸς εἶσαι.
Κι εὔκολα ἔτσι θὰ πετύχεις τὸ ἀρχέτυπο κάλλος.

Τοῦ Διδύμου: Τὸ νὰ γνωρίζει κάποιος ὅτι γνωρίζει, εἶναι γνώρισμα σοφίας, ὅπως καὶ τὸ νὰ γνωρίζει ὅτι ἀδίκησε, εἶναι γνώρισμα δικαιοσύνης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι δὲν εἶναι τίποτε.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἂν θέλεις νὰ γνωρίσεις τὸν Θεό, γνώρισε προηγουμένως τὸν ἑαυτό σου.

Τοῦ Ἀντιφάνη:

Ἀφοῦ εἶσαι, φίλτατε, θνητός, καὶ σὰν θνητὸς νὰ σκέφτεσαι.

Τοῦ Δημοσθένη: Εἶναι, νομίζω, τὸ μέλλον ἄγνωστο γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μικρὲς χρονικὲς στιγμὲς γίνονται αἰτίες γιὰ μεγάλα πράγματα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ δείχνομε μετριοπάθεια ὅταν μᾶς συμβαίνουν εὐτυχῆ γεγονότα, καὶ νὰ φαινόμαστε ὅτι προβλέπομε τὸ μέλλον.

Τοῦ Ἡρακλείτου: Ὁ Ἡράκλειτος ὅταν ἦταν νέος ἔγινε σοφώτερος ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι δὲν ἦταν τίποτε.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης νόμιζε ὅτι δὲν ἤξερε τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ μόνο, ὅτι δὲν ἤξερε τίποτε. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν τὸ ξέρουν οὔτε αὐτό.

Ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ σφοδρὸ πυρετὸ χάνουν τὴν ὄρεξη καὶ τὴ δύναμή τους, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν στὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα συνήθως διαφθείρονται ὡς πρὸ τὸ νοῦ καὶ τὴ συμπερι-

Φιλήμονος:

Εἰ καὶ βασιλεὺς πέφυκας, ὡς θνητὸς ἄκουσον.
Ἂν μακρὰ πτύῃς, φλεγματίῳ κρατῇ περισσῷ.
Ἂν εὐϊματῇς, ταῦτα πρὸ σοῦ προβάτιον εἶχεν.
Ἂν χρυσοφορῇς, τοῦτο τύχης ἐστὶν ἔπαρμα.
Ἂν πλούσιος ᾖς, τοῦτο χρόνων ἄδηλος ἰσχύς.
Ἂν ἀλαζονεύῃ, τοῦτο ἀνοίας ἐστὶ φρύαγμα.
Ἂν δὲ σωφρονῇς, τοῦτο Θεοῦ δῶρον ὑπάρχει.
Ἡ δὲ σωφροσύνη πάρεστιν, ἐὰν μετρῇς σεαυτόν.

Θαλῇ.– Χαλεπὸν δὲ ἑαυτὸν γνῶναι, ἀλλὰ μακάριον· ζῆν γὰρ κατὰ φύσιν.

Πλάτωνος.– Οἱ οὐκ εἰδότες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδέν, οἰόμεθα τὰ πάντα εἰδέναι· οὐκ ἐπιτρέποντες δὲ ἀλλήλοις, ἃ μὴ ἐπιστάμεθα πράττειν, ἀναγκαζόμεθα ἁμαρτάνειν αὐτοὶ πράττοντες.

Μενάδρου:

Κατὰ πολλῶν ἐστιν οὐ καλῶν εἰρημένων.
Τό, Γνῶθι σεαυτὸν χρησιμώτερον γὰρ ἦν,
Τό, Γνῶθι τοὺς ἄλλους.

Ξενοφῶντος.– Οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ ἐπιτήδεια ἑαυτοῖς ἴσασι, καὶ διαγινώσκουσιν ἅ τε δύνανται, καὶ ἃ μή. Καὶ ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες, πορίζονταί τε ὧν δέονται καὶ εὖ πράττουσιν· ὡς δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι, ἀναμάρτητοι γίνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶς πράττειν.

Οὗτος ἔμοιγε δοκεῖ, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἀγνοεῖν ἑαυτόν. Ἐκεῖνο δὲ οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι μὲν διὰ τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ ἰσχύουσιν ἄνθρωποι· διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν, πλεῖστα κακά;

φορά τους, ἐὰν δὲν ὑπενθυμίζουν συνέχεια στὸν ἑαυτό τους τὸ «γνῶθι σαυτόν».

Τοῦ Φιλήμονα.

Ὄντας ἄνθρωπος, αὐτὸ νὰ ξέρεις, καὶ θὰ μείνεις γιὰ πάντα.

Τοῦ Σωτάτου:

Ἂν κι εἶσαι βασιλιάς, ἄκουσε σὰν θνητός·
Ἂν φτύνεις μακριά, νικᾶς μ' ἕνα μικρὸ φτύμα.
Ἂν φορᾶς ὡραῖα ροῦχα, αὐτὰ πρὶν ἀπὸ σένα πρόβατο τὰ εἶχε.
Ἂν φορᾶς χρυσά, αὐτὸ εἶναι τῆς τύχης ἔπαρση.
Ἂν εἶσαι πλούσιος, αὐτὸ ἄδηλο πόσα χρόνια θὰ κρατήσει.
Ἂν ἀλαζονεύεσαι, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀνόητη ἔπαρση.
Ἂν εἶσαι φρόνιμος, αὐτὸ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ.
Κι ἡ σωφροσύνη μένει, ἂν βάζεις μέτρο στὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Θαλῆ: Δύσκολο νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου, ἀλλ' εἶναι μακάριο. Γιατὶ ζεῖς σύμφωνα μὲ τὴ φύση.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἐμεῖς ποὺ δὲν γνωρίζομε τίποτε, ὅπως λέγει ὁ λόγος, νομίζομε ὅτι γνωρίζομε τὰ πάντα. Κι ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρέπομε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον νὰ πράττομε ὅσα δὲν ξέρομε, ἀναγκαζόμαστε νὰ κάνομε τὸ σφάλμα νὰ τὰ πράττομε οἱ ἴδιοι.

Τοῦ Μενάνδρου:

Γιὰ πολλοὺς δὲν εἶναι καλὰ εἰπωμένο,
τὸ 'γνώρισε τὸν ἑαυτό σου'· χρησιμότερο θὰ ἦταν
τὸ 'γνώρισε τοὺς ἄλλους'.

Τοῦ Ξενοφώντα: Ὅσοι ἔχουν γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους, ξέρουν τί εἶναι κατάλληλο γι' αὐτούς, καὶ γνωρίζουν τί μποροῦν νὰ κάνουν καὶ τί ὄχι. Καὶ πράττοντας ὅσα γνωρίζουν, προσπορίζονται ὅσα χρειάζονται καὶ εἶναι εὐτυχεῖς. Καὶ ἀπέχοντας ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν γνωρίζουν, δὲν κάνουν λάθη καὶ διαφεύγουν τὸ νὰ δυστυχοῦν.

Αὐτός, νομίζω, ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του, αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει τὴ δύναμή του. Δὲν εἶναι λοιπὸν φανερό, εἶπε, ὅτι, μὲ τὸ νὰ γνωρίζουν τὸν ἑαυτό τους οἱ ἄνθρωποι ἐπιτυγχάνουν πλεῖστα ὅσα ἀ-

Ἐπὶ μηδενὶ ἐπαρθῇς ἀλλοτρίῳ προτερήματι. Εἰ ὁ ἵππος ἔλεγεν ἐπαιρόμενος, ὅτι Καλός εἰμι, ἀνεκτὸν ἦν· σὺ δὲ ὅταν λέγεις, ὅτι Ἵππον καλὸν ἔχω, ἴσθι ὅτι ἐφ' ἵππῳ ἀγαθῷ μέγα φρονεῖς. Τί οὖν ἔστι σόν; Χρῆσις φαντασιῶν, ἣν ὅταν κατὰ φύσιν ἔχῃς, τότε ἐπάρθητι· τότε γὰρ ἐπὶ τῷ σῷ πλεονεκτήματι ἐπαρθήσῃ.

Χείλωνος.– Χείλων ἐρωτηθείς, Τί τὸ χαλεπώτατον, Τὸ γινώσκειν ἑαυτόν, ἔφη. Χρήσιμον γὰρ εἰς νουθεσίαν καὶ ἀλαζόνων, οἳ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν φλυαροῦσιν.

γαθά, ἐνῶ κάνοντας λάθος γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἐπισωρεύουν πλούσια κακά;

Νὰ μὴ νιώσεις ἔπαρση γιὰ κανένα προτέρημα ξένο. Ἐὰν βέβαια τὸ ἄλογο ἔλεγε μὲ περηφάνεια, Εἶμαι ὡραῖο, θὰ ἦταν ἀνεκτό. Ἐσὺ ὅμως ὅταν λές, Ἔχω ὡραῖο ἄλογο, νὰ ξέρεις ὅτι ὑπερηφανεύεσαι γιὰ ἕνα καλὸ ἄλογο. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἐδῶ τὸ δικό σου; Χρησιμοποιεῖς φαντασίες, ποὺ ὅταν τὶς ἔχεις ἐσὺ κατὰ φύση, τότε νὰ καυχιέσαι. Γιατὶ τότε θὰ νιώσεις ἔπαρση γιὰ δικό σου πλεονέκτημα.

Τοῦ Χείλωνα: Ὅταν ρώτησαν τὸν Χείλωνα, Ποιὸ εἶναι τὸ δυσκολώτερο πράγμα, εἶπε· Τὸ νὰ ἔχεις γνώση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατὶ εἶναι χρήσιμο πρὸς νουθεσία ἐκείνων ποὺ ἀλοζονεύονται, οἱ ὁποῖοι φλυαροῦν γιὰ πράγματα πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή τους.

ΛΟΓΟΣ ΝΖ΄.
Περὶ χρηστότητος.

Λουκᾶ 6, 35.– «Ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολύς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ Ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς».

Ἐφ. 4, 32.– «Γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ καὶ εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν».

Κολ. 3, 12.– «Ἐνδύσασθε σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πρᾳότητα».

Παροιμ. 2, 21.– «Χρηστοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ».

Χριστὸς χρηστὸς ὤν, καὶ ἰδὼν τὸ πλάσμα αὐτοῦ, οὔτε ἀνῆκεν αὐτούς, οὔτε κατέλιπε φειδόμενος αὐτῶν.

Βασιλείου.– Τὸ «κατ' εἰκόνα» ἔχω ἐν τῷ λογικὸς εἶναι, τὸ δὲ «καθ' ὁμοίωσιν» γίνομαι ἐν τῷ χρηστὸς γενέσθαι.

Τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν, ἀνδρείου τε καὶ ἄρχοντος ὡς ἀληθῶς· τοῖς δὲ ὑποπεπτωκόσι χρηστὸν εἶναι καὶ πρᾶον, μεγαλοφροσύνῃ πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος.

Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.– Τὸ κατὰ πάντα τρόπον τοῦ ἀγαθοῦ ἐστερημένον, οὐδαμῇ οὐδαμῶς οὔτε ἦν, οὔτε ἔστιν, οὔτε ἔσται, οὔτε εἶναι δύναται.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ἀγαθὸν χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα καὶ βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀδικοῦντας, οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες.

ΛΟΓΟΣ ΝΖ΄.
Γιὰ τὴν καλωσύνη.

Λουκᾶ 6, 35: «Κάνετε τὸ καλὸ καὶ δανείζετε χωρὶς νὰ ἐλπίζετε τίποτε, καὶ θὰ εἶναι ὁ μισθός σας πολὺς καὶ θὰ εἶστε παιδιὰ τοῦ Ὑψίστου, γιατὶ αὐτὸς εἶναι καλὸς γιὰ τοὺς ἀχάριστους καὶ τοὺς κακούς».

Ἐφ. 4, 32: «Νὰ γίνεστε καλοὶ ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο καὶ σπλαχνικοί, κάνοντας χάρη στὸν ἑαυτό σας, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς σᾶς ἔκανε χάρη στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ».

Κολ. 3, 12: «Ἀποχτῆστε καρδιὰ σπλαχνική, καλωσύνη, ταπεινοφροσύνη, μακροθυμία, πραότητα».

Παροιμ. 2, 21: «Οἱ γεμάτοι καλωσύνη θὰ γίνουν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς καὶ θὰ ἀπομείνουν σ᾽ αὐτὴ ὅσοι δὲν ἔχουν κακία».

Ὁ Χριστός, ὄντας γεμάτος καλωσύνη καὶ βλέποντας τὰ δημιουργήματά του νὰ εἶναι σὲ τέτοια κατάσταση, οὔτε ἀδιαφόρησε οὔτε τὰ ἐγκατέλειψε ἀπὸ λύπη γι᾽ αὐτά.

Τοῦ Βασιλείου: Τὸ «κατ᾽ εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ τὸ ἔχω μὲ τὸ νὰ εἶμαι λογικός, ἐνῶ γίνομαι «ὅμοιος μ᾽ αὐτόν», μὲ τὸ νὰ γίνω καλός.

Τὸ νὰ κάνει κάποιος ὑποχείριους ἐκείνους ποὺ τοῦ ἀντιτάσσονται, εἶναι γνώρισμα πραγματικὰ γενναίου καὶ ἄρχοντα. Τὸ νὰ εἶναι ὅμως στοὺς ὑποχείριούς του καλὸς καὶ ἐπιεικής, εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ διαφέρει ἀπὸ ὅλους ὡς πρὸς τὴ μεγαλοφροσύνη καὶ τὴν ἡμερότητα.

Τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη: Ἐκεῖνο ποὺ στερεῖται ἀπὸ κάθε ἄποψη τὸ ἀγαθό, πουθενὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο οὔτε ὑπῆρχε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξει, οὔτε μπορεῖ νὰ ὑπάρξει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι καλὸ νὰ νικᾶ κανεὶς τὴ θρασύτητα μὲ τὴν καλωσύνη καὶ νὰ κάνει καλύτερους ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦν, πρὸς τοὺς ὁποίους δείχνομε ὑπομονὴ νὰ μᾶς κακοποιοῦν.

Πᾶσι μὲν ἴσθι χρηστός, πλέον δὲ τοῖς ἔγγιστα.
Ζήτει Θεοῦ σοι χρηστότητα, χρηστὸς ὤν.
Τί χρηστότητος δόγμα συντομώτερον;
Τοιοῦτος ἴσθι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πέλας,
Οἵους σεαυτῷ τούσδε τυγχάνειν θέλεις.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐκ εὐεργετῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κολάζων ἀγαθός ἐστι καὶ φιλάνθρωπος ὁ Θεός. Καὶ γὰρ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι μέγιστον εὐεργεσίας μέρος εἰσίν· ἐπεὶ καὶ ἰατρός, οὐχ ὅταν εἰς παραδείσους καὶ λειμῶνας ἐξάγῃ τὸν κάμνοντα μόνον, οὐδ' ὅταν εἰς βαλανεῖα καὶ κολυμβήθρας ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἄσιτον κελεύῃ διαμεῖναι, ὅταν τέμνῃ, ὅταν πικρὰ προσάγει φάρμακα, τότε καὶ ἰατρός ἐστιν ὁμοίως, καὶ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσιν πλέον.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ὁ τῇ φύσει ἀγαθός, καὶ ἀγαθῶν πάντων παρεκτικός.

Ἴδιον πάντως ἀγαθοῦ, τὸ ὠφελεῖν.

Δημοσθένους.– Οὐ τοσοῦτον ὁ λόγος, ὅσον χρηστὸς τρόπος πείθειν δύναται.

Ποσιδίππου:

Οἷσιν ὁ τρόπος ἐστὶν εὔτακτος,
Τουτέοισι καὶ βίος συντέκταται.
Τέχνῃ μὲν γνωρίμου ἐκτησάμην πολλούς·
Διὰ τὸν τρόπον δὲ τοὺς πλείστους φίλους.

Θεμιστοκλέους.– Θεμιστοκλῆς χωρίον πωλῶν, ἐκέλευσε κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἔχει.

Μενάνδρου:

Σὺ μὲν παραινεῖς ταῦτα ὅσα σοι πρέπει,
Ἐμὲ δὲ ποιεῖν τὸ καθῆκον οὐχ ὁ σὸς λόγος,
Εὖ ἴσθι ἀκριβῶς· ὁ δ' ἴδιος πείθει τρόπος.
Οὐδεὶς πονηρὸν πρᾶγμα χρηστὸς ὢν ποιεῖ.
Οὐ παντελῶς δεῖ τοῖς πονηροῖς ἐπιτρέπειν.
Ἀλλ' ἀντιτάττεσθαι· εἰ δὲ μή, τ' ἄνω κάτω
Ἡμῶν ὁ βίος λήσει μεταστραφεὶς ὅλος.

Σὲ ὅλους νὰ εἶσαι καλὸς καὶ πιὸ πολὺ στοὺς πιὸ κοντινούς.
Νὰ ζητεῖς τὴν καλωσύνη τοῦ Θεοῦ γιὰ σένα ὄντας καλός.
Ποιὸ δίδαγμα εἶναι πιὸ σύντομο ἀπὸ τὴν καλωσύνη;
Τέτοιος νὰ εἶσαι στοὺς φίλους καὶ στοὺς διπλανούς σου,
ὅποιοι θέλεις νὰ εἶναι σ' ἐσένα ἐκεῖνοι.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Δὲν εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθωπος ὁ Θεὸς εὐεργετώντας μόνο, ἀλλὰ καὶ τιμωρώντας. Καθόσον οἱ κολασμοὶ καὶ οἱ τιμωρίες του εἶναι μεγάλο μέρος τῆς εὐεργεσίας του. Γιατὶ καὶ γιατρὸς δὲν εἶναι κανεὶς μόνο ὅταν βγάζει τὸν ἄρρωστο σὲ κήπους καὶ λιβάδια ἢ καὶ λουτρὰ καὶ δεξαμενὲς νερῶν, ἀλλὰ καὶ ὅταν δίνει ἐντολὴ νὰ μείνει χωρὶς φαγητό, ὅταν ἐγχειρίζει καὶ δίνει πικρὰ φάρμακα εἶναι καὶ τότε ὅμοια γιατρὸς καὶ δείχνει περισσότερο τὴν ἀγάπη του στὸν ἄνθρωπο.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅποιος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀγαθός, παρέχει καὶ ὅλα τὰ ἀγαθά.

Γνώρισμα ὁπωσδήποτε τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ νὰ εὐεργετεῖ.

Τοῦ Δημοσθένη: Δὲν εἶναι τόσο ὁ λόγος, ὅσο ὁ καλὸς τρόπος ποὺ μπορεῖ νὰ πείθει.

Τοῦ Ποσιδίπου:

Ὅποιων ὁ τρόπος ἔχει τάξη,
αὐτῶν ἔχει τάξη καὶ ἡ ζωή.
Μὲ τὴν τέχνη ἀπόχτησα γνώριμους πολλούς·
μὲ τὸν τρόπο μου ὅμως τοὺς πιὸ πολλοὺς φίλους.

Τοῦ Θεμιστοκλῆ: Ὁ Θεμιστοκλῆς πουλώντας ἕνα χωράφι εἶπε στὸν κήρυκα νὰ λέγει, ὅτι ἔχει καὶ καλὸ γείτονα.

Τοῦ Μενάνδρου.

Ἐσὺ μὲ συμβουλεύεις ὅσα ἁρμόζουν σ' ἐσένα,
τὸ νὰ κάνω ὅμως ἐγὼ τὸ καθῆκον μου, δὲν εἶναι ὁ λόγος σου,
νὰ τὸ ξέρεις καλά, ποὺ μὲ πείθει, ἀλλὰ ὁ τρόπος σου.
Κανένας ποὺ εἶναι καλὸς δὲν κάνει κανένα κακό.
Δὲν πρέπει νὰ παραδινόμαστε χωρὶς ὅρους στοὺς κακούς,
ἀλλὰ ν' ἀντιτασσόμαστε· ἀλλιῶς ἡ ζωή μας,
χωρὶς νὰ νιώσουμε, θ' ἀναποδογυριστεῖ ὁλόκληρη.

Λευκίππου.– Χρηστότης τυγχάνουσα μὲν χάριτος, ἔτι μᾶλλον αὔξεται, προπηλακισθεῖσα δέ, εἰς ὀργὴν ἐρεθίζεται.

Περίθου:

Πολλῶν χρημάτων, τὸ χρηστὸν εἶναι λυσιτελέστερόν ἐστι.
Τρόπος ἐστὶ χρηστὸς ἀσφαλέστερος νόμου.
Τὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἂν διαστρέψαι ποτὲ
Ῥήτωρ δύναιτο· τὸν δ᾿ ἄνω τε καὶ κάτω
Λόγος ταράσσων πολλάκις λυμαίνεται.

Τοῦ Λευκίππου: Ἡ καλωσύνη, ὅταν δέχεται τὸ εὐχαριστῶ, μεγαλώνει ἀκόμη περισσότερο, ἐνῶ ὅταν προσβληθεῖ, ἐρεθίζεται καὶ θυμώνει.

Τοῦ Περίθου.

Ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἡ καλωσύνη εἶναι τὸ ὠφελιμότερο.
Ὁ καλὸς τρόπος εἶναι πιὸ ἀσφαλὴς ἀπὸ τὸ νόμο,
γιατί, ἐνῶ αὐτὸν κανένας ποτὲ νὰ τὸν διαστρέψει
δὲν μπορεῖ ρήτορας, ὅμως τὸ νόμο ἄνω κάτω
φέροντάς τον ὁ λόγος πολλὲς φορὲς τὸν καταστρέφει.

ΛΟΓΟΣ ΝΗ΄.
Περὶ νόμου.

Ἰω. 8, 16-17.– «Ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ᾽ ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, Ὅτι δύο ἀνθρώπων μαρτυρία ἀληθής ἐστιν».

Ρωμ. 2, 12.– «Ὅσοι ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται».

Παροιμ. 9, 10.– «Τὸ νόμον γνῶναι, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς».

Σοφία Σειρὰχ 21, 11.– «Ὁ φυλάσσων νόμον Κυρίου, κρατεῖ τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ».

Βασιλείου.– Εἰ τὰ ἄλογα ἐπινοητικὰ καὶ φυλακτικὰ τῆς αὐτῶν σωτηρίας εἰσί, καὶ οἶδε τὸ αἱρετὸν αὐτοῦ καὶ τὸ φευκτὸν ἰχθύς, τί ἐροῦμεν ἡμεῖς οἱ λόγοις τετιμημένοι, καὶ νόμοις πεπαιδευμένοι, ἐπαγγελίαις προτραπέντες, Πνεύματι σοφισθέντες, εἶτα τῶν ἀλόγων ἰχθύων ἀλογώτερον τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς διατιθέμενοι, μὴ πειθόμενοι τῷ νόμῳ ὑπείκειν;

Οὐ δυνατὸν σωθῆναι μὴ ποιοῦντα τὰ κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἔργα, οὔτε τὸ παριδεῖν τι τῶν προστεταγμένων ἀκίνδυνον. Δεινὴ γὰρ ἡ ἔπαρσις, κριτὰς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου καθέζεσθαι, καὶ τοὺς μὲν ἐγκρίνειν τῶν νόμων, τοὺς δὲ παραπέμπεσθαι. Εἰ γὰρ δεῖ τέλειον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἀνάγκη πᾶσα διὰ πάσης ἐντολῆς καταρτισθῆναι, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πλη-

45. Ἐφ. 4, 13.

ΛΟΓΟΣ ΝΗ΄.
Περὶ νόμου.

Ἰω. 8, 16-17: «Ἡ κρίση μου εἶναι δίκαιη, γιατὶ δὲν εἶμαι μόνος, ἀλλὰ ἐγὼ καὶ αὐτὸς ποὺ μ' ἔστειλε. Καὶ στὸ νόμο σας ἔχει γραφεῖ, Ὅτι ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθινή».

Ρωμ. 2, 12: «Ὅσοι ἁμάρτησαν χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸ νόμο, θ' ὁδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια χωρὶς νὰ κριθοῦν μὲ τὸ νόμο. Κι' ὅσοι πάλι ἁμάρτησαν γνωρίζοντας τὸ νόμο, θὰ κριθοῦν μὲ κρητήριο τὸ νόμο».

Παροιμ. 9, 10: « Ἡ γνώση τοῦ νόμου μαρτυρεῖ ἀγαθὴ διάνοια».

Σοφία Σειρὰχ 21, 11: «Ὅποιος φυλάσσει τὸ νόμο τοῦ Κυρίου, κρατεῖ τὰ νοήματα αὐτοῦ».

Τοῦ Βασιλείου: Ἂν τ' ἄλογα ζῶα ἐπινοοῦν τρόπους γιὰ νὰ διαφυλάξουν τὴ σωτηρία τους καὶ γνωρίζει, γιὰ παράδειγμα, τὸ ψάρι τί πρέπει νὰ προτιμήσει καὶ τί ν' ἀποφύγει, τί θὰ ποῦμε ἐμεῖς ποὺ ἔχουμε τιμηθεῖ μὲ λόγους καὶ ἔχομε παιδευθεῖ μὲ νόμους, ποὺ ἔχομε προτραπεῖ μὲ τὶς ἐπαγγελίες καὶ ἔχομε λάβει σοφία ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ρυθμίζομε ὅσα μᾶς ἀφοροῦν πιὸ παράλογα ἀπὸ τὰ ἄλογα ψάρια καὶ δὲν θέλομε νὰ ὑπακούσουμε στὸ νόμο;

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθεῖ κάποιος ἂν δὲν ἐκτελεῖ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἶναι ἀκίνδυνο νὰ παραβλέπει κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχουν προσταχθεῖ. Γιατὶ εἶναι φοβερὸ πράγμα ἡ ἔπαρση, νὰ γινόμαστε ἐμεῖς κριτὲς τοῦ νομοθέτη, κι ἄλλους ἀπὸ τοὺς νόμους του νὰ τοὺς ἐγκρίνουμε, ἄλλους νὰ τοὺς παραβαίνουμε. Γιατί, ἂν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι τέλειος, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταρτιστεῖ μὲ ὅλες τὶς ἐντολές, καὶ νὰ γίνει τέλειος στὸ μέτρο ποὺ δίνει ὁ Χριστός[45].

ρώματος τοῦ Χριστοῦ· ἐπεί, κατὰ τὸν θεῖον νόμον, κἂν καθαρὸν ᾖ τὸν τελούμενον, ἂν μὴ τέλειον καὶ ὁλόκληρον, ἀπρόσδεκτον εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ ἦμεν καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενόμεθα ὅπερ οὐκ ἦμεν.

Ὡς ἤδιόν τι μανθάνειν, ἢ διδάσκειν περὶ Θεοῦ.

Λόγῳ μὲν εὐσεβοῦντες ὀλίγα, ἔργῳ δὲ πλείονα· καὶ τῇ τηρήσει τῶν νόμων μᾶλλον, ἢ τῷ θαυμάζειν τὸν νομοθέτην, τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον ἐπιδεικνύμενοι.

Νόμοις ὑπόκεισαι καὶ κανόσι Δεσποτικοῖς, καθ' οὓς σὲ προσήκει ζῆν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ σαυτοῦ πρῶτον κατανόησον, ὅτι καὶ ἡ ψυχή σου πανταχόθεν τοῖς τῆς ἀρετῆς ὑπόκειται παραγγέλμασιν. Ἔλαβες καὶ σῶμα παρὰ τοῦ Κτίσαντος, πέντε αἰσθήσεσιν εἰς τὰς τῆς ζωῆς χρείας οἰκονομούμενον. Εἰσὶ δὲ οὐδὲ αὗται ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι, ἀλλ' ἑκάστη δούλη νόμων ἐστί. Καὶ πρῶτος ἀκούει ὁ ὀφθαλμός. Βλέπε, φησίν, καὶ θεώρει ἃ βλέπειν καλόν· καί, βέλτιον ἐκκόπτειν αὐτόν, ὅταν ἄτακτα βλέπῃ καὶ ἐπιζήμια. Ἔχει καὶ ἡ ἀκοὴ παράγγελμα, καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίως.

Οὔτε πλέοντας παρὰ τόπον ὁρμεῖν ἀσφαλές, οὔτε ζῶντας παρὰ νόμον βιοῦν ἀκίνδυνον.

Νόμους φυλάττων, τοὺς φόβους ἔξω βαλεῖς·
Φόβου γὰρ ἔξω πᾶς ὁ τοῦ νόμου φύλαξ.

Δύο μὲν τὰ διάγοντα ἡμᾶς ἐστι· φύσις καὶ νόμος· κρατεῖ δὲ τοῦ νόμου ἡ φύσις.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ἴσασι καὶ οἱ νόμοι τὰ ἐξ ἀνάγκης συγγινώσκειν ἁμαρτήματα.

Εἴδη τῶν νόμων τρία· νόμος ὁ τῆς φύσεως, νόμος ὁ τοῦ γράμματος ὁ τῷ Μωϋσεῖ δοθείς, νόμος ὁ τῆς χάριτος.

Ζαλεύκου.– Ζάλευκος ὁ τῶν Λοκρῶν νομοθέτης, τοὺς νόμους τοῖς ἀραχνίοις εἶπεν ὁμοίους εἶναι. Καὶ γὰρ εἰς ἐκεῖνα ἐὰν

46. Λευιτ. 22, 29. 47. Ματθ. 18, 8

Καθόσον, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο νόμο, κι ἂν ἀκόμα αὐτὸ ποὺ γίνεται εἶναι καθαρό, ἂν δὲν εἶναι τέλειο καὶ ὁλοκληρωμένο, δὲν εἶναι δεκτὸ σὲ θυσία ἀπὸ τὸν Θεό[46].

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. Ἂν εἴχαμε μείνει σ' αὐτὸ ποὺ εἴμαστεν καὶ εἴχαμε φυλάξει τὴν ἐντολή, θὰ εἴχαμε γίνει αὐτὸ ποὺ δὲν ἤμαστε.

Πόσο εὐχάριστο εἶναι νὰ μαθαίνεις κάτι γιὰ τὸν Θεὸ ἢ νὰ διδάσκεις!

Νὰ λέμε λίγα λόγια γιὰ εὐσέβεια καὶ νὰ διδάσκομε αὐτὴν περισσότερο μὲ εὐσεβῆ ἔργα· καὶ ἐπίσης μὲ τὴν τήρηση μᾶλλον τῶν νόμων, παρὰ μὲ τὸ θαυμασμὸ πρὸς τὸ νομοθέτη, νὰ δείχνομε τὴν ἀγάπη μας πρὸς αὐτόν.

Σὲ νόμους εἶσαι ὑποκείμενος καὶ κανόνες Δεσποτικούς, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ζεῖς. Κι αὐτὸ κατανόησέ το πρῶτα ἀπὸ ἐσένα τὸν ἴδιο, ἀφοῦ καὶ ἡ ψυχή σου ὑπόκειται ἀπὸ παντοῦ στὰ παραγγέλματα τῆς ἀρετῆς. Ἔλαβες ἀπὸ τὸ Δημιουργό σου καὶ σῶμα, ποὺ ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ πέντε αἰσθήσεις στὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Καὶ δὲν εἶναι οὔτε αὐτὲς ἐλεύθερες κι αὐτόνομες, ἀλλὰ κάθε μιὰ εἶναι δούλη τῶν νόμων. Καὶ πρῶτα ἀκούει τὸ μάτι· Νὰ βλέπεις, λέγει, καὶ νὰ παρατηρεῖς ὅ,τι εἶναι καλὸ νὰ βλέπεις. Καὶ ἐπίσης, καλύτερα εἶναι νὰ τὸ βγάζεις ὅταν βλέπει ἄτακτα καὶ ἐπιζήμια[47]. Ὑπάρχει παράγγελμα καὶ γιὰ τὴν ἀκοή, καὶ τὴ γλώσσα, καὶ ὅμοια καὶ γιὰ τὶς ἄλλες αἰσθήσεις.

Οὔτε ταξιδεύοντας εἶσαι ἀσφαλισμένος νὰ ἀγκυροβολεῖς ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι, οὔτε ζώντας ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο εἶναι ἀκίνδυνο.

Τοὺς νόμους φυλάγοντας θ' ἀπομακρύνεις τοὺς φόβους.

Γιατὶ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ φόβο ὁ φύλακας τοῦ νόμου.

Δύο εἶναι αὐτὰ ποὺ μᾶς κυβερνοῦν, ἡ φύση καὶ ὁ νόμος· ἡ φύση ὅμως ἐπικρατεῖ τοῦ νόμου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Γνωρίζουν καὶ οἱ νόμοι νὰ συγχωροῦν τὰ κατ' ἀνάγκη ἁμαρτήματα.

Τρία εἶναι τὰ εἴδη τῶν νόμων· ὁ νόμος τῆς φύσης, ὁ νόμος τοῦ γράμματος ποὺ δόθηκε στὸν Μωϋσῆ, καὶ ὁ νόμος τῆς χάριτος.

Τοῦ Ζαλεύκου: Ὁ Ζάλευκος, ὁ νομοθέτης τῶν Λοκρῶν, εἶπε

ἐμπέσῃ μυῖα ἢ κώνωψ κατέχεται· ἐὰν δὲ σφὴξ ἢ μέλισσα, διαρρήξασα ἀφίσταται. Ἐν τοῖς νόμοις ἐὰν ἐμπέσῃ πένης συνέχεται, ἐὰν δὲ πλούσιος ἢ δυνατὸς λέγειν, διαρρήξας ἀποτρέχει.

Σόλωνος.– Σόλων ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, πῶς ἄριστα αἱ πόλεις οἰκοῦνται, ἔφη· Ἐὰν μὲν οἱ πολῖται τοῖς ἄρχουσι πείθωνται, οἱ δὲ ἄρχοντες τοῖς νόμοις.

Δημάδους.– Τοῖς μὲν δούλοις ἡ ἀνάγκη νόμος, τοῖς δὲ ἐλευθέροις ὁ νόμος ἀνάγκη.

Ἐπικτήτου.– Νόμος βούλεται μὲν εὐεργετεῖν βίον ἀνθρώπων, οὐ δύναται δὲ ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πάσχειν. Ἐν γὰρ τοῖς πειθομένοις ἐνδείκνυται τὴν ἰδίαν ἀρετήν.

Ὥσπερ τοῖς νοσοῦσιν ἰατροὶ σωτῆρες, οὕτω καὶ τοῖς ἀδικουμένοις οἱ νόμοι.

Νόμοι ἀληθέστατοι οἱ δικαιότατοι.

Νόμῳ καὶ ἄρχοντι καὶ τῷ σοφωτέρῳ εἴκειν κόσμιον.

Τὰ παρὰ νόμον γινόμενα, ἀντὶ μὴ γινομένων εἰσίν.

Δημοσθένους.– Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ ἔφη, πόλεως εἶναι τὴν ψυχὴν τοὺς νόμους. Ὥσπερ γὰρ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται.

Κύρου.– Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθείς, Τίνας ἀδίκους νομίζεις εἶναι; Τοὺς μὴ χρωμένους, εἶπε, τῷ νόμῳ.

Θεοφράστου.– Ὀλίγων οἱ ἀγαθοὶ νόμων δέονται· οὐ γὰρ τὰ πράγματα πρὸς τοὺς νόμους, ἀλλ' οἱ νόμοι πρὸς τὰ πράγματα τίθενται.

Ἀνωνύμου.– Κρατίστην εἶναι δημοκρατίαν, ἐν ᾗ οἱ πάντες ὡς τύραννον φοβοῦνται τὸν νόμον.

Ἀρκεσιλάου.– Ἀρκεσίλαος ἔλεγεν· Ὥσπερ ὅπου φάρμακα πολλὰ καὶ ἰατροὶ πολλοὶ ἐνταῦθα νόσοι πλεῖσται, οὕτω δὴ καὶ ὅπου νόμοι πλεῖστοι, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἀδικίαν μεγίστην.

ὅτι οἱ νόμοι εἶναι ὅμοιοι μὲ ἱστοὺς ἀράχνης. Ἂν δηλαδὴ πέσει σ' αὐτοὺς μιὰ μύγα ἢ ἕνα κουνούπι αἰχμαλωτίζεται, ἂν ὅμως πέσει σφήκα ἢ μέλισσα τὸν διασπᾶ καὶ φεύγει. Καὶ στοὺς νόμους, ἂν πέσει ὁ φτωχὸς πιάνεται, ἂν ὅμως πλούσιος καὶ δυνατὸς στὰ λόγια, τοὺς διασπᾶ καὶ φεύγει.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλωνας ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, Πῶς διοικοῦνται οἱ πόλεις ἄριστα, εἶπε· Ἂν οἱ πολίτες ὑπακούουν στοὺς ἄρχοντες καὶ οἱ ἄρχοντες στοὺς νόμους.

Τοῦ Δημάδη: Στοὺς δούλους νόμος εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἐνῶ στοὺς ἐλεύθερους ὁ νόμος εἶναι ἀνάγκη.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὁ νόμος θέλει βέβαια νὰ ἀνακουφίσει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, δὲν μπορεῖ ὅμως ὅταν αὐτοὶ θέλουν νὰ ὑποφέρουν. Γιατὶ φανερώνει τὴν ἀρετή του σ' ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν σ' αὐτόν.

Ὅπως στοὺς ἄρρωστους σωτῆρες τους εἶναι οἱ γιατροί, ἔτσι καὶ σὲ ὅσους ἀδικοῦνται εἶναι οἱ νόμοι.

Οἱ πιὸ σωστοὶ νόμοι εἶναι οἱ πιὸ δίκαιοι.

Στὸ νόμο, στὸν ἄρχοντα καὶ στὸν πιὸ σοφὸ πρέπον εἶναι νὰ ὑποχωρεῖ κανείς.

Ὅσα γίνονται παρὰ τὸ νόμο, εἶναι σὰ νὰ μὴν ἔγιναν.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ ρήτορας Δημοσθένης εἶπε ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς πόλης εἶναι οἱ νόμοι. Γιατί, ὅπως ἕνα σῶμα πέφτει ὅταν χάσει τὴν ψυχή του, ἔτσι καὶ ἡ πόλη καταλύεται ἂν δὲν ὑπάρχουν νόμοι.

Τοῦ Κύρου: Ὁ Κύρος ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιοὶ νομίζεις πὼς εἶναι ἄδικοι, εἶπε· Ὅσοι δὲν ζοῦνε σύμφωνα μὲ τοὺ ς νόμους.

Τοῦ Θεοφράστου: Οἱ καλοὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ λίγους νόμους. Γιατὶ δὲν ὑπάρχουν τὰ πράγματα γιὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ οἱ νόμοι νομοθετοῦνται γιὰ τὰ πράγματα.

Ἀνωνύμου: Ἡ καλύτερη δημοκρατία εἶναι ἐκείνη στὴν ὁποία ὅλοι φοβοῦνται τὸ νόμο σὰν βασιλιά.

Τοῦ Ἀρκεσιλάου: Ὁ Ἀρκεσίλαος ἔλεγε· Ὅπως ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ φάρμακα καὶ πολλοὶ γιατροί, ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ πολλὲς ἀσθένειες, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ νόμοι, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πιὸ μεγαλύτερη ἀδικία.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ΄.

Περὶ λογικοῦ καὶ λογισμοῦ.

Λουκᾶ 6, 45.– «Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει ἀγαθά, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά».

Κορ. Β' 10, 4-5.– «Τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.

Παροιμ. 15, 24· 12, 14.– «Ὁδοὶ ζωῆς διανοήματα συνετοῦ· ἀπὸ τῶν διανοημάτων αὐτοῦ πλησθήσεται ἀνὴρ ἀγαθῶν».

Παροιμ. 12, 5.– Λογισμοὶ δικαίων κρίματα.

Παροιμ. 19, 21.– Πολλοὶ λογισμοὶ ἐν καρδίᾳ ἀνδρός, ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Θεοῦ κρατήσει εἰς τὸν αἰῶνα».

Σοφία Σειρὰχ 27, 4.– «Ἐν σείσματι κοσκίνου διαμείνει κοπρία· οὕτως σκύβαλα ἀνθρώπου ἐν λογισμῷ αὐτοῦ.

Βασιλείου.– Ἐκ λογικοῦ γὰρ καὶ ἀλόγου, κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν πρὸς φυσιολογίαν πλάσμα, ὥσπερ τινὰ κένταυρον, συνθεὶς ὁ Δημιουργὸς ὅλον τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀνθρωπομόρφῳ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως στέρνων ἄνωθεν μέρει, τὸ ἀπὸ ὀμφαλοῦ ἕως ὀσφύος καθάπερ ἵππου, φύσιν (πρός τε τὰς γαστρὸς ἡδονὰς κτηνῶδες ὑπάρχον καὶ πρὸς τὰς μίξεις ἀλόγως κινούμενον) κάτωθεν φέρον προσήρμοσεν· οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀλόγου μέρους τὸ λογικὸν ἐξαρπάζεσθαι βουληθείς, ἀλλὰ τῷ λογικῷ ὑποβεβλημένον ἔχοντι τὸ ἄλογον μέρος, ἡνιοχεῖσθαι πρὸς τὰς τῆς φύσεως ἀνάγκας, πανσόφως ἐνθείς.

Ἰδίου.– Ὁ τὴν θείαν ἀπάθειαν κατορθῶσαι σπουδάζων, ἀδούλωτον παντὶ πάθει ὀφείλει φυλάξαι τὸν ἑαυτοῦ λογισμόν.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ.΄
Γιὰ τὸ λογικὸ καὶ τὸν λογισμό.

Λουκᾶ 6, 45: «Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ θησαυρὸ τῆς καρδιᾶς του βγάζει ἀγαθά, ἐνῶ ὁ πονηρὸς ἀπὸ τὸν πονηρὸ θησαυρό του βγάζει πονηρά».

Κορ. Β' 10, 4-5: «Τὰ ὅπλα τῆς δικῆς μας μάχης δὲν εἶναι σαρκικά, ἀλλὰ ἀντλοῦν δύναμη ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ γκρεμίζουν ὀχυρά. Μ' αὐτὰ ἀνατρέπουμε συλλογισμοὺς ψεύτικους καὶ κάθε ἀλαζονεία καὶ ἔπαρση κατὰ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, κι αἰχμαλωτίζομε κάθε ἔννοια, κάνοντάς την νὰ ὑπακούει στὸν Χριστό».

Παροιμ. 15, 24· 12, 14: «Οἱ λογισμοὶ τοῦ συνετοῦ εἶναι δρόμοι ζωῆς. Ἀπὸ τὶς σκέψεις του ὁ ἀγαθὸς θὰ πλημμυρίσει ἀπὸ ἀγαθά».

Παροιμ. 12, 5: «Οἱ λογισμοὶ τῶν δικαίων εἶναι σωστὲς κρίσεις».

Παροιμ. 19, 21: «Πολλοὶ λογισμοὶ γεννιοῦνται στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σκέψη ὅμως μόνο τοῦ Θεοῦ θὰ μείνει στὸν αἰώνα».

Σοφία Σειρὰχ 27, 4: «Στὸ κοσκίνισμα μένουν τὰ σκουπίδια· παρόμοια καὶ τὰ σκύβαλα μένουν στὸ λογισμὸ τοῦ ἀνθρώπου».

Τοῦ Βασιλείου: Ἀπὸ λογικὸ μέρος καὶ ἄλογο, σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ φύση τοῦ πράγματος, σὰν κάποιο κένταυρο, συνθέτοντας ὁ Δημιουργὸς ὅλον τὸν ἄνθρωπο, στὸ ἄνω ἀνθρωπόμορφο μέρος, ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ στέρνα, ἔφερε καὶ ἕνωσε μαζί του τὸ σύμφωνο μὲ τὴ φύση τοῦ ἵππου κάτω μέρος ἀπὸ τὸν ὀμφαλὸ ὡς τὴ μέση, ποὺ εἶναι ὅπως τοῦ ζώου ὡς πρὸς τὶς ἡδονὲς τῆς κοιλιᾶς, καὶ κινεῖται σὰν κτῆνος πρὸς τὶς συνευρέσεις. Δὲν ἤθελε νὰ ὑποδουλώνεται τὸ λογικὸ ἀπὸ τὸ ἄλογο μέρος, ἀλλὰ παρεχώρησε πάνσοφα νὰ ἔχει ὑποταγμένο στὸ λογικὸ τὸ ἄλογο μέρος καὶ νὰ ἡνιοχεῖται πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς φύσης.

Τοῦ ἰδίου: Ὅποιος φροντίζει νὰ κατορθώσει τὴ θεία ἀπάθεια ὀφείλει νὰ φυλάξει τὸ λογισμό του ἀδούλωτο σὲ κάθε πάθος.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Κρείσσων λογισμὸς πράξεων ἢ χρημάτων· τὰ μὲν γὰρ τῆς φθορᾶς ἐστιν, ὁ δὲ ἵσταται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Διὰ τοῦτο πτερὰ τοῖς στρουθίοις, ἵνα φύγῃ παγίδα· καὶ διὰ τοῦτο λογισμὸς τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα ἐκφύγωσιν ἁμαρτήματα.

Οὐ παύεται λογισμοὺς ἡ διάνοια τίκτουσα· σὺ δὲ τοὺς μὲν φαύλους ἔκτελλε, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς γεώργει.

Κλήμεντος.– Οὐχ ἡ τῶν πράξεων ἀποχὴ δικαιοῖ τὸν πιστόν, ἀλλ' ἡ τῶν ἐννοιῶν ἁγνεία καὶ εἰλικρίνεια.

Πλουτάρχου.– Ἐπισκοπεῖ τῷ μὲν ἡλίῳ πολλάκις τὰ νέφη, τῷ δὲ λογισμῷ τὰ πάθη.

Ἐκ μὲν τοῦ ποδὸς τὴν ἄκανθαν, ἐκ δὲ τῆς ἀλόγου ψυχῆς τὴν ἄγνοιαν ὑπεξελέσθαι δεῖ.

Φιλήμονος.– Ὁ τῷ λογισμῷ πάντα παρ' ἑαυτῷ σκοπῶν, τὸ κακὸν ἀφαιρεῖ, τἀγαθὸν δὲ λαμβάνει.

Ἰσοκράτους.– Ἃ ἄν σοι λογιζομένῳ βέλτιστα, ταῦτα τοῖς ἔργοις ἐπιτέλει.

Δεῖ ὥσπερ ἐξ εὐνομουμένης πόλεως φυγαδεύειν στασιαστὴν ἄνθρωπον, οὕτως ἐκ τῆς ψυχῆς τὸν πρὸς τὰ φαῦλα κεκλικότα λογισμόν.

Τῷ γὰρ πάθει τοῦ σώματος καὶ τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς συνομολογεῖν ἀνέχεται.

Ἐπικτήτου.– Ἃ μὴ δεῖ ποιεῖν, μηδὲ ὑπονοοῦ ποιεῖν.

Πυθαγόρου.– Αἰσχρὸν τοῖς τῶν μελιττῶν δωρήμασι γλυκάζοντα τὴν κατάποσιν, τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον πικράζειν, τὸν λόγον, τῇ κακίᾳ.

Θεάγους.– Τὸ γὰρ ἀντέχειν μὴ δύνασθαι τοῖς πόνοις, ἐπικρατεῖν δὲ τὴν ἡδονήν, οἰκεῖόν ἐστι τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς· ἃ δὲ προαίρεσις ἐν ἀφμοτέροις αὐτοῖς γίνεται, καὶ τῷ λόγον ἔχοντι μέρει τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ ἀλόγῳ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁ λογισμὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ πράξεις ἢ πράγματα. Γιατὶ αὐτὰ ὁδηγοῦνται στὴ φθορά, ἐνῶ ὁ λογισμὸς μένει.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Γι' αὐτὸ τὰ σπουργίτια ἔχουν φτερά, γιὰ ν' ἀποφεύγουν τὶς παγίδες· καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχει ὁ λογισμὸς στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ ν' ἀποφεύγουν τὰ ἁμαρτήματα.

Δὲν παύει ὁ νοῦς νὰ γεννᾶ λογισμούς· ἐσὺ ὅμως νὰ ξερριζώνεις τοὺς φαύλους, ἐνῶ τοὺς καλοὺς νὰ τοὺς καλλιεργεῖς.

Τοῦ Κλήμεντα: Δὲν δικαιώνει τὸν πιστὸ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πράξεις, ἀλλὰ ἡ ἁγνότητα τῶν ἐννοιῶν καὶ ἡ εἰλικρίνεια.

Τοῦ Πλουτάρχου: Πολλὲς φορὲς σκοτεινιάζουν τὸν ἥλιο τὰ σύννεφα, ἐνῶ τὸ λογισμὸ τὰ πάθη.

Πρέπει ἀπὸ τὸ πόδι νὰ ἀφαιροῦμε τὸ ἀγκάθι καὶ ἀπὸ τὴν ἄλογη ψυχὴ τὴν ἄγνοια.

Τοῦ Φιλήμονα: Ὅποιος ἐξετάζει ὅλο τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ λογισμὸ ἀφαιρεῖ τὸ κακὸ καὶ παίρνει τὸ καλό.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Ὅσα φαίνονται ἄριστα στὴ σκέψη σου, αὐτὰ νὰ κάμνεις στὴν πράξη.

Ὅπως ἀπὸ μιὰ εὐνομούμενη πόλη πρέπει νὰ διώχνομε τὸν στασιαστικὸ ἄνθρωπο, ἔτσι κι ἀπὸ τὴν ψυχὴ νὰ ἐξαλείφομε τὸ λογισμὸ ποὺ κλίνει πρὸς τὰ φαῦλα.

Μὲ τὸ πάθος τοῦ σώματος δέχεται νὰ συγκατίθεται καὶ τὸ νοερὸ τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὰ κάνεις, οὔτε νὰ σκέφτεσαι νὰ τὰ κάνεις.

Τοῦ Πυθαγόρα: Εἶναι αἰσχρὸ γιὰ ἐκείνους ποὺ γλυκαίνουν τὴν κατάποσή τους μὲ τὸ δῶρο τῶν μελισσῶν, νὰ πικραίνουν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, τὸ λόγο, μὲ τὴν κακία τους.

Τοῦ Θεάγη: Τὸ νὰ μὴν μπορεῖ κάποιος ν' ἀντέξει στοὺς πόνους, ἀλλὰ νὰ ἐπικρατεῖ ἡ ἡδονή, εἶναι οἰκεῖο στὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως καὶ στὰ δύο αὐτὰ μεσολαβεῖ ἡ προαίρεση γίνεται οἰκεῖο καὶ στὸ λογικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ στὸ ἄλογο.

ΛΟΓΟΣ Ξ΄.
Περὶ ἀφροσύνης, ἄφρονος καὶ ἀνοήτου, καὶ ἀπαιδεύτου καὶ μωροῦ.

Ματθ. 7, 26.– «Πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ».

Κορ. Α΄ 14, 20.– «Μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε».

Παροιμ. 17, 21.– «Καρδία ἄφρονος, ὀδύνη τῷ κτησαμένῳ αὐτήν».

Ἐκκλ. 10, 12-13.– «Χείλη ἄφρονος καταποντιοῦσιν αὐτόν. Ἀρχὴ λόγων στόματος αὐτοῦ ἀφροσύνη, καὶ ἐσχάτη στόματος αὐτοῦ περιφέρεια πονηρά».

Παροιμ. 16, 27.– «Ἀνὴρ ἄφρων ὀρύσει ἑαυτῷ κακά, ἐπὶ δὲ τῶν ἑαυτοῦ χειλέων θησαυρίζει πῦρ».

Παροιμ. 18, 2.– «Οὐ χρείαν ἔχει σοφίας ἐνδεὴς φρενῶν· μᾶλλον γὰρ ἄγεται ἀφροσύνῃ».

Σοφία Σειρὰχ 22, 13.– «Μετὰ ἄφρονος μὴ πληθύνῃς λόγους, καὶ πρὸς ἀσύνετον μὴ πορεύου».

Σοφία Σειρὰχ 22, 11.– «Ἐπὶ νεκρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ φῶς· καὶ ἐπὶ μωρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ σύνεσις».

Σοφία Σειρὰχ 22, 15.– «Ἄμμον καὶ ἅλας καὶ βῶλον σιδηροῦν ἀκοπώτερον ὑπενεγκεῖν, ἢ ἄνθρωπον ἄφρονα».

Σοφία Σειρὰχ 4, 27.– «Μὴ ὑποστρώσῃς ἀνθρώπῳ μωρῷ σεαυτόν.

Σοφία Σειρὰχ 8, 17.– «Μετὰ μωροῦ μὴ συμβουλεύου».

Σοφία Σειρὰχ 22, 7.– «Συγκολλῶν ὄστρακον, ὁ διδάσκων μωρόν».

Αἶσχος νόμιζε τὴν φρενῶν ἀκοσμίαν.

ΛΟΓΟΣ Ξ΄.

Γιὰ τὴν ἀφροσύνη, τὸν ἄφρονα καὶ ἀνόητο, καὶ ἀπαίδευτο καὶ μωρό.

Ματθ. 7, 26: «Καθένας ποὺ ἀκούει τὰ λόγια μου καὶ δὲν τὰ ἐφαρμόζει, μοιάζει μὲ ἄνθρωπο μωρό».

Κορ. Α' 14, 20: «Νὰ μὴ γίνεστε παιδιὰ στὸ νοῦ, ἀλλὰ νήπια στὴν κακία, ἐνῶ στὰ μυαλὰ νὰ γίνεστε τέλειοι».

Παροιμ. 17, 21: «Ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνόητου εἶναι πόνος γιὰ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει».

Ἐκκλ. 10, 12-13: « Τὸ στόμα τοῦ ἀνόητου θὰ τὸν βουλιάξει. Ἡ ἀφροσύνη ἀποτελεῖ ἀρχὴ τῶν λόγων τοῦ στόματός του καὶ τέλος τοῦ στόματός του ἀπαίσια πλάνη».

Παροιμ. 16, 27: «Ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος σκάβει γιὰ τὸν ἑαυτό του συμφορὲς καὶ πάνω στὰ χείλη του θησαυρίζει φωτιά».

Παροιμ. 18, 2: «Δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ σοφία ὁ φτωχὸς στὸ νοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν κυβερνᾶ ἡ ἀνοησία».

Σοφία Σειρὰχ 22, 13: «Μὴ μιλᾶς πολὺ μὲ ἀνόητο καὶ μὴ συναναστρέφεσαι τὸν ἀνόητο».

Σοφία Σειρὰχ 22, 11: «Κλάψε γιὰ νεκρό, γιατὶ χάθηκε τὸ φῶς του. Κλάψε ὅμως καὶ γιὰ τὸν ἀνόητο, γιατὶ χάθηκε ἡ σύνεσή του».

Σοφία Σειρὰχ 22, 15: «Εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ σηκώσεις ἄμμο καὶ ἁλάτι καὶ ἕνα βῶλο σίδερο, παρὰ νὰ ὑποφέρεις ἕναν ἀνόητο».

Σοφία Σειρὰχ 4, 27. Μὴ βάλεις στρῶμα τὸν ἑαυτό σου σὲ ἄνθρωπο ἀνόητο».

Σοφία Σειρὰχ 8, 17: «Μὴν σκέφτεσαι μαζὶ μὲ τὸν ἀνόητο».

Σοφία Σειρὰχ 22, 7: «Ὅποιος διδάσκει ἀνόητο, εἶναι σὰ νὰ προσπαθεῖ νὰ κολλήσει ὄστρακο».

Ντροπὴ νὰ θεωρεῖς τὴν ἔλλειψη κοσμιότητας τοῦ νοῦ.

Βασιλείου.– Ὥσπερ οἱ ἀσθενοῦντες χρῄζουσιν ἰατρικῆς, οὕτω σοφίας ἄφρονες ἐπιδέονται.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Αἰσχρὼν νέον γέροντος ἀσθενέστερον
Εἶναι, γέροντα δ' ἀφρονέστερον νέου.
Ἦχοι θαλάσσης ἀνδρὸς ἄφρονος λόγοι,
Θλίβοντες ἀκτάς, οὐ πιαίνουσι χλόαν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ μωρούς, ὡς πονηρία. Ὅταν γὰρ ὕπουλος ᾖ, ὅταν ἀχάριστος, ὅταν οὐδὲν ἠδικημένος λυπῇ, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ἐξοίσοι δεῖγμα;

Φίλωνος.– Πέφυκεν ἄφρων ἐπὶ μηδενὸς αἰσθάνεσθαι πράγματος ἢ ἑστάναι· καὶ ἔστιν αὐτῶν ζωὴ πᾶσα κρεμαμένη, βάσιν ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα.

Μεῖζον ἀνθρώπῳ κακὸν ἀφροσύνης οὐδέν ἐστι, τῷ ἴδιον τοῦ λογιστικοῦ γένους τὸν νοῦν ζημιωθέντι.

Πέφυκεν ὁ ἄφρων ἀεὶ ἐπὶ τὸν ὀρθὸν (ἀργὸν) λόγον κινούμενος, ἠρεμίᾳ καὶ ἀναπαύσει δυσμενὴς εἶναι.

Οὔτε ἀρρώστου πληγήν, οὔτε ἀνοήτου ἀπειλὴν δεῖ εὐλαβεῖσθαι.

Πλουτάρχου.– Ὁδηγὸν τυφλὸν λαβεῖν καὶ σύμβουλον ἀνόητον ἴσον ἐστίν.

Οὐχ οὕτω τοῖς ὀρφανοῖς παισίν, ὡς τοῖς ἀνοήτοις ἀνδράσιν ἐπιτρόπους δεῖ παρεῖναι.

Οἱ ἐλαφροὶ τῶν ἀνθρώπων ὥσπερ τὰ κενὰ τῶν ἀγγείων εὐβάστακτοι τοῖς ὠτίοις εἰσίν.

Κακόσιτός ἐστι πρὸς τὸν συμφέροντα λόγον ἡ τῶν ἀνοήτων ψυχή, οὐ παραδεχομένη τὸν σῴζοντα νοῦν ὥσπερ φάρμακον.

Κράτητος.– Κράτης ἀπείκαζε τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων τοῖς τρυπάνοις· ἄνευ γὰρ δεσμοῦ καὶ ἀνάγκης μηδὲν ἐθέλειν τῶν δεόντων ποιεῖν.

Σέξτου.– Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωνήν, οὔτε ἐν ἀπαιδεύτοις ἀρετὴν δεῖ ἐπιζητεῖν.

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως οἱ ἄρρωστοι χρειάζονται τὴν ἰατρική, ἔτσι καὶ οἱ ἀνόητοι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ σοφία.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Ντροπὴ νὰ εἶναι ὁ νέος πιὸ ἀδύναμος ἀπὸ γέροντα
κι ὁ γέροντας πιὸ ἀνόητος ἀπὸ νέο.
Τὰ λόγια τοῦ ἀνόητου εἶναι σὰν τοὺς ἤχους τῆς θάλασσας,
ποὺ σκάζουν στὶς ἀκτές, ἀλλὰ δὲν τρέφουν τὸ χόρτο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν κάνει τόσο ἀνόητους τοὺς ἀνθρώπους, ὅσο ἡ κακία. Γιατί, ὅταν εἶσαι ὕπουλος, ὅταν ἀχάριστος, ὅταν προξενεῖς λύπη χωρὶς νὰ ἔχεις ἀδικηθεῖ, πῶς δὲν δίνεις δεῖγμα τῆς πιὸ χειρότερης ἀνοησίας;

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ ἀνόητος ἀπὸ τὴ φύση του σὲ κανένα πράγμα δὲν αἰσθάνεται οὔτε στέκεται σ' αὐτό, καὶ ἡ ζωή τους ὅλη εἶναι μετέωρη, χωρὶς νὰ ἔχει σταθερὴ βάση.

Μεγαλύτερο κακὸ ἀπὸ τὴν ἀφροσύνη δὲν ὑπάρχει κανένα γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχασε τὸ νοῦ, τὸ γνώρισμα τοῦ λογιστικοῦ ὄντος.

Ὁ ἀνόητος ἀπὸ τὴ φύση του κινεῖται πάντα πρὸς τὸν μάταιο λόγο, καὶ εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἠρεμίας καὶ τῆς ἀνάπαυσης.

Νὰ μὴ λαμβάνεις σοβαρὰ ὑπόψει οὔτε τὸ χτύπημα τοῦ ἀρρώστου, οὔτε τὴν ἀπειλὴ τοῦ ἀνόητου.

Τοῦ Πλουτάρχου: Εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ λάβεις ὡς ὁδηγὸ ἕνα τυφλὸ καὶ ὡς σύμβολο ἕναν ἀνόητο.

Δὲν χρειάζονται τόσο τὸ ὀρφανὰ παιδιὰ ἐπίτροπο, ὅσο οἱ ἀνόητοι ἄνδρες.

Οἱ ἐλαφροὶ ἄνθρωποι, ὅπως τ' ἄδεια ἀγγεῖα, βαστάζονται εὔκολα ἀπὸ τὰ αὐτιά τους.

Εἶναι δύστροπη ἡ ψυχὴ τῶν ἀνόητων γιὰ τὸ λόγο ποὺ συμφέρει, καὶ δὲν παραδέχεται σὰν φάρμακο τὸ νοῦ ποὺ σώζει.

Τοῦ Κράτητα: Ὁ Κράτης παρομοίαζε τοὺς ἀνόητους μὲ τὰ τρυπάνια· γιατί, ἂν δὲν τοὺς δέσεις καὶ δὲν τοὺς ἐξαναγκάσεις, δὲν θέλουν νὰ κάνουν τίποτε ἀπὸ ὅσα πρέπει.

Τοῦ Σέξτου: Δὲν πρέπει νὰ ψάχνει κανεὶς νὰ βρεῖ οὔτε στὰ ψάρια φωνή, οὔτε ἀρετὴ στοὺς ἀπαίδευτους.

Ζήνωνος.– Τῶν τις ἐν ἀκαδημίᾳ νεανίσκων περὶ ἐπιτηδευμάτων διελέγετο ἀφρονῶν, ὁ δὲ Ζήνων, Ἐὰν μὴ τὴν γλῶσσαν, ἔφη, εἰς νοῦν ἀποβρέξας διαλέγῃς, πολὺ πλείω ἔτι καὶ ἐν τοῖς λόγοις πλημμελήσεις.

Δημάδους.– Δημάδης τοὺς Ἀθηναίους εἴκαζεν αὐλοῖς, ὧν, εἴ τις ἀφέλοι τὴν γλῶτταν, τὸ λοιπὸν οὐδέν ἐστιν.

Τοῦ Ζήνωνα: Ἕνας νεαρὸς στὴν ἀκαδημία μιλοῦσε ἀνόητα γιὰ τὶς ἀσχολίες, καὶ ὁ Ζήνων τοῦ εἶπε· Ἂν δὲν μιλᾶς ἔχοντας μουσκέψει τὴ γλώσσα σου στὸ νοῦ, πολὺ περισσότερο ἀκόμα στὰ λόγια θὰ κάνεις λάθος.

Τοῦ Δημάδη: Ὁ Δημάδης παρομοίαζε τοὺς Ἀθηναίους μὲ αὐλούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἂν κάποιος ἀφαιροῦσε τὴ γλώσσα τους, δὲν ἀξίζουν τίποτε.

ΛΟΓΟΣ ΞΑ΄.
Περὶ ἀσωτίας.

Λουκᾶ 15, 13.– «Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως».

Ἐφ. 5, 18.– «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία».

Παροιμ. 29, 21.– «Ὃς κατασπαταλᾷ ἐκ παιδὸς ἀσώτως, οἰκέτης ἔσται, ἔσχατον δὲ ὀδυνηθήσεται ἐφ' ἑαυτῷ».

Σοφία Σειρὰχ 6, 3.– «Τὰ φύλλα σου καταφάγεται ἀσώτως, καὶ τοὺς καρπούς σου ἀπολέσεις, καὶ ἀφήσεις σεαυτῷ ὡς φύλλον ξηρόν».

Βασιλείου.– Οὐδὲ γὰρ φειδόμενα καθάπαξ πλούτου, ἐρριμένους χαμαὶ παρατρέχομεν ἀδελφούς, οὐδὲ τοῖς παισὶν ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις τὴν εὐπορίαν φυλάττοντες, ἀποκλείομεν τοῖς δεομένοις τὰς ἀκοάς, ἀλλὰ τὴν δαπάνην μετατιθέντες ἐπὶ τοῖς χείρουσι, καὶ τὸ φιλότιμον ἀκόνην πονηρίας ποιούμενοι τοῖς ταύτην ἐπιτηδεύουσι. Πόσαι γὰρ ἢ πόσοι τῶν ἐνίων περιεστήκασι τράπεζαν; Οἱ μὲν αἰσχρῶς ῥήμασι τὸν ἑστιάτορα θέλγοντες, οἱ δὲ ἀτόποις βλέμμασί τε καὶ σχήμασι τὸ τῆς ἀκρασίας ἐκκαίουσι πῦρ, οἱ δὲ τοῖς εἰς ἀλλήλους σκώμμασι γέλωτα τῷ κεκληκότι κατασκευάζειν ἐθέλοντες· καὶ οὗτοι δὲ οὐ τὸ ἑστιαθῆναι λαμπρῶς μόνον κερδαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας πεπληρωμένας πολυτελῶν δώρων κατάγουσιν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Τῆς αὐτῆς δυσχερείας ἐστὶ καὶ κτήσασθαί τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον, καὶ κτηθὲν διασώσασθαι.

ΛΟΓΟΣ ΞΑ΄.
Γιὰ τὴν ἀσωτία.

Λουκᾶ 15, 13: «Καὶ σὲ λίγες μέρες ὁ μικρότερος γιός, ἀφοῦ μάζεψε τὰ ὑπάρχοντά του, ἀνεχώρησε γιὰ κάποια μακρινὴ χώρα, κι ἐκεῖ τὰ διεσκόρπισε ζώντας ἄσωτη ζωή».

Ἐφ. 5, 18: «Μὴν πίνετε κρασὶ καὶ μεθᾶτε· αὐτὸ εἶναι ἀσωτία».

Παροιμ. 29, 21: «Ὅποιος κατασπαταλᾶ σὲ ἀσωτίες ἀπὸ παιδί, θὰ καταντήσει δοῦλος καὶ στὸ τέλος θὰ νιώσει ὀδύνη γιὰ τὸν ἑαυτό του».

Σοφία Σειρὰχ 6, 3: «Θὰ καταφάγεις τὰ φύλλα σου μὲ τὶς ἀσωτίες σου καὶ θὰ χάσεις τοὺς καρπούς σου, καὶ ὅ,τι θ' ἀφήσεις στὸν ἑαυτό σου θὰ εἶναι φύλλο ξερό».

Τοῦ Βασιλείου: Οὔτε ἐπειδὴ εἴμαστε κυριευμένοι τελείως ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν πλοῦτο μας νὰ παραβλέπομε τοὺς πεσμένους στὴ γῆ ἀδελφούς μας, οὔτε, φυλάγοντας γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τὴν εὐπορία, νὰ κλείνομε τὴν ἀκοή μας σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ μεταφέρομε τὴ δαπάνη σὲ χειρότερα πράγματα καὶ νὰ κάνομε τὴ φιλοδοξία μας ἀκόνη τῆς πονηρίας γιὰ ἀνθρώπους πονηρούς. Πόσες καὶ πόσοι τριγυρίζουν τὸ τραπέζι σου; Ἄλλοι πειράζουν τὸ μάγειρο μὲ αἰσχρὰ λόγια, ἄλλοι μὲ ἀγενῆ βλέμματα καὶ σχήματα ὑποδαυλίζουν τὴ φωτιὰ τῆς ἀκράτειας, καὶ ἄλλοι μὲ πειράγματα μεταξύ τους θέλουν νὰ προκαλέσουν τὸ γέλιο ἐκείνου ποὺ τοὺς ἔχει προσκαλέσει, καὶ αὐτοὶ ὅλοι δὲν κερδίζουν μόνο μιὰ λαμπρὴ ἑστίαση, ἀλλὰ φεύγουν καὶ μὲ τὰ χέρια γεμάτα πλούσια δῶρα.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι ἐξίσου δύσκολο καὶ ν' ἀποκτήσει κανεὶς ἕνα ἀγαθὸ ποὺ δὲν τὸ ἔχει, κι ἀφοῦ τὸ ἀποκτήσει νὰ τὸ διατηρήσει.

Τοῦ μὲν γὰρ δαπανᾷν ἡ φιλοδοξία τοῖς πολλοῖς παρέχει τὸ πρόθυμον, οὗ δὲ ἀφανὴς ἡ ἐπίδοσις, καὶ τὸ παρέχειν ἀμβλύτερον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εἰ παιδὸς ἐπετρόπευες καὶ λαβὼν τὰ αὐτοῦ περιεώρας αὐτὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα, μυρίους ἂν εἶχες κατηγόρους καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἔδωκας ἂν δίκην· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ λαβὼν καὶ οὕτω μάτην ἀναλίσκων, οὐχ ἡγῇ δώσειν εὐθύνας;

Δίωνος.– Μηδέποτε μάτην χρήματα σπούδαζε ἀναλίσκειν, ἐξ οὗ οὐδεμία προσγίνεται εὔκλεια. Πλοῦτος γὰρ ἀκριβὴς οὐχ οὕτως ἐκ τοῦ πολλὰ λαμβάνειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλὰ ἀναλίσκειν ἀθροίζεται.

Μενάνδρου:

Τοὺς τὸν ἴδιον διαπανῶντες ἀλογίστως βίον,
Τὸ καλῶς ἀκούειν, ταχὺ ποιεῖ πᾶσι κακῶς.

Χίλωνος.– Δαπανώμενος ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ὀλίγος ἔσῃ ἐφ' ἃ δεῖ.

Τὸ μὴ κεκτῆσθαι πλοῦτον, βλάβην οὐ κομίζει τοσαύτην· τὸ δὲ τοῖς οὖσι κακῶς κεχρῆσθαι, ἀπόλλυσι τὸν οὕτως, φασί, κεχρημένον βίον.

Πλουτάρχου.– Ὁ τῶν ἀσώτων βίος, ὥσπερ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων ἐκφέρεται.

Πλούσιον δὲ ἄσωτον θεασάμεος ἐλαίας ἐσθίοντα καὶ ὕδωρ πίνοντα, ἔφη· Εἰ οὕτως ἠρίστας, οὐκ ἂν οὕτως ἐδείπνεις.

Κυψέλλου.– Φειδόμενον κρεῖττον ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντα ἐνδεῖσθαι.

Πλάτωνος.– Πλάτων ὁ σοφός, ἰδὼν μειράκιον εὐγενὲς ἀσώτως τὴν γονικὴν οὐσίαν ἀναλώσαντα καὶ ἐπὶ θύραις πανδοχείου ἄρτον ἐσθίοντα καὶ ὕδωρ πίνοντα, πρὸς αὐτὸν ἔφη· Εἰ οὕτως κατὰ γνώμην ἠρίστας, οὐκ ἂν οὕτως ἐδείπνεις.

Διογένους.– Ὁ αὐτὸς προσελθὼν τινι μειρακίῳ, καταβεβρωκότι τὰ πατρῷα, ᾔτει αὐτὸν δέκα δραχμάς. Τοῦ δὲ τὴν αἰ-

Ἡ φιλοδοξία παρέχει στοὺς πολλοὺς τὴν προθυμία τῆς δαπάνης, ἐνῶ ὅποιος δὲν φαίνεται ποὺ δίνει, ἔχει καὶ τὴ διάθεση γιὰ παροχὴ ἀμβλύτερη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἂν ἀναλάμβανες τὴν ἐπιτροπεία ἑνὸς παιδιοῦ καὶ παίρνοντας τὴν περιουσία του ἀδιαφοροῦσες γιὰ τὸ ἴδιο ποὺ βρίσκεται σὲ ἄθλια κατάσταση, θὰ εἶχες μύριους κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶχες καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τὴν προβλεπόμενη τιμωρία. Τώρα ποὺ ἔλαβες τὰ δῶρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ σπαταλᾶς ἔτσι μάταια, νομίζεις πὼς δὲν θὰ δώσεις λόγο;

Τοῦ Δίωνα: Ποτὲ νὰ μὴ φροντίζεις νὰ ξοδεύεις χρήματα ἄσκοπα, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν προέρχεται καμμιὰ δόξα. Γιατὶ πλοῦτος σωστὸς δὲν συγκεντρώνεται τόσο πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ παίρνει κανεὶς πολλά, ὅσο ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ξοδεύει πολλά.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ὅποιους ἀσυλλόγιστα δαπανοῦν τὸ βιός τους,
οἱ ἔπαινοι γρήγορα τοὺς ὁδηγοῦν ὅλους στὴν καταστροφή.

Τοῦ Χίλωνα: Ὅταν ξοδεύεις σὲ ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, θὰ σοῦ μείνουν λίγα γι' αὐτὰ ποὺ πρέπει.

Τὸ νὰ μὴν ἔχεις πλοῦτο, δὲν προκαλεῖ καὶ τόση βλάβη, τὸ νὰ χρησιμοποιεῖς ὅμως κακῶς ὅσα ἔχεις, καταστρέφει, λένε, ἐκεῖνον ποὺ χρησιμοποιεῖ ἔτσι τὸ βιός του.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ ζωὴ τῶν ἀσώτων σὰ νὰ πεθαίνει καθημερινὰ κηδεύεται.

Ὅταν εἶδε ἕναν ἄσωτο πλούσιο νὰ τρώει ἐλιὲς καὶ νὰ πίνει νερὸ εἶπε· Ἂν ἔτρωγες τέτοιο πρωινό, δὲν θὰ δειπνοῦσες ἔτσι.

Τοῦ Κυψέλλου: Ὁ τσιγγούνης καλύτερα νὰ πεθάνει, παρὰ νά 'ναι ζωντανὸς φτωχός.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ σοφὸς Πλάτων, βλέποντας ἕνα εὐγενῆ νεαρό, ποὺ εἶχε ξοδέψει τὴν περιουσία τῶν γονιῶν του σὲ ἀσωτίες, νὰ τρώγει στὶς πόρτες ἑνὸς πανδοχείου ψωμὶ μόνο καὶ νὰ πίνει νερό, εἶπε· Ἂν ἤθελες νὰ τρῶς τέτοιο πρωινό, δὲν θὰ δειπνοῦσες ἔτσι.

Τοῦ Διογένη: Πηγαίνοντας σ' ἕνα νεαρὸ ποὺ εἶχε κατασπαταλήσει τὴν πατρικὴ περιουσία, τοῦ ζητοῦσε δέκα δραχμές. Ὅταν

τίαν ἐρομένου, δι' ἣν παρὰ μὲν τῶν ἄλλων ὀβολὸν λαμβάνει, παρὰ δὲ αὐτοῦ δραχμὰς δέκα αἰτεῖ, εἶπεν, ὅτι Παρὰ μὲν τῶν ἄλλων ἐλπίζω λήψεσθαι πολλάκις, παρὰ σοῦ δὲ οὐκέτι.

Ξενοφῶντος.– Οὐ γὰρ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπόν, ὡς τὸ λαβόντα στερηθῆναι.

Διφίλου:

Ἔργον συναγαγεῖν σωρὸν ἐν πολλῷ χρόνῳ,
Ἐν ἡμέρᾳ δὲ διαφορῆσαι ῥᾴδιον.

Ζήνωνος.– Ζήνων πρὸς τοὺς ἀπολογουμένους ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἀσωτίας, καὶ λέγοντας ἐκ πολλοῦ περιόντος ἀναλίσκειν, ἔλεγεν· Εἴ που καὶ τοῖς μαγείροις συγνώσεσθε, ἐὰν ἁλμυρὰ λέγωσι πεποιηκέναι τὰ ὄψα, ὅτι πλῆθος ἁλῶν αὐτοῖς ὑπάρχει.

ἐκεῖνος τὸν ρώτησε τὸ λόγο, γιατί ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίρνει ὀβολὸ κι ἀπὸ αὐτὸν ζητᾶ δέκα δραχμές, εἶπε· Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐλπίζω νὰ ξαναπάρω πολλὲς φορές, ἐνῶ ἀπὸ σένα πλέον ὄχι.

Τοῦ Ξενοφώντα: Δὲν εἶναι τόσο φοβερὸ νὰ μὴ ἀποκτήσεις ἀγαθά, ὅσο τὸ ν' ἀποκτήσεις καὶ νὰ τὰ στερηθεῖς.

Τοῦ Διφίλου:

Χρειάζεται κόπος σὲ χρόνο πολὺ νὰ συγκεντρώσεις πολλά,
νὰ τὰ ξοδέψεις ὅμως εἶναι εὔκολο σὲ μιὰ μέρα.

Τοῦ Ζήνωνα: Ὁ Ζήνων σὲ ἐκείνους ποὺ δικαιολογοῦνταν γιὰ τὴν ἀσωτία τους καὶ ἔλεγαν ὅτι ἔχουν πολλὰ καὶ ξοδεύουν, ἔλεγε· Ἴσως θὰ συγχωρήσετε καὶ τοὺς μαγείρους, ἂν προβάλουν ὡς δικαιολογία, ὅτι ἔκαναν τὰ φαγητὰ ἁλμυρὰ ἐπειδὴ ἔχουν ἄφθονο ἁλάτι.

ΛΟΓΟΣ ΞΒ΄.
Περὶ συνηθείας καὶ ἔθους.

Ρωμ. 7, 22-23.– «Συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου».

Σοφ. Σολ. 14, 16.– «Χρόνῳ κρατυνθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος, ὡς νόμος διεφυλάχθη».

Σοφία Σειρὰχ 23, 15.– «Ἄνθρωπος συνεθιζόμενος λόγοις ὀνειδισμοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ παιδευθῇ».

Βασιλείου.– Οὔτε ἐν κηρῷ γράψαι δυνατόν, μὴ προκαταλεάναντα τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας, οὔτε ψυχῇ θεῖα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους προλήψεις ἐξελόντα.

Οὐδὲν οὕτως ἐπιθυμητόν, ὡς μὴ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀπολαύσεως εὐκαταφρόνητον γίνεσθαι· ὧν δὲ σπανία ἡ κτῆσις, περισπούδαστος ἡ ἀπόλαυσις.

Παλαιωθὲν γὰρ τραῦμα ψυχῆς καὶ τοῦ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθεῖσα, δυσίατός ἐστιν, ἢ καὶ παντελῶς ἀνίατος, ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἕξεως εἰς φύσιν μεθισταμένης.

Ἔθους χωρισμὸς καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφορώτατος. Καί ποτε εἶδον ἐγὼ βοῦν ἐπὶ φάτνης δακρύοντα, τοῦ συνόμου αὐτοῦ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ρᾷον γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μὴ ἐνδοῦναι κακίᾳ καὶ προσιοῦσαν διαφυγεῖν, ἢ προβαίνουσαν ἀνακόψαι καὶ φανῆναι ταύτης ἀνώτερος.

ΛΟΓΟΣ ΞΒ΄.
Γιὰ τὴ συνήθεια καὶ τὸ ἔθος.

Ρωμ. 7, 22-23: «Χαίρομαι μέσα μου μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, βλέπω ὅμως μέσα στὰ μέλη μου ἕνα ἄλλο νόμο ν' ἀντιστρατεύεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ μου καὶ νὰ μὲ αἰχμαλωτίζει στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, ποὺ ὑπάρχει μέσα στὰ μέλη μου».

Σοφ. Σολ. 14, 16: «Ἡ ἀσεβὴς συνήθεια, δυναμωμένη ἀπὸ τὸ χρόνο, διαφυλάχθηκε ὅμοια μὲ νόμο.

Σοφία Σειρὰχ 23, 15: «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ συνήθισε σὲ λόγια χλευαστικά, δὲν θὰ διορθωθεῖ στὸν αἰώνα».

Τοῦ Βασιλείου: Οὔτε στὴν κηρωμένη πλάκα εἶναι δυνατὸ νὰ γράψει κανείς, ἂν προηγουμένως λειαίνοντας δὲν σβήσει τὰ γράμματα ποὺ εἶχαν μείνει, οὔτε στὴν ψυχὴ νὰ προσφέρει τὰ θεῖα διδάγματα, ἂν δὲν ἐξαλείψει τὶς προηγούμενες ἐπιδράσεις τοῦ ἔθους.

Τίποτε δὲν ὑπάρχει τόσο ἐπιθυμητὸ ποὺ νὰ μὴν τὸ περιφρονήσομε μὲ τὴ συνεχῆ ἀπόλαυσή του· ὅσα ὅμως σπάνια ἀποχτοῦμε, ἡ ἀπόλαυσή τους εἶναι ἀχόρταγη.

Τραῦμα τῆς ψυχῆς ποὺ πάλιωσε καὶ ἡ μελέτη τοῦ κακοῦ ποὺ σταθροποιήθηκε μὲ τὸν καιρὸ εἶναι δυσκολοθεράπευτα ἢ καὶ τελείως ἀθεράπευτα, ἐπειδὴ συνήθως ἡ ἕξη μεταβάλλεται σὲ φύση.

Τὴ διακοπὴ μιᾶς συνήθειας εἶναι δύσκολο νὰ τὴν ὑποφέρουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα. Κάποτε μάλιστα εἶδα ἐγὼ ἕνα βόδι νὰ δακρύζει στὴ φάτνη, ὅταν πέθανε ἐκεῖνο ποὺ ἦταν μαζί του στὴ βοσκὴ καὶ στὸ ζυγό.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι εὐκολώτερο νὰ μὴν ἐνδώσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴν κακία καὶ νὰ τὴν ἀποφύγεις ὅταν σὲ πλησιάζει, παρὰ νὰ τὴν ἀνακόψεις ὅταν προοδεύει καὶ νὰ φανεῖς ἀνώτερός της.

Δικτύῳ κομίζειν ὕδωρ καὶ πλίνθον πλύνειν εὐπετές, ἢ κακίαν φυτευθεῖσαν χρόνῳ πολλῷ ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ ἐξελεῖν δυνατόν.

᾿Ιω. Χρυσοστόμου.– Οὐδὲν οὕτως ἰσχυρὸν παρὰ ἀνθρώποις, ὡς συνηθείας παλαιᾶς τυραννίς.

Τινὲς τῶν ἔξωθεν δευτέραν φύσιν τὴν συνήθειαν ἐκάλεσαν.

Δεινὸν ἡ συνήθεια κατασχεῖν πρὸς ἑαυτὴν καὶ μὴ συγχωρῆσαι πάλιν διαναστῆναι ἐπὶ τὴν πρώτην ἕξιν τῆς ἀρετῆς.

Ψυχὴ ἅπαξ ἁμαρτίᾳ σπεισαμένη καὶ ἀναλγήτως διατεθεῖσα, πολλὴν παρέχει τῷ νοσήματι τὴν προσθήκην.

Πολλάκις τὴν φλόγα περὶ τὴν ἀρχὴν μὴ σβεννύντες, εἰς μέγα ναυάγιον κατήντησαν. Μὴ ἔχουσα γὰρ ἁμαρτία τὸν εἰς πρόσω προβῆναι κωλύοντα, ἵππῳ ἔοικε τὸν χαλινὸν ἀπορρίψαντι καὶ τὸν ἀναβάτην κρημνίζοντι.

Κλήμεντος Ῥώμης.– Ὃ γὰρ μισεῖ τις διὰ τὴν ἐπιοῦσαν τῇ ἡλικίᾳ σύνεσιν, τοῦτο διὰ τὴν πολυχρόνιον τῶν κακῶν συνήθειαν πράττειν συναναγκάζεται, δεινὴν σύνοικον τὴν ἁμαρτίαν παρειληφώς.

Βοιωτῶν ἔνιοι τοὺς χρεώστας οὐκ ἀποδιδόντας, εἰς ἀγορὰν ἄγοντες, καθῆσαι κελεύουσιν· εἶτα κόφιον ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ· ὃς δ' ἂν κοφινωθῇ, ἄτιμος γίνεται. Δοκεῖ δὲ τοῦτο πεπονθέναι καὶ ὁ Εὐριπίδου πατήρ, Βοιωτὸς ὢν τὸ γένος.

Πέρσαις ὃ μὴ ποιεῖν ἔξεστιν, οὐδὲ λέγουσιν. Ἐὰν δέ τις πατέρα κτείνῃ, λιτὸν αὐτὸν οἴονται· ἐὰν δέ τινα προστάξῃ βασιλεὺς μαστιγῶσαι, εὐχαριστεῖ ὡς ἀγαθοῦ τυχών, ὅτι αὐτοῦ ἐμνήσθη ὁ βασιλεύς. Ἆθλα δὲ λαμβάνουσι παρὰ βασιλέως πολυτεχνίας, οἱ δὲ παῖδες παρ' αὐτοῖς ὥσπερ μαθήματα τὸ ἀληθεύειν διδάσκονται.

Φίλωνος.– Ἐγχρονίζον ἦθος φύσεως κραταιότερόν ἐστι· καὶ μικρὰ μὴ κωλυόμενα ἁμαρτήματα, φύεται καὶ ἐπιδίδοται πρὸς μέγεθος συναυξάνοντα.

Μηδαμῶς τὴν φύσιν αἰτιώμεθα· πάντα γὰρ βίον ἡδὺν ἢ ἀηδῆ ἡ συνήθεια ποιεῖ.

Εἶναι εὔκολο νὰ πέρνεις νερὸ σὲ δίχτυ καὶ νὰ πλύνεις τὸ πλιθάρι, παρὰ νὰ ξερριζώσεις τὴν κακία ποὺ ρίζωσε πολὺ καιρὸ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἰσχυρὸ στοὺς ἀνθρώπους, ὅσο ἡ τυραννία παλιᾶς συνήθειας.

Μερικοὶ μὴ Χριστιανοὶ κάλεσαν τὴ συνήθεια δεύτερη φύση.

Εἶναι φοβερὴ ἡ συνήθεια στὸ νὰ σὲ κρατήσει κοντά της καὶ στὸ νὰ μὴ σὲ ἀφήσει νὰ σηκωθεῖς πάλι στὴν προηγούμενη ἕξη τῆς ἀρετῆς.

Ψυχὴ ποὺ ἔκανε μιὰ φορὰ συνθηκολόγηση μὲ τὴν ἁμαρτία κι ἀπέκτησε ἀναισθησία, παρέχει στὸ νόσημα πολλὴ προσθήκη.

Πολλὲς φορές, ἐπειδὴ δὲν ἔσβησαν τὴ φλόγα στὴν ἀρχή, κατάντησαν σὲ μεγάλο ναυάγιο. Γιατί, ἂν δὲν ἔχει ἡ ἁμαρτία αὐτὸν ποὺ θὰ τὴν ἐμποδίσει νὰ προχωρήσει, μοιάζει μὲ τὸ ἄλογο ποὺ πέταξε τὸ χαλινάρι καὶ κρήμνισε τὸν καβαλλάρη.

Τοῦ Κλήμεντα Ρώμης: Ὅ,τι μισεῖ κανεὶς χάρη στὴ σύνεση ποὺ ἀπέκτησε μὲ τὴν ἡλικία, ἐξαιτίας τῆς πολύχρονης συνήθειας τῶν κακῶν ἀναγκάζεται νὰ τὸ πράξει κι αὐτὸ μαζί μ' αὐτά, ἀφοῦ ἔχει πάρει φοβερὴ σύνοικο τὴν ἁμαρτία.

Μερικοὶ Βοιωτοί, ὅταν οἱ χρεῶστες δὲν ἀποδίδουν τὴν ὀφειλή τους, ἀφοῦ τοὺς ὁδηγήσουν στὴν ἀγορά, τοὺς προστάζουν νὰ καθήσουν κι ἔπειτα τοὺς περνοῦν ἕνα κοφίνι στὸ κεφάλι, κι ὅποιος κοφινωθεῖ, γίνεται ἄτιμος. Ὑπάρχει φήμη ὅτι τὸ κοφίνωμα αὐτὸ τὸ ἔπαθε καὶ ὁ πατέρας τοῦ Εὐριπίδη, ποὺ ἦταν Βοιωτὸς στὸ γένος.

Στοὺς Πέρσες ὅ,τι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κάνουν, οὔτε τὸ λένε. Ἂν κάποιος σκοτώσει τὸν πατέρα του τὸν θεωροῦν ὄχι γνήσιο· καὶ ἂν ὁ βασιλιὰς προστάξει νὰ μαστιγωθεῖ κάποιος, εὐχαριστεῖ σὰ νὰ δέχθηκε εὐεργεσία ποὺ τὸν θυμήθηκε ὁ βασιλιάς. Ἀπὸ τὸ βασιλιὰ παίρνουν καὶ βραβεῖα πολυτεκνίας, ἐνῶ τὰ παιδιὰ τῶν Περσῶν σὰν μάθημα διδάσκονται νὰ λένε τὴν ἀλήθεια

Τοῦ Φίλωνα: Συνήθεια ποὺ χρονίζει εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ φύση· καὶ μικρὰ ἁμαρτήματα ποὺ δὲν ἐμποδίζονται, ριζώνουν κι ἀποκτοῦν μέγεθος συναυξανόμενα.

Ἂς μὴ κατηγοροῦμε καθόλου τὴ φύση· γιατὶ κάθε ζωὴ τὴν κάνει εὐχάριστη ἢ δυσάρεστη ἡ συνήθεια.

Χαρικλείας.– Πάθος γὰρ ἅπαν, τὸ μὲν ὀξέως γινωσκόμενον εὐβοήθητον, τὸ δὲ χρόνῳ παραπεμπόμενον ἐγγὺς ἀνιάτου.

Χορικίου.– Λαβομένη ἅπαξ ἡδυπαθείας ἡ φύσις, μόλις ἐθέλει πρὸς πόνους χωρεῖν.

Σωκράτους.– Οὐδὲν ὄντως ἡδὺ ἢ ἀηδὲς τῇ φύσει ὑφέστηκεν, πάντα δὲ τῇ συνηθείᾳ γίνεται.

Βίον αἱροῦ τὸν ἄριστον· τοῦτον γὰρ ἡδὺν ἡ συνήθεια ποιήσει.

Μεάνδρου:

.. Ἀμήχανον.
Μακρὰν συνήθειαν ἐν βραχεῖ λῦσαι χρόνῳ.

· *Τὸ γὰρ σύνηθες οὐδαμοῦ παροπτέον.*

Πολυαίνου.– Ἔθος ἄρχεται μὲν ἀπὸ μικρῶν, ἀμελούμενον δέ, τὴν ἰσχὺν μείζονα λαμβάνει.

Θεοκρίτου.– Ἐπίβουλον ἦθος καὶ κακομηχανώτατον διαπαντὸς ἔχειν καὶ κατὰ πάντων, οὐχὶ τῇ τοῦ ἀγχινόου, ὥς τινες οἴονται, τῇ δὲ τοῦ πονηροτάτου μερίδι προστίθημι.

Ῥᾴδιον μὲν ἐπαινεῖν, ἃ μὴ χρή, καὶ ψέγειν· ἑκάτερον δὲ πονηροῦ τινος ἤθους.

Ἐκ τῶν Σερίνου.– Οἱ Περσῶν βασιλεῖς πρὸ μὲν τῶν θυσιῶν περὶ εὐσεβείας διαλέγονται, πρὸ δὲ τοῦ πίνειν περὶ σωφροσύνης, πολεμεῖν δὲ μέλλοντες περὶ ἀνδρείας.

Ἡροδότου.– Ἀγάθυρσοι, ἁβρότατοι ἄνδρες εἰσὶ καὶ χρυσοφόροι τὰ μάλιστα. Ἐπίκοινον δὲ γυναικῶν τὴν μίξιν ποιοῦνται, ἵνα κασίγνητοί τε ἀλλήλων ἐῶσι, καὶ οἰκεῖοι ἐόντες, μήτε φθόνῳ, μήτε ἔχθει χρέωνται ἐς ἀλλήλους.

Τῆς Χαρικλείας: Κάθε πάθος ὅταν ἔχομε ἀμέσως διάγνωσή του μπορεῖ εὔκολα νὰ βοηθηθεῖ, τὸ πάθος ὅμως ποὺ ἀναβάλλεται γιὰ ἀργότερα, εἶναι σχεδὸν ἀθεράπευτο.

Τοῦ Χορικίου: Ὅταν μιὰ φορὰ δοκιμάσει ἡ φύση τὴν ἡδονή, δύσκολα πιὰ ἀποφασίζει νὰ ἀναλάβει ἀγῶνες.

Τοῦ Σωκράτη: Τίποτε δὲν εἶναι στὴ φύση πραγματικὰ εὐχάριστο ἢ δυσάρεστο· ὅλα γίνονται τέτοια ἢ ἀλλιώτικα ἀπὸ τὴ συνήθεια.

Διάλεξε τὴν ἄριστη ζωή· γιατὶ αὐτὸν ἡ συνήθεια θὰ σοῦ τὸν κάνει εὐχάριστο.

Τοῦ Μενάνδρου:

.... εἶναι ἀδύνατον
νὰ διαλύσεις μακρὰ συνήθεια σὲ λίγο χρόνο.
Γιατὶ ἡ συνήθεια δὲν πρέπει νὰ ἀμελεῖται ποτέ.

Τοῦ Πολυαίνου: Ἡ συνήθεια ἀρχίζει ἀπὸ μικρά· ὅταν ὅμως ἀμελεῖται, ἀποκτὰ μεγαλύτερη δύναμη.

Τοῦ Θεοκρίτου: Τὸ νὰ ἔχει κανεὶς πάντα κι ἐναντίον ὅλων ἦθος ἐπίβουλο καὶ ἐπινοητικὸ γιὰ τὸ κακό, τὸ τοποθετῶ ὄχι, ὅπως νομίζουν ὁρισμένοι, στὴν πλευρὰ τοῦ ἱκανότατου, ἀλλὰ τοῦ πολὺ φαύλου.

Εἶναι εὔκολο νὰ ἐπαινεῖς ἢ νὰ ψέγεις ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει· καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο χαρακτηρίζουν ἦθος πονηρό.

Ἀπὸ τὶς γνῶμες τοῦ Σερίνου: Οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν πρὶν ἀπὸ τὶς θυσίες μιλοῦσαν γιὰ εὐσέβεια, πρὶν ἀπὸ τὸ πιοτὸ γιὰ σωφροσύνη, κι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν μιλοῦσαν γιὰ ἀνδρεία.

Τοῦ Ἡροδότου: Οἱ Ἀγάθυρσοι εἶναι ἄνδρες μαλθακοὶ καὶ γεμάτοι χρυσαφικά. Τὶς γυναῖκες τὶς ἔχουν ἀπὸ κοινοῦ ὅλοι, γιὰ νὰ εἶναι ἀδέλφια μεταξύ τους καὶ ὄντας συγγενεῖς, οὔτε νὰ φθονοῦν οὔτε νὰ ἐχθρεύονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

ΛΟΓΟΣ ΞΓ΄.

Περὶ εὐγενείας καὶ δυσγενείας.

Ἰω. 3, 6.– «Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σάρξ ἐστι, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν».

Ρωμ. 9-8.– «Οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς ταῦτα τέκνα Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα».

Σοφ. Σολ. 3, 19.– «Γενεᾶς ἀδίκου, χαλεπὰ τὰ τέλη».

Τέκνα ἐν καταφρονήσει καὶ ἀπαιδευσίᾳ γαυριώμενα, συγγενείας ἑαυτῶν μολύνουσι τὴν εὐγένειαν.

Τέκνα ἐν ἀγαθῇ ζωῇ τὴν ἀναστροφὴν ἔχοντα, τῶν ἰδίων γεννητόρων κρύψουσι δυσγένειαν.

Βασιλείου.– Οὐκ ἔχομεν πατέρας λέγειν καὶ προγόνους περιφανεῖς. Ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας νόμος ἴδια ἑκάστου ἀπαιτεῖ τὰ ἐγκώμια. Οὐδὲ γὰρ ἵππον ταχὺν ποιεῖ τὸ ἐκ ταχυτάτων φῦναι. Ἀλλ' ὥσπερ τῶν ἄλλων ζώων ἡ ἀρετὴ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται ἑκάστου, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἔπαινος, ὁ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ κατορθωμάτων ἐκμαρτυρούμενος.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Κακὸς δ' ἀκούων αἰσχύνου, μὴ δυσγενής.
Γένος γάρ εἰσιν, οἱ πάλαι σεσηπότες.
Γένους προάρχειν, ἢ λύειν γένος θέλε,
Ὡς καλὸν εἶναι σ', ἢ καλῶν πεφυκέναι.

Γρηγορίου Νύσσης.– Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ σεμνότης τοῦ ὑπερηφάνου τὸ συγγενὲς πρὸς τὴν πλίνθον ἔχει.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον, οὐ περιφάνεια προγόνων, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρετὴ ποιεῖν εἴωθε.

ΛΟΓΟΣ ΞΓ΄.
Γιὰ τὴν εὐγενῆ καὶ ἡ ταπεινὴ καταγωγή.

Ἰω. 3, 6: «Ὅ,τι γεννιέται ἀπὸ τὴ σάρκα εἶναι σάρκα, καὶ ὅ,τι γεννιέται ἀπὸ τὸ πνεῦμα εἶναι πνεῦμα».

Ρωμ. 9, 8: «Δὲν εἶναι τὰ τέκνα τῆς σάρκας τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὑπολογίζει ὡς ἀληθινοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραὰμ τὰ παιδιὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ».

Σοφ. Σολ. 3, 19: «Τῆς ἄδικης γενιᾶς εἶναι οἰκτρὰ τὰ τέλη».

Τὰ παιδιὰ ποὺ ἐπαίρονται μολύνουν τὴν εὐγενῆ καταγωγὴ τῆς γενιᾶς τους γιὰ τὴν περιφρόνηση καὶ τὴν ἀπαιδευσία τους.

Παιδιὰ ποὺ διάγουν ἔντιμη ζωή, κρύβουν τὴν ταπεινὴ καταγωγὴ τῶν γονιῶν τους.

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν ἔχομε νὰ ἀναφέρομε πατέρες καὶ προγόνους ἐπιφανεῖς. Γιατὶ ὁ νόμος τῆς ἀλήθειας ἀπαιτεῖ χωριστὰ γιὰ τὸν καθένα τὰ ἐγκώμια. Οὔτε τὸ ἄλογο βέβαια δὲν τὸ κάνει γρήγορο ἡ καταγωγή του ἀπὸ ταχύτατα ζῶα. Ἀλλ' ὅπως ἡ ἱκανότητα τῶν ἄλλων ζώων θεωρεῖται χωριστὰ γιὰ τὸ καθένα, ἔτσι καὶ ὁ ἔπαινος τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀπὸ ὅσα μαρτυροῦν τὰ κατορθώματα ποὺ πραγματοποίησε.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Νὰ ντρέπεσαι ὅταν σὲ λένε κακό, ὄχι ταπεινῆς γενιᾶς.
Γιατὶ γενιὰ εἶναι ὅσοι ἔχουν λειώσει στὸ χῶμα ἀπὸ παλιά.
Νὰ θέλεις νὰ προηγεῖσαι τῆς γενιᾶς σου, ὄχι νὰ 'σα τελευταῖος,
γιὰ νὰ εἶσαι καλός, παρὰ νὰ προέρχεσαι ἀπὸ καλούς.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ ὑπερήφανου ἔχουν συγγένεια μὲ τὴν πλίνθο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τὴ λαμπρότητα καὶ τὴν ἐπισημότητα δὲν τὴν κάνει ἡ δόξα τῶν προγόνων, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς.

Εὐριπίδου:

Οὐδὲν ἡ εὐγένεια πρὸς τὰ χρήματα.
Τὸν γὰρ κάκιστον πλοῦτος εἰς πρώτους ἄγει.
Ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους
Ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους.
Φεῦ, φεῦ, παλαιὸς αἶνος οὐ καλῶς ἔχει,
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός.

Θεοπόμπου.– Εὐγενεῖς εἶναι νόμιζε μὴ τοὺς ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν γεγενημένους, ἀλλὰ τοὺς καλὰ καὶ ἀγαθὰ προαιρουμένους.

Θεσπίδου.– Ἐπὶ προγόνων εὐγενείᾳ μηδεὶς ἐγκαυχάσθω· πηλὸν γὰρ ἔχουσι πάντες τοῦ γένους προπάτορα, καὶ οἱ ἐν πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ τρεφόμενοι, καὶ οἱ ἐν πενίᾳ ἀβύσσῳ δαπανώμενοι.

Σκληρίου:

Πολλοῖς θνητῶν ἡ μὲν ὄψις εὐγενής,
Ὁ νοῦς δ' ἐν αὐτῇ δυσγενὴς εὑρίσκεται.

Σωστράτου.– Σώστρατος ὁ αὐλητὴς ὀνειδιζόμενος ὑπό τινος ἐπὶ τῷ γονέων ἀσήμων εἶναι, εἶπεν· Καὶ μὴ διὰ τοῦτο μᾶλλον ὤφειλον θαυμάζεσθαι, ὅτι ἀπ' ἐμοῦ γένος ἄρχεται;

Φαλάριδος.– Σεμνύνεσθαι μὲν ὥσπερ ἄλλῳ τινὶ τῶν καλῶν ἐπ' εὐγενείᾳ, οὐκ ἀπεικός ἐστιν. Ἐγὼ δὲ μίαν ἀρετὴν οἶδα, τὰ δ' ἄλλα πάντα τύχην. Καὶ γένοιτ' ἄν, ὁ μὲν ἐκ φαύλων ἀγαθός, καὶ βασιλέων καὶ πάντων εὐγενέστατος, ὁ δὲ ἐξ ἀγαθῶν φαῦλος, αὐτὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ταπεινοτάτων δυσγενέστατος. Ὥστε ψυχῆς ἔπαινον αὔχει, μὴ προγόνων τεθνηκυῖαν εἰς ἀδοξοτέρους εὐγένειαν.

Ὁ ἐξ ἀρετῆς γεννηθείς, ἐκεῖνος εὐγενὴς εἰκονίζεται.

Δημοσθένους.– Οὔτε σῖτον ἄριστον ἐκ τοῦ καλλίστου πεδίου κρίνομεν, ἀλλὰ τὸν εὔθετον πρὸς τροφήν· οὔτε ἄνδρα σπου-

Τοῦ Εὐριπίδη:

Καμμιὰ σχέση τῆς εὐγένειας μὲ τὰ χρήματα.
Τὸν χειρότερο ὁ πλοῦτος τὸν βάζει ἀνάμεσα στοὺς πρώτους.
Κι ὅταν δὲν τοποθετηθεῖ τὸ θεμέλιο τῆς γενιᾶς
σωστά, κατ' ἀνάγκη οἱ ἀπόγονοι θὰ δυστυχοῦν.
'Αλλοίμονο, δὲν εἶναι καλὸς ὁ παλιὸς ἔπαινος.
Δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κανεὶς καλὸς ἀπὸ κακὸ πατέρα.

Τοῦ Θεοπόμπου: Εὐγενεῖς νὰ θεωρεῖς ὄχι ἐκείνους ποὺ κατάγονται ἀπὸ καλοὺς καὶ ἀγαθούς, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ προτιμοῦν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθά.

Τοῦ Θεσπίδου: Κανεὶς νὰ μὴν καυχιέται γιὰ τὴν εὐγένεια τῶν προγόνων του· γιατὶ ὅλοι πρόγονό τους ἔχουν τὸν πηλὸ καὶ ὅσοι ζοῦνε μὲ τὴν πορφύρα καὶ τὸν βύσσο, καὶ ὅσοι λειώνουν μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς φτώχειας.

Τοῦ Σκληρίου:

Πολλοὶ θνητοὶ ἔχουν ὄψη εὐγενῆ,
ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ κρύβεται σ' αὐτὴν εἶναι ταπεινή.

Τοῦ Σωστράτου: 'Ο Σώστρατος ὁ αὐλητής, ὅταν κάποιος τὸν εἰρωνευόταν, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ ἄσημους γονεῖς, εἶπε· Καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάζομαι πιὸ πολύ, ἐπειδὴ ἡ γενιά μου ἀρχίζει ἀπὸ ἐμένα;

Τοῦ Φαλήριδος: Τὸ νὰ καυχιέται, ὅπως γιὰ κάτι ἄλλο, γιὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγή, δὲν εἶναι κάτι ποὺ πρέπει. 'Εγὼ ὅμως ἀναγνωρίζω μιὰ ἀρετή, κι ὅλα τὰ ἄλλα τὰ θεωρῶ τύχη. Καὶ θὰ μποροῦσε νὰ προέλθει ἀπὸ κακοὺς ἀγαθὸς καὶ πιὸ καλὸς στὴ γενιὰ κι ἀπὸ βασιλιάδες καὶ ἀπὸ ὅλους, ἐνῶ ὁ φαῦλος ἀπὸ καλοὺς αὐτὸς εἶναι κι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κι ἀπὸ τοὺς πιὸ ταπεινοὺς χειρότερος στὴ γεννιά. Ὥστε νὰ καυχιέσαι γιὰ τὸν ἔπαινο τῆς ψυχῆς, ὄχι τὴν εὐγένεια τῶν προγόνων ποὺ πέθανε σὲ ἀπογόνους κατώτερους.

Ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ ἀρετή, αὐτὸς δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς.

Τοῦ Δημοσθένη: Οὔτε τὸ πρώτης ποιότητας σιτάρι τὸ κρίνομε ἀπὸ τὴν εὐφορώτερη πεδιάδα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι κατάλληλο

δαῖον ἢ φίλον εὔνουν, τὸν ἐξ ἐπιφανοῦς ὄντα γένους, ἀλλὰ τὸν ὑπάρχοντα τῷ τρόπῳ κρείττονα.

Τοῖς εὐγενέσι καὶ καλοῖς μάλιστα κατεπείγει, κάλλος μὲν ἐπὶ τῆς ὄψεως, σωφροσύνην δὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀδρείαν δὲ ἐπ' ἀμφοτέρων τούτων, χάριν δὲ ἐπὶ τῶν λόγων διατελεῖν ἔχουσι.

Διογένους.– Πυνθανομένου τινός, Τίνες τῶν ἀνθρώπων εὐγενέστατοι; Οἱ καταφρονοῦντες, εἶπε, πλούτου, δόξης, ἡδονῆς, ζωῆς· τῶν δὲ ἐναντίων ὑπεράνω ὄντες, πενίας, ἀδοξίας, πόνου, θανάτου.

Ζήνωνος.– Ὁ αὐτὸς ἔφη, μὴ δεῖν ζητεῖν τοὺς ἀνθρώπους, εἴ τινες ἐκ μεγάλων πόλεών εἰσιν, ἀλλ' εἰ μεγάλων πόλεων ἄξιοι.

Ἐπιχάρμου:

Πνίγομ' ὅταν εὐγένειαν οὐδὲν ὢν κακῶς
Λέγει τις, αὐτὸς δυσγενὴς ὢν τῷ τρόπῳ.
Τίς γὰρ κατόπτρῳ καὶ τυφλῷ κοινωνία;

Χαρικλείας.– Εὐγενείας γὰρ ἔμφασις καὶ κάλλους καὶ ὄψις λῃστρικὸν ἦθος οὐδὲν ὑποτάττειν καὶ κρατεῖν καὶ τῶν αὐχμηροτάτων δύναται.

Σωκράτους.– Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν, τοῦ μὲν ἀγροῦ ἐπιμελούμενον, τῆς δὲ πράξεως ἀμελοῦντα, Ὅρα, ὦ οὗτος, ἔφη, μὴ τὸν ἀγρὸν ἐξημερῶσαι βουλόμενος, τὴν ψυχὴν ἀγριώσῃ.

Πλουτάρχου.– Τί γὰρ ἄλλο νομίζομεν εἶναι τὴν εὐγένειαν, εἰ μὴ παλαιὸν πλοῦτον, ἢ παλαιὰν δόξαν; Οὐδέτερον ἐφ' ἡμῖν ὄν, ἀλλὰ τὰ μὲν τύχης ἀδήλου, τὰ δὲ ἀκρασίας χάριν ἀνθρωπίνης. Ὥστε ἐκ δυοῖν ἀλλοτρίων κρέμαται τὸ πεφυσωμένον ὄνομα, ἡ εὐγένεια. Καὶ ὁ πλοῦτος μὲν οὐχ ὁμοίους αὐτῷ τοὺς γεννηθέντας ποιεῖ, ἀλλ' ὁ ἐξ ἀρετῆς γεννηθείς, ἐκεῖνος εὐγενὴς εἰκονίζεται.

γιὰ τροφή, οὔτε σπουδαῖο ἄνδρα καὶ ἀγαπητὸ φίλο θεωροῦμε ἐκεῖνον ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἔνδοξο γένος, ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ μὲ τὸν τρόπο του εἶναι καλύτερος.

Στοὺς εὐγενεῖς καὶ καλοὺς εἶναι κύριο γνώρισμα καὶ ἀπαραίτητο νὰ ἔχουν πάντοτε ὀμορφιὰ στὸ πρόσωπο, σωφροσύνη στὴν ψυχή, καὶ στὰ δύο αὐτὰ ἀνδρεία, καὶ χάρη στοὺς λόγους τους.

Τοῦ Διογένη: Ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι οἱ πιὸ εὐγενεῖς, εἶπε· Ὅσοι καταφρονοῦν τὸν πλοῦτο, τὴ δόξα, τὴν ἡδονή, τὴ ζωή, καὶ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴν πενία, τὴν ἀφάνεια, τὸν πόνο, τὸ θάνατο.

Τοῦ Ζήνωνα: Ὁ Ζήνων εἶπε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἂν κάποιοι εἶναι ἀπὸ μεγάλες πόλεις, ἀλλὰ ἂν εἶναι ἄξιοι γιὰ μεγάλες πόλεις.

Τοῦ Ἐπιχάρμου:

Πάω νὰ σκάσω ὅταν κανείς, ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτε, κακῶς
τὴν εὐγένεια προβάλλει, ἐνῶ εἶναι τιποτένιος στοὺς τρόπους.
Τί σχέση δηλαδὴ ἔχουν ὁ τυφλὸς καὶ τὸ κάτοπτρο;

Τῆς Χαρικλείας: Εὐγένεια ἐπιφανειακὴ καὶ ἐπίδειξη κάλλους συνιστοῦν ἦθος ληστρικό· τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ὑποτάξει καὶ νὰ κρατήσει καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ λυπηρά.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, ὅταν εἶδε ἕνα μαθητή του νὰ φροντίζει γιὰ τὸ χωράφι του ὄχι ὅμως καὶ γιὰ τὴ συμπεριφορά του, εἶπε· Ἔ, σύ, νὰ προσέχεις μήπως, θέλοντας νὰ ἐξημερώσεις τὸ χωράφι, κάνεις τὴν ψυχή σου ν' ἀγριέψει.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τί ἄλλο νομίζομε πὼς εἶναι ἡ εὐγένεια, παρὰ παλαιὸς πλοῦτος ἢ δόξα παλαιά; Καὶ κανένα τους δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ τὸ ἕνα εἶναι προϊὸν ἄδηλης τύχης, καὶ τὸ ἄλλο συμβαίνει χάρη στὴν ἀνθρώπινη ἀπληστία. Ὥστε ἀπὸ δύο ξένα στοιχεῖα ἐξαρτᾶται ἡ γεμάτη ἔπαρση λέξη, ἡ εὐγένεια. Καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἄλλων βέβαια δὲν κάνει ὅμοια τὰ παιδιὰ μὲ ἐκείνους, ἀλλ' ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ ἀρετή, αὐτὸς ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς.

ΛΟΓΟΣ ΞΔ΄.
Περὶ γέλωτος.

Λουκᾶ 6, 25.– «Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ γελῶντες, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε».

Ἐφ. 5, 4.– «Αἰσχρότης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία καὶ τὰ οὐκ ἀνήκοντα, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία».

Ἐκκλ. 7, 6.– «Ὥσπερ φωνὴ ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως ὁ γέλως τῶν ἀφρόνων».

Σοφία Σειρὰχ 21, 20.– «Ὁ μωρὸς ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, ἀνὴρ δὲ σοφὸς μόλις ἡσυχῇ μειδιάσει».

Σοφία Σειρὰχ 27, 13.– «Διήγησις μωρῶν προσόχθισμα, καὶ ὁ γέλως αὐτῶν ἐν σπατάλῃ ἁμαρτίας».

Βασιλείου.– Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος φαιδροῦ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν, οὐκ ἀπρεπές, ὅσον δεῖξαι μόνον τὸ γεγραμμένον, «Καρδίας εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει». Ἐκκαχλάζειν δὲ τῇ φωνῇ καὶ ἀναβράσσεσθαι τὸ σῶμα, οὐ τοῦ κατεσταλμένου τὴν ψυχήν, οὐδὲ τοῦ περικρατῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ. Βεβαιοῖ γὰρ τὸν λόγον ὁ σοφώτατος Σολομών, ὅτι «Ὁ μωρὸς ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, ἀνὴρ δὲ σοφὸς μόλις ἡσυχῇ μειδιάζει».

Γρηγορίου Θεολόγου:

Γέλως γέλωτος εὖ φρονοῦσιν ἄξιος,
Μάλιστα μὲν πᾶς, τὸ πλέον δ' ὁ πορνικός.
Γέλως ἄτακτος, συλλέγει καὶ δάκρυον.

ΛΟΓΟΣ ΞΔ'
Γιὰ τὸ γέλιο.

Λουκᾶ 6, 25: «Ἀλλοίμονο σ' ἐσᾶς ποὺ γελᾶτε, γιατὶ θὰ πενθήσετε καὶ θὰ κλάψετε».

Ἐφ. 5, 4: «Ἡ αἰσχρότητα καὶ ἡ μωρολογία καὶ οἱ ἀστειότητες καὶ ὅσα δὲ σᾶς ταιριάζουν οὔτε νὰ λέγονται μεταξύ σας, ἀλλὰ πιὸ πολὺ νὰ εὐχαριστεῖτε».

Ἐκκλ. 7, 6: «Ὅπως ὁ θόρυβος τῶν ἀγκαθιῶν στὴ φωτιὰ κάτω ἀπὸ τὸν λέβητα, ἔτσι εἶναι τὸ γέλιο τῶν ἀνόητων».

Σοφία Σειρὰχ 21, 20: «Ὁ ἀνόητος δυναμώνει τὴ φωνή του ὅταν γελᾶ, ἐνῶ ὁ σοφὸς ἄνθρωπος μόλις ποὺ θὰ χαμογελάσει ἥσυχα».

Σοφία Σειρὰχ 27, 13: «Ἡ διήγηση τῶν ἀνόητων εἶναι μισητὴ καὶ τὸ γέλιο τους προκαλεῖ πλῆθος ἁμαρτιῶν».

Τοῦ Βασιλείου: Ἐκδήλωνε τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς σου μέχρι ἕνα χαρωπὸ χαμόγελο, ὄχι ἀπρεπές, ἀλλὰ ὅσο νὰ δείξεις μόνο αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ· «Τῆς καρδιᾶς ποὺ εὐφραίνεται τὸ πρόσωπο εἶναι ἀνθηρό»[48]. Ἡ ὑπὸ μορφὴ παφλασμοῦ φωνὴ καὶ τὸ τράνταγμα τοῦ σώματος δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου μὲ μετρημένη ψυχὴ καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό του. Καὶ βεβαιώνει τὸ λόγο μου ὁ σοφώτατος Σολομὼν ποὺ λέγει, ὅτι «Ὁ ἀνόητος ὑψώνει ὅταν γελᾶ τὴ φωνή του, ἐνῶ ὁ σοφὸς ἄνθρωπος μόλις ποὺ θὰ χαμογελάσει ἥσυχα»[49].

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Τὸ γέλιο γιὰ τοὺς φρόνιμους εἶναι ἄξιο γιὰ γέλια,
Κάθε γέλιο βέβαια καὶ περισσότερο τὸ πορνικό.
Τὸ ἀσυνάρτητο γέλιο μαζεύει καὶ δάκρυα.

---

48. Παροιμ. 15, 13. 49. Σοφ. Σειρὰχ 21, 20.

Γέλωτος θυμὸς ἔμφρων προτιμώτερος· αὐστηρᾷ γὰρ διαθέσει προσώπου κατορθοῦται ψυχή.

Αἱ μὲν τοίνυν τῶν σοφῶν ψυχαὶ σκυθρωπάζουσι καὶ συστέλλονται, αἱ δὲ τῶν ἀφρόνων ἐπαιρόμεναι διαχέονται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Εἰ βούλει δεῖξαι σαφῶς ἡμῖν, ὅτι οὐ χαίρεις αἰσχρὰ φθεγγόμενος, μηδὲ ἀκούειν ἀνέχου. Νῦν δὲ πότε δυνήσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς σωφροσύνης ἱδρῶτας ἐνεγκεῖν, κατὰ μικρὸν ὑπορρέων ὑπὸ τοῦ γέλωτος, καὶ τῶν αἰσχρῶν τούτων ρημάτων; Καὶ ἀγαπητὸν ἁπάντων τούτων καθαρεύουσαν ψυχὴν δυνηθῆναι γενέσθαι σεμνὴν καὶ σώφρονα.

Οὐ δεῖ φιλογέλωτα εἶναι. Σχεδὸν γὰρ ὅταν τις ἐφηδυνθείη τῷ πολλῷ γέλωτι, ἰσχυρὰν καὶ μεταβολὴν τὸν τοιοῦτον.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου.– Τὰ πολλὰ δὲ τὸ γελᾶν ἀπέστω καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν. Ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τόπος εἰς ἰδιωτισμόν.

Ὁ γέλως μὴ πολὺς ἔστω, μηδὲ ἐπὶ πολλοῖς. Δείπνοις τοῖς ἔξω καὶ ἰδωτικοῖς τὸ πολὺ ἀπόταξαι· ἂν δὲ γένηται καιρός, φυλάσσου. Ἴσθι γὰρ ὅτι ἂν ἕτερος ᾖ μεμολυσμένος, καὶ τὸν ἕτερον ἐμπλησθῆναι ἀνάγκη.

Ἰσοκράτους.– Μὴ παρὰ γέλοια σπούδαζε, μηδὲ παρὰ τὰ σπουδαῖα τοῖς γελοίοις χαῖρε. Τὸ γὰρ ἄκαιρον, πανταχοῦ λυπηρόν.

Μοσχίωνος.– Γελᾶν ὁ θέλων μετὰ μειρακίου, αἰσχρὰς ὕβρεις κερδήσει καὶ μέμψιν.

Κάτωνος.– Οἱ σπουδάζοντες ἐν τοῖς γελοίοις, ἐν τοῖς σπουδαίοις γίνονται καταγέλαστοι.

Στρατονίκου.– Στρατόνικος ὁ κιθαριστὴς θεασάμενός τινα ἀφυῶς τοξεύοντα, ἀπελθὼν ἔστη παρὰ τὸν σκοπόν. Πυνθανομένου δέ τινος τὴν αἰτίαν, Ὅπως, ἔφη, μὴ πληγῶ.

Ὁ φρόνιμος θυμὸς εἶναι προτιμότερος ἀπὸ τὸ γέλιο· γιατὶ ἡ ψυχὴ δυναμώνει μὲ τὴν αὐστηρὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου.

Οἱ ψυχὲς τῶν σοφῶν εἶναι σκυθρωπὲς καὶ συνεσταλμένες, ἐνῶ τῶν ἀνόητων εἶναι ἐπηρμένες καὶ διασκορπίζονται.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἂν θέλεις νὰ μᾶς δείξεις μὲ σαφήνεια ὅτι δὲν χαίρεσαι λέγοντας λόγια αἰσχρά, νὰ μὴν ἀνέχεσαι οὔτε νὰ τ' ἀκοῦς. Ἐνῶ τώρα πῶς θὰ μπορέσεις νὰ ὑποφέρεις τοὺς ἱδρῶτες γιὰ χάρη τῆς σωφροσύνης, ὅταν ὑποκύπτεις λίγο λίγο στὸ γέλιο καὶ σ' αὐτὰ τὰ αἰσχρὰ λόγιά; Καὶ θὰ εἶναι ὡραῖο, καθαρὴ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχή, νὰ μπορέσει νὰ γίνει σεμνὴ καὶ φρόνιμη.

Δὲν πρέπει ν' ἀγαπᾶς τὸ γέλιο. Γιατὶ ὅταν κάποιος εὐχαριστηθεῖ μὲ τὸ πολὺ γέλιο, κοντεύει νὰ πάθει καὶ ἰσχυρὴ μεταβολή.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς ἂς λείπει τὸ πολὺ γέλιο καὶ ὅ,τι προκαλεῖ τὸ γέλιο. Γιατὶ τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι ὀλισθηρὸ πρὸς τὴν ἀνοησία.

Τὸ γέλιο νὰ μὴ εἶναι πολὺ οὔτε γιὰ πολλά. Ἀρνήσου κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἔξω καὶ τὰ ἰδιωτικὰ τραπέζια. Ἂν συμβεῖ κάποτε νὰ δεχθεῖς, νὰ φυλάγεσαι. Γιατὶ πρέπει νὰ ξέρεις, πὼς ἂν ὁ ἕνας εἶναι μολυσμένος, εἶναι ἀνάγκη νὰ γεμίσει κι ὁ ἄλλος.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Μὴ δείχνεις ἐνδιαφέρον γιὰ γελοῖα πράγματα, οὔτε νὰ ἀφήνεις τὰ σοβαρὰ καὶ νὰ χαίρεσαι μὲ τὰ γελοῖα. Ὅ,τι δὲν εἶναι στὴν ὥρα του, εἶναι σὲ κάθε περίπτωση λυπηρό.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅποιος θέλει νὰ γελᾶ μὲ ἕνα παιδί, θὰ κερδήσει αἰσχρὲς ὕβρεις καὶ κατηγορίες.

Τοῦ Κάτωνα: Ὅποιοι ἀσχολοῦνται σοβαρὰ μὲ τὰ γελοῖα, γίνονται καταγέλαστοι στὰ σοβαρά.

Τοῦ Στρατονίκου: Ὁ κιθαριστὴς Στρατόνικος βλέποντας κάποιον νὰ ρίχνει ἀδέξια τὸ τόξο, πῆγε καὶ στάθηκε κοντὰ στὸ στόχο, κι ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε τὸ λόγο, εἶπε· Γιὰ νὰ μὴν πληγωθῶ.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ΄.
Περὶ ἐνυπνίων.

Ματθ. 27, 19.– «Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ᾽ ὄναρ δι᾽ αὐτόν».

Πράξ. 9, 10-12.– «Ἦν δέ τις μαθητὴς ἐν Δαμασκῷ, ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὁράματι· Ἀνανία. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ, Κύριε. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην Εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα, Σαῦλον ὀνόματι, Ταρσέα. Ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται, καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα ὀνόματι Ἀνανίαν εἰσελθόντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας ὅπως ἀναβλέψῃ».

Ἐκκλ. 5, 2.– «Παραγίνεται ἐνύπνιον ἐν πλήθει πειρασμοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 34, 2.– «Ὡς ὁ δρασσόμενος σκιᾶς καὶ διώκων ἀνέμους, οὕτως ὁ προσέχων ἐνυπνίοις».

Βασιλείου.– Ὡς γὰρ ἐπὶ πολύ, τὰ καθ᾽ ὕπνον φαντάσματα τῶν μεθημερινῶν ἐννοιῶν εἰσιν ἀπηχήματα.

Πεφύκασι γάρ πως αἱ καθ᾽ ὕπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλά, ἀπηχήματα εἶναι τῶν μεθημερινῶν φροντίδων. Ὁποῖα γὰρ ἂν ᾖ τὰ κατὰ τὸν βίον ἡμῶν ἐπιτηδεύματα, τοιαῦτα ἀνάγκη εἶναι καὶ τὰ ἐνύπνια.

Αἱ νύκτες τὰς μεθημερινὰς φροντίδας παραλαβοῦσαι, ἐν ταῖς αὐτῶν φαντασίαις ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν.

Τὸ κατ᾽ ὄναρ ἰδεῖν τὰ ποθούμενα, φέρει τοῖς ἀγαπῶσι παραμυθίαν.

Οἱ μέθῃ καὶ ἀδηφαγίᾳ δεδουλωμένοι, οὔτε ὕπνον αἱροῦνται γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, οὔτε ὀνειράτων ἀπαλλάττονται φοβερῶν.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ΄.
Γιὰ τὰ ἐνύπνια.

Ματθ. 27, 19: «Μὴ κάνεις τίποτε σ' ἐκεῖνον τὸν δίκαιο· γιατὶ πολλὰ ἔπαθα στὸ ὄνειρό μου σήμερα ἐξαιτίας του».

Πράξ. 9, 10-12: «Ἦταν κάποιος μαθητὴς στὴ Δαμασκό, ποὺ λεγόταν Ἀνανίας, καὶ σὲ ὄνειρο τοῦ εἶπε ὁ Κύριος· Ἀνανία. Κι αὐτὸς εἶπε· Ναί, Κύριε. Καὶ τοῦ εἶπε ὁ Κύριος· Σήκω καὶ πήγαινε στὴν ὁδὸ ποὺ λέγεται Εὐθεῖα καὶ ζήτησε στὸ σπίτι τοῦ Ἰούδα κάποιον Σαῦλο ἀπὸ τὴν Ταρσό, ὁ ὁποῖος τὴν ὥρα αὐτὴ προσεύχεται. Καὶ εἶδε σὲ ὅραμα νὰ μπαίνει ἕνας ἄνδρας, λεγόμενος Ἀνανίας, καὶ νὰ βάζει σ' αὐτὸν τὰ χέρια του γιὰ νὰ ξαναβρεῖ τὸ φῶς του.

Ἐκκλ. 5, 2: «Τὸ ἐνύπνιο παρουσιάζεται στὴν ἀκμὴ τοῦ πειρασμοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 34, 2: «Ὅποιος προσέχει στὰ ὄνειρα εἶναι σὰν ἐκεῖνον ποὺ προσπαθεῖ νὰ πιάσει ἴσκιους καὶ κυνηγᾶ τοὺς ἀνέμους».

Τοῦ Βασιλείου: Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἐνύπνιες φαντασίες εἶναι ἀπηχήματα ἐκείνων ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν τὴν ἡμέρα.

Οἱ ἐνύπνιες φαντασίες εἶναι συνήθως ἀπηχήματα τῶν καθημερινῶν φροντίδων. Ὅποιες δηλαδὴ εἶναι οἱ ἀσχολίες μας στὴ ζωή μας, τέτοια κατ' ἀνάγκη θὰ εἶναι καὶ τὰ ὄνειρά μας.

Οἱ νύχτες παίρνουν τὶς φροντίδες καὶ μὲ τὴ φαντασία τους ἐξαπατοῦν τὸ νοῦ μας.

Τὸ νὰ δοῦν στὰ ὄνειρά τους ὅσα ποθοῦν καὶ ἀγαποῦν, δίνει παρηγορία στοὺς ἀνθρώπους.

Ὅποιοι εἶναι ὑποδουλωμένοι στὴ μέθη καὶ στὴν πολυφαγία, οὔτε ὕπνο γνήσιο καὶ ἀληθινὸ ἔχουν, οὔτε ἀπαλλάσσονται ἀπὸ φοβερὰ ὄνειρα.

Γρηγορίου Θεολόγου:
Μὴ σφόδρ' ἕπεσθαι παιγνίοις ἐνυπνίων,
Μηδ' εὐπτόητον εἰς ἅπαντ' ἔχειν φρένα,
Μηδὲ πτεροῦ μοι δεξιοῖς φαντάσμασι·
Λόχος τάδ' ἐστὶ πολλάκις τοῦ δυσμενοῦς.
Πλουτοῦσι μωροὶ τοῖς ὀνείρασι πλέον,
Ἢ χρημάτων ἄβυσσον οἱ κεκτημένοι.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὁ τοῖς ὀνείροις προσέχων, εἰς ἅπαν ἀδόκιμος.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.– Φιλεῖ γὰρ τὸ δαιμόνιον πολλάκις ἀνθρώποις τὸ μέλλον νύκτωρ λαλεῖν, οὐχ ἵνα φυλάξωνται μὴ παθεῖν (οὐ γὰρ εἱμαρμένης δύνανται κρατεῖν), ἀλλ' ἵνα κουφότερον πάσχοντες φέρωσιν.

Νείλου.– Ὁ τοῖς ὀνείροις προσέχων, ἔοικε τῷ τὴν σκιὰν αὐτοῦ καταδιώκοντι.

Ὁπόταν ἐν τοῖς ὕπνοις τοῖς δαίμοσι πείθεσθαι ἀρξώμεθα, τότε λοιπὸν καὶ ἐγρηγορότας ἐμπαίζουσιν.

Αἰσχίνους.– Τὸ πέρα καθεύδειν τοῦ πρέποντος, τοῖς τεθνηκόσι μᾶλλον ἤπερ τοῖς ζῶσιν ἁρμόδιον.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Μὴν παίρνεις πολὺ στὰ σοβαρὰ τὰ παιγνίδια τῶν ὀνείρων,
οὔτε ὁ νοῦς σου νὰ τρομάζει εὔκολα μὲ ὅλα,
οὔτε νὰ παίρνεις φτερὰ μὲ τὰ δεξιὰ ὄνειρα,
γιατὶ εἶναι συχνὰ παγίδα τοῦ ἐχθροῦ,
Γίνονται στὰ ὄνειρά τους οἱ ἀνόητοι πιὸ πλούσιοι
ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἄβυσσο χρημάτων.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος προσέχει στὰ ὄνειρα, εἶναι σ' ὅλα ἀνάξιος.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Ὁ Θεὸς συνηθίζει πολλὲς φορὲς νὰ λέγει τὴ νύχτα στοὺς ἀνθρώπους τὸ μέλλον τους, ὄχι γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν νὰ μὴ πάθουν (γιατὶ πῶς μποροῦν νὰ ὑπερισχύσουν στὴν εἱμαρμένη), ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑποφέρουν ἐλαφρότερα ὅταν πάσχουν.

Τοῦ Νείλου: Ὅποιος προσέχει στὰ ὄνειρα μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ καταδιώκει τὸν ἴσκιο του.

Ὅταν ἀρχίσομε στὸν ὕπνο μας νὰ πειθόμαστε στοὺς δαίμονες, τότε μᾶς ἐξαπατοῦν καὶ ξυπνητούς.

Τοῦ Αἰσχίνη: Τὸ νὰ κοιμᾶσαι πέρα ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, ταιριάζει πιὸ πολὺ στοὺς πεθαμένους, παρὰ στοὺς ζωντανούς.

ΛΟΓΟΣ ΞΣΤ΄.

Περὶ ἀκακίας καὶ μνησικακίας.

Ματθ. 18, 3.– Ἀμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Ματθ. 5, 23-24.– «Ἐὰν προσενέγκῃς τὸ δῶρόν σου εἰς τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς, ὅτι ἔχει τι ὁ ἀδελφός σου κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου, καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου.

Θεσσ. Α΄ 5, 15.– «Ὁρᾶτε μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδῷ τινι, ἀλλὰ πάντοτε τὸ δίκαιον διώκετε».

Ἐφ. 4, 26.– «Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν».

Γαλ. 5, 15.– «Εἰ ἀλλήλους δέκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ᾿ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε».

Παροιμ. 24, 17.– «Ἐὰν πέσῃ ὁ ἐχθρός σου, μὴ ἐπιχαρῇς αὐτῷ· ἐν δὲ τῷ ὑποσκελίσματι αὐτοῦ, μὴ ἐπαίρου, ὅτι ὄψεται Κύριος, καὶ οὐκ ἀρέσει αὐτῷ, καὶ ἀποστρέψει τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀπ᾿ αὐτοῦ.

Παροιμ. 12, 28.– «Ὁδοὶ μνησικάκων εἰς θάνατον».

Παροιμ. 21, 24.– «Ὁ μνησικακῶν, παράνομος».

Παροιμ. 14, 15.– «Ὁ ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ».

Παροιμ. 1, 22.– «Ὅσον χρόνον ἔχονται ἄκακοι τῆς δικαιοσύνης, οὐκ αἰσχυνθήσονται».

Σοφία Σειρὰχ 28, 2.– «Ἄφες ἀδίκημα τῷ πλησίον σου, καὶ τότε δεηθέντος σου αἱ ἁμαρτίαι σου λυθήσονται».

ΛΟΓΟΣ ΞΣΤ΄.

Γιὰ τὴν ἀκακία καὶ τὴ μνησικακία.

Ματθ. 18, 3: «Σᾶς βεβαιώνω, ἂν δὲ ἀλλάξετε καὶ δὲν γίνετε σὰν τὰ παιδιά, δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Ματθ. 5, 23-24: «Ἂν προσφέρεις τὸ δῶρο σου στὸ θυσιαστήριο καὶ θυμηθεῖς ἐκεῖ ὅτι ἔχει κάτι ἐναντίον σου ὁ ἀδελφός σου, ἄφησε τὸ δῶρο καὶ πήγαινε πρῶτα νὰ συμφιλιωθεῖς μὲ τὸν ἀδελφό σου, καὶ τότε νὰ προσφέρεις τὸ δῶρο σου».

Θεσσ. Α' 5, 15: «Προσέχετε νὰ μὴν ἀποδώσει κάποιος σὲ ἄλλον κακὸ γιὰ ἕνα κακό, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ἐπιδιώκετε τὸ δίκαιο».

Ἐφ. 4, 26: «Νὰ μὴ δύει ὁ ἥλιος καὶ νὰ μένετε σεῖς στὸ θυμό σας».

Γαλ. 5, 15: «Ἂν δαγκώνεσθε μεταξύ σας καὶ κατασπαράζετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, νὰ προσέχετε μήπως καταφαγωθεῖτε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο».

Παροιμ. 24, 17: «Ἂν πέσει ὁ ἐχθρός σου νὰ μὴ χαρεῖς, καὶ στὸ πέσιμό του νὰ μὴν ἐπαίρεσαι· γιατὶ θὰ σὲ δεῖ ὁ Κύριος καὶ δὲν θὰ τοῦ ἀρέσει καὶ θὰ πάρει τὸ θυμό του ἀπὸ αὐτόν».

Παροιμ. 12, 28: «Ὁ δρόμος ποὺ βαδίζουν οἱ μνησίκακοι ὁδηγεῖ στὸ θάνατο».

Παροιμ. 21, 24: «Ὅποιος μνησικακεῖ, παραβαίνει τὸ νόμο».

Παροιμ. 14, 15: «Ὅποιος δὲν ἔχει κακία πιστεύει ὅ,τι τοῦ ποῦνε».

Παροιμ. 1, 22: «Ὅσον καιρὸ οἱ ἄκακοι φυλάγουν τὴ δικαιοσύνη, δὲν θὰ ντραποῦν».

Σοφία Σειρὰχ 28, 2: «Συγχώρεσε τὴν ἀδικία σ' ἐσένα τοῦ πλησίον σου καὶ τότε ἂν παρακαλέσεις τὸν Θεό, θὰ σβηστοῦν οἱ ἁμαρτίες σου.

Βασιλείου.– Οὐ δεῖ ἐπὶ παροργισμῷ ἀδελφοῦ δῦναι τὸν ἥλιον, μήποτε ἡ νὺξ μεταστήσῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων, καὶ καταλίπῃ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἔγκλημα ἀπαραίτητον.

Ἥκιστα κακίαν οὐχ ὑφορᾶται, τὸ κακίας ἐλεύθερον.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίη καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ῥᾳδίως. Τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἕτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές.

Οὐδεὶς κακῷ ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὅταν ἐννοήσωμεν ἅπερ ἐπάθομεν παρὰ τῶν συνδούλων, λογισώμεθα καὶ ἅπερ ἐποιήσαμεν εἰς τὸν Δεσπότην, καὶ τῷ φόβῳ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὸν θυμὸν τὸν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις πλημμελήμασι ταχέως ἀπώσασθαι δυνησόμεθα.

Εἰ γὰρ δεῖ μεμνῆσθαι ἁμαρτημάτων, τῶν οἰκείων δεῖ μεμνῆσθαι μόνον. Ἂν τῶν οἰκείων μνημονεύσωμεν, οὐδέποτε τὰ ἀλλότρια λογιούμεθα.

«Ἂν ἀφῆτε τοῖς ἐχθροῖς ὑμῶν, ἀφεθήσεται ὑμῖν». Ἄφες δουλικὰ ἁμαρτήματα, ἵνα λάβῃς συγχώρησιν δεσποτικὴν ἁμαρτημάτων. Εἰ δὲ μεγάλα ἠδίκησεν, ὅσῳπερ ἂν μείζονα ἀφῇς, τοσούτῳ μείζονα λήψῃ τὴν συγχώρησιν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐδιδάχθημεν λέγειν, «Ἄφες ἡμῖν καθὼς ἀφίεμεν», ἵνα μάθωμεν, ὅτι τὸ μέτρον τῆς ἀφέσεως παρ' ἡμῶν πρῶτον λαμβάνει τὴν ἀρχήν. Ὥστε, ὅσῳπερ ἂν ὁ ἐχθρὸς ἐργάζηται, καὶ τοσούτῳ μειζόνως εὐεργετεῖ. Σπεύδωμεν τοίνυν καὶ ἐπειγώμεθα καταλλάττεσθαι πρὸς τοὺς λελυπηκότας, ἄν τε δικαίως ἄν τε ἀδίκως ὀργίζωνται. Ἂν μὲν γὰρ ἐνταῦθα καταλλαγῇς, ἀπηλλάγης τῆς ἐκεῖ κρίσεως· ἂν δὲ μεταξὺ μενούσης τῆς ἔχθρας θάνατος ἐπιστὰς ἀπάγῃ, τὴν ἀπέχθειαν μεσολαβήσας, εἰς τὸ δικαστήριον λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν εἰσαχθῆναι τὴν δίκην ἀνάγκη, καὶ τὴν ἐσχάτην δώσεις

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν πρέπει κατὰ τὴν ὀργή σου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου νὰ δύσει ὁ ἥλιος, μήπως ἡ νύχτα περάσει ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν καθένα σας καὶ ἀφήσει γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης ἔγκλημα ἀσυγχώρητο.

Ἐλάχιστα ὑποψιάζεται κάποια κακία ὅποιος δὲν ἔχει κακία.

Τοῦ Γρηγ. Θεολόγου: Ὁ κακὸς θὰ καταδικάσει γρήγορα καὶ τὸ καλό, ἐνῶ ὁ καλὸς οὔτε τὸ κακὸ εὔκολα. Γιατί, ὅποιος δὲν εἶναι πρόθυμος στὴν κακία, δὲν παρασύρεται εὔκολα οὔτε στὴν ὑποψία.

Κανένας δὲν θεραπεύει τὸ κακὸ μὲ τὸ κακό, ἀλλὰ τὸ κακὸ μὲ τὸ καλό.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν σκεφτοῦμε ἐκεῖνα ποὺ πάθαμε ἀπὸ τοὺς ὁμοδούλους μας, ἂς σκεφθοῦμε καὶ ἐκεῖνα ποὺ κάναμε ἐμεῖς στὸν Κύριο, κι ἀπὸ τὸ φόβο τῶν δικῶν μας ἁμαρτημάτων θὰ μπορέσομε ν' ἀποβάλομε γρήγορα τὸ θυμὸ γιὰ τὰ λάθη τῶν ἄλλων.

Ἂν πράγματι πρέπει νὰ θυμόμαστε ἁμαρτήματα, πρέπει νὰ θυμόμαστε μόνο τὰ δικά μας. Ἂν ἔχομε στὴ μνήμη μας τὰ δικά μας, οὐδέποτε θὰ σκεφοῦμε τὰ ξένα.

«Ἂν συγχωρήσετε τοὺς ἐχθρούς σας θὰ συγχωρηθεῖτε κι ἐσεῖς»[50]. Συγχώρεσε τὰ ἁμαρτήματα τῶν δούλων, γιὰ νὰ λάβεις συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων σου ἀπὸ τὸν Κύριο. Κι ἂν ἔχεις ὑποστεῖ μεγάλα ἀδικήματα, ὅσο μεγαλύτερα συγχωρήσεις, τόσο μεγαλύτερη συγχώρηση θὰ λάβεις. Γιατὶ γι' αὐτὸ διδαχθήκαμε νὰ λέμε, «Συγχώρεσέ μας ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε»[51], γιὰ νὰ μάθομε, ὅτι τὸ μέτρο τῆς ἄφεσης ἔχει τὴν ἀρχή του ἀπὸ ἐμᾶς. Ὥστε, ὅσο πιὸ πολὺ ἐργάζεται ὁ ἐχθρός, τόσο περισσότερο καὶ μᾶς εὐεργετεῖ. Ἂς τρέξομε λοιπὸν κι ἂς βιαστοῦμε νὰ συμφιλιωθοῦμε μὲ ὅσους μᾶς ἔχουν λυπήσει, εἴτε δίκαια θυμώνουν εἴτε ἄδικα. Γιατί, ἂν συμφιλιωθεῖς ἐδῶ, ἔχεις ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐκεῖ κρίση· ἂν ὅμως, ἐνῶ παραμένει ἀκόμα ἡ ἔχθρα μεταξύ σας, ἔρθει ὁ θάνατος καὶ σὲ πάρει, στὸ ἐνδιάμεσο ἐκείνης τῆς ἔχθρας, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσαχθεῖς γιὰ δίκη στὸ φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριο καὶ νὰ καταβάλλεις τὴν ἐσχάτη ὀφειλὴ μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστοῦ ὅλων ἐκείνων,

50. Ματθ. 6,14.
51. Ματθ. 6, 12.

δίκην ἐπὶ τῇ ψήφῳ τοῦ δικαστοῦ πάντων ἐκείνων, καὶ ἀμφότεροι τιμωρίαν ὑποστήσεσθε ἀπαραίτητον, ὁ μὲν ἀδίκως ὀργιζόμενος διὰ τοῦτο, ὅτι ἀδίκως, ὁ δὲ δικαίως διὰ τοῦτο αὐτό, ὅτι δικαίως ἐμνησικάκησεν.

Ὁ τοίνυν διὰ νηστείας, διὰ ὀδυρμῶν καὶ εὐχῶν, καὶ σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ μυρίας ἐξομολογήσεως μόλις ἕτεροι κατορθοῦσι, τὸ τὰ ἁμαρτήματα ἐξαλείφειν λέγω τὰ ἑαυτῶν, τοῦτο ἔξεστιν ἡμῖν ῥᾳδίως ποιεῖν χωρὶς σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ νηστείας, ἂν μόνον ἀπὸ τῆς διανοίας ἐξαλείψωμεν τὴν ὀργὴν καὶ μετὰ εἰλικρινείας ἀφῶμεν τοῖς ἠδικηκόσιν ἡμᾶς.

Παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χεῖρον.

Τὸ κακίας ἐλεύθερον, καὶ ὑφορᾶσθαι κακίαν ἀργότερον.

Ὅταν ἴδῃς τὸν ἐχθρὸν ἐμπεσόντα εἰς τὰς χεῖρας τὰς σάς, μὴ νόμιζε τιμωρίας, ἀλλὰ σωτηρίας ἐκεῖνον εἶναι τὸν καιρόν. Διὰ τοῦτο τότε μάλιστα δεῖ φείδεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ὅταν αὐτῶν γενώμεθα κύριοι.

Ἐλύπησέ τις; Μὴ ἀντιλυπήσῃς· ἐπεὶ γέγονας ἐκείνῳ πάλιν ἴσος. Οὐδεὶς γὰρ κακὸν κακῷ ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Νείλου.– Ὃς ἀποδίδωσι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, οὐκ ἐξενεχθῇ κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

Φίλωνος.– Συγγνώμην αἰτούμενος ἁμαρτημάτων, συγγίνωσκε καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦσιν· ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται ἄφεσις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοδούλους ἡμῶν καταλλαγή, τῆς θείας ὀργῆς γίνεται ἀπαλλαγή.

Εὐαγρίου.– Μνησικακία σβέννυσι δῶρα, καὶ πυθέτω σε Ἰακὼβ τὸν Ἡσαῦ δόμασιν ὑπελθὼν μετὰ τριακοσίων εἰς ἀπάντησιν ἐξελθόντα. Ἀλλ' ἡμεῖς, πένητες ὄντες, τραπέζῃ τὴν χρείαν πληρώσωμεν.

Μαρτίνου ἀναχωρητοῦ.– Ὁ δαίμοσι μνησικακῶν, ἀνθρώποις οὐ μνησικακεῖ· εἰρηνεύει δὲ μετὰ δαιμόνων, ὁ τῷ ἀδελφῷ μηνιῶν.

καὶ θὰ ὑποστεῖτε καὶ οἱ δύο τὴν ἀμετάκλητη τιμωρία, ἐκεῖνος ποὺ ἄδικα ὀργίζεται, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἄδικα ὀργίζεται, κι σὺ ποὺ δίκαια μνησικακεῖς, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ δίκαια μνησικάκησες.

Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ μὲ νηστεία καὶ ὀδυρμοὺς καὶ προσευχὴ καὶ σάκκο μετάνοιας καὶ στάχτη στὴν κεφαλὴ κι ἐπανειλημμένη ἐξομολόγηση μόλις τὸ κατορθώνουν ἄλλοι, νὰ ἐξαλείψουν ἐννοῶ τὰ ἁμαρτήματά τους, αὐτὸ εἶναι δυνατὸ σ' ἐμᾶς νὰ τὸ κάνομε χωρὶς σάκκο καὶ στάχτη καὶ νηστεία, ἂν σβήσομε μόνο τὴν ὀργὴ ἀπὸ τὴ σκέψη μας καὶ συγχωρήσομε εἰλικρινὰ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀδίκησαν.

Ἀπὸ κάθε ἄλλο ἁμάρτημα ἡ μνησικακία εἶναι τὸ χειρότερο.

Ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ κακία, εἶναι βραδύτερος καὶ στὸ νὰ ὑποψιαστεῖ τὴν κακία.

Ὅταν δεῖς τὸν ἐχθρό σου νὰ ἔχει πέσει στὰ χέρια σου, μὴ νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι εὐκαιρία ἐκδίκησης, ἀλλὰ σωτηρίας. Γι' αὐτὸ τότε κυρίως πρέπει νὰ δείχνομε εὐσπλαχνία στοὺς ἐχθρούς μας, ὅταν γίνομε κύριοί τους.

Σὲ λύπησε κάποιος; Μὴν τοῦ ἀνταποδώσεις λύπη· γιατὶ τότε ἐξισώνεσαι πάλι μαζί του. Κανένας δὲν θεραπεύει τὸ κακὸ μὲ τὸ κακό, ἀλλὰ τὸ κακὸ μὲ τὸ καλό.

Τοῦ Νείλου: Ὅποιος ἀποδίδει κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, δὲν θὰ λείψουν τὰ κακὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του.

Τοῦ Φίλωνα: Ζητώντας συγνώμη γιὰ τ' ἁμαρτήματά σου, δίνε κι ἐσὺ τὴ συγνώμη σου σ' ἐκείνους ποὺ σοῦ κάνουν κακό. Γιατὶ μὲ τὴν ἄφεση ἀνταποδίδεται ἄφεση, καὶ ἡ καταλλαγὴ μὲ τοὺς ὁμόδουλούς μας γίνεται ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ θεία ὀργή.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὰ δῶρα σβήνουν τὴ μνησικακία, καὶ ἂς σὲ πείσει ὁ Ἰακὼβ ποὺ βγῆκε μὲ τριακόσιους ἀνθρώπους καὶ δῶρα νὰ προϋπαντήσει τὸν Ἡσαῦ. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ εἵμασε φτωχοὶ ἂς ἐκπληρώσομε τὴν ἀνάγκη μ' ἕνα ἁπλὸ τραπέζι.

Τοῦ ἀναχωρητῆ Μαρτίνου: Ὅποιος θυμᾶται τὸ κακὸ ποὺ τοῦ ἔκαναν οἱ δαίμονες, δὲν θυμᾶται τὸ κακὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀντίθετα εἰρηνεύει μὲ τοὺς δαίμονες ὅποιος μνησικακεῖ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του.

Κροῖσου.– Κροῖσος τῷ παιδοφόνῳ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι λέγεται, ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν· καὶ Κῦρος ὁ μέγας αὐ-τῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ νίκην.

Μοσχίωνος.– Ἐν οἷς πλήττειν ἄλλους ἐθέλεις, ἐν τούτοις βλάβην ἔλπιζε τὴν μείζονα.

Ἐπικούρου.– Ἐχθροῦ δεηθέντος μὴ ἀποστραφῇς τὴν ἀξίωσιν· πλὴν ἀσφαλίζου σεαυτόν. Οὐδὲν γὰρ κυνὸς διαφέρει.

Θεοπόμπου.– Σπούδαζε τὰς μὲν ἔχθρας ὀλιγοχρονίους ποιεῖσθαι, τὰς δὲ ἀγάπας πολυχρονίους.

Αἰσχίνους.– Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ, μετὰ τὸ Ἀθηναίους αὐτοῦ καταψηφίσασθαι, Δημοσθένους αὐτῷ μυρίας Ἀττικὰς πέμψαντος καὶ γενναίως τὴν περίστασιν φέρειν παρακαλοῦντος, Καὶ πῶς, ἔφη, δύναμαι μὴ λυπεῖσθαι τοιαύτης ἐκβαλλόμενος πατρίδος, ἐν ᾗ οἱ ἀδικηθέντες καὶ προσωφελοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας;

Τοῦ Κροίσου: Ὁ Κροῖσος ἔπαυσε λένε τὴν ὀργή του κατὰ τοῦ φονιᾶ τοῦ γιοῦ του, ἐνῶ ἐκεῖνος παραδόθηκε γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ. Καὶ ὁ Κύρος ὁ μέγας τοῦ ἴδιου τοῦ Κροίσου μετὰ τὴ νίκη ἔγινε φίλος του.

Τοῦ Μοσχίωνα: Σὲ ἐκεῖνα ποὺ θέλεις νὰ χτυπήσεις τοὺς ἄλλους, σ' αὐτὰ περίμενε τὴ μεγαλύτερη ζημία.

Τοῦ Ἐπικούρου: Ὅταν σὲ παρακαλέσει ὁ ἐχθρός σου, μὴν ἀπορρίψεις τὸ αἴτημά του. Μόνο πάρε κάποιο μέτρο ἀσφάλειας. Γιατὶ δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ σκυλί.

Τοῦ Θεοπόμπου: Φρόντιζε τὰ μίση σου νὰ διαρκοῦν λίγο, ἐνῶ οἱ φιλίες σου πολύ.

Τοῦ Αἰσχύνη: Ὁ ρήτορας Αἰσχύνης, ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταδίκη του ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ὅταν ὁ Δημοσθένης τοῦ ἔστειλε δέκα χιλιάδες ἀττικὲς δραχμὲς καὶ τὸν κυλοῦσε νὰ ὑπομείνει γενναῖα τὴ δύσκολη περίσταση, εἶπε· Πῶς μπορῶ νὰ μὴ λυπᾶμαι ὅταν ἐκδιώκομαι ἀπὸ τέτοια πατρίδα, στὴν ὁποία κι αὐτοὶ ποὺ ἀδικήθηκαν ἐπὶ πλέον ὠφελοῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀδίκησαν;

ΛΟΓΟΣ ΞΖ΄.
Περὶ βίου ἀνωμαλίας.

Ἰω. 16, 20-21.– «Ἀμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ἀλλ᾿ ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαράν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον».

Τιμ. Α΄ 6, 17.– «Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀλλ᾿ ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι».

Σοφ. Σολ. 2, 2.– «Καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥισὶν ἡμῶν, καὶ παρελεύσεται ὁ βίος ἡμῶν ὡς ἴχνη νεφέλης. Σκιᾶς γὰρ πάροδος ὁ βίος ἡμῶν».

Σοφ. Σολ. 5, 8-11.– «Τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία ἡμῶν; Τί ὁ πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν; Παρῆλθε πάντα ἐκεῖνα ὡς σκιά, καὶ ὡς ἀγγελία διατρέχουσα· ὡς ναῦς διερχομένη κυμαινόμενον ὕδωρ, ἧς διαβάσης οὐκ ἔστιν ἴχνος εὑρεῖν, οὐδὲ ἀτραπὸν πορείας αὐτῆς ἐν κύμασιν, ὡς ὀρνέου διαπτάντος ἀέρα οὐδὲν εὑρίσκεται τεκμήριον πορείας».

Σοφία Σειρὰχ 11, 5.– «Πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα».

Βασιλείου.– Ὥσπερ οὖν θάλασσαν ἀμήχανον ἐπὶ πολὺ τὴν αὐτὴν διαρκέσαι· τὴν γὰρ νῦν λείαν καὶ σταθεράν, μικρὸν ὕστερον ὄψει βίαις ἀνέμων τραχυνομένην· καὶ πάλιν τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ βρασσομένην τῷ κλύδωνι, βαθεῖα γαλήνη κατεστόρεσεν· οὕτω καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα ῥᾳδίως λαμβάνει περιστροφὰς ἐφ᾿ ἑκάτερα.

Γρηγορίου Θεολόγου.– ***Φύσει μὲν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων***

ΛΟΓΟΣ ΞΖ΄.
Γιὰ τὴν ἀκαταστασία τῆς ζωῆς.

Ἰω. 16, 20-21: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι θὰ κλάψετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρεῖ, ἀλλὰ ἡ λύπη σας θὰ μεταστραφεῖ σὲ χαρά. Ἡ γυναίκα δοκιμάζει πόνο ὅταν γεννᾶ, ἐπειδὴ ἦρθε ἡ ὥρα της, ὅταν ὅμως γεννήσει τὸ παιδί της, ἀπὸ τὴ χαρά της δὲν θυμᾶται πιὰ τοὺς πόνους της, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἕνας ἄνθρωπος στὸν κόσμο».

Τιμ. Α' 6, 17: «Νὰ παραγγέλλεις στοὺς πλούσιους νὰ μὴν ἔχουν μεγάλη ἰδέα στὴν παροῦσα ζωή, οὔτε νὰ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴν ἀδηλότητα τοῦ πλούτου, ἀλλὰ στὸν ζῶντα Θεό».

Σοφ. Σολ. 2, 2-5: «Καπνὸς εἶναι ἡ ἀναπνοή μας καὶ ἡ ζωή μας θὰ περάσει ἀφήνοντας τὰ ἴχνη ποὺ ἀφήνουν τὰ σύννεφα. Γιατὶ ἡ ζωή μας εἶναι πέρασμα σκιᾶς».

Σοφ. Σολ. 5, 8-11: «Τί μᾶς ὠφέλησε ἡ ὑπερηφάνεια μας; Σὲ τὶ μᾶς βοήθησε ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀλαζονεία μας; Ὅλα ἐκεῖνα πέρασαν σὰν σκιὰ καὶ σὰν φήμη παροδική. Σὰν πλοῖο ποὺ περνᾶ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ποὺ ὅταν περάσει δὲν ὑπάρχει ἴχνος του νὰ βρεῖς, οὔτε τὸ μονοπάτι τῆς πορείας του στὰ κύματα, ὅπως ὅταν ὄρνεο διασχίσει τὸν ἀέρα καὶ δὲν βρίσκεις καμμιὰ ἀπόδειξη γιὰ τὸ πέταγμά του».

Σοφία Σειρὰχ 11, 5: «Πολλοὶ τύραννοι βρέθηκαν πεσμένοι στὸ χῶμα καὶ ὁ ἀνυποψίαστος φόρεσε τὸ διάδημα».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως εἶναι ἀδύνατο ἡ θάλασσα νὰ παραμείνει γιὰ πολὺ ἡ ἴδια, γιατὶ αὐτὴ ποὺ τώρα εἶναι λεία καὶ σταθερή, λίγο πιὸ ὕστερα μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου παίρνει ὄψη τραχιά, καὶ πάλι τὴν ἀγριεμένη καὶ ἀναβραζόμενη θάλασσα τὴν καθησυχάζει βαθιὰ γαλήνη, ἔτσι καὶ τὰ πράγματα τῆς ζωῆς μας εὔκολα μεταστρέφονται ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο.

Τοῦ Γρηγ. Θεολόγου: Ἐκ φύσεως κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα

βέβαιον οὐδὲ ὁμαλὸν οὐδὲ αὔταρκες, ἀλλὰ κύκλος τις τῶν ἡμετέρων περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλας ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὥρας, φέρων μεταβολάς· καὶ αὔραις μᾶλλόν ἐστι πιστεύειν οὐχ ἱσταμέναις, καὶ νηὸς ποντοπορούσης ἴχνεσιν, καὶ νυκτὸς ἀπατηλοῖς ὀνείρασιν, ὧν πρὸς ὀλίγον ἡ χάρις, καὶ ὅσα κατὰ ψάμμον παῖδες τυποῦσι παίζοντες, ἢ ἀνθρώπων εὐημερίαις.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Ὥσπερ γὰρ ἡ τῶν πλουσίων ὑδάτων φορά, δεξαμένη τὸ ἐπιρρέον, πομφόλυγας διανίστησι, καὶ αἱ μὲν αὐτῶν ἅμα τῷ γενέσθαι ἐρράγησαν, αἱ δὲ πλεῖον ὀγκωθεῖσαι, μετέπειτα καὶ αὐταὶ ἐρράγησαν· τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ θάλασσα τοῦ βίου τούτου, τοὺς μὲν ὀλίγον φανέντας ἐκάλυψε, τοὺς δὲ ἐπιπλεῖον διαρκέσαντας καὶ αὐτοὺς κατεπόντισεν.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατευοδουμένων, ἐκδέχου μεταβολήν· καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἀπροσδοκήτων συμφορῶν κυκλούμενος, ἔλπιζε τὰ χρηστὰ καὶ κρείττονα.

Νεκρῶν ἀχρηστότερα τὰ λαμπρὰ τοῦ παρόντος βίου.

Ἐν τῇ εὐδίᾳ ὢν τοῦ βίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων.

Τὸ περὶ τὰ φαινόμενα τὴν σπουδὴν ἔχειν, ἴδιόν ἐστιν τοῖς μηδεμίαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἑαυτοῖς ὑποτιθεμένοις ἐλπίδα.

Νείλου.– Μὴ ἐξαπατῶ ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ περιφανῆ καὶ λαμπρὰ δεικνύμενα πράγματα. Παρέρχεται γὰρ πάντως, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων στάσιμον.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατευοδουμένων, ἐκδέχου ζημίαν.

Δίωνος Ρωμαίου.– Πολλοὶ μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἀλγοῦσι, πολλοὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς χείροσι χαίρουσι. Πόσοι μὲν γὰρ πλουτοῦντες ἄχθονται! Πόσοι δὲ πενόμενοι ἥδονται! Ἄλλους κάλλος καὶ ἰσχὺς ἔβλαψεν, ἄλλους αἶσχος καὶ ἀσθένεια ὠφέλησεν.

δὲν εἶναι σταθερό, οὔτε ὁμαλό, οὔτε αὔταρκες, ἀλλὰ ἕνας κύκλος περιφέρει τὰ πράγματα τῆς ζωῆς μας, προκαλώντας ἄλλοτε διάφορες μεταβολές, συχνὰ στὴν ἴδια μέρα καὶ κάποτε καὶ τὴν ἴδια ὥρα, καὶ πιὸ πολὺ μπορεῖς νὰ ἐμπιστεύεσαι στὶς μεταβαλλόμενες αὖρες καὶ στοῦ καραβιοῦ τὰ ἴχνη στὸ πέλαγος καὶ στὰ ἀπατηλὰ ὄνειρα τῆς νύχτας, ποὺ ἡ χάρη τους διαρκεῖ λίγο, καὶ στὰ σχέδια στὴν ἄμμο τῶν παιδιῶν ποὺ παίζουν, παρὰ στὴν εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅπως ἡ ροὴ ἄφθονων νερῶν ὅταν δεχθεῖ τὴν εἰσροὴ καὶ ἄλλου νεροῦ δημιουργεῖ ἀερόφουσκες, κι ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς ἀμέσως μόλις δημιουργηθοῦν σκάζουν, κι ἄλλες ἀφοῦ μεγαλώσουν πιὸ πολὺ ἔπειτα σκάζουν κι αὐτές, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ θάλασσα τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἐκείνους ποὺ λίγο πῆγαν νὰ φανοῦν τοὺς κατασκεπάζει, ἐνῶ ἄλλους, ἀφοῦ τοὺς κράτησε περισσότερο, τοὺς καταπόντισε κι αὐτούς.

Ὅταν ὅλες οἱ ὑποθέσεις σου πηγαίνουν καλά, περίμενε μεταβολή· καὶ πάλι ὅταν σὲ περικυκλώνουν ἀπροσδόκητες συμφορές, νὰ ἐλπίζεις τὰ εὐτυχῆ καὶ καλύτερα.

Ὅλες οἱ λαμπρότητες αὐτοῦ τοῦ βίου εἶναι πιὸ ἄχρηστα ἀπὸ νεκρὰ σώματα.

Ὅταν βρίσκεσαι σὲ καλοκαιρία τοῦ βίου, νὰ περιμένεις ὅτι κάποτε θ' ἀντιμετωπίσεις καὶ χειμώνα καταστάσεων.

Τὸ νὰ συγκεντρώνεις τὶς φροντίδες σου στὰ φαινόμενα εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχτισαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους καμμιὰ ἐλπίδα γιὰ τὸν μελλοντικὸ αἰώνα.

Τοῦ Νείλου: Ἂς μὴ μᾶς ἐξαπατοῦν σ' αὐτὸν τὸν κόσμο πράγματα περίοπτα καὶ ποὺ φαίνονται λαμπρά. Γιατὶ περνᾶνε ὁπωσδήποτε καὶ κανένα ἀπὸ τὰ φαινόμενα δὲν μένει.

Ὅταν ὅλες οἱ ὑποθέσεις σου κατευοδώνονται, περίμενε καὶ ζημία.

Τοῦ Δίωνα τοῦ Ρωμαίου: Πολλοὶ ὑποφέρουν καὶ στὰ εὐχάριστα, ἐνῶ πολλοὶ χαίρονται καὶ γιὰ τὰ δυσάρεστα. Πόσοι πράγματι ἐνῶ πλουτοῦν στενοχωριοῦνται; Καὶ πόσοι ἐνῶ δυστυχοῦν εἶναι εὐχαριστημένοι; Ἄλλους τοὺς ἔβλαψε ἡ ὀμορφιὰ καὶ ἡ δύναμη, καὶ ἄλλους τοὺς ὠφέλησε ἡ ἀσχήμια καὶ ἡ ἀδυναμία. Ἄλλοι τιμοῦν περισσότερο τὴν εἰρήνη ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἐνῶ ἄλλοι θέλουν

Ἕτεροι τὴν εἰρήνην πρὸ τοῦ πολέμου τιμῶσιν, ἕτεροι πολεμεῖν μᾶλλον ἢ εἰρήνην ἐθέλουσι. Τί δ' οὐκ ἀεὶ τυραννοῦντές τινες ὀλοφύρονται; Καὶ τὸ μέγιστον, πλεῖστοι μὲν ὅσοι ἀηδῶς ζῶσιν, πλεῖστοι δὲ ἡδέως ἀποθνῄσκουσιν.

Σωκράτους.– Ταυτόν ἐστιν ἐπὶ εὐτυχίᾳ μέγα φρονεῖν, καὶ ἐπὶ ὀλισθηρᾶς ὁδοῦ σταδιοδρομεῖν.

Ἀριστωνύμου.– Ἔοικεν ὁ βίος θεάτρῳ. Διὸ πολλάκις χείριστοι τὸν κάλλιστον ἐν ἑαυτοῖς κατέχουσι τόπον.

Δημοκρίτου.– Ταῖς τῶν καιρῶν μεταβολαῖς καὶ οἱ σφόδρα δυνατοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἐνδεεῖς γίνονται.

Ἱπποθόοντος.– Ἄνθρωπος ὤν, μέμνησο τῆς κοινῆς τύχης.

Ἰσιδώρου.– Θνητὸς πεφυκώς, τὰ ὀπίσω πειρῶ βλέπειν.

Εὐριπίδου:

Βέβαιον οὐδέν ἐστιν ἐν θνητῷ γένει,
Βιοῖ γὰρ οὐδεὶς ὃν προαιρεῖται τρόπον.

Ἀνωνύμου:

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδοκιμεῖ.
Εἶναι δ' ὑπόλαβε καὶ σὲ τῶν πολλῶν ἕνα.

Διογένους:

Ὦ θνητὸν ἀνδρῶν καὶ ταλαίπωρον γένος,
Ὡς οὐδέν ἐσμεν πλὴν σκιαῖς ἐοικότες,
Βάρος περισσὸν γῆς ἀναστροφώμενοι.

Ἀπελλῆς.– Ὁ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος ἐρωτηθείς, διατί τὴν Τύχην καθημένην ἔγραψεν, εἶπεν· Οὐχ ἕστηκε γάρ.

Βίαντος.– Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, τὸν βίον οὕτω μετρεῖν, ὡς καὶ πολὺν καὶ ὀλίγον χρόνον βιωσόμενος.

Σοφοκλέους ἐν Αἴαντι:

Ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν,
Οὕτως ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα.

πιὸ πολὺ νὰ πολεμοῦν, παρὰ τὴν εἰρήνη. Τί δηλαδή; δὲν θρηνοῦν μερικοὶ ἐνῶ εἶναι πάντοτε ἄρχοντες; Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ ποὺ ζοῦνε δίχως νά 'ναι εὐχαριστημένοι, καὶ ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ ποὺ πεθαίνουν εὐχαριστημένοι.

Τοῦ Σωκράτη: Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα νὰ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὴν εὐτυχία σου καὶ νὰ τρέχεις στὸ στάδιο σὲ ὀλισθηρὴ λωρίδα.

Τοῦ 'Αριστωνύμου: 'Ο βίος μοιάζει μὲ θέατρο. Γι' αὐτὸ συχνὰ οἱ χειρότεροι κρατοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὸ πιὸ καλύτερο μέρος.

Τοῦ Δημοκρίτου: Μὲ τὶς μεταβολὲς τῶν περιστάσεων καὶ οἱ πάρα πολὺ δυνατοὶ γίνονται φτωχότεροι κι ἀπὸ τοὺς πολὺ πιὸ ἀδύνατους.

Τοῦ 'Ιπποθόοντος: 'Αφοῦ εἶσαι ἄνθρωπος, νὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου τὴν κοινὴ τύχη.

Τοῦ 'Ισιδώρου: 'Επειδὴ εἶσαι θνητός, νὰ προσπαθεῖς νὰ βλέπεις ὅσα ἀκολουθοῦν.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Τίποτε δὲν εἶναι σταθερὸ στὸ γένος τῶν θνητῶν.
Γιατὶ δὲν ζεῖ κανένας μὲ τὸν τρόπο ποὺ προτιμᾶ.

'Ανωνύμου:

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ προκόβει σὲ ὅλα.
Θεώρησε κι ἐσὺ πὼς εἶσαι ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς.

Τοῦ Διογένη:

Ὦ γενιὰ τῶν ἀνθρώπων θνητὴ καὶ ταλαίπωρη,
τίποτ' ἄλλο δὲν εἴμαστε, ἀλλὰ μοιάζομε μὲ σκιές·
κουβαλώντας ἕνα περιττὸ βάρος τῆς γῆς.

Τοῦ 'Απελλῆ: 'Ο 'Απελλῆς ὁ ζωγράφος, ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιατί ζωγράφισε τὴν τύχη καθιστή, εἶπε· Γιατὶ δὲν στέκεται.

Τοῦ Βίαντα: 'Ο Βίας ἔλεγε· Τὴ ζωὴ πρέπει νὰ τὴ μετρᾶμε ἔτσι· ὅτι θὰ τὴ ζήσεις καὶ γιὰ πολὺ καὶ γιὰ λίγο χρόνο.

Τοῦ Σοφοκλῆ (ἀπὸ τὸν Αἴαντα):

Ὅπως γέρνει ἡ ἡμέρα καὶ πάλι ξεκινᾶ,
ἔτσι εἶναι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

ΛΟΓΟΣ ΞΗ΄.

Περὶ τοῦ, ὅτι δεῖ τιμᾷν ἀρετὴν καὶ κολάζειν κακίαν.

Ἰω. 5, 29.– «Ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Πέτρ. Β' 2, 9.– «Οἶδεν Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμοῦ ρύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν».

Παροιμ. 21, 11.– «Ζημιουμένου ἀκολάστου, πανουργότερος γίνεται ἄκακος».

Παροιμ. 22, 3.– «Πανοῦργος ἰδὼν πονηρὸν τιμωρούμενον, κραταιῶς αὐτὸς παιδεύεται».

Σοφία Σειρὰχ 10, 23.– «Οὐ δίκαιον ἀτιμάσαι πτωχὸν συνετόν, καὶ οὐ καθῆκον δοξάσαι ἁμαρτωλόν».

***Βασιλείου.**– Ἐὰν οἱ σωφρονοῦντες τοὺς φαύλους ἴδωσιν ἀτιμαζομένους, πολὺ προθυμότερον τῆς ἀρετῆς ἀνθέξονται.*

Ἄλλος μὲν οὖν εἴη περὶ ταῦτα τολμηρὸς καὶ γεννάδας, μᾶλλον δὲ εἴη μηδείς. Ἐγὼ δὲ ὀκνῶ κακίᾳ δοῦναι πάντως τὴν ἐντεῦθεν κόλασιν, ἢ εὐσεβείᾳ τὴν ἄνεσιν. Ἀλλ' ἔστι μὲν ὅτε καὶ πρός τι χρήσιμον, ἢ κακίας ἐγκοπτομένης, δυσπάθεια τῶν πονηρῶν, ἢ ἀρετῆς ὁδοποιουμένης, εὐπάθεια τῶν βελτιόνων· οὐκ ἀεὶ δέ, οὐδὲ πάντως· ἀλλ' εἶναι τοῦτο μόνον καιροῦ τοῦ μέλλοντος, καθ' ὃν οἱ μὲν τὰ τῆς ἀρετῆς ἆθλα, οἱ δὲ τὰ τῆς κακίας ἐπιτίμια δέξονται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Δὸς τῷ δεομένῳ, καὶ μὴ δῷς τῷ ὀρχουμένῳ, ἵνα μὴ μετὰ τῶν σῶν χρημάτων καὶ τὴν ψυχὴν

ΛΟΓΟΣ ΞΗ΄.
Γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ τιμοῦμε τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ τιμωροῦμε τὴν κακία.

Ἰω. 5, 29: «Ὅσοι ἔχουν πράξει τὸ καλὸ θὰ βγοῦνε ἀπὸ τὰ μνήματα γιὰ νὰ εἰσέλθουν στὴ ζωὴ τῆς ἀνάστασης, ἐνῶ ὅσοι ἔπραξαν τὸ κακὸ θ' ἀναστηθοῦν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν κρίση».

Πέτρ. Β' 2, 9: «Ὁ Κύριος γνωρίζει νὰ σώζει τοὺς εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ἐνῶ τοὺς ἄδικους τοὺς φυλάει γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσει τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης».

Παροιμ. 21,11: Ὅταν τιμωρεῖται ὁ ἀκόλαστος, ὁ πιὸ πανοῦργος ἀποβάλλει τὴν κακία του».

Παροιμ. 22, 3: «Ὅταν ὁ πανοῦργος δεῖ τὸν κακὸ νὰ τιμωρεῖτε, παίρνει ὁ ἴδιος καλὸ μάθημα».

Σοφία Σειρὰχ 10, 23: «Δὲν εἶναι δίκαιο νὰ προσβάλει κανεὶς τὸν φρόνιμο φτωχὸ καὶ δὲν εἶναι πρέπον νὰ τιμήσει τὸν ἁμαρτωλό».

Τοῦ Βασιλείου: Ἂν οἱ φρόνιμοι δοῦνε τοὺς φαύλους νὰ περιφρονοῦνται, θὰ ἐπιδιώξουν πολὺ προθυμότερα τὴν ἀρετή.

Ἄλλος μπορεῖ νὰ εἶναι σ' αὐτὰ τολμηρὸς καὶ γενναῖος, ἢ καλύτερα νὰ μὴν εἶναι κανένας. Ἐγὼ πάντως διστάζω ν' ἀποδώσω στὴν κακία τὴν τιμωρία ἀπὸ δῶ ἢ τὴν ἄφεση στὴν εὐσέβεια. Ἀλλὰ κάποτε χρησιμεύει καὶ σὲ κάτι ἡ ταλαιπωρία τῶν πονηρῶν, στὴ διακοπὴ τῆς κακίας, ἢ ἡ εὐτυχία τῶν καλῶν, στὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς. Ὄχι βέβαια πάντοτε οὔτε ἐξάπαντος. Αὐτὸ θὰ συμβεῖ μόνο στὸν μελλοντικὸ χρόνο, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ δεχθοῦν οἱ καλοὶ τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς καὶ οἱ κακοὶ τὰ ἐπιτίμια τῆς κακίας.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Δῶσε σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνον ποὺ χορεύει, γιὰ νὰ μὴν κάνεις νὰ χαθεῖ μαζὶ μὲ τὰ

ἀπολέσῃς τὴν ἐκείνου. Σὺ γὰρ αἴτιος εἶ τῆς ἐκείνου ἀπωλείας διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας. Εἰ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ᾔδεσαν, ὅτι τὸ ἐπιτήδευμα αὐτοῖς ἀκερδὲς ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἂν ἐπαύσαντο ταῦτα ἐπιτηδεύοντες.

Ἠσαΐα. 3, 15.– «Ἀδικεῖ τοὺς ἀγαθούς, ὁ φειδόμενος τῶν κακῶν».

Ὅσοι τοὺς ἀδικοῦντας κολάζουσιν, οὗτοι τοὺς ἄλλους ἀδικεῖσθαι κωλύουσιν.

Ὁ ἀρετὴν τιμῶν, πρώτην ἀλήθειαν τιμᾷ, καὶ μάλιστα ὡς ἀγαθοῦ παντὸς ἡγεμονεύουσαν.

Σόλωνος.– Σόλων ὁ σοφός, ἐκείνην εἶπεν ἄριστα οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν, ἐν ᾗ τοὺς ἀγαθοὺς συμβαίνει τιμᾶσθαι· κάκιστα δὲ οἰκεῖσθαι, ἐν ᾗ τοὺς κακούς.

Σέξτου.– Δύο ἀφορμαὶ κινοῦσιν ἄνθρωπον εἰς Θεοῦ ἐπιμέλειαν· τιμωρία δυσσεβείας, καὶ γνώμης εὐσεβοῦς ἀμοιβαί.

Ἀφόρητος γίνεται κακία ἐπαινουμένη.

Προκοπίου ῥήτορος.– Μὴ τιμωμένης ἀρετῆς, ἡ κακία παρρησιάζεται.

Φίλωνος.– Εἰ βούλει διττῶς εὐδοκιμεῖν, καὶ τοὺς κάλλιστα ποιοῦντας προτίμα, καὶ τοὺς τὰ χείρονα πράττοντας ἐπιτίμα.

Σωκράτους.– Ἐρωτηθεὶς ποία πόλις ἄριστα οἰκεῖται, ἔφη· Ἡ μετὰ νόμον ζῶσα, καὶ τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπεξιοῦσα.

χρήματά σου καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνου. Γιατὶ ἐσὺ εἶσαι αἴτιος τῆς ἀπώλειας ἐκείνου μὲ τὴν ἄκαιρη φιλοδοξία. Ἂν ὅσοι βρίσκονται στὴν ὀρχήστρα ἤξεραν, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά τους δὲν θὰ τοὺς ἀπέφερε κέρδος, θὰ τὸ εἶχαν ἐγκαταλείψει ἀπὸ παλιά.

Τοῦ Ἠσαΐα 3, 15;. «Ἀδικεῖ τοὺς καλοὺς ὅποιος λυπᾶται τοὺς κακούς».

Ὅποιοι τιμωροῦν τοὺς ἄδικους, αὐτοὶ ἐμποδίζουν νὰ ἀδικοῦνται οἱ ἄλλοι.

Ὅποιος τιμᾶ τὴν ἀρετή, τιμᾶ τὴν ἀλήθεια πρώτη, καὶ μάλιστα σὰν βασίλισσα σὲ κάθε ἀγαθό.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλων ὁ σοφὸς εἶπε, ὅτι ἐκείνη ἡ πόλη διοικεῖται ἄριστα, στὴν ὁποία συμβαίνει νὰ τιμοῦν τοὺς καλούς, ἐνῶ κάκιστα διοικεῖται ἡ πόλη στὴν ὁποία τιμοῦν τοὺς κακούς.

Τοῦ Σέξτου: Δύο εἶναι οἱ ἀφορμὲς ποὺ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐπιμέλεια τοῦ Θεοῦ· ἡ τιμωρία τῆς ἀσέβειας, καὶ οἱ ἀμοιβὲς τῆς εὐσεβοῦς διάθεσης.

Τοῦ Προκοπίου τοῦ ρήτορα: Ἂν δὲν τιμᾶται ἡ ἀρετή, παίρνει θάρρος ἡ κακία.

Τοῦ Φίλωνα: Ἂν θέλεις διπλᾶ νὰ εὐδοκιμεῖς, καὶ νὰ τιμᾶς ἐκείνους ποὺ πράττουν ἄριστα, καὶ νὰ ἐπιτιμᾶς ἐκείνους ποὺ πράττουν τὰ χειρότερα.

Τοῦ Σωκράτη: Ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιὰ πόλη διοικεῖται ἄριστα, εἶπε· Ὅποια ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ τιμωρεῖ τοὺς ἄδικους.

ΛΟΓΟΣ ΞΘ΄.
Περὶ φιλαυτίας.

Ἰω. 12, 25.– «Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν αὐτὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν».

Κορ. Β' 10, 18.– «Οὐχ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν».

Φιλιππ. 2, 21.– «Οἱ πάντες τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ».

Σοφία Σειρὰχ 37, 27.– Τέκνον, ἐν τῇ ζωῇ σου πείρασον τὴν ψυχήν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῷς αὐτῇ· οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει».

Παροιμ. 21, 2.– «Πᾶς ἀνὴρ φαίνεται ἑαυτῷ δίκαιος, κατευθύνει δὲ καρδίας Κύριος».

Παροιμ. 27, 2.– «Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα· ἀλλότρια, καὶ μὴ τὰ σὰ χείλη».

Βασιλείου.– Ὄνειδος γὰρ ἀνδρί, τῷ γε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίῳ, καλλωπιστὴν καὶ φιλοσώματον εἶναι, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν παθῶν ἀγεννῶς διακεῖσθαι. Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεσθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτοῦ τὸ σῶμα ἔξοι, οὐ διαγινώσκοντος ἑαυτόν ἐστιν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐδεὶς φίλος, οὐδεὶς ἀδελφός. Τὰ ἑαυτῶν σκοποῦμεν ἕκαστος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἑαυτῶν κολοβοῦμεν, καὶ ἀσθενεῖς καὶ εὐκαταγώνιστοι καὶ ἀνθρώποις καὶ διαβόλῳ ἐσμέν, ἐκ τοῦ μὴ συνασπίζειν ἀλλήλους. Καὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ

ΛΟΓΟΣ ΞΘ΄.
Γιὰ τὴ φιλαυτία.

Ἰω. 12, 25: «Ὅποιος ἀγαπᾶ τὴν ψυχή του, θὰ τὴ χάσει, καὶ ὅποιος τὴ μισεῖ μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, θὰ τὴ φυλάξει γιὰ τὴν αἰώνια ζωή».

Κορ. Β' 10, 18: «Δὲν εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος ποὺ συστήνει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ τὸν συστήνει ὁ Κύριος».

Φιλιπ. 2, 21: « Ὅλοι θέλουν νὰ κάνουν ὅ,τι ἀρέσει σ' αὐτούς, κι ὄχι ὅ,τι ἀρέσει στὸν Χριστό.

Σοφία Σειρὰχ 37, 27: «Δοκίμασε, παιδί μου, στὴ ζωή σου τὴν ψυχή σου, καὶ πρόσεξε τί πονηρὸ ζητᾶ, καὶ μὴν τῆς τὸ δώσεις· γιατὶ δὲν συμφέρει τὸ κάθε τι σὲ ὅλους».

Παροιμ. 21, 2: «Κάθε ἄνθρωπος νομίζει ὅτι εἶναι δίκαιος, ἀλλὰ ὁ Κύριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σταθμίζει τὶς καρδιές».

Παροιμ. 27, 2: «Νὰ σὲ ἐγκωμιάζει ὁ πλησίον σου, κι ὄχι τὸ δικό σου στόμα· τὰ χείλη τῶν ἄλλων, κι ὄχι τὰ δικά σου».

Τοῦ Βασιλείου: Ντροπὴ στὸν ἄνδρα, τὸν ἄξιο πραγματικὰ αὐτῆς τῆς ὀνομασίας, ν' ἀγαπᾶ νὰ καλλωπίζεται καὶ νὰ περιποιεῖται τὸ σῶμα του, ἢ ἐξευτελιστικὰ νὰ προσκολλᾶται σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο πάθος. Γιατί, τὸ νὰ καταβάλλει ὅλη τὴ φροντίδα του γιὰ νὰ διατηρεῖται ὡραῖο τὸ σῶμα του, δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ γνωρίζει καλὰ τὸν ἑαυτό του, οὔτε ὅτι ἐννοεῖ τὸ σχετικὸ σοφὸ παράγγελμα.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Κανένας μας δὲν εἶναι φίλος, κανένας ἀδελφός. Καθένας κοιτάζομε τὸ δικό μας. Γι' αὐτὸ καὶ περικόπτομε τὰ δικά μας καὶ εἴμαστε ἀδύνατοι καὶ εὔκολα θύματα καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ διαβόλου, ἐπειδὴ δὲν εἴμαστε ἑνωμένοι καὶ συνασπισμένοι μεταξύ μας. Στὸν πόλεμο καὶ στὴν παράταξη, ὁ στρα-

παρατάξει, ὁ πρὸς τοῦτο μόνον ὁρῶν στρατιώτης, ὅπως ἑαυτὸν διασώσῃ φυγών, καὶ τοὺς ἄλλους μεθ' ἑαυτοῦ συναπόλλυσιν· ὥσπερ οὖν ὁ γενναῖος καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰ ὅπλα τιθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἑαυτὸν διασώζει.

῾Ο μὴ καταδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ, ἀσύμφωνός ἐστι καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Πάντες μὲν εὐσεβεῖς ἐξ ἑνός, τοῦ καταγινώσκειν ἀλλήλων ἀσέβειαν· τῶν μὲν ἰδίων πρᾶοι κριταί, τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀκριβεῖς ἐξετασταί.

Συνῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς· γενώμεθα φιλάδελφοι μᾶλλον, ἢ φίλαυτοι.

Φίλωνος.– Οἱ ἑαυτῶν μόνον ἕνεκα πάντα πράττοντες, φιλαυτίας μέγιστον κακὸν ἐπιτηδεύουσιν.

Κριτίου:

Δεινὸν δ' ὅταν τις μὴ φρονῶν δοκῇ φρονεῖν.
᾿Αγαθοὶ δὲ τὸ κακόν ἐσμεν ἐφ' ἑτέρων ἰδεῖν,
Αὐτοὶ δ' ὅταν ποιῶμεν, οὐ γινώσκομεν.

Μενάνδρου:

Οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῦ τὸ κακὸν συνορᾷ, Πάμφιλε,
῾Ετέρου δ' ἀσχημονοῦντος, σαφῶς ὄψεται.

Διογένους.– Διογένης ἐρωτηθείς, Τί χαλεπώτατον; Τὸ γινώσκειν ἑαυτόν, ἔφη. Πολλὰ γὰρ ὑπὸ φιλαυτίας ἕκαστον ἑαυτῷ προστιθέναι.

῾Ο αὐτός, τῶν ἀνθρώπων ἐνίους, ἔφη, τὰ δέοντα λέγοντας, ἑαυτῶν οὐκ ἀκούειν· ὥσπερ καὶ τὰς λύρας καλὸν φθεγγομένας οὐκ αἰσθάνεσθαι.

Πλάτωνος.– Τὸ ἐξαπατᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' αὐτοῦ πάντων χαλεπώτατον. ῞Οταν γὰρ μὴ μικρὸν [μακρὸν] ἀποσταθῇ, ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν;

τιώτης ποὺ ἔχει στὸ νοῦ του αὐτὸ μονάχα, πῶς δηλαδὴ νὰ διαφύγει καὶ νὰ σωθεῖ, ὁ ἴδιος μαζί του κάνει νὰ χαθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι. Ὅπως πάλι ὁ γενναῖος, διαθέτοντας τὰ ὅπλα του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, διασώζει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτό του.

Ὅποιος δὲν καταδέχεται τὴν ὑπηρεσία ποὺ τοῦ προσφέρει ὁ ἀδελφός του, εἶναι ἀσύμφωνος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅλοι εἶναι εὐσεβεῖς ὡς πρὸς αὐτὸ μόνο τὸ ἕνα, ὅτι καταλογίζουν ἀσέβεια ὁ ἕνας στὸν ἄλλο· ἐπιεικεῖς κριτὲς τῶν δικῶν τους σφαλμάτων καὶ αὐστηροὶ ἐξεταστὲς τῶν ξένων.

Ἂν συνδεόμαστε μεταξύ μας πνευματικά, ἂς ἀγαπᾶμε τοὺς ἀδελφούς μας πιὸ πολύ, παρὰ τοὺς ἑαυτούς μας.

Τοῦ Φίλωνα: Ὅσοι πράττουν τὰ πάντα μόνο γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ τους, διαπράττουν τὸ μέγιστο κακὸ τῆς φιλαυτίας.

Τοῦ Κριτίου:

Φοβερὸ νὰ νομίζει κάποιος πὼς εἶναι φρόνιμος ἐνῶ δὲν εἶναι.
Εἴμαστε καλοὶ στὸ νὰ δοῦμε τὸ κακὸ στοὺς ἄλλους,
ἐνῶ ὅταν τὸ κάνομε οἱ ἴδιοι, δὲν τὸ καταλαβαίνομε.

Τοῦ Μενάνδρου:

Κανεὶς δὲν βλέπει, Πάμφιλε, τὸ κακὸ ἐπάνω του.
Ἐνῶ ὅταν τὸ κάνει ὁ ἄλλος, τὸ βλέπει ὁλοκάθαρα.

Τοῦ Διογένη: Ὅταν ρώτησαν τὸν Διογένη, Τί εἶναι τὸ πιὸ φοβερό; εἶπε· Τὸ νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου. Γιατὶ πολλὰ προσθέτει ὁ καθένας στὸν ἑαυτό του ἀπὸ φιλαυτία.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι, ἐνῶ λένε αὐτὰ ποὺ πρέπει, δὲν τ' ἀκοῦν αὐτὰ οἱ ἴδιοι. Ὅπως καὶ οἱ λύρες, ἐνῶ παίζουν ὡραία, δὲν τὸ αἰσθάνονται.

Τοῦ Πλάτωνα: Τὸ πιὸ φοβερὸ εἶναι νὰ ἐξαπατᾶς ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό σου. Ὅταν δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ θὰ σὲ ἐξαπατήσει δὲν βρίσκεται μακριά, ἀλλ' εἶναι πάντοτε κοντά, πὼς δὲν εἶναι φοβερό;

ΛΟΓΟΣ Ο΄.

Περὶ τοῦ, ὅτι εὔκολος ἡ κακία, καὶ δυσπόριστος ἀρετή.

Ματθ. 7, 13.– «Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν».

Ἑβρ. 12, 11.– «Πᾶσα παιδεία, πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι᾽ αὐτῆς ἐγγεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν».

Παροιμ. 16, 25.– «Ἔστιν ὁδός, ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ᾅδου».

Σοφία Σειρὰχ 21, 10.– «Ὁδὸς ἁμαρτωλῶν ὡμαλισμένη ἀπὸ λίθων, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτου αὐτῆς βόθρος ᾅδου».

Βασιλείου.– Τί τῶν ἀγαθῶν εὔκολον; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησεν; Τίς τρυφῶν καὶ καταυλούμενος τοῖς τῆς καρτερίας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδεὶς μὴ δραμὼν ἀνείλετο βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι δὲ προξενοῦσι στεφάνους.

Πολλοὶ πολλὰ συναθροίσαντες ἐκ νεότητος, περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου γενόμενοι, ἐπαναστάντων αὐτοῖς πειρασμῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, οὐκ ἤνεγκαν τοῦ χειμῶνος τὸ βάρος, διὰ τὸ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τὴν ζημίαν ὑπέμειναν.

Οὔτε γὰρ πῦρ εὐκαταπρήστου ὕλης ἁψάμενον δυνατὸν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν διαβῆναι, ἄλλως τε κἂν ἐπιτύχῃ πνεύματος ἐπιφόρου τὴν φλόγα διακομίζοντος, οὔτε τὴν ἁμαρτίαν ἑνὸς ἁψαμένην, μὴ οὐχὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διελθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

ΛΟΓΟΣ Ο΄.
Γιὰ τὸ ὅτι εἶναι εὔκολη ἡ κακία καὶ δυσκολοκατόρθωτη ἡ ἀρετή.

Ματθ. 7, 13: «Μπεῖτε μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη· γιατὶ εἶναι πλατειὰ ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια».

Ἑβρ. 12, 11: «Κάθε παίδευση πρὸς τὸ παρὸν δὲν φαίνεται νὰ προξενεῖ χαρὰ ἀλλὰ λύπη, ἀργότερα ὅμως ἀποδίδει καρποὺς εἰρήνης σὲ ἐκείνους ποὺ καταγίνονται μ' αὐτήν.

Παροιμ. 16, 25: «Ὑπάρχει δρόμος ποὺ φαίνεται στοὺς ἀνθρώπους ὅτι εἶναι ὀρθός, τὸ τέλος του ὅμως καταλήγει στὸ βυθὸ τοῦ ἅδη».

Σοφία Σειρὰχ 21, 10: « Ὁ δρόμος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι ἐξομαλισμένος ἀπὸ πέτρες, ἀλλὰ στὸ τέλος του βρίσκεται τὸ βάραθρο τοῦ ἅδη.

Τοῦ Βασιλείου: Ποιὸ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ εἶναι εὐκολοκατόρθωτο; Ποιὸς ἔστησε τρόπαιο ἐνῶ κοιμόταν; Ποιὸς καταγινόμενος μὲ τὰ γλέντια καὶ τὰ τραγούδια στεφανώθηκε μὲ τὰ στεφάνια τῆς καρτερίας; Κανένας ποὺ δὲν ἔτρεξε δὲν πῆρε βραβεῖο. Τὴ δόξα τὴ γεννοῦν οἱ ἀγῶνες, τὰ στεφάνια τὰ φέρνουν οἱ κόποι.

Πολλοί, ἐνῶ μάζεψαν ἀπὸ τὰ νιάτα τους πολλά, ὅταν ἔφτασαν στὴ μέση τῆς ζωῆς τους κι ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τους πειρασμοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τῆς πονηρίας, δὲν ἄντεξαν τὸ βάρος τοῦ χειμώνα, ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπε ἡ κυβέρνηση, κι ἔτσι ἀποκόμισαν τὴ ζημία ὅλων αὐτῶν.

Οὔτε ἡ φωτιὰ ποὺ ἄναψε μὲ εὔφλεκτα ὑλικὰ εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ἁπλωθεῖ σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ μάλιστα ἂν ἐπιτύχει τὸν κατάλληλο ἄνεμο νὰ μεταφέρει τὴ φλόγα, οὔτε ἡ ἁμαρτία, ὅταν ἀγγίξει κάποιον, εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ μεταφερθεῖ σὲ ὅλους ποὺ πλησιάζουν, ἔχοντας τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας νὰ τὴν ἐρεθίζουν.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Δυσκατόρθωτος ἡ ἀρετή, καὶ οὐ μικροῖς ἁλίσκεται πόνοις.

Σπάνιον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κτῆσις καὶ πρόσαντες, κἂν εἰ πολὺ τὸ μεθέλκον εἴη καὶ προκαλούμενον.

Πρόχειρον πρᾶγμα ἡ μοχθηρία, καὶ οὐδὲν οὕτω ῥᾴδιον, ὡς τὸ γενέσθαι κακόν.

Τῆς αὐτῆς ἐστι δυσχερείας, καὶ κτήσασθαί τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον, καὶ κτηθὲν διασώσασθαι. Πολλάκις γὰρ ὃ μὲν σπουδὴ προσέλαβε, ῥαθυμία διέφθειρεν· ὃ δὲ ὄκνος ἀπώλεσεν, ἀνεκαλέσατο ἐπιμέλεια.

Κακίας ῥᾶον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Δύσληπτον μὲν τὸ ἀγαθὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὥσπερ καὶ τὸ πῦρ ὕλῃ τῇ ὑγροτέρᾳ· ἕτοιμοι δὲ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ ἐργασίαν οἱ πλεῖστοι καὶ ἐπιτήδειοι.

Τὸ ἐν κακίᾳ περίβλεπον, πολλοὺς εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον τῶν εὐολισθήτων ἐφέλκεται.

Πρόχειρον ἡ πονηρία τῷ κακῷ μᾶλλον ἀκολουθεῖν, ἢ ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀνακόπτεσθαι.

Ῥᾷον γὰρ ἀπ᾿ ἀρχῆς μὴ ἐνδοῦναι κακίᾳ καὶ προϊοῦσαν διαφυγεῖν, ἢ προβαίνουσαν ἀνακόψαι καὶ φανῆναι ταύτης ἀνώτερον· ὥσπερ καὶ πέτραν ἀπ᾿ ἀρχῆς αἱρῆσαι καὶ κατασχεῖν, ἢ φερομένην ἀνώσασθαι.

Πολλὴ μὲν ἡδονὴ τῇ κακίᾳ, πολὺς δὲ τῇ ἀρετῇ συνέζευκται πόνος καὶ ἱδρώς. Καὶ ποία σοι χάρις ἦν; Τίνα δ᾿ ἂν ἔλαβες μισθόν, εἰ μὴ ἐπίπονον τὸ πρᾶγμα ἦν; Καὶ γὰρ πολλοὺς ἔχω δεῖξαι, φύσει τὸ μίγνυσθαι γυναικὶ μισοῦντας. Τούτους οὖν σώφρονας καλέσομεν ἢ στεφανώσομεν; Οὐδαμῶς. Σωφροσύνη γάρ ἐστιν ἐγκράτεια, καὶ τὸ μαχόμενον περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν.

Γρηγορίου Νύσσης.– Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν ἡ εὐκολία, καὶ ὀξύρροπος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἡ φύσις.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Δύσκολο κατόρθωμα ἡ ἀρετὴ καὶ δὲν συλλαμβάνεται μὲ λίγο κόπο.

Εἶναι σπάνιο πράγμα ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς καὶ ἀντίξοο, ἔστω κι ἂν εἶναι ἰσχυρὸ ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἕλκει καὶ τὴν προσκαλεῖ.

Ἡ μοχθηρία εἶναι εὔκολο πράγμα, καὶ τίποτε δὲν εἶναι τόσο εὔκολο, ὅσο τὸ νὰ γίνει κάποιος κακός.

Ἔχει τὴν ἴδια δυσκολία καὶ νὰ ἀποκτήσει κανεὶς κάποιο ἀγαθὸ ποὺ δὲν τὸ ἔχει, καὶ ὅταν τὸ ἀποκτήσει νὰ τὸ διατηρήσει. Γιατὶ πολλὲς φορὲς ὅ,τι ἀποκτήσαμε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, τὸ κατάστρεψε ἡ ἀδιαφορία μας, καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἡ ραθυμία μας τὸ ἔχασε, τὸ ξανακέρδισε ἡ ἐπιμέλειά μας.

Εἶναι εὐκολώτερο νὰ πάρεις τὴν κακία, παρὰ νὰ μεταδώσεις τὴν ἀρετή.

Δύσκολα ἡ ἀνθρώπινη φύση παίρνει τὸ καλό, ὅπως καὶ ἡ φωτιὰ τὸ βρεγμένο ὑλικό. Εἶναι ὅμως ἕτοιμοι καὶ ἐπιτήδειοι οἱ πιὸ πολλοὶ νὰ κάνουν τὸ κακό.

Τὸ κακὸ εἶναι περίοπτο καὶ παρασύρει πολλοὺς εὔκολα νὰ ζηλέψουν τὸ ἴδιο.

Ἡ πονηρία ἔχει τὴν τάση ν' ἀκολουθεῖ μᾶλλον τὸ κακό, παρὰ νὰ ἀνακόπτεται ἀπὸ τὸ καλύτερο.

Εἶναι εὐκολώτερο νὰ μὴν ἐνδώσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴν κακία καὶ στὴν πρόοδό της νὰ τὴν ἀποφύγεις, παρὰ προχωρώντας νὰ τὴν ἀνακόψεις καὶ νὰ φανεῖς ἀνώτερός της, ὅπως καὶ τὴν πέτρα νὰ τὴν πιάσεις καὶ νὰ τὴν κρατήσεις, παρὰ ὅταν πέφτει ν' ἀναστρέψεις τὴν πτώση της.

Ἔχει ἡ κακία πολλὴ γλύκα, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ συνοδεύεται ἀπὸ πολὺ πόνο καὶ ἱδρώτα. Καὶ ποιὰ εὐχαρίστηση θὰ ἔνιωθες καὶ τί μισθὸ θὰ ἔπαιρνες, ἂν τὸ πράγμα δὲν ἦταν ἐπίπονο; Γιατὶ μπορῶ νὰ σοῦ δείξω πολλοὺς ποὺ μισοῦν ἀπὸ τὴ φύση τους τὴ συνεύρεση μὲ γυναίκα. Αὐτοὺς λοιπὸν θὰ τοὺς ποῦμε φρόνιμους ἢ θὰ τοὺς στεφανώσομε; Καθόλου. Γιατὶ σωφροσύνη εἶναι ἐγκράτεια καὶ νίκη κατὰ τῶν ἡδονῶν ἔπειτ' ἀπὸ μάχη.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Εἶναι μεγάλη ἡ εὐκολία πρὸς τὴν κακία καὶ ἡ φύση ρέπει ἀμέσως στὸ κακό.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.– Κόπῳ πολλῷ καὶ μόχθῳ καὶ ἱδρῶτι κατορθοῦται ἐν ἡμῖν ἦθος χρηστὸν καὶ εὐκατάστατον, καὶ τὰ πολλῷ μόχθῳ κατορθούμενα, δυνατὸν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἀπολέσαι.

Διογένους.– Ἡμέρας ποτὲ λύχνον ἅψας περιῄει· πυνθανομένων δέ τινων πρὸς τί τοῦτο, ἔλεγεν, Ἄνθρωπον ζητεῖν.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Μὲ πολὺ κόπο καὶ μόχθο καὶ ἱδρώτα πραγματοποιεῖται μέσα μας τὸ χρηστὸ καὶ κόσμιο ἦθος, καὶ ὅσα κατορθώνομε μὲ πολὺ μόχθο, εἶναι δυνατὸ σὲ μιὰ στιγμὴ νὰ τὰ χάσομε.

Τοῦ Διογένη: Κάποτε ἄναψε τὸ λυχνάρι του τὴ μέρα καὶ γυρνοῦσε, κι ὅταν τὸν ρώτησαν κάποιοι, Τί σημαίνει αὐτό; εἶπε ὅτι ζητοῦσε ἄνθρωπο.

ΛΟΓΟΣ ΟΑ΄.

Περὶ τοῦ, ὅτι οὐκ ἀεὶ τὸ πλεῖστον ἄριστον.

Λουκᾶ 21, 1-4.– «Ἀναβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶδεν τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους. Εἶδε δὲ καί τινα χήραν πενιχράν, βαλοῦσαν ἐκεῖ δύο λεπτά, καὶ εἶπεν· Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλείω πάντων ἔβαλεν. Ἅπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλεν».

Κορ. Α΄ 14, 19.– «Ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ».

Ἐκκλ. 4, 6.– «Ἀγαθὸν πλήρωμα δρακὸς ἀναπαύσεως, ὑπὲρ πληρώματος δύο δρακῶν ἐν μόχθῳ».

Σοφία Σειρὰχ 16, 3.– «Κρεῖσσον εἷς δίκαιος, ἢ μύριοι παράνομοι· καὶ ἀποθανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἀσεβῆ τέκνα ἔχειν».

Σοφία Σειρὰχ 16, 4.– «Ἀπὸ ἑνὸς συνετοῦ συνοικισθήσεται πόλις, φυλὴ δὲ ἀνόμων ἐρημωθήσεται ἐν τάχει».

Βασιλείου.– Πολλάκις γὰρ ὁ ἐν τῷ μέσῳ μικρόν τι κατορθώσας, μείζων ἐστὶ τοῦ ἐν ἀφθονίᾳ τὸ πᾶν κατορθώσαντος.

Εἰ γὰρ ἄρτος τὴν καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, οὐ δεῖ πλέον τοῦ ἀναγκαίου τῆς τροφῆς τὸ προσόψημα ἀλόγως προσφέρεσθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.– Κρείσσων ὀλιγοχρόνιος βασιλεία μακρᾶς τυραννίδος, καὶ ὀλίγη μερὶς τιμία, πολλῆς κτήσεως ἀτίμου καὶ σφαλερᾶς, καὶ πολλοῦ σκότους ὀλίγον φῶς.

ΛΟΓΟΣ ΟΑ΄.
Γιὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἀρεστὸ τὸ πολύ.

Λουκᾶ 21, 1-4: «Γυρίζοντας τὸ βλέμμα του ὁ Ἰησοῦς, εἶδε τοὺς πλούσιους ποὺ ἔρριχναν τὶς εἰσφορές τους στὸ χρηματοκιβώτιο. Εἶδε καὶ μιὰ φτωχιὰ χήρα νὰ ρίχνει μέσα ἕνα δίλεπτο καὶ εἶπε· Ἀλήθεια σᾶς λέγω, αὐτὴ ἡ φτωχιὰ χήρα ἔρριξε περισσότερα ἀπὸ ὅλους. Γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ ἔρριχναν στὶς προσφορὲς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ περίσσευμά τους, ἐνῶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά της ἔρριξε ὅλο τὸ βιὸς ποὺ εἶχε.

Κορ. Α' 14, 19: «Στὴ σύναξή μας θέλω νὰ πῶ πέντε λόγια ποὺ τὰ κατανοῶ, παρὰ μύριους λόγους μὲ ἀκατανόητη γλώσσα.

Ἐκκλ. 4,6: «Καλύτερα μιὰ φούχτα γεμάτη ἀνάπαυση, παρὰ δύο φοῦχτες γεμάτες μὲ μόχθο».

Σοφία Σειρὰχ 16,3: «Καλύτερα ἕνας δίκαιος, παρὰ μύριοι παράνομοι. Καὶ καλύτερα νὰ πεθάνει κανεὶς ἄτεκνος, παρὰ νὰ ἔχει ἀσεβῆ παιδιά».

Σοφία Σειρὰχ 16, 4: «Ἀπὸ ἕνα φρόνιμο μπορεῖ νὰ συνοικισθεῖ ὁλόκληρη πόλη, ἐνῶ φυλὴ παρανόμων θὰ ἐρημωθεῖ ἀμέσως».

Τοῦ Βασιλείου: Πολλὲς φορὲς αὐτὸς ποὺ στὴ μεσαία θέση του κατορθώνει κάτι μικρό, εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μὲ τὰ ἄφθονα μέσα του κατόρθωσε τὸ πᾶν.

Ἂν τὸ ψωμὶ στηρίζει τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου δὲν χρειάζεται νὰ προσφέρεται χωρὶς λόγο προσφάγι περισσότερο ἀπὸ τὴν τροφή.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Καλύτερα ὀλιγοχρόνια βασιλεία, παρὰ μακρὰ τυραννικὴ ἐξουσία· καὶ μικρὴ μερίδα ἔντιμη καλύτερη ἀπὸ πολλὰ κτήματα ἀνέντιμα καὶ ἐπισφαλῆ· κι ἀπὸ πολὺ σκοτάδι, καλύτερα λίγο φῶς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.– Οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώμης.

Ἐν ἁμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος ὁ νικήσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλέον ἔχων τῆς ἁμαρτίας.

Πλάτωνος.– Τοῦ πλείονος βίου καὶ φαυλοτέρου, τὸν ἐλάσσω καὶ ἀμείνονα ὄντα παντὶ πάντως προαιρετέον.

Ἰσοκράτους.– Προαιρετέον μέτριον μετὰ δικαιοσύνης μᾶλλον, ἢ μέγαν πλοῦτον μετ᾽ ἀδικίας.

Δημοσθένους.– Οὗτος θεασάμενός τινα δημαγωγὸν ἀφυῆ μέγα βοῶντα, ἔφη· Ἀλλ᾽ οὐ τὸ μέγα εὖ ἐστι, τὸ δὲ εὖ, μέγα.

Ἐπικτήτου.– Τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γινόμενα μάλιστα τέρπει.

Ἀλεξάνδρου.– Ἀλέξανδρος ἀκούσας ὅτι Δαρεῖος τριάκοντα μυριάδας εἰς παράταξιν ἄγει, ἔφη· Εἷς μάγειρος οὐ φοβεῖται πολλὰ πρόβατα.

Ὁ αὐτός, κατασκόπου λέγοντος αὐτῷ, πλείους εἶναι τοὺς Δαρείου, ἔφη· Καὶ τὰ πρόβατα πλείονα ὄντα, ἑνὸς ἢ δευτέρου λύκου χειροῦνται.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἡ ἐλεημοσύνη δὲν κρίνεται ἀπὸ τὸ μέτρο ἐκείνων ποὺ προσφέρονται, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς διαθέσης.

Στοὺς ἀγῶνες τῆς πονηρίας εἶναι πιὸ ἀξιολύπητος ὁ νικητής, ἐπειδὴ ἀποχωρεῖ φέροντας τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἁμαρτίας.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἀπὸ μιὰ μακρὰ καὶ φαύλη ζωή, προτιμότερη γιὰ τὸν καθένα εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ συντομώτερη καὶ καλύτερη.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Πρέπει νὰ προτιμοῦμε τὸν μέτριο καὶ δίκαιο πλοῦτο, παρὰ τὸν μεγάλο καὶ ἄδικο.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅταν αὐτὸς εἶδε ἕνα δημαγωγὸ ὄχι εὐφυῆ νὰ φωνάζει δυνατὰ εἶπε· Δὲν εἶναι τὸ δυνατὸ καλό, ἀλλὰ τὸ καλὸ εἶναι μεγάλο.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὅσα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα γίνονται πολὺ σπάνια, εὐχαριστοῦν πολὺ περισσότερο.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ Δαρεῖος θὰ παρατάξει τριάντα μυριάδες εἶπε· Ἕνας μάγειρας δὲν φοβᾶται πολλὰ πρόβατα.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἕνας κατάσκοπος τοῦ ἔλεγε, ὅτι οἱ στρατιῶτες τοῦ Δαρείου εἶναι περισσότεροι, εἶπε· Καὶ τὰ πρόβατα ποὺ εἶναι πολυάριθμα τὰ σπαράζουν ἕνας ἢ δύο λύκοι.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

Ἐκ τῶν ξγ' ἀπόρων,
Πρὸς τὸν θειότατον βασιλέα τὸν Ἀχριδήν.

Τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥσπερ φύσει κατ' οὐσίαν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ φύσει κατ' οὐσίαν ὑπάρχει, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐσιωδῶς δι' Υἱοῦ τοῦ γεννηθέντος ἀφράστως ἐκπορευόμενον. Οὐκ ἔστιν οὖν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἢ τὸν Πατέρα χωρὶς τοῦ Υἱοῦ ἐπινοηθῆναι, ἢ τὸν Υἱὸν χωρὶς τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἔστι τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν τούτοις καὶ ἕνωσις καὶ διαίρεσις, οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ συνεχὲς τῶν φύσεων (φυσικῶν) διασπώσης, οὔτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν συναφείας τὸ ἴδιον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης· καὶ ἔστιν ἐπὶ τούτων... καὶ διάκρισις συνημμένη, καὶ διακεκριμένη συνάφεια. Προκείσεται δὲ καί τι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀμυδρὰν ὑπόδειγμα· μᾶλλον δὲ σκιὰ τῆς ἀληθείας ἡ πολύχρονος ἶρις. Πάντων γὰρ τῶν ἐν ταύτῃ χρωμάτων αἱ αὐγαί, καὶ διακεκριμέναι φαίνονται, τῷ τηλαυγεῖς εἶναι, καὶ συνηνῶσθαι δοκοῦσι, τῷ λανθάνειν τὰς ὄψεις ἡμῶν τοὺς ὅρους τῶν μίξεων, τοὺς διακρίνοντας τὰς τῶν χροῶν ἑτερότητας, ὡς ἀμήχανον ἐξευρεῖν, μέχρι τίνος ἕστηκε τὸ πυραυγὲς ἢ σμαραγδίζον ταῖς αἴγλαις, ἢ χλοάζον ταῖς λαμπηδόσι (τὰς λαμπηδόνας), καὶ ἐπὶ τίνος ἄρχεται, παιδεύοντος, οἶμαι, τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς κτίσεως ἡμᾶς, μὴ καινοπαθεῖν τοῖς περὶ τῶν δογμάτων λόγοις, ὅταν εἰς τὸ δυσθεώρητον ἐμπεσόντες, πρὸς τὴν συγκατάθεσιν τῶν λεγομένων ἰλιγγιάσωμεν. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς φαινομένων κρείττων λόγου ἡ πεῖρα, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ὑπεραναβεβηκότων δογμάτων κρείττων ἡ πίστις ἔστω τῆς διὰ τῶν λογισμῶν καταλήψεως.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

'Από τὰ 63 ἄπορα
Πρὸς τὸν θειότατο βασιλιὰ τῆς 'Αχρίδας.

Τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἀπὸ τὴ φύση του κατὰ τὴν οὐσία εἶναι ἴδιο μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἴδιο κατὰ τὴν οὐσία μὲ τὸν Υἱό, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν οὐσία ἐκπορεύεται διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ ποὺ γεννήθηκε μὲ τρόπο ἄφραστο. Δὲν μποροῦμε λοιπὸν νὰ ἐπινοήσομε μὲ κανένα τρόπο τομὴ ἢ διαίρεση, ὥστε ἢ νὰ σκεφτοῦμε τὸν Πατέρα χωρὶς τὸν Υἱό, ἢ τὸν Υἱὸ χωρὶς τὸ Πνεῦμα. 'Αλλὰ ὑπάρχει σ' αὐτοὺς μιὰ ἄρρητη καὶ ἀκατανόητη ἕνωση καὶ διαίρεση, ποὺ δὲν διασπᾶ οὔτε τὴ συνέχεια τῆς διαφορᾶς τῶν ὑποστάσεων, οὔτε διασκορπίζει τὸ ἴδιο τῶν γνωρισμάτων τῆς συνάφειας κατὰ τὴν οὐσία. Καὶ ὑπάρχει σ' αὐτά... καὶ διάκριση συνημμένη καὶ συνάφεια διακεκριμμένη. Παραθέτω καὶ κάποιο παράδειγμα γιὰ μιὰ ἀμυδρὴ κατανόηση, ἢ καλύτερα σκιὰ τῆς ἀλήθειας τὸ πολύχρωμο οὐράνιο τόξο. Ὅλων δηλαδὴ σ' αὐτὸ τῶν χρωμάτων οἱ λάμψεις καὶ χωριστὰ φαίνονται, ἐπειδὴ εἶναι λαμπρές, καὶ ἑνωμένες δείχνουν, ἐπειδὴ διαφεύγουν ἀπὸ τὰ μάτια μας οἱ ὅροι τῆς μίξης τους, ποὺ διαχωρίζουν τὶς ἑτερότητες τῶν χρωμάτων, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νὰ διαπιστώσει κανεὶς μέχρι ποῦ σταματᾶ τὸ πυρόχρωμο ἢ οἱ λάμψεις ποὺ σμαραγδίζουν ἢ οἱ λαμπηδόνες σὲ χρῶμα χλόης, καὶ ἀπὸ ποιὸ σημεῖο ἀρχίζουν, διδάσκοντάς μας, νομίζω, μέσω τῆς δημιουργίας ὁ λόγος νὰ μὴ μᾶς πιάνει νέο πάθος μὲ τοὺς λόγους γιὰ τὰ δόγματα, ὅταν πέφτοντας σὲ δυσθεώρητα πράγματα μᾶς πιάσει ζάλη νὰ συγκατατεθοῦμε στὰ λεγόμενα. Ὅπως δηλαδὴ σὲ ὅσα βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ λόγο ἡ πεῖρα, ἔτσι καὶ γιὰ τὰ ὑπερύψηλα δόγματα ἂς ἰσχύει περισσότερο ἡ πίστη ἀπὸ τὴν κατανόηση μὲ συλλογισμούς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰ γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἁπλῶς στὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται.

1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Ἔξοδος

14	15	140

Λευϊτικὸν

22	29	414

Ψαλμοὶ

4	5	190
30	2	300
36	27	12
37	4	26
110	10	26. 160. 162
118	18	10
	19	10
145	3	300

Σοφία Σειρὰχ

1	16	26. 162
12	13	162
18	13	78
21	20	448

Παροιμίαι

1	3	26
7	1	226
15	13	4484
21	1	92
	1	94
26	11	230

Ὠσηὲ

4	8	78
6	36	76
7	2	338

Ἠσαΐας

1	15	76
	16	76
40	6	346. 348
	6-7	350
66	2	198

Ματθαῖος

5	7	76
6	12	458
	14	458
9	13	76
18	8	416

Λουκᾶς

6	36	76
16	8	24

Πράξεις

1	1	150

Ρωμαίους

4	20	374

140 | Ἐφεσίους
Κορινθίους Α' | 4 13
26
160
Κορινθίους Β' | Ἰακώβου
74.80 | 2 13

2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α
Ἀβραάμ: 372. 374.
Ἀγάθυρσοι: 440.
ἀγανακτεῖν: 188.
ἀγάπη: 60. 62. 94.
ἁγνεία: 32.
ἀγρυπνία: 254.
ἀδημοσύνη: 256.
ἀδηφαγία: 452.
ἀδικία: 24. 28. 32. 74. 96. 108. 242. 418.
ἀθανασία: 136.
Ἀθανάσιος (ὁ Μέγας) 208.
Ἀθηναῖοι: 294.
ἀθυμία: 248. 302.
Αἴας: 468.
Αἰγύπτιος,- οι: 290.
αἰδώς: 200.
Αἰλιανός: 222.
αἰσχύνη: 234. 266.
Αἰσχύνης: 262. 454. 462.
Αἴσωπος: 156. 286. 334. 358.
Αἴτνα: 222.
ἀκακία: 456.
ἀκοσμία: 210.
ἀκρασία: 40. 242. 244. 246. 430. 446.
ἀκρατής: 202.
Ἀκταίων: 114.
ἀκτημοσύνη: 198.
Ἀλέξανδρος (Μέγας): 40. 46. 70. 88. 138. 146. 180. 200. 220. 280. 320. 350. 486.
ἀλήθεια: 104. 116. 284. 286. 442.
ἀλογία: 250.
ἀλυπία: 318.
ἁμαρτάνειν: 232. 240.
ἁμάρτημα,- τα: 76. 78. 104. 156. 190. 228. 232. 238. 240. 302. 312. 324. 340. 396. 402. 438. 458. 460.
ἁμαρτία: 78. 186. 234. 236. 238. 264. 394. 438. 478.
ἁμαρτωλός,- οἱ: 176.
Ἄμασις: 290.
ἀμεριμνία: 206. 308.
ἅμιλλα: 486.
Ἀμφίς: 276.
Ἀνακρέων: 132.
ἀναλγησία: 44.
ἀνανδρεία: 44.
Ἀναξαγόρας: 292.
Ἀναξιμένης: 124. 392.
Ἀνάχαρσις: 198. 262. 390.
ἀνδρεία: 44.
ἀνελευθερία: 128.
Ἀνταγένης: 330.
Ἀνταγόρας: 152.
Ἀντίγονος ὁ βασιλεύς: 70. 98.
ἀντιλογία: 310.
Ἀντίπατρος: 116. 146.
Ἀντισθένης: 100. 114. 246.
Ἀντιφάνης: 22. 216. 402.
Ἀντιφῶν: 40.
ἀνωμαλία βίου: 464.
ἀπάθεια: 16. 420.
Ἀπελλῆς: 468.
ἀπέχθεια: 104. 458.
ἀπληστία: 124.
Ἀπολλώνιος: 128. 192. 198. 342. 358.
ἀπόνοια: 174.
ἀπόρρητον,- α: 196.
ἀπραγμοσύνη: 206.
ἀπώλεια: 36. 188. 292.
ἀργεῖν: 36.
ἀργολογεῖν: 36.
ἀρετή: 12. 14. 16. 18. 20. 22. 24. 38. 92. 96. 104. 120. 122. 164. 174. 206. 232. 236. 278. 282. 302. 308. 312. 318. 336. 392. 394. 416. 418. 426. 442. 444. 470. 472. 478. 480.
Ἀριστείδης: 26. 130. 290.

'Αρίστιππος: 106. 132. 208.
'Αριστοτέλης: 22. 46. 66. 96. 124. 146. 156. 164. 168. 198. 200. 208. 220. 238. 282. 290. 312. 350. 374. 390.
'Αριστοφάνης: 298.
'Αριστώνυμος: 266. 468.
'Αρκεσίλαος: 418.
ἁρπαγή: 216.
'Αρριανός: 192.
ἀρρωστία: 178.
ἀρχή: 92.
'Αρχιμήδης: 272.
ἀσέβεια: 476.
ἀσέλγεια: 316.
ἀσχημοσύνη: 154. 264.
ἀσωτία: 120. 430.
ἀταξία: 92.
ἀτιμία: 190.
ἀτιμωρησία: 340.
ἀτυχία: 176. 178. 180. 182.
αὐθεντία: 306. 322
αὐτάρκεια: 134. 136. 138.
ἀφροσύνη: 26. 324. 424.

B

βασιλεία Θεοῦ: 16. 94.
Βασίλειος (ὁ Μέγας): 24. 32. 44. 52. 58. 72. 84. 92. 102. 110. 118. 134. 140. 148. 154. 158. 186. 196. 204. 212. 218. 224. 230. 234. 242. 248. 254. 258. 264. 270. 274. 278. 284. 288. 296. 300. 306. 310. 316. 322. 328. 332. 338. 346. 348. 354. 360. 362. 368. 372. 376. 380. 386. 394. 400. 408. 414. 420. 426. 430. 436. 442. 448. 452. 458. 464. 470. 474. 478. 484.
βασκανία: 388.
Βελλεροφόντης: 38.
Βίας: 20. 28. 42. 82. 146. 182. 226. 292. 468.
Βίκτωρ: 80.
Βίων: 128. 392.
Βοιωτοί: 152.
βουλή: 24.
βραχυλογία: 202.

Γ

Γάϊος: 28.
γαστριμαργία: 242. 246.
γέλως: 448. 450.
Γηρίνος: 286.
γήρως: 316. 318. 320.
Γλύκων: 166. 324.
γλῶσσα: 200.
γλωσσαλγία: 354.
«γνῶθι σαυτόν»: 400. 402. 404. 406.
γογγυσμός: 78.
Γοργίας: 320.
Γρηγόριος Θεολόγος: 12. 34. 44. 54. 60. 72. 74. 84. 92. 102. 110. 120. 134. 142. 148. 154. 158. 174. 188. 196. 206. 214. 218. 224. 232. 236. 244. 248. 254. 258. 264. 270. 274. 278. 284. 290. 296. 300. 306. 310. 316. 322. 332. 340. 356. 360. 362. 368. 374. 376. 380. 388. 394. 402. 408. 416. 422. 426. 430. 436. 442. 448. 454. 458. 464. 476. 480. 484.
Γρηγόριος Νύσσης: 36. 54. 62. 80. 86. 120. 144. 238. 244. 254. 280. 296. 302. 312. 318. 324. 328. 340. 370. 374. 388. 410. 442. 480.
γυνή, - αῖκες: 306. 308.

Δ

δαίμων κενοδοξίας: 280.
Δανάη: 126.
Δαρεῖος: 40. 486.
Δημάδης, ῥήτωρ, 266. 418. 428.
Δημήτριος τύραννος: 170.
Δημήτριος Φαληρεύς: 42. 156.
δημοκρατία: 98. 418.
Δημοκράτης: 28. 168.
Δημόκριτος: 20. 66. 82. 86. 96. 100. 104. 132. 136. 138. 164. 168. 178. 192. 214. 228. 244. 250. 256. 266. 272. 292. 320. 326. 358. 382. 390. 468.
Δημοσθένης: 18. 42. 82. 90. 100. 106. 114.

132. 156. 164. 180. 202. 208. 240. 272. 296. 356. 402. 410. 418. 444. 462. 486.
Δημῶναξ: 20. 26. 40. 104. 150. 166. 172. 180. 192. 210. 250. 356. 370.
διαίρεσις: 488.
διαβολή: 102. 104. 106. 108. 146. 308.
διάβολος: 226.
διδαχή: 148.
Δίδυμος: 16. 150. 162. 226. 362. 370. 396. 402.
δικαιοσύνη: 52. 74. 108. 162. 164. 206. 486.
δικαστήριον θεῖον: 340.
Διογένης: 20. 40. 88. 96. 106. 114. 124. 150. 156. 166. 180. 216. 246. 260. 280. 292. 308. 318. 320. 334. 432. 446. 468. 476. 482.
Διόδωρος: 22.
Διονύσιος Ἁλικαρνασσεύς: 190. 396.
Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης: 408.
Δίφιλος: 132. 434.
Δίων: 48. 64. 70. 114. 432. 466.
δόγμα: 488.
δόξα (μέλλουσα): 344. 346. 348. 350. 374.
δόξα κενή: 278. 446.
δουλοπρέπεια: 36.
δυσγένεια: 442.
δυσπάθεια: 470.
δυστυχία: 174.

Ε

ἐγκράτεια: 126. 242.
ἐγρήγορσις: 256.
ἔθος: 436. 440.
Εἰρηναῖος: 80.
εἰρήνη: 60. 296. 298. 468.
ἐλάττωμα: 402.
ἔλεγχος: 264. 266.
ἐλεημοσύνη: 72. 74. 76. 78. 486.
ἔλεος: 72. 76. 78. 82.
ἐλευθερία: 110. 306.
Ἑλλάς: 126.
Ἕλλην,- ες: 94.
ἐλπίς: 176. 300. 302. 304.
Ἐμπεδοκλῆς: 156. 166.
ἐμπειρία: 172.
ἐνύπνιον: 452. 454.
ἕνωσις 488.
ἐξαγόρευσις ἁμαρτιῶν: 234.
ἐξομολόγησις: 460.
ἐξουσία 92.
ἔπαινος: 272. 328. 330.
Ἐπαμινώνδας: 98.
ἐπίγνωσις: 488.
ἐπιείκεια: 394.
ἐπιθυμεῖν: 42.
ἐπιθυμία: 40. 204. 334.
Ἐπίκουρος: 146. 172. 180. 226. 292. 362. 462.
Ἐπίκτητος: 28. 40. 56. 68. 82. 114. 138. 156. 168. 180. 222. 250. 252. 260. 262. 266. 286. 358. 378. 384. 398. 418. 422. 486.
ἐπιορκία: 274.
ἔρις: 310.
Ἑρμῆς: 266.
Ἐρίσιππος: 166.
Ἐτεοκλῆς: 150. 334.
Εὐάγριος: 54. 62. 176. 188. 208. 232. 260. 272. 280. 284. 356. 460.
εὐγένεια: 442. 444. 446.
εὐδαιμονεῖν: 182.
εὐεργεσία 84.
εὐεργετεῖν: 84. 86.
εὐημερία: 176. 388. 466.
Εὔηνος: 190.
εὐκοσμία: 332.
Εὐκλείδης: 210.
Εὐμένης: 100.
εὐορκεῖν: 274. 276.
εὐπάθεια: 470.
Εὐριπίδης: 28. 126. 156. 184. 190. 216. 216. 220. 228. 252. 298. 312. 438. 444.
Εὔριπος: 232.
εὐσέβεια: 20. 60. 376. 470.
Εὐσέβιος: 128. 144. 268. 276.
εὐσχημοσύνη: 306.
εὐτέλεια: 348.

εὐτυχία: 174. 176. 178. 180. 182. 250.
εὐχή: 142. 380.
εὐφροσύνη: 162.
Ἐφραίμ: 10. 362.
ἔχθρα: 60. 68. 104. 462.

Ζ

Ζάλευκος: 342. 384. 416.
ζημία: 132. 208.
Ζήνων: 56. 116. 182. 198. 240. 428. 434. 446.
ζωὴ ἔννομος: 266.
ζωὴ μακαρία: 206.

Η

ἡδονή: 20. 36. 38. 68. 112. 122. 126. 204. 250. 262. 272. 304. 320. 398. 422.
ἡδυπάθεια: 440.
ἦθος: 440. 446.
ἡμερότης: 408.
Ἡράκλειτος: 88. 282. 350. 402.
Ἡρόδοτος: 192. 298. 440.
Ἡρώδης: 320..
Ἠσαΐας: 346.
Ἡσαῦ: 460.
ἡσυχία: 196. 204. 206. 208.
Ἡφαιστίων: 40.

Θ

Θαλῆς: 182. 208. 286. 404.
θάνατος: 288. 290. 292. 294.
θάρσος: 44.
Θεαγὴς Πυθαγόρειος: 398. 422.
θέλημα ἴδιον: 188.
Θεμιστοκλῆς: 392. 410.
Θεόγνις: 130. 194.
Θεόκριτος: 168. 440.
Θεόπομπος: 250. 444. 462.
Θεότιμος: 238.
Θεόφραστος: 200. 240. 314. 350. 392. 418.
Θεσπίδης: 444.
Θηβαΐς: 152.
θλῖψις: 62. 248.
Θουκιδίδης: 392.
θράσος: 44. 312.
θρασύτης: 310.
θυμός: 34. 186. 188. 190. 192. 194. 450. 458.
θωπεία: 110.

Ι

Ἰακώβ: 460.
Ἰάμβλιχος: 38.
ἰατρός,- οἱ: 368. 370.
Ἰγνάτιος: 26. 330.
ἱδρώς: 480. 482.
ἱεροσυλία: 214.
Ἱέρων: 130. 152. 166. 182. 200.
ἱερωσύνη: 78.
Ἰλλυριοί: 40.
Ἱπποθόων: 468.
Ἱπποκράτης: 198.
Ἰσίδωρος: 266.
Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης: 284. 468.
Ἰσοκράτης: 26. 64. 82. 96. 104. 112. 132. 138. 146. 156. 164. 168. 178. 180. 200. 222. 250. 266. 272. 286. 330. 350. 356. 358. 366. 422. 450. 486.
ἰσότης: 108. 220.
ἰσχύς: 44.
Ἴτταχος: 22.
Ἰωάννης τῆς Κλίμακος: 226. 244. 280. 454. 482.
Ἰωάννης Χρυσόστομος: 14. 24. 34. 46. 54. 60. 80. 84. 86. 94. 104. 118. 134. 142. 150. 154. 162. 176. 188. 196. 206. 214. 226. 232. 244. 148. 254. 260. 264. 270. 276. 280. 284. 290. 296. 302. 306. 312. 318. 324. 328. 334. 340. 348. 356. 360. 366. 370. 374. 376. 382. 388. 396. 402. 410. 416. 422. 426. 432. 438. 442. 454. 458. 466. 470. 474. 486.
Ἰώσηπος: 184. 238. 352.

Κ

κακία 12. 14. 24. 36. 162. 194. 234. 236. 238. 312. 318. 396. 436. 458. 460. 470. 472. 478. 480.
κακοδαιμονία: 214.
Καλλίας: 222.
Καλλίμαχος: 48.
κάλλος: 332. 334.
καλλωπισμός: 126.
καλοκαγαθία: 276.
Καπίονος: 166.
Καρκίνος: 272.
καρτερία: 126.
κατάκρισις: 230.
κατήφεια: 248.
Κάτων: 66. 88. 128. 246. 314. 392. 450.
Καυσιανοί: 294.
κενοδοξία: 278. 280.
κενόδοξος,- οι: 278.
Κερκυλλίδας: 48.
Κλεάνθης: 108. 166.
Κλείταρχος: 18. 26. 40. 66. 96. 126. 136. 288. 356. 382. 390.
Κλεόβουλος: 390.
Κλεόστρατος: 260.
Κλήμης: 16. 36. 112. 136. 162. 238. 256. 308. 330. 366. 376. 382. 396. 402. 422. 422.
Κλήμης Ρώμης: 86. 438.
κλοπή: 216.
κολακεία: 110. 112. 114. 142.
κολακεύειν: 110. 112.
κόλασις: 14. 342.
Κορίσκος: 48.
Κότυς: 100.
κραιπάλη: 244.
Κράτης: 114. 246. 426.
Κρατύλος: 378.
Κράτων: 128.
κρεοφαγία: 246.
κρίσις μέλλουσα: 338. 458.
Κρίτιος: 68. 476.
Κροῖσος: 66. 130. 462.
Κυναίγειρος: 48.
Κύριλλος (Ἀλεξανδρείας): 16. 38. 54. 188. 208. 218. 238. 350. 356. 374.
Κῦρος: 68. 96. 130. 418. 462.
Κύψελλος: 180. 330. 432.

Λ

Λακεδαιμόνιοι: 48. 150.
Λάκων: 20. 46.
Λάσος: 170.
Λεύκιππος: 250. 304. 334. 390. 412.
Λεωνίδας: 46.
Λιβάνιος: 70.
Λικιανός: 108.
Λίνδιος: 20.
λογικόν: 420.
λογισμός: 420. 422.
λογισμὸς ἐμπαθής: 332.
λοιδορία: 186. 190. 324.
Λουκιανός: 130.
Λυκοῦργος: 20. 98. 202.
Λύκων: 358.
λύπη: 248. 250. 252. 256. 398.
Λύσανδρος: 88.

Μ

μακαριότης: 270.
Μάρθα: 204.
μακροθυμία: 322. 324. 340.
Μαρία: 204.
Μαρτῖνος, μοναχός: 460.
ματαιολογία: 18.
ματαιότης: 158.
μεγαλοφροσύνη: 408.
μέθη: 258. 260. 262. 452.
Μελέσιος: 220.
Μένανδρος: 26. 38. 46. 56. 68. 90. 100. 106. 128. 194. 216. 228. 260. 282. 286. 292. 298. 314. 336. 404. 410. 432. 440. 476.
Μενέδημος: 42.
μεταβολὴ (καταστάσεων) 230. 232. 282.

μετάνοια: 230. 232.
Μητρόδωρος: 326.
μικρολογία: 142.
Μιλτιάδης: 48.
μισοπονηρία: 54.
μῖσος: 108.
μνήμη: 376. 378.
μνησικακεῖν: 460.
μνησικακία: 456. 460.
μοναρχία: 98.
Μοσχίων: 54. 88. 104. 126. 150. 208. 240. 250. 288. 330. 382. 450. 462.
Μουσώνιος: 46. 100. 130. 292. 314.
μοχθηρία: 236. 480.
μωρός: 424.
Μωυσῆς: 140. 242. 416.

Ν

Ναυκράτης: 192.
Νεῖλος: 16. 36. 80. 122. 136. 144. 150. 176. 208. 302. 318. 324. 356. 366. 454. 460. 466.
νεότης: 316. 318. 320.
νηστεία 74.
Νικίας: 272.
Νικοκλῆς: 370.
Νικόλαος: 48. 398.
Νικόστρατος: 358.
νόμος: 414. 416. 418.
νουθεσία 154. 406.
νουθετεῖν: 154. 156.

Ξ

Ξανθίππη: 56. 138. 294.
Ξάνθος: 42.
Ξενοκράτης: 88. 192. 200.
Ξενοφάνης: 166.
Ξενοφῶν: 56. 130. 404. 434.
Ξενόχαρις: 266.

Ο

Οἰνοπίδης: 152. 170.
Ὅμηρος: 166.
ὀμνύειν: 276.
ὁμόνοια: 60.
ὀνειδισμός: 310.
ὄνειδος: 214. 280.
ὀργή: 26. 186. 188. 190. 192. 194. 204. 460.
ὅρκος: 274. 276.
οὐσία: 488.

Π

παιδεία: 158. 164. 166. 168. 170.
παιδοκτόνος: 218.
παιδοποιΐα: 34.
Παντέλειος: 48.
παραινεῖν: 156.
παραίνεσις: 154.
παροργισμός: 458.
παρρησία: 116. 264. 266. 268.
παρθενία: 34.
πεῖρα: 170.
Πεισιανός: 70.
Πελοπίδας: 106.
πενία: 118. 120. 124. 126. 130. 130. 320.
Πέριθος: 412.
περισπασμός: 208.
περιφάνεια: 442.
πίστις: 142. 372. 374. 488.
Πιττακός: 200.
Πλάτων: 54. 132. 164. 192. 216. 222. 262. 286. 356. 362. 378. 392. 404. 432. 476. 486.
πλεονέκτης: 212. 214.
πλεονεξία: 126. 212. 216.
πλημμέλημα: 458.
Πλούταρχος: 18. 26. 48. 64. 86. 104. 112. 122. 162. 176. 190. 198. 214. 244. 248. 260. 266. 272. 286. 302. 318. 334. 342. 350. 390. 422. 426. 432. 446.
πλουτεῖν: 130.
πλοῦτος: 100. 118. 120. 122. 124. 126. 128. 130. 136. 144. 160. 214. 346. 446.
πόλεμος: 296. 298.
Πολέμων: 286
Πολύαινος 68. 292. 330. 440

Πολύζηλος: 48.
Πολυκράτης: 132.
πολυπραγμοσύνη: 204. 206.
πονηρία: 174. 236. 362. 426. 478. 480.
πορνεία: 34. 36.
Ποσσίδιππος: 252. 410.
Πουλχερία: 308.
πρᾳότης: 324.
προαίρεσις: 232. 396. 422.
προκοπή: 282.
Προκόπιος: 302. 320.
πρόνοια: 360.
προσευχή: 140. 142. 378.
Πρωταγόρας: 172.
Πυθαγόρας: 20. 40. 56. 116. 194. 240. 260. 266. 308. 358. 422.
Πύρρος: 48.

Ρ

ῥαθυμία: 272.
Ρηγίνιος: 106. 480.
Ρώμη: 62.
Ρωμύλος: 70. 152. 182.

Σ

Σεκοῦνδος: 308.
Σέξτος: 68. 108. 294. 308. 426. 472.
Σερῖνος: 208. 440.
Σευηριανός: 226. 286.
σιγᾶν: 200. 202.
σιγή: 200. 318.
Σιμωνίδης: 130. 202.
σιωπᾶν: 198. 202.
σιωπή: 196. 198.
Σκλήριος: 444.
Σολομών: 448.
Σόλων: 28. 98. 150. 166. 198. 222. 308. 326.
σοφία : 26. 158. 168. 318. 418. 472.
Σοφοκλῆς: 28. 42. 200. 292. 308. 468.
Στίλπων: 170.
Στρατόνικος: 370. 450.
συγγνώμη: 460.
συγκατάβασις: 322.
συκοφάντης: 216.
συμμετρία: 264.
συμφορά: 70. 176. 178. 182. 238. 250.
σύνεσις: 160. 264. 316. 438.
συνήθεια: 436. 438. 440.
Σωκράτης: 20. 40. 46. 56. 66. 104. 116. 126. 136. 138. 152. 166. 170. 178. 208. 214. 220. 232. 246. 250. 268. 276. 290. 294. 302. 312. 336. 358. 362. 366. 390. 398. 402. 440. 446. 468. 472.
Σώστρατος: 444.
σωτηρία: 144. 182. 280. 360. 362. 366. 414.
Σωτίων: 116. 192.
σωφροσύνη: 32. 38. 40. 186. 218. 318. 320. 404. 446. 450. 480.

Τ

ταπεινοφροσύνη: 346. 364. 366.
ταπείνωσις: 162. 310.
τελώνης: 266.
τιμή: 94.
τιμὴ γονέων: 218.
Τίμων: 70.
τιμωρία: 94. 192. 340. 382. 410. 460. 462.
Τρόφιλος: 370.
τρυφή: 242.
τῦφος: 34. 280.
τύχη: 178. 180. 182. 468.

Υ

ὕβρις: 180. 308. 324.
Ὑπερίδης: 22. 56. 188. 222.
ὑπερηφάνεια: 278. 350.
ὑπεροψία: 102.
ὕπνος: 254. 256.
ὑπομονή: 272. 322. 324. 326.

Φ

Φαβωρῖνος: 114. 128. 180. 240. 290. 318.
Φάλαρις: 444.
φαντασία: 452.
Φαρισαῖος: 266.

φθόνος: 180. 386. 388. 390. 392.
φθορά: 36.
φιλαδελφία: 58.
φιλανθρωπία 74. 76. 78. 410.
φιλαργυρία: 118. 126. 132.
φιλάργυρος,- οι: 126. 132.
φιλαυτία: 474. 476.
φιλήδονος: 22.
Φιλήμων: 106. 190. 216. 320. 404. 422.
φιλία: 34. 58. 62. 64. 66. 68. 70. 98. 104. 112.
Φίλιππος (ὁ βασιλεύς): 98. 220. 266.
Φιλίσκος: 272.
Φιλιστίων: 88. 130. 168. 182. 280. 294. 312. 384.
φιλοδοξία: 432.
φιλοζωία: 292.
Φιλονίδης: 202.
Φιλόνομος: 222.
Φιλόξενος: 308.
φιλοπτωχεία: 122.
φίλος,- οι: 58. 62. 64. 66. 68. 70.
φιλοσοφεῖν: 172.
φιλοσοφία: 130. 156. 158. 160. 168. 266. 286.
φιλοστοργία: 94.
Φιλόστρατος: 256.
φιλοσώματος: 22.
φιλοτεχνία: 218.
φιλοπονία: 270.
φιλοτιμία: 74. 472.
φιλοφροσύνη: 398.
φιλοχρήματος: 22. 126.
Φίλων: 62. 80. 86. 96. 100. 116. 120. 136. 162. 176. 206. 220. 238. 244. 256. 270. 280. 312. 318. 340. 352. 390. 396. 426. 438. 460. 472. 476.
φόβος: 224. 228. 304. 416.
φόβος γεέννης: 226.
φόβος Θεοῦ: 162. 226.
φρόνησις: 24. 26. 52. 128. 206. 318.
Φωκίων: 82. 116. 266.

X

Χαιρέμων: 98.
Χάρης: 200.
Χαρίκλεια: 42. 82. 250. 286. 304. 378. 440. 446.
Χείλων: 406.432.
Χίμαιρα: 38.
Χορίκιος: 398. 440.
χρῆμα.- τα: 122. 132. 142. 144. 162. 164. 168. 190. 214. 216. 412. 444. 454.
χρηστότης: 128. 322. 408. 410. 412.
Χριστιανός: 36. 218.
Χρύσιππος· 108.

Ψ

ψευδοδοξία: 374.
ψεῦδος: 274. 284. 286.
ψόγος: 102.
ψυχή: 380.

Ω

ὠφέλεια: 54.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 14

Σελίς

Μυσταγωγία. 38-165

Προοίμιον 38-49

α. Πῶς τε καὶ ποίῳ τρόπῳ εἰκών ἐστι καὶ τύπος Θεοῦ ἡ ἁγία Ἐκκλησία. 50

β. Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνα τρόπον εἰκών ἐστι τοῦ ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων οὐσιῶν ὑφεστῶτος κόσμου ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία. 58

γ. Ὅτι καὶ μόνου τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐστὶν εἰκὼν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία. 64

δ. Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ συμβολικῶς εἰκονίζει τὸν ἄνθρωπον ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ὡς ἄνθρωπος ὑπ' αὐτοῦ εἰκονίζεται. 66

ε. Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ πάλιν τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν νοουμένης εἰκών τε καὶ τύπος ἐστὶν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία. 68

ς. Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ ἄνθρωπος λέγεται καὶ ἡ ἁγία Γραφή. 86

ζ. Πῶς ὁ κόσμος ἄνθρωπος λέγεται καὶ ποίῳ τρόπῳ καὶ ὁ ἄνθρωπος κόσμος. 90

η. Τίνων εἰσὶ σύμβολα ἥ τε πρώτη τῆς ἁγίας συνάξεως εἴσοδος καὶ τὰ μετ' αὐτὴν τελούμενα. 96

θ. Τίνος ἔχει δήλωσιν καὶ ἡ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν εἴσοδος. 98

ι. Τίνων εἰσὶ σύμβολα τὰ θεῖα ἀναγνώσματα. 100

ια. Τίνος ἐστὶ σύμβολον τὰ θεῖα ᾄσματα. 102

ιβ. Τί σημαίνουσιν αἱ τῆς εἰρήνης προσφωνήσεις. 104

ιγ. Τίνος ἰδικῶς ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον σύμβολόν ἐστιν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ τὰ μετ' αὐτὴν μυστικά. 106

ιδ. Τίνος ἐστὶ σύμβολον καὶ τὸ γενικῶς σημαινόμενον ἡ θεία τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσις. 110

ιε. Τίνος σύμβολόν ἐστιν ἡ κλεῖσις τῶν θυρῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ἡ μετὰ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον γιγνομένη. 112
ις. Τί σημαίνει ἡ τῶν ἁγίων Μυστηρίων εἴσοδος. 114
ιζ. Τίνος ἐστὶ σύμβολον ὁ θεῖος ἀσπασμός 116
ιη. Τί σημαίνει τὸ θεῖον τῆς πίστεως σύμβολον. 118
ιθ. Τί σημαίνει ἡ τοῦ Τρισαγίου δοξολογία. 120
κ. Τίνος ἐστὶ σύμβολον ἡ ἁγία προσευχὴ τοῦ «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...». 122
κα. Τί σημαίνει τὸ τέλος τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τῶν ἐκφωνουμένων ὕμνων, τουτέστιν «Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος» καὶ τὰς ἑξῆς. 124
κβ. Πῶς καί τίνι τρόπῳ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν νοουμένης ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἰδικῶς ἐκθεωτικὴ καὶ τελειοποιὸς διὰ τῶν εἰρημένων θεωρεῖται κατάστασις. 126
κγ. Ὅτι σύμβολον τῶν κατὰ ψυχὴν ἀρετῶν ἐστιν ἡ πρώτη εἴσοδος τῆς ἁγίας συνάξεως. 128
κδ. Τίνων ἐστὶν ἐνεργητική τε καὶ ἀποτελεσματικὴ μυστηρίων, διὰ τῶν τελουμένων κατὰ τὴν ἁγίαν σύναξιν θεσμῶν ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ πιστῶς συναγομένοις, ἡ παραμένουσα τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις. 136

Ἀνακεφαλαίωσις (Μυσταγωγίας). 142-165

2. **400 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ** 168-351
   ΠΡΟΛΟΓΟΣ· ΠΡΟΣ ΕΛΠΙΔΙΟΝ 168-171
   1. ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ 172-209
   2. ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ 210-261
   3. ΤΡΙΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ 262-309
   4. ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ 310-352
3. **ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ** 352-444
4. **200 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ** 446-565
   1. ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ 446-499
   2. ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ 500-565

ΤΟΜΟΣ 14Α'

1. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ, Ἢ ΠΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ (Α'-ΡϞΕ') 10-275
2. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Α' (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΟΓ') 276-329
3. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Β' (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΚΖ') 330-341
4. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Γ' (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΚΣΤ') 344-346
5. ΠΡΟΣ ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΝ ΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΝ 350-361
6. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΘ' ΨΑΛΜΟΝ 364-387

ΤΟΜΟΣ 14Β'

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΝΓ') 10-419
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΚΑΙ Β' ΒΙΒΛΙΟΥ 11-17
ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΕΤΩΠΙΟΙΣ ΣΧΟΛΙΩΝ 18-25
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 26-55
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ Α' - ΝΓ'. 56-419

ΤΟΜΟΣ 14Γ'

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΝΔ' - ΞΕ'). 12-437

ΤΟΜΟΣ 14Δ'

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΘΩΜΑΝ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΝ 12-439
Α. ΠΡΟΣ ΘΩΜΑΝ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΝ (ΑΠΟΡΙΑΙ Α'- Ε') 12-53
Β. ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΡΧ/ΠΟΝ ΚΥΖΙΚΟΥ (ΑΠΟΡΙΑΙ Α' - ΡΔ') 54-439

ΤΟΜΟΣ 14Ε'

1. ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΥΖΙΚΟΥ (ΑΠΟΡΙΑΙ ΡΕ'- ΡΟΘ') 10-179
2. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ 182-435
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ 182-195
Α. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΟΥΡΑΝΙΟΥ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ. 198-329
Β. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ. 331-435

ΤΟΜΟΣ 14ΣΤ'

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ 14-411
Α. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ 14-381
Β. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ 382-411

ΤΟΜΟΣ 15Α

ΔΟΚΙΜΙΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ, ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑ: 10-389

1. ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ. 10-49
2 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ, ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΙΟΝ Ν'. 50-57
3 ΕΚ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'. 58-73
4 ΠΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ, ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ. 74-82
5 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ ΜΙΑΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΗ ΛΕΓΕΙΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΚΑΤ' ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΝ. 82-84
6 ΠΕΡΙ ΤΟΥ, «ΠΑΤΕΡ, ΕΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΠΑΡΕΛΘΕΤΩ ΑΠ' ΕΜΟΥ ΤΟ ΠΟΤΗΡΙΟΝ». 84-91
7. ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ, ΠΡΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ 92-119
8. ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ. 120-149
9. ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΙΚΕΛΩΝ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ ΝΗΣΟΝ ΠΑΡΟΙΚΟΥΣΑΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΑΣΙΝ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΜΟΝΑΖΟΥΣΙ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ ΛΑΟΙΣ. 150-177
10. ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΥΠΡΟΥ 178-185
11. ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΜῌ ΓΡΑΦΕΙΣΗΣ. 186-187
12. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΥΣΕΩΝ. 188-193
13. ΟΡΟΙ (ΟΡΙΣΜΟΙ) ΔΙΑΦΟΡΟΙ. 194-199
14. ΤΟΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ. 200-241
15. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. 242-279
16 ΠΕΡΙ ΟΡΩΝ ΔΙΑΣΤΟΛΩΝ. 280-281
17. ΟΡΟΙ ΕΝΩΣΕΩΝ. 282-283
18. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΟΘΕΛΗΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ, ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΝ. 284-287
19. ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ. 288-301
20. ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ. 302-327
21. ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ, ΙΔΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡῼ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῼ Τῼ ΕΝ ΜΑΖΑΡΙῼ 328-347
22. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΕΩΣ, ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΜΕΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ. 348-356
23. ΟΤΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΕΝ ΘΕΛΗΜΑ ΛΕΓΕΙΝ ΕΠΙ ΧΡΙΣΤΟΥ. 356-363
24. ΚΕΦΑΛΑΙΑ Ι' ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. 364-370
25 ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΑΥΤῼ ΠΑΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΕΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ. 370-377
    1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ 372
    2. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΣ. 372
    3. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ 372

4. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ. 372
5. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. 374
6. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 374
7. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ. 374
8. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. 374
9. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΜΕΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΜΕΣΗΣ. 374
10. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ. 376

26. ΟΡΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ. 378-389
1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΣΤΟΥΤΙΝΟΥ, ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ. 378
2. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. 380
3. ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 380
4. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 380
5. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ 382
6. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. 382
7. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 384
8. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ. 384
9. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ. 386
10. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. 386

ΤΟΜΟΣ 15Β

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΚΟΙΝΕΣ, ΔΟΓΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ: 10-453

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'. Λόγος παραινετικὸς ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ κύριον Γεώργιον, τὸν πανεύφημον ἔπαρχον Ἀφρικῆς. 10-51

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β', Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, *Περὶ ἀγάπης*. 52-75

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 76-81

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'. Πρὸς τὸν αὐτόν, *Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης*. 82-93

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'. Πρὸς Κωνσταντῖνον. 94-99

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ϛ'. Πρὸς τὸν ἁγιώτατον καὶ μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην, *Περὶ τοῦ ὅτι ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχή*. 100-113

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'. Πρὸς Ἰωάννην πρεσβύτερον, Περὶ τοῦ καὶ μετὰ θάνατον ἔχειν τὴν ψυχὴν τὴν νοερὰν ἐνέργειαν, καὶ μηδεμιᾶς ἐξίστασθαι φυσικῆς δυνάμεως. 114-123

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 124-131

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'. Πρὸς Θαλάσσιον, πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον. 132-137

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον. 138-143

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'. Πρὸς ἡγουμένην, *Περὶ ἀσκητρίας ἐξελθούσης τῆς μονῆς καὶ μετανοησάσης.* 144-153
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, *Περὶ τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ δογμάτων καὶ κατὰ Σευήρου τοῦ αἱρετικοῦ.* 154-227
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον, *Λόγος ἐπίτομος κατὰ τῶν Σευήρου δογμάτων.* 228-263
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'. Πρὸς τὸν αὐτόν, *Ἐπιστολὴ δογματική.* 264-279
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'. Πρὸς Κοσμᾶν, τὸν θεοφιλέστατον διάκονον Ἀλεξανδρείας, *Περὶ κοινοῦ καὶ ἰδίου, τουτέστιν οὐσίας καὶ ὑποστάσεως.* 280-327
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙϚ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 328-333
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ'. Πρὸς Ἰουλιανὸν Σχολαστικὸν Ἀλεξανδρέα, *Περὶ τοῦ κατὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος.* 334-341
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΗ'. Πρὸς Ἀσκητρίας ἀποστάσας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ προσώπου Γεωργίου τοῦ πανευφήμου ἐπάρχου Ἀφρικῆς. 342-351
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΘ'. Πρὸς Πύρρον τὸν ὁσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον. 352-361
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ'. Πρὸς Μαρῖνον μονάζοντα. 362-371
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ'. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κυδωνίας. 372-375
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ'. Πρὸς Αὐξέντιον. 376377
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ'. Πρὸς Στέφανον πρεσβύτερον. 378-379
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΔ'. Πρὸς Κωνσταντῖνον Σακελλάριον. 380-387
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ'. Πρὸς Κόνωνα πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον. 388-391
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚϚ'. Πρὸς Θαλάσσιον πρεσβύτερον, *Περὶ δῆθεν καταπαύσεως θεηλάτου ὀργῆς διὰ προσφορᾶς θυσίας τέκνων...* 392-395
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον. 396-401
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΗ'. Πρὸς Κυρισίκιον ἐπίσκοπον. 402-403
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 404-405
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Λ'. Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον. 406-408
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΑ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 408-411
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΒ'. Πρὸς ἀββᾶν Πολυχρόνιον. 412-413
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΓ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 412-414
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 414-416
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 416-417
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛϚ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 418-419
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 418-420
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 420-422

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΘ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 422-423
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ'. Πρὸς Θαλάσσιον πρασβύτερον καὶ ἡγούμενον. 424-426
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 426-427
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΒ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 426-429
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον. 430-437
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, *Περὶ θετικῆς*. 438-445
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. 446-449
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μς'. Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα. 450-453

ΤΟΜΟΣ 15Γ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ, ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΑ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΟΛΟΓΙΚΑ, ΒΙΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ 12-335
1. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΕΝ Τῌ ΠΡΩΤῌ ΑΥΤΟΥ ΕΞΟΡΙᾼ, ΗΤΟΙ ΕΝ ΒΙΖΥῌ ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΒΙΘΥΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑΛΕΧΘΕΝΤΑ 12-67
2. ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤῼ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ 70-109
ΕΠΙ ΣΕΚΡΕΤΟΥ 112-201
3. ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΕΤΑ ΠΥΡΡΟΥ 204-215
4. ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ
5. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΝ ΤΟΥ «ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ» ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ 218-271
6. Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ 274-335

ΤΟΜΟΣ 15Δ

Α. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ 14-319
1. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Α' 14-75
2. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Β' 76-129
3. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Γ' 130-193
4. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Δ' 194-257
5. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Ε' 258-319
Β. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ 320-405
Γ. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ 408-479

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελὶς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 7-9

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ 10-489

1. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ 10-487

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 10-11

1. ΛΟΓΟΣ Α' Περὶ βίου ἀρετῆς καὶ κακίας. 12-23
2. ΛΟΓΟΣ Β' Περὶ φρονήσεως καὶ βουλῆς. 24-31
3. ΛΟΓΟΣ Γ' Περὶ ἁγνείας καὶ σωφροσύνης. 32-43
4. ΛΟΓΟΣ Δ' Περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος. 44-51
5. ΛΟΓΟΣ Ε' Περὶ δικαιοσύνης. 52-57
6. ΛΟΓΟΣ Ϛ' Περὶ φίλων καὶ φιλαδελφίας 58-71
7. ΛΟΓΟΣ Ζ' Περὶ ἐλεημοσύνης 72-83
8. ΛΟΓΟΣ Η' Περὶ εὐεργεσίας καὶ χάριτος 84-91
9. ΛΟΓΟΣ Θ' Περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας 92-101
10. ΛΟΓΟΣ Ι' Περὶ ψόγου καὶ διαβολῆς 102-109
11. ΛΟΓΟΣ ΙΑ' Περὶ κολακείας 110-117
12. ΛΟΓΟΣ ΙΒ' Περὶ πλούτου, πενίας καὶ φιλαργυρίας 118-133
13. ΛΟΓΟΣ ΙΓ' Περὶ αὐταρκείας 134-137
14. ΛΟΓΟΣ ΙΔ' Περὶ προσευχῆς 138-147
15. ΛΟΓΟΣ ΙΕ' Περὶ διδαχῆς καὶ λόγων 148-153
16. ΛΟΓΟΣ ΙϚ' Περὶ νουθεσίας 154-157
17. ΛΟΓΟΣ ΙΖ' Περὶ παιδείας καὶ φιλοσοφίας 158-173
18. ΛΟΓΟΣ ΙΗ' Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας 174-185
19. ΛΟΓΟΣ ΙΘ' Περὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ 186-195
20. ΛΟΓΟΣ Κ' Περὶ σιωπῆς καὶ ἀπορρήτων 196-203
21. ΛΟΓΟΣ ΚΑ' Περὶ πολυπραγμοσύνης - ἡσυχίας 204-211
22. ΛΟΓΟΣ ΚΒ' Περὶ πλεονεξίας 212-217
23. ΛΟΓΟΣ ΚΓ' Περὶ τιμῆς γονέων καὶ φιλοτεκνίας 218-223

24. ΛΟΓΟΣ ΚΔ' Περὶ φόβου 224-229
25. ΛΟΓΟΣ ΚΕ' Περὶ τῶν ταχέως μεταβαλλομένων, καὶ περὶ μετανοίας 230-233
26. ΛΟΓΟΣ ΚS' Περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως 234-241
27. ΛΟΓΟΣ ΚΖ' Περὶ ἀκρασίας καὶ γαστριμαργίας 242-247
28. ΛΟΓΟΣ ΚΗ' Περὶ λύπης καὶ ἀθυμίας 248-253
29. ΛΟΓΟΣ ΚΘ' Περὶ ὕπνου 254-257
30. ΛΟΓΟΣ Λ' Περὶ μέθης 258-263
31. ΛΟΓΟΣ ΛΑ' Περὶ παρρησίας καὶ τοῦ ἐλέγχου 264-269
32. ΛΟΓΟΣ ΛΒ' Περὶ φιλοπονίας 270-273
33. ΛΟΓΟΣ ΛΓ' Περὶ ὅρκου 274-277
34. ΛΟΓΟΣ ΛΔ' Περὶ κενοδοξίας 278-283
35. ΛΟΓΟΣ ΛΕ' Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους 284-287
36. ΛΟΓΟΣ ΛS' Περὶ θανάτου 288-295
37. ΛΟΓΟΣ ΛΖ' Περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου 296-299
38. ΛΟΓΟΣ ΛΗ' Περὶ ἐπλίδος 300-305
39. ΛΟΓΟΣ ΛΘ' Περὶ γυναικῶν 306-309
40. ΛΟΓΟΣ Μ' Περὶ ἀντιλογίας καὶ θρασύτητος καὶ ἔριδος 310-315
41. ΛΟΓΟΣ ΜΑ' Περὶ γύρως καὶ νεότητος 316-321
42. ΛΟΓΟΣ ΜΒ' Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας 322-327
43. ΛΟΓΟΣ ΜΓ' Περὶ ἐπαίνου 328-331
44. ΛΟΓΟΣ ΜΔ' Περὶ κάλλους 332-337
45. ΛΟΓΟΣ ΜΕ' Περὶ μελλούσης κρίσεως 338-343
46. ΛΟΓΟΣ ΜS' Περὶ δόξης 344-353
47. ΛΟΓΟΣ ΜΖ' Περὶ γλωσσαλγίας 354-359
48. ΛΟΓΟΣ ΜΗ' Περὶ προνοίας 360-363
49. ΛΟΓΟΣ ΜΘ' Περὶ ταπεινοφροσύνης 364-367
50. ΛΟΓΟΣ Ν' Περὶ ἰατρῶν 368-371
51. ΛΟΓΟΣ ΝΑ' Περὶ πίστεως 372-375
52. ΛΟΓΟΣ ΝΒ' Περὶ μνήμης 376-379
53. ΛΟΓΟΣ ΝΓ' Περὶ ψυχῆς 380-385
54. ΛΟΓΟΣ ΝΔ' Περὶ φθόνου 386-393
55. ΛΟΓΟΣ ΝΕ' Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου 394-399
56. ΛΟΓΟΣ ΝS' Περὶ τοῦ «Γνῶθι σαυτὸν» 400-407

57. ΛΟΓΟΣ ΝΖ' Περὶ χρηστότητος 408-413
58. ΛΟΓΟΣ ΝΗ' Περὶ νόμου 414-419
59. ΛΟΓΟΣ ΝΘ' Περὶ λογικοῦ καὶ λογισμοῦ 420-423
60. ΛΟΓΟΣ Μ' Περὶ ἀφροσύνης, ἄφρονος καὶ ἀνοήτου, καὶ ἀπαιδεύτου καὶ μωροῦ 424-429
61. ΛΟΓΟΣ ΜΑ' Περὶ ἀσωτίας 430-435
62. ΛΟΓΟΣ ΜΒ' Περὶ συνηθείας καὶ ἔθους 436-441
63. ΛΟΓΟΣ ΜΓ' Περὶ εὐγενείας καὶ δυσγενείας 442-447
64. ΛΟΓΟΣ ΜΔ' Περὶ γέλωτος 448-451
65. ΛΟΓΟΣ ΜΕ' Περὶ ἐνυπνίων 452-455
66. ΛΟΓΟΣ ΜS' Περὶ ἀκακίας καὶ μνησικακίας 456-463
67. ΛΟΓΟΣ ΜΖ' Περὶ ἀνωμαλίας 464-469
68. ΛΟΓΟΣ ΜΗ' Περὶ τοῦ ὅτι δεῖ τιμᾷν ἀρετὴν καὶ κολάζειν κακίαν 470-473
69. ΛΟΓΟΣ ΜΘ' Περὶ φιλαυτίας 474-477
70. ΛΟΓΟΣ Ο' Περὶ τοῦ ὅτι εὔκολος ἡ κακία καὶ δυσπόριστος ἀρετὴ 478-483
71. ΛΟΓΟΣ ΟΑ' Περὶ τοῦ ὅτι οὐκ ἀεὶ τὸ πλεῖστον ἄριστον 484-487

2. ΕΚ ΤΩΝ ΞΓ' ΑΠΟΡΩΝ. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΙΟΤΑΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΟΝ ΑΧΡΙΔΗΝ 488-489

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς 491-492
2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων 493-495